SZENTISTVÁN
TÁRSULAT

SZENTISTVÁN
TÁRSULAT

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

BANGHA BÉLA S. J.

ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

DR BIRÓ BERTALAN

XXIV. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BANGHA BÉLA S. J.

KATOLIKUS ÉPITÉS

II.

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Imprimi potest. Nr. 362/1941. Budapestini, die 24. III. 1941.
Eugenius Somogyi S. J., Praep. Prov. Hungariae.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioecesanus
Nr. 3002/1942. Imprimatur. Strigonii, die 20 Aprilis 1942.
Dr. Joannes Drahos, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.
Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

A magyar hitélet elmélyítése.

A Te országod, Uram!...

Szabad-e Uram, Jóbként elédbe állnom s kesergő szóval sírnom el fájdalmamat? A legmélyebbet, amely a lelkemet tépi?

Nem azt panaszlom ezúttal, hogy szegények vagyunk és szenvedünk. Nem azt, hogy békéje nincs ennek a nyomorult világnak. Nem azt, hogy rengeteg az igazságtalanság és gonoszság ezen a földön s látszólag büntetlen is marad, legalább sokáig. Azt sem panaszlom, hogy tengernyi testi-lelki bajjal vívódik ma, aki törvényed szerint rendezi életét s aki a kereszthordozás keserű megpróbáltatásai mellett némi belső békét s szívbeli nyugalmat is óhajt.

Nem, Uram, ennél sokkal mélyebb az én fájdalmam s előre reszketek, úgy tudok-e szólni róla, ahogyan kell és illik.

I.

Ma nem a magam baja fáj nekem, hanem ha szabad így mondanom: inkább *a tied.*

A tied, Uram és a te országodé. Szeretem ezt a te gyönyörű és fölséges országodat, szeretem az ujjongó rajongásig. Tudom, hogy a te elméd örök villanása termelte ki, a te szíved meleg dobbanása nemzette, a te Fiad fáradságos munkája, hároméves keserves magvetése, kínszenvedése és vére hullatása alakította ki s a te Szentlelked éltető fuvallata érleli és hatja át a századokon át.

Nem lehet szebb és nemesebb, vonzóbb és diadalmasabb gondolat a földön, mint ez: Isten országa a

földön. Ez az ország a tiszta szépség és nagyság, a szűzies fehérség és napfényes ragyogás maga. Csupa jóság és nagylelkűség, csupa béke és összhang, hűség és hősiesség. Ami csak jó és nagy és csillogó és éltető és irígyletes és elragadó van a földön és az égen: az mind együtt, sűrítve, halmozottan, egymásbaöntve és egymásba fűzve: ez a te országod! Igazság minden szava, nagyság minden rezdülése, jóság minden lehellete, erő minden lépése, dicsőség minden mozdulata és üdvösség minden kifejlete. Az emberek, úgy képzelném, mámoros örömmel jönnek ebbe a te országodba, Uram, boldogságukban tapsolva, homlokukat koszorúzva és pálmát lengetve, s úgy tolongnak országodnak a kapui felé, hogy szinte legázolják a lábukat s felvérezik az ujjukat, csakhogy valamikép el ne késsenek belőle, be ne záruljon a kapu, mielőtt ők is bejutottak...

Ha már országot alapítottál, Uram, a földön s országoddal együtt akartál maradni mindvégig és szélesre nyitni benne a kegyelmek, a Szentlélek, az Oltáriszentség tárházát: az lenne természetszerű, hogy ez a te országod az első naptól állandóan és zavartalanul virágozzék, ragyogjon és mindeneket magához vonzzon! Hogy Egyházad hajója a tömegek hálás és rajongó tiszteletének forró hullámai közt sodródjék előre a történelem vizein s magába öleljen, Noé mentő-bárkájaként magába fogadjon mindenkit, aki él és akinek esze van, hogy higgyen és szíve van, hogy szeressen és lelke van, hogy üdvözüljön...

És akikre ennek az országnak az őrzése bízva van — ó, boldog kitüntetettek! —, akik ennek a te birodalmadnak miniszterei, sáfárai a földön, papjai, igehirdetői, vezetői: azok, úgy hinném, egy örökös menyegző tündöklő ünnepiességével, egy állandó Missa sollemnis igéző emelkedettségében, mint valami lebegő angyalok a föld felett, úgy járnak az embertársak ezrei között, magasra emelve kezükben Krisztust, az élő Monstranciát. Irígylendők és kiváltságosak ők, akiknek nem lehet többé másra gondjuk, mint

hogy dús kézzel hintsék, osztogassák Krisztus pazar kincseit, szórják az Isten országának ajándékait, részegülten a tudattól, hogy méltóknak találtattak a királyi papság tisztjére, az Istenhez-vezetés prófétai méltóságára, a lelkek pásztorainak, Krisztus képviselőinek nagyszerű küldetésére...

És lám, Uram, itt kezdődik az én fájdalmas és siralmas és véres panaszom: miért nincs ez a valóságban így? Miért van sokszor nagyon máskép? Hol marad, Uram, a te birodalmad fényessége, diadala, méltósága? Egysége és szilárdsága, a századok folyamán és ma? Hiszen ez a te országod, Uram, ez a te néped, ez a te titokzatos tested, köztünk titokzatosan tovább élő Fiad sokszor minden inkább, csak nem diadalmas, csak nem menyasszonyian ujjongó és ünneplő!

Sebhelyek borítják az ékes menyasszonyi arcot. Jaj, mennyi sebhely és mióta már! Alighogy Krisztus az égbe szállott s az apostolok elkezdték Egyházát terjeszteni: a hívek közt máris hamarosan felütötte fejét az egyenetlenség, széthúzás, pártoskodás. Hiába szólt Jézus, hiába sürgette s parancsolta az egységet; hiába tette meg a szeretetet legfőbb parancsnak; és hiába intettek, fenyegettek, korholtak az apostolok: a kereszténységen belül csakhamar fellépett az eretnekségek békebontó hada, sokszor gyermekes és szeszélyes, sokszor csalárd és nemtelen és véres játéka. Négyszáz évvel Krisztus után a kereszténység az ariánus harcok folyamán — Szent Jeromos szerint — egy pártoskodás tűzében lobogó tábor benyomását tette. Azóta is: a Bűbájos Simonok szomorú öröksége, a Krisztus köntösén civódó skizma ördöge, mint egy sötét pokoli kígyó vonul végig, ha nem is a kereszténység történelmén, de mondjuk: a történelem kereszténységén.

Kettészakadt kereszténység!

Nem borzasztó-e ez a szó magában is? Mi marad a kereszténységből, ha egyszer kettészakad, ha egységét veszti? Ha ma egy művelt mohamedán vagy hindu Európába jön s Európának nemcsak gazdasági vagy

politikai, hanem szellemi és világnézeti életét tanulmányozza: vajjon mit gondolhat magában! Hasadások Jézus követői között! Gyűlölködés a szeretet helyében! Pártütés ott, ahol engedelmességnek és alázatos önalárendelésnek volna helye!

„Egyházak!" Elszakadt, elfelekezett csoportok, amelyek pártütésen, történelmi tévedéseken, tömegszuggesztión, soha meg nem nyugvó, szomorú gyűlölködésen alapulnak! Vallásfelekezetek, amelyeknek dogmatikájuk, határozott tanrendszerük sincsen! Sem szilárd erkölcs-kódexük, sem szervezetük, sem fogható valóságuk; amelyeknél a tagadás és a zendülés mohósága szinte az egyetlen összefogó erő! S amely végül is odavezet, ahova vezetnie kell: lassú elhalásba, teljes vallási közönyösségbe, nihilizmusba! Az amerikai Egyesült Államok 120 millió lakosa közül ma már vagy 60 millió a teljes és tökéletes felekezetnélküliségnél: a pogányságnál kötött ki. Nem is lehetett ez máskép: az eretnekség előbb vagy utóbb, de szükségképpen teljes felbomlásba vezet.

Szomorú szakadás! A pártütés gyászos utóhatásaként ma már széles rétegekben nem az Úr akarata a fő, nem a hit s a szeretet s a krisztusi egységparancs, vagy az evangéliumi élet minél teljesebb élése a vezető motívum, hanem a gyűlölet és vetélkedés, a mindenáron való elkülönítődés, a másik fél eltaposása, elrágalmazása, befeketítése, társadalmi túlszárnyalása és elnyomása. S a magánéletben a legteljesebb szabadosság: vétkezzél erősen és higgy még erősebben! Minden isteni s egyházi törvény felborítása, házassági szabadosság, folytatólagos többnejűség, párbaj, liberalizmus, önzés és közönyösség, — amely magát keresztény felekezetnek nevezi! S a vallási és erkölcsi süllyedésnek nemcsak ez a gyakorlata, hanem elvi védelme is még a mi társadalmunk széles rétegeibe is beszüremkedik, útját készítvén elő a liberalizmuson keresztül a liberalizmusnak és kommunizmusnak, a közönyösségen keresztül a tömeges ateizmusnak és nihilizmusnak.

II.

De nem vagyunk-e mi is hibásak abban, hogy az Európa vallási egységét és szilárdságát elpusztító egyházforradalom megjött és messzemenőleg győzedelmeskedett? Miért nem sikerült a kereszténység szétszakadását megakadályoznunk? Már a IX-ik, a XI-ik s főleg a XVI-ik században? Itt bizony részben magunk ellen kell fordítanunk a vádat. A pártütők őrülete, bűne, hűtlensége mellett magunkban is keresnünk kell a mulasztások okát.

A fő hiba kétségtelenül a lázadók részén volt, de vajjon nem adtunk-e idebenn, nálunk, a házunk falai közt is okot és alkalmat a romlásra? Nem hordtuk-e össze magunk is a tápot és gyujtóanyagot a szörnyű tűzvészre? Nyomorult önzés, tespedés, égbekiáltó visszaéléseknek időnkint egész özöne rútította el az Egyház életét éppen a lázadást megelőző válságos időkben. Méltatlan pápák és alkalmatlan püspökök, hivatásukról megfeledkezett papok és elkorcsosult szerzetesek! Tunyaság, gondolkodáshiány, testiség, anyagiasság, elvilágiasodás, erkölcsi lazaság burjánzott fel számos helyen ott, ahol az Úr oltárainak élő öröktüzeit kellett volna lankadatlanul őrizni! Amikor az ingadozókat gyámolítani, az elbukókat felemelni kellett volna: felelős helyeken nem egyszer puhányok, hiúságvadászok, jövedelemhalmozók, sőt bizony árulók ültek! Nehéz megmondani, ki vétett nagyobbat: ezek-e, vagy Luther és Kálvin?

Szomorú lapjai az egyháztörténelemnek! Amikor bíborosok és püspökök adtak rossz példát s egész országokból már csak úgy tekintettek a kúriára, mint amely csupán a pénzükre áhítozik és mindent áruba bocsát... Mihelyt aztán a zendülő szózat felcsattant s egész tartományok csatlakoztak a lázadókhoz: hol voltak akkor, Uram, a te bajnokaid, a te prófétáid, igehirdetőid, tudósaid, apostolaid? Miért hallgattak? Vagy ha nem hallgattak — mert hiszen voltak akkor is lelkes hitvédők, akik nem hallgattak —, miért nem

kiáltottak hangosabban? Miért nem vitték diadalra, ha nem is savonarolai fanatizmussal, de szentkatalini, bernardinusi és kapisztránusi lángolással az egyházias reform gondolatát? Miért ültek a legborzasztóbb, legválságosabb órákban gyenge bábok, méltatlan Borgiák, elpuhult Mediciek és elvilágiasodott Roverék Szent Péter trónján? S miért ültek a legfőbb európai trónokon éppen akkor ingadozó V. Károlyok és hiúságuknak mindent feláldozó I. Ferencek és asszonyvadász VIII. Henrikek?

Miért engedted mindezt, Uram? Miért hagytad, hogy az események zordon következetességgel robogjanak a maguk útján s odasodorják a te országodat, ahova egyetlen század multán jutott: a megtépettség, meghasadozás, egyenetlenség, harc és félrehozhatatlan hibák meredélyére? Egy állandó lázas, izgalmi állapotba, amely máig nem szűnt meg, amely máig ezernyi felekezeti vitában, házassági egyenetlenségben, politikai civódásban, társadalmi közelharcban, késhegyig menő farkasszem-nézésben folytatódik? És folytatódni fog még ki tudja mennyi századon át?

Mindezt te eltűrted és elnézted, Uram, és egyetlen erős, gondviselő gesztussal közbe nem nyúltál, hogy feltartóztasd a rohanó pusztulást! Hányszor múlt egy hajszálon az Egyház talpraszökése és ez a hajszál — nem mutatkozott! Uram, aki a Getszemáni-kertben egy szavaddal földreterítetted a poroszlókat s aki egy Lázár s egy naimi özvegy kedvéért csodát műveltél: nem művelhettél volna ezekben a válságos időkben sokkal kisebb csodát s akkor ezek a szörnyű és százados bajok soha ránk nem szakadtak volna!

III.

És ha legalább idebenn, Uram, a te országod belsejében, ebben a te megfogyatkozott, megfeledkezett, megkisebbült birodalmadban minden úgy folyna, ahogy kell! Amerre nézünk, mennyi folt és hiány, emberi elégtelenség és tehetetlenség, félénkség és mu-

lasztások s a nyomukban lemaradás, lesiklás, üszkök és romok! Szinte azt kiáltanók türelmetlenül: talán nem is a skizma öl meg bennünket, Uram, nem is a herezis, hanem: mi magunk!

Mily kevésen látszanak igazán átérteni s átélni az evangéliumot: szeretni Istent s a felebarátot az önkimerítésig! Hány nagyszerűen fegyelmezett, okos, körültekintő, tanult emberünk van, aki azonban minden bölcsesége mellett egyet nem tanult meg még: a szeretet nagy elvét! Hány, aki negatív irányban tökéletes, feddhetetlen, bírálat alá nem vonható; de pozitív cselekvésre vak, félénk és kényelmes! Példásan kerüli a bűnt és botlást, de ahhoz már „óvatos", hogy az Anyaszentegyház ellenségeinek erélyes és hatásos visszaszorításán törje a fejét. Első neki a nyugalom s a látszólagos külső rend!

Fényesen katolikus multú országokban: Francia- és Spanyolországban, Mexikóban, részben Németországban van ma nyilt vagy lappangó egyházüldözés, szabadkőműves, marxista, egyházellenes és pogány uralom. És ahol ma viszonylag béke van, ott is hányfelé lángolt fel az utolsó félszáz évben szintén nyilt és durva egyházüldözés: Olaszországban, Portugáliában, Ausztriában, Magyarországon, Hollandiában, Belgiumban, az újonnan létesült délamerikai államokban... Nincs talán egyetlenegy sem közöttük, amelyben a közhatalom egyszer-egyszer, majd ilyen, majd olyan formában az Egyház ellen fordult, az egyházüldözők közé be nem állt a nélkül, hogy ezt az Egyház szolgái megakadályozták volna! Mi ez, Uram? A te hitednek, a te elveidnek, a te országodnak sajátszerű kiváltsága-e, hogy sehol sem élhet sokáig békén, hogy nem tud érvényesülni, nem tudja áldástosztó erejét háborítatlanul kifejteni, a népeket zavartalanul boldogítani?

Hogyan lehetséges ez? Adva van-e vajjon a katolikus névvel a tehetetlenség, az életre nem valóság, a szélütöttség? Az irodalmi, gazdasági, társadalmi és szervezeti inferioritás? Mindenki tud, csak mi nem

tudunk? Minden kisebbség uralkodhatik fölöttünk, csak mi nem tudunk uralkodni a saját portánkon?

Nem tudunk európai közvéleményt teremteni, nem tudunk a te országodnak s a te igazságodnak hitelt s tekintélyt szerezni? Micsoda sajtó tombol itt körülöttünk és micsoda irodalom! Mit számít annak a te uralmad, a te tízparancsolatod, a te egyházalapításod! A te ünnepeid, a te misztériumaid, a te pápaságod! Szerzetesrendek! Oltáriszentség! Szentségek! Hitterjesztés! Egyházvédelem! Milyen idegen csengésű, szokatlan, polgárjogot veszített fogalmak lettek ezek! Melyik európai hatalom, melyik szellemi irány, melyik irodalom — eltekintve a mi sokszor oly szegényes kísérleteinktől! — foglalkozik ezekkel, dolgoz ki programot, sürget világátalakulást a krisztusi elvek szerint?

S ami még megdöbbentőbb: Mi úgyszólva már bele is törődtünk mindebbe. Lemondtunk a nagy visszavívásokról és reményekről, elszoktunk az igazi győzelmektől. Boldogok vagyunk, ha kisgyermekeket taníthatunk hittanra és szerény, jámbor, falusi asszonyok processzióit vezethetjük eléd. *Egész* sikerekről, egész országok, egész Európa, egész kultúránk visszahódításáról már nem is álmodunk. Kislelkűek lettünk, túlzottan szerények, mint a koldus, aki hozzászokott ahhoz, hogy mindenütt csak elutasítják, mindenütt háttérbe szorul, mindenünnen kinézik és elhessegetik s számára már sehol sincs terített asztal!

Templomaink — igaz — fényesek, szépek, melegek. Ott még fel-felcsillan az Eucharisztia földöntúli lángja, amely csodákat termel, amerre csak ér s holt lelkeket tüzesít élőkké; amely a benne élők számára a hitnek magában is biztos, mert naponta átélt apologetikája...

De még itt, a templomok hajóiban is, mennyi sokszor a hideg üzemszerűség, néha bizony léleknélküli üzletesség! Vagy mondjuk: sablon, nem pásztori, hanem bérenci tónus! Elterpeszkedő kicsinyesség és tehetetlenség! Eluralkodó együgyűség és szellemi

kicsinység! Mintha a vallás szükségképpen együgyűség volna s a templomban egyedül csak a tudatlanok s a világból kivetettek érezhetnék magukat otthon! Nem folyik-e helyenkint maga az igehirdetés és a népies liturgia is olyan stílusban, amely mintha csak ezeket az életből kihullott, fogatlan és vértelen embereket, bizonyos szellemi inaszakadtakat tartaná a templom hivatásos bérlőinek? Nem alacsonyítjuk-e le magunk is néha az Isten házát az ízléstelenség lomtárává? A maradiság melegedő helyévé? Miért, Uram?

Talán magunk sem hiszünk benned egészen és igazán! Magunk is csak félig vagyunk a tied! A te szolgáidnak sem mindig fontosabb a templom, mint a saját szépen berendezett lakásuk, az éléstáruk, terített asztaluk és puha ágyuk! Azért hagyunk meg téged sokszor olyan szegénységben s kopottságban, aminőt nem tűrnénk meg az ebédlőnkben vagy fogadószobánkban! Ellenségeink azt mondják rólunk, hogy a te országod, Uram, nekünk nem mindig öncél és végcél, hanem sokszor csak eszköz: megélhetés! Javadalom és jövedelem! Hogy a te nyájad nekünk csak arra jó, hogy a gyapjúját nyírhassuk! Rút rágalom ez és agitátori ráfogás. De nem adunk-e néha bizonyos fokig magunk is tápot e vádaknak? Nem azon sírunk-e néha kevésbbé, hogy a nyáj eleped és eltikkad, vagy hogy nem jól gondoskodunk róla, mint azon, hogy magunknak kevés a bevételünk, a kényelmünk és cifrálkodásunk!

Rettentő az emberi vakság és érzéketlenség! Rettentő, hogy nem azt nézzük, hol tehetünk érted többet; hanem hol kapunk érted többet! Hogy nem a felelősségtől reszketünk és riadunk vissza elsősorban, hanem a munkától! Nem az erőink elégtelenségén remegünk, hanem azon, hogy méltóságokat és hivatalokat nem szalasztunk-e el, amelyeknek méltó betöltésére, minden utcagyerek tudja, tökéletesen alkalmatlanok vagyunk! Nem így gondolkodunk, de egy-egy meggondolatlan tettünk nem teszi-e azt a benyomást, mintha így beszélnénk: Csak a méltóság legyen fényes és a

jövedelem zsíros, akkor pusztulhat a lelkek tömege, veszhet az Anyaszentegyház, szemétdombra kerülhet tőlünk hit, erkölcs és becsület! „Mindenki a maga, és nem Jézus Krisztus dolgával törődik", panaszolja már Szent Pál. (Fil. 2, 21.) Szinte csodálkozunk azon, ha egyszer-egyszer akad egy derék fanatikus, egy szent eszelős, aki mindenestül és maradéktalanul a te országod védelmére dobja oda magát! Egymást még csak bírálgatjuk, szidogatjuk az önzésünkért, evilágiságunkért, sőt ilyenkor néha igen éles és fényes a kritikánk szablyája; de már a magunk szemében, bizony előfordul, hogy a gerendát is alig vesszük észre.

Panaszkodunk, hogy Krisztus ügye gazdátlan? Akár a Csáki-szalmáját, az hordja szét és rugdossa el, aki akarja? Hogy mozgalmainkban sok a hiba, a mulasztás, a tévedés? Hogy néha a közmondásosságig tehetetlenek vagyunk s nem tudunk megküzdeni azokkal az ellenirányokkal, amelyeknek könnyebb a munkájuk, mert hiszen evilági javakat hajszolnak s ezekben mindenki természettől fogva ügyesebb. Hogy a vallásos élet hőmérője néha évtizedeken, évszázadokon át a szomorú süllyedés folytonosságát mutatja? Hogy egész osztályok, ma az értelmiség, holnap a munkásság, holnapután a falusi nép fordul el százados megcsökönyösödéssel az Egyháztól? Nem utolsó helyen bizonnyal a sok pasztorációs hiba, szervezeti tévedés, bűnös vagy öntudatlan mulasztás után...

Amit ma Spanyolországban, Mexikóban vagy Délamerika egyes országaiban tapasztalunk, néha bizonyos fokig itthon is: hogy az ellenfél végül is a legvakmerőbb merényletekkel léphet fel az Isten országa ellen, ezek után nem is lephet meg senkit túlságosan. Az igazság elbújdokol; a túlsó part meg annyira nekibátorodik, hogy már a kétszer-kettőt, a déli verőfényt is le meri tagadni. És a tömegek hisznek az ámítóknak és követik őket! Elég egy nagyhangú, elszánt kalandor, egy Haeckel, egy Lenin, egy Kun Béla, egy Rosenberg, s az emberek százezrével tódulnak utána. Érthető, mert nem voltak igazán kinevelve, kimű-

velve; a népiskolában talán szajkómódra fel tudták mondani a katekizmust, s mi akkor boldogok voltunk a fényes vizsgaeredmény miatt! És nem siettünk igazán a lelkéhez férkőzni a nemzedékeknek. A felnőttek számára meg elégségesnek tartottuk, ha elimádkoztuk nekik a litániát s bezsebeltük az esketésért járó tiszteletdíjakat s közben boldogan élveztük a címeinket és kitüntetéseinket!

Nem szomorú-e, Uram, látni, hogyan hódít, lármáz, követel s halad előre szinte nap-nap mellett az ellentábor s hogyan hallgatnak, vesztegelnek és tespednek gyakran a te híveid? Még jó, hogy akad néhány fanatikus és bátor bajnokod, aki az őrtoronyban figyel és felhőkben, ha új támadás indul, s azonnal vészharangot kongat és a támadással szembeszáll: ha ezek nem lennének, vajmi sokszor úgy lenne, hogy régen szekercékkel, dorongokkal, csákánnyal döngetnék már, Uram, a házad falát és senki még csak oda sem sóhajtana felé. A fényben úszók, a gazdagok és előkelők, a dísz-címeket viselők és fontos pozíciókban parádézók, a bevételeiket és jövedelmeiket számolgatók egyike-másika oly nyugodtan szendereg, hogy tőlük akár az egész Anyaszentegyházat el lehetne lopni: nyugodtan engedik át a támadások visszaverését azoknak, akiket aztán még kegyesen hecckáplánnak is becéznek.

*

Innen aztán a te országodnak ez a fölséges tekintélye, Uram! Mindenki érzi, hogy nálad vannak az igazság s az örök élet igéi, de ennek az érzületnek a mi elégtelen viselkedésünk folytán gyakran vajmi kevés a külső látszatja. Az Egyház? Igen, arra jó, hogy fényes színeivel néha kivonuljon és emelje hazafias és nemzeti ünnepeink ragyogását. Végezzen ünnepélyes keresztelőket és temetéseket. Az Egyház? Vigasztalgassa a siránkozó özvegyasszonyokat, hintsen szenteltvizet a halottakra s földelje el szép parádésan azokat, akik már úgysem számítanak. Az Egyház? Arra

jó, hogy a gyermekek lelkébe a jó és rossz eszméjének fogalmait belerögzítse s az egyszerű, tanulatlan népet kordában tartsa. Sőt jó arra is, hogy kegyeletes érzéseket ápoljon az emberekben és művészeteket ihlessen s a túlvilághit homályos, sejtő, elfolyó reményeivel valamelyest megszépítse ezt a nagyon is prózai, kiábrándító, szomorú életet!

De ezen túl aztán ne lépjen fel igényekkel! Ne tartson számot arra, hogy szóbaálljunk vele s komolyan vegyük. Az életet úgy rendezhetjük be, ahogy akarjuk, abba az Egyháznak ne legyen beleszólása. A házasságokat úgy kötjük és bontjuk és úgy váltogatjuk, ahogy jólesik: egy törpe kisebbség szava itt fontosabb, mint a komoly kereszténységé. A gazdasági életben csak a liberalizmus és szocializmus számít, csak ezek közt lehet választás, harmadikról, az Egyház gazdasági elveiről szó sem lehet. A politikában meg éppen nincs szava a te országodnak. Jaj annak, aki az Isten politikája nevében belé mer szólni a modern állambálvány totalitárius követeléseibe! Ott egyszerre nincsen se konkordátum, se vallásszabadság, se jog, se méltányosság: ott bíborosok és püspökök ellen megy a harc, papokat börtönöznek be, mert a szószéken szót emelnek az istenkáromlás ellen, hatalmi szóval tiltanak be lapokat, egyesületeket, intézményeket s esetleg gyilokkal teszik el az útból a renitenseket. A te országodnak, Uram, hallgatás a sorsa. Annyi a joga, amennyit a világ nagyjai (valóságban sokszor igen kicsiny nagyságok) kegyesen engedélyeznek neki. Annyi a tekintélye, mint egy magántársaságé, egy előkelő kártyaklubé, egy sportegyesületé!

Vajjon a háborúban észre lehetett-e venni az Egyház tekintélyét? Nagyon sokat jelentett-e a pápák tiltakozása, békesürgetése? Mi történt volna, ha a pápa egyenesen kiadja a tilalmat, hogy katolikusok egyik félen sem folytathatják tovább a háborút, hogy az első háborús év karácsonyestéjén végleg és minden körülmények közt le kell tenniök a fegyvert, még életük kockáztatásával is? Hányan fogadtak volna szót a

pápának? S a háború következményeivel, a gazdasági világháborúval szemben látnivalólag mily kevés súlya van a pápai megnyilatkozásnak?

Mi ez? Nincs már az Egyháznak tekintélye? Senki sem hallgat rá? Vagy el sem jut talán a szava a hívekhez, a négyszáz milliós család hivő tömegeihez? Valóban: jól rendezett hadsereg, tömören együttérző s együttható család vagyunk-e, ha a nagy családfő s a fővezér szava a legtöbbünkhöz már el sem jut?

IV.

Uram, vég nélkül sírhatnám tovább az én jajaimat s folytathatnám a kínzó, maró kérdések sorát. Nem pesszimista sötétenlátásból és még kevésbbé a kishitű lemondás kedvéért! Nem is csak azért, mert talán jólesik a saját sebeink feltárása s a saját sorsunk vádolása. Nem, hiszen amit felsoroltam, igaz és nem mondtam semmi újat, amit mindenki ne tudna és sokszor fájdalmasan ne érezne. De el kellett sírnom mindezeket előtted, Uram, a sokak nevében, akiknek mindez a lelkét égeti s akik nem tudnak mindezeken egy vállvonogatással túlhaladni, hanem magyarázatot és választ keresnek a szörnyű kétségre: Uram, hát csakugyan a te dicsőséges országod vagyunk-e? Csakugyan az a fölséges, egyetlen, éltető és boldogító ország-e ez a te Anyaszentegyházad, amelyen keresztül árad minden áldás ránk a földön és minden üdvösség odatúl?

Avagy csalódunk benned? Csalódunk a te Egyházadban? Csakugyan magára hagytad volna és végleg süllyedni engeded Péter hajóját? Miért hagyod, Uram, ennyire magára népedet, Egyházadat? Miért engeded át országodat ennyire a saját emberi gyarlóságaink, tűrhetetlen tévedéseink, bántó és felháborító fogyatékosságaink pusztító hatásának?

Uram, a szélvész zúg, a habok fenyegetően morajlanak, a tenger őrülten zajlik; hullámai már elborítják csónakod ... S Uram, te egyre — alszol?

*

Még itt ég a panasz az ajkamon s máris mintegy mosolyognom kell önmagamon és siránkozásaimon. Én panaszkodom neked, Uram, a te országod bajaiért? *Én*, a szolga és porszem, a te nagy majorságodnak kicsiny bérese, a te roppant házadnak aprócska cselédje? *Én* hányom neked szemedre, hogy baj van a hajlékod körül, hogy hiány és mulasztás történik és te nem nyúlsz közbe? Én akarom jobban tudni, mi válik országodnak dicsőségére, nyájadnak javára s miként kell birodalmadra gondot viselned? Nem naívság-e ez tőlem és nem mosolyt keltő gyermekesség?

És főleg: Én akarlak *szánakozásra bírni téged* a saját néped, műved, alkotásod, gyermekeid sorsa iránt? Téged, aki az irgalomnak és jóságnak tengere vagy, akinek szívéből rügyez és fakad minden együttérzés és könyörület, gyöngyözik minden gyengédség, patakzik minden apai, anyai, hitvesi és gyermeki indulat, minden segíteni-akarás, minden megváltói láz? Téged, Uram, aki jobban szeretsz minket, mint mi önmagunkat szerethetjük? Jobban, mint ahogy bárkit is valaha szeretni képesek vagyunk? Hiszen, ha mi részvétet érzünk valaki iránt, az is csak onnan van, hogy a te irgalmadban túlcsorduló szíved nagy részvétének a gazdagságából néhány csepp áthullott a mi rideg és önző szívünkbe is!

Nekem, a gyenge embernek, fáj a te országod ügye? Hát vajjon Krisztusnak nem fáj-e százszor inkább? Nekem vérzik a szívem minden emberi könny és jajszó miatt, minden elhullás és elbukás és kárhozat miatt; az utolsó cigánygyereknek és maláji öregasszonynak, a legszegényebb hindu rizstermelőnek és ausztrálnéger erdőlakónak minden testi-lelki keserve; engem véresen aggaszt és megreszkettet mindenkinek örök sorsa — és akkor úgy képzelem tán, hogy mindez nem reszkettet meg százszor inkább téged? Téged ne aggasztana Egyházadnak sorsa? A te szívedet ne töltené el féltő gonddal és fájdalommal az a sok megaláztatás, üldöztetés, elhanyagoltatás, amely a te országodat éri? Ne aggódnál értünk véresen, te, aki vala-

mennyi embert jobban ismersz, mint mi, mert valamennyit te alkottad s mindenikért meghaltál a kereszten: tudatosan, odaadón, izzó, forró részvétből! Hogyne aggódnék Krisztus az Egyházért, amely az ő szívéből sarjadt a keresztfán s amelyre megváltói művének minden kincses eredményét bízta!

Nem, ne legyünk ennyire képzelődők, emberek! Ha mi tudunk részvétkönnyeket ontani, tud Jézus is, százszor inkább. Ha mi tudunk zokogni temetéseken, katasztrófák láttán, sebesültekkel tele csatatereken, nyögéstől hangos műtő-szobákban és lazarettekben, és ha mi tudunk véresen tépődni moszkvai és mexikói borzalmakon, lélektiprásokon, ifjúság lélekfertőzésén és ateista Isten-üldözéseken, tömeges hithagyásokon és durva egyházirtásokon: vajjon hát az Isten lelke nem volna olyan finom és érzékeny, hogy ne sírna fel mindezeken legalább ugyanoly hangosan, mint a mienk? Vajjon Krisztus szíve, ez a legirgalmasságosabb és legnemesebb szív, keményebb volna, mint a mienk? S rideg sziklaként meredne maga elé és nem indulna meg ennyi könnyön, véren, fertőn, bajon és kárhozaton? Ó, bizonnyal igen, ezerszeresen igen, s ha mégsem lép csodával közbe, ha mégsem rántja ki Egyházát hatalmi tettel a bajokból és süllyedésekből: kell, hogy ez is az ő szent és irgalmas és messzenéző terveibe vágjon, amelyeknek legelején és legvégén mégis csak egyetlenegy nagy jelszó lángol, parancsol és irányít: az ő mindeneket megváltó szeretetének vezényszava!

Mi lehet hát az oka, hogy ő mégis hallgat, tűr és vár, és annyi mindent elnéz? Annyi mindent, de annyi mindent!

V.

Mi lehet az oka annak, hogy az Úr *annyi mindent* eltűr az ő földi birodalmában — de annyi mindent?

Hogy mi lehet ennek az oka? Jaj, e kérdésre felelni iszonyún nehéz, szinte lehetetlen! Aminthogy más téren is ezerszer könnyebb a bajokat észrevenni

s rajtuk siránkozni, még megnyugodni is könnyebb az Úr akaratán, mint kipuhatolni és kitapogatni, mik lehetnek az Úr intézkedésének és megengedéseinek okai s hol a fájó kérdésekre az a magyarázat, mely észt és kedélyt, gondolkozást és érzelmet egyaránt megnyugtat! A hit világánál csak annyit tudunk, hogy amit az Isten intéz és megenged, annak mindig van valami nagy és jótékony oka, mély és titokzatos célja s „az Istent keresőknek minden javukra szolgál". De hogy *hogyan* szolgál a javunkra az, ami magában véve csupa rém és fájdalom, azt legfeljebb némi ködös és fátyolos derengés közt sejthetjük, de biztos, teljes és kielégítő megoldást ebben az életben aligha találhatunk rá.

És mégis meg kell kísérelnünk, hogy legalább valamelyest eloszlassuk a kínos homályt a fájó kérdés körül.

Egyet mindenesetre leszögezhetünk: hogy nincs egészen igazunk, amikor ilyen egyoldalúan kesergünk és panaszkodunk s a helyzet sötét oldalainak látása annyira pesszimistává tesz, hogy *nem látjuk az egész, tárgyilagos valóságot.* Mert a teljes valóság nem az, hogy az Egyházban hibák, gyarlóságok, vereségek és mulasztások vannak, hanem, hogy ezek mellett mégis tömérdek az Egyház arculatán a fényes, tündöklő, isteni vonás is. A sokszor megtépett, megalázott és háttérbeszorított Krisztus-menyasszony mindennapi élete minden megtépetése mellett annyira tele van csodálatos, gazdag, tündöklően szép életnyilvánulásokkal, hogy a tárgyilagos szemlélőnek a fájdalom mellett bőségesen van oka örömre is, lelkesedésre, büszkeségre és hálálkodásra.

„Amikor ugyanis mi a földi Krisztus-ország érvényesülését figyelgetjük, könnyen esünk abba a hibába, hogy vizsgálódásainkban helytelen mértéket alkalmazunk. Azt hisszük, az Egyház életerejét, diadalait s művének intenzitását elsősorban a külső sikerek vagy sikertelenségek szerint kell mérnünk, a nyilvánosság előtt elért eredmények vagy veszteségek mérlegén

kell latolgatnunk. Pedig ez végzetes félreismerése az Isten műveinek.

Az Egyház érvényesülésének legigazibb és legsajátosabb területe éppen nem a nyilvánosság s a külső világhódítás pályasíkja, hanem sokkal inkább a belső fórum: a lelke birodalma, a szívek és vesék mélyei. Ha ezeken a téreken az Egyház sikereket ér el, akkor ez abban az esetben is romolhatatlan, felsőbbrendű életerőt mutat, ha a külső diadalok a belső eredmények mögött elmaradnak s az Egyházat kívülről talán rettentő szélvészek és viharok tépik.

Vajjon nem igazolja ezt az Anyaszentegyháznak közel kétezeréves történelme? Mikor állt az Egyház inkább életerejének delelőpontján, mint az apostoli korban, az üldöztetés három első évszázada folyamán? Pedig akkor nemcsak zsidók áskálódása és pogányok vérengző üldözése törekedett vérbefojtani az Egyház minden megmozdulását, hanem belsőleg is viszályok, szakadárságok és eretnekségek hosszú sora tépte-rázta az ifjú Egyház fáját. Milyen végtelenül kicsiny volt akkor még kifelé az Egyház! Milyen szűk és szerény az érvényesülési köre! Külső tekintélyről, világhódító sikerekről, politikai súlyról, közéleti befolyásról még akkor szó sem lehetett a részén. S nem volt-e akkor az Egyház mégis belsőleg nagyobb, mint valaha? Nem csaptak-e ki belőle a hősi hithűségnek égbetörő lángjai, a vértanui szeretetnek legforróbb tüzei? A mártírok és katakombák Egyháza megtépett ruhájú, véres és sebhelyes Egyház volt s mégis, miközben ezer sebből vérzett, ugyanakkor páratlan hódítóerőt, szilárdságot s gazdag belső virágzást mutatott.

Nem hiába mondotta Krisztus Urunk, hogy „az Isten országa bennetek vagyon". Lelki ország ez, befelé ható erőtényezőkben működő és nyilvánuló, s már azért nagy tévedés, ha vitalitását mi a közjogi, társadalmi, politikai vagy gazdasági érvényesülés látszatai szerint mérlegeljük. Igen, az Egyház szellemének ott kellene lennie a parlamentekben és kormánykörökben is, bankokban és szerkesztőségekben, utcán

és szakszervezetekben, gyárakban és műhelyekben, de sokkal inkább és elsődlegesen a lélek gyakorlóterein. A szívek klauzúráiban, magános templomok meghitt csendjében, családi tűzhelyek körül, szerzetházak zárt kertjeiben, a hitbuzgalmi élet világtól távol eső, az élet zajától elbujdosó tündérligeteiben. Az Egyház igazi élete szemnek és fülnek észrevétlenül, nesztelen titokzatosságban folyik le a lelkekben, mint ahogy bővizű, lapályos folyó suhan el a hangtalan partok között. Életnyilvánulásait nem szimatolják körül riporterek, nem méricskéli le a statisztika, lélekrezdülései nem mennek át az emberi ellenőrzés és összegezés durvaszövésű rostáin. Vajjon azért tagadhatjuk-e, hogy ez az élet mégis itt van és csodálatos isteni energiák bősége zajlik benne, a hitnek sziklákat görgető ereje lüktet és patakzik általa s partjain virág és gyümölcs terem milliárdnyi számban, földöntúli gazdagságban, bájban, fényességben?

VI.

Az Egyháznak ez a belső élete persze *kevésbbé szembetűnő;* csak az veszi észre, akinek szeme hozzászokott, hogy a lélek aknáiban és tárnáiban is kutasson. De azért nagy dolog, igen nagy dolog, sőt: a legnagyobb, legkiterjedtebb és évszázadok óta szakadatlan csoda ez a földön. Hiszen ezek a természetfölötti teljesítmények, ezek az emberi erőt meghaladó energiák isteni csoda nélkül egyszerűen nem volnának lehetségesek.

Nem csoda-e, valahányszor a gyáva ember hirtelen hőssé lesz, az ingatag szilárddá, a parázna tisztává, az önző szeretetteljessé, a földönkúszó égbeszállóvá? Nem csoda-e, ha élőhalottak nap-nap mellett valóságos lelki feltámadáson mennek keresztül s attól fogva az istengyermekség tisztaságos, malasztban fürdő, menynyei életét élik? Az Egyház élete ilyen erkölcsi csodák változatos, milliórétű sorozata, az apostolok korától máig s a világ végéig. Micsoda csodáit látjuk benne

az élő hitnek, a földöntúli reménynek, a lángoló istenszeretetnek, a magábahulló töredelemnek, kemény vezeklésnek, heroikus önuralomnak! Micsoda hőstetteit a felebaráti szeretetnek, a szamaritánusi karitásznak s az apostoli részvétnek!

Mily gazdag, titokzatos élet pl. az Egyház imaélete, az Ecclesia orans mindennapi Istenhez-szállása, szüntelen zsolozsmázása, hódoló hálája, szeretetvallása, engesztelő könyörgése! Hogyan zsong az Úr oltára körül a Confiteorok és Misererék szakadatlan bűnbánata, az Istenben bízó lelkek ujjongó Gloriája és Allelujája! Mennyi velőt áttüzesítő áhítat s megrendült önmegajánlás száll ezer meg ezer lélek szentélyéből, mint elevenen élő tömjénáldozat az Úr zsámolya elé, a napnak minden szakában s a földkerekség minden pontján!

Az Egyház liturgiája, közös és magános áhítatai valósággal egy öt földrészre kiterjedő óriási templommá avatják a világot, amelyben soha meg nem szűnnek a misék és litániák, szentséglátogatások és keresztúti ájtatosságok, gyónások és áldozások, csodás tüzű szent szertartások és lelkigyakorlatok, amelyek Isten közelébe emelnek száz és százezer embert, a Táborhegy tüzébe viszik fel a porbakábult lelkeket s az Igéretföldjének örök mezőit csillogtatják fel előttük a hitnek napsütötte Nébó-hegyeiről. S nemcsak meddő érzelmek s múló hangulatok teremnek az Egyház folytonos imaéletéből, hanem ami ennél sokkal több: tettek is, hősi elhatározások, erkölcsi átalakulás s bátor helytállás az Isten törvényei mellett, ezer kísértés és ezer ellentmondás között, sokszor az egészség és élet árán is; sok-sok kemény önvizsgálat, sok-sok lemondás és erősfogadás, sok-sok szenvedő alázat, önmegadó türelem s néma heroizmus.

Nem süket és vak-e, aki mindezt alábecsüli s ámulva el nem ismeri az Egyház természetfölötti életerejének csodás egyetemességét és csökkentetlen, mindennapi folytonosságát?

Bajok mindig voltak az Egyházban, s ezek szembe-

ötlőbbek itt, mint másutt, épp azért, mert *az Egyházról mindenkinek rendkívül magas véleménye van s azért tőle mindenki teljes tökéletességet vár.* Másnak százszor inkább és százszor könnyebben megbocsátják, ha hibázik, mint az Egyháznak, épp azért, mert hallgatagon eismerik róla, hogy mindennél szentebb és különb a földön.

Ezek a hibák és bajok a legsúlyosabb problémát állítják elénk, annyi bizonyos. Mégis nem megdöbbentően felséges és nagyszerű-e, hogy minden hiba és emberi fogyatékosság mellett is, amely az Egyházban sem kerülhető el teljesen, még mindig az Egyház az, amelyhez a legtöbb történeti nagytett, erkölcsi csodatétel, a legtöbb áldásos teljesítmény fűződik? Ezt el nem ismerni annyi lenne, mint tagadni a történelmet.

Hát nem az Egyház civilizálta-e az evangélium szellemében a világot? Hát nem ő döntögette-e ki a pogányság ősfáit az európai népek világában? Nem ő teremtette meg az Egyisten hitének uralmát az egész nyugati civilizációban? Nem ő vitte-e be az emberek tudatába az erkölcs és jog egyetemes kötelező erejének, az Isten előtti lényeges egyenlőségnek a tudatát? Nem ő vetett-e véget az emberáldozatoknak épúgy, mint a rabszolgaság intézményének? Nem ő emelte-e föl a nőt abból a szörnyű sorsból, amelybe a pogányság döntötte őt? A gyermeket, a munkást nem ő ruházta-e fel emberi joggal, elismertetéssel, becsülettel? Nem ő állt-e őrt az összes európai államalakulások, az összes nyugati jogalkotások fölött? Nem ő virrasztott-e egy hosszú, „sötét" középkoron át, kolostorok csendjében, püspöki iskolák békés magányában a tudományok bölcsői mellett? Nem ő mentette-e át a klasszikus antik műveltség maradványait a későbbi korokba s nem ő teremtett-e a régi mellé új művelődést? Nem az ő alkotása-e a mai iskolaügy, a közoktatás gondolata, az összes iskolatípusok, a szociális gondoskodás egész szerkezete, a karitász minden rezdülése, a gazdasági életnek erkölcsi, közjót szolgáló, szerves egészként felfogott organizációja, amelyet az

újkor hangzatos jelszavak mellett lebontani s megzavarni tudott, de helyébe jobbat, igazságosabbat, mindenkire gondolóbbat alkotni nem tudott?

Nem bámulatos teljesítmény-e a lelkipásztorkodás óriási, messze kiterjedő s mélyreható intézménye? A folytonos hitoktatás, léleknevelés, embercsiszolás, megszentelés, gyógyítás és megőrzés? Hány millió ember megy át évente az Egyháznak ezen a lelkipásztori és léleknevelő munkáján! Hány nyer általa számokban ki sem fejezhető, hatásaiban fel sem mérhető jótékony befolyásolást, nemes gondolatokat, üdvös elhatározásokat, új erőt s bátorságot a küzdelemre, kedvet és lendületet a jócselekvésre, szeretetre, becsületes helytállásra, áldozatos kötelességteljesítésre! Valóban nincs a világon egyetlen állami vagy társadalmi szervezet, nincs egyetlen tényező, amely ennyi jót és áldást sugározna szét a világba évezredek óta s a napnak minden percében, mint az Egyház!

Ezek is óriási dolgok, reális, el nem tagadható teljesítmények. S aki komolyan akar ítélni a helyzetről, ezeket is figyelembe kell vennie, nemcsak a közben-közben előforduló kicsiny vagy nagy hibákat.

És milyen héroszok állnak mindezek mögött a vívmányok mögött! Mennyi szent és nemes lélek. mennyi tetterő, önzetlenség, fennkölt gondolkodás! Mennyi elmeél, mennyi zsenialítás, mennyi agymunka! És milyen morális hősiesség — nem elszórtan, kivételesen és véletlenül, hanem intézményes állandóságban, iskolázott, fegyelmezett, százados folytonosságban, egész hadoszlopokban, táborokban és lelki hadseregekben! A hierarchiának folytonos vezetése s irányítása mellett — amely hierarchiának lehettek, voltak és vannak is hibái bőven, tengernyien, de voltak és vannak nagytettei is még bővebben!

Gondoljunk az Egyház szentjeire, ezekre az üde és üdítő virágokra a sivatag közepén, ezres, százezres, milliós számban! Szűzi lelkekre, karitászangyalokra, hitterjesztő hősökre, egyháztudósokra, vértanukra, papokra, püspökökre, hitvallókra, vezeklőkre! S akkor

mondjuk csak ki bátran s emelt fővel: egy lelki birodalom, amelynek minden időben és minden országban ilyen hősei, ilyen virágai vannak, ekkora számban s ily színpompás, változatos bőségben, attól nem lehet eltagadni az életerő legmagasabb fokát.

Oly hatalmas a természetfölötti erőknek ez a folytonos, áldott patakzása az Egyházban, hogy még kifelé is jut belőle bőven. Hiszen még az Egyházon kívül is hányszor érvényesül ennek a természetfölötti csodavilágnak valami öntudatlan kisugárzása, gondolatainak, igehirdetésének, Krisztus-ittasságának kivédhetetlen, messze körökben is hódító, magával ragadó s termékenyítő hatása!

Ó igen, Uram, te ma is elevenen élsz és hatsz a te Egyházadban; a te Szentlelked pazar ihletéssel szórja-szikrázza magából ma is, napról-napra és percről-percre a természetfölötti hatások csodaesőjét. Nem, te nem felejtetted el alkotásodat és nem vagy tétlen és nem alszol a hullámok között, hanem igenis törődöl Péter hajójával és bámulatosan élő, tevékeny és mozgalmas hatásokkal dolgozol valamennyiünk szívében. Nincs hát igazunk, ha egy sor zavaró körülmény láttán egyszerre fejvesztetten kiáltjuk, hogy: Uram, hát elhagytál minket s alszol, miközben Egyházadat a habok árja fenyegeti!

VII.

És vajjon hát igaz-e, hogy az Egyháznak *kifelé* ható ereje és tekintélye oly *véglegesen megcsökkent volna,* hogy az Isten-országa mintha nem is számítana már a nyilvános életben?

Sajnos, ez sok vonatkozásban igaz, de megint óvakodnunk kell attól, hogy a kesergés lendületében egyoldalúan túlozzunk.

A modern világ, igaz, szeret úgy viselkedni s úgy tenni-venni, mintha az Egyház nem számítana többé s nem volna már semmi keresnivalója a társadalmi és közművelődési életben, főleg pedig az államélet veze-

tésében nem illetné semmiféle irányító hatalom és hivatottság. Pedig ha pontosabban odafigyelünk, észrevehetjük, hogy a modern világ e lekicsinylő és hetvenkedő viselkedése inkább csak tettetés. Vágyálom.

A valóságban akaratlanul bár, fogcsikorgatva bár, de ez *a modern világ is kénytelen állandóan számolni az Egyházzal s az általa képviselt erkölcsi világrenddel.* Nem tud kitérni előle; bármennyire szeretné, nem tudja ignorálni, semmivé törpíteni. A hívek vallási élete, a keresztény társadalom erkölcsi és transzcendentális igényei ma is, minden kivetettség, gúny és erőszak ellenére oly roppant erőt képviselnek a világban, hogy a legszélsőbb evilágiság is kénytelen tudomást venni róla s mint igen komoly tényezővel, foglalkozni vele. Apró, de jellemző példa erre a modern kormányok viselkedése a pápasággal szemben. Hányszor megpróbálták már, hogy pl. bizonyos ideig megszüntették a vatikáni követségüket s mit volt mit tenni, rövid időn belül majdnem valamennyi állam kénytelen volt ismét visszaállítani azt. A pápaság oly messzeható s oly intenzív kisugárzású erkölcsi központ, amelyet fenn nem állónak tekinteni egyszerűen nem lehet.

Az ellenfél nem szívesen vallja be, hogy vereséget szenvedett, de lehetetlen észre nem vennünk, mennyi diadalt aratott az Egyház az ő ellenfelein csak az utóbbi évtizedek folyamán is, pl. a világnézeti harcok terén. Mily feltűnően érvényesült az ő mérséklő, megőrző, cáfoló s a tévedésre könyörtelenül rámutató hatása a modern hitetlenség romboló törekvéseivel szemben! Mi mindent nem talált ki az istenellenes áramlat, milyen elméleteket és bölcseleteket, milyen szellemi divatokat s iskolákat hozott forgalomba, csakhogy az istenhittől és a kereszténységtől függetlenítse a világot!

S mi lett az eredmény? Egyik tagadó elmélet a másik után volt kénytelen kapitulálni s megszégyenülve elvonulni, mert az Egyház, és csakis az Egyház, a maga verhetetlen logikájával sorra kimutatta róluk.

hogy rosszak, tévesek, a világtalányok megmagyarázására elégtelenek, erkölcsileg és társadalmilag kártékonyak. A materializmus, a szélső darvinizmus, a monizmus nem vallotta be talán meakulpázva a maga megveretését, de az Egyház elérte célját s ezek a téves divatok ma valóságban mint tönkrevert góliátok feküsznek a porondon. Ott, ahová az évszázadok folyamán annyi büszke tévedés, tagadás és lázadás került.

Szinte végig sem lehet gondolni a gondolatot: hová süllyedne világnézeti s erkölcsi téren az emberiség, ha az Egyház nem őrködnék, ha nem állana hűségesen őrt az isteni igazság és kinyilatkoztatás mellett! Ha nem állott volna ellen, valahányszor az istentelenség a hitnek és keresztény meggyőződésnek utolsó gátlásait is el akarta söpörni az útjából!

S talán még inkább az erkölcsiség terén! A modern erkölcsi szabadosság mindent megkisérelt már s minden rést egyre mohón kihasznál, hogy betörhessen a keresztény társadalomba s a maga erkölcsi megkötetlenségével és féktelenségével behálózza a tömegek életét és ízlését. Öltözködési és fürdőzési divat, irodalom és színpad, társadalmi hangnem s tömegszenvedélyek szítása, az ifjúság megrontása, művészet és túlzott szabadságeszmék: mind csak arra jók neki, hogy a maga immoralitásának utat vágjon s a keresztény erkölcs uralmát a tömegekben megtörje. Ha ezek az erkölcsellenes merényletek mégis nagyon sok esetben és igen széles rétegekben hatástalanul pattannak vissza s a keresztény erkölcsöt az európai civilizáció lelkéről lemarni s leradírozni mégsem lehet: ennek nem csupán a nép erkölcsi konzervativizmusa az oka, hanem mindenekelőtt az Egyház, a maga hűséges és hősies helytállásával az Úr törvényei mellett, a maga szilárd és ingatatlan őrködésével az erkölcsi integritás érdekében.

Sok erkölcsi botlás van a világon, kétségtelenül; de ha mellette tömérdek sok erkölcsi érték is akad s rengeteg erkölcsi rossz akadályoztatik meg, el kell ismernünk: ez elsősorban az *Egyház diadala*, az ő élet-

erejének hatalmas bizonyítéka, kifelehető súlyának, közéleti érvényesülésének is sokatmondó jele. Nem áll tehát, hogy az Egyház hatása kifelé szinte már a semmivel határos! Csak nem szökik annyira szembe, mint a másik oldalon a hitetlenség és erkölcstelenség folytonos előpróbálkozása, vagy az üldözés és a külső sikertelenségek.

VIII.

Nem szabad felednünk még valamit: azt, hogy az *Egyház érvényesülése mennyivel nehezebb, mint a vele szemközt álló tényezőké!* Ami odatúl könnyebbség a siker eszköze, az nálunk gát és fék.

Igy az Egyház állandóan szemben találja magát az emberi értelmetlenséggel, földhözragadottsággal, magabízott gőggel, előítéletekkel, érzékiséggel, kényelemszeretettel s ezért gyakran a legkisebb eredmény mögött is, amit az Egyház elér, hatalmas erőfeszítés, szinte emberfeletti munkateljesítmény rejlik. Míg a másik parton éppen az emberi önzés, szenvedély és romlottság bizonyul a munka és a siker leghatásasabb könnyítőjéül. Ott vajmi gyakran elég az emberi alacsonyságra, az érdekekre és ösztönökre építeni, a bírvágynak, érzékiségnek, önzésnek hízelegni s a csata máris meg van nyerve. Viszont nálunk a rossznak ezeket a hatalmas fellegvárait kell előbb egyenkint és fáradságosan leküzdenünk, hogy az út lassankint szabaddá legyen a mi sajátos törekvéseink előtt. Szembe kell szállnunk a „gonoszság titkával", a mysterium iniquitatis-szal, amely eleve hitelvesztettként, gyűlöletesként, fölöslegesként és esztelenként szeretné feltüntetni az Egyház törekvéseit még a saját híveinek szemében is és szerető lelkesedést kell ébresztenünk a jó és igaz iránt, amely ellen romlott természetünk szinte minden idegrostja szakadatlanul lázadoz. Holott az ellenfél minden romlott emberi ösztönben született szövetségest talál.

Csoda-e, ha ez a munka néha egyik-másik ponton sajnálatosan elsiklik? Nem sokkal nagyobb csoda-e,

ha mégis csak sokszor, és mégis csak roppant széles síkon, rendszeresen érvényesül? Még hozzá ilyen középszerű erőkkel, ilyen középszerű emberekkel! Akik közt nem mindenki tehetség és nem mindenki egyéniség! Fenntartani Krisztus tanítását s intézményeit közel kétezer év óta egy ennyire romlott és föld felé hajló világban: nem bámulatos vívmány-e ez? És visszaemelni az Egyház szekerét néha megdöbbentő süllyedési mélypontok után is? Nem imponál-e az a világnézeti és vallási újjáéledés, a spirituális gondolatnak, magának az egyházi elvnek az a folytonos rinascimentója, amelyre annyiszor s oly sokfelé mutathat rá büszkén az Egyház? Másfélszáz évvel ezelőtt pl. úgy látszott, hogy a szabadgondolkozás, a voltairei Krisztus-gyűlölet, a francia forradalom és Napóleon hatalmi tébolya végleg katakombai rejtekhelyekre száműzi az Isten földi országát — s mily jelentős belső megszilárdulásra, de tekintélyi növekedésre is jutott azóta Krisztusnak ez a földretiport birodalma!

Igaz: az Egyházat a modern mozgalmak és jelszavak sok tekintetben leszorították a közéleti érvényesülés pályájáról; ma az Egyház nehezebben hódít és győz, mint a Szent Istvánok és Szent Lajosok vagy a III. Incék korában hódított. De nem bámulatos-e éppen az, hogy az Egyház a tagadás, a kétely, az ellenséges agitáció, a népszenvedélyek folytonos felszítása ellenére is állandóan előrehalad, tömegeket és lángelméket hódít meg s ugyanakkor a missziókban minden evilági hatalomtól teljesen cserben hagyatva napról-napra egy-egy jelentős pozíciót hódít el a pogányság elől? Ó, nemcsak szám szerint kell értékelni ezeket a győzelmeket, hanem aszerint is, mennyi ellenséges erő, mennyi akadály és nehézség legyőzésével éri el sikereit az Isten Egyháza!

S itt, bármily fájdalmas, egyet nem szabad mellőznünk: a világban a sikerek elérése nem mindig az erkölcsi kiválóság jele. Sokszor ellenkezőleg: a lelkiismeretlensége, erkölcsi aggálytalanságé, az eszközt nem válogató könnyelműségé. Ha a mai államok újabbkori

történetén végigtekintünk, beleértve a gyarmatügyi történetüket is, azt kell mondanunk: bizony a mai államok legtöbbjének gazdagsága, nagyhatalmi állása, külső sikerekben való érvényesülése jórészt gyanús és sötét eszközök alkalmazásának eredménye. Mennyi cselszövés, álnokság, ámítás, erőszak, vér és kegyetlenség, mennyi kereszténytelen, nem ritkán jellembevágó aggálytalanság kíséri ezeknek a külső sikereknek és diadaloknak útját!

Közmondásszerű, hogy a katolikusok a közéletben s a gazdasági életben átlag sokkal kevésbbé érvényesülnek, mint a nemkatolikusok: keletiek, protestánsok, zsidók. Vajjon nagyon szégyelni való dolog-e? Kétséges! Mi sokszor azért maradunk el a többi mögött, mert mi rendesen másra is tekintettel vagyunk, mint a külső sikerre, a mindenáron való gazdagodásra és keresztültörésre. Nálunk túlságosan nagy becsben áll az igazság szeretete, az őszinteség, tisztesség, becsület, jogtisztelet, a békés hajlamok s a közjó nagyratartása, semhogy a kézzel-lábbal, könyökkel és bikacsökkel való zöldágra vergődés terén akkora sikereink lehetnének, mint azoknak, akik ebben a tekintetben tán mégis szabadabb felfogásúak. Volt idő, amikor az erkölcsi értékeknek nagyobb átütőerejük volt; ezekben az időkben az Anyaszentegyház is nagyhatalommá lett. De ezek az idők elmúltak; ma háttérbe szoríttatunk azért, mert amiben a mi erőink és értékeink rejlenek, annak ma kevesebb a keletje, mint a csalafintaságnak, az intrikának, a guruló aranynak, az ökölnek és a csizmasaroknak.

Nem kell ezt túlságosan szégyelni!

Mi több, mintha maga a katolikus gondolat befelé néző jellege is bizonyos fokig gátolná a katolicizmus külső érvényesülését. A katolikus gondolat befelé néző s égre tekintő; annál jobb és igazibb katolikus valaki, minél jobban el tud vonatkozni a merőben evilági szempontoktól s mennyivel inkább tud természetfölötti légkörben élni. Ez azonban nagyon sok esetben annyit jelent, hogy a legkiválóbb katolikusok

a kelleténél is kevesebbet törődnek az evilági dolgokkal s így az érvényesülés terén is alulmaradnak. Nézzük csak, mennyire lemaradunk mi katolikusok csaknem mindenütt a világon a kereskedelem s a gazdasági élet, de a politikai vezetés mezejéről is! Míg a nemkatolikusoknál mindenre akad vállalkozó, bátor, sőt merész ember, addig nálunk a legritkább eset, hogy valaki épúgy megfelel az evilági vonatkozásokban, mint a természetfölöttiekben. Katolikusok közül a vezető, evilági pozíciókba is többnyire csak liberális és merőben névleges katolikusok kerülnek, akiknek az érvényesülés síkján, mint mondani szokás, nincsenek lelkiismereti gátlásaik. A hitéletet élő s természetfölöttileg gondolkozó katolikusok között csak aránylag kevesen vannak olyanok, akik külsőleg is életrevalók, akik ügyesség, bátorság s helytállás terén azokkal felvehetik a versenyt, akiknek minden figyelme erre a földi életre van beirányítva. Mi túlságosan alázatosak, türelmesek, engedékenyek vagyunk, túlságosan őszinték és becsületesek s így szükségkép háttérbe szorulunk ott, ahol csak ököllel, szemtelenséggel, lelkiismeretlenséggel, hazugsággal és ravaszkodással lehet győzni. Ez maguknak a dolgoknak a természetében rejlik, azért azt kell mondani: ezt bizonyos fokig maga az Úristen rendezte el így. S akkor megint érthetővé válik, miért kíséri sok tekintetben sokkal nagyobb evilági siker a katolikus Egyház ellenségeinek, vagy legalább is a közömböseknek a törekvéseit, mint a mi munkánkat. Az Úr mintha ezzel is azt akarná kifejezésre juttatni, hogy a mi voltaképpeni érvényesülési területünk nem ezen a világon, nem a külső sikerekben van.

Igaz, hogy ezt a gondolatot túlozni is lehet: akadnak vezető katolikus emberek, akik ezen az alapon s a katolicizmus belső és természetfölötti hivatására hivatkozva túlságosan is megkönnyítik maguknak a munkát s letesznek minden lendületesebb kísérletről s erőfeszítésről az Egyház külső érvényesülése érdekében. Ez már nem Isten akarata, hanem emberi tévedés

és gyarlóság, amely ellen minden erőnkből küzdenünk kell. Sajnos, sok esetben egy téves aszkétika is pártolni látszik ezt a hibás és önmegtévesztő gondolkozást. Nem lehet azonban túlságosan csodálni, ha kevesen tudnak a gyakorlatban különbséget tenni alázatosság és élhetetlenség, okosság és lustaság, lelkiség és málészájúság között s míg egyoldalúan csak a természetfölötti értékekre figyelnek, nem gondolkodnak eléggé az Egyház és katolikus testvéreik ügyének evilági előbbreviteléről. Ez hiba, de bármennyire hiba, mégis azt kell mondanunk: keresztény és eszmei szempontból sokkal kisebb hiba, mint amekkora ennek az ellenkezője volna: a lelkiek alárendelése a földi szempontok alá. Végeredményben mégis csak felemelő és dicsőséges az Egyházra nézve, hogyha hibázik, sokszor inkább a túlzott lelkiség miatt hibázik, mint az anyagiakba való elmerülés miatt.

IX.

Bármilyen titokzatos és meglepő, bele kell nyugodnunk s tudomásul kell vennünk: az Úr talán *nem is akarta, hogy Egyházában mindig és minden vonatkozásban a legtökéletesebb rend és virágzás legyen.*

Nem akarta, mert ha akarta volna, gondoskodnia kellett volna arról, hogy Egyházának vezetői mindig a legtalpraesettebb, minden irányban legmegfelelőbb, legbuzgóbb s legzseniálisabb emberek legyenek. Még így is csak részben sikerülhetett volna a nagy mű: az Egyház hivatásának teljes és mindenirányú betöltése; hiszen még akkor is rengeteg függött volna az egyes emberektől és az Egyházon kívül álló tényezőktől.

Nem, Isten még azt sem akarta, hogy magának az Egyháznak a vezetői mindig és minden tekintetben megfelelők legyenek. Bár magától értetődő kötelesség s az egyházi törvénykönyv is hangoztatja, hogy minden egyházi tisztségre és méltóságra mindig a legalkalmasabbat kell választani: mégis úgy van, hogy még a viszonylag legalkalmasabbak sem minden irány-

ban tökéletesek! És ezen túl: az emberi gyarlósággal adva van a visszaélés lehetősége, úgyhogy sokszor az okosság legelemibb követelményeit is figyelmen kívül hagyjuk, amikor vezető helyeket töltünk be. Világi szempontokat érvényesítünk, ahol a legtökéletesebbnek a kiszemelése sem volna elegendő biztosíték az Egyház fejlődésére.

Hol van tökéletes ember a világon? És névleg: hol van tökéletes kormányzói alkalmasság? Még világi, állami vonatkozásban is milyen kevesek voltak a történelem folyamán igazán nagy uralkodók, igazán kivételes vezéri egyéniségek s még ezek is mennyire tele voltak gyarlósággal, önkénnyel, önzéssel, rövidlátással! Pedig emberi és állami alakulat vezetésére sokkal nagyobb körben esik a választás, mint egyházi téren. Az Egyház helyes vezetésére annyi mindenféle adomány szükséges, amennyi csak egészen kivételes ritkaságban fordul elő egy és ugyanazon személyben. Életszentség, tudomány, gyakorlati ügyesség, adminisztratív és gazdasági rendtartás, fegyelemtartás, vonzó, megnyerő, lelkesítő modor, éltető, mindeneket felelevenítő erő, imponáló tekintély s ugyanakkor őszinte leereszkedés és gondoskodó szeretet, távolba s közelre nézés, jelenbe és jövőbe látás... A tapasztalat mutatja, hogy sokszor elég, ha e sok közül egy vagy két jellemvonás hiányzik vagy hiányos valakiben, aki az Egyházban vezető szerepet tölt be, máris végzetes bajok származhatnak e hiányból.

Már egyetlenegy hiba megbéníthat és sikertelenségre kárhoztathat tíz jó tulajdont. S egy-egy vezető egyházi egyéniségnek tökéletlensége nem egy vagy két embernek árt, hanem mindjárt egész egyházközségnek, esetleg egyházmegyének, esetleg egész országoknak s az egész Anyaszentegyháznak.

Ezek a hibák és mulasztások sokszor nem is egészen tudatosak. Emberi gyarlóságunkkal kapcsolatos, hogy a saját legvégzetesebb hibáinkkal szemben néha hihetetlenül elnézők, jóhiszeműen vakok vagyunk. A reneszánsz-pápákról sem lehet minden esetben fel-

tenni, hogy tudták volna, mennyi baj származik egy-egy ballépésükből, mennyire végzetes lesz uralkodásuk egy-egy fogyatékossága az Anyaszentegyházra nézve. Jámbor emberek voltak legnagyobbrészt, akik azt hitték, mintaszerűen uralkodnak. Mai napon is látunk sokszor jámbor és szentéletű lelkipásztorokat, akik az ügyetlenségükkel mindent elrontanak. Látunk befolyásos egyházi embereket, akik csak a közvetlen közeli feladatokat látják, a mélyebb, sürgetőbb, messzebbható problémák iránt nem érdeklődnek. Nem adatott meg nekik. A legteljesebb jóhszeműséggel ártanak az Isten országának akkor, amikor használni akarnak. Van, aki annyira beleöli minden figyelmét és lelki energiáját az önfegyelmezés, az imaélet, a szabályhűség gyakorlataiba, hogy észre sem veszi, mennyit mulaszt más téren: a szeretet, a segítőkészség, a tömegek megnyerése terén. A törvény, a jog s az üzemi szabatosság szempontjai hányszor nyomják el akaratlanul s öntudatlanul a lélek szempontjait! Vessünk vajjon követ ezekre a rideg szentekre? Semmi szín alatt sem! Ők így tudják s így tartják helyesnek, s a maguk szempontjából igazuk van. Kell, hogy ilyenek is legyenek; jog és paragrafus nélkül, szabály, törvényhűség és üzemi szabatosság nélkül nagy bajok fakadnának az Egyházban. De hogy egyoldalúságukkal ugyanakkor ártanak is, amikor kétségkívül használnak, ki tagadhatná?

Talán épp azért, mert az Úr maga nem gondoskodott intézményesen ezeknek az emberi hibáknak a korrektúráiról az ő Egyházában, gondolják sokan, hogy ez így rendben is van és az Anyaszentegyházban a kormányzati rendszer folytonos javítására, a szükségletekhez való hozzáidomítására nincs is szükség. Aligha nem innen magyarázható, hogy az Egyházban a hibák és visszaélések néha zavartalanabbul megmaradhatnak, mint a világi testületekben. A hadseregben pl. a legtehetségesebb tábornokokat is eltávolítják, mihelyt öregedni kezdenek, az egyetemi katedráról 71 éves korában a legkiválóbb tudósnak is távoznia kell,

s aki egy miniszteri vagy főispáni székben helyt nem áll, azt hamaroson felcserélik. Viszont az Anyaszentegyházban bizony a legfelelősebb és legtöbb rugalmasságot igénylő helyeken néha a végső megrokkanásig megmarad a vezető; talán baráti részről sem éri kellő kritika és figyelmeztetés, már a magas hivatal iránti tiszteletből sem, tán felülről sem túlságosan őrzik ellen, senki sem figyelmezteti néha már igazán kiáltó hibáira s fogyatékosságaira. Hogyan, hát a hadseregben, a városvezetésben, a kormányzatban fontos, hogy teljesértékű és erejű egyéniségek tartsák kezükben a kormányrudat, egyedül az Anyaszentegyházban nem fontos ez? Pedig itt lelkekről van szó, nemcsak a földi haladás és rend érdekeiről! Hasonlókép el lehet gondolkozni azon, miért érvényesült annyi évszázadon át s érvényesül néha még ma is mindenféle világi, születési és politikai szempont fontos egyházi méltóságok betöltésénél, az egyéni kiválóság rovására s az Anyaszentegyháznak sokszor szörnyű nagy kárára? Évszázadokon át egész országokban olyanok hordozták a pásztorbotot, akiket erre csupán nemesi származásuk vagy politikai pártállásuk minősített; emberek, akik ha paraszti sorban születnek, egy falusi plébániánál nem vitték volna soha többre. S még a pápaválasztásba is évszázadokon át egészen rettenetes módon folytak be világi tekintetek, udvari szeszélyek, politikai cselszövések... És Isten nem küldött korrektúrát; az Anyaszentegyházra bízta, hogy a visszaéléseknek elejét vegye s ha ez nem történt meg, az Anyaszentegyháznak kellett a mulasztásokért és botlásokért bűnhődnie. Fájdalmas, szörnyű dolog, de érthető!

X.

Még ezek után is nyilt kérdés marad: miért nem nyúl bele jobban Isten az Egyház küzdelmeinek a sorába, s főkép, akkor miért nem érezteti jobban védő és őrző karját, amikor a saját emberi gyarlóságunk kerekedik túlságosan felül, okoz szomorú romboláso-

kat az ő birodalmában? Miért tűri Isten a *belső* elgyengülések és hűtlenségek felburjánzását az ő földi birodalmában?

Itt már csakugyan véglegesen megszűkül előttünk az ösvény, csak tapogatódzva kutathatunk a Gondviselés céljai és szándékai után.

Némi magyarázat talán az a meglepő, de nagy igazság, hogy az Egyházban mutatkozó külső bajoknak és belső fogyatkozásoknak is valami gondviselésszerű, sajátos hasznuk van. Hasznuk, amennyiben ezek által lesz igazán és szörnyen szembeszökővé, hogy *nem mi emberek tartjuk fenn az Egyházat, hanem kizárólag az Úristen.* Hogy nem mi vagyunk az ő országának éltető eleme, hanem egyedül az ő kegyelme. Nem a mi jóságunk, zsenialitásunk, buzgóságunk és okosságunk az, ami Istennek ezt a remekművét évszázadokon át támogatja és egyre tovább építi, hanem egyesegyedül az ő mindenható gondviselése. Mert mi bizony magunktól csak rombolni és pusztítani tudnók Isten alkotását; lépten-nyomon elbotlunk, temérdek balfogást és ügyetlenséget követünk el, rengeteg hűtlenséget veszünk lelkünkre. Teljességgel lehetetlen, hogy ez a sok ügyetlen, értelmetlen, bátortalan ember, aki az Egyház körül nyüzsög s annak fényében sütkérezik, művelje az egyházfenntartás csodáját. Mi legföllebb szerény eszközök, sőt sokszor inkább akadályok vagyunk az Úr útjában s ha ennek ellenére az Egyház mégis fennmarad és hatalmas eredményeket ér el a lelkek birodalmában, annak csak az a felsőbb erő lehet a magyarázata, amely az Egyház közel kétezeréves életének voltaképpeni lendítőkereke s amely olyan hatalmas, hogy még a mi elégtelenségünket is ellensúlyozni tudja.

Csakugyan, hol vannak a mi erőink attól, hogy az Isten országát a földön fenntartani tudják! Milyen kevés köztünk az egész ember! Az igazi apostol, az ehhez a munkához mért egyéniség! Aki ennek a gigantikus, eget ostromló intézménynek valamelyest is méltó képviselőjéül volna tekinthető! Az egyik köz-

tünk okos, de nem szent, a másik szent, de nem okos; az egyiknek bőven lenne esze, de nincs szíve, a másiknak szíve volna, de esze kevés és így tovább; és embervoltunknál fogva sokkal többször adódik úgy, hogy a kettő közül egyik sincs meg valamelyikünkben, mint hogy mind a kettő meglennel Most ne is beszéljünk a tudatos árulókról, a botrányokozókról és teljességgel méltatlanokról: még a jók közt is egyik fényesen kezdi s hamarosan szégyenletesen lesiklik! Az egyik remekel egy-egy részletterületen, de csődöt mond, ahol az egészről van szó! És így tovább! Úgyhogy egy kicsit igaza marad Boccaccio rabbijának, aki azt mondta, hogy éppen azon látszik meg az Egyház isteni jellege, hogy ennyi pap és ennyi monsignore sem tudta eddig tönkre tenni!

Így válik az Egyház isteni eredetének bizonyítékává éppen a mi gyarlóságunk és nyomorúságunk. Így tündöklik fel az Egyház arculatán éppen a mi árnyatvető, elhomályosító vonásaink közül legragyogóbban az Egyetlen Tökéletesnek elsimító, felszépítő, éltetadó képe, akire visszaszáll mindaz, ami Egyházunkon ragyogó és dicsőséges, maradandó és elpusztíthatatlan, szép és magával ragadó, fölséges és isteni...

XI.

S most menjünk még valamivel tovább ezen a vonalon. Vajjon a számos külső támadás mellett nem azért is engedi-e meg a Gondviselés az Egyháznak sok-sok belső gyengeségét, mert éppen ezek által akarja az Egyház fiait és vezetőit *fokozottabb őrködésre és helytállásra serkenteni?* Hátha azt akarja, hogy fájdalmasan és megszégyenülve lássuk hibáink és mulasztásaink szörnyű következményeit s az Egyház megpróbáltatásain okulva ráeszméljünk a körültekintő és ernyedetlen kötelességteljesítés szükségességének tudatára? Hiszen még így is, annyi baj és pusztulás láttára, sokszor oly könnyen vesszük feladatainkat, hát mi lenne még, ha az Isten folyton csodá-

kat is művelne csak azért, hogy a mi mulasztásainkat azonnal helyrepótolgassa? Hiszen akkor semmi szükségét sem látnók annak, hogy teljes erőnkkel és minden igyekezetünkkel belekapcsolódjunk az Úr világot megmentő munkájába. Tétlenek, restek, kényelmesek, apatikusak lennénk, még inkább, mint ma.

A természet rendjében is azt látjuk, hogy az Isten, a csodák ritka kivételétől eltekintve, sohasem gátolja meg a természeti törvények érvényesülését. Még akkor sem, amikor az ő szentjeiről és barátairól van szó. Engedi, hogy az elemek néha katasztrofális rombolást végezzenek az ő hívei és szolgái között; engedi, hogy hithirdetőket oroszlánok tépjenek szét, apácák testét elevenen rothassza el a lepra. Így az Anyaszentegyházban is megengedi, csak hadd teremje meg minden bűn, mulasztás és hiba a maga természetes, keserű és átkos gyümölcsét. Csak hadd okozzon az Egyházban rettentő pusztulást a felelős tényezők könnyelműsége, árulása és tökéletlensége.

Azt mondhatná erre valaki: vajjon nem kegyetlen és romboló „gondviselés"-e ez? Azonban hátha éppen az tetszik az Úrnak mindenfölött, ha az így felhalmozódott bajok az igazán apostoli lelkekben annál jobban felszítják az aggódó egyházszeretetet? Hátha éppen ez a mélységes szomorúság nyeri meg a lelkeknek Isten kegyelmét; ez az imádságban elsorvadó apostoli hév és az égő, néma vágy, hogy a bajokon a maguk tehetsége szerint, akár életük árán is, segítsenek? Amikor az Anyaszentegyház az avignoni fogság révén oly mély és szégyenletes sebeket szenvedett, ki tudja, ezekkel a sebekkel nem értek-e fel az Isten szemében azok a csodálatos tűzlángok, amelyek a kesergő sziénai Katalinoknak a lelkéből törtek e bajok láttára az égre? Vajjon nem éppen az ellenkező világ pogánysága és romlottsága érleli-e meg a Pálokban, Ágostonokban, Bernátokban és ezer meg ezer hithirdetőnkben azt a nyughatatlan apostoli lángolást, amely az Isten szemében talán nagyobb érték, mint minden III. Ince-i hatalmi tett, s amely az Anyaszentegyház foly-

tonos belső megújulásának is természetszerű eszköze? Az Isten országának tán ezért van heroikus erőfeszítésre szüksége, hogy csak egyetlenegy lépéssel is előbbre tudja vinni a lelkek üdvét, egy-egy talpalatnyi földet is meghódítson Krisztus számára. Talán ezért is mondja Krisztus Urunk, hogy nagyobb az égben az öröm egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon...

Fogyatékosak néha az Egyház eredményei? Legyen! Még akkor is fölséges tudat, hogy éppen a bajok, hibák, mulasztások láttára mennyi apostoli nekibuzdulás, mennyi verejték, mennyi öntépő vergődés, mennyi imádság és könny és vér indul! Szentek vívódása, nemes szívek önemésztő aggódása, apostolok mindig elölről kezdő próbálkozásai, találgatásai, hadbaszállásai, csendes vértanuságai, amelyek nem születtek volna meg, ha az Egyház sebei nem indítják végső erőfeszítésre a Krisztust szerető, országáért lángoló lelkeket!

XII.

Tegyük hozzá végül, hogy éppen a bajok, szenvedések és megaláztatások, de még a sikertelenségek is egyenesen arra alkalmasak, hogy általuk az isteni Gondviselés *hitelesítse az ő Egyházát.*

A szenvedésekről és a megaláztatásokról ez egészen világos. Hiszen az Úr maga megjövendölte, hogy Anyaszentegyháza szenvedni fog: üldözni, gyűlölni fogják, amint őt magát üldözték és gyűlölték. A tanítvány nem lehet a Mester fölött! Ha az Egyháznak nem volnának ellenségei, dühös és hatalmas kártevői, egyenesen kétségbe kellene vonnunk az igaz voltát, a krisztusi eredetét és jellegét.

De bizonyos fokig áll ez még a belső gyengeség és sikertelenség eseteire is. Mert hiszen, ha jól odavigyázunk, az Egyház még ezek által is csak Krisztushoz és az ő művéhez lesz hasonlóvá. Vajjon az Úr földi vándorlása munkáját nem tépdeste-e külső táma-

dáson kívül belső sikertelenség is? Vajjon őneki, aki Isten volt s csakugyan a legtökéletesebb lelkipásztor, a legbölcsebb tanító és legpéldaadóbb mester — vajjon őneki sikerült-e minden, amit akart? Szavát, tettét, lépését, lélekmentő erőfeszítését vajjon teljes és maradandó eredmény kísérte-e? Dehogy! Még ő, a végtelenül bölcs és szent főpap sem tudott mindenkit meggyőzni s megnyerni, mindenkit magához bilincselni s maga mellett megtartani! Még az ő igehirdető munkája, még az ő lángoló szeretete is céltalanul és eredménytelenül pattant le nagyon sok hallgatója s időleges követője lelkéről! Igaz, hogy a tömegek lelkesedtek érte, de csak addig, amíg a Mestert ellenségei halálba nem vitték; abban a pillanatban elszakadtak tőle s még tanítványai is elpártoltak oldala mellől. Egyik apostola megtagadta, egyik pedig elárulta. A többi megfutamodott. A tömegek pedig, akiket meggyógyított, megvigasztalt és oktatott, gyáván és jellemtelenül együtt kiáltották a farizeusokkal: Feszítsd meg őt, feszítsd meg őt!

Nem lehet elevenebb bizonyítékát képzelni annak, hogy a látszólagos vereségek, amelyekben az Egyház időnkint elmerül, nem jelentenek okvetlenül élettelenséget s nem tünetei az ő belső megroppanásának. Ha az Isten Fia maga is ilyen látszólagos megsemmisülést engedett magára zúdulni, akkor ez a látszólagos megsemmisülés nem lehet végleges bukás és belső megrokkanás.

S csakugyan: a feltámadás után nemcsak az apostolok tértek vissza Krisztushoz, hanem a nép széles tömegei is s az első pünkösd ünnepén bizonnyal sokan voltak azok közt, akik Szent Péter prédikálására megkeresztelésüket kérték, olyanok is, akik az első nagypénteken még a Feszítsd meg-et kiáltották! A nagypéntekre húsvét és pünkösd következett, a megfeszítetésre és látszólagos megsemmisülésre a feltámadás.

Ugyanez volt az apostolok helyzete s ugyanez az Egyház helyzete és állandó története máig. Ebben: a Golgota és a Diadalmas Sír folytonos ölelkezésében

van Isten földi országának minden tragikuma, de minden legszebb igazolása is. S azért nincs igazunk, ha a bajok, a Golgota láttán kishitűen magunkba hullunk s szinte kétségbeesve kérdezgetjük: igazán az Úr népe vagyunk-e? Igazán az Isten diadalmas országa-e ez az Egyház, amelyet annyi üldözés sanyargat, annyi félreértés kísér s annyi belső elégtelenség akaszt meg a diadalútjában?

Az Úr *akarja*, hogy Egyháza a passió útját járja a századokon keresztül. Ezt ő épúgy előre mondta, mint ahogy előre mondta a megtépázott, üldözött, kívülről s belülről szorongatott Egyház végső győzelmét, — amikor az utolsó vacsorán ezt a nagyjelentőségű, kettős jövendölést ejtette ki ajkán: „E világon *szorongattatástok* leszen; *de bízzatok, én legyőztem a világot!*" (Ján. 16, 33.)

*

És most, az okfejtés végén, mégis úgy érzem, a rejtély nem oldódott meg.

Itt van és éget tovább.

Nem mintha mindaz a szempont, amelyet megoldására felhozni szoktunk, nem lenne igaz és komoly és sokatmondó. Hanem mert emberi érvelés és okoskodás csupán, ott, ahol isteni tervek és szándékok mélységes titkai örvénylenek. Az ész itt hiába érvel és hord össze magyarázatokat, valami úgy súgja nekünk, hogy mindez csak szentjánosbogári apróka fénypontok nevetségesen gyönge villogása, amely napfénnyé sohasem rakódik össze. S még amit mond, azt is inkább az észnek mondja, mint a szívnek. A szív tovább is nyugtalanul lázong és hánykolódik és őrlődik a „miért?" malomkövei között.

Tűnődöm a rejtélyeken és zokogás fojtogatja a torkomat. Rá szeretnék borulni az asztalra és sírni — siratni a te országod bajait, Uram. Ó, mi szép lehetne ez a világ, ez az emberiség, ez az élet, ha a kereszténység méltóbb lenne a nevére s ha a képviselői tudatosabban, okosabban, tervszerűbben, melegebb szív-

vel bontanák ki ennek a névnek minden titkát, erejét, varázsát, szépségét! *Ha a jók csak egy kicsit is ügyesebbek s tevékenyebbek lennének s az ügyesek és tevékenyek egy kicsit jobbak is!* Miért kell, jaj, gaznak, kórónak, keserű méregnek teremni ott, ahol virág is lehetne s üdítő gyümölcs és pompás, ragyogó, hímes mező! Miért, Uram, miért!

Hát nincs teljes megoldás — legalább, amíg idelenn botorkálunk a sötét, szűk árnyékvilágban, ebben a ködös és bozótos evilági vadonban. Majd egyszer! Majd ha a Nap fölkel s ha majd látni kezdünk s Isten terveiről is lehull szemünk előtt a lepel!

Addig végeredményben csak egy az, ami vigasztal, amire bekötött szemmel és szédítő fővel is ráhagyatkozhatunk. Az, hogy utóvégre is „jó úrnak szolgálunk". Hogy a nagy bonyodalmak között, a kavarodások, pusztulások, fel-lehullámzások, diadalok és szégyentvallások, felmagasztaltatások és mélységbezuhanások mögött egy Szem, egy Kéz, egy Szív működik, bárha láthatatlanul és észrevétlenül és gyakran érthetetlenül, amely nagy mint a végtelenség, erős mint a világegyetem sarkai, félelmetes mint örök villámok sustorgása, ijesztő mint a pokol borzalmai — de ugyanakkor gyöngéd is mint egy jegyes, hű mint egy édesanya, irgalmas, mint a golgotai Szenvedő: egy Atya, aki nem űzi el a tékozló gyermeket, a tékozló fiaknak egy egész világát sem, mert „semmit sem utál abból, amit alkotott" és „szereti mindazt, ami van" (Bölcs. 11, 25).

A magyar katolicizmus jövője.

Ha az ember hosszabb ideig tartózkodik külföldön, olyan helyen, ahol a körülmények állandóan az egyes nemzetek viszonyainak összehasonlítására indítanak, bőven akad alkalma arra is, hogy saját hazáját bizonyos előnyös távlatból tekintse, amelyből nézve a lényegtelen mellékvonások meglehetősen eltűnnek s csak a nagy és fontos szempontok emelkednek ki. Az

otthoni viszonyoknak folytonos összemérése más országok helyzetével s eredményeivel ily körülmények között természetesen rendkívül tanulságos.

A külföldön élő magyar ember mindenekelőtt azt tapasztalja s kénytelen tapasztalni újra meg újra, hogy szegény kis nemzetünk a nagyvilág szemében végtelenül kicsiny és — sajnos — súlytalan. Amíg a Monarchia állott, még csak voltunk valamik, amennyiben legalább együtt emlegettek — ha emlegettek — Ausztriával, a mégis csak nagy, mégis csak félelmetes, mégis csak történelmi súlyú nagyhatalommal. Hogy azonban Magyarország maga, főleg ma, mennyire kicsi, mennyire nem számít, mennyire nem is vesznek róla tudomást, azt bizony csak akkor látjuk amúgy igazában, ha jelentékeny időt töltünk külföldön.

Mint valami liliputi országról beszélnek rólunk, ha egyáltalán beszélnek s ha valamely nagyobb nemzetközi társaságban azzal mutatnak be, hogy magyar vagy, az emberek valami különös kíváncsisággal néznek rajtad végig, mintha azt kérdeznék: hát az mi? ilyen is van? Olyan, mintha nálunk Budapesten valakit mint szamojédot vagy lettet mutatnának be egy társaságban. Nemcsak a nagy világlapok, hanem még a kisebb folyóiratok és hetiszemlék is aránylag sokkal többször beszélnek Csehszlovákiáról, sőt Romániáról, mint rólunk; ami hiszen részben — kétségtelenül — a politika és a propaganda eredménye. Viszont, akik valamelyest ismernek minket, főleg a műveltebbek, kétségtelenül inkább rokonérzéssel vannak irántunk, mint nem. Csak a nemzetiségi politikánkat nem tudják megbocsátani még a velünk különösebben együttérző németek, olaszok s lengyelek sem. Érdekes különben megfigyelni, hogy még a nagy német nemzet és német kultúra sem nyom annyit a latban a nagy nemzetközi érintkezésben, mint a németek hiszik s velük együtt mi is, akik mégis csak erősen a német kultúra kisugárzásának hatása alatt állunk.

A magyar katolicizmusnak mint ilyennek a katolikus világban mégis valamivel jobb hangzása van.

Először mert a történelem ismerői annyit mégis tudnak rólunk, hogy mi voltunk a nyugati kereszténység védőoszlopai a török invázióval szemben. Magyarország szentjei: István, Imre, Erzsébet a népszerű szentek közé tartoztak a katolikus világban évszázadokon át; tudjuk pl., hogy annak a flórenci jegyző fiának, Vespucci Amerigónak (Emerico) is Árpádházi Szent Imre volt a védőszentje, akiről Amerika a nevét kapta. Nem utolsó helyen a Kun Béla-féle bolsevizmus is rokonérzést keltett velünk szemben a katolikus világban, mert tudják, hogy a rémuralom leginkább a katolikus magyar egyházzal éreztette gyilkos csapásait s hogy egy csomó katolikus pap esett a marxista rémuralomnak áldozatául. Hogy Magyarország a Boldogasszonyt mint pátronáját tiszteli, szintén sokfelé kelt rokonérző érdeklődést irántunk s e tekintetben a Máriás magyar *postabélyegek* sok szívet nyertek meg nekünk. Elvégre hogy Magyarországnak mindig van legalább egy bíborosa, szintén jelent valamit számunkra a katolikus világban, mert hiszen megállapítható, hogy a bíborosi méltóságot, talán Olaszországot kivéve, átlag mindenütt másutt sokkal nagyobbra tartják, mint nálunk.

Mindazáltal, bármennyire szerényül üt ki a magunk lemérése a nemzetközi figyelem s megbecsülés fokmérőjén, e sorok írójának erős a meggyőződése, hogy nekünk, magyar katolikusoknak s rajtunk keresztül az országnak nincs oka kétségbeesni nemzetünk jövőjén. Bennem legalább, aki azelőtt e tekintetben sokkal pesszimistább voltam, éppen az összehasonlítás és összemérés érlelte meg azt a meggyőződést, hogy nemzetünkben s nemzetünk katolicizmusában olyan fejlődési lehetőségek vannak, amelyeknek szerencsés felhasználásával és értékesítésével a mi kis népünk egyszer még igen tekintélyes helyre emelkedhetik. Nem politikailag értem ezt, sem nem gazdaságilag, bár így is mondhatnám azon az alapon, hogy az erkölcsi és kulturális fejlődés a katolicizmus irányvonalain előbb-utóbb a politikai és gazdasági fejlődés-

nek is utat mutat s annak legbiztosabb támasza. Hanem értem elsősorban *erkölcsi, kulturális és vallási téren.* Állítom, hogy Magyarország katolicizmusa oda fejlődhetik, hogy kicsiny száma mellett is *igen tekintélyes helyet foglalhat el a katolikus nemzetek sorában,* belső értékében pedig annyira megnövekedhetik, hogy a nemzetközi katolikus életben s ezzel együtt a nemzetközi kultúréletben is számottevő tényezővé lehet.

I.

Mire építhetjük ezt a bizodalmat? Két tényezőre: a magyar katolicizmus belső erejére s életképességére s bizonyos külső tényezők közreműködésére.

A magyar katolicizmusban igen számottevő, mondhatnám: sok tekintetben kivételes erők szunnyadnak. A népben és vezetőiben egyaránt. Ne értessem félre: nem azt mondom, hogy nálunk minden fenékig tejfel. De mennyire nem! Borzasztó bajaink vannak, rettenetes elmaradottság, elpenészedettség, mulasztások, visszásságok, bűnök, amelyeknek felsorolásával most nem akarok jeremiási siralmakba kezdeni. Népünket is rettenetesen kikezdte a sok modern nyavalya s a háború meg az utána kerekedett nyomorúság ezeket a bajokat csak növelte. Elég, ha a szocialista mákony terjedésére mutatok, vagy a Lipótváros kultúrájának, sajtójának, divatjának, erkölcsének szétszivárgására a középosztályban országszerte, vagy az elprotestantizált, elvizesített, gerinctelen kereszténységre széles katolikus értelmiségi körökben. A felső rétegekben is van baj elég, ott, ahonnan vezetést, irányítást várnak az alsóbbrendűek. Mégis, az ilyen nagy összefoglalásokban s összehasonlításokban nem szabad felednünk, hogy baj mindenütt van, ahol emberek vannak s az a kérdés, ezeket a bajokat nem éri-e fel nálunk mégis a kiválóságok mennyisége. S e tekintetben azt hiszem, a mérleg meglehetősen a javunkra billen, nem ugyan az elért eredmények, de a fejlődési lehetőségek tekintetében.

Baj másutt is van. Nem akarom itt az egyes nemzetek katolicizmusának gyenge oldalait kipelengérezni. Csak annyit mondok, hogy szerény megfigyeléseim szerint elvégre nagyon kevés helyen áll az emberiség, még a katolikus része is, *minden tekintetben* fölöttünk.

Vannak katolikus országok, amelyek messze, messze felülmúlnak minket kultúrában, lelkiségben, a katolikus gondolat nemzetközi szolgálatában hőseik, tudósaik, íróik, hithirdetőik, sőt szentjeik nagy számában, de amelyek mindamellett *népük átlagát* megfogni, vagy megtartani a katolicizmus számára nem tudták. Nagyot műveltek kis területekre zárkózottan s emellett hagyták elveszni saját híveiket milliónyi számban. Templomban, sekrestyében, zárdákban, külföldi missziókban kitűnőt alkottak, de a nyilvánosság előtt megvédett saját intézményeiket nem tudták s egy szomorú napon aztán mindent elvesztettek, részben bizony a maguk ügyefogyottsága folytán is.

Másutt remek katolikus életet fejlesztettek, szervezeteket alkottak, amelyekkel ellenséges környezetben is hatalmas közéleti súlyra emelkedtek; de valami sajátságos hidegség és merevség ül rajtuk, amellyel csak nehezen fér meg az egészséges kezdeményező kedv. Gépemberek, gépnemzetek, ahol a keret, az organizáció a fő s imponáló tettek és méretek közt is valami sajátságos nehézkesség fekszi meg egész tevékenységüket. Van nép, mely sok tekintetben az első helyen állhatna s csakugyan remek tulajdonságai vannak. Mégis siralmasan tehetetlen, mert a néplélekben túlságosan benne gyökerezik a kényelmes nemtörődés, a dolgok könnyű végének a keresése s az a nagyfokú individualizmus, amely fegyelemről, összeműködésről s szervezettségről minél kevesebbet akar tudni. Van nép, amelynek papsága erkölcsileg kifogástalan, csupa aszkéta, teológiailag alapos képzettségű, de emellett oly ügyefogyott, oly tehetetlen, a közvetlen feladatokat annyira fel nem ismerő, a fenyegető veszedelmeket annyira észre nem vevő, oly könnyűvérű opti-

mista, hogy nem csoda, ha erős akaratú s fegyelmezett ellenséges kisebbség béklyóba tudja verni a majdnem teljesen katolikus országot.

Ezzel szemben *a mi népünk széles rétegeiben* csodálatos lelki és vallásos mélységek, ősértékek vannak. *Olyan lelkipásztori viszonyok között, aminőket nálunk találni, más nép régen elpogányosodott volna egészen.* Gondoljunk csak a tanyákra, gondoljunk azokra a plébániákra faluhelyen, ahol 8—10, sőt 17—18 kisebb-nagyobb filia van egyetlen plébánosra bízva, némelyik filia 500—1000 hivővel. Gondoljunk a mi diasporánkra, a kálvinista községekben szétszórtan, de százával élő katolikusokra, akikről nem gondoskodik, mint a német diasporáról, külön Bonifatiusverein. S gondoljunk nagyobb városainkra (nem is csak a fővárosra), ahol 15, 25, sőt 30.000 hivős plébániák vannak. Rendes, nyugateurópai értelemben vett lelkipásztorkodásról ily helyeken szó sem lehet s mégis, ezek a tízezrek, ezek a százezrek, ha nem élnek is igazi vallási életet, de legalább a valláshoz való ragaszkodást mindeddig megőrizték. Nálunk még a legritkább esetek közé tartozik, ha valaki katolikus létére annyira elhidegült az Egyházzal szemben, hogy mondjuk, már a gyermekeit sem kereszteltetti meg s halottját nem pappal temetteti el.

Mi ezt magától értetődőnek tekintjük, pedig bezzeg nem az. S ami ezzel a nép lelkében tradicionálisan tovaélő katolicizmussal összefügg, az a magyar katolikus népnek erkölcsi színvonala, amely hiszen sok árnypontot is mutat fel, igaz, de mégis nagy összességében elég magas és bizalomra keltő. A mi népünk nagy tömegében még aránylag romlatlanul él a családi érzés, a tekintélytisztelet és tisztességtudás; a mi népünknek még eszébe se jutott, hogy másból is meg lehessen élni, mint becsületes munkából. Az egyke is inkább csak protestáns vidékeken terjed; a házassági elválást a mi falusi népünk jóformán alig ismeri. De még a városok elproletárosított, lelkileg sokban már megmérgezett népe is nagyon sok katolikus erkölcsi

tartalmat hordoz magával öntudatlanul is, aminek csak egyetlen tanujele, amit Pezenhoffer említ, hogy még a Budapest körüli nagy munkáskülvárosok katolikus lakosságában is háromszor-négyszer olyan ritka az öngyilkosság, mint a nagy alföldi községek vagyonos kálvinista gazdái között.

Ahol pedig a templomkerülés, iszákosság, káromkodás, duhajkodás és paráznaság nagyon lábrakapott is már, sokszor elég egy jó kilenc-tíznapos misszió s a nép nagy tömegében máris újjáéled a ki nem halt, csak elborított, elhanyagolt vallásosság és erkölcsösség. Nálunk igazán buzgó, népével törődő papnak nem igen kell panaszkodnia, hogy egymagára marad, hogy hívei nem közelednek hozzá, hogy tehet amit akar, a temploma üresen marad; nem kell, mint egyes külföldi országokban, valóságos szent fogásokkal élnie, hogy híveit megközelíthesse. Ha egy községnek rossz, gyenge papja van, a hívek keseregnek rajta, de nem egyhamar fogják rá a bűnt magára a papi rendre; s akárhányszor botrányos életű lelkipásztor mellett is kitartanak a vallásos életben. Milyen egészen más helyzet ez, mint mikor a pap valóságos szent, valóságos aszkéta és apostoli hév emészti, azonban senki sem jön feléje s a teljesen elkereszténytelenedett népet nem lehet abból a meggyőződésből kiemelni, hogy minden pap vagy gonosztevő, vagy tébolyodott, vagy mindkettő egyszerre!

II.

Sokat kesereg tünk *értelmiségünk vallási hidegségén* s közömbösségén. Nem ok nélkül.

Emlékszem, hogy gyermekkoromban szülővárosomban, amely még hozzá püspöki székhely volt, boldogult édesapámon kívül intelligens embert nem igen láttak húsvétkor a szentségekhez járulni. Ez a vallásilag elhidegült intelligencia tartotta nálunk szavazatával uralmon évtizedeken át a liberalizmust. De vajjon ez az elhidegülés mélyenjáró volt s a katolicizmussal

való tudatos belső szakítást jelentette? Annyira nem, hogy elég volt egy-két lelkes konferencia-szónok igehirdetése az országban, első helyen Prohászka Ottokáré, s az elveszettnek hitt intelligencia tömegekben tért vissza a hitélet gyakorlására. Szerény magam talán 80 helyen, kisebb-nagyobb városokban, tartottam konferenciákat s alig emlékszem egy vagy két helyre, ahol az első szóra tömegesen ne jött volna a beszédnek meghallgatására az értelmiség is, férfiak is. És gyakran elég volt három-négy konferencia, hogy valóságos vallási lelkesedés vegyen erőt sokakon; 30—40 éve nem gyóntak szinte az első felszólításra siettek a szentségekhez s voltak esetek, amikor a befejező napon estétől hajnalig csak férfiakat gyóntattunk. Egyesületek, Máriakongregációk alakultak a beszédek nyomán, amelyek ha nem voltak is mindig hosszú életűek, kétségtelenül igazolták, hogy népünkben, az intelligenciát is beleértve, a valláshoz és az Egyházhoz való ragaszkodás ott sem halt ki, ahol évtizedek óta teljesen elhamvadtnak látszott. S hasonló tapasztalatot szerzett számos más missziós vagy konferenciázó kollégám, világi és szerzetes pap egyaránt.

Tudjátok azonban, hogy mindez éppen nem magától értődő dolog? Tudjátok, hogy akárhány országban maga Szent Pál jöhetne hitvédelmi előadásokat tartani s az emberek azt felelnék a hívó szózatra, amit az evangéliumi hivatalosak: „ökröt vettem, azt megyek kipróbálni", „feleséget vettem, nem jöhetek"? Franciaországban ma csodának tartják s szinte nem tudják megérteni, hogy a hitvédelmi előadásokra újabban tekintélyes számú hallgatóság jelentkezik; ez bizony sokáig nem így volt. A papság ott magára maradt.

De minek szaporítsam a szót? A mi népünk túlságosan *józan,* hogysem igazán hitetlen legyen; túlságosan *nemeslelkű,* semhogy materialista legyen; túlságosan *egészséges gondolkodású,* semhogy a vallás és katolikus erkölcsiség szépségével szemben érzéketlenséget tanusítson. S mivel ezek a tulajdonságok nem minden népnél vannak meg ekkora fokban, azért hi-

szem, hogy a *mi népünk kellő vezetés és fejlődés mellett a katolikus népek sorában még igen tekintélyes helyre emelkedhetik.*

S amit a népről mondunk, áll *a papságra* nézve is. A magyar katolikus papság — s ezt nem hízelgésből mondom, hiszen inkább túlszigorú kritikusnak ismernek — sok oly tulajdonságot hoz magával hivatása teljesítésére, amely nem mindenütt van meg ilyen mértékben. Nem állítom minden tekintetben a külföldi papság fölé, természetesen. De az az erős érzésem, hogy a mi papságunkban bizonyos egyetemessége van meg a papi s lelkipásztori kvalitásoknak vagy legalább is diszpozícióknak, amelyek nem olyan gyakran találkoznak másutt ugyanazokban az egyénekben.

A francia papság legelső lehet papi életszentség dolgában, a német a munkaszeretetben s pontosságban, az olasz a szigorú egyháziasságban, az angol az előkelő tapintatosságban, az amerikai a gyakorlati érzékben, a spanyol az igénytelenségben. A magyar egyikkel sem versenyez külön-külön, de megvan benne a hajlandóság valamennyire s ezért nehéz körülmények közt is helyt tud állni s meg tudja találni a helyes teendőt. Ezen a mi papságunkon meglátszik, hogy egészséges erkölcsű s észjárású népnek, mélyen vallásos családoknak öléből került ki. Szívesen művelődik s amellett általában egészséges, gyakorlati érzékű. Sokszor csodáltam egyszerű falusi papoknál is, mennyi kormányzói bölcseség nyilatkozott meg egyes szavukból, intézkedésükből.

És mennyi idealizmus! Lehet-e ideálisabb lelkületet képzelni, mint aminő a mi kispapjaink, káplánjaink, fiatal hittanáraink javarészének szívét eltölti? S ez az idealizmus — ismétlem — nem vak és ügyefogyott, nem amolyan melegházi virág, nem az élettől elvonatkozott mesterséges rárakottság. Ha gyönyörű virágzásba nem bomlik, ha időnkint nagyon hamar elfonnyad, nem éppen csoda, hiszen vajmi gyakran kevéssé ápolják; sokszor a legridegebb viharok szelének teszik ki; a magyar katolicizmus, sajnos, nem nagy gonddal

ápolja legjobb értékeit s nem ritkán nyit túlságos tért az üresfejű s üreslelkű, de jó könyökű strébereknek. De hogy papjaink szívében a sokszor egyenesen letaroló hatású körülmények közt is mindig újra kihajt a legnemesebb idealizmus virága, hogy *hálátlan viszonyok közt is annyi nemeslelkű, apostoli s gyakorlati érzékű papunk akad,* azt hiszem, oly érték, amelyet érdemes észrevenni.

Megint ne értessem félre: nem feltétlen dícséret, amit mondok. Hogy skolasztikai kifejezéssel éljek: a mi papságunkat elsőrendű anyagnak tartom „in actu primo"; nem mondom, hogy általában „in actu secundo" is az. De a tételem bizonyításául elég ez is; mert csak azt akarom hangsúlyozni, hogy ezzel a papi „anyaggal", ha szabad így beszélnem, kellő vezetés és értékesítés mellett igen jelentőst lehetne elérni. S így — feltételezve a helyes irányítást — mindkét oldalról nagyon biztató a magyar katolicizmus jövője: a papság és a nép részéről egyaránt.

III.

Vannak azután más biztató körülmények s előnyök is, amelyekért a magyar katolicizmust külföldön is megirigyelhetik. Ilyen pl. a nálunk általánosan kötelező *iskolai hitoktatás.* Kétségtelenül népünk egészséges vallási ösztönének jele, hogy ehhez a kérdéshez a legliberálisabb érában, a szabadkőművesség virágkorában sem mertek ellenséges kezek hozzányúlni. Évtizedes szocialista izgatás után is ebbe az egybe beletört volna a Károlyi—Kunfi-uralom; a vallásoktatás eltörlésének gondolata a legerősebb gyujtószere volt annak az ellenállásnak, amelynek láttán a forradalmi kormány amaz emlékezetes márciusban a hirdetett választás előtt megfutamodott s Kun Béla kezébe dobta át a hatalmat. Igaz, hogy mi ebben a kérdésben is osztrák és német felfogások hatása alatt állunk s ebben a kultúrszférában a legutóbbi időkig senki sem

kísérelte meg az iskolai kötelező vallásoktatás eltörlését szorgalmazni.

De elég annyi, hogy nálunk az iskola — legalább hivatalosan s kifejezetten — sohasem helyezkedett vallásellenes alapra s mi szinte el sem tudjuk képzelni, hogy ez máskép is lehet. Nem tudjuk elgondolni azokat a szörnyű nehézségeket, küzdelmeket és vívódásokat, amelyekbe más országok katolikusai kerültek azáltal, hogy a hivatalos oktatás nemcsak mellőzte a hittant, hanem nagyon sok helyen egyenesen szembehelyezkedett a vallással. Csak képzeljük el, mi lenne, ha nálunk a pap sohasem tehetné be a lábát az iskolába, még a népiskolába sem, még az óvodába sem; mi lenne, ha az ifjúság, amennyit ma a vallástanból kap, ugyanannyit kapna egyenesen vallásellenes nevelésből; ha nálunk is, mint Franciaországban, Csehországban, Mexikóban, Oroszországban, tilos volna Isten nevét még csak kiejteni is az iskolában; ha nálunk is, mint Franciaországban, 80.000 szocialista és 15.000 kommunista állami tanító működnék!

Olaszországban most hozzák vissza a vallástant a népiskolákba, de legtöbb helyen még a régi módszer szerint megy a hittanítás: vasárnap délután a pap s néhány önkéntes hitoktató vagy hitoktatónő összegyüjti a gyermekeket a templomban s ott magyarázgat nekik valamit... Jön aki jön, s aki elunja, elmarad. Még kikérdezni sem igen lehet őket, mert ha a gyerek nem tud felelni, elrestelli magát s esetleg nem jön többet. A szülők is gyakran rettentően közönyösek, mint minden iskolával, úgy a hitoktatással szemben is. A papságnak bizony mindent el kell követnie s a legfantasztikusabb csalogató eszközöket kitalálnia, hogy az éretlen gyerkőcökkel a vallásoktatás szükségességét s szépségét megértesse.

Hát még a középiskolai ifjúságnál! A serdülő kamaszfiúk- és kamaszleányoknál! Akik közül épp az marad el legkönnyebben a hitoktatásról, akinek legnagyobb szüksége volna reá. Hogy micsoda irtózatos erőfeszítésbe kerül ezeknél a nemzeteknél, akár pl.

Amerikában is, a katolikus ifjúság vallásos nevelése, erre mifelénk el sem tudjuk képzelni s épp azért azt a szerencsét s azt az előnyös helyzetet sem tudjuk igazán megbecsülni, amelyben mi vagyunk. Ha a külföldi katolikusoknak ilyen könnyebbségük volna az iskolai hitoktatás terén, mint nekünk, mennyivel jobban ki tudnák használni s mennyi energia maradna fenn náluk más apostoli feladatok végzésére!

Az iskolai hitoktatásnak az a hatalmas előnye is megvan, hogy a vallás ellenségei mégsem győznek fölöttünk oly könnyen, mint amúgy tehetnék. Az az egy körülmény, hogy nálunk némi kivétellel mégis minden iskolásfiú személyesen összeismerkedik legalább egy vagy két pappal, hogy érintkezik velük, hogy látja, kik és micsodák, nagyon sok későbbi papellenes uszításnak eleve elveszi az élét. Nem lehet a papra csak úgy akármit ráfogni, nem lehet a vallást csak úgy butító szernek nevezni, mert mindenki emlékszik legalább valamelyest a gyermekkori hitoktatójára s tudja, hogy a pap jó ember és jót akar és csak jóra-szépre tanította az iskolában. S ahol a középiskolai hittanár csak némileg is megüti a mértéket, a felnövekvő értelmiségnek mégis csak valahogy a lelkében marad egy-egy jó gondolat, egy-egy erős hitvédelmi érv, egy-egy nagyszerű fejezete az egyháztörténelemnek s ha az élet sodra elragadja is a fiatalembert az Egyháztól, ha esetleg vallástalan egyetemi tanárok vagy hitellenes iratok olvasása megingatja is hitét, valahogy mégis megérzi mindig, hogy azért a vallásnak is vannak érvei, amelyeket lekicsinyelni nem lehet. Épp ezért nálunk annak a fanatikus, szektárius vallásgyűlöletnek, aminő pl. Franciaországban elég általános, nem igen van talaja.

Az a handabandázás, amit ez irányban a Galileikör s több szabadgondolkodó társaság kifejteni próbált, még azok körében is leghevesebb ellenzésre talált, akik a maguk részéről régóta nem éltek gyakorlati katolikus hitéletet. Mi több, a katolikus vallásoktatás hatása még a többiekre, a felekezetekre s a

zsidókra is átragadt valamelyest s ennek eredménye lehet, hogy a vallás alapfogalmai náluk is sokban sajátosan katolikus típust mutatnak fel, nem racionalisztikust, mint pl. a francia hugenották utódainál vagy akár az angoloknál is nagyrészben. Micsoda magaslatra lehetne emelni a magyar katolicizmust, ha hitoktatásunk csakugyan teljes mértékben felhasználná a középiskolákban is az adott helyzet előnyeit!

IV.

További irígylésreméltó előnye a magyar katolicizmusnak: *vagyoni és közjogi helyzete.* Mikor külföldön bíborosokat látok, akiknek nem telik egyfogatúra sem, amikor megyéspüspökök, érsekek évi jövedelme, híveik adományaitól s a stólától eltekintve, évi néhányezer líra, vagy mint Franciaországban: egyáltalán semmi, egy fillér sem, amikor missziós püspököket látok hálásan megköszönni egy tízlírás adományt, amikor az amerikai lapokban olvasom, hogy mindig új és új gyüjtésekkel kell gondoskodniok most a papjaikról, most a szemináriumaikról, most a kórházaikról, most erről, most arról, s akkor arra gondolok, hogy Magyarországon nagy egyházi birtokok vannak, van vallásalap, vannak valahogyan dotált szerzetes tanítórendek: bizony eltünődöm rajta, mi lenne a mi egyházi életünkkel, ha mindez a vagyon megszűnnék, ha püspökeink, papjaink, mint nagyon sok országban, koldusok volnának, ha minden intézményünket kéregetésből kellene fenntartanunk!

Hány iskolánkat államosítottuk, mert nem tudtuk a magunk emberségéből megfelelőképpen fenntartani! Mi lenne, ha a templomaink a fejünkre dőlnének s nem volna, aki tatarozni segítsen; ha szemináristáinknak, mint nagyon sok helyen külföldön, a maguk pénzéből kellene élniök s tandíjat fizetniök; ha minden, de minden intézményünket a népnek magának kellene eltartania! S viszont hová fejlesztené a katolikus hitéletet nem egy külföldi ország katolicizmusa, ha csak

negyedannyi anyagi eszköz állana rendelkezésére, mint nekünk, bármennyire elégtelenek még a mi eszközeink is a felmerülő összes egyházi szükségletek kielégítésére s bármennyire leapadt is nagyon sok alapítványunk s egyházi erőforrásunk a háború s az országcsonkítás folyamán! Magyarországnak dicsősége, hogy szinte az egyetlen állam Európában, ahol legalább általános egyházrablás és szekularizáció sohasem volt, ahol az általános jogérzék s a vallás tisztelete az ilyen szentségtörő jogfosztást nem tudta volna elviselni. Ezt az előnyt azonban nemcsak meg kell tartani, hanem meg is kell méltókép becsülni s ez is azok közé a pontok közé tartozik, amelyeken a magyar katolicizmus fejlődési lehetőségei messze felülmúlják a legtöbb más országét.

S végül itt van a mi közjogi helyzetünk. Nem az a legfontosabb benne, hogy a magyar püspökök valamennyien tagjai a főrendiháznak s hogy alkotmányos király csak az lehet, akit tisztán egyházi aktus szerint az esztergomi érsek koronáz és szentel fel királynak, hanem hogy a jogfolytonosság érzetének hatása alatt a magyar máig sem felejtette el, hogy a magyar államiság a katolikus Egyház alkotása s ebben is lelte mindig legerősebb pilléreit. Az országalapító Szentkirály szelleme, mely a katolikus püspököket s nevezetesen az esztergomi érseket az ország legszilárdabb támaszainak tekintette s legelső méltóságai közé emelte, minden vallási villongás és újkori liberalizmus ellenére benne él ma is a magyar nép lelkében. Mindenki tudja, hogy ez az ország püspökeinek és szerzeteseinek köszöni történelmének és kultúrájának legértékesebb kincseit. Nem is akad fenn rajta néhány izgatón kívül senki, hogy pl. ma is a nemzetgyűlésnek mennyi pap-tagja van s szinte magától értetődik, hogy a megyei és községi törvényhatóságokban a katolikus egyház képviselői is elsősorban benne ülnek. Országos jótékonysági, kulturális és hazafias akciókban a kormányzat is mindig elsősorban a papsághoz fordul s az ő támogatását kéri. Érdemes rámutatni

erre, annál inkább, mert sok más országban mindez ma szinte elképzelhetetlen volna s a katolikusok nem ritkán már azt is nagy vívmánynak tartják, ha a kormányzat s a hatóságok nem állnak késhegyig menő, nyilt harcban a katolikus Egyházzal szemben.

Sok egyebet fel lehetne sorolni e téren, de a felsorolt mozzanatok is elegendők annak igazolására, hogy a magyar katolicizmus úgy belső értékeinél s erőinél fogva, mint külső helyzetét tekintve, ha nem is minden tekintetben, de nagy általánosságban a fejlődésnek szinte kivételes és más nemzetektől irígyelhető feltételeivel rendelkezik.

V.

Ha valaki az előző fejtegetések alapján túlságosan optimistának tartaná felfogásunkat, sietünk kijelenteni, hogy természetesen a magyar katolicizmusnak is vannak *árnyoldalai,* vannak egészen különleges nehézségei s csak ezek legyőzése révén remélheti szerencsés, sőt talán egyszer mintaszerű fejlődését.

Egyik legnagyobb bajunk kétségtelenül a magyar keresztények sajnálatos megoszlása, a *protestantizmus.* Mint vallás, gyenge szurrogátuma a katolicizmusnak; mint felekezet, évszázados vitában s versengésben megedződött, félelmetes ellenfél. Nyíltan ritkán áll ki a síkra s érvelni nem tud, de rendkívül ügyesen éleszti párthíveiben a katolikusok elleni ellenérzést és versengő szellemet, aminek folytán aztán majd minden protestáns az országban szörnyen vigyáz, hogy valamely közhivatal vagy társadalmi előny ne jusson katolikusnak, ha protestánsnak is juthat.

Katolikusellenes magatartása a magyar protestantizmust szinte tömegben vitte a liberális táborba, amely a zsidóság vezetésével egymásután tördelte le a katolikus Magyarország védőbástyáit, így többek közt a családi élet legerősebb támaszát, a felbonthatatlan házasságot. A forradalmak tanulságai sok jóérzésű protestánst hoztak át a destruktív tábor segédcsapataiból

a katolikusokkal való együttműködés és a közéleti kereszténység oldalára; viszont ennek az együttműködésnek áraképpen a protestantizmus oly túlsúlyt követel magának, hogy a keresztény irányzatból a magyar közéletben jóformán inkább protestáns kurzus lett. Kétségtelen, hogy a legfőbb pozíciókban: tanügyben, kormányzatban, a bíróságokban, közigazgatásban stb. a protestánsok ma számarányukat messze meghaladó mértékben foglalnak helyet. A földbirtokreform nekik kedvezett legtöbbet s nekik ártott legkevesebbet.

E mellett jelszavaikkal jelentékeny mértékben el tudják altatni a katolikus öntudatot. A legtöbb katolikusellenes elv a katolikusok gondolkodásába az ő jelszavaik révén kerül s értenek hozzá, hogy ezeknek a jelszavaknak nemzeties színezetet adjanak. A vegyes házasságok szaporodása katolikus reverzális nélkül jórészt ennek a jelszavas mesterkedésnek eredménye. A felekezeti béke örve alatt a katolikusok között is vajmi könnyen terjed a vallási közönyösség; a szabadosabb, egyházi törvényekkel s hasonlókkal meg nem kötött életmód csábítólag, ernyesztőleg hat a katolikus környezetre. Megállapítható, hogy nagyon sok helyen a templomkerülés a protestáns lakosságról ragad rá a katolikusra is; hasonlókép az egyke, a házasság vétkes felbontása s új házasságok kötése, a protestáns felfogások és szokások beszüremkedésének eredménye.

Még ennél is sokkal veszedelmesebben fenyegeti a katolicizmus fejlődését a *zsidóság* túlnyomó súlya bizonyos gazdasági és kulturális vonatkozásokban. A közvetítő kereskedelem túltengése, az üzleti praktikák, a bankok, a gyárak, a földbirtok elzsidósodása, hozzávéve a közmondásos zsidó forgalmat és összetartást, a nemzeti vagyont mindinkább a zsidóság oldalára viszik s ami ezzel együtt jár, társadalmi, kulturális és erkölcsi vonatkozásban minden numerus clausus ellenére aránytalanul nagy befolyást biztosítanak a zsidóságnak. A sajtó, a könyvpiac s a színházak terén a zsidók még mindig nagyfokú irányítást szabnak a közfelfogásnak s közerkölcsöknek, természetesen több-

nyire szeges ellentétben a katolikus gondolattal. A szocialista népigazgatásnak ma is ők a voltaképpeni mozgatói, amint általában a marxizmus mindenütt erősen magán viseli alapítója faji jellegét.

A zsidókérdés nyilt probléma ma is s nekünk máig sincs kialakult, közösen elfogadott akcióprogrammunk e kérdés megnyugtató megoldására, még olyanformában sem, ahogy pl. az Egyesült Államok katolikusainak van, akikre nézve zsidókérdés még New-Yorkban sincsen, ahol pedig minden negyedik ember zsidó, akár Budapesten. Sajnos, a hazai zsidóság, ha némileg okult is a történteken s valamelyes szerényebb lett, mint volt tíz-tizenöt év előtt, még mindig úgy képzeli saját boldogulásának biztosítását, hogy harcot visel a kereszténység s a katolicizmus ellen. Nem alkalmazkodik a magasabb keresztény kultúrához és erkölcshöz, hanem kíméletlenül igyekszik ráerőszakolni a keresztény környezetre a maga materialista világfelfogását s a maga alacsonyabb morálját. Mégis megállapítható talán, hogy támadásaiban ezidőszerint elsősorban a politikai kereszténységet veszi célba s csak másodsorban a hitéletit és erkölcsit.

Hogy azonban ez a kettős ellenfél: protestantizmus és zsidóság együtt milyen akadályát jelenti a katolicizmus fejlődésének, a külföld katolikusai nem is képzelik. Európában nincs még egy ország, ahol ez a két ellentábor merőben egyesülne a katolicizmussal szemben. Mindenütt másutt vagy *csak* zsidóság, vagy *csak* protestantizmus áll a katolicizmussal nagyobb számban szemben. Legkevésbbé tudják elképzelni helyzetünk nehézségét pl. az olaszok, spanyolok vagy délamerikaiak. Ott is sok ellensége van a katolicizmusnak, sok a fanatikus egyházgyűlölő, a szabadkőműves és szocialista izgató, s az Egyház épp ezekben a névleg tiszta katolikus országokban kemény üldöztetéseket szenvedett az utóbbi száz év folyamán. Mégis, akármennyi a szektárius egyházgyűlölő benne, ezek is mind katolikusok, bárha pártütő s renegát katolikusok, akikben azonban minden meghasonlásuk ellenére öntudat-

lanul is tovább él a katolikus lelkületnek bizonyos maradéka.

Több mint hetvenéves egyházüldözés után, melyben a kissé puha s kényelmes olasz nép nem is fejtett ki nagyobbfajta ellenállást, a közgondolkodás Olaszországban ma is lényegében katolikus, aminek egyetlen jeléül itt elég felemlítenem, hogy Olaszországban soha, még a legdurvább egyházgyalázás idején sem merte senki a házasság felbonthatóságának törvénybeiktatását indítványozni. *A papot Olaszországban az utcán s a sajtóban egy év alatt nem éri annyi inzultus, mint Pesten egy hét alatt:* mindenütt tisztelettel bánnak vele. Hasonlókép egészen más, ezerszer tisztességesebb az utca erkölcse a budapestihez képest; sokkal tisztább s bensőségesebb a családi élete, mindenütt nagyon szeretik a gyermeket s van belőle sok mindenfelé. Nem merném a fascizmust a katolicizmussal közelebbi kapcsolatba hozni, de annyi valószínűnek látszik, hogy a liberalizmus és anarchizmus örvényén megállást parancsoló erős kéz nem tudta volna ily könnyen rendbehozni nemzetét, ha nem él az olasz népben — épp azért, mert katolikus — a rend, a fegyelem és a tekintély ama természetes vágya és tisztelete, amely a katolikus gondolkodás világából önként származik. Az irodalmi ízlés magas színvonalát s még sok más egyebet szintén legtermészetesebben az évszázados katolikus gondolatlerakodásból magyarázhatjuk a csaknem 2000 év óta katolikus olaszság lelkében.

A népek erkölcsi és társadalmi életében a vallás észrevétlenül is az egyik legerősebb tényező. Nem véletlen, hogy az utolsó 100 vagy 200 év minden nagy tévedése nemkatolikus környezetből eredt, kezdve Kant szubjektivizmusán s a francia forradalmon. A három legborzasztóbb társadalmi csapás: a liberalizmus, a szocializmus és bolsevizmus nemkatolikusok agyában született meg; az elsőnek atyja a protestáns Adam *Smith*, a másiké a zsidó *Marx*, a harmadiké a pravoszláv *Lenin* volt. Talán egyik sem volt meggyőződéses híve a felekezetének, de annak szelleme észrevétlenül

tovább hatolt lelke kialakulásában s aztán a cselekvéseiben is. A protestáns szubjektivizmus az egyikben, a zsidó anyagelvűség a másikban, az orosz szakadozottság és iránytalanság a harmadikban. De így van ez a kicsiny emberek s kicsiny társadalmi körzetek lelkében is, a vallás adja meg öntudatlanul az egész erkölcsi és társadalmi fejlődés legmélyebb irányelveit.

Akármilyen politikai kérdésnek a mélyére nézünk — mondja Paul Bourget —, legalul vallási kérdésre akadunk. Ez a törvény jut érvényre a magyar néplélek legbenső természetrajzában is. Ez a lélek alapjában katolikus, de mert állandóan erős protestáns és zsidó behatások alatt állt, idővel nagyon sok vonást vett fel mindkettőből. S ez a keveredettség a magyar katolicizmus életén is ki-kiütközik. Megmutatkozik abban a tényben, hogy szeretünk megalkudni, szeretünk csak félig lenni katolikusok; kevés köztünk, akinek a teljes értékű katolikus gondolkodás csakugyan az ízébe, vérébe ment át.

Mindazonáltal nem a zsidóság és nem a protestantizmus mint ilyen a magyar katolicizmus legfőbb veszedelme. Mert a teljes értékű katolicizmus kellő céltudatossággal, erős akarattal s összetartó munkával mindkettőnek káros hatásait le tudná küzdeni.

Sokkal veszedelmesebb *a saját belső gyengeségünk*, hogy a magyar katolicizmus széles rétegei még mindig nem ismerik fel teendőiket. Még mindig hiányzik a sokak egyöntetű akarása a célnak: a magyar katolikus hitélet minden oldalú kialakításának érdekében. Még a célt magát is csak egyesek látják s akarják teljes erővel. Világi katolikusaink közt sok a jóakarat, de kevés a katolikus gondolkodás, a katolicizmusnak az a minden fölé helyezése, amely benne látja minden egyéb nagy probléma megoldását. Ritka még csak az a magasabb s öntudatosabb katolikus műveltség is, amely a helyzet kellő áttekintésére, a feladat nagyszerűségének és sokféleségének felismerésére képesítene.

Még nagyon a kezdet kezdetén, az ébresztésnél vagyunk. Az ujjainkon számolhatjuk meg azokat, akik

a modern apostol és világi apostol három kellékét igazán magas fokban egyesítik magukban: a tudást, a csorbátlan katolikus jellemet s az apostoli munkakészséget. Vannak, akik az elsőben és a másodikban remekelnek, de a harmadikban nem, vagy akik a másodikban és a harmadikban kiválóak, de az elsőnek híján vannak. És mintha aránylag kevés is történnék ilyen teljes értékű ifjú nemzedék nevelésére. Katolikus középiskoláinkat nem lehet mindig teljes értékű világi apostolok nevelőintézeteinek nevezni s ebben mintha lényegesen hátrább állnánk egyes külföldi országok, Amerika, Belgium, Hollandia stb. nevelésügye mögött, ahol nem tudnák megérteni, hogy mire jó olyan katolikus középiskola, amely nem nevel csakugyan csupa hitvalló, lelkes katolikust az életnek. Magasabb katolikus műveltséget pedig felnőtt értelmiségünknek egyáltalán alig közvetít valaki rendszeresen; ennek a magasabb katolikus műveltségnek a vágyát sem igen ébresztjük fel embereinkben. Innen van, hogy sokszor vezető, oktató, kifelehető katolikusaink még csak szükségét sem érzik a további önművelésnek, mert talán még a problémák, a tudnivalók létezéséről sem igen van fogalmuk. Innen aztán sajtónk, katolikus közoktatásunk, katolikus kulturális életünk vértelensége, sokszor eszmeszegénysége.

VI.

Azonban ne legyünk ezen a téren se pesszimisták s állapítsuk meg, hogy mindezeken a pontokon mégis csak jóval messzebb jutunk már, mint ahol 20—30 éve voltunk. Zichy Nándor, Prohászka Ottokár, majd a kongregációk fellépésével mégis csak új korszak kezdődött az újabbkori magyar katolicizmus történetében. A katolikus gondolat megértése s magasabb értékelése terén a legújabb időkben kétségtelenül értékes kezdeményezéseknek egész sorára tekinthetünk vissza. Minden azon múlik most, hogy a már felébredtek, a cél nagyszerűségét tisztán látók komoly programot

tűzzenek maguk elé s természetfölötti forrásokból táplálkozó lelkesedéssel lássanak neki a minél szélesebb arányú és minél mélyebben szántó apostoli munkának.

Nem a program maga teszi. Hiszen programot csinálni könnyű. Mégis a világos célkitűzés szintén lényeges ott, ahol rendszeres munkáról van szó. Kíséreljük meg tehát néhány pontban összefoglalni a *legfőbb teendőket,* amelyektől a magyar katolicizmus lényeges megerősödése, a benne rejlő erők diadalmas kibontakozása várható. Természetes, hogy e feladatok közt van olyan is, amelynek bővebb kifejtése, már a tekintélytisztelet elve alapján is, nem tartozhatik nyilvános és részletes megtárgyalás keretébe. Az egyházi körök és felsőbbségek teendőit vizsgálni nem lehet itt feladatunk, bármenyire legelsőrendű a jelentőségük egy ország vallási fejlődésének ütemében.

1. Amire mindenelőtt s mindenfölött szüksége van, az a *lelkipásztorkodás intenzív s korszerű fejlesztése.* Csikágóban a mult hónapok egyikében egyetlen hét leforgása alatt öt új plébániát szerveztek ugyanabban az egy városban. Akármily pontos a katolikus sajtó, az iskola, a katolikus közéleti tevékenység, a karitász, a szociális munka, legfontosabb teendőinek mégis valamennyi közt a lelkipásztori intézmények korszerű kiépítését kell tekintenünk.

Mindenekelőtt a plébániai életet. Minden katalikus élet megnyilvánulásának alapja a lelkiség, a voltaképpeni vallási élet erősítése. Minden más katolikus ténykedésnek a lelkipásztori intézményekben, első sorban a plébániákban s egyházmegyékben kell gyökereznie. Még a szerzetes papság működése is voltaképen csak kiegészítő, szubszidiárius működés s bár az egész világon úgy van, hogy a szerzetes papság áll az apostoli harcok s munkák előterében s a nép bizalma is leginkább leféje hajlik, a szerzetes papságnak magának is állandóan arra kell törekednie, hogy mindenekelőtt a rendszeres, felelős lelkipásztori középpontok váljanak életerősekké. A magyar katolicizmusnak

nincs ma s nem is lehet fontosabb és sürgetőbb feladata, mint új plébániák létesítése mindenütt, ahol szükségesek; a túlnagy plébániák felosztása, még ha kész templom nem is jut azonnal valamennyinek, s természetesen a plébániáknak kiváló erőkkel való ellátása.

Ezek mellett azután a szerzetesi segédcsapatok erősítése s intézményeik kialakítása; a szerzetesi szellemnek, ahol meggyengült, újjáélesztése. A meglevő lelkipásztori középpontokban azután megfelelő vallási életet kell teremtenünk s e tekintetben igénybe vennünk a korszerű lelkipásztorkodás minden megfelelő eszközét: a kartotékát és plébánosi látogatást, a plébániai bizottságokat s a plébániai karitász szervezést, az ötperces szentbeszédeket és a kongregációkat, a vonzó és épületes istentiszteleteket, templomi éneket, plébániai ünnepélyeket (amelyeknek csökevényekép ma nálunk sok helyen már csak az elfajult templomtalan templombúcsút ismerik), a népmissziót és népexercitiumot. Mennél intenzívebbé tesszük az országban a plébániaként szervezett s a szerzetesek által támogatott voltaképpeni lelki s egyházi életet, annál több reménységgel indulhatnak el többi, ezernyi feladatunk útján.

Különleges lelkipásztori ellátást igényelnek: az értelmiség, a munkásság s az ifjúság. Az *értelmiség* külön pasztorálása szempontjából a Mária-kongregációk jönnek elsősorban számba, amelyek iránt azonban sok helyen még mindig kevés a megértés. Fontos volna az értelmiség magasabb vallási képzése férfilelkigyakorlatok, tanfolyamok s előadás-sorozatok, magasabb szellemi irányú katolikus folyóirataink terjesztése által. Mindezen a téren történt már egy és más; a rendszeres, minden nagyobb lelkipásztori központra kiterjedő ezirányú munkának azonban még kevés nyomát látjuk.

Hasonlókép fontos feladat volna az *ifjúsági* lelkipásztorkodás fejlesztése. A gyermekek közt e téren a Szívgárda-mozgalom mutat fel igen szép eredményt,

a serdültebbek közt a cserkészettel kapcsolatos lelkipásztorkodás, az Emericanás-mozgalom s főleg a Mária-kongregációk. A magyar püspöki kar régebben hivatalosan utasította az összes hittanárokat, hogy lehetőleg minden középiskolában ifjúsági Mária-kongregációt létesítsenek s vezessenek. Ahol ezt az utasítást végrehajtották s ahol a vezető rendelkezett a szükséges tulajdonságokkal és ismeretekkel, az eredmény meglepő volt. Sajnos azonban, sok helyen nemcsak a Mária-kongregáció, hanem általában az intenziv és céltudatos ifjúsági pasztoráció is túlságosan háttérben maradt a puszta hitoktatás mögött, amiben néha a hittanár elszigeteltsége vagy órákkal való túlhalmozottsága volt az ok.

A *munkás*-pasztoráció terén mindent összevéve elég siralmasan állunk. Keresztényszocialista szakszervezeteink természetesen nem lelkipásztori intézmények; épp azért mellettük katolikus munkás-, munkásnőegyesületeket kellene alapítani. Megdöbbentő dolog: míg külföldön az egyesületeket tekintik a szakszervezetek nélkülözhetetlen alapjának, addig nálunk katolikus munkásegyesület alig van.

2. A lelkipásztori intézményekhez legközelebb áll az *iskola*. Mint említettük, a keretek terén mi, magyar katolikusok, e tekintetben kivételesen szerencsés helyzetben vagyunk. Azonban az eredményeket még lényegesen fokozni lehetne s kellene. Meg kellene keresni iskoláink s főleg középiskoláink katolikus nevelési eredményei terén a viszonylagos meddőség okait. Hogyan van, hogy katolikus és állami gimnáziumaink végzett katolikus növendékei néha alig különböznek egymástól elannyira, hogy a közfelfogás (néhány intézettől eltekintve) még a katolikusok körében is alig tesz különbséget katolikus és nemkatolikus középiskola között? Hogyan van, hogy sokszor szerzetesi iskoláink volt növendékei semmivel sem érzik magukat többre hivatott katolikusoknak, mint akik a fasori luteránus iskolát látogatták? Pedig a katolikus iskolának elsősorban a lelkipásztori és nevelői célzat adja

meg különleges értelmét és jelentőségét s ennek a célzatnak magán az elméleti oktatáson is vezérfonalként kell átvonulnia.

Az amerikai katolikusok egyik legkimagaslóbb szellemi vezére, *Curley* baltimorei érsek, kitűnően jegyezte meg nemrég: „Egyesek azt állították, hogy a katolikus oktatás nem egyéb, mint az állami, de hozzáadva a hittant s az állami oktatás nem egyéb, mint a katolikus iskoláké, levonva belőlük a hittant. Mind a két állítás hamis s aki így beszél, nem érti meg a katolikus iskolaügy célját." — Vajjon nálunk is így szólhatna-e Curley érsek? Jog szerint pedig teljesen igaza van; a katolikus nevelésnél a katolikus szellemnek az egész oktatást át kellene lengenie. Nálunk is így van az egyes helyeken, de éppen nem mondhatjuk, hogy általánosan.

Katolikus iskoláink hatóerejének fokozása, beleértve ide természetesen a kir. katolikus középiskolákat is, legfontosabb feladataink közé tartozik. Lényeges e szempontból katolikus tanáraink helyes megválogatása s gondoskodás arról, hogy a katolikus tanügy nagy célpontjainak s korszerű eszközeinek ismerete s szeretete el ne lankadjon bennünk.

Az egyetemi ifjúság katolikus irányú továbbképzése s felvilágosítása terén szintén sok még a teendő. Itt is szinte csak tapogatózunk még. Micsoda erőfeszítéseket tesz a külföld katolikus egyetemek és főiskolák létesítése érdekében! Nekünk meg saját katolikus egyetemünk visszaszerzése, jogakadémiánk fenntartása sem okoz különösebb nyugtalanságot; sőt még azzal sem gondolunk talán, hogy a katolikus eredetű főiskolákon a katolikus tudományosság ápolásának némi jogos elsőbbséget biztosítsunk. Kívánatos volna, hogy legalább katolikus egyetemi tanáraink, pl. a hittudományi szakiak, publikumok hirdetésével nyujtsanak időnkint alkalmat katolikus főiskolai ifjúságunknak mélyebb katolikus ismeretek szerzésére.

3. A lelkipásztorkodás és az iskolaügy mellett legfontosabb katolikus munkatér a *karitászé s a szociális*

gondoskodásé. Mint egy megsemmisítő végítélet hangzik Szent Pál szava arról a tudományról, arról a hitéletről s arról az ékesszólásról, amelyet nem kísér az eleven keresztény szeretet. Karitász nélkül nincs kereszténység, csak álkereszténység s a karitásznak egyik legnemesebb, mert legbölcsebb s legcélhozvezetőbb neme a szociális gondoskodás, a preventiv karitász.

A magyar katolicizmusban a *karitász szelleme megvan*, de szervezetei a jótékonysági intézményeken s a betegápoló s hasonló női szerzetesrendeken túl nem messze terjednek. A háborúban működött Budapesten Katolikus Karitász, de azóta hasonló szervezetekről alig hallunk. A Szent Vince-egyesület is igen háttérbe szorul; sok helyen nem is ismerik. Pedig nyomorúság, ha mindig volt, ma éppen sok van mindenfelé. Borzasztó dolog, hogy a bajba jutott, önhibájukon kívül kínos szükséget szenvedő katolikusokat jóformán nem tudják hová igazítani. Hol van nálunk karitativ központ, karitativ bizottságok az egyes plébániákkal kapcsolatban, ahol szakszerűen, a helyzet kivizsgálásával enyhítenék egyszerre a testi és lelki nyomort? Hol vannak a karitásznapok, hol a német Caritasverbandhoz csak messziről is hasonlítható intézmény? S hol vannak szociális központjaink, amelyek a katolikus szeretet szellemében foglalkoznának nagy szociális sebek gyógyításával, kezdve foglalkoztató műhelyeken, munkaalkalmak nyujtásán, végig a lakáskérdésen, a csecsemő- és anyagondozáson (katolikus alapon!), le egészen a háztartási s kézimunkakurzusokig, a házi kézimunka szervezéséig, az értékesítésig, a katolikus szövetkezetek, a népegészségügyi, takarékossági, mérsékletességi intézményekig stb.?

Ki gondoskodik arról, hogy a nyilvános és hitvallásközi népgondozó, jótékonysági és egészségügyi intézményekből a katolikus segélyre szorulók is teljes mértékben s bizonyos belső, érdemszerinti kiválasztás alapján részesüljenek? Ezen a téren, amely a legön-

zetlenebb, legáldozatosabb s éppen a szörnyű nyomor folytán legnehezebb munkát igényli, a magyar katolicizmusnak még igen sok teendője van, amelyet feltétlenül munkába kell vennie, ha a katolikus névre, a szeretet vallásának nevére méltó akar lenni és maradni, ha saját gyermekeinek ezreit nem akarja elveszteni.

4. A *közgondolkodás* irányítása s a katolikusoknak *magasabb kulturális megnevelése* egyik további alapvető feladat. Eszköze főleg a katolikus *irodalom* és a *sajtó*. Ezen a téren, hála Istennek, nem vagyunk teljesen hátul. A Szent István-Társulatnak, a Központi Sajtóvállalatnak s egyéb irodalmi és folyóirati központoknak (Mária-kongregáció, Élet, Korda) érdemei elvitathatatlanok. Kitűnő íróknak s szerkesztőknek semmiesetre sem vagyunk annyira híjával, mint pl. karitatív s szociális apostoloknak. Amire azonban e téren még nagy szükség lenne, az az igazán képzett s teljesen katolikus szellemű újságírók nevelése, akik a meggyőződés és apostoli lelkület hevét egyrészt kiváló írói tulajdonságokkal, másrészt magas színvonalú katolikus műveltséggel kötnék össze. Mert hiszen csak így válhatnak igazán méltó tanítóivá a tömegeknek; prófétákká, útjelzőkké, nagy problémák avatott felderítőivé. És csak az a katolikus irodalom fog igazán vonzani, tömegeket gyüjteni maga köré, nevelni és iskolázni, amely ilyen teljes értékű katolikus írókkal és újságírókkal rendelkezik. Nem végezhet eredményes munkát az a katolikus sajtó, amelyet olyanok írnak, akik kitűnő katolikusok, de rossz írók, vagy kitűnő írók, de rossz katolikusok, vagy sem írónak, sem katolikusnak nem jók.

Ezzel egyidőben a mi nem nagyon betűkedvelő népünket, az értelmiséget is, rendszeresebben kellene *katolikus irodalom és művelődés megszeretésére s megkívánására* ránevelnünk. Szégyen, mily kevés ma az érdeklődés katolikus körökben a katolikus kultúra, sőt még csak a szépirodalom iránt is. Néhai Andor József s méltó utódja, Alszeghy Zsolt, lapokat sírtak

tele erről a közönyről. Pedig ezt az érdeklődést valóban nem volna nehéz felkelteni, ha volna mindenütt megfelelő terjesztő, érdeklődést keltő szerv s vezető katolikus körök kissé több érzéket mutatnának a puszta politika mellett a kulturális kérdések iránt is.

5. Feladataink felsorolását még nagyon messze lehetne vezetni. Összefoglalásként álljon itt két általános célpont: a nagyobb *expanzivitásé* s a több *céltudatosságé*. Hatalmas tömegei a katolikus közönségnek állanak ma még megközelíthetetlenül, a felébredt katolikus munka hajtóerőitől érintetlenül. Szomorú jeléül annak az elhibázott s elégtelen, de sokáig követett apostolkodási elvnek, amely csak ülni tanított a meglevőn s várni, míg a hívek maguktól jönnek a lelkipásztorhoz s a katolicizmus intézményeihez. Ezt a kényelmes, de kártékony s veszedelmes elvet fel kell végleg váltani azzal a másikkal, amely után megy az elkalandozott, eltévedt, elveszett lelkeknek oda, ahol vannak s minden eszközzel visszahozza őket a kereszténység, a katolicizmus eleven vizeire.

Az expanziv katolicizmusnak sok egyéb mellett kitűnő eszközei külföldön s nálunk a katolikus *kongresszusok*, nagygyűlések. Az évenkinti országos nagygyűlések mellett, amelyeknek értéke inkább a manifesztációban s reprezentálásban van (ami szintén fontos), a vidéki nagygyűléseknek egészen kiváló jelentőségük van, mert lenyúlnak a nép, az eddig meg nem közelített tömegek körébe s bevonják őket is a katolicizmus iránt való melegebb érdeklődésbe. A soká aludt francia katolicizmus is ezekkel a vidéki katolikus kongresszusokkal éri el újabban legszebb, legígéretesebb sikereit. Fontos azonban, hogy e nagygyűléseknek ne legyen elsősorban politikai, hanem inkább vallási, kulturális és szociális célzatuk, s hogy eredményeik megrögzítésére s folytatására azonnal induljon meg az egyesületi és sajtótoborzó munka is, elsősorban kongregációk s hasonló szervezetek létesítése révén.

Másik általános kellék: a céltudatosság. Az ezernyi teendő közt bizonyos sorrendet kell tartanunk, nem szabad egymást akadályoznunk, egységesen, szinte közös vezényszóra kell dolgoznunk. E célból fontos, hogy a katolikus akciónak Istentől rendelt vezérei, a papok, mindenelőtt egymás közt alaposan tanácskozzák meg a közvetlen teendőket egyazon területen, természetesen a püspökök legfőbb irányítása s vezetése mellett. Azután a megállapított munkaterv szerint állítsák munkába s szervezzék meg a világiakban mutatkozó nagyfokú segítő készséget, a világi apostolkodást. A katolikus munka, a korszerű apostolkodás ma már nem lehet egyszerű kísérleti terület, ahol mindenki tesz amit akar, hanem művészet és stratégia, amelynek megvannak a maga törvényei s szabályai, amelyeket elhanyagolni zavar s veszedelem nélkül nem lehet. Céltudatos munkával s megfelelő expanzivitással a magyar katolicizmus hamarosan igen lényeges sikereket érhet: az öntudatlan katolikusoknak pigra masszáját, ma még holt tömegét bevezetheti az eleven hitéletet élő, Egyházukért lelkesedő, katolikus műveltségre s apostoli cselekvésre vágyó katolikusok táborába.

*

Mindezeknek azonban legelső feltétele: *az igazán természetfölötti gondolkodás,* a mélységes lelki élet s az önzetlen apostoli szellem azokban, akik az akció élén állnak. Nincs ezért életbevágóbb érdeke a magyar katolicizmusnak, minthogy szent papjai és szent püspökei legyenek. Végeredményben ezen múlik minden. A papságnak teljesen az egyházjogi kódex előírásai szerint való nevelése a szemináriumokban, papi szentgyakorlatok, pasztorális konferenciák stb. a katolikus reorganizáció voltaképpeni kiinduló pontjai. Az igazi papi lelkület virágzása hozza aztán magával a többit mind, amire a magyar katolicizmusnak szüksége van. Ez hozza meg azt az áldozatkészséget, lendületet, magafeledt önzetlenséget, amely az apostoli cse-

lekvésnek legjobb tanácsadója s amely aztán már a példájával is ezreket ragad magával.

A világi híveknek sem lehet szentebb gondjuk s féltettebb ambíciójuk, mint hogy ilyen szellemű pásztorokat s főpásztorokat esdjenek ki imádságaikkal az Úrtól s hogy a katolikus családok tűzhelyén ilyen törekvésű papokat neveljenek gyermekeikből minél nagyobb számban.

Gyönyörű jövő képe rajzolódik ki a lelkemben, amint így a magyar katolicizmus fejlődési lehetőségeiről elmélkedem a Szent Péter-templom árnyékában, a Kolosszeum s a katakombák levegőjében. Útrakészen. A katolikus világegyház középpontjában, öt világrészre terjedő munka közepén, három év végén, melynél magasztosabb, indításokban gazdagabb, békésebb s csendesebb életem soha többé nem lesz, ennek a képnek az igézete borítja lelkemre a legszentebb honvágy nyugtalanságát.

Mert bármily szép és nagy Róma, bármily nagyszerű a katolikus nemzetközi kapcsolatok kiépítése, bármily csábító egy világgal állni folytonos érintkezésben, egyazon napon Párissal és Montevideoval, Madrasszal és Csikágóval, Melbournevel és Liverpoollal, Madriddal és Shanghaival levelezni, 500 katolikus lap és folyóirat közt teremteni összhangot bizonyos nagy katolikus kérdésekben, mégis szívesen adom át helyemet, elvégezvén az első megszervezést, kaliforniai kollégámnak, ha remélhetem, hogy a kicsiny országban, amelynek azonban fejlődési lehetőségei kivételesen nagyok, és amely elvégre az én édes szülőhazám, ismét beállhatok valahol a menetcsapatba, a közkatonák közé...

Budapest hitélete.

I.

A nagyvárosi lelkipásztorkodás, mint a nagyvárosok hitéletének őre és fejlesztője, a kereszténységnek mint életnek és kultúrának állandó szorgalmazója,

az Egyház modern feladatai közt a legfontosabbak és a legnehezebbek közé tartozik. A *legfontosabbak* közé: mert a nagyvárosok, főleg a fővárosok szellemi és erkölcsi kultúrája irányt szab egész országrészeknek és országoknak. Itt növekszik fel az intelligencia, mely azután az egész országot alakítja, innen indul ki sajtó, irodalom, tudomány, művészet, politika, a közgazdasági élet irányítása s ezeknek ezernyi csatornáján keresztül milliónyi hatás az egész ország társadalmára, annak erkölcsi, világnézeti, kulturális és szociális életére.

Főleg Magyarországon, ahol nem „száz város", hanem jóformán csak a főváros képviseli az egész országot, el lehet mondani, hogyha lassan is s a vidék józan konzervativizmusával állandóan küzdve, de a főváros alakítja és irányítja az egész ország életét. Keresztény és erkölcsi szempontból végtelenül fontos tehát a főváros hitéletének és ezzel kapcsolatban a lelkipásztorkodásnak a kérdése s azt kellene hinnünk, hogy a magyar katolicizmus e feladat nagyszerűségének átérzésében legjobb lelkipásztori erőit itt összpontosítja s a legtöbb fejtöréssel, próbálkozással s erőfeszítéssel mindenekelőtt itt igyekszik nagyszerű lelkipásztori és hitéleti gócpontokat teremteni.

Sajnos, éppen nem így van. Mert ez a feladat nemcsak rendkívül fontos, hanem rendkívül *nehéz* is. Sehol az igények annyira nem fokozottak, sehol a körülmények annyira nem kuszáltak, sehol az ellenséges törekvések annyira meg nem vetették lábukat, mint itt. Talán ezek a nehézségek az okai, hogy az egyházi lelkipásztorkodás a főváros hitéletének komoly rendezésébe soha bele sem fogott. Annyira nem, hogy aligha van az országnak elhanyagoltabb, már külső kereteiben is megszervezetlenebb része a fővárosi lelkipásztorkodásnál.

A főváros az utóbbi száz év folyamán kicsiny, 60—70 ezer lakosú városból milliós világvárossá fejlődött; lelkipásztori intézményei pedig ma is a szá-

évelőtti kisváros igényeihez mértek. Itt a pasztorációs szervezkedés kiépítése egyszerűen elmaradt, miközben az igények, a szükség és a feladatok megszázszorozódtak.

Nem kutatjuk e sajnálatos elmaradottság személyi okait és tárgyi forrásait; pusztán a tényeket állapítjuk meg s iparkodunk az égető probléma megoldására módozatokat hozni javaslatba. Az illetékesek feladata lesz a megfelelő módozatok kiválasztása és erélyes életbeléptetése, de hogy valaminek, még pedig valami nagy, átfogó, keresztültörő reformnak létesülnie kell, napnál világosabb.

Ha a fővárosi hitélet elégtelenségének és szervezetlenségének közvetlen okait kutatjuk, mindenekelőtt szemünkbe ötlik magának a *munkatervnek, az akcióprogramnak,* hogy úgy mondjuk, *a lelkipásztorkodás stratégiájának teljes hiánya.* A főváros ma közel egymilliónyi katolikus hivőt számlál, ha beleértjük az ú. n. külvárosokat is, Ujpesttől Erzsébetfalváig és Csepelig, amit joggal tehetünk, mert hisz ezek lakossága féligmeddig úgyis Budapesten él.

Ez az egymillió katolikust számláló nagyváros pusztán egyik integráns része az amúgyis óriási esztergomi főegyházmegyének, amely Szakolcától és Pozsonytól Selmecbányáig és Balassagyarmatig terjed s Budapesten kívül is felülmúlja egy egyházmegye normális nagyságát. A főpásztor, aki még ezenfelül az ország prímása is és így az országos közéletnek egyik legfőbb közjogi méltósága, főpásztori gondoskodásának természetszerűleg csak kicsiny részét fordíthatja e számban, jelentőségben és bonyolultságban kivételesen nagy és nehéz területre. A főpásztor személyén kívül Budapest lelkipásztori irányítása semmiféle más, intézkedésre jogosult egységes tényezőre bízva nincs. A sokszor hangoztatott és ideiglenesen meg is kísérlett terv, hogy Budapest legalább külön *vikáriátust,* érseki helynökséget kapjon, máig nem valósult meg. Az érseki *felügyelőség,* mellyel az egyházi hatóság szintén

kísérletezett, ma szintén nincs betöltve s mint puszta felügyelőség alig is jelentene többet leplezett semminél.

Az *esperesi* intézmény Budapest lelkipásztori munkatervének kidolgozására s megvalósításának irányítására akkor is kicsiny és elégtelen tényező volna, ha teljesen az Egyház szellemében érvényesülne s működése nem zsugorodnék össze időnkint felpislantó, néhány formaságot elintéző tetszhalott-életté. *Hitközségi szervezete* Budapestnek nincsen; országos autonómiánk, amely országos hitéletünk szorgalmazásának keretében a legfontosabb, középponti résznek, a fővárosnak hitéletére is gondot fordítana, maga is csak távol álomkép. A *patrónus*, akire e kérdésnél még gondolhatnánk, a mi esetünkben inkább inkarnátus ellenség, mint támogató s ha a patronátusi jogokkal átvett óriási jövedelmei ellenében nem tagadja is meg végleg patronátusi kötelességeit, mindenesetre százszor inkább a szabadkőműves radikalizmust dédelgeti, mint a főváros katolikusainak vallási és erkölcsi életét.

Igy aztán érthető a helyzet. A jelentékeny többségében katolikus, 1¼ milliós főváros, amelynek hitéleti s ezzel összefüggő társadalmi problémái óriásiak, amelyben a szervezetlenség folytán a katolicizmus napról-napra, sőt óráról-órára borzalmasan tért veszít, valóságos Csáki-szalmája: nincs itt senki, aki a pusztulás megakasztásáról, az összeomlás feltartóztatásáról, a meglévő erők tömörítéséről és céltudatos felsorakoztatásáról, egységes hitéleti állapotok teremtéséről gondoskodni tudna, vagy ennek a nagy problémának nekiszentelhetné magát.

Pedig hitéleti és lelkipásztorkodási akcióprogram kidolgozása még csak nem is lehet egyetlen embernek feladata. Ennyire bonyolult és nehéz kérdéseket csak a legjobb erők folytonos bevonásával, állandó tanácskozással és fejtöréssel lehet kielégítőképpen megoldani. Ezen az alapon vonja be az Egyház nagyobb lelkipásztori egységek ügyeinek vezetésébe a kongre-

gációkat, zsinatokat, káptalanokat és szentszékeket s ezen az alapon sürgeti az új egyházi törvénykönyv is a régihez hasonlóan, hogy a püspök legalább 10 évenkint egyházmegyei zsinatot tartson s azon a világi és szerzetespapság választott képviselőivel az egyházmegye lelkipásztori bajait és teendőit megvitassa. Tízszeresen van szükség tehát az Egyház szellemében beható tanácskozásokra ott, ahol egy modern főváros komplikált szellemi igényei, egészen különleges nehézségei s az egész ország életére kiható bajok és veszedelmek forognak szóban.

S amint nincs Budapest katolicizmusának sem egységes akcióterve, sem egységes helyi intézőszerve, úgy nincsenek meg a részletekben sem azok a keretek, amelyek közt eredményes lelkipásztorkodás s egészséges hitélet elgondolható volna. A nem szigorúan lelkipásztori intézményektől (iskola, egyesületek, sajtó, hitközségi szervezet stb.) eltekintve, mindenekelőtt közmondásos a főváros plébánia- és templomállományának és beosztásának elégtelensége és elmaradottsága. Az egyházi előírások szellemében, de meg a dolgok természetéből következőleg is minden komoly lelkipásztorkodásnak alapja és feltétele: 1. hogy lelkipásztorokul a legarravalóbb papi emberek jelöltessenek ki és 2. hogy egy-egy önálló lelkipásztor, azaz plébános kezére semmiesetre se bízassék több lélek, mint ahánynak lelki igényeit egyazon lelkipásztor megismerni és egyenkint kielégíteni képes; azaz legfeljebb 4—5 ezer lélek. Hatezer lelket VI. Pius szerint már *lehetetlen* egyetlen plébánosnak megfelelőképpen gondoznia, mégha káplánjai vannak is. S ha ez igaz volt VI. Pius korában, sokkal inkább igaz ma, amikor a hit és erkölcs tekintetében a viszonyok sokkal kedvezőtlenebbek lettek s minden egyes hivő ma százszor nagyobb lelkiveszélyek közt forog, de meg a pap egyébirányú szociális működése is sokkal elengedhetetlenebb lett, mint 120 évvel ezelőtt.

Ezzel szemben Budapesten átlag 27—30 ezer lélek

esik egy-egy plébánosra, a dunabalparti plébániákon pedig 50 ezer; sőt ha a jelentéktelen Rókus-plébániát leszámítjuk, *60—70 ezer. Sehol a világon ilyen monstruózus plébániai átlagszámot nem találunk,* még Párisban és Bécsben sem. A józsefvárosi plébánia híveinek számát a sematizmus már vagy 12 év óta 93 ezerre teszi. A valóságban a főváros lakosságának óriási, főleg háborús megnövekedését tekintve, ezt a számot bátran tehetjük 120—130 ezerre. Ez a szám a plébániai jövedelem szempontjából előnyös lehet, lelkipásztori szempontból azonban egyenesen arculcsapása az Egyház határozott előírásának, de még a lelkipásztorkodás fogalmának is.

Hasonlókép rendezetlen a fővárosi templomkérdés. Egymillió katolikusnak akkor is legalább 50 tágas templomra volna szüksége, ha 20 ezer katolikusra csak egyetlen templomot számítunk, s ha e templomok lehetőleg egyenletesen volnának elosztva a főváros egész külső és belső területén. Ehelyett van Budapesten s a külvárosokban együttvéve vagy 25—30 templom s ezek is részben túlkicsinyek s legtöbb egyrakáson van Budán és a Belvárosban. Ha pedig, ami mindenesetre helyesebb, 10 ezer hivőre számítunk egy templomot, Budapestnek *100 templomra volna szüksége,* tehát 70—75 újra. Ezzel szemben ugyan némi joggal felhozható, hogy hisz a meglévő templomok nagyrésze sincs kellőleg kihasználva. Ez sajnos, igaz s mégis: ebből csak az következik, hogy a kihasználási módot, a lelkipásztorkodást kell gyökeresen megjavítani, de nem következik, hogy a jelenlegi állapot fenntartható s hogy több templomra tényleg nincs szükség. Nincs Budapestnek temploma, amely azonnal túlkicsinynek ne bizonyulna, mihelyt komoly lelkipásztori erőkifejtések nyilvánulnak meg bennük. Mindenesetre a lelkipásztorkodási reformnak időben meg kell előznie a templomok szaporítását.

Ami pedig a lelkipásztori személyállomány megfelelő kiválasztását illeti, ismeretes az a szégyenletes

és botrányos helyzet, hogy Budapesten a legnagyobb felelősséggel járó egyházi hivatalokra, t. i. a plébániákra a főváros szabadkőműves és radikális urai választják a jelölteket. Nagyon természetes tehát, hogy a plébánosválasztásoknál rendszerint minden egyéb szempont előbb érvényesül, mint a hitélet emelésének érdeke. A főváros lelkipásztori stratégiájánál ugyanolyan helyzetben vagyunk, mint hogyha az osztrák-magyar hadsereg vezérkarába az olasz hadvezetőség vagy az orosz bolsevikik választanák a tiszteket, vagy teszem azt: mintha a szabadkőműves páholyok főmestereit a pannonhalmi főapát vagy a jezsuita generális választaná.

Ezzel nem azt mondjuk, hogy a jelen választási mód mellett is kivételesen nem kerülhet kiváló lelkipásztor is a fővárosi plébánosi állásba, de kétségtelen, hogy megválasztatásuknak ez a módja éppen ezekre nézve mélyen megalázó s annak természetes következményei nagyon sokszor hosszú időre kinyúlólag megbénítják a legéletrevalóbb törekvéseket és a szükséges cselekvési szabadságot. De ez még a jobb eset. A főváros radikális törzsfőnökei óvatosak ugyan s nem merik a katolikus közvéleményt *egészen* lehetetlen, kandidációkkal provokálni, de az is éppen elég baj, ha túlnyomórészben csupa szürke középszerűség kerül oda, ahol megannyi Napoleonra volna szükség. A csatát nemcsak a rossz, hanem a középszerű hadvezérekkel is el lehet veszteni s biztosan el is vesztik a középszerűek a nem középszerűen szervezett ellenséggel szemben.

Ezek az adatok és tények természetesen csak kiragadott példák a főváros hitéletének és lelkipásztori állapotai vigasztalanságainak illusztrálására; s bármily élesen világítanak rá a tervtelen zűrzavarra, amelyben százezrek halhatatlan lelke s közvetve egy egész ország lelkivilága alámerül, a helyzet ismerői tudják, hogy az igazi bajoknak még egész hosszú láncolata volna ezeken kívül is felsorolható.

Nem szólunk pl. a fővárosi *hitoktatói karnak* megdöbbentően rendezetlen anyagi viszonyairól, hiszen ezek az idegőrlő munkát végző, heti 36—40 órát adó, főiskolai vagy egyetemi végzettségű felszentelt papok, havi 300 koronát kapnak, amikor legkevesebb 200 korona egy bútorozott szoba ára s 1200—1500 korona egy reverendáé; úgyhogy van közöttük, aki zsidó családoknál latin óraadással, zongorahangolással, sőt *fehérnemű-mosással* kénytelen pótolni jövedelmét, amikor pedig oly nagy a paphiány s oly rendkívül sok a lelkipásztori teendő. Nem szólunk arról, hogy a *munkásmozgalom* terén, ezen a jövő szempontjából legfontosabb területen, mindösszevéve egy vagy két pappal képviselteti magát a katolicizmus, holott a vörös demokrácia egész táborkarra való jól fizetett s tehetséges agitátort, írót, szervezőt és igen nagyszámú szakszervezeti személyzetet tart fenn. Nem szólunk arról, hogy 13—15 ezer katolikus *iparostanonc* él Budapesten, aki bár tanonciskolába jár, soha egyetlen hitoktatási órában sem részesül.[1] Nem szólunk az ú. n. *belső misszió*, a lelkigyakorlatok s az egyesületi élet művelésének nagy hiányairól, a lelkipásztorkodásnak irodai formalizmussá torzulásáról, amely mellett még a közelmultban is előfordulhatott, hogy egy plébános egyenesen megtiltotta káplánjainak a rendszeres gyóntatást azon a címen, mert hogy így *nagyon sok ostya fogy*...

És még nagyon sok más körülményt mellőzve egyszerűen megállapítjuk, hogy a főváros hitéletének szörnyű leromlottságában a lelkipásztori intézmények és állapotok szervezetlensége kétségtelenül a főbűnös. A főváros lelki élete dzsungel, amelybe eddig senki erőteljesen bele nem markolt; s nem éppen válik dicsőségére a magyar katolicizmusnak az az igazságtól messze nem eső megállapítás, amely a magyar fővárosban a lelkipásztorkodás csődjéről beszél...

[1] Lásd Bangha: Katolikus építés I. kötete 6—11. lapjait.

II.

Maradjon-e mindez ennyiben? Engedjük- e végleg lesiklani a főváros lelki életét a kereszténység s a katolicizmus útjairól? Érjük-e be sopánkodással, tehetetlen tenyérforgatással, a rossz idők átkozásával s ama jobb idők tunya várásával, amikor majd a galamb sülten repül a szánkba s amelyek sohasem jönnek el?

Ebbe katolikus lélek nem nyugodhatik bele.

A katolikus lelkipásztorkodás a halhatatlan lelkek szeretetéből indul ki s az a főelve, hogy *egyetlenegy* halhatatlan lélek megmentése minden áldozatot, minden erőfeszítést megér. A főváros lelkipásztorkodási berendezkedésének is kell, hogy ez legyen az alapja: minden reformtörekvés, minden próbálkozás és minden erőfeszítés megéri a fáradságot ott, ahol egyetlen halhatatlan lélekről van szó. Nem szabad sablonokat, formákat, szokásokat, egyéni tekinteteket figyelembe venni, ha arról van szó, hogy akár csak egy halhatatlan lélekkel több vagy kevesebb kerül-e be a Krisztus aklába s ezáltal az útra, mely az üdvösségre vezet. Semmiféle akadálytól vagy nehézségtől nem szabad visszariadnunk, ahol lélekbenjáró dolgok forognak kockán.[1]

Ha csak a katolicizmus külső fénye s érvényesülése volna kérdés tárgya, vagy egyenesen az, amit az ellenség „papi uralomnak" szokott nevezni, akkor talán még közömbös lehetne egy-két ezer vagy akár egy-két százezer lélek elvesztése. De ha hiszünk az örök életben s a lelkek megmentésének mindent túlszárnyaló fontosságában; ha meggondoljuk azt az óriási felelősséget, amellyel minden egyes veszendő

[1] Fejtegetéseink e második része készen s kiszedve állt már október közepén. Azóta a Papi Tanács megalakulása az itt lefektetett gondolatok közül többet programjába vett. A cikk megírása óta bekövetkezett események nem egy indítványunknak fokozottabb aktualitást adnak. Igy mindenekelőtt az autonómia sürgős létesítésére vonatkozónak. Mindazáltal jónak láttuk a cikket úgy tenni közzé, ahogyan azt annak idején megírtuk.

lélekért Istennek, embernek tartozunk, akkor egy percig sem lehet kétséges, hogy a legnagyobb áldozatok árán is rendeznünk kell a fővárosnak szörnyen elmaradt lelkipásztori viszonyait s meg kell kísérelnünk mindent még akkor is, ha fáradságainkat aránylag kevés siker koronázná. Már pedig ki kételkedhetik benne, hogy a főváros hitéletének egészséges és nagyarányú újjászervezése hamarosan ezrek és százezrek lelkiéletének szabhatna új irányt s áldásait bizonnyal kiterjesztené azokra a jövendő nemzedékekre is, amelyeket ma még megmenthetünk, de amelyeknek megmentése minden napi késéssel nehezebbé, esetleg végleg lehetetlenné válhatik.

S ne becsüljük alá a voltaképeni lelkipásztorkodás szerepét a modern társadalom rekrisztianizálását célzó egyéb erőkifejtések között sem!

A mai társadalom megmentésének és a katolicizmus virágzásának kérdése *elsősorban lelkipásztori kérdés*. Ha sajtóban, irodalomban, színházban, pénzügyben, politikában, társadalmi életben oly szörnyen lesüllyedtek és gyengék vagyunk, annak mindenekelőtt az az oka, hogy megfogytunk eleven hitben, erkölcsi erőben, keresztény és katolikus öntudatban, hogy elvesztettük keresztény önérzetünket, az összetartás, egymásrautaltság és az önsegély kötelességének a tudatát, hogy meglazultak bennünk és köztünk azok az erkölcsi alapok és összetartó oszlopok, amelyeken a szolidaritás és az erő épülete egyedül nyughatik. Az erkölcsi erőnek és keresztény öntudatnak legfőbb ápolója pedig: a hitélet.

A hitvalló és cselekvő katolicizmust nem annyira nagygyűlési díszszónoklatok és irodalmi egyesületek teremtik meg s növelik naggyá, mint inkább a vallásos életnek azok a mélységei, amelyekbe a család, az iskola, de legfőkép és mindenekelőtt a *templom* vezeti be a lelkeket. Katolicizmus lelkipásztori ráhatás és vezetés nélkül nincs. S jelen állapotaink siralmas elárvultságának alig képzelhető jellemzőbb kísérő tünete és továbbrontója, mint az a szomorú és meddő

elidegenedés, amelybe a katolikus papság saját híveinek óriási táborával szemben került. A pap maholnap idegenül mozgó, mindenütt bizalmatlansággal, lebecsüléssel és ellenszenvvel találkozó kaszt a saját hitsorsosainak óriási táborában s így azok a gyakran bámulatos szellemi és erkölcsi kvalitások, amelyekkel ma már, hála Istennek, egész sor kiváló papunk ékeskedik, sem tudnak érvényesülni s holt tőke maradnak. Abban a lehetetlen szizifuszi munkában, amelynek célja a társadalom rekrisztianizálása és megmentése volna, ezek az erők a lehetetlen szervezetlenség káoszában jóformán eredménytelenül oldódnak fel.

Bizonyos, hogy szellemi és erkölcsi kincsekkel, de meg anyagi segédforrásokkal is bőségesen rendelkezünk mi katolikusok. Emellett az öntudatlan vágy és készség a katolicizmus eszméinek és tanainak befogadására szintén megvan, s ha valaha, ma hódíthatna a katolicizmus, amikor általános a szomjúhozás a tisztulás, a megigazulás és erkölcsi megújulás után s oly óriási mértékben ösztönzi a lelkeket a kereszténység újra-megerősítésére az ellenséges terjeszkedés könyörtelensége. Ma a legmélyebb hitélet is a nagyszerű diadalokat érhetné el, ha csak érvényesítenők az egyházi lelkipásztorkodásban rejlő bűvös erőt s névleg nagyvárosainkban, főkép a fővárosban nem kötné az Egyház valósággal gúzsba a saját erőit s nem áldozná fel teljesítő képességének 95 százalékát a lehetetlen és megalázó helyzet kedvéért, amelybe sodródott s amelyet megváltoztatni mindeddig nem tudott vagy nem sietett.

Ugyanekkor hivatkozni lehetne a vallás- és papellenes agitáció hevességére, amely bizonyos oldalokon most ismét szokatlanul magas fokot ért el. Budapesten ma pap nem mehet végig az utcán anélkül, hogy hangos vagy csendes inzultusban ne lenne része. Azonban bármennyire megnehezíti is a lelkipásztori munkát ez az egyre terjedő pap- és egyházgyűlölet, viszont kétségtelen, hogy ez a gyűlölet főleg éppen a lelkipásztorkodás óriási hiányosságának következmé-

nye s ellenszeréül sem képzelhető jobb intézkedés, mint egészséges lelkipásztori állapotok teremtése. Mert régi tapasztalás az, hogy a nép csak akkor gyűlöli a papot, ha nem érintkezik vele, ha nem látja dolgozni, fáradni érte. Dolgozó, lelkes papoknak csak azok ellenségeik, akik közelről nem ismerik őket. Minél több igazi lelkipásztor volna a fővárosban, annál hatástalanabbá lenne a vörös agitáció a papság ellen. Így azonban a népnek tízezre sohasem lát papot, csak akkor, amikor esetleg fizetni kell neki. Nem csoda, ha a vallásellenes agitáció hatásakép a papról oly kép alakul ki elméjében, amely az igazi lelkipásztorkodó papnak valóságos torzképe, de amely torzképet részben igazol is a lelkipásztorkodási állapotok vigasztalan elhanyagoltsága. Budapesten sok a pap, de kevés a lelkipásztor.

De még a legtökéletesebben végzett templomi lelkipásztorkodás sem elegendő ma arra, hogy a pap általa a társadalom egészére hathasson. Szükséges még a szociális működés is, amelyben az Egyház képviselőinek vezető szerepet kell vinniök. Ketteler püspök nagy és igaz mondása szerint „az Egyház millió és millió lelken nem gyakorolhatja a Krisztus által reábízott hivatalt, hogy a lelkek üdvét munkálja, ha a *szociális kérdést nem veszi észre* s ezzel szemben a lelkipásztorkodás szokásos és hagyományos módjaira szorítkozik. A szociális állapotok rendezetlenségének fel nem ismerése, amely rendezetlenség milliók testi és lelki javának legmélyebb akadálya s amelyet csak erős szociális tevékenységgel lehet megjavítani, a képzelhető *legnagyobb veszedelembe* sodorná a keresztény Egyházat".

Egyébként még a voltaképpeni templomi lelkipásztorkodás lényegéről is teljesen hamis felfogásai vannak annak, aki a lelkipásztorkodás feladatait kimerítve látja abban, ami a legtöbb fővárosi plébániában ma folyik: irodavezetésében, keresztelések, temetések s esketések végzésében s a szokásos istentiszteletek megtartásában. Ellenkezőleg: a voltaképpeni

lelkipásztorkodás, az egyéni lélek vezetése az Isten felé, *még csak ezek után következnék.* S mivel a mai keretekben a mondottakon kívül alig történhet más a plébániákon, szállóigévé vált az a szomorúan való megállapítás, hogy a budapesti plébániák voltakép egyáltalán nem, vagy csak alig pasztorálnak. Mindössze 2 vagy 3 plébánián lehet a pasztoráció némi kezdeteiről szó, ahol t. i. a „hivatalos" funkciókon kívül még néhány vallásos egyesület is működik, amely azonban a hívek nagy számával és sokféleségével semmiféle arányban nincs. Azzal, hogy egy csomó újszülött gyermeket a katolikus Egyházba bevezetünk s a könyveinkbe beiktatunk, azzal, hogy a halottakat eltemetjük s a házasulókat esketjük, keresztelő leveleket s házassági kivonatokat adunk ki, a hívekre még semminemű lelkipásztori hatást nem gyakoroltunk. Az Egyház nem puszta entreprise des pompes funèbres s a lelkipásztorkodásnak egészen más feladatai is vannak még, mint az irodavezetés és katekizálás.

Az élőket Krisztushoz vezetni, bennük a Krisztusban való hitet minden környezet, minden vallásellenes áramlat ellenére megőrizni s fejleszteni, a kisértések ellen nekik elegendő lelkierőt, vezetést, gyámolítást nyujtani, a kételkedőkkel, tépelődőkkel, szenvedőkkel külön-külön foglalkozni, a gyermekek vallásos nevelését gondozni s ellenőrizni, a bűnösöknek utánajárni, a botrányokat s bűnalkalmakat rájuk nézve megszüntetni, szegényeket s betegeket gondozni, azonkívül egyesületeket alapítani s vezetni, szociális mozgalmakban, főleg a munkásság körében kezdeményezőleg és irányítólag részt venni stb., szóval gondoskodni róla, hogy minden egyes hivő mint jó katolikus éljen és haljon, hogy hitben erős, erkölcsben tiszta, anyagiakban boldog és megelégedett életet éljen s Egyházának hű tagja legyen: ez a lelkipásztorkodás voltaképpeni feladata.

Szomorú tünet, hogy midőn ama plébániák egyikén, ahol némi pasztoráció is van, egy kápláni állás

megüresedett, egyesek azzal érveltek az állás betöltése ellen, hogy minek az, hiszen a másik két káplánnak úgy sincs elég dolga. Ennek bizonyságául felhozták, hogy ez a két káplán egyesületeket, kongregációt és népszövetséget is vezet, azoknak szentgyakorlatot tart, tehát *ráér*. Szinte zokon vették nekik, hogy nem érték be a holt formalizmussal s a 10—15 katolikus lélek között, akik rájuk voltak bízva, siettek egyesületeket is alapítani és vezetni. Pedig a puszta, sablonos tömegmunkával ma már a meglevő híveket sem tudjuk megtartani, még kevésbbé a már elveszített területeket visszanyerni.

Budapest lelkipásztori helyzete és hitélete csak akkor fog javulni, ha nagyon alaposan átgondolt terv szerint egységes reformmunkába kezdünk, ha a sablonok és formák betartásán kívül az individuális és tömegpasztorációnak is minden eszközét egyenlőkép munkába állítjuk. Ehhez főleg 1) egységes vezetés, 2) megfelelő személyzet és munkafelosztás, 3) a nem szigorúan lelkipásztori tényezők erőteljes támogatása szükséges.

III.

Ha már most felvetjük a kérdést, mikép lehetne a főváros hitéletét újjászervezni, mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell, hogy bár a reformok természetesen máról-holnapra nem eszközölhetők, nézetünk szerint mégis az volna az egyedül helyes kiindulópont, hogy *fél rendszabályokkal dolgoznunk nem szabad*. Ha fokozottabb erőfeszitésbe kerül is, kezdettől fogva olyan intézkedéseket kell életbe léptetnünk, amelyek nemcsak tessék-lássékra tatarozzák a roskatag építményt, hanem alapjában átjavítják s nemcsak itt-ott nyujtanak pillanatnyi és részleges könnyebbülést, hanem a hosszú évtizedek során elhanyagolt problémák egész nagy területét felölelik.

Hasonlókép előre bocsátjuk azt is, hogy nézetünk szerint e reformmunkálatok elvégzésére nem elegendő egyes tényezőknek jóindulata, sőt magában az egy-

házi hatóságnak legmesszebbmenő reformáló készsége sem. Hogy ez megvan, azt Csernoch bíboros hercegprímás működésének első hetében tett ünnepélyes nyilatkozataiból világosan tudjuk. Az egyházi főhatóságon kívül azonben e nehéz és bonyolult feladat szerencsés megoldására minden számbavehető tényezőnek össze kell fognia, együtt kell működnie az egyházi főhatóságnak és a papságnak, még pedig világi és szerzetes papságnak s a világi katolikusok óriási táborának is, az egyesületeknek, s a reformmozgalom számára mindenáron meg kell nyernünk a kormány és a főváros erélyes támogatását.

Mindenekelőtt a fentjelzett három főirányban kell a reformmozgalmaknak megindulniok.

1. A legelső s mindenkép alapvető intézkedés, amelyet a főváros hitéletének újjászervezése és egységes vezetése érdekében elengedhetetlennek tartunk, a *külön budapesti püspökség* felállítása volna. Hogy erre szükség van, annak bizonyítására igazán nem kell sok szót szaporítani. Első pillanatra szembeötlő, hogy nagyarányú s beható lelkipásztori reformmunka az egy millió katolikust számláló Nagybudapest területén csak úgy képzelhető, ha a nagyarányú szervezőmunka egy ember gondját képezi s azt teljesen le is köti, azaz ha itt oly önálló főpásztor intézi az ügyeket, aki állandóan a helyszinén van, aki mindent közelről lát, mindenbe közvetlenül belenyúl, egész figyelmét osztatlanul ennek a legnagyobb és legnehezebb feladatnak szenteli s aki a világi hatóságokkal s társadalommal szemben is kellő súllyal és intenzítással képviselheti a fővárosi katolicizmus ügyeit.

Alig van Európának katolikus nagyvárosa, még kevésbbé fővárosa, amelynek főpásztora helyben nem rezideálna. A túlnyomórészben anglikán London közvetlen környékével együtt maga *két* egyházmegyét tesz ki: a westminsterit és southwark-it. Ha Budapestet a külvárosokkal együtt külön egyházmegyévé teszik s így Nagybudapestnek külön püspöke lesz, akkor is eleve kétségtelen, hogy ennek a püspöknek

lesz legtöbb dolga és legnehezebb feladata az ország összes püspökei között. A főváros lelki szükségletei és lelkipásztori feladatai annyira különlegesek és magukbanállók, hogy azokat egy nagy főegyházmegye függelékeként elintézni még egy Pázmány Péter, de még talán egy Szent Pál sem volna képes; nem is számítva azt a hatalmas reprezentatív erőt, amelyet a külön püspökség és állandóan itt székelő külön püspök Budapest katolicizmusának szerezne; hiszen nem ok nélkül követett el református részen is a Balthazár-irány mindent a hajdudorogi görögkatolikus püspökség felállításakor, hogy a katolicizmust Debrecenben püspök ne képviselje. Minderről lemondani csak azért, mert az ilyen változás keresztülvitele némi fáradsággal jár, sehogysem volna szabad. Az állam a szükség szerint szaporítja minisztériumait; csak az Egyházban legyen-e törvény a megmerevedés?

Szempontunkból alárendelt kérdés, hogy Budapestnek az esztergomi főmegyéből s a külvárosoknak a váci és székesfehérvári egyházmegyékből való kihasítása esetén az érseki és prímási szék is Budapestre volna-e átteendő és Esztergom (s esetleg Pozsony) válnának külön suffraganeus egyházmegyékké, avagy fordítva: Budapest válnék egyszerűen Esztergom új suffraganeusává. Ez utóbbi kivitel szempontjából bizonyára hasonlíthatatlanabbul egyszerűbb és a budapesti hitélet szempontjából kétségtelenül előnyösebbnek látszik. Az esztergomi érseknek ez utóbbi esetben *országos ügyekben* természetesen szabad mozgást kellene biztosítani a fővárosban is, tehát idegen megyében. Ebben sem volna semmi kivihetetlen; amint a minisztériumok megvannak Budapesten a polgármesteri hivatalok mellett, úgy meglehet ugyanazon területen egymás mellett a hercegprímás és a budapesti püspök is, csak élesen el kell határolni a hercegprímási (országos) és a főpásztori (helyi) ügyeket. Így vagy úgy, de a kérdést sürgősen meg kellene oldani.

Az anyagi javadalmazás kérdését az udvari várplébánia szervezésénél kombinációba vett módok

szerint egy vagy két jelentékeny apátságnak felhasználásával könnyű volna rendezni. Székesegyházul a budai koronázótemplom vagy a Szent István-Bazilika szolgálhatna. Az egyházmegyei főhivatalok ellátására a 24 tagú esztergomi főkáptalanból kihasított 8 vagy 10 tagú káptalan volna Budapestre telepítendő; a papképzést a központi szeminárium és a budapesti egyetem hittudományi kara intézné s ezek mellett valamelyik létesítendő szerzetes-gimnáziummal kapcsolatban kis-szeminárium felállítása már az új budapesti püspök feladatait és gondját képezhetné.

A külön budapesti püspökség felállításával válnék csak lehetségessé, hogy a főpásztor közvetlen közelből ismerné meg nyáját, annak bajait és szükségeit, gyakorolná az oly igen szükséges főpásztori ellenőrzést s maga állna élére azoknak a mozgalmaknak és kezdetben mindenesetre nagyszámú kezdeményezéseknek, amelyek a főváros hitéletét német, angol és amerikai mintára új és modernül kiépített medrekbe terelnék.

Az Egyház felfogása és gyakorlata, valamint a józan ész követelménye az, hogy különálló s összefüggő nagyobb lelkipásztori egységek egységes főpásztori vezetés alá kerüljenek. E követelménynek Budapesten csak az önálló budapesti (és közvetlen környéki) püspökség és egyházmegye felállítása felel meg. Csak amennyiben ennek létesítése valóban leküzdhetetlen akadályokba ütköznék, érhetnők be *legalább külön budapesti helynökség* (vikariátus) felállításával — de ez aztán igazán a minimum volna s ennek a vikariátusnak a helyzet speciális nehézségeire való tekintettel csakugyan különleges jogkörrel kellene felruháztatnia. Semmiesetre sem volna elégséges amolyan „pictus masculus" ezen a felelősségteljes helyen, hanem olyanféle jogkört kellene neki biztosítani, mint aminő a Vicarius Urbis-é Rómában. A vikariátus felállítása mint *átmeneti* intézkedés a külön püspökség felállítása felé maga is jelentékeny lépés volna, s úgy tudjuk, a jelenlegi hercegprímás urat e terv régóta élénken foglalkoztatja. Mi csak azt a na-

gyon szerény, de mindenesetre nagyon indokolt kérelmet szeretnők ehelyütt kifejezésre juttatni, hogy e tiszt betöltésénél oly személyiségre essék a választás, aki a nagy felelősséggel járó hivatalban nem *méltóságot*, hanem *missziót* lát s annak friss, bátor, apostoli és okos betöltésére megfeleő egyéni képességekkel, friss mozgékonysággal s lángoló lelkesedéssel bír.

2. A reorganizáció részletes feladatai közt aztán legelső teendő a plébániák kérdésének rendezése, új plébániák létesítése s a régiek új beosztása volna. Ha az Egyház szellemében való 4—5 ezres lélekszám alapján álló beosztást egyszerre nem lehet is talán végrehajtani, viszont teljesen illuzórius s a kérdést csak elodázó intézkedés volna egy-egy monstre-plébániát egyszerűen két vagy három részre osztani.

Nézetünk szerint szigorúan ragaszkodni kellene egyelőre legalább a *tízezres alapon álló* (később 2—2 részre osztható) felosztáshoz olyképpen, hogy hozzávetőleges számítás szerint tízezer katolikust magában foglaló egyes kerületrészek egyelőre legalább *önálló kapellániákká* alakítassanak s azoknak lelkipásztori vezetése, anyakönyvvezetéssel stb.-vel egyetemben egy-egy *önálló felelősségű lelkipásztorra* bízatnék. Ezeknek az önálló jogkörű, egyébként azonban még sem templommal, sem javadalommal nem rendelkező lelkipásztoroknak — nevezzük őket rövidség okából újplébánosoknak — angolmódra *maguknak kellene kidolgozniok és megszervezniök mindent.* Bármennyire nehéz volna a feladatuk, nincs kétség benne, hogy akadna, főleg a hitoktatók között, elég arratermett és bátor papi vállalkozó, aki, mihelyt erre felsőbb küldetést és megfelelő önállóságot nyer, bátran nekivágna e feladatnak, hogy mint egy misszionárius a vadak közt, a főváros léleksivatagjában is egy-egy hitéleti, egy-egy lelkipásztori kristályosodási központot dolgozzon ki magának. A lágymányosi kisegítő lelkészség létesülése kész példa erre. A közös irányítás a főpásztor, a támogatás a hitközség és az egyesületek kezében volna.

Az újplébánosok megélhetését a stólajövedelmeken és hitoktatói díjakon kívül (mert hisz a vállalkozók nagyrésze, amint a hitoktatói karból kerülne ki, úgy a hitoktatást legalább részben folytathatná is) a hívek adakozása, esetleg némi hitközségi adó is biztosíthatná, mert hogy a nép szívesen eltartja papját, ha azt csakugyan *dolgozni látja érte,* ha a pap a nép közt él és fárad és nemcsak irodát vezet, azt a budapesti szerzetházak s hasonnemű külföldi kezdeményezések példája bőven mutatja.[1]

Minden egyes ilyen újplébánián, mihelyt azt az e pillanatban nyomasztó lakásviszonyok engedik, egyelőre egy-egy *kisegítőkápolna* létesítendő, a legújabban alakult Kisegítőkápolna-Egyesület bevált módszere szerint s annak segítségével. A kisegítőkápolnák előreláthatólag később úgyis templomépítő mozgalmakat fognak eredményezni.

Minden újplébános mellé egy-egy hitoktatókáplán volna beosztandó; úgyhogy amíg az egyik iskolában van, a másik a híveknek szolgálatára álljon. Így legalább a hitoktatók jelenlegi szértszórtsága is, annyi anyagi és egyéb bajnak forrása, megszűnnék: a hitoktatók mind egyúttal plébánosok, illetve káplánok lennének.

A legtöbb mai monstre-plébánia területe viszont egy-egy esperesi kerületet alkothatna s a jelenlegi plébánosokat plébániai területük nagyrészének elvesztéséért kárpótolni lehetne azzal, hogy amennyiben erre alkalmasak (de csakis akkor), az esperesi tisztséget elnyerjék. Voltaképpeni templomuk így egyelőre csak az espereseknek lenne (kivéve ott, ahol úgyis kisebbek ma is a plébániák), akiknek templomai tovább is központjai maradnának az ünnepélyes isten-

[1] Egy 20 rendtagot számláló rendház immár 30 év óta áll fenn s működik Budapesten úgy, hogy egyetlen alapja egy 100.000 koronás alapítvány, amelynek kamatai ma egyetlen rendtag eltartására is elégtelenek volnának. S a rendház mégsem lát szükséget: a hívek önkéntes adományai látják el minden szükségessel.

tiszteleteknek, ünnepélyes esküvőknek stb. A mai monstre-plébániák birtokosai jövedelmük egy részétől közvetlenül elesnének ugyan a kb. 60—70 újplébánia létesülésével, de viszont megmenekülnének a mai bürokratikus rendszertől s jobban élhetnének híveiknek s a voltaképpeni lelkipásztorkodásnak, ami *más úton* ismét csak visszaszerezné jövedelmüket; amellett nekik sem kellene sok tízezer hívük mellett annyi káplánt tartaniok, mint ma. E kérdést egyébként egyházközségileg lehetne rendezni.

A lelkipásztori munka az önálló kezdeményezésre jogosult s önálló felsőségű lelkipásztori állások szaporításával természetesen — amint nagyon kívánatos is — jelentékenyen megszaporodnék. Megszaporodnék három-négyszeresével is, a hitélet végtelen javára s fellendülésére. Mégis éppen ezért, hogy a rendelkezésre álló erők túl ne terheltessenek, gondoskodni kellene alkalmas *segéderők* szervezéséről is. E tekintetben máris két irányban kínálkozik jelentékeny segítség.

Az egyik a *budapesti szerzetesség* nagyobbirányú kifejlesztése volna, amelynek céljából siettetni kellene a zirciek, bencések és premontreiek tanintézeteinek létesítését, de egyúttal az összes papszerzetesi intézmények erőteljes foglalkoztatását a lelkipásztori munka, főleg az úgynevezett belső misszió terén (missziók, lelkigyakorlatok, apológiai konferenciák, egyesületi élet, sajtó, irodalmi működés stb.). A felépítendő Nemzeti Fogadalmi Templom már kegyeletes jellegénél fogva is elsősorban ennek a belsőmissziós munkának céljait szolgálhatná eredménnyel.

A szerzetesek a történelem tanubizonysága szerint mindig igen hasznos kiegészítői voltak a plébániai lelkipásztorkodásnak s ma is minden nagyvárosban jelentékeny és áldásos szerepet visznek e téren. Függetlenségük és népszerűségük ugyan, amióta szerzetesek vannak, sokszor okozott némi surlódást köztük s a petrinus-papság egy része között, de ez a sur-

lódás számba sem jöhet a nagy előnyök mellett, amelyek a kétféle papság ez együttműködésével természetszerűleg járnak s amelyek miatt az Egyház mindig is helybenhagyta, sőt kiváltságokkal bástyázta körül működésüket. Sőt inkább ez az egymás mellett működés bizonyos nemes versenyt teremthet a kettő között, aminek eredménye feltétlenül a lelkipásztorkodás és a hitélet fellendülése lesz.

Hasonlókép fel kell karolni a *női* szerzetesrendeket és társulatokat is, melyek ma a nőnevelés és karitatív működés kilenctizedrészét kezükben tartják s becsülettel végzik. Az iskola és a karitász szintén lelkipásztorkodás, bár a szónak tágabb értelmében, s főleg napjaink nagyvárosaiban igen lényeges része a hitélet őrzése és fejlesztésére célzó apostoli munkának. A rég bevált intézmények mellett fontos és hálás szerep jut az újabb kezdeményezéseknek, melyek a nagyváros szociális életének testi-lelki nyomorát vannak hivatva enyhíteni; ezek közt a Szociális Missziótársulatnak s az elhagyott gyermekeket gondozó porosz eredetű kármelitanővéreknek. Kívánatos volna, hogy női szerzetesi intézményeink fejlesztése és a fővárosi lelkipásztorkodás egész rendszerébe való beillesztése külön gondját képezze a létesítendő hitközségnek s az önálló főpásztornak.

A másik igen fontos kisegítő tényező volna: megfelelő képesítésű és megbízható világiakból álló *hitoktatók és hitoktatónők* szervezése. A Ward Mária-kollégium, amely e téren az önkéntes kezdeményezés útjára lépett, máris 30—40 buzgón vallásos fiatal hölgyet képez ki erre a célra s ha e hölgyek alkalmaztatása biztosítva volna, háromszor-négyszer annyian végeznék a tanfolyamot. Alkalmaztatásuk elé pedig elvi szempontból már azért sem gördíthető akadály, mert hiszen Budapestnek és külvárosainak számos iskolájában a nyomasztó paphiány miatt máris világiak, sőt van rá eset, hogy *másvallásúak* is tanítják a katolikus hittant, még pedig minden külön képesítés és egyházi megbízás nélkül.

3. A külön budapesti püspökség s a plébániák jelentékeny arányú megszaporítása nagy mértékben igényelné a világi katolikusok támogató segítségét is. E célból önként kínálkozik az egyéb szempontokból is nagyon kívánatos *budapesti hitközségi, autonómiai szervezkedés,* mely egyrészt összekötő kapocs volna Nagy-Budapest milliónyi katolikusa, a hivők e nagy serege és a lelkipásztorkodó papság és a főpásztor között, másrészt a főváros mint patrónus mellett hivatva volna a lelkipásztorkodás érdekeit minden külső tényezővel s a patrónussal szemben is hathatósan támogatni.

Micsoda hatalmas tábor volna ez az egymillió budapesti katolikus, ha egyszer szervezkednék! Milyen más volna a helyzet, ha ez a hatalmas tábor maga venné kezébe a katolicizmus külső ügyeit, szorgalmazná a lelkipásztorkodás külső kereteinek megteremtését, választaná a plébánosokat s hitközségi tisztviselőket! Mily erővel képviselné ez a hitközségi szervezet a fővárosi katolicizmust kormánnyal, fővárossal, társadalommal szemben s mily eredménnyel kényszeríthetné s részben támogathatná a fővárost kegyúri kötelességeinek nagyobbarányú teljesítésében azon megszaporodott feladatok közül, amelyek a főváros hitéletének megszervezésénél, a plébániák és templomok szaporításánál stb. elkerülhetetlenek lesznek!

S ugyan mi állhatna e hitközségi szervezkedésnek útjában? Az autonómia gondolata ma oly népszerű, az országos autonómia iránt, amely felé a fővárosi katolikus autonómia hatalmas lépés lenne, oly nagy az érdeklődés, a fővárosi katolicizmus lealázott helyzetének s lelkipásztori elárvultságának szemlélete oly sokakat tölt el keserűséggel, hogy szinte csak ki kellene tűzni a zászlót és százezrek sorakoznának alája. Az országos autonómiát sem kellene bevárni, hiszen a természetes alulról-felfelé építés elve is inkább azt sürgeti, hogy mindenekelőtt a főváros katolikus autonómiáját csináljuk meg.

Ugyanazok az okok, amelyek az országos autonómiát sürgőssé teszik, felsorolhatók a fővárosi hitközségi szervezkedés mellett is. Be kell vonni a világi katolikusokat is azoknak a kérdéseknek megbeszélésébe, amelyek az Egyház külső életét illetik; ezáltal az Egyház rendkívül sok értékes segítőerőt nyer s a hívek érdeklődése Egyházuk iránt hasonlíthatatlanul élénkebbé válik. A főváros hitéletének rendezése el sem képzelhető igen jelentékeny szervezői és átszervezői munka nélkül; s ebben a munkában is nagyon sok ponton lesz szükség a különböző közhivatalokban lévők jóindulatú támogatására. Aki a fővárosban valaha bármit is csinált vagy kezdeményezett, nagyon jól tudja, mit jelent ez. Az Egyháznak nem szabad lemondania arról a támogatásról, amelyre legértékesebb hívei részéről számíthat; ezeket pedig csak úgy vonhatja be e szerves munkába, ha nekik a szervezésben szintén szerepet juttat. Mit nem köszönnek a protestánsok az ő gondnokaiknak, főgondnokaiknak, konventgyűléseiknek, különböző egyházi hivatalokban magukhoz kötött világi híveiknek! Miért ne tegyünk mi is így?

Arra természetesen — mint az országos autonómiai szervezetnél — itt is ügyelnie kellene, hogy benne ne az Egyház elveit megtagadó elemek kerüljenek vezető szerepre, hanem intézményesen biztosíttassék mindenben a katolikus elvek diadala. Az egyházi elnöknek vagy legalább a főpásztornak legyen a határozatok felett vétójoga s a képviselőtestület vagy igazgatótanács tagjainak összeválogatásánál se legyen egyedüli szempont az illetők társadalmi állása vagy közéleti szereplése. A részleteket e tekintetben kifejteni ezúttal nem feladatunk. Az egyházközség álljon szigorúan egyházi alapon, a főpásztor jurisdictiója alatt s legyen plébániaközi, külön plébániai szervezetekkel; a főpásztort benne az ez utóbbi által választott egyházi elnök képviselje. Világi elnököt s igazgatótanácsot a hívek összessége válasszon, mindkettőt

azonban a főpásztor helybenhagyása erősítse meg hivatalában. Az igazgatótanácsnak a régi és újonnan szervezendő plébániák lelkipásztorai, valamint a szerzetes elöljárók hivatalból tagjai legyenek.

*

Nagyon szomorú a jelen, nagyon borús a jövő ege. Mi katolikusok tudjuk, hogy amint a politikai és társadalmi poklot a Krisztus útjaitól való eltávolodás hozta fel fejünk fölé, úgy a megváltást is csak a Krisztus keresztjéhez való visszatérés hozhatja meg.

„Aller Probleme Lösung ist Christus." S minthogy az ő országának terjesztése s fennállása a pásztorok működéséhez van kötve (Máté 28, 19), mi arról is meg vagyunk győződve, hogy nemzeti létünk, megmaradásunk, újramegerősödésünk, új fejlődésünk elsősorban lelkipásztori erőink működésétől is függ. Budapestnek, az ország szívének hitélete nemcsak vallási és egyházi, kulturális és erkölcsi, de egyenesen nemzeti probléma. A lelki értékek nagy hatóerejének tudatában teljes erőnkkel, minden idegrostunk megfeszítésével azon kell lennünk, hogy mindenekelőtt ezen a ponton teremtsünk a tespedés helyett új életet, fokozzuk és szervezzük erőinket.

Izzó lelkesedéssel kérjük mindazokat, akiket ez a kérdések kérdése érdekel, tűzzék napirendre, tegyék megfontolás, hozzászólás, elméleti s gyakorlati kitervezés tárgyává s hozzák mielőbb közel a megvalósításhoz ezt a nagy feladatot. A főegyházmegyének s benne Budapest milliónyi katolikus hívének nagytudású, messzelátó s alkotó energiával tele bíboros főpásztorát pedig fiúi bizalommal és szent türelmetlenséggel kérjük: vegye haladéktalanul kezébe ezt a halasztást már egy percig sem tűrően égető kérdést s Nagy-Budapest lelkipásztori és hitéleti dzsungeljének nagystílű rendezésével vezesse be nevét a magyar katolicizmus alkotó nagyjainak történetébe!

Szükségkápolnák.

A fővárosban, de számos fejlődő vidéki városban is egyik legégetőbb hiánya a hitéletnek: a megfelelő számú és kellő térrajzi elosztású templom. Nem okos dolog a hitélet pangásáról s a tömegek elkereszténytelenedéséről panaszkodni, ha nem tesszük meg azt, ami nélkül hitélet emberek között sohasem lesz: ha mindenekelőtt nem gondoskodunk minden egyházias hitélet elengedhetetlen feltételeiről, megfelelő templomokról és kápolnákról. Mindig csak a közönséget okolni nem helyes; mert a közönség általában mindenütt szívesen jár istentiszteletre, ahol csak némileg is tekintettel vannak lelki igényeire s megfelelő alkalmat nyujtanak neki a templombajárásra. De ha egész új, fejlődő városrészeket hagyunk templom és istentisztelet nélkül, ha senki sem gondoskodik megfelelő istentiszteleti helyekről, ha a közönségnek sokszor lehetetlen közlekedési eszközökkel és utakon, rossz időben is félórákat kell vándorolnia, míg misére juthat, ha a templom annyira távol van tőle, hogy hacsak külön nem keresi, soha útjába nem ötlik s valósággal feledésbe megy százakra és ezrekre nézve: akkor ne csodáljuk, hogy tízezrével nő fel és szaporodik az a katolikus városlakó tömeg, amely talán a sátoros ünnepek kivételével soha istentiszteletre nem jár, szentbeszédet nem hallgat s az Egyházzal minden érintkezést elveszít.

Templomokat építeni minden egyes városnak azon újabb fejlődésű részein, ahol még nem áll Isten-háza: ez a katolikus hitélet megőrzésének és fejlesztésének egyik legsürgősebb feladata. Azonban templomot építeni nem oly könnyű, nem oly egyszerű feladat; a fővárosi templomépítő mozgalmak beszélhetnének csak róla igazán, mennyi erőfeszítésbe s mennyi időbe kerül, míg egy ilyen mozgalom csak némileg is megközelíti célját. Emellett az átkos háború ezernyi más baj közt ezzel is járt: megakasztotta Budapesten és a vidéken a legsürgősebb templomépítéseket is.

Mi már most a teendő? Várjuk be a háború végét? A legkényelmesebb megoldás volna, ha megoldásnak lehetne nevezni. Csakhogy nem lehet. Lelke a népnek a háborúban is van s azt egy napig sem szabad elhanyagolnunk. Sőt a háborúban ez a néplélek még jobban rászorul a vallás erősítő, vigasztaló, bűntől megőrző hatásaira, mint bármikor máskor. Azonkívül a háború után várható nagy forrongások és világnézeti mérkőzések közelsége is csak sürgősebbé teszi, hogy a városlakó tömegek elkereszténytelenedését minden eszközzel megakadályozzuk.

Mit tegyünk tehát? Ime egy indítvány, melyet külföldön sok helyen évtizedek óta meg is valósítottak már.

Rendezzünk be *szükségtemplomokat,* vagy legalább szükségkápolnákat minél több ilyen veszélyeztetett, templomraszoruló helyen. Foglaljunk le, béreljünk ki, esetleg kérjünk egyszerűen kölcsön olyan nagyobb helyiségeket, melyek hétközben talán más célra szolgálnak (pl. tornatermek, tisztességesebb raktárak stb.), vagy amelyek bármely okból üresen állnak (ki nem adott üzlethelyiségek, termek stb.) s tartsunk azokban vasár- és ünnepnapokon istentiszteletet. A zsidók is így tesznek hosszúnapkor: egész sereg „pótimaházat" bérelnek ki mindenfelé, a városok különböző pontjain. Csakhogy a mi szükségkápolnáink minden vasárnapra szólnának, mert mi nemcsak hosszúnapkor járunk kötelező istentiszteletre.

Három dolgon múlik az ilyen szükségkápolnák létesítése és ha szabad így mondanunk, üzembentartása. Kell hozzá pap, felszerelés és lakbér (fűtéssel, világítással).

Ami az elsőt illeti, bár a paphiány mindenütt, de főleg városokban óriási s hozzá most még a hadikórházak is igen sok misézőpapot vesznek igénybe, némi utánjárással csakugyan nem volna nehéz egy-egy hitoktatót, szerzetespapot, káplánt találni, aki legalább a kétszeri misézés engedélyének igénybevételével elvállalhatná a szükségtemplom miséjét. Persze ez a

mise nemigen lehetne 10, legfeljebb 9 óránál később, főleg a fővárosban; azonkívül kívánatos volna, hogy előtte gyóntatás, utána pedig legalább 5 perces szentbeszéd legyen (evangélium-olvasás néhány szó magyarázattal vagy buzdítással). Ahol paptanárok vannak, pl. szerzetesek vagy akár főiskolai — egyetemi, szemináriumi — tanárok, ott talán ezeket is fel lehetne kérni a kisegítésre. Végtére is Szent Pál szerint, „*minden* pap az emberekért van, hogy imákat és áldozatokat mutasson be a népért", nem pedig, hogy valami magános intézeti kápolnában a maga s néhány választott lélek áhítatának tartsa fenn a szentmiséjét.

Ami a felszerelést illeti, oda nem kellene sok. Egyszerű szükségoltár a legszükségesebb ruhákkal és egyházi szerekkel, amiket beszerezni és rendelkezésre bocsátani az Oltáregyesületeknek volna legtermészetesebb feladatuk (a budapesti Oltáregyesület pl. kész örömmel látja el hordozható oltárokkal egész sor kórházunkat); azonkívül néhány szék vagy pad az idősebbek számára; esetleg néhány nagyobb szentkép s egy feszület a falra. Ha még harmóniumot is lehetne szerezni vagy kölcsönkérni, hogy a gyülekezet miseénekeket is énekelhessen, a szükségkápolna felszerelése tökéletes volna. Egyébként ilyesmiben a hívek adakozó szelleme sem szokott fukar maradni soha; a fő csak az, hogy megkezdjük s a hivő nép maga fog sietni a magáéból pótolni a szükségkápolna szegénységét: egyik gyertyát fog hozni, másik oltárterítőt, harmadik virágot, negyedik reggelit a papnak, az ötödik harmóniumon játszik s énekkart szervez stb.

A felmerülő költségek, főleg a lakbér fedezésére két forrás nyitható meg. Egyik a hívek önkéntes adakozása a perselyezés útján. Aligha vonhatjuk kétségbe, hogy ez az adakozás éppen a hely szegénységére s a kezdeményezés lokális érdekére való tekintettel a rendesnél tetemesen nagyobb lesz. Mindenki szívesen fogja honorálni azt, hogy az ő elhagyott vidékére is gondoltak és neki is istentiszteletet szerveztek. Van rá példa egy a főváros közelében épült telepen, hogy

a szükségkápolna céljaira csupa lokálpatriotizmusból még zsidók is lelkesen adakoztak. Másik forrásul az szolgálhatna, ha ugyanazon teremben vasár- s ünnepnap délután vallásos irányú szórakoztató és közművelődésű előadások, műsoros ünnepélyek. képvetítések stb. rendeztetnének. Ezeknek rendezése alig kerül némi fáradságba s utánjárásba; szavaló, előadó, zeneszámot játszó rendszerint bőven akad, vetítőgépet, lemezeket, décens filmeket szintén könnyű szerezni. A közönség nem ütődnék meg azon, hogy ahol reggel mise volt, ugyanott este szórakoztató-oktató előadás tartatnék, hacsak igazán megfelelő műsorokat állítunk össze. Végtére mindenfelé eléggé bevett szokás már, hogy az intézetek tornatermeiben tartják a vasárnapi istentiszteleteket. Nem ideális helyzet ez, de jobb, mint a semmi s épp az a kitűnő benne, hogy tökéletlenségeivel maga lesz a legjobb agitátor a rendes, teljesen megfelelő istentiszteleti helyiségek: templomok építése mellett.

Budapesten mindenekelőtt 3 helyen volna szükségkápolnára égetően szükség: a Lágymányoson, a Simor-utcai munkástelep táján s a Váczi-úton, valahol a Ferdinánd-tér körül, ahová egyébként a Nemzeti-Fogadalmi Templom is tervezve van. Sürgősen össze kellene hívni egy-egy bizottságot e hármas égető szükséglet pótlása s a részletes teendők megbeszélése végett.

A magyar Sion hitélete.

Az Actio Catholica-nak egy püspöki és prímási székhelyen egészen különleges jelentőséget lehet tulajdonítani. Még pedig azért, mert mindenki természetesnek találja, hogy mennél közelebb van egy hely, egy város a katolikus élet leghivatottabb szellemi központjához, annál elevenebben csap fel benne annak a szellemi és vallási életnek gyakorlati kihatása. Hozzájárul a mi esetünkben az, hogy *Esztergom tele van katolikus kulturális és társadalmi intézmények-*

kel, amelyek egy egységes katolikus megmozdulásnak kész keretéül és bázisául szolgálnak.

Maga az a körülmény, hogy Esztergom kisebb város és ennélfogva a lelki elmélyülésnek azokat a súlyos akadályait, amelyeket a nagyvárosok zűrzavaros élete magával hozni szokott, csak kis mértékben ismerik. A különböző katolikus kulturális intézményekbe és előkelő egyházi pozíciókban Esztergom számottevő, kimagasló egyéniségekkel rendelkezik, akik az Actio Catholica munkájában a világi értelmiségnek és a nép széles rétegének bármikor segítségére lehetnek.

A régebbi magyar tapasztalás azt a sajátságos és elszomorító képet mutatja, hogy sokszor éppen a püspöki székvárosokban legkevésbbé mondható a város katolikus élete virágzónak. Magam is püspöki székvárosból származom és emlékszem, a világi katolikus intelligencia csaknem teljesen távol tartotta magát a katolikus mozgalmaktól. Igaz, hogy akkoriban a magyar katolikus hitélet általánosságban is *igen szomorú tespedést mutatott.*

Ha manapság a helyzet általánosságban és így a püspöki székhelyeken is sok tekintetben lényegesen jobbra fordult, annak többi közt abban kereshetjük az okát, hogy az egyházi tényezők jobban megtalálták az utat a világiak lelkéhez. Ebben az irányban legerősebb lökést a javulás felé éppen az *Esztergomból felszállt meteor: Prohászka Ottokár hozta meg a magyar katolicizmusnak.* Örömmel hallom, hogy Esztergom tudatában van annak és méltóképpen kívánja megörökíteni a nagy püspök nevét. Elképzelhetetlen is, hogy az a város, ahol Prohászka Ottokár halhatatlan műveinek legnagyobb részét megírta, ne állítson méltó emlékművet a magyar katolicizmus lánglelkű apostolának.

Az Actio Catholica szervezkedése éppen ebben az irányban jelent nagyfontosságú lépést. *Közelebb hozza egymáshoz a világi és egyházi elemet, megérteti mindkettővel az egymásrautaltság s a munkaközösség szük-*

ségességének elvét intézményesen biztosítja, az értékes világi elemek aktív belekapcsolódását a katolikus cselekvésben. Ma ez mindenütt az országban nagy lépést jelent előre felé, feltéve természetesen, hogy *megfelelő emberek kerülnek a megfelelő helyekre.* Az említett körülménynél fogva különösképpen kívánatos ez a püspöki székvárosokban és legelső sorban abban a városban, ahol a magyar katolicizmus 900 éves központja áll.

Pásztorok.

Ma, március 18-án az egész világnak minden katolikus templomában imádási órát tartanak a hívek, a pápa Őszentségének óhaja szerint. Hálaadásul két nagy jótéteményért, amely szintén az idén lett 1900 esztendős: az Oltáriszentségért s a papi rendért.

Mindkettőnek jelentősége elsősorban lelki és vallási, de vannak, főleg az utóbbinak, kulturális és társadalmi vonatkozásai is, amelyek mellett felfigyelés nélkül elmenni a nagy nyilvánosságnak sem szabad. Annál kevésbbé, mert bármennyire szereti is a liberális gondolat bejelenteni a maga érdektelenségét mindarra nézve, ami papokat illet és papokkal áll vonatkozásban, bármennyire fitogtatja is a maga laicitását, sőt egyházellenes életnézetét, azért mégis feltünően nagyfokú érdeklődést őriz meg a klérussal szemben. Aminek sok egyéb közt érdekes bizonysága az is, mekkora szerepet játszik az ő irodalmában, regényeiben, színdarabjaiban, napihíreiben a katolikus pap alakja. Azé, akit állítólag észre sem akar venni többé, aki számára nem létező fogalom. Nem is szólva arról a mohóságról, amellyel azonnal kapva-kap minden alkalmon, hogy egy-egy lelkipásztort is belekeverhessen a napi botrányainak krónikájába, vagy belevonhasson az agitációjának a kelléktárába.

A katolikus pap csakugyan nagyon ellentétes megítélésnek s érzelmi megnyilatkozásnak szokott a tárgya lenni. Senkit annyian nem szeretnek és senkit annyian nem gyűlölnek, mint őt. Senki előtt a tisztelet

és bizalom oly fokban fel nem lángol, senkivel szemben a bizalmatlanság és ellenszenv nem oly gyakori, mint vele szemben. Sokak előtt a katolikus lelkipásztor a legnépszerűtlenebb jelenségek egyike.

Amit nem is oly nehéz megérteni. Hiszen a katolikus pap olyan elveket, dogmákat, törvényeket és szempontokat képvisel, amelyek bizonyos emberi hajlamokkal mereven ellenkeznek. Nem lehet csodálni, ha a vásott iskolagyermek nem szereti a tanítómesterét. A tolvaj előtt gyűlöletes a rendőr és a bíró, s a korhely messze elkerüli azt, aki neki a mértékletesség áldásairól prédikál. Nem azt mondjuk ezzel, hogy mindenki vásott, tolvaj és korhely, aki nem szereti a katolikus papokat, de annyi bizonyos, hogy minden emberben van jókora adag emberi rosszasági és gyarlósági hajlam s ez a hajlam öntudatlanul is felágaskodik minden és mindenki ellen, aki mint intő, óvó, oktató s követelő cenzor lép az útjába. Aki aztán komoly összeütközésbe is kerül azokkal a magasztos elvekkel s erkölcsi és természetfölötti gondolatokkal, amelyeket a lelkipásztor képvisel, az természetesen ellenséget is lát benne. Menekül előle s boldog, ha a tekintélyét megtépázhatja.

Van azonban a világiak s a papság közötti ellentétnek más oka is. Valami lappangó és kölcsönös bizalmatlanság. Ennek is megvannak a maga történeti okai. Az Egyház az elmúlt századok folyamán sokszor épített azokra a személyekre és intézményekre, amelyek a kor társadalmi életét irányították, hogy bennük támaszt találjon a rombolás veszélyeivel szemben. Amikor aztán ezek a személyek és intézmények az idők fordultával népszerűtlenek lettek, a népszerűtlenségük átszivárgott azokra az egyháziakra is, akik velük szoros kapcsolatban álltak. Ezért fordultak az újkor forradalmi mozgalmai csaknem kivétel nélkül hevesen az Egyház és képviselői ellen; ezen az alapon üldözik ma is az Egyházat Spanyolországban és Mexikóban. A szociáldemokrácia a maga papellenességét nagy mértékben szintén arra a kapcsolatra épí-

tette fel, amely az ő elnagyolt felfogása szerint a papság és a kapitalista elv között fennáll. Másfelől a laicizmusnak azok a kinövései, amelyeket jozefinizmus, gallikanizmus és állami abszolútizmus néven emleget a történelem, az Egyházat is bizonyos aggódó bizalmatlansággal töltötték el azokkal a világiakkal szemben, akik támogatás és oltalom helyett elnyomást és elvilágiasítást hoztak. A világuralomra jutott szabadelvű világszemlélet a maga vallási közönyösségével még inkább mélyítette az ellentéteket, a kereszténytelen sajtó és irodalom pedig szinte áthidalhatatlan ürt látszott szakítani papság és világi katolikusok között.

A vallásos eszme újabbkori nagyarányú újjáéledése azonban ismét nagy mértékben megerősítette a nép és pásztorai, világi elem és papság közt az annyira természetes és kívánatos kapcsolatokat. Az egymásrautaltság érzete szinte elemi erővel dobbant síkra attól a perctől fogva, amikor a felforgató mozgalmak egyszerre kezdték fenyegetni az Egyházat és a társadalmat. A legújabb korban az Actio Catholica nagyjelentőségű mozgalma már egyenesen a világi és egyházi erők messzemenő együttműködését vallja célpontjául, éles ellentétben a XVIII. és részben XIX. század kényszerű óvatosságával, félénk belső egyházpolitikájával.

Ezt a kölcsönös közeledést nem lehet elég melegen üdvözölni. A keresztény társadalom, ha nevéhez és hagyományaihoz hű akar maradni, nem tagadhatja meg eredetének s legszebb történeti teljesítményeinek azt a jellegét, amely legmélyebb elemzésben mégis csak világnézeti s vallási elveken nyugszik s amely éppen ezért vallási síkon a pásztor és a nyáj képletében van adva. Nem láthat vetélytársat vagy éppen ellenfélt abban, aki legtermészetesebb szövetségese, lelkiekben irányítója, atyja és testvére. Nem engedheti meg a kereszténység ellenségeinek azt az örömet, hogy „megvervén a pásztort, elszéledjen a nyáj"; nem hallgathat az ellenséges taktika szirénszavára, amely

a mi hadseregünk tisztjei és csapatai között érzelmi ellentétet igyekszik szítani.

A pásztor is ember s megvannak, mindig is megvoltak a maga emberi fogyatékosságai. Azért mégis imponálóan nagy és áldásos az a szerep, amelyet a katolikus papság a századok folyamán az európai társadalom keretében vitt. Ami nagyot, felemelőt, csodálatosat a kereszténység a századok folyamán végbevitt, nagyrészt papjai által vitte végbe. Ez az 1900 esztendős papság civilizálta Európát, teremtette meg a nyugati kultúrát, építette legrégibb városainkat, terjesztett népi művelődést, létesítette az iskolákat, egyetemeket, az első tudós társaságokat, vetette meg tudományos életünk alapjait, tartotta ébren nemzedékek hosszú soraiban a keresztény eszmeiség, az erkölcsiség és szociális kötelességek gondolatait. Magyar hazánk különösen is mondhatatlanul sokat köszönhet neki, nemcsak a multban és közelmultban, hanem a jelenben is.

Amikor a katolikus világ most az 1900 éves forduló alkalmával a papi rend krisztusi ajándékáért hálaadást végez, illő, hogy ezt a dátumot szerető kegyelettel figyelje az egész európai keresztény társadalom. A legszebb ünneplés és jubileumi ajándék azonban, amit ezúttal a keresztény társadalom a pásztori intézménynek hozhat, az a kéz a kézbe gesztus, amelyet az Actio Catholica hirdet világiak s egyháziak között s amelyet az újkori pogányság és társadalomfelforgatás fenyegető rémeivel szemközt új erővel megvalósítani törekszik.

A világi katolikus társadalomnak a papjai mellett van a helye, nem pedig, mint ez a multban, sajnos, gyakran megtörtént, ellenségeink oldalán.

Oremus pro eligendo Pontifice!

A magyar katolicizmus legforróbb, legizgatóbb kérdése ma ez: ki lesz, milyen lesz az új hercegprímás? Nem is annyira, hogy *ki* lesz, mint inkább, hogy *mi-*

lyen lesz! A magyar hercegprímás személyétől s főpásztori tulajdonságaitól szinte beláthatatlanul sok függ a magyar katolicizmus életében. Ami háborúban a hadvezér, ami a kormányban a miniszterelnök, ami a vonaton a mozdonyvezető: az a magyar katolicizmus szempontjából a magyar hercegprímás. Első képviselőnk kifelé s első indítónk, vezérünk, irányítónk befelé.

Száz és ezer ügy jól, közepesen vagy rosszul sikerül számunkra, az Anyaszentegyház számára, aszerint, ahogy első egyházi vezetőnk teljesen, közepesen vagy alig van a helyzet színvonalán. Növeli állásának roppant jelentőségét a jelenkor különleges helyzete, az átmenetiség, a királykérdés, a protestánsok politikai uralma; továbbá a társadalmi feszültségek, a világforradalom hullámrezgése, az új korszak, amelynek küszöbén állunk. Ki lesz az a kivételes egyéniség, aki ekkora feladatokat ily nehéz időben sikeresen és bátorságosan vállalhat?

Onus angelicis humeris formidandum! Angyal is gyenge volna ily teher biztos viselésére, hát még ember!

Szinte hihetetlen lenne, hogy még az ilyen végtelenül felelősségteljes feladatokra is akadnának önjelöltek. Emberek, akik alkalmasaknak találják magukat. Vagy akiket nem is nagyon izgat az alkalmasság és felelősség kérdése: akik a püspöki hivatalban mást nem látnak, mint rangot, vagyont, fényt, uralkodást, Ó, az emberi gyarlóságnak szörnyű megnyilatkozása lenne ez, amikor a legszentebbet is, a legnagyobb felelősséggel járó hivatalokat a külső, földi, evilági előnyök szempontja szerint bírálja el!

Az egyháztörténelem folyamán ismételten olvassuk, hogy nagy, igazán értékes szellemek, szentek, kimagasló egyházi egyéniségek reszketve menekültek a püspökkéléptetés vagy pápaválasztás veszélye elől, méltatlanságuk tudatában visszautasították a felkínált méltóságot, vagy ha el kellett fogadniok, egy idő mulva lemondtak róla... Különös dolog: nálunk

meg úgyszólva mindenki alkalmasnak képzeli, egy fokkal magasabbnak, nagyobbnak érzi magát, mint amilyen s elégedetlen, ha nem őrá esik a felsőbbségek választása.

Pedig egyet, egyetlenegyet igazán megérthetne minden praetendens: aki *maga* hajszolódik s vágyódik rendkívül felelős egyházi állásokra, csak azért, mert uralkodni, ragyogni, fényesen élni akar, egészen bizonyos, hogy *nem méltó arra a helyre.* Az öntúlbecsülés a képzelhető legrosszabb képesítés ilyen hivatalokra. A felelősség súlyának át nem érzése vagy nem teljes átérzése meg egyenesen valószínűvé teszi az illetőnek pozitív alkalmatlanságát.

Jó ezt szóvátenni egyszer, mert emberek vagyunk s van, sajnos, papi stréberség is, nem is csak a magasabb fokokon, sokszor a legalacsonyabbon is. Hányszor van, hogy nem a felelősség és a belső alkalmasság szerint válogatjuk meg törekvéseink tárgyát, hanem emberi igényeink, hiúság, bírvágy, kényelem szempontjai szerint. Az ilyen választásokon s törekvéseken nem is lehet Isten áldása. És kétszeresen szomorú, hogy ilyenkor nemcsak a magunk személyére veszítjük el az Isten áldását, hanem az egész munkakörre, a hitközségre vagy nagyobb egyházi munkaterületre is, amelyért könnyelműen s felelőtlenül vállaltuk a meg sem értett felelősséget.

Azonban nemcsak az önjelöltség s a stréberség tekinthetők a rá nem termettségnek pozitív jeléül, hanem majdnem épúgy a politika belekeverése is ezekbe a szent és fölséges dolgokba. A magyar egyházi élet ugyan természetesen szoros kapcsolatban áll az állami s politikai élettel s nevezetesen például *a hercegprímásnak olyan embernek kell lennie, aki az országos ügyek intézésében is cselekvő s irányító részt tud venni.* Ez azonban egészen más, mintha valaki politikai érdemek szerzésével akarja magát poszszibilissé tenni s elsősorban kormánykegyek révén szeretne Krisztus nyájának főpásztori székébe ülni. Ez bizony már sehogysem papi, sehogysem keresztény el-

járás. Mert lehet egyik-másik miniszterünk vagy kormányunk elég udvarias a katolikusokkal szemben, azért mégis legelső pillanatra világos, hogy a kormányférfiak sohasem az Egyház kizárólagos érdekeit tartják szem előtt, mikor az egyházi kinevezésekbe beleavatkoznak, hanem a maguk egyéni vagy kormányuk politikai érdekét. Ez nem dehonesztáló egy miniszterelnökre sem, hanem emberi dolog.

Eleve biztos tehát, hogy aki világi befolyásokat akar érvényesíteni ilyen kérdésekben *döntő* módon, szembehelyezkedik az igazán krisztusi, igazán evangéliumi s igazán egyházi szempontokkal. Emlékezzünk csak arra a liberális kultuszminiszterre, aki egy erélyesebb hercegprímásunk halála után egyenesen ezt jelentette ki: „De most aztán olyan hercegprímást keresünk, akivel könnyen elbánhatunk!" Talán finomabb formában, de körülbelül ez a belső álláspontja minden kormánynak és kormánytényezőnek, amelynek az egyházi kinevezésekben, főleg a legmagasabb fokon, a hercegprímásin, bárminemű beavatkozásra alkalma van. Neki elsősorban olyan egyházfejedelmek kellenek, akiktől nem kell félni!

Aztán csak valahogyan „túlzó" ne legyen, mint egyik protestáns lap írja. Bezzeg a protestáns felekezeti vezéremberek kijelölésénél nem hallani ilyen beleszólásokat, ott igazán a legnagyobb „túlzó" is lehet főprédikátor. Ellenben a katolikus egyháznagyokkal szemben a politika maga szeret ilyen kifogásokat emelni: csak „túlzó" ne legyen a püspök! A liberális politikusoknak nem is lehet nagyon zokon venni, ha ők mindig és mindenben a maguk egyéni és politikai ízlését követik s ilyen irányban igyekeznek beleavatkozni a legvitálisabb egyházi kérdésekbe. Ellenben, hogy katolikus pap hogyan támogathatja őket ebben, hogy támaszkodhatik rájuk, hogyan keresheti az Egyházon kívülálló, mindenesetre világi, s nem mindig egyházias érzületű emberek kegyét és érvényesülését a maga érdekében s az Egyház igazi érdekeivel szemben: józan ésszel nehéz megérteni.

Mindez ne legyen lecke a hercegprímási önjelöltekkel szemben — akik nincsenek —, hanem minden egyházi önjelölttel szemben. Ne mást kárpáljunk, hanem szálljunk magunkba mindnyájan, ahányan vagyunk s imádkozzunk egyközönségesen: *a daemonio ambitionis libera nos, Domine!*

*

A magyar katolikus közvélemény s közhangulat jellemzően pesszimista az ilyen üresedések esetén. Az évtizedes illetéktelen kormánybeavatkozások hozzászoktatták, hogy ne is nagyon reménykedjék a kizárólag egyházias szempontok érvényesülésében ott, ahol pedig az Egyház legfontosabb belügyeiről van szó. Mi meghajlunk s engedelmesek vagyunk, mert nem vagyunk forradalmárok s szívből útálunk minden papi tanács-féle megtévelyedést. Azonban helytelen a túlzott rezignáció is. *Imádkoznunk igenis szabad és kell!* Imádkoznunk, hogy olyan egyházi elöljárókat engedjen nekünk a jó Isten, akiket az ő Szentlelke szemelt ki és nevelt meg e feladatokra, nem pedig emberi tekintetek.

Ezért kell ma híveinkkel is sokat imádkoztatnunk: oremus pro eligendo Primate! Meg kell magyaráznunk a népnek, mily óriási érdeke az Anyaszentegyháznak, hogy jó, sőt kitűnő s kimagasló hercegprímásunk legyen!

Imádkozzunk, hogy a jövendő hercegprímás mindenekelőtt legyen az *Isten embere:* hitből élő, természetfeletti szempontok szerint gondolkodó főpap! Mert bizony szánalmas dolog, ha a püspök elsősorban gazda vagy politikus, vagy grandseigneur, vagy éppen merő taktikus; ha nem nyilatkozik meg minden szaván, minden cselekedetén, minden intézkedésén, minden viselkedésén az az unctio Sancti Spiritus, az a természetfölötti hit és lángolás, amely mindent az örökkévalóság szemszögéből néz.

Legyen azután leendő főpapunk igazi *apostol!* Fontos, hogy tudjon kormányozni; fontos, hogy tudjon

az anyagiakkal is bánni; fontos, hogy legyen politikailag is súly és tekintély, de mindezeknél még sokkal fontosabb, hogy lelkipásztor legyen, hogy viselje mindenekfelett szívén a halhatatlan lelkek ügyeit, az egyháziasság s a lelkipásztorkodás igazi virágzását, a lelkek megmentésének nyughatatlan apostoli vágyódását. Legyen ott mindenütt, ahol apostolkodni lehet, ahol a lélekmentés intézményeit, módszereit, lendületét kell biztos alapra fektetni, korrigálni, megújítani. Legyen agilis, legyen mindenre néző, sokoldalú, erős, bölcs, fáradhatatlan: vigyen lelket egész papságába, egész megyéjébe, az egész országba.

Ami szennyes, mossa meg; ami száraz, öntözze meg; ami beteg, gyógyítsa meg; ami merev, hajlítsa meg; ami hideg, melegítse fel; ami megtévedt, terelje ismét helyes útra. A jó püspök keze alatt felvirágzik minden, megszűnnek az esetleges lelkipásztori elmaradottságok, széles mederben, ha kell: amerikai gyorsasággal kél újra az elaludt hitélet. Nem egy vagy két ponton, mert ehhez a leggyengébb ember is ért, hanem az *egész vonalon.* Ehhez pedig elsősorban apostoli hév, fáradhatatlan buzgalom, szent tűz, mindenre kiterjedő apostoli szeretet kell.

Legyen továbbá az új prímás *dísze a magyar katolikus Egyháznak!* A magyar prímásnak a közéletben is imponáló helyet kell elfoglalnia, de az ország szellemi életében is vezérszerepet kell vinnie. Kell, hogy ha megszólal, felfigyeljen rá az egész ország. Ide megint nem elég a közepesnél valamivel több tudás, de még az életszentség és az apostoli érzület sem, ide kimagasló szellemi értékek kellenek, amelyek a magyar hercegprímás minden szavát, minden megnyilatkozását imponáló szellemi fölény bemutatkozásává avatják. A magyar nemzet tekintélytisztelő s szeret a felsőbbségekre feltekinteni, nemcsak a ruhájuk és hivataluk előkelősége, hanem egyéni nagyságuk alapján is.

Legyen végül a jövő hercegprímás *hadvezér* is, bár nem a Tomoriak értelmében. Az Egyházat állan-

dóan támadják, hol furkósbotokkal, hol sima, megejtő szavak mögül. *Jaj volna nekünk, ha fővezérünk akkor is csak pax-ot hangoztatna, amikor Krisztus kardot hirdet!* Jaj lenne, ha az Egyházat csak folytonos kompromisszumok s félénk megalkuvások árán tudná „megvédeni", ha pillanatnyi előnyökért megtűrné a tespedést, a folytonos, lassú lesiklást, a katolicizmus állandó leszoríttatását! Mennyi tért és jogot vesztettünk, mennyi mindenünket lopták el máris a multban, valahányszor Sion őrei némák voltak! És méginkább jaj, ha a magyar katolicizmus legfőbb vezére valaha is annak a beteg optimizmusnak esnék áldozatul, amely mindenütt csak a jót látja, mindenbe belenyugszik, mindent kimagyaráz, mindenre talál mentséget s *a fenyegető veszélyek emlegetőit hajlandó apriori rémlátóknak, heveskedőknek jelenteni ki.*

Ennyiféle kívánalom, annyiféle jó tulajdonság ritkán, nagyon ritkán egyesül egyazon emberben. Éppen azért imádkozzunk, hogy a Szentlélek Úristen vezetése mellett találja meg a Szentszék azt az embert, akiben ezek a lényeges tulajdonságok megvannak! Az egész ország katolicizmusa epedve, félve, írhatnám: reszketve várja a döntést onnanfelülről. Nincs a magyar katolicizmusnak életbevágóbb, fontosabb érdeke ma, minthogy ez a döntés a lehető legszerencsésebb legyen.

Azért újra és újra: *oremus pro eligendo Pontifice!*

A papság tudományos nevelése.

A papság nevelését akarja színvonalasabbá tenni a budapesti egyetem hittudományi kara s azért beható ankétezés után, melyen a hercegprímás maga elnökölt, a jelen iskolai évvel kezdődőleg a rendes hittudományi kurzust négyévesről ötévesre emelte fel.

Ez az esemény nem pusztán a kispapok ügye, hanem mindnyájunké: a magyar katolikusság egyetemé. Mert a mi papságunk nem külön, önmagáért létező kaszt, hanem egyházalkotmányunk központi

szerve s mindnyájunk közös lelki érdekei sürgetik papjaink és vezéreink minél méltóbb és korszerűbb kiképzését. Ezért kelt ez az újítás osztatlan örömet azoknál, akik érzik, hogy a felsőbb küldetésen s az egyházi rend szentségi kegyelmén kívül mennyi függ manapság papjaink egyéni, természetes kvalitásaitól is; ezért várjuk szinte, hogy az üdvös újítás minél előbb a vidéki szemináriumokra is kiterjesztessék.

Mert akármit beszélnek a beavatatlanság hangján az Egyház ellenségei, az egyetem négy fakultása közt semmiesetre sem a teológia az, amelynek legkisebb a tudásanyaga s a legegyszerűbbek a tudományos feladatai. Kívülállóknak gyakran sejtelmük sincs arról a nagyelágazású és rendkívül sok segédtudományt és előtanulmányt igénylő kutatómunkáról, mely ma a katolikus teológia igazi empóriumain folyik. Mennyi itt az érintkezőpont az őstörténettel, irodalom-, kultúr-, és politikai történelemmel, nyelvészettel, régészettel, természettudománnyal, geológiával, bölcselettel, micsoda bibliotékái a szakkutatásnak csak a legkisebb, mondjuk biblikai részletkérdéssel kapcsolatban! E mellett mennyi egészen gyakorlati tudomány: az egyházjog, az erkölcstan, a lelkipásztorkodástan a maga számos jogi, lélektani, sőt orvostani vonatkozásában! Négy év alatt mindezt csak elemeiben is bemutatni a leendő papnak, valóban a lehetetlenséggel határos vállalkozás.

De indokolttá teszi az üdvös újítást a gyakorlati viszonyok latolgatása is. Az élet a szellemi téren is oly komplikálttá, az ellenvetések oly sűrűkké és sokfélékké váltak, hogy a mai pap nem készülhet fel rájuk elég alaposan. Ma már akárhol vesszük: falun, de főkép a városokban; a szószéken, a gyóntatószékben, iskolában, társaságban — mindenütt fokozottabb s kényesebb igényekkel lép a pap elé a társadalom, s a papnak ugyancsak meg kell állnia helyét nemcsak a teológiában, de annak a profán tudományokkal való érintkezési pontjaiban is, hogy az örökké ugyanazon Krisztus nagy eszméinek a XX. század embere előtt

is biztos és diadalos harcosa, védője, terjesztője lehessen. Főleg ott, ahol — mint minálunk — az intelligencia annyira elveszítette a kontaktust az Egyházzal s talán éppen a magasabb műveltségű papok hiányából is annyi tehetséges elme siklott le a keresztény gondolkozás pályájáról — olyanok is, akik megmaradtak volna rajta, ha kételyeikre minden egyes esetben értelmiségükhöz mért, megfelelőbb alakban nyujt megoldást egy-egy megértő, meggyőzni és imponálni tudó lelkipásztor.

Lehetetlen dolog is, hogy ma, amidőn a destrukció nemcsak hévvel és fanatizmussal, de letagadhatatlanul erős tehetségek munkábaállításával támadja az Egyházat, hogy akkor a mi vezéreink és tanítóink talán csak a szertartásokhoz, kis iskolák vezetéséhez s a plébániai anyakönyvek ellátásához értsenek. Lehetetlen, hogy amikor a hivők minden utcasarkon újabb és újabb ellenvetéseket hallanak, akkor a lelkipásztor a szószéken beérhesse a kiskatekizmus egyszerű parafrazálásával. Lehetetlen, hogy főleg városokban az intelligens hivők, még a jobbakaratúak is, egyes esetekben messze elkerüljék a szószékeket azzal a — megengedjük, helytelen, de érthető — érveléssel, hogy a szónoktól a hivatalos küldetésen kívül még mást is várnak: tudást, olvasottságot, logikát, meggyőző erőt és a mai ember lelki szükségleteivel ismerős, tapintatos érzéket.

A tanulmányok megtoldása egy évvel mindenesetre e téren is szaporítani fogja azon lelkipásztorok számát, akik mindenkép meg fognak felelni a hivők szükségeinek.

De az elméleti képzettség emelésén kívül még egy megbecsülhetetlen előnye lesz a papság meghosszabbított nevelésének: több idő jut az aszketikus nevelésre is: a papi karakter, az apostoli lélek kialakulására. És ez az elméleti tudásnál még százszorta fontosabb. Csunya csúfolódás csak az ismert szó, hogy *„Omne malum a clero"* — minden baj a papságtól ered; de talán abban az értelemben mégis van benne

valami igazság, hogy a mi ügyünk sikere vagy romlása nagyon összefügg a papságunk intakt jellemével és apostoli buzgalmával, vagy pedig e kettő hiányával. Legyen minden nap tűzláng s nem kényelmesen pislogó mécs; mind legyen apostol és egy sem vámszedő; járjon mind legelől a buzgóságban és a hitélet bátor, kezdeményező, fejlesztő intézésében s ne legyen soha kerékkötő; legyen „pásztor" s ne emlékeztessen a „bérencre", „akire nem tartozik a juhok ügye", szeretnők akkor azt az izgatást, azt a destrukciót látni, melyìyel az Egyház meg ne tudjon győzelmesen küzdeni. De amíg a szigorúan ítélő világ előtt csak egy-két esetben is ott állanak azok, akikben beigazolódnak a pap-piszkoló lapok kirohanásai — hiába áll 100 jó pap a néhány Júdással szemben: nehéz akkor az apologéta helyzete s az antikrisztiánus izgatásnak könnyű a játéka.

Emeljük csak a teológiai kurzust minél több évekre és fogadjunk kitörő lelkesedéssel minden reformot, mely papságunk intellektuális és aszketikus megnevelését az Egyház nagy és szent intencióihoz közelebb hozza.

A keresztény intelligencia nevelésének problémájához.

Sok talpraesett megjegyzést olvashattunk a fenti címen folyt diszkusszió során a katolikus intelligencia nevelésének problémájáról, de mintha a sok fa között még mindig nem láttuk volna meg ez erdőt: a sok kitűnő részletmegjegyzés mellett mintha meglehetősen elkerültük volna a probléma velejét. Arról van szó ugyebár: lehetne-e és *hogyan* lehetne a mai hithideg, indolens intelligencia helyébe hitből élő, a katolikus gondolatért s a katolikus közügyekért őszintén lelkesedő generációt nevelni, mely míg egyrészt a kulturális, politikai és gazdasági közélet terén dicsőséggel képviselné a katolikus nevet és érdeket, másrészt a

katolikus társadalmi és politikai népmozgalmaknak is született vezére, katonája, munkása lehetne.

Fojtogató, sürgető probléma ez s nevetséges és boszszantó, hogy mindeddig meg nem oldottuk; hogy önelégülten filozofáltunk szürke teóriákról, ahelyett, hogy ezen az egy fontos kérdésen rágódtunk volna mindenekelőtt. Szégyen, nagy szégyen, ahogy vele ma állunk! De a háború utáni nagy időkbe nincs jogunk belépni anélkül, hogy kész programunk ne legyen ezt a problémát illetőleg.

A kérdésre a t. hozzászólók megfeleltek annyiban, amennyiben hangsúlyozták a probléma megoldásának lehetőségét s emellett számos oly momentumra mutattak rá nyomatékkal, amelynek elhanyagolása okozhatta az eddigi áldatlan állapotokat s amelyeknek szemmeltartására a katolikus intelligenciát nevelő mozgalmainknál okvetlenül szükség van. De annak a főkérdésnek megoldását, hogy már most in conrero, hol kellene kezdeni a munkát, mi volna a követendő program, a legalább elméletben legjobbnak tekinthető mód (mert a kivitel maga már nem a vitázók dolga): hiába kerestem az eddigi hozzászólásokban.

Népszövetség és internátusok, kongregáció, a köznép fiainak anyagi segélyezése stb., mind nagyon jó, nagyon fontos, ki nem hagyható momentumok. De mégis: úgy-e ez már mind csak részlet s megmarad a nagy kérdés, hogy hát *mivel kezdjük, mi legyen a lő,* mi legyen a gerinc, amely köré majd a fentebbieket mind csoportosíthatjuk? Mert hisz a fenti tényezők eddig sem hiányoztak egészen, sőt —; s mégis hol a számbavehető, súlyosabb eredmény? S így maradjon-e, s így menjen-e minden tovább, ahogyan eddig ment?

Nem élek azzal a pretenzióval, hogy amihez hozzászóló társaim csak *hozzászólni* mertek, azt rövidesen eldöntsem, de azért rá szeretnék lépni magára a megoldási kísérletnek útjára s szembe szeretnék nézni magával a kérdéssel: hol kellene kezdenünk a reformot, mit kellene tennünk, hogy katolikus szempontból igazán

hasznavehető intelligenciát neveljünk vagy teremtsünk.

Azt hiszem, kétfelé oszlik a probléma is, a megoldás munkája is, aszerint, amint két fő területen férkőzhetünk hozzá az intelligencia vagy a leendő intelligencia lelkéhez: az egyik az *iskolai*, a másik az *iskolánkívüli lelki befolyásolás*. Az iskola alatt elsősorban a középiskolát értem, mégpedig azért, mert az ifjú, a leendő férfi lelki iránya körülbelül a középiskolában töltött élet folyamán nyer többnyire meghatározódást.

Az *elemi oktatás* még meglehetősen távol esik attól a kortól, amikor a fejlődő ember önelhatározólag választ életirányt; az egyetemen s künn az életben is légtöbbnyire az marad az ifjú, amivé a serdülés folyamán fejlődött. Aki pl. a nemi érés mesgyéjén s az úgynevezett kamaszéveken keresztül is meg tudta őrizni vagy meg tudta szerezni az öntudatos vallásosság bázisát, azt rendszerint a leghitetlenebb egyetemi tanárok vallásellenes kirohanásai sem ingatják meg, legalább nem állandóan. Minden vagy majdnem minden attól függ tehát, hogy a családi nevelésen kívül (melybe direkte bele nem folyhatunk s azért ezt itt mellőzzük is) a *középiskolai oktatás folyamán* s itt elsősorban a *hitoktatás* által öntudatos, lelkes, vallásukat szerető, Egyházukért bensőleg lelkesedő fiatalembereket formáljunk.

Nem melegházi növényeket, akiknek hithűsége csak addig erős, amíg az első szélvihar rájuk nem támad. Még kevésbbé lapuló, simuló, stréber katolikusokat, akik csak addig katolikusok, amíg a katolicizmustól s annak képviselőitől valamit remélnek. Hanem hitvalló ifjakat, akiknek fáj a vallás minden sérelme, akikből a hitellenes támadás csak annál több ellenállást és egyházi együttérzést vált ki. Állítom, hogy ilyeneket senki oly nagy számban s oly könnyen nem nevel, mint a mesterségéhez igazán értő hittanár. *Tudok hittanárokat, akik csupa erőslelkű katolikusokká nevelték valamennyi vagy csaknem vala-*

mennyi tanítványukat. Előadásuk, hittanórájuk, az oktatáson kívül valóságos agitáció erejével hatottak a katolicizmus mellett. Mások persze — nem kutatom, hogy a nagyobb vagy kisebb része-e — beérik a „tanár" könnyű szerepével, aki úgy ahogy elmagyaráz, feleltet, klasszifikál s ezzel vége: azt már nem érzi, hogy diákjaival a rajongásig megszerettette-e a hittant és önmagát is; nem keresi, hogy imponáljon, hogy feltétlenül magával ragadjon, hogy minden kételyt legyőzzön, minden felmerülő ellenvetést megoldjon, a keresztény életnézet és hitrendszer igazságával együtt annak bájos, szép, felemelő, diadalmas voltát is elismertesse.

Van, aki nem is érti feladatának voltaképpeni nehézségeit s nem is keresi azok megoldásának kellékeit. Van, aki eleve lemond a számbavehető eredmények eléréséről s a legjobb lelkiismerettel tér nyugodni módszertelen, antipatikus, léleknélküli munkája után, vagy pedig ellenkezőleg: desperál, pesszimista nagymondások mögé bujtatva tehetetlenségét, okol szülőt, igazgatót, korszellemet, tanártársakat, püspököt, mindent az ég alatt, csak nem önmagát és a maga gyilkos, sorvasztó pesszimizmusát. De van azután olyan is, akit mindebben a felelősség egyénileg csakugyan nem, vagy csak kicsiny mértékben terhel: aki csakugyan nem való arra a helyre, amelyre került s amelyet nem képes betölteni; akinek természetes tulajdonságai s főleg képzettsége (az elméleti s módszertani képzettsége) egyáltalán nem alkalmasak arra, hogy ebben a legfontosabb és legnehezebb papi hivatalban jelentőset alkothasson; bár itt is áll, hogy a lelkesedés és kitartó szorgalom nagyrészben pótolhatná az előképzettség és természetes alkalmasság hiányát.

*

Mi tehát itt elsősorban a teendő? Ha áll a fenti tétel, ha csakugyan a középiskolai hittanár személyén, tudásán, ügyességén, módszerén múlik, hogy a jövő

intelligenciája a legválságosabb korban: az önelhatározás és irányválasztás éveiben melyik táborhoz szegődik, akkor a középiskolai *hittanárképzés és továbbképzés* az egyik legsürgősebb teendő a katolikus intelligencia nevelésének kérdésében.

Hogyan képzelhetjük ezt a képzést és továbbképzést? Ez talán már inkább a papi szakközlönyök tárgykörébe tartozik; nekünk elég, ha a kérdés óriási jelentőségére felhívjuk a figyelmet. Itt csak azt jegyezném meg külön, hogy a hittanári képesítésnek — nézetünk szerint — nem volna szabad merőben elméleti vizsgák letételében kulminálnia; hanem 1. maguknak e vizsgáknak az elméleti tárgyakon kívül nagyon sok módszeres részletkérdés ismeretére is ki kellene terjedniök (hitvédelmi intézmények, folyóiratok, ifjúsági egyesületek, Mária-kongregációk alapos ismerete, próbaelőadások hitvédelmi vitákkal, hogy megtessék, miként felelne meg a leendő hittanár a diákok legkülönfélébb, várható ellenvetéseire); 2. azonkívül gyakorlati oktatásnak is meg kellene előznie a képesítést, olyanfélekén, ahogy a profán tárgyak tanárai is gyakorló-gimnáziumokban képződnek kipróbált, ügyes tanárok mellett s így alkalmuk nyílik egy-egy ügyes kartársuk apró módszereit részletesen megfigyelni s ellesni. Azonkívül rendkívüli súlyt kellene helyezni a *továbbképzésre* is, melynek legtermészetesebb eszköze a regionális vagy egyházmegyénkinti hittanárkonferenciák évenkint többszöri, országos hittanártovábbképző kurzusok évenkinti kötelező látogatása s azokon való aktív részvétel volna.

Továbbá rendkívül fontos volna, hogy főleg a kezdő hittanárok a *tanítás* módszerei mellett a hitéleti *nevelés* eszközeivel és módjaival is rendszeresen megismerkedjenek s tisztában legyenek ama nagy művészetnek részleteivel: miként lehet az ifjúsággal az öntevékeny vallásosságot, a lelki élet eszközeit, a szentségek használatát (főleg az erkölcsi küzdelmek, a nemi érés éveiben) megkedveltetni. Lehet, hogy elfogultsággal vádol meg valaki, de a tények ismerete alap-

ján hivatkozhatom arra, hogy az a hittanár alig állhat hivatásának magaslatán, aki olyan eminens hitvallónevelő eszközöket, aminő pl. az ifjúsági Mária-kongregációk intézménye, bármely körülmények közt elhanyagol vagy mellőz.

Emellett — hiába, apostoli munkáról van szó s emberek a hittanárok is — komoly eredményt e téren csak akkor várhatunk, ha hittanárjaink papi karaktere, intakt életmódja, életszentsége s apostoli lelkesedése, a „zelus animarum" a lehető legmagasabbra van fokozva bennünk. Hogy e téren mik az eszközök — hittanári lelkigyakorlatok kötelezővé tétele, a hittanár és egyházi felsőbbsége közötti benső kontaktus ápolása, a fővárosban a papi életmódot biztosító és lehetővé tevő hittanári otthonok létesítése stb. — ismét inkább egyházi szakkérdés, melynek taglalásába itt nem bocsátkozhatunk.

*

Ennyit a katolikus intelligencia megneveléséről (és megnevelőiről, mert ez a kettő itt egyre megy ki) az iskolán belül. Katolikus intelligencia neveléséről s a meglevőnek megőrzéséről és továbbfejlesztéséről azonban gondoskodnunk kell az *iskolán kívül*, az *életben* is. Főleg két nagy eszközzel: az *élőszó* és az *irott betű* hatalmával.

Az elsőt illetőleg ne rémítsen meg senkit, hogy a mai intelligencia, főleg a férfi, prédikációt nem igen hallgat. Ez így van, és még sincs így. Azt csakugyan ne várjuk, hogyha beharangozunk litániára és prédikációra, azonnal csőstül jön a templomba a tábornok meg az államtitkár, a jegyző meg a járásbíró, a földbirtokos meg a földbirtokosné. De — ó, csodálatos emberi vonás — adjunk a prédikációnak új nevet; mondjuk, hogy „konferencia", hogy „hitvédelmi előadás az intelligencia számára névre szóló meghívóval", hogy „vallásos, hazafias ájtatosság" és bámulni fogunk rajta, hogyan telik meg a templom vagy az előadóterem az első hívó szóra 30 év óta templomot nem

látott, az Isten igéjére éhes, a vallási kérdések iránt éberen érdeklődő férfiemberekkel.

Persze, hogy aztán *nyujtani* is kell nekik valamit; különben csalódottan távoznak s másodszor a legjobbhírű egyházi szónoknak sem jönnek el. De nyujtani némi komoly előkészület, tudás és modor, valamint a modern lélek szükségleteinek ismerete mellett elég könnyen *lehet* is, országos szónoki talentum nélkül is; hisz a mi érveink oly erősek és szépek s a mai intelligencia hitbeli és főleg hitvédelmi dolgokban oly exorbitánsul tudatlan és járatlan! A hitvédelmi konferenciák ügyét kellene tehát elsősorban országosan szervezni s e tekintetben eléggé nem méltányolható az a kezdeményezés, amellyel a Katolikus Népszövetség apologetikus osztálya a szervezést — bár még csak kísérletképpen — az Urak Mária-kongregációjával egyértelműleg országszerte megindította. A háború után egyik legsürgősebb feladatot ennek a kezdeményezésnek kiépítése fogja képezni.

E konferenciák és kurzusok (főleg adventben és nagyböjtben) mindig elég szépszámú intelligens férfit vezetnek vissza a hitélet öntudatos és önérzetes gyakorlására — a gyónást, áldozást, kongregációt, hitéleti szervezkedést és a katolikus mozgalmakat is idezárva. Micsoda gyönyörű lendületet nyerne a magyarországi katolikus hitélet, ha férfivilágunknak legalább a komolyabb, őszintébb, gondolkozóbb része ilyképpen lassankint belevonatnék az Egyház lélekmentő s lélekhódító küzdelmeibe s ugyanakkor a középiskolák katolikus ifjúsága is új pályákon haladna az új cél, az új élet: az öntudatos keresztény hitélet lelkes megvallása, gyakorlása, diadalrajuttatása felé!

A másik nagy eszköz a felnőttek nagy, modern iskolája, nevelője, irányítója, észrevétlen idomítója és befolyásolója: a *sajtó* megmentése, helyesebben: megteremtése s munkába állítása volna. Remeg a toll a kezemben, amikor ehhez a sokat emlegetett, sok nagy vágyat és sok keserű epekedést okozó szóhoz érek. Itt van a mi nagy nyomorúságunk, a mi nagy

gyengeségünk, a mi nagy tehetetlenségünk szégyenfoltja. Ez az archimédeszi pont, amelyre ha rá tudnánk állni, ki tudnók forgatni sarkaiból a világot, ha — nos micsoda ha? hisz anyagi s mi több, szellemi erőink túlságig volnának hozzá s a vágytól, hogy meglegyen, pattanásig duzzadnak erőink — ha volna, aki megcsinálja, valaki, akiben a nagyok bizalma, a kicsinyek, a távol állók megbecsülése, a meghódítandókkal vagy visszahódítandókkal szemben követendő eljárás helyes taktikájának ismerete s az összes idevágó részletkérdések fölött való bölcs uralkodás egyesülne...

Ha volna, aki eltakarítaná az útból a mindenekelőtt megoldandó elvi kérdések egész halmazát s aki ősi hévvel, de modern eszközökkel a Krisztus diadalszekere elé kényszerítené ezt a démoni erősségű modern fenevadat... Ó, adjátok meg nekünk ezt az embert és ércszobrot fogunk állítani neki: ő lesz a magyar katolicizmus második megteremtője Szent István után! S önélküle, ha minden egyebet megteszünk is, satnya és félszeg marad keresztény közéletünk, gondolkozásunk, érzelmi világunk örökre!

Hogy nem lehetne-e *megkeresni* ezt az embert? Hogy van-e egyáltalán, aki keresse? — nem firtatom itt a kérdést. De azt hiszem, addig is, amíg ez az ember meglesz, a legsürgősebb teendője volna a fejlődő katolikus Magyarországnak, hogy sűrűn és sürgetően tárgyalja e kérdést, hogy üljünk össze és a sok pompázó szónoklat és meddő díszfelvonuláson kívül elsősorban erről a tárgyról tartsunk tapogatózó, szervező, írókat, pénzt, propagandát teremtő módszeres tanácskozásokat. Itt a Katolikus Sajtóegyesület, egykor sok nagy reménynek célpontja, sok kicsiny vidéki káplán, tanítónő és kispap minden fölös fillérének lelkesedéssel támogatott gyüjtőperselye: ennek új főtitkárára vár a feladat — akárki lesz is —, hogy ezt az elakadt ügyet bölcsen és erélyesen és azzal az elszántsággal meggördítse, hogy itt pedig meg nem állunk, amíg sikert nem érünk.

De addig is, míg nagy, egységesen szervező, át-

alakító lépések nem történnek e téren, amíg névleg a legköltségesebb s legtermészetesebb eszmeterjesztő eszközt: a napisajtót az igazság szolgálatába nem tudjuk állítani, addig is fel kell használnunk a nyomtatott betű diktátori hatalmát, hogy intelligenciánk a sok hazugság és hamisság mellett legalább a jót és igazat is meghallhassa. Legalább folyóiratainkat kellene igazán olvasottakká tenni s ezirányban nem volna szabad visszarettenni az ellenfeleink által oly kiadósan kezelt terjesztő eszköztől: a modern reklámtól és szervezett propagandától sem.

Ezért volna nagyon szükséges többi közt, hogy katolikus köreink és egyesületeink kivétel nélkül rendszeresen agitáljanak a katolikus sajtó, legalább a mindenesetre fejlettebb folyóirati sajtó mellett. Sajtógyűlések, sajtóhölgybizottságok szervezése, de nemcsak egy-két helyes sportszerűen s minden hetedik évben egyszer, hanem rendszeresen és mindenütt: ez volna az egyik legelső teendő. A templomi szószéken is sűrűn, állandóan, refrénszerűen kellene felhangoznia, míg csak a közönség vérébe nem megy át, hogy: keresztény házba csak keresztény ujság vagy folyóirat való; hogy nem önérzetes, komoly katolikus az, aki pénzével az ellenség sajtóját támogatja stb. Hasonlókép az iskolában a *hittanoktatáson, ahol keveset használ, ha beszajkóztatjuk a gyermekekkel Jákob 12 fiának nevét Áser, József és Benjaminig, de nem értetjük meg vele, mely lapokat nem olvashat keresztény ember hitének s becsületének sérelme nélkül.* Sajnos, azonban a katolikus sajtó melletti agitáció szükségességével még az arra hivatottak közül is elég kevesen vannak tisztában; akárhányan minden ebbeli kötelességet azzal hárítanak el maguktól, hogy „alapítsanak a püspökök nagy, erős katolikus napilapot, majd akkor azt támogatjuk". Mintha nem kellene tenni addig is, amit lehet s mintha az agitáció nem volna a legfényesebben szerkesztett s kiállított lapok mellett is lényegesen szükséges.

A sajtóval kapcsolatban rá kell mutatnom még a

vidéki és fővárosi katolikus sajtó viszonyának rendezetlen voltára is; aminek megjavítása pedig mindkettőnek feltétlenül nagy előnyére volna. Röviden felemlítem még a hitvédelmi *füzetek* és könnyebben kezelhető hitvédelmi *művek* ügyét is, melyek főleg a templomi könyvestáblák révén volnának terjeszthetők s melyek által ismét számos, a hittől elidegenült lélekben lehetne új világosságokat gyujtani. A terjesztésnek egyik kiváló eszköze végül a katolikus *könyvkereskedések* fejlődése s e téren mint ismételten felhangzott óhajt említem fel, bár sikerülne a Szent István-Társulatnak, amint már Szegeden tette, úgy minél több vidéki városban s a fővárosban is több helyen fiókkönyvkereskedést állítani fel, ami által eredeti rendeltetéséhez, a „jó és olcsó könyvek" kiadásához s terjesztéséhez is jobban visszatérne.

Végezek. A katolicizmus feladatai közt Magyarországon ma nincs fontosabb, mint az intelligencia rekatolizálása s e feladatra az iskola, főleg a középiskolai hittanoktatás a hozzákapcsolandó vallásos neveléssel (Mária-kongregációk stb.), továbbá az intelligencia számára tartandó hitvédelmi előadások s a sajtó, egyelőre legalább a folyóirati sajtó tervszerűbb fejlesztése, szervezése, támogatása és felkarolása alkalmasak. Nagyon sok más szent cél és feladat is van, de egyik sem ilyen sürgős, ilyen parancsoló: enélkül az ország vezető osztálya siklik le az Egyház és az evangélium talajáról; viszont pedig, ha egyelőre akár minden mást hátratéve ezt megoldottuk, indirekte és közvetve minden más feladat megoldását biztosítottuk.

Az a sok buzgó, nemes jóakarat, mely e téren a világi és szerzetes papság, valamint öntudatra ébredt világi katolikusaink részéről megnyilatkozik, megérdemli azt, hogy e nagy kérdéseket a háború utáni új, nagy, boldog Magyarország létkérdéseit minél nagyobb érdeklődéssel, kellő nyiltsággal és sokoldalú szakszerűséggel tisztázzuk.

Intelligencia és a katolikus akcióink.

A dolgok mélyére tekintő, pompás tollú katolikus vezéremberek, Haller és Griger urak fejtegetései kapcsán — akik a „Katolikus intelligencia neveléséről" értekeztek —, néhány szóban annak a megvilágítására vállalkozom, hogy mit is jelent az a lépten-nyomon emlegetett, de közelebbről ritkán megmagyarázott „katolikus öntudatosság". Azt jelenti vajjon, hogy valaki pontosan eleget tesz szorosan vett vallási kötelmeinek (szentmisék látogatása, gyónás, áldozás)? Ezt is jelenti, de nem *csak* ezt. Vagy úgy értelmezendő-e a katolikus öntudatosság, hogy az illető társadalmi vonatkozásokban elsősorban katolikus mozgalmak mellé sorakozik? Ez is benne foglaltatik a katolikus öntudatosságban, de nem meríti ki azt s inkább következménye annak.

A katolikus öntudat lényegében a léleknek bizonyos állandó habitusa, magatartása, hogy úgy mondjuk: biztosan kialakított készsége, mellyel úgy a transzcedens, mint a tapasztalati világ kérdéseiben megingás nélkül, szilárdan igazodik el. Az alapvető apologetikai ismeretek birtokában a krisztusi erkölcsi ideálok nézőpontjából szemléli a mindennapi életet s cselekvését azokkal összhangzóan hajtja végre. Világos, hogy a katolikus öntudat nem szorítkozhatik kizárólagosan az ú. n. ájtatossági és hitbuzgalmi tevékenységre, bár ez is lényegéhez tartozik; hanem világító fényét rásugározza a gyakorlati élet minden viszonylatára. A katolicizmus nemcsak vallást jelent, hanem kultúrát, szociális és tudományos meggyőződést is, tehát lefoglalja a maga számára vagy legalább irányítja a lelki életnek csaknem minden ténykedését. Hogy csak egy-két példát említsünk, nézzük az öntudatos katolikus embert szociális magatartásában. Az öntudatos katolikus az emberi társadalom hivatását az Istentől megszabott misszió teljesítésében látván, sohasem válhatik az erkölcsi alapon nyugvó társa-

dalmi rend felforgatójává vagy a felforgatás elősegítőjévé, hanem, amennyiben hibákat, fogyatkozásokat kénytelen benne konstatálni, céltudatosan felhasznált energiájával azoknak békés, fokozatos megjavítására törekszik.

Az öntudatos katolikus természetvizsgáló, bármennyire elmerül a természeti jelenségek búvárlatába, sohasem fog megfeledkezni arról, hogy ez a nagyszerű rend, ez a szigorú, törvények szerint alakult szabályosság egy felsőbb értelmiségnek, alkotó kéznek, az Istennek akaratából van. Az öntudatos katolikus hisztorikus kutatásait mindenkor annak a meggyőződésnek kell áthatnia, hogy az emberiség története nem csaták kronologikus tényhalmaza, hanem elsősorban az emberiség jó és rossz elemeinek örök harca, a jó embereknek megtisztulási, tökéletesbülési törekvése, küzdelme, melyen az emberek szabad akaratának érvényesülése mellett is az isteni gondviselés nagy gondolatai, behatásai verődnek keresztül.

A katolikus öntudatosság nem passzivitásra kárhoztató tétlenség tehát, amint az Isten akaratában való megnyugvás is nem fatalizmus, hanem ellenkezőleg, a léleknek nagy akciókra való készsége, amely a modern élet változatos bonyodalmaiban problémákat talál ugyan bőségesen, de azokat meg is tudja oldani vagy legalább bízik azok megoldhatóságában. Az „omnia instaurare in Christo" elvnek ez az igazi értelme. A gyakorlati élet minden vonatkozásában tanusított következetes magatartás, a külső világ behatásaira való visszahatás egységes és félreismerhetetlenül „katolikus" (azaz: univerzális) módja teszi a hivő katolikust egész öntudatos katolikussá.

Ha iskoláinkban, nevelőintézeteinkben, társadalmi szervezeteinkben, kongregációinkban és nem utolsó helyen: irodalmunkban ilyen katolikusokat minél nagyobb számban sikerül nevelnünk, megoldást fog nyerni a katolikus intellgencia nevelésének nagy problémája.

Katolikus mozgalmaink és a férfiak.

Hazai katolikus mozgalmaink általában is elég szegényesek s főleg kevés öntudatos katolikus férfiembert látunk bennük sürgölődni. Sok katolikus férfit ismerünk, aki magánéletében híven teljesíti vallásos kötelességeit; felfogásai, meggyőződései teljesen katolikusok, mégis a cselekvés terén nem igen látjuk őket; úgylátszik, azt hiszik, hogy a katolikus mozgalmakban való tevékeny szereplés csak az egyháziak feladata, meg legföllebb a nőké.

Akad persze olyan is, aki részt venne katolikus mozgalmakban, de csak vezető helyen. Ha mások nem őreá bízzák az elnöklést és vezetést, ők már úgy érzik, nincs többé keresnivalójuk abban a mozgalomban.

Mindez pedig azzal a nagy kárral jár, hogy még vallásos meggyőződésű férfiembereink is távolmaradván a katolikus tevékenység táborától, ez a tábor meglehetősen kicsinnyé törpül s hiányzik benne az a súly, az a megfontoltság s az a komolyság, amelyet éppen katolikus férfivilágunk volna hivatva beléje vinni. Ellenségeink előtt pedig táborunk ezáltal túlkicsinynek tűnik fel s az egész helyzet azt a színezetet mutatja, mintha katolikus ügyeink a férfiak közreműködésére nem is számíthatnának.

Férfivilágunknak ez a túlságosan tartózkodó viselkedése több okra vezethető vissza, de ezek közt aligha csalódunk, ha első helyre a vallásos élet mélységének és egyháziasságának hiányát tesszük. Katolikus férfitestvéreink általában nagyon hamar mondják ki önmagukról, hogy „elég" jó katolikusok, nem érdeklődnek a mélyebbjáratú katolikus élet iránt, nem is ismerik talán az igazi lelki élet benső szépségeit, sem pedig a katolikus Egyház szükségleteit a jelenkorban. Nem vesznek tudomást arról, hogy óriási jelentőségű feladatok egész sorozata vár megoldásra, hogy munka nemcsak a papokra, nem is csak a nőkre, hanem a férfiakra is vár bőven, hogy minden épkézláb embernek össze kell fognia, hogy intézményeinket fel-

virágoztathassuk, hogy a hitközönyös világban hitünket terjeszthessük, hogy a közerkölcstelenségnek épúgy, mint a köznyomornak útját szegjük, hogy Krisztus ügyét, egyházunk fejlődését, a lélekmentés örökjelentőségű művét előmozdíthassuk.

Ahol kevés a hajtóerő, ott természetesen ellankad a munka s kihagyásosak az eredmények is. A hajtóerő itt a lelkiélet, a pezsgő buzgóság, a természetfölötti értékek eleven nagyrabecsülése. Ez hiányzik sokszor még „példás" életű katolikus férfiakban is; vallásosságuk túlságosan passzív, túlságosan egyhangú s hogy úgy mondjuk: nemleges; csak éppen hogy nem vétkeznek, csak éppenhogy szigorúan vett kötelességeiket teljesítik; cselekvésre nem gondolnak, harcra nem készek, a fáradságtól fáznak s tőlük akár az egész Anyaszentegyházat ellophatná valaki, ujjat mozdítani nem szeretnek. Nem is csoda; ahol nincs hév és láng, ott nem lehet melegséget, mozgást, lelkesedést várni.

Épp ezért a katolikus mozgalmak újjáélesztésének is a férfivilág vallásos buzgóságának felfokozása az első feltétele. Ennek három kitűnő eszköze van: 1. a kongregáció, a férfiliga, valamint a többi hasonló hitbuzgalmi szervezet; 2. a lelkigyakorlatok és férfikonferenciák; 3. a katolikus irodalom és sajtó. Mindháromnak újabb lendületet kellene adni, ha a férfivilág vallási megújhodását szorgalmazni akarjuk.

A férfikongregációk buzgalma, sajnos, jelentékenyen alábbszállt. Virágzó kongregációk szűntek meg, vagy vegetálnak. Egyik helyen személyi kérdéseken akadt el a dolog (ez aztán igazán szégyen), másutt megfelelő egyházi és világi vezetésen, sokhelyen pedig a háborús, a forradalmi alakulások s a „közös keresztény" politikai mozgalmak miatt szakadt félbe ez a mégis csak mindennél fontosabb hitéleti szervezkedés. Legfőbb ideje, hogy térjünk magunkhoz, szakítsuk szét útunkból az akadályokat, kezdjük el a munkát ott, ahol abbahagytuk. A katolikus férfiligákat is — melyeknek a havi szentáldozás a főprogramjuk — kívánatos volna minden valamirevaló helyen életnek indítani.

A szentgyakorlatos előadásokra (férfikonferenciákra) is sokkal nagyobb gondot lehetne fordítani. A legtöbb helyen meg lehetne ezt is oldani akár helybeli, akár valamelyik szomszédos városból meghívott előadókkal. A püspöki székhelyeken, szemináriumokban stb. sokszor nagyképzettségű, jó előadású papok vannak, nem szükség, hogy mindig csak országos celebritású szónokokra vadásszunk. Három-, négy- és ötnapos, de külön, férfiaknak rendezett előadások, melyeknek végén gyónási alkalmat nyujtunk, böjtben, vagy húsvét után, vagy bármikor az évben mindig rendkívül áldásos hatásúaknak bizonyulnak.

Igen jelentős missziót teljesitenének katolikus napilapjaink s főleg folyóirataink is, ha férfiközönségünk érdeklődése kellőkép felkarolná őket.

A világegyház nagy ügyeiről, harcairól, győzelmei- s szenvedéseiről, a korunkat mozgató nagy katolikus gondolatokról, irodalmi, szociális és közéleti mozgalmainkról csak úgy alkotunk helyes képet, sokszor csak tudomást is úgy szerezhetünk, ha lapjainkat szeretjük, olvassuk, a bennük foglaltakat megbeszéljük, tovafűzzük, cselekedetté alakítjuk. Hála Istennek, ma olyan napilapjaink vannak, amelyek bármely ellenséges vagy protestáns irányú lappal győztesen veszik fel a versenyt; csak a közönség hibája, ha mégis — önérzethiányból, katolikus gondolkozása elhalványulása miatt, vagy bármi okból — mellőzi és az ellenfél szellemi tápláléka után nyúl. Napilapjaink mellett folyóiratirodalmunk is gazdag s rendkívül tartalmas. Mennyi mély katolikus problémát vet fel a *Magyar Kultúra*, hogy csak egyetlen példát idézzünk, mily katolikus öntudat sugárzik le minden oldalról, mennyi van benne minden számban, amit nem tudni, katolikus embernek szégyen és szegénységi bizonyítvány! Önérzet és becsület kérdésévé kellene tennünk, hogy csak az tartson igényt a katolikus férfi nevére, aki együttérez egyházával s állandóan tájékozódik annak nagy ügyei, gondolatai, feladatai s levelei iránt.

Kongreganista férfiak, elő a kissé berozsdásodott fegyverrel; elő az önérzettel s lépjünk végre valahára mi is a tettek útjára!

A magyar katolicizmus munkaprogrammja.

A nagy XIII. Leónak egy, a nagy nyilvánosság előtt, mondhatnók feledésbe ment körlevele fekszik előttem, melyet hozzánk, magyarokhoz intézett, 1893 szeptember 2-án. Azzal a sokoldalú, mindent összefoglaló, hadvezéri tekintettel, mely XIII. Leónak annyira sajátja volt, sorolja fel a nagy pápa a *Constanti Hungarorum* enciklikában a magyar katolikusok legfőbb teendőit, s megállapíthatjuk, hogy szavai ma, 24 évvel a körlevél kibocsátása után sem vesztettek semmit aktualitásukból, úgyhogy ezt a körlevelet valóságos akcióprogramként kellene tekintenünk és kommentálnunk ma is.

Mint első teendőt, a *törvényhozás* keresztény szellemének védelmét s a katolicizmus jogainak a törvényhozás által való tiszteletbentartását sürgeti a pápa. Rámutat az Egyház ellenségeinek ama törekvéseire, melyeknek célja, hogy az Egyház s a katolikus ügy napról-napra nehezebb helyzetbe kerüljön. Ezzel szemben a katolikusok, úgymond, éppen akkor szoktak, sajnos, vagy megoszolni vagy félénken meglapulni, amikor leginkább szükség volna erőteljes, kitűnő helytállásra. Az Egyház ellenségei jobbat nem kívánhatnak a maguk szempontjából, mint a katolikusok megoszlását vagy gyáva meghúzódását.

Az egyöntetű s egyakaratú eljárás megbeszélésére, valamint a még szunnyadó katolikusok felkeltésére az *évi katolikus* nagygyűléseket tartja igen alkalmasaknak, amelyeken a *tanácskozásoknak* kellene legfőbb szerepet játszaniok.

Az egyik legfontosabb feladat: annak elérése, hogy az országházba minél több oly férfiú választassék, aki a vallással szemben ismeri és teljesíti köte-

lességeit s a katolikus jogok tevékeny védelmére mindig kész.

Emellett, miután a hitközöny és erkölcsi lazaság mérgét az Egyház ellenfelei főleg a sajtójuk révén hintik szét a közönségben, a katolikus sajtó megerősítése az egyik legközvetlenebb feladat. A pápa hangja e helyen a szokottnál is erőteljesebb és lelkesebb. „Lássák be tehát a katolikus ügy emberei, úgymond, hogy itt van az ideje, hogy e tekintetben nagyobb erőfeszítések történjenek s minden kitelhető módon törekedjenek olyan sajtót állítani a rossz sajtóval szembe, amely a nagy üggyel, amelyért küzdünk, arányban álljon s képes legyen orvosolni az okozott károkat."[1]

Amit azonban leginkább szívünkre köt, az az *ifjúság* katolikus *nevelése*. Külön szól az elemi, a közép- s a főiskolákról. Elítéli azt a nemtörődömséget, melylyel eltűrjük, hogy katolikus alapítványú iskoláink és kulturális intézeteink eredeti s az alapítóktól intendált rendeltetésüktől elszakíttassanak s profán, sokszor vallásellenes tendenciák eszközeivé váljanak. A középiskolákról külön megjegyzi, hogy mekkora kár, ha az azokban elhintett jó magot később az ifjúság szívében veszni hagyjuk s hogy erre nézve az első teendő: nagyon jól megválogatni a középiskolai *hittanárokat*. Ezt a tisztséget csak kitűnően képzett s nagybuzgalmú férfiakkal szabad betölteni.

Ha már a nevelés általában ennyire fontos, kétszeres gondot érdemel a papság helyes nevelése és képzése, a katolikus hitélet fellendítésének e sarkalatos problémája. Csak a jól képzett s apostoli lelkű papoktól lehet majd elvárni, hogy mindenekelőtt a tiszta papi élet és önfeláldozás *példájával*, de aztán működéssel és okos körültekintéssel is csakugyan előbbrevigyék a katolikus hit ügyét s az egyházi va-

[1] „Intelligant igitur homines vestri, tempus iam esse conari *aliquid malus* in hoc genere, omnique ratione efficere, ut scripta scriptis opponantur, quae magnitudini certaminis *paria existant* atque idonea malis remedia suppeditent."

gyont is helyesen, a lelkek üdvének szempontjai szerint kezeljék.

Sokat vár a pápa a világi katolikusok körében az *egyesületi élettől,* melynek, úgymond, vissza kellene adnunk a régi fényét. Ezek az egyesületek két nagy haszonnal járnak: először bevonják a világi katolikusokat is az apostoli tevékenységbe, másodszor mintegy előre biztosítják a különben széthúzó vélekedések és felfogások egységét, összetartását.

Mint látjuk, csupa nagyon, nagyon gyakorlati gondolat, csupa egészen a mi viszonyainkra és hozzátehetjük: még mai napig is a mi viszonyainkra illő utasítás. S a tudat, hogy ezeket a gondolatokat itt nem egy hazai kisember, vagy egy jóakaró idegen mondja el, hanem Péter utódja, Krisztus helytartója, a nagy népek-őre a tengermosta szikla örökké mozdulatlan fokán — ezeknek a gondolatoknak súlyt, tekintélyt, értéket és kötelező erőt biztosít.

A katolikus magyar szervezkedés nem tehet jobban, mintha alapul veszi és végrehajtja a pápa jelezte programpontokat. Akkor nem kell félnie, hogy homokra épít s puszta emberi találgatás intézi lépéseit. Akkor annak a csalhatatlan ígéretnek zászlaja alatt dolgozik, mely egyedül biztosítja munkáiban és harcaiban a sikert, az ígéretnek, melyet Krisztus hagyott egyházára: „A pokol kapui nem vesznek erőt rajta".

Hogyan létesült a budapesti Jézus Szíve-templom?

A világ hálátlan, sokszor a legnagyobb érdemekről senki sem beszél, s amíg kétesértékű emberek lármája tölti el a közélet piacát, addig a társadalom legjobbjait sokszor alig ismerjük. Ki beszél ma pl. azokról a nagyokról, akik a 70-es és 80-as évek vallási közömbösségének legsötétebb éjszakájában a hitéleti szervezkedés magvait nálunk elültették?

Ezek közé a csendes és elfeledett nagyok közé tartozik radványi Győry Teréz grófnő, a nagynevű s

nagymultú családnak utolsó még élő sarja. A szentéletű grófnő ma teljesen ősi kastélyának szobáihoz van láncolva Perkátán, Fehér megyében; három év óta egyetlen lépést sem tud tenni. Ma 89 éves, de szellemileg teljesen friss és egészséges. Tréfás büszkeséggel emlegeti, hogy Apponyi Albert gróf, aki rokona, „még csak 85 éves"; ő úgyis szokta szólítani, hogy „Albert öcsém". Apponyi Albert gróf pedig nagyon örül ennek a szólításnak, mert úgymond: sajnos, nagyon kevesen vannak már az élők között, akik őt „öcsémuramnak" nevezhetik!

A grófnő nagy időket látott. Mikor néhány évvel ezelőtt a földbirtok-rendező bíróságnak valami bizottsága Perkátára is kiszállt s a grófnő birtokait is vizsgálta, ez hír szerint így fogadta az urakat:

— Hát már megint itt vannak? Hiszen csak a multkor nyirbálták meg a birtokot!

— Mikor voltunk itt nemrég, méltóságos grófnő? — csodálkoztak az urak.

— Hát izékor, multkor, 1848-ban!

Minket azonban elsősorban az érdekel, hogy ennek a nemeslelkű grófnőnek a működéséhez fűződik elsősorban mindaz, amit Magyarországon a Jézus Szívetisztelet, a Mária-kongregáció, lelkigyakorlatos mozgalom jelent s az a sokféle egyéb katolikus hitéleti, társadalmi, sajtó- és karitatív akció, ami a Jézus-társaság budapesti megtelepedésének következménye.

Gróf Győry Teréz telepítette be a magyar fővárosba a Jézustársasági atyákat.

Ő volt az a fáradhatatlan munkás, aki a legteljesebb hitközöny idején főúri barátnőit maga köré gyűjtötte s velük együtt a budapesti Mária-utcai rendházat és József-utcai templomot megépíttette. Emellett számos más hitbuzgalmi és szociális akciót indított s vezetett sok-sok éven át; többször volt elnöknője a Szent Szív-zárdabeli Úrnők kongregációjának, hűséges tanácsadója és segítője a nagyemlékű (nálunk azonban szintén elfelejtett) Schaffgottsch Marianna anyának, az István-úti, majd a Mikszáth-téri Szent Szív-intézet léte-

sítőjének; alapítója s vezetője a Szent Erzsébet-egyletnek, szervezője id. Apponyi Györgyné grófnével együtt a katolikus hölgyek kölcsönkönyvtárának s bizony nehéz volna elsorolni mindazt, amit még szépet, nagyot, nemeset érdemekben gazdag életében tett. Itt most csak a budapesti jezsuita templom és rendház létesítéséről mondunk el egyet-mást abból az alkalomból, hogy ez a templom most a nyáron lett 40 éves, a megáldatásától számítva.

Ki hinné, hogy a létesülés első szálai a világhírű francia jezsuitáig, Ramière páterig, vezetnek vissza! Úgy történt, hogy 1863-ban, majd ismét 1865-ben a mi buzgó arisztokrata hölgyeink, főleg Apponyi Györgyné grófné (Apponyi Albert gróf édesanyja), meghívták az Imaapostolság és Jézus Szíve-szövetség világhírű megalapítóját Budapestre, aki el is jött s a szerviták templomában kilencnapi ájtatosságot tartott. A francia nyelvű szentbeszédeken az előkelő közönség zsúfoltig megtöltötte a templomot. A pátert az angolkisasszonyok látták vendégül. Mikor a páter a vallásos lelkesedés szent tüzét alaposan felszította a hölgyek lelkében, a szentbeszédek végén kisebb női küldöttség kereste fel s azt kérdezte tőle, hogy már most mit tegyenek, hogy a felkeltett buzgóság el ne aludjék?

P. Ramière azt ajánlotta, hogy legyenek tagjai az Imaapostolságnak s megígérte, hogy minden hónapban elküldi nekik az imaapostolkodás havi imaszándékait. Hogy azonban a buzgó kis csoport vezető nélkül ne maradjon s a mozgalomnak folytatása is legyen, felkérték Kubinszky Mihály kalocsai kanonokot az imaapostolkodás magyar vezetőjéül, aki aztán meg is indította a „Jézus Szíve Hírnökét", amelynek szerkesztését utóbb P. Tóth Mikének adta át (a folyóirat ma is megjelenik). Időközben P. Weninger Miksa S. J. is felfelrándult Budapestre Pozsonyból, Szatmárról s az akkor még erősen németnyelvű budapesti közönségnek a belvárosi plébániatemplomban havonként Jézus Szívéről prédikált. Ebben a munkában később P. Riesz Ferenc támogatta. Mióta aztán Simor prímás az Egye-

temi-templomban számukra állandó gyóntatószéket jelölt ki, Weninger és Riesz páterek állandóan is letelepültek Pesten: egy Múzeum-utcai, akkor még földszintes háznak két kis udvari szobáját bérelték ki nekik az említett hölgyek; később az akkori „Őz-utcába" (ma Szentkirályi-utca) kerültek.

1886-ban P. Riesz és P. Mladoniczky magyar- és németnyelvű missziót tartottak Budapesten s úgylátszik, ekkor merült fel először a gondolat, hogy jó volna, ha a jezsuitáknak Budapesten valami, akármilyen szerény kis kápolnájuk volna. Győry grófnő lelke felujjongott erre a gondolatra s mindjárt elhatározta, hogy ezt a kis kápolnát Jézus szent Szívének fogják szentelni. De csak kicsiny kápolnára mertek gondolni, mert hiszen a hitetlen, liberális kurzus idején nagyobbra nem mertek volna vállalkozni s emellett félni kellett attól is, hogy az uralkodó zsidó-protestáns irányzat (Tisza Kálmán hosszú miniszterelnöksége) sanda szemmel fogja nézni, hogy a neki gyűlöletes Jézustársaság a magyar fővárosban megveti a lábát!

Azonban a fődolog: a pénz is hiányzott. Szerencsére Győry Teréz grófnő, amint maga is kitűnő gazda volt (már korán maga vezette a gazdaságot), úgy a szervezéshez és a kéregetéshez is kitűnően értett; jó gyakorlatot szerzett ebben a szegényeket gondozó Szent Erzsébet-egyesületben. Az első adományt őmaga tette bele egy külön e célra kiszemelt pénzes erszénybe, amelyben legalul egy Jézus Szíve-képet helyezett el s azzal megindult a gyüjtés. Simor prímás is „főkoldulónak" hívta s valahányszor a grófnő nála jelentkezett, tréfás izgalommal menekült előle, vagy végigkutatta zsebeit s csak 10 krajcárt talált bennük, majd ismét 10-et és így 10 krajcárjával kereste elő a kívánt adományt.

A grófnő egyik leghívebb segítője *Pálffy Pálné grófné* volt, a magyar patronázsok megszervezője, aki kezdetben megijedt az új tervtől s a patronázsokat féltette tőle, de Győry Teréznek arra az érvelésére, hogyha templom lesz, a patronázs is jobban fog ter-

jedni, a templomépítésnek egyik legbuzgóbb támogatója lett. Kiválóan támogatta a grófnőt *Cselka Nándor* is, akkori óbudai plébános és esperes; nála folytak az összejövetelek és tanácskozások.

Ekkor már a tettek mezejére léptek: alkalmas telket kerestek. Ezzel Cselka egy Hajduska nevű buzgó konvertitát bízott meg, akinek ebben Velics Antal segédkezett. Meg is állapodtak hamarosan a Jézus Szívetemplom mai telkében, melynek tulajdonosa egy Zamoyski gróf volt, aki azt feleségétől (Ocskay lány volt) hozományba kapta. A telek árát négyen adták össze: Győry grófnő, Pálffy Pálné, Majláth Györgyné (az országbíró felesége) és Wenckheim Krisztina grófnő.

Hogy a tervezett „kis kápolna" helyett rendes templom épült, valóságos gondviselésszerű beavatkozásnak köszönhető. Már úgy volt, hogy aláírják a kápolna építésére vonatkozó szerződést az építésszel s a grófnő e célból 1888 júliusában kocsin el is indult Budapest felé, útközben azonban a lovak megbokrosodtak, a kocsi felborult s a grófnő erős zúzódásokat szenvedett. Mikor ruháján vércseppeket látott, azokat Jézus Szívének ajánlotta fel. A szerződés aláírását így elhalasztották s mire a grófnő felépült, a kápolna terve már a templom tervének adta át helyét.

Az új templom építészéül *Kauser* Józsefet szemelték ki, aki a Bazilika belső építésze is volt s akinek felesége az akkori főpolgármesternek leánya volt; ez nem volt megvetendő körülmény a katolikusellenes türelmetlenség klasszikus korában. Annyira tartottak a hatalmon levő liberálisoktól, hogy az alapkő letételére is csak keveseket hívtak meg. A templom a legtisztább román-stílben s szokatlan műgonddal épült, minden anyaga elsőrendű; külön e célra több mint 100 különböző alakú és színű téglát égettek. Meg is látszik ez a gondosság az épület páratlan szolidságán; 40 év alatt a legcsekélyebb javításra sem volt benne szükség. Közben egymást érték a gyüjtésnek mindenféle fogásai: krajcárgyüjtés, sorsjegyek stb. Isten ujját lát-

ták abban, hogy bár a templom nagyon sokba került, a hónap elején mindig megvolt a kifizetésekhez szükséges pénz. Tisza Kálmán neje csodálkozva kérdezgette: Hogyan tudta a Győry grófnő ezt a templomot létrehozni? S kimondta, hogy most már nekik, kálvinistáknak is kell új templom. Meg is építette hamarosan a mai Szilágyi Dezső-téren, meglehetősen a mi templomunk hatása alatt, szintén piros téglákból. A mindenható kálomista miniszter neje azonban bizonyosan nem merő gyüjtésből építette az ő templomát...

Minthogy a templomot Jézus szent Szívének szentelték, nagy gondot okozott a megfelelő Jézus Szíveszobor kiszemelése is. A grófnő felkereste Münchenben a hírneves Mayer-céget, de nála csak gyári árut talált. Azonban útja mégsem volt hiába, mert valahol mégis csak talált, üvegburok alatt, kicsiny, de mű vészi Jézus Szíve-szobrot, amely megnyerte tetszését; azt faragtatták ki fából s csakugyan ez a szobor máig dísze a főoltárnak. (A Szent Szív-intézet István-úti templomában ugyane szobor mintájára festette meg az apszis nagy képét Schaffgottsch anya.)

Mikor a Jézus Szíve-templomot s a rendházat 1891 júniusának elején felszentelték, bizony még 30.000 forint hiányzott az előirányzott összegből. Az adománygyüjtés most már nehezebben ment. Mit volt, mit tenni, a jó grófnő kölcsönt vett fel s aztán éveken át törlesztgette az adósságot.

De a templom megvolt s néhány páter azonnal megkezdte benne működését. Főleg P. Riesz, később P. Tomcsányi szentbeszédei vonzottak sokakat. Zichy Nándor gróf annyira szerette a templomot, hogy a saját palotáját is vele szemben építtette fel (ma a szobra áll a templom előtt). Csakhamar szerény kis lelkigyakorlatos és kongregációs házat is kellett a rendház mellé építeni s ebből fejlődött ki, mikor a férfi Máriakongregációk P. Bús és P. Bóta vezetése alatt egymásután felvirágoztak, a mai Kongregációi Otthon. Szerkesztőségekkel, különböző vállalkozásokkal, a

Szív ujsággal, Magyar Kultúrával, Kat. Kölcsönkönyvtárral, Jézus Szíve-szövetséggel, missziós mozgalommal, Kivé-vel stb.

A csekély kis mag tehát terebélyes fává izmosodott. Hála érte a Gondviselésnek s hűséges eszközének, a Jézus Szíve-tiszteletért lankadatlanul fáradozó, szentéletű Győry Teréz grófnőnek.

Nem illik, hogy elfeledkezzünk róla! Szeretetünk, hálánk s imádságunk kísérje perkátai csendes magányában!

A katolicizmus fellegvárai.

Manréza!

Bűvös szó, titokzatos, nagyerejű; egyike azoknak, amelyeket a tömeg, az utca embere nem ért meg, de az újkori egyháztörténelem belső, vezető szálainak ismerője rendülő tisztelettel emleget. Loyolai Ignác nagy fegyveresháza ez; héroszok, titánok, csendes hősök, egész emberek csodálatos, fegyvertől visszhangzó versenytere, Krisztus induló apródjainak tavaszi palesztrája. Hadapródiskolája a kombattáns, vérző és diadalos egyháznak; kovácsműhely, ahol a szentléleki tűz izzásában akaratok nyúlnak át eleven acéllá, lelkek mennek át a keresztény hősiesség fehérizzásába.

Manréza! Minek beszéljek rólad azoknak, akik tudják, kipróbálták, mi vagy te s akiknek semmi szó festés ki nem fejezheti, amit a lelkük mélyén emlékedül őriznek — és minek beszéljek rólad azoknak, akik még nem mentek a te villámló fényességeiden keresztül s akik épp ezért csak annyit érthetnek szavamból mint a grönlandi őslakó, mikor India délszaki káprázatáról regélnek neki.

Manréza! Egy bizonyos: te átformáltad, átitattad feleleventtetted a világot. Az Egyház belső reformja a XVI. század óta te voltál. Ma is te vagy. A te tüzedben erősödnek a legkatolikusabb jellemek, a te iskoládból jön ki úgyszólva minden, ami az újkori katolicizmusban lendületet, szívósságot, katonásságot, ben-

sőséget, Krisztuslelkesedést, csorduló egyházszeretetet, apostoli lángolást, komolyságot s önfeláldozást jelent.

Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlatai nem öregszenek. Negyedik évszázadja művelik csodás hatásaikat. Egy kissé talán túlságosan is elnépszerűsödtek: annyiban, hogy azok is unosuntalan „lelkigyakorlatot" rendeznek és végeznek, akiknek a szó igazi értelmében vett lelkigyakorlat végzésére se idejük, se tehetségük nincsen. Lelkigyakorlatnak nevezik — jobb híján — a néhány napon át estente tartott egy-egy szál szentbeszédet valamely nyilvános templomban, az élet céljáról és az örök igazságokról, holott lelkigyakorlat alatt elsősorban mélységes elvonulást, szigorú magányt, lehetőleg kizárólag lelki „gyakorlatokkal" való foglalkozást, sőt: bizonyos nagyon alaposan átgondolt s elrendezett, lélektani és logikai felépítésű eszmefolyamat lefolytatását értjük. „Szentgyakorlatot" végez úton-útfélen az ifjúság, a jámbor társulatok, a papság is; de mindez legjobb esetben csak ízelítő a Loyolaeum nagy tantervéből, egy kis „hors d'oeuvres" Manréza titkaiból s legtöbbször — idő és alkalom híján — alig jut túl az ú. n. első hét, a bevezető igazságok futólagos átgondolásán. Ó, mi lenne, ha vezető katolikusaink mind, papok és világiak, végigmennének egyszer, életükben legalább egyetlen-egyszer az egész szentignáci lelkigyakorlat nagyszerű, pünkösdi rügyeket fakasztó iskoláján!

Külföldön néhány évtized óta lázas az érdeklődés a szentgyakorlatok intézménye, a magányban végzett, komoly, ú. n. „zárt" szentgyakorlatok iránt. Külön házakat építettek számos külön kis szobával, amelyek egész éven át kizárólag zárt szentgyakorlatok végzésére vannak nyitva. Csupa Manréza... nagyban! Kezdték a belgák, folytatták a spanyolok, olaszok, franciák, hollandok, németek, amerikaiak, kanadaiak. Egész sora épült a manréza-házaknak, külön férfiak s külön nők számára; sőt a férfi-szentgyakorlatos házak többségbe kerültek.

Mi folyik ezekben a házakban?

A lelkigyakorlat titka a magány és az elmélkedés. A lélek behatolása a nagy csendbe, amely azonban nem üres és élettelep, hanem tele van súlyos, eleven gondolatokkal. Az elmélkedő mindenekelőtt a saját lelkébe tekint be. Mi is vagyok én, ember, mit is keresek én a világon? Miért teremtett az, aki teremtett? Mi a cél, mi a rendeltetés, a fontos, az egyetlen szükséges? És hogyan feleltem meg e célnak eddig? És mi vár rám, ha teljesítem Isten-adta rendeltetésemet; mi az a léleküdvösség? mi az a menny s a Krisztus-hirdette, Isten-ígérte örök boldogság? S viszont ha eltévelyedem a céltól s bűnösen megfeledkezen az én egyetlen Uramról, Parancsolómról és Végcélomról: mi lesz akkor velem? Mily rút vagyok akkor, mily hálátlan? S mily súlyos büntetések várnak reám itt a földön és amodatúl? S mikor lesz az az „amodatúl"? Mennyi ideig fogok vajjon élni a földön? Mily hamar múlik el minden, ami itt körülvesz és kápráztat s mily gyorsan végez majd velem is a Halál? Mily mulandó minden s mily őrültség: erre a múló habvilágra építeni rá reményeink egyetlen várát? — S ha mindezek fénye mellett úgy találom, hogy eddigi életem eltévesztett, elhibázott élet volt, mit kell tennem, hogyan kell önmagamat átalakítanom, újjáteremtenem az irgalmazó Isten kegyelmével, hogy ezentúl a célnak s ne az örvénynek, az örök tavasznak s ne a pusztulásnak, a kárhozatnak éljek?

Ez az első hét. A másodikban aztán szebb, felemelőbb, virágosabb tájakra röppen át a lélek. Ideált keres az új élet számára, mestert és vezért a cél felé s itt találja maga előtt Krisztust, a példaképet és bátorító vezetőt. Fejedelmi jelenség, Istenember, Megváltó: megannyi cím, amely lelkesíthet, hozzáköthet, példájának követésére indíthat. A lélek hallja a hívó szót: Kövess engem! s követi is Jézust nyomról-nyomra, a megtestesülés titkától s Betlehem jászolától kezdve át az egyiptomi futáson, a názáreti magányon, a megkísér-

tetésen, a nyilvános életen. A táj kiszélesedik előtte s egyszercsak nemcsupán egyénileg látja Jézust, hanem hadban pillantja meg: itt Krisztus, ott Béliál. Két trón áll egymással szemben, két harci zászló; itt Ő toboroz, ott a sátán; itt nemes, tiszta lelkek sorakoznak köréje, kiknek étele-itala az alázat, a lemondás, a tudatos szegénység s a szeretet; amott a Gőg és Érzékiség fejedelme körül csoportosulnak a világ szerelmesei s a bűn és istenfeledés katonái. Melyikhez csatlakozzam? kérdi a lélek, melyiknek fegyvereit öltsem magamra, melyiknek elveit képviseljem a nyüzsgő harcban, az élet forgatagában, a világnézetek összecsapásában? A léleknek választania kell; lekötnie, leszögeznie magát, végleg és teljes határozottsággal, nem ma így, holnap úgy, hanem véres-komolyan, szent visszavonhatatlansággal. A lelkigyakorlat az észhez és akarathoz appellál. Nincs tovább, amíg itt a döntő szót ki nem mondjuk. Nem lehet Krisztusnak is szolgálni, a mammonnak is. Egész emberek kellenek Krisztusnak — s a lelkigyakorlat megedzi az akaratot úgy, ahogy egyetlen más eszköz sem s csupa erős lelkek jönnek ki belőle, vagy — nem tudnak lelkigyakorlatot végezni.

A harmadik hét s a negyedik a megerősödésnek van szentelve. Amit most már választottam, azt most még egyszer és még kétszer aláhúzom. A harmadik héten odamegyek a Getszemáni-kertbe, az ostorozó oszlophoz, az Ecce homo-képhez, a Golgotára. Ime, a fájdalmak embere; ime, az én királyom, aki előttem járt a nagyságnak, a kötelesség hősies teljesítésének s a szeretet túlcsordulásának útján. Félek elhatározásaim roppant, halálos komolyságától? A keresztfa alá megyek s ott belátom, hogy nem szabad félnem. Ha a Mester ennyit tehetett s tűrhetett értem; mi vagyok én, száraz, korhadt gally, hogy jobb sorsot kereshetnék magamnak, mint aminőt ő önként vállalt értem?

A negyedik hét a feltámadottat mutatja be az elmélkedőnek. A megdicsőültet, a mennybefelmenőt.

A vigasztalót; övéinek sírontúli reményét. „Bízzatok, cseng képéről a lélek felé, én meggyőztem a világot." Majd az Isten szeretetének felséges panorámája áll összefoglaló körkép gyanánt a szemlélő elé és köré s mind a belátásokat, felbuzdulásokat, szent érzeteket s nemes elhatározásokat teleszórja a viszontszeretet aranyának káprázó, magával ragadó fényével.

A lélek megtisztult az első hétben, irányt választott a másodikban, megszilárdult a harmadikban, nekitüzesedett, kipirult, megittasodott a negyedikben. Most készen áll az útra, — a nagy útra. Milyen nagy út, milyen fényes pálya ez! S mily sokan értek már rajta irígylendő célt! Ezen a négyhetes vándorúton tévelygő, ingadozó, tehetetlen botorkálókból szilárdléptű, gyorsiramú, szárnyaló lelkek váltak az Úr útjain. Xavérok és Canisiusok, Borromei Károlyok és Szalézi Ferencek vallották, hogy mindenüket, amijük van, a szentgyakorlatok ez iskolájának köszönik, hogy a manrézai csend formálta ki bennük az új karaktert, a hőst, a szentet, a vértanut. És valamennyi, aki jólélekkel elvégezte ezt a szentgyakorlatot, valamennyi kivétel nélkül azt vallotta, hogy sohasem volt oly boldog, oly könnyült lelkű, oly megvilágosodott, mint a jól végzett szentgyakorlat végén. Ezért is tér hozzá vissza mindenki szent szomjúsággal, aki egyszer ízelített belőle. „Akik belőlem isznak, még inkább szomjúhoznak!"

*

Mikor Szent Ignác fellépett, egy kincse volt: a szentgyakorlatos könyv. Ez volt a fegyver, mellyel elindult Krisztusnak visszahódítani a világot. Ezzel a bűvös-csodás, Isten-sugallta eszközzel nyerte meg első társait, ezzel hajtották végre ő és fiai az Egyház nagy, belső reformját. A trienti zsinat és a szentignáci lelkigyakorlatok: ezek voltak az újkori katolicizmus nagy regenerátorai, újjászervezői. S a Jézustársaság, amit csak művelt, a szentgyakorlatok erejével művelte.

A lelkigyakorlatok intézménye együtt terjedt el a világon a fejlődő Jézustársasággal. A rend eltörlése után (1773) az exerciciumos mozgalom is szünetelt, kivéve ott, ahol egyes buzgó lelkek tovább fáradoztak a lelkigyakorlatok életbentartásán. Ezek között szinte legendába illő eredményeket ért el egy délamerikai hölgy, *Maria Antonia De Paz* (1730—1799), akinek boldoggáavattatási eljárása folyamatban van. Gyenge nő létére nekivágott a hatalmas feladatnak s egész tartományokat járt be két indián szolgálója kíséretében s úgy gyüjtötte össze az embereket a lelkigyakorlatok végzésére. Huszonhat év lefolyása alatt nem kevesebb, mint 100.000 emberrel végeztetett szentgyakorlatot Argentinában és Brazíliában; egyedül 1784-ben nem kevesebb, mint 30.000 lélek vonult az ő kezdeményezésére lelkimagányba.

Az újonnan helyreállított Jézustársaságban főleg *Roothaan*, általános rendfőnök tett sokat a lelkigyakorlatok felkarolása érdekében. Az ő fáradozásainak eredménye volt az első olasz szentgyakorlatos ház, a St. Eusebio Rómában (1856). Ez a kezdeményezés: a külön e célra berendezett szentgyakorlatos házak intézménye a század végén Hollandiában, Belgiumban s Franciaországban talált buzgó felkarolásra s csakhamar egészen új s eddig ismeretlen lendületet adott a szentgyakorlatok intézményének. Főleg a férfivilág s nevezetesen a munkásság körében bizonyultak a lelkigyakorlatos házak a katolikus hitélet csodálatos fellegvárainak. *René Bazin*, a francia katolikus regényíró, külön regényben ecseteli a munkás-lelkigyakorlat varázslatos, átalakító hatását; ez a regény („Le blé qui lève") két év alatt 100.000-nél több példányban fogyott el s most a Szent István-Társulat magyarul is kiadta „Sarjadó Búza" címen. Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában külön egyesületek alakultak, amelyek a munkások, iparosok, tisztviselők, tanítók, egyetemi hallgatók s a magasabb értelmiség körében a zárt lelkigyakorlatozásnak propagandát csináltak. Rendesen

egyszerre csak egy-egy városnegyedben, sőt utcában gyüjtötték a résztvevőket.

Amsterdamban az első munkás-lelkigyakorlatokat csűrben, majd üresen álló hajók belsejében tartották; a munkások feltett kalappal, pipával a szájukban hallgatták meg az első meditációkat. Sokan gúnyolódva, „no próbáljuk meg" jelszóval vonultak be s az eredmény az volt, hogy egyetlen plébániáról 600 olyan munkás közül, akik már régóta nem gyóntak, 400-an önként visszajöttek másodszor is és beiratkoztak a lelkigyakorlati eszmét propagáló egyesület tagjai közé is. Sokan kiléptek a vörös szervezetekből, úgy, hogy egy azelőtt hirhedt szocialistatelepen egy vörös népgyűlés alkalmával már csak a kiküldött két szónok jelent meg. A szentgyakorlat magánya, az elmélkedések nyugodt meghallgatása, az örök igazságok, a csend és magábaszállás majdnem mindenkit tökéletesen átalakítanak, új világot nyitnak meg előtte, amelynek azután az exercitáns rendszerint haláláig törhetetlen apostola lesz.

A modern exerciciumos mozgalom klasszikus hazája *Hollandia*. Ide viszont a szomszédos Belgiumból terjedt át a mozgalom. 1906-ban P. Groot meghívására néhány hollandi úriember is résztvett a lüttichi (belgiumi) exerciciumos házban tartott zárt szentgyakorlaton. Mikor hazatértek, négyen-öten összeálltak s megfogadták, hogy addig nem nyugosznak, míg Hollandiában is nem teremtenek külön exerciciumos házat. Ezeknek a szent összeesküvőknek egyike volt *Ruys de Beerenbroek*, a jelenlegi holland miniszterelnök. Fáradozásuk eredményeként már a következő évben, 1907 június 9-én, belekezdtek az első hollandi férfi-exerciciumos-ház építkezésébe Venlo-ban. Az első zárt szentgyakorlatot itt 1908 június 6-tól 9-ig tartották s ettől kezdve hetenként volt benne szakadatlanul egy-egy, néha két-két szentgyakorlatos kurzus. 1918 október 15-én a szentgyakorlatos ház vezetője már jelenthette: „A venlo-i szentgyakorlatos házban 10 év

alatt *nem kevesebb, mint 42.000 ember végzett zárt szentgyakorlatot*". Hamarosan másik, majd harmadik, negyedik szentgyakorlatos házat is emeltek: az egyik legszebb s legjelentékenyebbet a nordbrabanti Vughtben[1] (1912—1913), a jezsuiták vezetése alatt.

Az elért nagyszerű eredményeket sejtetheti, hogy ma a mindössze csupán 2,063.000 katolikus hollandi számára nem kevesebb, mint *tizennégy külön szentgyakorlatos ház* áll rendelkezésre. Ezekben a házakban a lelkigyakorlatos mozgalom 1922 január 1-ig a következő számeredményeket érte el:

1. *Ejden*	nők	számára,	1906	óta	631	kurzus	19256	résztvevővel,
2. *Venlo*	férfiak	„	1908	„	892	„	53505	„
3. *Tilberg* ..	nők	„	1908	„	554	„	20087	„
4. *Noordwijkerkont*	férfiak	„	1910	„	511	„	23849	„
5. *Noordwijkerkont*	nők	„	1910	„	126	„	6113	„
6. *Amersfoort*	férfiak	„	1910	„	342	„	16980	„
7. „	nők	„	1910	„	323	„	18253	„
8. *Seppe*	férfiak	„	1912	„	373	„	20347	„
9. „	nők	„	1912	„	271	„	13455	„
10. *Roermond*	„	„	1913	„	286	„	9818	„
11. *Vught*	férfiak	„	1913	„	566	„	31855	„
12. *Uden*	nők	„	1914	„	442	„	19275	„
13. *Rotterdam*	„	„	1914	„	464	„	16428	„
14. *Aalbeck* ..	férfiak	„	1918	„	167	„	7765	„

[1] A vughti szentgyakorlatos háznak néhány napig e sorok írója is lakója volt. Gyönyörű, hatalmas, háromemeletes ház, tágas park közepében, ahol az exercitánsok a szabad időben sétálgathatnak. Az egész épület csupa apró szoba; minden exercitáns külön szobácskában lakik. A földszinten van az előadóterem, a kápolna, az ebédlő s még egy nagy terem, amelyben a záróünnepélyt szokták tartani, sőt a szentgyakorlat folyamán is üdülésül vallásos vonatkozású vetített képeket vagy filmeket szoktak bemutatni. Az egész épület páratlan gyakorlatlassággal, egyszerűen és ízlésesen van berendezve. Egyszerre 80—100-an végezhetnek benne szentgyakorlatot.

Az évi eredmények a következők:

1906-ban	volt	8	kurzus	231	résztvevővel,
1907-ben	„	17	„	468	„
1908 és 1909-ben	együtt	209	„	8491	„
1910-ben	volt	199	„	8830	„
1911-ben	„	274	„	11429	„
1912-ben	„	319	„	14587	„
1913-ban	„	381	„	17675	„
1914-ben	„	440	„	20403	„
1915-ben	„	522	„	24737	„
1916-ban	„	550	„	25942	„
1917-ben	„	567	„	26925	„
1918-ban	„	588	„	28310	„
1919-ben	„	637	„	30776	„
1920-ban	„	628	„	29003	„
1921-ben	„	609	„	29179	„

1906 június 6-tól 1921 végéig tehát összesen *5948 kurzuson 276.986-an végeztek zárt szentgyakorlatot.* A maximumot az 1919. évben érték el, amikor is az ország katolikus összlakosságának *nem kevesebb, mint 1½ százaléka ment keresztül a zárt szentgyakorlatokon.* Ha nem is annyira feltűnő, de hasonló eredményeket mutat fel a 7 vagy 8 belgiumi, 3 vagy 4 német, ugyanannyi francia, angol, spanyol, olasz, lengyel, északamerikai, kanadai, csilei szentgyakorlatos ház. Franciaországban a Junesse Catholique című ifjúsági egyesület tagjai közül 1920 elejétől 1922 júniusáig 484 zárt szentgyakorlati kurzuson 11.567 ifjú vett részt; ugyanezen egyesület tagjai közül ugyanazon időben 380-an léptek papi s 143-an szerzetesi pályára. Még Kínában is van már szentgyakorlatos ház a cséli-i misszióban, ahol 1894-től 1920-ig 41,594 katolikus kínai végzett 862 kurzuson zárt szentgyakorlatot.

Legfigyelemreméltóbb része a modern szentgyakorlatos életnek a *munkáslelkigyakorlatok.* A munkás szentgyakorlatok megindítója s egyúttal a szentgyakorlatos irodalom legkiválóbb ismerője és ápolója a belga jezsuita P. *Watrigant* Henrik, aki 1882 és 1887

között egymaga 108 munkás-szentgyakorlatot szervezett. Eleinte az északfranciaországi Chateau-Blanc-ban gyüjtötte maga köré a munkásokat. Egyszer egy lelkes katolikus gyáros 75 munkásával együtt jelentkezett nála szentgyakorlatra. Később Notre-Dame de Haut-montba tette át a munkás-szentgyakorlatok színhelyét. Az elért eredmények csakhamar oly örvendetesen jelentkeztek, hogy egy katolikus munkásvezér egy lüttichi kongresszuson 1890 szeptemberében így kiáltott fel: „Ha a munkásokból apostolokat akartok nevelni, vigyétek őket szentgyakorlatokba". A lüttichi püspök, *Doudrelou* erre lelkesen jelentette ki: „Csak kezdjétek meg, én veletek leszek".

A kilencvenes évek elején a belgiumi Fayt-lez-Manage-ban megszerzetek e célra egy házat a hozzátartozó kerttel együtt. Ebben az első voltaképpeni munkás-szentgyakorlatos házban 1891 augusztus 15-én 26 munkás kezdte meg szentgyakorlatát. Hamarosan más házak is következtek. 1894-ben Genf, 1896-ban Arlon, 1899-ben Lière, 1901-ben Lüttich, 1904-ben Alken stb. Az 1907-es év folyamán az említett hat házban összesen 245 exerciciumos kurzus volt 10.000 munkásrésztvevővel. Munkásnők számára Belgiumban 15 ház (zárda) áll rendelkezésre, amelyben évenként körülbelül 25.000 belga munkásnő végez szentgyakorlatot.

Az egyházi hatóságok a legnagyobb melegséggel karolták fel e mozgalmat s főleg X. Pius pápa minden alkalmat megragadott, hogy a legmelegebb szavakkal adja áldását és buzdítását e kimondhatatlanul nemes munkára. Ő alatta szokás lett, hogy minden római lelkigyakorlatos kurzus résztvevői a szentgyakorlat végén külön audienciára voltak hozzá hivatalosak s ez alkalommal a pápa mindig külön buzdító szavakat intézett hozzájuk. A jelenleg uralkodó Szentatya még a pápai trónra való emeltetése előtt külön tanulmányt tett közzé „Borromei Szent Károly és a szentgyakorlatok" címen s egyik első pápai ténykedése az volt, hogy a szentgyakorlatok intézményét melegen aján-

lotta az egész világ püspökeinek és papjainak figyelmébe s Loyolai Szent Ignácot, a szentgyakorlatos könyv szerzőjét, a szentgyakorlatok végzőinek s vezetőinek mennyei pártfogójává avatta.

*

A szentgyakorlatok intézménye nálunk is számos áldásos hatást fejtett már ki, de távol áll még attól, hogy oly fokban ismerjék és gyakorolják, amint megérdemli. Azok a szentgyakorlatok, melyeket itt is, ott is, főleg templomokban tartanak, napi egy vagy két előadással, az exerciciumoknak csak teljesen embrionális, kezdetleges alakját nyujtják. Komoly eredményeket, a szentgyakorlatos mozgalom igazi fellendülését majd csak attól várhatjuk, ha sikerül külön e célra megfelelő helyiségeket szereznünk és berendeznünk, exerciciumos házakat nyitnunk, elsősorban a férfiak — papok, értelmiség, tanítók, egyetemi hallgatók, iparosok, munkások stb. — számára.

Tapogotódzó lépések történtek már e célból. Sajnos, eddig nem nagy eredménnyel. Még nem értik, miről is van szó. Építésre ma alig gondolhatunk, de esetleg valamely üresen, vagy félig üresen álló kolostor, valahol nem nagyon messze a fővárostól, esetleg egy magános kastély is megtenné. Várjuk a nemes adakozót, aki ennek a nagyjelentőségű ügynek oltárára az első sorsdöntő áldozatot meghozza. Külföldön is adományokból, egész mezei birtokok átengedéséből létesültek az exerciciumos-házak.

Bizonyos, hogy aki ezen a téren a kezdeményező s elhatározó lépést megteszi, többet fog tenni a magyar katolicizmus belső megerősödése érdekében, mint talán bárki más tehetett az utóbbi ötven év folyamán. „L'oeuvre qui nous sauvera", ez a mi nagy mentőeszközünk, ahogy a francia katolikusok mondják.

Ki fogja Magyarország katolicizmusának ezt a nagy „mentőeszközt" nyujtani? Ki lesz Magyarország katolicizmusának új Pázmány Pétere? Ki segit megépíteni Magyarországon is a komoly hitéleti katolicizmus első manrézai fellegvárát?

Új keresztény fellegvár.

Vár épült a Zugligetben; szelíd, lankás helyen: torony és bástya nélkül, ágyútlanul és fegyvertelenül. Orrnán a kereszt: a szelídség és béke jele. És mégis vár ez, amelyben majd nemcsak meghúzódik a kereszténység, hanem ahonnan hódítani is indul és egyre új csapatokat bocsát ki majd magából a világnézet s a moralitás harctereire. Vár, amelynek ormán az aranybafoglalt Krisztus-név maga is biztosítéka a szakadatlan, csendes győzelmeknek, amelyeket a keresztény gondolat, mégpedig a maga legtisztább fogalmazásában s legkomolyabb értelmezésében, itt és innen kiindulva aratni fog.

Manréza! Lelki energiák újszerű, csodálatos kőforrása, karaktert alakító, hitet edző, magasságokba emelő szent magánosság misztikus kertje. Világítótorony; időből, térből kifelé, fölfelé mutató obeliszk; az Evangélium igazságainak s szépségeinek legmélyebb átélését tanító akadémia! Kezdd meg ma munkádat s teremts mielőbb új tavaszt a fáradt lelkekben!

A vallásos gondolat ma világszerte két ellentétes áramlatban sodródik. A tagadás eljutott a végső stádiumáig: oda, ahol már nem is csak kételkedik vagy tagad, hanem ahol, ha teheti, tűzzel-vassal, ha ezt nem teheti, agitációval, tömegnarkózissal, szenvedélyek szításával igyekszik a tájékozatlan s tanulatlan tömegeket a hittől elszakítani. Példa rá a mexikói Nérók őrült egyházüldözése s a marxista táborok kereszténységellenes sajtóhadjárata. Ugyanakkor azonban éppen az erősen értelmiségi körökben, s nevezetesen a tegnap még hangoskodva tagadók soraiban egyre több az öntudatos szakítás a negációval és a kétellyel, a vállvonogató szkepticizmus helyett bátor rákanyarodás a bízó és imádkozó hit diadalútjára.

Az utóbbi hónapokban a párisi *„Figaro"* feltűnést keltő cikksorozatot közölt az egyik legismertebb francia író és akadémikus, *Georges Goyau* tollából, aki a bolsevista Oroszország hivatalos ateisztikus propa-

gandalratairól mutatott be hátborzongató szemelvényeket. Ezekből a szemelvényekből valóban a Sátán engesztelhetetlen istengyűlölete, perzselő Krisztus-szidalmazása süvít felénk. A *„Bezbozsnik"* (Istentagadó) című, állami kiadású, s 70.000 példányban terjesztett orosz lapnak minden száma irásban és képben a legmocskosabb istengúnyolást igyekszik népszerűsíteni. Egyik illusztrációja például hatalmas termetű munkást ábrázol, amint fejével az égig ér s bosszús tekintete előtt rémülten menekülnek: az Atyaisten, Jézus, Jehova, Allah s egy pogány istenség, miközben a munkás ezt kiáltja: „Végeztünk a cárral, most hadd kerüljenek sorra az égiek!" Egy másik képen potrohos burzsuj képviseli a kapitalizmust, mellette kardcsörtető kozák katonatiszt az imperializmust, mindketten úndok pofájú kutyát vezetnek láncon, amely dühös ugatással veti rá magát az emberi nemre, s ez a kutya, az aláírt magyarázat szerint, az — Isten.

Az evangéliumnak az utolsó vacsorára vonatkozó részlete szolgál szövegül egy harmadik ábrázolás alatt, ahol részeg, kurjantozó társaság — a kánai menyegző — dorbézol, középen Krisztus, amint a *vodka* élvezetére s a pálinkagyártás titkaira tanítja az embereket, ahogy ő azt Egyiptomban tanulta, s miközben egyesek részegen feküsznek a földön, mások hánynak, Krisztus folyton ezt ismétli: „Vegyétek, igyátok mindnyájan!" Egy negyedik képen az Isten mint utálatos, részeges, bárgyu arcú öreg ül egy széken s a felszálló exhalációk galamb képében szálldosnak körülötte a levegőben; angyalok és szentek az orrukat fogják s arcfintorgatva kiáltanak az emberek felé, akik rémülve menekülnek az Istentől: „Nektek könnyű, mert ti elmehettek, de nekünk ezt az illatot (az oroszban „illat" és „lélek" egy szóval jelöltetik) örökre el kell viselnünk". S Georges Goyau biztosít róla, hogy ezek a válogatott istenkáromlások még a finomabbak közül valók, amelyekkel az orosz leninisták a jámbor muzsikot s az ifjúságot az istenhitből kiforgatni törekszenek.

Ha ennyire nyiltan nem is, lényegében hasonló

eszközökkel dolgozik az ateisztikus és keresztényellenes propaganda a harmadik internacionálén innen is. A bécsi szocialisták úrnapi gúnykörmenetei, amelyeken gyermekekkel énekeltetnek Krisztusgyalázó dalokat s vitetnek „Le az Istennel!" és „Le a Miatyánkkal!" című feliratokat, csak éppen „tempóban" különböznek a „Bezbozsnik" arcátlanságaitól. Mindkét tempóról nyugodtan elmondhatjuk, hogy itt a vallástalanság és vallásellenes agitáció csakugyan a mélypontját érte el annak, amire az emberi alávalóság és gonoszság képes.

És ezzel szemben a másik oldalon ott van a Chestertonok és Papinik konverziója, az értelmiségi osztához, a Marconik és Nobilék tüntető vallástisztelete, a francia Természettudományos Akadémia (Académie des Sciences) egyhangú leszavazása a vallás mellett, melyet most két éve ugyancsak a *„Figaro"* ismertetett, a mexikói tömegvértanuság csodálatos hősiessége, a hitetlennek kikiáltott Franciaország 60—70—90.000 férfit felvonultató vidéki katolikus nagygyűlései, a csikágói eucharisztikus kongresszus... Nem érdekes illusztrációja-e mindez annak a ténynek, hogy a mesterségesen szított munkásaposztázia korában az Értelem és az Izlés új renesszánszkorát hozza fel világszerte a legkomolyabb vallásosságnak?

Nálunk ennek az Apponyi Albert által az utolsó katolikus nagygyűlésen szintén megállapított vallási újjászületésnek minden egyeben kívül nemzeti jelentősége is van. Eltiport nemzet vagyunk, amely új erőre akar támadni. Pénzünk, fegyverünk, politikai súlyunk úgyszólva nincsen. Az egyetlen, amire hagyatkozhatunk, amiben reménykedhetünk, az erkölcsi értékeink kultusza s ezzel a nemzet belső életképességének felfrissülése. Nemcsak a kereszténység kétezer éves történetén át, hanem már a pogány ókorban sokszorosan beigazolódott tény, hogy a nemzetek erkölcsi erejének, belső regenerálódó-képességének legelsőrendű tényezője mindig a vallás volt. Még a pogány kultúrák is csak addig voltak erősek, amíg vallásosak

voltak. A babona gyengít, ellenben a komoly, férfias, meggyőződéses vallásosság erősít. Áldozatos kötelességteljesítésre, becsületességre, önzetlenségre, igazságosságra, méltányosságra, erkölcsös, nemzetkonzerváló életre, ideális gondolkodásra, felebaráti szeretetre, társadalmi együttérzésre semmi sem tanít meg jobban, mint az Isten hite s közelebbről: az evangélium komoly élése. Aki ezeket az immanens erőket egy nemzet belső életében védi, fejleszti, gyarapítja, az annak a nemzetnek életerejét sokasítja meg, az a nemzet jótevője, napszámosa, mentője.

Ebből a szemszögből nézve igézetes nemzeti esemény az első budapesti férfi-szentgyakorlatosháznak, a kereszténység új várának mai, ünnepélyes megnyitása.

Tárd ki hát kapudat, zugligeti lelkigyakorlatos ház, a krisztusi gondolatok új szétsugárzására a magyar társadalombanl Bontsd ki Isten-áldotta erőidet, szelíd, manrézai fellegvár, mindenelőtt annak a sokszoros lelki Trianonnak széttörésére, amely a tagadás, a kételkedés, az anyagiasság, a nemzetsorvasztó hedonizmus ködében rakodott rá fojtogató láncgyűrűként a magyar férfivilág lelkére s a békés ívek alatt, melyeket ma szentel fel s ad át hivatásának Eger ősz érseke, nevelj majdan a keresztény Magyarországnak hitben erős, jellemben ingathatatlan, hazafiasságban áldozatkész s erkölcsi értékeiben gyémántszilárd, új, koloszszeumi, hitvalló nemzedéket!

Misszió.

Most szombat este megkezdődik a nagy budapesti misszió. Nagyszabású kísérlet arra, hogy a főváros közönségében az alvó kereszténységet elevenné, hitéletivé szítsa. 40 templomban szólal meg egyszerre 12 estén át az ébresztő szózat, hogy aztán a nagycsütörtöki eucharisztikus szeretetvacsorával érjen véget.

Ne mondja senki, hogy ez nem napilapba, nem

vezércikkbe való téma. Mert kihatásaiban feltétlenül az. Sztalin ezt tagadná s tagadják a marxizmus egyéb köldöknézői. Mi köze is lehetne a templomok munkájának a nagy élethez? Imádságnak a politikához? Prédikálásnak a gabonaárakhoz? Evangéliumnak a nemzetközi relációkhoz? S nyilván csak ez utóbbiak a fontosak, az ember emésztőgép, a közélet a gazdasági versengés szövedéke, a társadalom az anyagi javak felhalmozására, kicserélésére s elfogyasztására való. Ami ezen túlmegy, babona és abstrakció, álmodozás vagy ámítás.

Annyira beleette magát az emberekbe, a keresztényekbe is a materializmus, oly sikerülten űzte rejtett propagandáját a modern pogányság, hogy sokan észre sem veszik, mennyire anyagiasan gondolkoznak. A léleknek nincs ázsiója a szemükben. Pedagógia, morál, a néplélek egészsége, belső életerők, lelki vitaminok: amolyan színevesztett, régimódi szólamok a fülekben, amelyeken okvetlenül csak mosolyogni lehet. Szép, szép, ha van lélekkultúra is, vélik; főleg a nőknél, a gyermekeknél s a népnél kell az ilyen súlytalanságok kultusza is, de hát a komoly témák csak ott kezdődnek, ahol arról van szó, mi lesz a forgalmi adóval, a flottaleszereléssel, a Young-tervvel s a jövőévi búzaárral. Mit mondott egy miniszter, mit csinál az új francia kormány, hogyan énekel egy színésznő, ki játssza a címszerepet a legújabb darabban és Győr győz-e Újpest ellen, vagy a kőbányai műkedvelő makkabeusok-e az óbudai finánciellenőrök ellen?

Van valami bájosan naiv és meghatóan primitív ebben az éretlen egyoldalúságban, amely még nem vetette le annyira a szellemi gyerekcipőket, hogy nagyobbnak érezze a lelket az izmoknál, a belső ember értékeit, vallást, rendeltetést, karaktert, erkölcsöt, harmóniát s elrendezettséget a jóllakásnál, a sportnál s a politikánál. De ez az egyoldalúság kiveszésre van ítélve, a hosszú völgymozgás után hegymozgás következik, megvilágosult elmék kezdik újra felfedezni az emberben az embert, az animalban az animát, a múló,

rohanó, szétfoszló értékek közt az el nem múló dolgok kultuszának abszolút felsőbbrendűségét. Az ember nem lehet csupán arra való, hogy egyék és robotoljon, építsen s építés közben maga dőljön romba, hogy illuziókat kergessen, amelyek ma vagy holnap köddé foszlanak. Kell az életnek magasabb céljának lenni, de akkor nem is lehet művelt ember, egész ember, emberi ember, aki e magasabb céllal nem törődik s léte transzcendens exigenciáit kávéházi élcek, mammonkultusz és emésztési gondok fojtó gőzébe öli.

Ma a vallási orientáció ismét általánosan érzett, felismert szükségletté kezd válni, mégpedig világszerte. A zseni-konverziók korában élünk; a Chestertonok, Papinik, Sigrid Undsetek korában. A vallástalanságot a felvilágosodottsággal s tudományossággal maholnap már csak a szakszervezeti titkárok azonosítják, a Lunacsarszkik és Jaroszlavszkik kendőzik. A kereszténység nem tömegmozgalom vagy tömegállapot többé, de igenis tömegek egyéni mozgalma s birtoka. Az agitáció, a kenyérgond, a siralmas anyagi helyzet vagy a másik oldalon éppen a bőség, az élvezet, a mámor tízezreket von még el a jobbik énjük szellemi igényeinek attól a szolgálatától, amit a kereszténység jelent, de a látók és magukhoz ébredettek száma egyre nő s Berlinben, Liverpoolban épp oly zsúfoltak a templomok, mint New-Yorkban és Csikágóban. Nem, nem vagyunk merő anyag többé, vándorló éhség s járkáló vágy, kezdünk ismét lélek is lenni s lelki táplálékot, fényt, eligazodást s erőt keresünk.

Mi több: kezdjük észrevenni, hogy a lélek egészsége még a testnek is fontos s a vallás a társadalomnak, a közéletnek, a nemzetnek is éltetője. Nem igaz, hogy a népek virágzásához csak tőke kell, meg nyersanyag, meg fizikai munka s kifogástalan adminisztráció; oda erkölcsi egészség is kell, szellemi integritás, belső elrendezettség, idealizmus és felebaráti érzés, aminek mindnek az Istennel való viszonylatunk a végső alapja. A társadalom nemzetekből áll, a nemzetek családokból, a családok egyéniségekből s ahol

ez a végső cella beteg, ott megakad a felsőbb egységek zavartalan életműködése is, ami aztán kirobban a családok válságában, a nemzeti s nemzetközi katasztrófákban. A vallási élet kultusza egyben közéleti tisztulást, társadalmi erőgyarapodást jelent: becsületes embereket, becsületes funkcionáriusokat, becsületes politikát, őszinte hazaszeretetet, szilárd családi életet, egészséges gyermeknevelést, az igazságosság és szeretet uralmát a gyilkos önzés s a mételyező, mállasztó, örök háborgást keltő ösztönösség helyén.

Ahogyan az egyes ember életében a bajoknak csak kisebb százaléka következik természeti s fizikai adottságokból, a nagyobbik rész az egyéni helytnemállás, oktondiság, könnyelműség és bűnök eredője, úgy a társadalmi s népi életnek millió fonáksága, igazságtalansága, sebző, gyilkos visszássága is nagyrészt emberi bűnök s fogyatékosságok függvénye. Meggyógyítani a társadalmat nem lehet az egyének gyógyítása, lelki regenerálása nélkül; jó politika nincs etika nélkül s etika nincs etikailag egészséges emberek nélkül. Nem több tudásra van elsősorban szükség, hanem több és jobb akarásra; nem az intellektus képzése egyedül teszi az emberi közösségeket jobbakká s értékesebbekké, hanem az erkölcsi magabízás, szilárdság, eszmeiség növekedése. S ki ne látná, hogy ennek örökké legtermékenyebb talaja a kereszténység, — nem a szavalt s anyakönyvbe rovott, hanem hitt, érzett s élt kereszténység. Az, amit a misszió akar.

Ezért van szükség misszióra, erkölcsi megújulásra, lelki szilárdulásra, elsősorban itt az ország szívében, ahonnan az eligazításnak s iránytjelzésnek kell az egész nemzetre kiindulnia s ahonnan eddig bizony rengeteg megtévedés, szenny és méreg áradt szét az országba. S ezért kell mindenkinek mindent elkövetnie, hogy a misszió fényesen sikerüljön s nyomában sokezer beteg magyar lélekbe konduljon bele gyógyítón, vigasztalón, erősítőn a feltámadást jelző húsvét harangszava.

Hitéletünk elmélyítése.

Az Egyház helyzete ma *új stádiumba került.* Régente a nagyok, királyok, városok gondoskodtak a vallásos életnek szükségleteiről s a hitélet fejlesztésének eszközeiről; ma az Egyház fenntartása mindinkább a hívek vállára nehezedik. De ennél is fontosabb változás: régente az egész közszellem keresztény és katolikus volt és senkinek eszébe nem jutott a keresztény világrend ellen támadni; ma ellenben a vallástalanság a legutolsó faluig eljutott, sőt maguk az életkörülmények, munkaalkalom stb. szinte kényszerítik az embereket arra, hogy a vallásos élettől távol maradjanak.

A városok szociáldemokráciája jórészt a falvakból beözönlő munkakeresők soraiból rekrutálja tagjait; a falujában még vallásos és erkölcsös leány a városba jön szolgálni vagy gyári munkásnőnek, s nagyon sok esetben áldozatul esik a város erkölcstelenségének. Ma külön eszközökkel kell gondoskodnunk arról, hogy az emberek vallásosak és erkölcsösek maradjanak, fel kell vértezni az embereket a hitetlenség és modern erkölcstelenség csábításaival szemben. Erre pedig nem elég, ha a pap maga a templomban prédikál és gyóntat, mert sokszor éppen azok, akik leginkább rászorulnak a lelki életre, nem is járnak már a templomba; hanem utánuk kell menni az elveszett juhoknak s felkeresni őket ott, ahol vannak.

Erre a pap nem elég: paphiány van s a papság alig tudja a legszorosabb lelkipásztori teendőket ellátni. Mindenképpen szükség van tehát a *világiak közreműködésére* is, hogy pótolják s kiegészítsék, amit a pap egymaga elvégezni nem bír, s azonkívül befolyásukkal, helytállásukkal támogassák az Egyházat feladatainak zavartalan teljesítésében. Ez utóbbi tekintetben a protestánsok messze felülmúlják a katolikusokat; akárhány protestáns ember tán évhosszat feléje sem néz a templomának, de ha arról van szó, hogy a felekezetét támogassa, azonnal kész minden

munkára, szaval, agitál, propagandáz a maga felekezete mellett. Ebből nekünk katolikusoknak is tanulnunk kellene.

A világiak közreműködése a hitélet mélyítése és erősítése terén kétféle lehet: *egyéni és szervezett. Egyéni,* amikor a katolikus ember, férfi vagy nő, ifjú vagy felnőtt, adandó alkalommal igyekszik a jót terjeszteni, a hitet védelmezni, a rosszat megakadályozni, a tévedőket a helyes útra vezetni stb. Az egyéni apostolkodásnak fő tere a család: itt minden katolikus apa és anya, de a nagyobbacska testvér is a kisebbekkel szemben, született világi apostol. *Szervezett* a világi apostolkodás, amikor nagyobb szervezeteket létesítünk a hitélet erősítésére.

A szervezett világi apostolkodásnak rendes keretei a katolikus *egyesületek.* Vannak *hitbuzgalmi* egyesületeink, aminő az Oltáregyesület, a Mária-kongregáció, a Rózsafüzér-társulat, a Jézus Szíve-szövetség, a Férfiliga, a gyermekek számára a Szívgárda s hasonlók. Ezeknek nagy előnye, hogy a jobbakat tömörítik s olyan kovászt teremtenek az egyházközségben, amely példájával s éltető erejével átjárja a hívek nagy tömegét és ott is hat, ahová a lelkipásztor szava közvetlenül nem ér el.

Vannak azután *kulturális* és *gazdasági* egyesületeink, aminő a Katolikus Népszövetség helyi csoportja, a katolikus olvasókörök, a katolikus földműves-egyesületek, legényegyletek, ifjúsági egyesületek stb. Az ifjúsági egyesületek közt a cserkészcsapatok és a leventeintézmény érdemelnek különös figyelmet. Mindezek fontossága oly nagy, hogy valóban megérdemlik az összes komoly katolikusok figyelmét és támogatását. Ezeknek vezetésében is részt kellene venniök a világi katolikusoknak, mert lehetetlen, hogy mindent a pap maga végezzen. Sokszor az egyesület jellege is magával hozza, hogy megfelelőbb a világi vezető, mint a pap.

*

Azonban nem elég a keret, azt még meg is kell tölteni *eleven élettel.* Sokszor van egy községben mindenféle egyesület, de talán egyik sem virágzik. Mi ennek az oka? S hogyan kell ezen a bajon segíteni?

A baj oka rendesen az, hogy kevés az olyan katolikus, aki az egyesületi s apostolkodási életben *tudna* is, *akarna* is hasznos szolgálatokat tenni. Pillanatnyilag fellelkesül s be is iratkozik valamely egyesületbe, de aztán époly könnyen és gyorsan cserben is hagyja.

1. Hiányzik mindenekelőtt a *komoly akarás,* a kitartó, önfeláldozó és lelkes munkakészség. Nem vagyunk kellőkép átitatva vallásunk szeretetével, nem élünk mélységes lelki életet, nem tölti el lelkünket az az olthatatlan szeretet Krisztus és az ő országa iránt, amely aztán cselekedni, áldozni, sőt ha kell, szenvedni is képes a szent ügyért. Ahol igazán szeretik Krisztust, ott van kitartás is, még az ellentmondás és csalódás esetén is; ott nem riad vissza az ember semmitől, nem kedvetlenedik el, nem keresi az első helyeket, a dícséretet, a kitüntetést, az elnöki s hasonló címeket; ott az ügyet nézi az ember s az ügyért minden percben, minden munkára, minden helytállásra kész. De ahol kevés a lelkiség, ott csak ideig-óráig vállalunk munkát, hamar elcsüggedünk, hamar otthagyjuk a zászlót.

Ha tehát komoly világi apostolkodást akarunk, legelső helyen gondoskodnunk kell a magunk lelki átalakításáról, saját hitéletünk elmélyítéséről. Ezért első lépés a helyzet jobbulása felé, hogy legalább a vezetésre hivatott, jobb katolikusok kezdjenek komoly lelki életet, végezzenek évente háromnapos zárt szentgyakorlatot (főleg az új budapesti lelkigyakorlatosházban van erre nagyszerű alkalom), járuljanak gyakran a szentségekhez s lehetőleg tömörüljenek valamely kimondottan hitbuzgalmi szervezetbe. A gyakran áldozó, belső lelki életet élő katolikusokból kell azután megalkotni az egyházközség vezérkarát, a szűkebb cselekvőbizottságot, amely a lelkipásztor körül csopor-

tosul s őt közvetlenül támogatja a hitélet felkeltésében.

2. A buzgalom és jóakarat maga azonban nem elég. *Érteni is kell a módhoz,* hogyan apostolkodjunk eredményesen. Ma csak az tud megfelelni a hitellenes támadásokra, aki maga is alaposan ismeri, *tanulmányozta a vallási kérdéseket.* Ide nem elég az, amit a hittanból az iskolában tanultunk. Kell tudnunk például, mivel cáfoljuk meg a liberális vagy szocialista elveket, kell tudnunk megfelelni az ellenvetésekre, melyeket szent hitünk s Egyházunk ellenfelei nap-nap mellett felhoznak. Azonkívül ismernünk kell a *katolikus szervezkedés módját,* a hitélet szükségleteit s hogy hogyan lehet azokról legügyesebben gondoskodni; az *erkölcsi és társadalmi bajokat* s a módokat, ahogyan e bajokon segíteni lehet. A gyakorlati buzgóságon kívül *értelmi felkészültség* is szükséges az eredményes apostolkodáshoz, másszóval: aki apostolkodni akar, annak tanulni is kell. S mielőtt cselekvésre indulunk, szükséges, hogy a munkára kész fejek előbb ismételten gyűljenek össze, tanácskozzanak, beszéljék meg maguk közt, mit lehetne tenni s hogyan kellene tenni ott helyben, hogy eredményt érjünk.

Mindezen célok érdekében kiváló szolgálatot tehet az *olvasmány,* továbbá megfelelő *előadások meghallgatása* s a hallottak rendszeres *megbeszélése.*

a) Az *olvasmány* tekintetében el kell érnünk, hogy komoly katolikus embereink mindenekelőtt a katolikus *lapokat és folyóiratokat* olvassák szívesen, mert csak azokból tanulhatnak olyat, amire az Isten országának építésében a földön szükségük van. A „Szív" ujságot minden komoly katolikusnak át kell olvasnia hetenkint; művelt katolikusoknak pedig ezenkívül a „Magyar Kultúrát". Ebből a két folyóiratból rengeteget tanulhat mindenki. Hasonlókép tanulmányozzuk át a népszövetségi füzeteket s röpiratokat, azok is tele vannak hasznos és időszerű eszmékkel, amelyeket a hasznos munkára kész katolikus embernek ismernie kell. Fontos továbbá a katolikus *kölcsön-*

könyvtár is, amelyből olcsó pénzen a legjobb katolikus könyvekkel megismerkedhetünk.

b) Époly fontos azonban a megfelelő *előadások* megtartása s esetleges *hozzászólások*. Maga a papság szívesen tart ilyen előadásokat, egyszer a katolikus hitvédelemtan vagy egyháztörténelem, másszor az erkölcsi törvények, a társadalomtudomány vagy a katolikus szervezkedés teréről. De kívánatos, hogy hozzáértő világi katolikusok is vállaljanak ilyen előadásokat. A jegyző vagy ügyvéd a közigazgatási vagy jogi kérdések teréről; az orvos a közegészségügyről, a gyermek- és anyagondozásról, az alkoholizmusról, a tüdővészről stb.; a tanító vagy tanítónő a nemzeti irodalom, a földrajz vagy hazai történelem egyes érdekes fejezeteiből tarthat előadást. Van Magyarországon község (Csanakfalu, Győr megye), ahol egész télen át folynak ezek az ismeretterjesztő népies előadások s az egyszerű földművesnép is rendkívül nagy figyelemmel s örömmel vesz részt ezeken az előadásokon. Utána, aki valamit meg nem értett, megkérdezheti, esetleg valamely gyakorlati megjegyzést vagy indítványt fűz hozzá stb.

*

Kívánatos volna, hogy az újra felélesztendő Katolikus Népszövetség, vagy a meglevő egyházközségi szervezet keretében ezt a kettős előkészületi munkát: a *lelki élet* és a *katolikus önképzés* munkáját mi is rendszeresebben felvegyük. Mindenekelőtt szűkebb körben. Kezdjük 100—150 emberrel, a község javából. Ha ebből időközben 50—60, vagy akár 100 is elmaradozik, nem nagy baj; csak hadd hulljon a férgese. De aki megmarad, abból *teljesértékű apostolt* képezünk s ezek segítségével igazán modern alapon, a kor kívánalmainak megfelelőleg megkezdhetjük majd a hitélet komoly elmélyítését községünkben. Hadd tartozzunk mi is a *mintaszerű katolikus egyházközségek* közé. Ha ettől ma még nagyon távol állunk, az se baj;

annál inkább szükség van bátor kezdeményezésre s kitartó munkára.

Mit mondanak hozzá? Szóljanak hozzá nyiltan. Kik jelentkeznek arra, hogy havi összejövetelünkön résztvesznek s úgy a lelki, mint a művelődési munkában csatlakoznak a kitűzött feladathoz? Mit tehetünk pl. a sajtó, a Népszövetség, a szegény- és beteggondozás terén? Mehetnének-e tőlünk is néhányan Pestre háromnapos zárt szentgyakorlatra? — Mikor jövünk össze legközelebb?

Katolikus szervezkedés.

A magyar katolikus szervezkedés kérdése.

Szervezkedés alatt az azonos célra törekvő erők céltudatos és jól elrendezett tömörítését értjük; *katolikus szervezkedés* alatt pedig a katolikusok egy-egy nagyobb csoportjának olyan tömörítését és munkábaállítását, amely lehetővé teszi mindazon erők és értékek egységes és célirányos érvényesülését, amelyek ama katolikus csoportban megvannak s amelyek tömörítés, munkábaállítás és kellő munkabeosztás nélkül elkallódnak, tétlenül maradnak, vagy csak szórványosan, elszigetelten s csekély, mert szétforgácsolt erővel érvényesülnek.

A szervezkedés erejét és célszerűségét csak részben fejezi ki a régi példabeszéd a vesszőkről, amelyeket egyenkint könnyű összetörni, de ha összefogjuk őket, a legerősebb herkules sem bír meg velük; mert ez a hasonlat magában csak az egység és tömörülés nagy erejét és jelentőségét fejezi ki. A szervezkedésnek azontúl, hogy nehezen összetörhető, nehezen legyőzhető egységeket hoz létre, még egy másik nagy jelentősége is megvan, ami miatt voltakép egyedül szolgál rá a „szervezkedés" szóra s válik az élő szervezetek hasonmásává. Ez a másik előny az, hogy a nagy egységben minden egyes tagnak és résznek megvan a maga jól beosztott s kiválasztott részletfunkciója is, amelynek elvégzésével az egésznek egészséges fejlődését és fennmaradását biztosítja, sőt — külön előny — az egész szervezetet s az összes részeket a legértékesebb részeknek, az agynak, a szívnek, a léleknek rendeli alá s ezeknek értékes funkcióit a sze-

rényebb és jelentéktelenebb részek munkábaállításával s irányításával mintegy megszázszorozza.

A katolikus hivők összességét maga Krisztus Urunk szervezte meg, amidőn egyházat alapított s azt szigorúan monarchisztikus és hierarchikus szervezetével látta el. Az Egyház hivatalos hierarchikus szervezetével a katolikusok lényeges és hivatalos szervezete adva van. Ez a szervezet a pápa, mint Krisztus helytartója alatt felöleli a püspököket és kisegítő papságot, az egyházmegyénkint és plébániánként megszervezett lelkipásztorkodást. A hivatalos egyházszervezeten kívül azonban van nem-hivatalos katolikus szervezkedés is, amely az előbbinek, a hivatalosnak támogatója, folytatója, kiegészítője; ide tartozik az iskolaügy, egyesületi élet, a katolikusok politikai, gazdasági, kulturális szervezkedése s mindaz, amivel rendszeres és összefogó magántevékenység útján a katolikus ügyet előbbrevinni, védelmezni s fejleszteni lehet.

Kétségtelen, hogy a katolikus szervezkedésre mindkét értelemben szükség van. Szükség van a hivatalos, hierarchikus szervezkedésre s ennek folytonos kiépítésére, a fejlődő viszonyokhoz és szükségletekhez való alkalmazására s szükség van a nemhivatalos szervezkedésre is, mint amely nélkül a katolikusok sem jogaikat eredményesen meg nem védhetik, sem a katolikus hivőkben élő erőket s értékeket felhasználni s egyöntetűen foglalkoztatni nem tudják. Közhely, hogy ma a szervezkedés korában élünk s kicsiny csoportok, ha jól meg vannak szervezve, sokkal erősebbek, mint akár óriási számú, de szervezetlen tömegek s csakugyan volt és van rá példa a legközelebbi multban s a jelenben is, hogy számban jelentéktelen kisebbségek — zsidóság, szabadkőművesség, szociáldemokrata szervezetek — egész országokat tudtak és tudnak sakkban tartani, sőt terrorizálni, sajtójukkal, agitációjukkal eltölteni s a sokkal nagyobbszámú, de szervezetlen katolikusság éppen szervezetlensége foly-

tán gyakran szinte Hamupipőke-szerepet kénytelen játszani mellettük.

Katolikus szervezkedésre szükség van, mert nélküle legelemibb feladatainkat sem tudjuk teljesíteni sem egyházunk védelme, sem a lelkipásztorkodás külső feltételeinek biztosítása, sem a legkülönbözőbb társadalmi teendők érdekében. A katolicizmus azokban az országokban virágzik, ahol a katolikusok helyesen meg vannak szervezve s azokban az országokban pang, ahol a szervezkedés fogyatékos. Amint az élő organizmusban a szervezettség annyi, mint élet és egészség, a szervezet szétesése pedig betegség és halál, úgy az egyes országokban is a katolikus élet és virágzás fogalma szinte teljesen egybeesik a katolikus szervezettség fogalmával. Hollandia s a német vagy amerikai katolicizmus virágzását a szervezetek és a szervezettség tartják fenn, nálunk viszont a hitélet súlyos bajai és hiányai elsősorban éppen szervezetlenségünkből erednek.

A katolikus szervezkedés egy-egy országban abban áll, hogy megállapíttatnak az összes teendők, megszámláltatnak az összes rendelkezésre álló erők és erőtényezők, kitüzetik a munkaterv és munkabeosztás, a sorrend, a tempó, az érintkező pontokon követendő eljárás, számításba vétetnek az akadályok, a nehézségek, az összeütközések más tényezőkkel stb. s aztán a megállapított munkaprogram egységes követésére s végrehajtására rávezettetnek s ha kell: rászoríttatnak az összes felhasználható erőtényezők.

A szervezkedéshez tehát három főtényező szükséges: 1. a határozott s egységesen akart célpontok (munkaprogram), 2. a munkaprogramot végrehajtani hivatott erők, 3. megfelelő vezetés, irányítás, ellenőrzés.

Megvan-e nálunk a katolikus szervezkedésnek ez a hármas alapfeltétele? Mielőtt e kérdésre felelünk, lássuk, mennyire mutatja a katolikus Magyarország a szervezettség vagy szervezetlenség képét?

Hogy a magyar katolicizmus szervezettsége fogya-

tékos és hogy e tekintetben messze mögötte állunk számos más országnak, valóságos közhely, melyet számtalanszor felpanaszoltunk már egymásnak. De még a felpanaszolás terén sem jutottunk el odáig, hogy legalább hát bajainkat, hiányainkat s teendőinket rendszerbe foglaltuk s áttekinthetővé tettük volna. Ha a következőkben szervezetlenségünknek nehány példájára rámutatunk, ezzel sem kívánunk a teljes felsorolás feladatára vállalkozni, csak iskolapéldákkal szolgálunk. Természetes, hogy nem meddő bírálgatás a célunk s előre hangsúlyozunk kettőt: először: hogy nagyon sok sajnálatos helyzetet az illetékesek éppen az összszervezkedés hiányossága miatt ma legjobb akaratuk mellett sem tudnak megjavítani; másodszor: hogy a szóváteendő hiányokkal éppen nem vonjuk tagadásba azt a rendkívül sok értékest és jót, ami a magyar katolicizmus kebelében Isten dicsőségére s a lelkek javára napról-napra végbemegy.

Lássuk már most szervezetlenségünket a főbb területeken.

A lelkipásztorkodás terén.

Szervezkedésünknek legfájóbb fogyatékosságai a lelkipásztorkodás terén tapasztalhatók.

Egyházmegyéink beosztása Szent István és Mária Terézia óta változatlan. Azóta — nem is beszélve az ország mai szomorú szétszaggatásáról — mégis csak hatalmas változások, fejlődések színhelye volt hazánk. Az egyházmegyék beosztása — az egy Mária Terézia által kezdeményezett kísérlet kivételével — semmiben sem alkalmazkodott a változó viszonyokhoz. Maradt az egyik megye óriási, a másik viszonylag kicsi. A régi országos középpontok, Esztergom, Kalocsa, rég elvesztették elsőrendű jelentőségüket; a modern közlekedési vonalak is kívülhagyták őket s érdekes, hogy ma mindhárom érseki székhelyünk csak vicinálissal közelíthető meg. A nyelvi s hasonló válaszfalak az egyházmegyei határoktól teljesen függetlenek.

Külön kérdés: Budapest. Szinte a földből nőtt ki az óriási főváros, s míg Vác és Rozsnyó egyházmegyei székhelyek, Budapest természetesen — nem az. Sőt voltakép nem is egyazon megyeszékhelyhez tartozik, amennyiben tőszomszédságában fekvő külvárosai már részben a váci, részben a székesfehérvári egyházmegyékhez tartoznak. Pedig ezeknek a külvárosoknak lakossága sokkal inkább a budapesti homogén, mint a vácival vagy fehérvárival; azonkivül ez a lakosság szinte csak aludni jár haza, nappalát Budapesten tölti, ennek a levegőjét szívja. A főváros és közvetlen környékének főpásztori ellátása tehát — ha ezalatt az ellátás alatt nem puszta irodai ellátást értünk — mint legtermészetesebbet azt kívánná, hogy Budapest és közvetlen környéke külön, vagy legalább azonos egyházmegyét képezzen; így sokkal tervszerűbben s egységesebben lehetne hozzálátni a szervezett nagyvárosi lelkipásztorkodáshoz. Ezzel szemben a helyzet az, hogy Budapestnek még csak külön érseki helytartója is csak néhány éve van s az érseki helytartónak természetszerint nincs meg az a tekintélye, cselekvési tere és intézkedési joga, mint egy megyéspüspöknek.

Amióta Budapestnek legalább külön érseki helytartója van, máris jelentékeny s eléggé nem üdvözölhető lépések történtek a fővárosi lelkipásztorkodás decentralizálására. 17 plébánia helyett most már mégis harminc-egynéhány fog működni.[1] Igaz, hogy szegényesen, nagyobb templomok nélkül, sőt részben bérelt kisegítő-kápolnahelyiségekben, de ez is óriási lépés már azután a szinte hihetetlen elhanyagoltság után,

[1] Ez még mindig nem lesz elég, de szomorúan jellemző, hogy még papi körökben is vannak, akik ezeket a plébániaszaporításokat ellenzik, merthogy „nem érdeke sem a fővárosnak, sem az egyháznak, hogy Budapestnek koldus-plébánosai legyenek". Higyjék el az illetők, hogy nem az a legnagyobb baj, ha a pap szegény, ha akár koldus is; ennél milliószor nagyobb baj, ha egyetlenegy lélek is elvész a túlnagy plébániák s a lehetetlen lelkipásztori ellátás következtében. Buzgó papról egyébként sohasem hallottuk, hogy akár Budapesten is, éhenveszett volna.

amelybe a liberális városvezetés s a katolikus szervezetlenség a fővárosi plébániai viszonyokat süllyesztette. A fővárosi plébániák szinte észrevétlenül nőttek meg 20—30—50—70—90 ezer lelket számláló szörnyplébániákká, egyikük-másikuk valóságos kis egyházmegyévé, anélkül, hogy a ketté-, sőt tízfelé-osztásra kellő időben bárki gondolt volna. Hatalmas, sűrűn lakott területek vannak a fővárosban templomok nélkül s a tervtelenségnek és szervezetlenségnek valóságos iskolapéldája lehet az a csak nemrég is csak némileg enyhült helyzet, hogy hatalmas hivőcsoportok majdnem egy óra járásnyira laktak — nem az alföldi tanyákon, hanem Budapest területén — a saját plébániájuktól. Igy pl. a kelenföldiek a tabáni plébániához tartoztak — ma a lágymányosihoz, amely azonban még mindig 3/4 óra Kelenföldtől gyalog; a tripolisziak a Terézváros legbelső sarkán épült terézvárosi plébániához — ma az angyalföldihez, amely így is 1/2, sáros időben kerülővel csaknem 1 óra járás tőlük.

Siralmasan rendezetlen s kuszált a fővárosi plébániák vagyoni helyzete. (Csak például említem fel, hogy ma egy fővárosi káplán *havi* fizetése *155 korona*, a mellékessel együtt 5—6000 koronal) Míg az egyik legjelentéktelenebb templom, a Rókus, aránylag elég gazdag, addig sokkal fontosabb helyeken nincs pénz a lelkészség megszervezésére. A fővárosi kegyúri kérdések megoldatlanul merednek a hozzájuk közelítőre; nincs imponáló szervezetünk vagy testületünk, amely e kérdések helyes rendezését kivívná s megoldásukat állandóan biztosítaná arra az időre is, amikor esetleg megint liberális többség jut be a városházára. Új templomok építésére vagy legalább megfelelő templomtelkeknek idején való biztosítására alig gondol valaki.

Csaknem époly rendezetlenek a lelkipásztori viszonyok a vidéki városokban, sőt a falvakon is. Néhol aránylag jelentéktelen funkciókra jut külön pap, mert az illető állás véletlenül dotálva van; viszont nem ritka az olyan plébánia, amelyhez 20—30 ezer

lélek tartozik, vagy pedig 6—7 filia; sőt van úgy is, hogy a filiák egyenkint nagyobbak, mint az anyaegyház s van olyan plébánia is, amelyhez 16 filia tartozik, részben óriási távolságban a plébániától. Az Alföldön helyenkint 600.000 katasztrális hold területen nincs templom, nincs pap. Pezenhoffer rámutat arra, hogy a protestánsok átlag mennyivel kisebb helyeken is tartanak fenn önálló lelkészségeket, mint mi katolikusok; pedig a protestáns prédikátornak mennyivel kevesebb a dolga, a protestáns lelkipásztorkodás mennyivel könnyebb és egyszerűbb, mint a katolikus!

Újabb, borzalmas kaoszt teremtett a lelkipásztori és főpásztori ellátás ügyében az ország felosztása, amely egyházmegyéink egész sorát darabolta fel s ami a katolikus egyházi szervezet szempontjából még fájdalmasabb, a feldarabolt egyházmegyék főpásztorait is akadályozza a szabad mozgásban és intézkedésben egyházmegyéjük egész területén. Bármily fájdalmas, a nemzeti kegyelet érzései itt nem ritkán szembekerülnek az egyházi, a lelki szükségletekkel. Ha a püspök magyar részen maradt, nehezen láthatja el a megszállt területen élő híveit; ha erősen érezteti s gyakorolja jogait, az ellenséges hatalmak belekötnek, a megszállt területen levő katolikus egyházi birtokokat s iskolákat lefoglalják (ha ugyan még eddig meg nem tették), esetleg az egyházmegye megszállott részének lekapcsolására s külön egyházmegyévé alakítására tesznek erőszakos lépéseket. Ha a püspök odatúl van s megyéjének meg nem szállt területére különösebb gondot fordít, „magyarón"-nak kiáltják ki odatúl s helyzetét lehetetlenné teszik. A megyéspüspökök e kérdést részben úgy oldották meg, hogy azon a részen, ahol nem ők maguk laknak, valamelyik plébánost tettek meg helytartónak; ez azonban természetesen csak mellesleg láthatja el a voltaképpeni helytartói s egyházkormányzati teendőket, hiszen neki magának is plébániai teendői vannak. Legszerencsésebbnek a nagyváradi egyházmegye időleges berendezkedése tekinthető, ahol a magyarrészi vikáriátust

minden plébániától függetlenül egyenesen egyházkormányzati céllal rendezték be.

A vidéki lelkipásztorkodásnak egyik óriási baja a tanyarendszer, melyet annak idején Révész István ismertetett egyik katolikus nagygyűlésünkön. Nagy baj továbbá, hogy az esperesi intézmény meglehetősen eltérült eredeti céljától. Az esperes ma már sokszor csak hivatalos közvetítőközeg a püspöki iroda és a papság között; holott az esperesnek voltakép a püspök szemének, állandó ellenőrzőnek, szervezőnek, irányítónak kellene lennie. Rendszerint idősebb papok kapják kitüntetésképp az esperesi (és főesperesi) címet; pedig az esperesség elsősorban munkát, nem kitüntetést jelent; kitüntetésül más címek is — pápai kamarás, szentszéki ülnök stb. — használhatók.

De mivel nem célunk a teljesség, siessünk más területekre.

Az iskolaügy.

A hivatalos lelkipásztorkodásnak legfőbb kiegészítő része s mintegy átmenet a hivatalos és nemhivatalos szervezkedés között: a katolikus iskolai és nevelési ügy. Nem tagadható, hogy ezen a téren a katolicizmus Magyarországon igen jelentős munkát fejt ki, hiszen nagyjából valamennyi elemi és középiskolában ellátjuk a hitoktatást s maguknak az iskoláknak is nagyobb részét mi katolikusok tartjuk fenn. Egy egész hadserege a katolikus tanítóknak és tanároknak áll rendelkezésünkre, amellett nagyszámú hittanár és hitoktató, rengeteg iskola, középiskola és zárda — s az eredmény? Talán a nőzárdák mutatnak fel még legjelentősebb eredményt, egyébként pedig joggal kérdezhetjük: hol van az a fölényes számú, katolikus szellemben megnevelt intelligencia, hol van az a katolikus néptömeg, amely a mi kezünkön ment át, amelyet évek hosszú során úgy gyúrhattunk s alakíthattunk, ahogy akartunk?

Csodálatos, hogy ezen a kérdésen sokkal többen nem akadnak meg. Mégis csak különös s kétségtelenül

a szervezet valamely gyökeres, mély bajára vezetendő vissza, hogy amíg minálunk a katolikus nevelés eszközei s lehetőségei milliószor kedvezőbbek, mint a legtöbb külföldi országban, mégis gerinces, meggyőződéses katolikus tömegeket és főleg értelmiséget mi mégsem tudunk nevelni, negyed- és tizedrészannyit sem, mint a külföldi katolikusok, akiknek sokkal kevesebb eszköz áll a rendelkezésükre. Hiszen pl. Olaszországban, Franciaországban, Amerikában kötelező iskolai vallásoktatás egyáltalán nincs, a katolikus pap az állami iskolába a lábát sem teheti be; hihetetlen erőfeszítésekkel csalogatják a gyermekeket szombat vagy vasárnap a templomba önkéntes hittanórára, de fegyelmi eszköz az elmaradókkal, nem-tanulókkal, figyelmetlenekkel szemben egyáltalán nem áll rendelkezésükre. S ők mégis micsoda eredményeket érnek el, milyen pompás, öntudatos katolikusokat nevelnek, pl. éppen Amerikában! Külön egyesületeket szerveznek a katekizmus tanulására az ifjúság körében, a katekizmus tanítására tanítónők s más önként vállalkozó felnőttek körében; ifjúsági sportegyesületeket szerveznek, hogy ezek révén a hitoktatásra is besorozzák az ifjúságot stb. Mi meg szinte készen kapunk mindent; 4—6—12 éven át kezünkben az ifjúság; az állam vaskeze odaülteti, odakényszeríti az ifjúságot a tanszékünk elé, fegyelmi eszközökben sincs hiány, sőt az állam, a községek maguk szerveznek hitoktatói, hittanári állásokat... Istenem, mit tennének a mi helyünkön s a mi eszközeinkkel az amerikai vagy holland katolikusok! S ki tudja, meddig fognak ezek a kedvező lehetőségek rendelkezésünkre állani?

Nem önként kínálkozik-e a feltevés, hogy itt valami szervi hibának kell lenni? S nem könnyű-e ezt a szervi hibát fel is fedezni: egyszerűen abban, hogy mi a hittant csak *tanítjuk*, de az ifjúságot a hit szellemében nem *neveljük*; hogy katekétai órákat adunk le, sokszor egy ember heti 30—40 órát, de *ifjúsági pasztorációt* nem folytatunk. Ami nem is csoda a jelen viszonyok között: órákkal amúgyis túlterhelt hitokta-

tóink és káplánjaink a heti 24—30 s még több óra mellett az ifjúság külön pasztorálására egyszerűen nem találnak sem időt, sem fizikai erőt!

Újabban Budapesten — jellemző: ez is magánkezdeményezésre történt — megteremtették a Ward-kollégiumot hitoktatónők képzésére s már vagy 40 hitoktatónő segít is a különböző iskolák hitoktatásának végzésében. Ezt az intézményt is fejleszteni, szervezni kellene, mert még mindig akad fővárosi vagy környékbeli iskola, ahová hitoktató vagy hitoktatónő nem jut s ahol egyszerűen valamelyik tanítónő végzi a hitelemzést — előfordul még ma is, hogy nemkatolikus tanerő „elemzi" a katolikus hittant! — attól tehát még távol vagyunk, hogy paphitoktatóink annyira felszabadíttassanak, hogy ifjúsági pasztorációra is gondolhatnának. Igaz, hogy sokat közülük az anyagi nyomor is késztet, hogy minél több órát vállaljon, sőt van bőven, aki abból él, hogy zene- és latin-órákat ad, zsidóknak is. Ez is mind csupa olyan kérdés, amely kiáltóan sürgeti a szervező és szervezkedő munkát.

Hasonlókép szomorú katolikus iskoláink és középiskoláink ügye. Királyi katolikus főgimnáziumaink vagy akár katolikus jogakadémiánk néha alig különbözik valamiben az állami intézetektől. Pedig a katolikus iskolának, főleg a magasabb fokozatokon elsősorban katolikus tudományosságot, katolikus irányú magasabb művelődést kellene nyujtania. Akárhány katolikus középiskolában protestáns és liberális tankönyvekből tanítják a történelmet (Varga Ottó), filozófiát (Szitnyai), irodalmat (Beöthy Zsolt); protestáns történelmi hazugságok, Habsburg-ellenes izgatás stb. szívódjanak be az ifjúság lelkébe a „katolikus" iskolákban. Ifjúsági pasztoráció édeskevés van, legföllebb egy többé-kevésbbé alvó Mária-kongregáció keretében; de hány katolikus középiskola van, ahol ez nincs! Az ifjúsági szentgyakorlat: néhány gyatra exhortáció; gyakori szentségvétel ritka stb.! Egyáltalán: ki állíthatná, hogy katolikus, középiskoláink a vallásos oldaláról ragadják meg az ifjúi lelket — tisztelet a kivételnek!

—, hogy bennük nem a tananyag elvégzése, hanem a vallásos nevelés, az ifjúság pasztorációja a verbum regens?

Újabban a cserkészmozgalmat tekintik egyik kiváló eszköznek a nevelő-tanár s az ifjúság között való bensőbb érintkezés megteremtésére. Katolikus középiskoláink ma sokhelyen élénk cserkészmozgalmat fejtenek ki. Azonban a cserkészet a legjobb esetben is csak *egyik* eszköze a nevelésnek, s katolikus szempontból sok korrektívumra szorul, hogy eredetileg nem éppen katolikus szelleme ránk nézve használható legyen.[1] Sajnos, a mi cserkészetünk, bár derék papi vezetői sok jót visznek bele, helyenkint meglehetősen általános „keresztény" keretek közt mozog, ami jó lehet a politikában, de sehogysem elegendő az ifjúság nevelésében. A kitűnően működő központra még sok szervezni s átalakítani való vár.

A magyar szerzetesrendek egyrészén a jozefinizmus hatása igen erősen megérződött. Szerencsére e téren sok mélyreható reformmunka mutatkozik s hatalmas lendületet fog nyerni katolikus szervezkedésünk, ha szerzetesrendjeink visszakerülnek arra a magaslatra, ahol állniok kell s ahol mint az Egyház elitcsapatai valósággal az élén haladnak minden apostoli buzgalomnak, lelkipásztori önfeláldozásnak és agilitásnak! Ennek a reformnak siettetése és betetőzése egész ifjúságnevelési ügyünknek, de az egész magyar katolicizmusnak is egyik legégetőbb kérdése.

Itt van végül az iskolakérdéssel kapcsolatban az egyetemek ügye. Elsősorban a katolikus Pázmány-egyetemé, amelynek visszahódítására nemcsak hogy nem történik semmi, de nincs is semmi olyan tekintélyes, világi szempontból is imponáló szervezetünk, amely ennek az eminenter katolikus intézménynek visszaszerzését megfelelő hangsúllyal és erővel követelhetné s azon aztán külföldi katolikus egyetemek hatalmas mintaképei igazán második Lőwent, a kato-

[1] L. Sevin S. J., *Le scoutisme*. Paris 1922.

likus tudományosságnak nagyszerű védvárát szervezné meg. Ma még ott sem tartunk, hogy a Pázmány-egyetem bölcseleti karán a keresztény bölcseletnek is biztosíthatnánk legalább egy szerény tanszéket, holott ilyen keresztény bölcseleti tanszéknek a többi egyetemeken is feltétlenül helyet kellene teremteni. A protestánsok értettek hozzá, hogy a pozsonyi s főleg a kolozsvári (most szegedi) egyetemet a maguk embereivel rakják meg, a debreceni állami egyetemet meg egyenesen mint kálvinista egyetemet kezelik; mi meg kétségtelenül katolikus jellegű egyetemünket sem tudjuk visszaszerezni, sőt azt sem tudjuk, ki volna hivatva arra, hogy ezirányban vagy hasonló irányokban egyáltalán kezdeményező lépéseket tegyen!

Egyházközségek.

Egyházi életünk feleleventésére újabban sűrűn alakultak *egyházközségek,* főleg a forradalmak idején a megriadt fővárosban. Ezek az egyházközségek, sajnos, sok esetben szintén csak kérészéletet élnek. Maguk sem igen tudják, mi a céljuk s jelentőségük. Erre nézve sincs kidolgozott program, legalább nem olyan, amelynek sikerült volna általános érdeklődést keltenie a világi katolikus hívekben; minek beszédes tanubizonysága, hogy pl. az egyházközségi választások alkalmával Budapesten legtöbb helyen csak nevetségesen csekély szám ment el szavazni. Mire és miért szavazzon? Mi értelme van ennek a választásnak? A legtöbb ember nem tudta: pedig a virágzó egyházközségek ugyancsak megmutatták, mit tehetnek.

Egyesületi életünk.

Amit az egyházközségi szervezetekről mondtunk, áll, sajnos, nagy mértékben a katolikus *egyesületi életről* általában is. Mindenre van egyesületünk; néha még a legfölöslegesebb s legkevésbbé fontos dolgokra is; de ezek az egyesületek a legtöbb esetben csak

papiroson élnek. Vannak katolikus köreink tagok és köri élet nélkül, vannak egyesületeink, amelyeknek közgyűlésük sem volt évek óta; amelyek, úgylátszik, csak azért vannak, hogy jobb, életrevalóbb elől elfoglalják a tért, vagy vezetőiknek az egyházi felsőbbség szemében érdemeket szerezzenek, vagy amelyek a fellobbanó szalmalánglelkesedésnek köszönik létüket s vezetőik nem gondoskodtak, vagy nem tudtak gondoskodni arról, hogy tagjaikban a kezdetben felkeltett lelkesedést állandóan fenn is tartsák.

E pontnál rá kell mutatnunk a katolikus szervezkedésnek egyik legfőbb magyarországi nehézségére: a magyar temperamentumnak a szervezkedés bizonyos kellékeivel szemben való alkalmatlan voltára. A magyar távolról sem olyan fegyelmezett, sőt a fegyelmezettséget szinte már a véralkatánál fogva kívánó, abba beleilleszkedni akaró nép, mint pl. a német, aki éppen emiatt a legalkalmasabb alanya is mindennemű és irányú szervezkedésnek. Az egyesületi élet magyar földön talán sohasem is fog igazi talajra találni. Nálunk ugyanis minden csoda csak három napig tart; az emberek mindenre, a legszebb és leghasznosabb dologra is ráúnnak; egyszer-kétszer elmenni, körülnézni, megjegyzéseket tenni s aztán elmaradni: ez a mi természetrajzunk az egyesületi élet terén. És még egy: a vezetőséggel összekülönbözni; ami megint két okon múlik: a saját túlságosan bírálatra hajló természetünkön s az alkalmas, vezértulajdonságokkal kellően felruházott emberek nagy hiányán. Egyesületi élet nálunk csak három esetben virágozhatik: ha tisztán hitbuzgalmi alapon áll — ekkor legalább egy szűkebb kört állandóan le kell kötni —, vagy ha szembeszökő, mindennapi előnyöket nyujt, vagy ha a vezetőség mester abban, hogy az egyesületi életbe mindig új és új életanyagot, megfelelő változatosságot s nem utolsó helyen: harciasságot vigyen bele. Harcias nemzet lévén, társadalmi s egyesületi életünkbe is a legtöbb elevenséget még a harciassági momentumok képesek belevinni.

Harcias természetünk szinte predesztinálhatna arra, hogy legalább *politikai* téren legyenek jelentős szervezeteink. A magyar hivatalos kormányzás hosszú évtizedeken át liberális-szabadkőműves befolyás alatt állott, újabban pedig keresztény jelszavakkal ékített protestáns és félliberális vizeken evez. A katolikus érdekek, jogok és sérelmek méltán talpraállíthatták volna a lomha katolikus öntudatot s a néppártnak viszonylag nagy sikerei a múltban — éppen akkor, amikor a magyar katolicizmus vallásilag még nagyon kevéssé ébredt fel — éppen annak az ellenzéki, védekező s tiltakozó hangélnek voltak köszönhetők, melyet a néppárt használt. Sajnos, a néppárt vezetőinek egyénisége, főleg gróf Zichy Nándor halála után, sehogysem tudta egységes frontba szólítani az ország katolicizmusának még politikailag kombattáns és harcképes többségét sem; még a püspöki kar sem tudta egységesen eldönteni: támogatni akarja-e a néppártot vagy inkább gyengíteni s helyébe újat, jobbat állítani. A forradalmak után pedig a néppárt is eltűnt, a katolikusok politikailag a mai napig nemcsak szervezetlenek, hanem tudtommal még csak meg sem kísérlették megoldani elhelyezkedésük kérdését. Egyelőre egy részük a kormányt támogatja, ezt nézvén kisebb rossznak, más részük a legélesebb ellentétbe helyezkedett a kormánnyal nem is annyira a kimondottan katolikus kérdések, mint inkább a legitimizmus miatt. Az utóbbi választás megint szomorú példáját mutatta a katolikus fejetlenlenségnek. 2—3 népiesen „katolikus"-nak nevezett párt küzdött egymás ellen; a papság maga megoszlott; papok kardoskodtak Friedrich mellett, Ernszt mellett, Haller mellett. Az egykori néppárti fegyvertársak — Haller és Vass — egymást buktatták. Sokan nem tudták, kihez szítsanak, mi legyen az egységes katolikus politika követendő útja. Ime, a szervezetlenség csimborasszója — egy képtelen helyzet, amely lényegében már vagy másfél évtizede tart.

Elhanyagolt területek: a munkáskérdés.

Rendkívül feltűnő és fájdalmas a magyar katolicizmus szemléletén, hogy egész óriási munkatereket jóformán teljesen figyelmen kívül hagy, vagy rábízza azok megművelését néhány vállalkozó idealistára s engedi azokat támogatás és felkarolás nélkül elvérezni a rengeteg munka és nehézség súlya alatt. Gondoljunk csak két nagy területre: a *munkásosztály megmentésének* s a *katolikus karitásznak* roppant feladataira.

Mi történik a munkásosztály megmentése érdekében? Jóformán semmi. Pedig a munkásság a maga kompaktságánál fogva s mivel a szervezkedés nála amúgyis életkérdés, aránylag a legkönnyebben volna megszervezhető, ha a szívéhez tudunk férni s azokat a kötelékeket, melyek őt ma a kenyér és terror két óriási hatalmával a vörös szervezetekhez kötik, szét tudjuk vágni. De törődik-e ezekkel a kérdésekkel valaki? Tanulmányozza-e valaki a kérdést, miként lehetne sok tízezer, alapjában derék, keresztényérzelmű munkást és munkásnőt a vörös terror rabbilincseiből kiszabadítani? Intéz-e valaki ez irányban előterjesztéseket, indítványokat, sürgetéseket a kormányhoz, amely a maga részéről érthetően járatlan és tehetetlen ezekben a kérdésekben s miért is legyen járatosabb s tevékenyebb, mint mi katolikusok, akik mégis csak elsősorban volnánk hivatva ebben a kérdésben megoldási módozatokkal hozakodni elő?

Vezető katolikus köröknek talán fogalmuk sincs róla, mily végtelenül szerény és megszégyenítő méretek között tud csak dolgozni az a 10—15 keresztényszocialista párttitkár, aki keresztény munkásságunkban a lelket még úgyahogy tartja; az anyagiak teljes hiánya miatt előfordul az is, hogy az egyik éjjel katonai szertárt őriz, hogy legyen miből megélnie, nappal pedig agitál! Vagy mit mondjunk ahhoz, hogy katolikus munkásegyesületünk egyáltalán nincs, legalább a fővárosban, pedig a legjobban vezetett szakszerve-

zetek is magukban véve csak gazdasági segítséget nyujtanak tagjaiknak s miként azt X. Pius külön hangsúlyozta, mint felekezetközi tömörülések voltakép csak a katolikus munkásegyesületekkel kiegészítve felelhetnek meg hivatásuknak egészen.

A katolikus karitász.

A másik legfeltűnőbben elhanyagolt terület — szégyeljük kiírni: — a katolikus karitász munkatere. Ha valaha, ma van szükség könyörülő szeretetre, amikor a nyomor is a legnagyobb, s a katolicizmus lemondana a díszcímről, hogy Krisztus igazi vallása s egyháza, ha a felebaráti szeretet terén lemondana az elsőségről. Hála Istennek, a mi betegápoló apácáink magukban véve is biztosítják nekünk ezt az elsőséget; de viszont az ő munkaterük nem öleli fel az emberi nyomorúság és segélyreszorulás egész területét.

Megszégyenítő, hogy összefoglaló, irányító szervünk a katolikus karitász terén egyáltalán nincs. Németországban, Ausztriában stb. külön folyóiratai vannak a különböző katolikus szeretetművek közös szervezeteinek, a Caritasverband-oknak; nálunk a háborúban volt Katolikus Karitász-központ, de azóta ez is rég megszűnt. Igaz, hogy ma éppen a nyomornak rettentő arányai s a segélyforrások nagymérvű kiapadása, a kimerültség stb. szinte emberfelettien nehéz vállalkozássá tennék a katolikus karitász megszervezését s a segélyreszoruló emberek mindjárt legelső napon úgy megrohannák a karitász irodáját, hogy mozdulni sem lehetne tőlük; de azért még ez sem mentség: mennél nagyobb a nyomor, annál inkább kell katolikus karitász s annál jobban kellene a fejünket törni rajta, miként lehetne mégis Szent Antal-perselyekkel, külföldi segítség folytonos kérésével, önkéntes adományok gyüjtésével, esetleg a vallásalap bevonásával némi eszközöket teremteni.

Épp e napokban olvastuk, hogy a katolikus vallásalap 5 millió koronával járult hozzá a nyomorenyhítő

ú. n. Horthy-akcióhoz, amelynek gyüjtéseredményét hír szerint részben a belügy-, részben a népjóléti minisztérium fogja kiosztani, illetve felhasználni. Ha ezt meg volt szabad tenni, mindenesetre még inkább lehetne a vallásalapból kimondottan katolikus karitászt táplálni, amely a test mellett a lélekre is gondol s a bürokratikus állami kezelés helyett a katolikus szeretet egyéni melegével teszi az adományt kétszeresen hatásossá. De katolikus szervezetlenségünknek kiáltó jele, hogy amíg kimondottan katolikus alapjainkból felekezetközi jótékonyságra telik, viszont katolikus karitászunk megteremtése senkinek sem okoz főfájást!

Hogy nagyarányú gyüjtőakcióval is lehetne egyetmást elérni, mutatja többi közt néhány előttem fekvő vidéki levél. Egy vidéki pap írja pl., hogy tegyünk már valamit a nyomor enyhítésére; ő ugyan nagyon szegény ember, de egy mázsa gabonát ő is áldozna ilyen célra.

A karitatív szervezkedés ma annál inkább szükséges, mert a külföldi szekták éppen pénzsegélyekkel csalják áttérésre a legnagyobb nyomorban szenvedő katolikus híveket, és, sajnos, nem mindig eredménytelenül. De nem is csoda; nem várhatunk mindenkitől olyan hősiességet, mint aminőt nemrég egy végső nyomorban küzködő beteg öregasszonynál tapasztaltam a főváros egyik leghírhedtebb nyomortanyáján hogy miután megkérdezte, el szabad-e fogadnia a metodistáktól pénzt, ha azt követelik viszont cserébe, hogy térjen át a metodista hitre s erre azt feleltem neki, hogy bizony azt nem szabad megtennie, a szegény öregasszony a legnagyobb nyugalommal felelte: „Jó, akkor hát inkább éhen halok".

Külön megfontolást igényel e téren a főiskolai diákok nyomora is. Ezek a derék fiúk az életerejük javát hagyták ott a harctereken s a rettentő hadifogságokban; megőszülve, tüdőcsúcshuruttal tértek vissza s most akárhány közüle csak abból a havi 1000 koronás segélyből tengődik, amelyet a kormány utal ki nekik. Pedig ezek lesznek a jövendő Magyarország katolikus

vezetőemberei, értelmisége. Mekkora felelősség, ha ezeket a részben máris elmerülteket végleg elmerülni engedjük, a kór, a csüggedés, a kétségbeesés örvényében!

A gazdasági szervezkedés.

Az anyagi segélyforrások érintésével újabb nagy területre bukkanunk, ahol szervezkednünk kellene s egyelőre csak a szervezetlenségnek képét nyujtjuk: s ez a katolikus mozgalmak anyagi alapja, a *vagyonkérdés*. Ma a katolikus Egyház Magyarországon még igen jelentékeny vagyonnal rendelkezik. Ez a vagyon egyrészt egyházi javadalom, másrészt különböző, dologi természetű alap. A javadalom az adományozók és alapítók szándéka szerint nem közvagyon, hanem csakugyan a javadalmat élvezők egyéni rendelkezésére van szánva. Jogilag tehát nem támadható meg az a javadalmas, aki jövedelmét a rangjához méltó megélésre s fölöslegét tetszése szerinti jó célokra fordítja. Az egyházjog előírja, hogy ami a javadalomból a ranghoz illő megélhetésen kívül fennmarad, egyházi és karitatív célokra fordítandó; de nem köti meg a javadalmas kezét, hogy mi legyen ez a jótékony cél. Hála Isten, javadalmasaink nagy része a legönzetlenebb jóakarattal van tele, nagyon sok üdvös katolikus kezdeményezés halt volna meg csirájában, ha a sokat szidott és bírált egyházi javadalmasok nem nyitották volna meg számukra szívüket és erszényüket.

Természetes viszont, hogyha 10 buzgó, adakozó javadalmas mellett csak 2, csak 1 is van, aki fukar, aki jövedelmét kizárólag magára, rokonaira vagy kevés hasznot jelentő egyéni ötletei megvalósítására szenteli, az általánosító közfelfogás azokat is meggyanúsítja, akik pedig igazán csak hálát s dícséretet érdemelnek. Bizonyos azonban az is, hogyha a katolicizmus erőteljesebben szervezkednék, ha jobban kitűnnék, hol van baj s hol van segítségre szükség, a jótékony adakozók is jobban fel tudnák használni adományaikat, jobban odafordítanák, ahol csakugyan legna-

gyobb a szükség s az is közhasznú intézményeket támogatna, aki ma — áttekintés híján — kutak ásatását s ligetek létesítését, szülőfalujának mindenféle fölösleges lukszussal, előkelő templommal, aranyos zászlókkal való megajándékozását s hasonlókat tekint legközvetlenebb feladatának. A katolikus szükségletek nagyobb áttekintése s a szervezettségben rejlő erő azt a javadalmast is a lehető legcélszerűbb jótékonykodásra bírná, aki ma talán a lehető legtervtelenebbül osztogatja szét fölöslegét.

A katolikus lelkiismerettel nem fér meg semmiféle szekularizációra emlékeztető beavatkozás a katolikus alapok és javadalmak kezelésébe; de kérelmezni mindig szabad s magának a kérelmezésnek kellene mindenekelőtt szervezettebbnek s tervszerűbbnek lenni. A szervezett, okos, megokolt kérelemnek kevésbbé is szokás ellenállni, mint az egyéni, ötletszerű kéregetésnek. Sőt kérelmezni, pl. akár Rómában is, még egyes alapok és javadalmak másrafordítását is szabad, ha pl. oly helyzet adódik, hogy mondjuk, a székesegyház nagyharangja fényesen van dotálva, ellenben ezer és ezer hivő lélek lakik távol filiákon lelkipásztor, templom és iskola nélkül; vagy pedig az öregharang árnyékában fiatal egyetemi hallgatók, sőt papok és hitoktatók valósággal az éhség szíját rágják.

Az Egyesült Államok nagyszerű hitélete s szervezettsége mellett pl. az amerikai katolikusok nem értik meg, mire való nálunk sok kevésbbé fontos és sok egyházi pénzt megemésztő intézmény. Midőn egy amerikai egyházfőnek a magyarországi nyomorról beszéltem, közbevágott s azt mondotta: „A magyar katolikus Egyház elég gazdag, miért nem használják hát fel jobban a vagyonukat? Amerikában alapok, javadalmak az önöknél szokásos értelemben nincsenek. Mit tennénk mi azzal az anyagi bázissal, amivel a magyar katolicizmus pl. éppen alapítványaiban rendelkezik!"

A katolikus kegyes alapítványok felhasználásának s kezelésének szervezetlenségéről már egyszer nagy és tudományos vita folyt, amikor Kincs István

és mások rámutattak arra a bántó anomáliára, hogy *katolikus vagyonunk nagy része zsidó, protestáns és színtelen pénzintézeteket gazdagít,* az alapítványi pénztárak avult módszerű kezelésében pedig negyedrészannyira sem tölti be hivatását, mint ahogy azt modern pénzintézeti alapon elérhetné.

Rámutattak arra, hogy pl. az erdélyi oláhok pénzintézeteik (pl. az Albina) révén milyen jelentékeny segélyben részesíthették évek hosszú során át egyházi, iskolai s társadalmi intézményeiket, sajtójukat stb. Újabban néhány helyen egyházmegyei takarékpénztár, sőt egyházközségi pénzintézet is alapult s a kezdeményezés kitűnően bevált. Nem mehetünk semmire anyagi bázis nélkül, a katolikus tőke azonban ma nagyrészt idegen célokat szolgál s mint betét ellenségeink pénzügyi erejét növeli; még a szövetkezeti mozgalom is (Hangya) elsősorban protestáns érdekszférák uszályhordozója. Nem elképesztő, megszégyenítő, elszomorító helyzet ez? Mi adjuk a pénzt s mások használják azt fel! Sőt nem ritkán ellenünkre! S vajjon a kifogás, hogy egyes keresztény és katolikus gazdasági vállalkozás vezetőiben csalódtunk, felment-e már a kötelesség alól, hogy a fentemlített bántó anomáliákat sürgősen szanáljuk s a megfelelő embereket megkeressük és a kellő helyre állítsuk?

Végül van-e szervünk, van-e intézményes tényezőnk annak szorgalmazására, hogy fontos állami, községi, gazdasági és társadalmi pozíciókba, elsősorban pedig katolikus jellegű intézményeink élére s ellátására a *legmegfelelőbb katolikus emberek kerüljenek?* Gondoskodik-e valaki arról, hogy a katolikusok számarányukhoz mérten jussanak be a közhivatalokba, elsősorban azokba, ahol katolikus érdekek forognak kockán? Jelentékeny közintézményeink vannak, ahova katolikust legföllebb, ha mutatóba ereszt be a protestáns összetartás, amely ugyan kifelé nagyon szereti hangoztatni, hogy nem tekint a vallási hovatartozásra, nyilván hogy ezzel bennünket leszereljen s elhallgattasson, valóságban azonban semmire sem vigyáz any-

nyira, minthogy a saját embereit minél nagyobb számban elhelyezze. Volt idő, amikor a Magyar Tudományos Akadémiát annyira elprotestánsították, hogy állítólag Szász Károly egyik elnöki megnyitójában, csupa protestánst látva maga előtt, tévedésből így szólította meg az akadémiát: „Mélyen tisztelt *egyháztanács!*" Ez az állapot annyiban máig sem szűnt meg, hogy sokkal jelentéktelenebb protestáns tudósok tagjai az Akadémiának, mint amilyenek katolikus részen onnan kimaradtak. De így van ez egyes minisztériumokban is — a katolikus kultuszminiszter mellett újabban már nemcsak egy, de egyszerre három államtitkár volt protestáns, úgyhogy az összes ügyek protestáns államtitkár kezén mentek keresztül; — így van ez a Hangyában, így a Mové-ban s a kapcsolatos félkatonai intézményekben; hír szerint így van újabban a tisztikarban is. Csáky szalmája, ki törődik vele! A katolikusok nem törődnek a saját bajaikkal. Pedig vajjon csak a papok baja az, ha világi katolikusaink mindenütt a hátsó sorba szorulnak?

De legalább a kifejezetten katolikus intézményekben biztosította-e valaki az igazán arravaló katolikusok érvényesülését? Királyi katolikus gimnáziumainkban és akadémiáinkon hány ateista és szabadkőműves tanár és igazgató helyezkedett el! (Gondoljunk csak Ágoston Péterre!) S hány üresfejű, oda nem való protekciósgyermek? S amikor Barkóczy báró néhány katolikust, aki a magánéletben kongreganista is volt, helyezett a *katolikus* középiskolák élére, nemde hiányzott az őt támogató szervezet és szervezett közvélemény s a nemes bárónak meg kellett buknia, mert azt akarta, ami a legmagátólértődőbb? S még ma is hányan ítélkeznek róla a saját táborunkban is kedvezőtlenül, mert elhitték róla a zsidó sajtó által terjesztett rágalmakat!

Nagyon sok példáját s fájó esetét hozhatnók fel még a katolikus szervezetlenségnek; de talán a felhozott példák is elegendők. Lélekbemarkolóan kiáltják felénk: ébredjünk fel már végre s a tervtelenség, szer-

vezetlenség és tunyaság helyett jöjjön az összefogás, az imponáló talpraállás, a tervszerű program és cselekvés!

II.

A legnagyobb talányok közé tartozik: miként lehetséges, hogy a magyar katolikusok nagy többségük, egyedülálló történelmi érdemeik, hit- és erkölcsi érdemük páratlan felsőbbsége, sőt a katolikusok jókora hányadában elevenen élő katolikus lelkület és erő ellenére sok tekintetben csak oly szegényesen, sőt koldusosan tudnak érvényesülni; hogy a katolikus gondolat annyira háttérbe szorul az ország szellemi, szociális és gazdasági vezetésében; hogy általában oly színtelen és vértelen a magyar katolikusok vallási és egyházi öntudata s hogy egytizedrészét sem tudjuk elérni annak, amit el kellene érnünk s amit játszva el is érhetnénk, ha csak jobban fel tudnók használni a meglevő erőinket, azaz, ha tömörülnénk és szervezkednénk.

Bevezető cikkünkben rámutattunk ennek a szervezetlenségnek néhány iskolapéldájára s ugyanott három tényezőben jelöltük meg az erőteljes s egészséges szervezkedés alapfeltételeit. Ezek az alapfeltételek a következők:

1. Határozott, jól kidolgozott s egységesen akart *munkaterv,*

2. a munkaprogramot végrehajtani hivatott *erők,*

3. megfelelő *vezetés,* irányítás és központi ellenőrzés.

Lássuk e három feltételt: mennyire vannak meg a magyar katolicizmusban s mennyire kellene meglenniök.

Munkaterv.

A katolikus szervezkedés munkatervének legfőbb irányelvei s legszélesebb keretei voltaképp már az evangéliumban, Krisztus rendelkezéseiben adva vannak. Ő alapította meg a katolikus Egyházat, ő adta

meg annak alkotmányát. Az egyházi hatóságok szintén számos részletkérdést rendeztek s voltakép az egész *egyházi törvénykönyv* csupa gyakorlati utasítás a katolikus szervezkedés mikéntjére, értve főleg a lelkipásztorkodással kapcsolatos, hivatalos szervezkedési kérdéseket.

Ezek az egyházi előírások azonban, valamint a püspökök rendeletei is, még mindig rendkívül sok kérdést hagynak nyitva, amelyekben a szervezkedés munkáját a magánkezdeményezésnek kell kitervezni és elvégezni. Ennek a magántevékenységnek azonban rendezettnek, jól elgondolt terv és program szerint valónak kell lennie, különben rendkívül sok fáradság vész kárba s az eredmény mégis fogyatékos lesz. A munkaprogramnak tehát fel kell ölelnie mindazon részletkérdéseket, amelyekre nézve imperatív egyházi előírás nem intézkedik s ennek a programnak idők és helyek szerint még ugyanazon ország határai közt is erősen módosulnia kell.

A magánkezdeményezésnek az Egyház 1900 éves történetében mindig nagy szerepe volt; az egyházi hatóság maga ezzel szemben rendszerint bölcsen megmaradt a voltaképpeni lelkipásztorkodás keretei között; a nem-hivatalos szervezkedés terén pedig csak a legfőbb irányítás, indítás és ellenőrzés jogát tartotta fenn. Így a magánkezdeményezés van hivatva arra, hogy mindazon kérdésekben, amelyek a hivatalos katolikus szervezkedés kereteit túllépik, a különböző országok és népek, valamint a korviszonyok s helyi körülmények okos szemmeltartásával, a bajok, veszedelmek s igények tekintetbevételével, az egyes emberosztályok műveltségi foka, lelki világa, hajlandóságai és tehetségei szerint megkeresse és megállapítsa, mily részletakciókkal lehet és kell a hitéletet körülbástyázni, fellendíteni, a katolikus önérzetességet, a társadalmi, kulturális és gazdasági szervezkedést előmozdítani, a hibákat és hiányokat pótolni.

Ennek a katolikus munkaprogramnak felállítása azonban nem oly egyszerű és könnyű feladat, mint

aminőnek messziről képzelhetnők. Olyan ez, mint egy bonyolult matematikai feladat, vagy mint egy egész haditerv, amelynek minden részletét pontosan ki kell dolgozni s csak akkor lehet a teljes siker reményével a kivitelhez fogni; nem szabad hiányokat hagyni, sem egy-egy részletet csak elnagyoltan gondolni végig, mert egyetlen elhanyagolt, rosszul megoldott részlet a tevékenység többi részének is egész sorát teheti hiábavalóvá.

S mi mindenre kell e munkabeosztásnak és tervelkészítésnek kiterjednie! Ime a főbb kérdések vázlatos csoportosítása, — megannyi egy-egy bonyolult matematikai feladat:

a) Kiket, mily erőket vonhatunk be a cselekvésbe. Kire számíthatunk a tervező munkában, kire a felvilágosításban, kire a nevelőben, a lelkesítés, az egységesítés munkáiban, mert hiszen hányszor előfordul, hogy aki az egyikben, pl. a tervezésben kitűnő, abszolute rossz a másikban, pl. a buzdításban s fordítva. Honnan vegyük az apostolokat, a katolikus szervező munka tisztjeit, altisztjeit s közkatonáit, megfelelő papokat és világiakat; hogyan képezzük őket (íme, ebben az egy kérdésben benne foglaltatik az egész papképzés ügye is, amely maga is óriási terjedelmű s jelentőségű kérdés), hogyan tartsuk ébren a lelkesedésüket, apostoli buzgalmukat, hogyan szaporítsuk a minden körülmény közt helytálló, önérzetes és kombattáns katolikusok számát. Továbbá:

b) mit kell célul kitűznünk s elérnünk az *egyes munkaterületeken:* hogyan kell a közönyösek nagy táborát érdeklődésre bírnunk a vallással s Egyházunkkal szemben; hogyan kell a már-már elveszetteket visszanyernünk; hogyan kell a meggyőzés és felvilágosítás nagy munkáját elvégeznünk templomban és templomon kívül, hogyan kell épp e célra a korszerű lelkipásztorkodás ügyét előmozdítanunk s külső-belső feltételeit megoldanunk (külsők alatt értve a megfelelő számú, elosztású, nagyságú s javadalmazású plébániák és templomok megteremtését; belsők alatt

a megfelelő papi embereknek megfelelő helyre állítását); hogyan kell a már megnyertek és megvilágosodottak akaraterejét és hitbuzgalmát növelnünk s ébrentartanunk.

Hogyan kell az ifjúságot vallásilag és erkölcsileg, értelmileg és kedélyileg alakítanunk az összes iskolai és kori fokozatokon; hogyan kell katolikus tudományosságról, kultúréletről, nemes szórakozásról, irodalomról, művészetről, sajtóról — a középpontban és a vidéken — gondoskodnunk, a közönség s a nép vallási tudatlanságát oszlatnunk; hogyan kell katolikus karitászt szerveznünk, a katolikus ifjúság, középosztály, cselédek stb. gazdasági nyomorúságát enyhítenünk, a szegény- és beteggondozást katolikus részen is rendszeresebbé tennünk; hogyan kell katolikus munkásmozgalmat teremtenünk, munkásságunkat a szociáldemokrácia álomkórságából kimentenünk s körében pozitív szociális reformmunkát indítanunk; miként kell a másvallásúakkal szemben is evangélizáló munkát végeznünk; hogyan kell a közéletben, állami, megyei és községi politikában megfelelő hanghoz jutnunk s megfelelően érvényesülnünk; hogyan kell fontos közhivatalokban, gazdaságilag fontos központokon derék katolikus emberek arányos elhelyezkedését biztosítanunk; mit kell tennünk a közerkölcsiségnek katolikus értelemben vett biztosítására; hogyan kell katolikus társadalmi életet teremtenünk (divat, tánc, párbaj, becsületfogalmak, nővédelem stb.); hogyan kell a katolikusok gazdasági inferioritásán segítenünk, a katolikusok vagyoni erősbítését, jobb megélhetését, korábbi s könnyebb családalapítását, többgyermekes katolikus családok szaporítását szorgalmaznunk; hogyan lehet a katolikus mozgalmakhoz, sajtó, iskola, zárdák, templomépítés, karitász, szociális és felvilágosító munkához szükséges pénzösszegeket előteremtenünk; hogyan kell katolikus nemzetközi kapcsolatokat létesítenünk, az egyházias érzést, az Egyház középpontjához való ragaszkodást, az egyházi tekintélyek iránti tiszteletet, a katolikus világszolidaritást és kato-

likus önérzetességet növelnünk; mit kell és lehet a missziókért, a Világegyház nagy, egyetemes céljaiért tennünk. Végül:

c) miként kell *ezt az egész munkát beosztanunk:* mi legyen a sorrend, az egymásután; mi legyen az első; mire kell helyi s mire országos szervezkedéssel törekednünk, mik a legsürgősebb feladatok falun s városban, értelmiség és nép körében; hogyan osztandó el a munka a meglevő erők, papok és világiak között s miként lehet és kell pótolni, amit az arra elsősorban illetékes tényező esetleg elmulaszt vagy rosszul végez?

Ha csak ezt a futólag odavetett pontozat-sorozatot végignézzük, hamarosan s fájdalmasan fogjuk megállapíthatni, hogy bizony ezeknek a feladatoknak még csak rendszeres csoportosításával (s még kevésbbé feldolgozásával) is alig foglalkozik valaki. Teszünk, teszünk, ki ezt, ki azt, ki itt próbálkozik valamivel, ki amott, de tervszerűség, közös munkaprogram, összenézés és összedolgozás egy nagy egész keretében hiányzik akciónkból.

Bármily meglepő és megszégyenítő, a magyar katolikusság összességének, legalább amennyire nem esik a hierarchikus funkciók és a rendes lelkipásztorkodás keretébe, egyáltalán nincs megállapított és kiszabott cselekvési programja. Olyan ez, mint egy hadsereg, amely közös haditerv nélkül akar csatát nyerni. Itt is, ott is nekikezd valaki egy-egy részletmunkának, az egyik buzgón dolgozik az irodalom terén, a másik kereszténytszociális téren, a harmadik hitbuzgalmi téren, de többnyire találomra, egymásra való tekintet nélkül s legtöbben végül is elvéreznek az általános érdeklődés hiányában, vagy pedig nem részesülnek abban a támogatásban, amelyet megérdemelnének, holott talán sok értékes erő állna szívesen segítségükre, ha volna, aki mindenkit munkába tud szólítani s mindjárt a megfelelő helyre is állítani. A tervszerűtlen s egységtelen fáradozás mellett természetesen egész hatalmas munkakörök maradnak figyelmen kívül — pl. a karitász vagy a munkáskér-

dés —, mások aránytalanul háttérbe kerülnek (mint pl. az ifjúság nevelésének ügye az oktatásügy mögött).

Olyan ez a program nélkül való katolikus ténykedés, mint mikor egy csomó jóakaratú ember nekivág annak, hogy egy őserdőt kiirtson, de minden terv, munkabeosztás s erőegységesítés nélkül. Az egyik itt, a másik ott vág neki az őserdő szélének, amely tele van százados törzsekkel, bozóttal, indával, sziklákkal, posványokkal, mérgeskígyókkal s ordító vadállatokkal. Ha szervezetten mennének neki a munkának, ha például egy katonai utászezred indulna neki az erdő kiirtásának, előbb bizonnyal mérnökök vennék fel az egész területet s állapítanák meg a teendők egész sorozatát, megbeszélnék s előteremtenék a szükséges eszközöket: fegyvert a vadállatok ellen, robbantó anyagot a szikláknak, védműveket a dolgozóknak, szerszámot, gépet a fairtóknak és mocsárlecsapolóknak s természetesen eleséget, megélhetést az összes munkásoknak, anyagi bázist az egész vállalkozásnak; azután egyszerre meghatározott terv szerint s megfelelő munkabeosztással indulna meg a vállalkozás. Nálunk ugyanaz az ember eszköz, szerszám és fegyver nélkül, esetleg táplálék nélkül, verejtékez és izzad egy-egy szálfa megdöntésében, a vadállatok elhessegetésében, a sziklák felrobbantásában; odébb egy másik fanatikus rázogatja ki a földből tenyerével a bozótot; a nagy tömeg pedig, amely holott szintén dolgozni kész, a pázsiton heverész s meddőn kritizálja az erőlködőket, vitába száll velük, esetleg egyik-másik csak azért áll munkába, hogy összezavarjon mindent s mint helytelent visszacsinálja az előbbinek munkáját. Az évek pedig múlnak s a nagy feladatok teljesítetlenek maradnak.

A kaosznak és szervezetlenségnek egyik velejárója és ismertető jele, hogy mindenki elégedetlen és kedvetlen, mindenütt csak hibákat lát s rendesen nem azon töri a fejét, hogy mit tehetne ő maga jobban, hanem: mit csinál rosszul a másik. A papság szidja a világiakat, a világiak a papságot; a falu szidja a vá-

rost, a város a falut; politikusaink szidják a nem-politikusokat, a nem-politikusok a politikusokat; akárhány pap keseredetten bírálgatja a magas hierarchia mulasztásait, miközben a hívek joggal panaszolják, hogy a parochián, a templomban, az iskolai hitoktatásban tótágast áll minden; ez a katolikus tanárember éjjel és nappal a katolikus sajtó égbekiáltó bűnein morfondéroz, holott a katolikus nevelés és katolikus öntudatra-ébresztés nagy munkája terén talán éppen őt terhelik nagy mulasztások az ifjúság körében; a katolikus vállalkozó és kereskedő szidja a keresztény-szociális munkások törekvéseit, holott talán éppen rajta állna, hogy a munkáskérdés keresztény irányú megoldásában cselekvő és példaadó részt vegyen. És így tovább számtalan esetben.

A katolikus szervezkedésnek első feltétele tehát ez: állapítsuk meg komolyan és határozottan a követendő munkaprogramot, amelyben mindenkinek meg legyen a maga munkaköre s minden munkarészletnek legyen felelős intézője. Természetesen a jól kidolgozott munkaprogram szükségességének hangoztatásával nem azt akarjuk mondani, hogy addig akár munkába se álljunk, amíg ez a nagy arányban kidolgozott, teljes munkaprogram el nem készül; dolgozni kell akkor is, ha munkánknak csak némi eredménye van is; de mindenesetre sok fáradság vész kárba s egész sikert nem remélhetünk, ha teendőink egészét át nem tekintjük s az összes felhasználható erők teljes és arányos munkábaállításának előfeltételeit nem teljesítettük: az egész munka tervét ki nem dolgoztuk.

A megszervezendő erők.

Ha a magyar katolikusok megszervezésének szükségességéről beszélünk, helyzetünket gyakran szoktuk összehasonlítani a külföld egyes országainak katolikusaiéval. Mert nagyon tévedünk, ha azt hisszük, hogy a szervező munka nálunk is épúgy, mint pl. Hollandiában vagy a rajnai vidékeken, egyszerűen a *meglevő*

katolikus tömegek és erők összefogásában állhat s feledjük, hogy nálunk a megszervezendő erőket és tömegeket is nagyrészt *még csak úgy kell megteremteni,* hogy tehát nálunk a szervezkedésnek magából a szervezendő anyag előállításából kell kiindulnia. Nagyon tévedünk, ha egyszerűen abból indulunk ki, hogy Magyarországon ennyi és ennyi millió katolikus van, ezeket tehát csak indítani kell s megy minden. Szó sincs róla!

A magyar katolikusság a maga egészében még nagyon távol áll attól, hogy kész anyagként volna egy országos szervezetbe beilleszthető. Előbb, sajnos, még nagyon sok belsőmissziós munkának kell folynia, nagyon sok előszervezeti erőfeszítésnek kell végbemennie, míg arról szó lehet, hogy Csonkamagyarországnak kb. 5½ millió katolikusát egyértelmű egységnek, igazán katolikus érzésű és gondolkodású tömegnek tekinthessük. A szervezkedésnek az a módszere és menetsebessége, aminőt egyes külországokban csodálunk, nálunk még csak a távol jövőben jöhet — remélhetőleg — számításba.

A magyar katolikusokat belső érték, megmozdíthatóság és szervezhetőség szempontjából a következő csoportokba kell osztanunk:

1. Vannak *merőben névleges,* valójában pedig egyenesen vallás- és egyházellenes érzelmű katolikusaink. Intellektuelek (szabadgondolkozók), türelmetlen liberálisok, léha papfalók, rosszlelkiismeretű vívőrök, szociáldemokrata fanatikusok, elbolondított vagy erkölcsileg züllött falusiak. Ezeknél a szervező munkát egyenesen a *térítésnél* kell kezdenünk. Ennek a kategóriának a létszámát az összessel szemben körülbelül 10%-ra tennők.

2. Vannak azután névleges, de nem ellenséges érzületű katolikusok: a *hitközönyösök* óriási tábora. Az a típus ez, amely megkereszteltelti újszülött gyermekét s pappal temetteti el a halottját, a közbeeső „néhány esztendőt" azonban az ördögnek hagyja. Ezeknél a szervező munkának első feladata az lesz, hogy

passzivitásukból kirántsa őket; akkor rendesen kiderül, hogy a lelkük mélyén van még némi szunnyadó keresztény érzés, sőt a katolikus öntudatnak is van némi szikrája, amely kiindulónak nem megvetendő s amely megfelelő munkábavétellel felszítható. Ezeknek a közönyöseknek számát bátran tehetjük 30%-ra.

3. Vannak továbbá katolikusaink igen nagy számmal — helyenkint ez a többség —, akik *valamelyest mégis katolikusoknak* érzik és vallják magukat, esetleg „jó katolikusoknak" is, amennyiben némi vallásos gyakorlatokhoz (napi imádság, egyszer-egyszer templombajárás is stb.) ragaszkodnak, pl. a világért merő polgári házasságot nem kötnének, vitatkozás közben protestánssal, zsidóval szemben védelmezik a vallásukat; azonban a vallási meggyőződésnek és képzettségnek teljességétől s főleg a hitélet következetességétől még egészen messze vannak. Ezeket egyházi gondolatokért, katolikus ügyekért sorompóba állítani még mindig nem könnyű, de máris teljességgel lehetséges feladat. Sőt az a tapasztalás, hogy nagy részük csak azért reked meg a gyakorlati közönyösség mocsarában, mert nincs, aki onnan erőteljes szóval kiemelje, magától pedig képtelen reá. Majdnem mindnek van azonban olyan archimedesi pontja, ahonnan érintve igenis megmozdítható; az egyik pl. heves antiszemita s a harcos katolicizmus harsonaszavára szívesen reagál; a másiknak lelkét erősen befolyásolja a katolikus istentiszteleti élet esztétikája; a harmadik jólelkűségénél fogva karitatív-szociális téren közelíthető meg legjobban; a negyedik a katolicizmusnak társadalmi s erkölcsi értéke, nemzeti s hazafias érdemei s hivatottságai révén stb. Ezt a csoportot szintén úgy 30%-ra becsülnők.

4. Vannak azután katolikusaink, akik már *szívvel-lélekkel* azoknak is vallják s érzik magukat, csak éppenhogy *következetlenek s kényelmesek:* az egyik a magánéletben tökéletes katolikus, vasárnapi misét nem mulasztana stb., de komolyan cselekvő, szereplő, harcos munkára, kiállásra, áldozatra, küzdelemre nem

kapható; a másik éppen ellenkezőleg: csupa harciasság, szereplésvágy, egyesületesdi, de a magánélete, sőt éppen a belső meggyőződésének fogyatékossága miatt előbb-utóbb a külső tevékenykedésében is megbízhatatlan lesz. Az előbbinek élclapszerű típusa az a katolikus, aki havonta áldozik, de vallásellenes jelöltekre vagy törvényjavaslatokra adja szavazatát, az utóbbié: a katolikus, aki az Egyház védelmében — párbajozik. Ezt a típust is kb. 20—25% képviseli.

5. De vannak végül — Istennek hála — olyan katolikusaink is, sajnos, nem túlnagy számmal — papok és világiak —, akikben a katolicizmus vér és velő, akik meggyőződés, magánélet, apostoli tettvágy dolgában *teljesértékű* emberek, ha nem is mindenben tökéletesek, hiszen a katolicizmusban tökéletesnek lenni emberileg szinte elérhetetlen ideál. Természetes, hogy a katolikus szervezkedési munkának ezekből kell kiindulnia; ezeknek kell első feladatuknak tekinteniök, hogy az első helyen felsorolt katolikusokat a 2-ik kategóriába, az ebbe tartozókat a 3-ikba, innen a 4-ikbe s az 5-ikbe emeljék. Ezt a legértékesebb csoportot 5—10%-ra tennők.

Azonban már a 4-ik csoportbelieket — a „következetleneket" — magukat is fel lehet használni bizonyos szervezkedési munkák elvégzésére, s hasonlókép a 3-ik csoportbelieket, a „jó katolikusokat" is értéknek kell tekintenünk, akik máris sokban azonnal támogathatják törekvéseinket. Sőt igazában a „félközönyösökre" is szükség lehet, ha másban nem: az első csoportbelieknek, az ellenséges érzületűeknek fékentartására, visszaszorítására.

A legértékesebb, 5-ik csoportot kell azonban — mint afféle tisztikart — leginkább szemügyre vennünk. S itt ismét külön kell mérlegelnünk a teljesértékű munkaerők számát, erkölcsi hatóerejét, tudását, képességeit, műveltségi fokát, tapasztalt vagy tapasztalatlan voltát, harci készségét (vagy ha tetszik: apostoli buzgalmát), munkabírását, állhatatosságát, fegyelmezettségének különböző fokát, helyzetét (pap vagy világi),

állapotát (férfi vagy nő, társadalmi pozíció, anyagi függetlenség) stb. Csak az tudja a rendelkezésre álló erőket jól kihasználni, aki át tudja tekinteni s természetesen meg is tudja mozdítani mindenekelőtt a saját tisztikarát, apostolkollégiumát. S hogy ezt is itt érintsük: az egész katolikus szervezkedés titka elsősorban ebben fog rejleni: hogyan fokozhatjuk ennek az elittábornak teljesítőképességét, munkakedvét és munkabírását, fegyelmezettségét, állhatatosságát, összetartását, egységét. A papság, a szerzetesek, a buzgó világi katolikusok ezirányú megnevelése és továbbnevelése, szellemének s apostoli tulajdonainak fejlesztése a katolikus összszervezkedésnek is leglényegesebb s legelsőrendű feladata.

Természetes, ha a szervező munka megindítása s vezetése ennek az utolsó helyen említett 5-ik csoportnak feladata, ennek a csoportnak elsősorban kellene egymással sokszor érintkeznie s rendszeresen tanácskoznia. A „munkaprogram" kidolgozásának is elsősorban az ebbe a csoportba tartozók tanácskozásaiból kell kifejlődnie. Néhány év előtt a Katolikus Népszövetség rendezett Budapesten ú. n. szociális hetet, amelynek tanácskozásai e tekintetben példaszerűek lehetnek. Vidéken is tudunk olyan kezdeményezésekről, amelyek egy-egy város katolikusainak színét-javát gyüjtik időnkint össze szakszerű megbeszélésekre s e megbeszélések eredménye több esetben rendkívül áldásos s céltudatos tevékenység formájában mutatkozott. A szabadkőművesek így dolgoztak évtizedeken át. Nem szégyen-e, hogy mi csak oly lassan ébredünk rá a céltudatos szervezkedés ily elemi eszközeinek felismerésére és felhasználására?

A legtöbb helyen a katolikusok, sajnos, mélyen és boldogan alusznak. Tőlük akár az Anyaszentegyházat is ellophatná bárki. A meglevő néhány buzgó jóakaratot is elnyomja az általános közöny, tétlenség és bátortalanság. De, hála Istennek, nem mindenütt van ez így.

A katolikus szervezkedés harmadik feltételének:

a megfelelő központi vezetés, indítás, irányítás és ellenőrzésnek megbeszélésére külön cikkben fogunk visszatérni. Itt elöljáróba s a fentiek helyes értelmezése végett is csak annyit említünk meg, hogy a katolikus szervezkedésnek egészében s minden részletében az egyházi hatóságokkal való engedelmes egyetértésben kell történnie, ami — katolicizmusról lévén szó — különben is magától értetődő.

III.

Láttuk a katolikus szervezkedés két alapfeltételét: a számbavehető és megszervezendő erőket s a kidolgozandó munkaprogramot. Hátra van még, hogy a harmadik nagyfontosságú tényezőről szóljunk: *ki vagy mi legyen a szervezés megindítója, vezetője, irányítója, ellenőrzője, lelke?* Tárgyaljunk arról, hogy ki legyen az, aki az alvó, tétlenül tespedő katolikus tömegekbe életet, erőt, egységet varázsol?

Ha csakugyan rászánjuk magunkat a tétlenül széthulló magyar katolikus erők tervszerű összegyűjtésére, mozgatására, céltudatos munkábaállítására — amire csakugyan égető szükség van —, egyik legfőbb kérdés: ki végezze vagy vezesse ezt a munkát? ki hivatott és alkalmas reá? kinek kell és illik a kürtöt megfújnia, a zászlót lengetni, az iránypontokat esetről-esetre megjelölni? honnan induljon ki a szervezés?

Három tényező jöhetne itt számba: a hierarchia, valamely meglevő vagy e célra alakítandó középponti szervezet s az alulról való kisebb kezdeményezések, melyek egy középponti szervezkedés útját egyengetik.

1. A *hierarchia* voltaképen minden katolikus akciónak Krisztustól rendelt őre, feje s irányítója. Nem képzelhetünk katolikus szervezkedést (az autonómiát sem), amely a püspöki karral *szemben* akarna bárkinek vallási vonatkozású ügyekben egyházkormányzati jogokat vindikálni, vagy magát a püspök kormányzói vagy felügyelői jogköre alól kivonni.

Mégis kétféleképen képzelhetjük el a hierarchia

szerepét a katolikus szervezkedési mozgalmak körül. Egyes országokban maga a püspöki kar közvetlenül áll az indítványozás, kezdeményezés, a részletmunka irányítása élén, nemcsak a szigorúan vett vallási és lelkipásztori szervezkedésben, hanem az ú. n. nemhivatalos katolikus akciók terén is: kulturális, karitatív, szociális, sőt gazdasági mozgalmak terén. Így van ez ma többé-kevésbbé Hollandiában és Amerikában; Olaszországban is nevezetes lépés történt nemrég ebben az irányban, amennyiben XI. Pius pápa kiadott egy szabályrendeletet, amelyben az olasz katolikus szervezetek számára közös tanácsot létesített s abban a többség kijelölését önmagának tartotta fenn. Érdekes azonban: ugyanakkor az egyházmegyénkint is felállítandó regionális tanácsokban a püspököknek nem biztosított többséget. Más országokban ellenben úgy alakult a helyzet, hogy a püspöki kar csak a voltaképpeni belső egyházi élet szervezését tartja kezében, viszont a külső szervezkedés (egyesületek, irodalom, szociális munka stb.) felett csak felügyeleti s ellenőrző jogot gyakorol. A kezdeményezést és közvetlen cselekvést tehát nem a szigorúan lelki (pl. pasztorációs) kérdésekben a magántevékenység és szorgalom kezében hagyja.

Ez a helyzet nálunk is. E mellett a rendszer mellett is lehet okokat felhozni; a történelmi alakuláson kívül pl. mellette szól az a megfontolás, hogy a részletmunka és külső tevékenység kockázataiba (pl. politikai akciókba) a püspöki kar tekintélyét és felelősségét belevinni nem tanácsos. Az sem jó, ha a katolikusok mindent felülről: a püspökeiktől várnak; ez a katolikusok munkakedvét esetleg bénítaná. A püspöknek így is megmarad az a joga, hogy minden, az egyházi életet bármiként illető katolikus kezdeményezésen felügyeletet gyakorol s abba beleszólhat; sőt, amikor akarja, annak közvetlen vezetését is bármikor átveheti. Amíg azonban nem teszi, feltehető, hogy a tágabb értelemben vett katolikus szervezkedésnek közvetlenül élére állni nem kíván, ezen a téren a

magántevékenységet szívesen látja, az önkezdeményezést a jelzett megszorítások mellett helyesli és megengedi.

Ki legyen hát a szervezkedés közvetlen indítója?

2. Szóba jöhetnek itt továbbá meglevő országos középponti szervezeteink, egyesületeink. A Katolikus Népszövetség, az Országos Katolikus Szövetség, a kongregáció stb. Sajnos, egyikük sincs abban a helyzetben, hogy az ország katolikus szervezkedése *egészének* élére állhatna. A *Népszövetség* programja, bármily tág program, mégis egy határozott célú és körülírású egyesület programja, amely ezenkívül, bár nem egyenesen politikai szervezet, vezetőin keresztül mégis bizonyos politikai álláspont képviselője, ami egymagában is kizárja, hogy annak általános, mindent felölelő szervezkedési középpont sejtmagja legyen. Az Országos *Katolikus Szövetség* alapeszméje szerint inkább vállalkozhatnék e szerepre, de nem teszi, ami annyit jelent, hogy nem kívánja tenni. A *kongregáció,* eltekintve attól, hogy nem egységes szervezet (mert minden kongregáció különálló, autonóm testület), programjának a hitbuzgalmi térre való szorítkozása miatt sem lehet a mindenoldalú katolikus szervezkedés közös indítója; nem is ambicionál e téren mást, mint hogy a többi, tevékeny katolikus szervezeteknek lelkes, egészen katolikus és így hasznavehető katonákat neveljen.

Szóba jöhetne az az elgondolás, hogy országos szervezeteink vezető egyéniségei, a katolikus élet és közélet terén értékes tapasztalokkal rendelkező férfiak (és nők) álljanak össze, alkossanak *közös katolikus vezetőbizottságot,* beszéljék meg ott közösen a teendőket s felosztva maguk közt a munkát, lépjenek akcióba. Így „elgondolásban" roppantul szép és egyszerű ez az eszme, valóságos Kolumbusz-tojása; csoda, hogy nem jöttek még rá. A katolicizmus ellenségei bizonnyal csodálkozva is kérdezik: miként lehetséges, hogy a katolikusok még idáig sem voltak képesek eljutni, hogy ennyire tehetetlenek, vagy nem törődnek

a maguk ügyével. Pedig a dolog nem egészen így áll. A katolikus vezéremberek időnkinti közös tanácskozása kétségtelenül sok igen értékes eszmét vetne fel és tisztázna, sok egyenetlenséget vagy félreértést is eloszlathatna. De ép annyi volna a nehézsége is.

Éppen a régi, tapasztalt, kiforrott katolikus vezéremberek annyira befejezett, többé már nem alakítható egyéniségek, hogy az egymáshoz közelebb jutás igen sok esetben merő lehetetlenség volna. El tudjuk-e gondolni, hogy valamely közös szervben való egyesülés vagy közös tanácskozások folytán egy Apponyi, Prohászka, Vass, Haller, Ernszt, Huszár, Wolff egymással lényegesen egységesebb irányba jutnának, egyéniségüket, politikai s társadalmi akcióikat s törekvéseiket egymáshoz jobban odahangolni tudnák?

S ez bizonyos fokig nem is kívánható tőlük, sőt még az sem csodálható, hogy éppen katolikus emberek és katolikus téren oly nehezen hozhatók egy kalap alá. Ennek valami igen tiszteletreméltó oka is van, ami teljesen hiányzik a legtöbb más világnézet alapján egyesülőknél. A szocialistáknak, a zsidóknak, a szabadkőműveseknek könnyű volt egyazon programban egyesülni. Ott az *érdek* volt a vezető szempont s ahol az érdek a fő, ott a vélemények hamar találkoznak. Viszont mennél szentebb s hogy úgy mondjuk: elvontabb valamely cél, annál inkább érthető lélektanilag, ha követői s apostolai *senkire másra, csak a lelkiismeretükre nem hallgatnak* s amit helyesnek ismernek, abból egy jottányit sem hajlandók engedni.

Viszont — ezen az eszmei okon kívül — ott van, sajnos, az a másik szempont is, hogy mivel a katolicizmus Magyarországon nagyon kevés embernek a ceterum censeo-ja, legfőbb közéleti zsinórmértéke, számos vezető katolikus emberünk egyéb, főleg politikai célpontokhoz is úgy le van kötve, hogy a közös katolikus akcióban már politikai lekötöttsége miatt sem tudna az egység kedvéért könnyen áldozatokat hozni. Ilykép a kimagasló katolikus egyéniségek továbbra is nagyon sok jót tehetnek egyenkint és

párthíveik, követőik körében, de egységes akciók kitervezésére és irányítására őket összehozni: eléggé céltalan fáradozásnak látszhatik.

Néhány évvel ezelőtt különben maga az egyházi főhatóság tett ezen a téren kísérletező lépést s közös katolikus *egyesületi tanácsot* létesített Budapesten, melynek néhány vezető katolikus egyéniség lett a tagja. Nem tudjuk, ez az egyesületi tanács él-e még, lett-e egyáltalán valami; hallani mindenesetre a megalakuláson kívül nem hallottunk róla semmit. Hogy valamely új alakulat e téren sokkal messzebbre jutna-e el, nem tudjuk, de van okunk kételkedni benne. Még talán legelőbb úgy várhatnánk tőle sikert, ha nem a legsúlyosabb s leglekötöttebb katolikus vezéremberek tömörülnének benne. Lehet, hogy egy friss emberekből álló középponti alakulatnak sikerei is volnának, elvégre a felfrissítés nem árt; a hadseregekben is elv, hogy az idősb tábornokok mellett fiatal vezérkari tiszteknek is nagyobb szerepkört kell engedni. Természetes viszont, hogy a legzseniálisabb „friss" erők is nélkülözni fogják a régebbi, kipróbált emberek tapasztalait.

3. Marad egy harmadik út; látszólag a legszerényebb, de talán éppen ezért legegészségesebb. Az *alulról való szervezés* útja; a részletmunka intenzívebb felkarolásáé, amelynek aztán természetszerűleg kell valamely nagyobb, középponti egységbe összetorkolnia, de amely egyelőre nem az összefoglalásra, hanem az összefoglalás előfeltételeinek megteremtésére helyezi a súlyt. Úgy értjük ezt, hogy kezdjük a munkát kicsiben, de sokfelé, mindenütt s teljes odaadással. Minél több kongregáció, minél több virágzó egyházközség, minél több részleges karitatív, szociális és kulturális munka és kisebb centrumok; minél több katolikus gazdasági kezdeményezés; minél több egészséges sejt és csira és szerv, amelyet majd aztán érdemes lesz egységes, hatalmas szervezetté egybeolvasztani. Ne várjuk, míg felülről nógatnak, míg valaki a központból megszervez minket. Kiki álljon

be a munkába ott, ahol tehetségére s buzgalmára szükség van. Az elv egyelőre csak kettő legyen: az egyik, hogy ne kezdjünk semmit, amit jól meg nem gondoltunk, alkalmas emberekkel meg nem beszéltünk, ne alkossunk papíros-szervezeteket, ne fáradjunk bele a munkába, ne nyugodjunk, míg a megkezdett szervezkedés egészségessé, belsőleg életképessé nem lesz. A másik elv az legyen, hogy egymást ne akadályozzuk, egymásnak ne ártsunk, minden szervezet ott keressen munkakört, ahol más egészséges és komoly alakulás még nem dolgozik.

Ez a megoldás — jól tudjuk — nem teljes, sőt bizonyos értelemben ellentmondásban látszik lenni előbbi fejtegetéseinkkel, amelyekben éppen az összefoglaló, összenéző, egységes terv szerint dolgozó szervezkedést sürgettük, sőt azt mondhatná valaki: ez a sok különálló részletszervezés összevéve nem is a szervezettséget, hanem a részletek elszigeteltségében éppen a szervezetlenséget, a darabokra oszlást jelentené.

Erre azonban kettős válaszunk van. Az első: amit ajánlunk, *csakugyan nem tökéletes megoldás, de legalább lehetséges megoldás,* míg a tökéletes megoldás nézetünk szerint egyelőre alig is lehetséges. Már pedig jobb a tökéletlen, mint a semmi-megoldás. A magyar katolicizmus, sajnos, nincs még annyira, hogy máról holnapra egészséges és mindent átfogó szervezkedéshez lehetne benne hozzálátni. Ehhez túlnagyok a mult évtizedek mulasztásai. E tekintetben még a szigorúan lelki és lelkipásztori szervezés is borzalmasan hiányos. Előbb tehát előmunkálatokat kell végezni, s míg ezek úgy ahogy meg nem történtek, addig nagy, átfogó és összefoglaló akciókról álmodni meglehetősen kimérikus ábrándozás. Mit használna csakugyan, ha papíron gyönyörűen megrajzolnók a tervezetet, beosztást, programot s az ezerféle szükséglet végzésére nem állna sem megfelelő lelkes és képzett tábor, sem kész csirák és helyi vagy szakszervek a rendelkezésünkre? Ellenben ha most azon-

nal hozzálátunk s mindenütt, ahol érjük, munkába állítjuk a hasznavehető erőket és buzgalmakat, ha mindenfelé létesülnek agilis helyi középpontok, irodalmi, sajtó, karitatív, szociális, gazdasági, közéleti gyujtópontok, kezdeményezések, erőfeszítések: ezek ugyan — igaz — egyelőre nélkülözni fogják azt a segítséget, amelyet egy jól működő szervezkedési középpont a helyi kezdeményezéseknek, főleg az első kezdet nehézségei között nyujthatna, de viszont megteremtik azt az alépítményt, amelyre aztán az eljövendő egészséges és átfogó középponti szervezkedés kupoláját rá lehet építeni. Vagy hogy más képet használjunk: itt is, ott is hordani kezdik a téglát s ha majd a beépítendő területnek számos pontján lesz megfelelő számú tégla készen, hozzá lehet látni az építkezéshez is.

A részleges szervezkedésnek tehát szintén az egységes és nagyarányú szervezkedés érdekében kell történnie; emerről nem mondunk le, amikor amazt sürgetjük, mint lényeges előfeltételt s egyelőre talán egyedül lehetségest.

A másik válasz pedig a fenti ellenvetésre ez: a részleges munkát nem képzeljük okvetlenül megint úgy, hogy minden egyes kezdeményezés megint teljes elszigeteltségben s magábazárkózottságban folyjon. Sőt: amennyiben a középponti szervezkedés egységesítésének különös akadályai egy-egy vidéki városban, vagy egy-egy fővárosi egyházközségi szervezetben, vagy akár egy-egy szakbeli (pl. karitatív) szervezkedés terén nem forognak fenn, nagyon kívánatos volna, hogy az azonos területen működő szervezetek és kezdeményezések *közös helyi vagy szaki intézőbizottságokban találkozzanak* s bizonyos egységes munkaprogrammot állapítsanak meg. Egy-egy vidéki városban megtették, hogy a katolikus szervezetek vezetői állandó közös bizottságokban tömörültek s időről-időre közös programmot dolgoztak ki. Hasonlót látunk egyes fővárosi egyházközségekben is. Sajnos, a széthúzásnak is ismerjük példáit, amikor is ezek az egyesülési

próbálkozások nem vezettek sikerre, vagy kevésbbé szerencsés személyösszeválogatás eredményekép nem volt meg irányukban a szükséges kölcsönös bizalom.

A katolikus szervezkedésnek ez az alulról való kiépítése nem jelent annyit, hogy már most vergődjünk megint tovább ugyanabban a tehetetlenségben, mint eddig. Igenis kívánatos, hogy a kicsiben való öntevékenység sokkal jobban mint eddig, meginduljon, hogy minden egyes helyi központban létesüljenek bátor és lelkes *önkéntes-csapatok,* amelyek a hivatott egyházi tényezőknek segítségére sietnek s velük egyetértve mindannak megindítását s megszervezését programba veszik, ami eddig el volt hanyagolva vagy hiányosan volt ellátva. S ezek a helyi önkéntes-csapatok, akár valamely meglevő szervezet keretében, akár külön ad-hoc-alakulatokban végezzenek *okos, tervszerű, mindenre kiterjedő munkát;* vegyenek észre minden bajt, gondoljanak minden szükségletre, mozgassanak meg minden felhasználható értéket és erőt. A meglevő értékes kezdeményezések és szervezkedések azután keressék az egymással való *együttműködés* módját s így alakuljon ki a szüksége lassan a mindent összefoglaló középponti szervezetnek is. Csak azt akarjuk mondani tehát az „alulról való" szervezkedéssel, hogy *ne várjunk mindent felülről s ne késsünk a munkával addig, míg majd valamely középponti szerv Budapestről megszervez bennünket is.* Mert lehet, hogy az csak nagyon sokára fog megmozdulni!

*

Lehet, hogy fejtegetéseink eredménye leverő és szomorú végbenyomást kelt. A Kolumbusz-tojás felállítása még sem oly egyszerű, mint bárki első pillanatra gondolná. Végtelen sok körültekintésre, türelemre, el nem csüggedő, bátor és bízó kitartásra lesz szükség, hogy a magyar katolikus szervezkedés kérdését lassan dűlőre vigyük. Rengeteg érzékenység, rövidlátás, emberi gyarlóságból fakadó féltékenység és hiúság, bizalmatlanság, azután sok ítéletnélküli

akarnoknak, érdekhajhászó álkatolikusoknak szereplési vágya, anyagi eszközök hiánya, lemaradottság s a kicsiny, de pompásan összejátszó ellenfél kitűnő megszervezettsége áll a katolikus szervezkedés útjában.

Emberek tolakodnak előtérbe, akiknek a legszentebb területek is csak egyéni érdek és érvényesülés számára valók. Nekünk is számolnunk kell a hamis katolikusok ártó erejével, akikre szintén áll, amit a „Dreizehnlinden" költője mond:

Wild die Herzen, feil die Treue,
Gold und Macht die höchsten Götter,
Und den Altar unterwühlen
Hier die Heuchler, dort die Spötter!

De nem szabad csüggednünk. A legszentebb érdekek forognak kockán s még az sem ok a csüggedésre, hogy évtizedek tétlenségét kell helyrehoznunk. Álljunk bele a munkába hittel és erővel. Velünk lesz az Isten!

Félre minden hiúsággal, önzéssel, féltékenységgel; minden félénk emberi tekintettel. A világot a kereszténységnek tizenkét halász hódította meg s az egyháztörténelem tele van igénytelen, de izzólelkű kisemberek csodálatos, korszakalkotó hőstetteivel. Ha a nagyok nem teszik meg nagyban, tegyék meg kicsiben a kicsinyek, de a magyar katolicizmus szomorú szervezetlenségének, széthulló, erőtlen vergődésének meg kell szűnnie!

IV.

Több cikkben fejtegettem a katolikus szervezkedés kérdését. Cikkeimnek kissé lemondó befejezése több hozzászólót indított annak kijelentésére, hogy kár volna azzal a minimummal beérni, amit fejtegetéseim végén, mint kivihetőt leszűrtem. Utólag megvallom, hogy magam is kevesellettem ezt a „minimumot" s szinte csak azért írtam le, hogy meghalljam: miféle visszhangot kelt ez a „minimális" indítvány. Most,

hogy általános hatásként egy örvendetes többet-követelés jelentkezik, kötelességemnek tartom, hogy azt a „többet" is ismertessem, amit szervezkedés terén célpontul tűzhetünk ki magunk elé.

Meg kell állapítanunk, hogy Magyarországon minden baj és akadály, pangás és rothadás ellenére van nagyon sok értékes katolikus akarat és tettrekészség s az egyházi élettől elszakadtnak látszó közönyösek és hithidegek tömegében is nagyon sok még a katolikus hagyományokhoz való ragaszkodás és a lelkek legmélyén szunnyadó katolikus érzés. Ha erre okosan és buzgón építeni tudunk, hamarosan újabb vallási felbuzdulásnak oszlopait emelhetjük. Csak meg kell találni a módját, hogy a megfelelő erőket és jóakaratokat megfelelő helyen munkába állítsuk.

Ez a mód pedig szintén megvan s ahol okosan és komolyan megpróbálták, a legszebb eredményeket érték vele idehaza és külföldön. Értem a *katolikus világi hívek okos, tervszerű s katolikus szellemben vett bevonását az egyházvédő és egyházfejlesztő munkába,* mindenelőtt a katolikus *egyházközségi élet és szervezkedés* kiépítése által.

Néha nagyszerű eszméket öl meg a — nevük. Mert egy torzalakulás bitorolta és diszkreditálta a nevüket, az emberek már magáról az eszméről sem akarnak tudni. A „hitközségi szervezetek" és „autonómiák" sokfelé annyira rossz irányban fejlődtek s annyira megrontották ez elnevezések hangzását, hogy sokan már emiatt nem szeretnek hasonlónevű kezdeményezésekről hallani.

Hitközség? Autonómia? mondja nem egy olvasóm is talán s csalódottan tolja félre e sorokat. Főleg papok fognak sok rossz tapasztalatra hivatkozni s ezt fogják sóhajtani: — Nálunk megvan, de *bár ne lennel*

Valóban, az „autonómiák" a multban nagyon sok panaszra adtak okot. Többnyire protestáns eszmekörben születtek meg s protestáns mintára alakultak. A népszuverénitás eszméjét iparkodnak a katolikus egyházszervezetbe is becsempészni. Ezek az autonóm

egyháztanácsosok és tagok gyónni-áldozni nemigen járnak, ellenben magukat a lelkipásztor felett állóknak képzelik s azt hiszik, az a föladatuk, hogy minél több „jogot" ragadjanak magukhoz az egyházi élet körül s minél többet akadékoskodjanak a papnak. Tevékenységük kimerül az egyházi tisztségeknek választás (és korteskedés) útján való betöltésében, bizonyos világi kormányzatnak, mint egyházi „önkormányzatnak" erőszakolásában, számadások vizsgálatában s indítványok letárgyalásában. Ez jó lehet a protestáns atyafiaknál, de a katolikus egyházeszmével természetesen ellentétben áll s azért okvetlenül bajra és súrlódásokra vezet.

Azonban nemcsak ilyen torzított értelmű, protestáns velleitású egyházközségeink vannak, hanem — főleg pl. az újabb budapesti plébániák területén — vannak, Istennek hála, *igazán katolikus szellemben elgondolt és megszervezett egyházközségeink is* és ezekben a katolikus szervezkedés oly nagyszerű lehetőségei és keretei bontakoznak ki, hogy tanulmányozásuk és minél több helyen való behozataluk a legmelegebben ajánlható. Sőt bizonyosra vesszük, hogy a jövő katolikus szervezkedésnek és erőrekapásnak ez az egyetlen reális útja; mai szervezetleségünkből csak a katolikus tömegeknek egyházközségenkint való megszervezése vezethet ki. S ez az egyházközségi beszervezés lesz természetes alapja az egyházmegyék beszervezésének s ezen keresztül az országos katolikus szervezkedésnek, mely aztán a katolikus autonómiát játszva kivívhatja.

Miben különböznek ezek a *katolikus elgondolású egyházszervezetek* az előbb említettektől s miben rejlik kiválóságuk?

Mindenelőtt abban, hogy céljukat nem jogok vindikálásában, hanem az *apostolkodás gondolatában* látják. Nem beleavatkozni s akadékoskodni akarnak a lelkipásztorkodás ügyeiben, hanem önzetlenül segítik, támogatják a lelkipásztort a hitéletnek mindenirányú, komoly fellendítésében. Nem világi önkormányzatként

fogják fel hivatásukat, hanem a lelkipásztori munka áldozatos megosztásában. Ők a lelkipásztorkodó papság segédcsapata. Cor unum et anima una —, egy szív, egy lélek valamennyi, Isten és az Anyaszentegyház tevékeny szeretetében.

Főleg három irányban végtelenül áldásos az ilyenfajta egyházközségi szervezkedés.

Először is: a *tanácsadás, eszmecsere, indítványozás* szempontjából. A legderekabb ember is csak egy ember; nem lát maga mindent. Nem veszi észre az összes bajokat, hiányokat, szükségleteket. S hasonlóképp nem is találja meg egykönnyen egymagában a legmegfelelőbb utakat és módokat a bajok gyógyítására, a hiányok pótlására. Sok dolgot, főleg a világi vonatkozású dolgokat, a világiak sokkal jobban is értik átlag, mint a pap (pl. vagyonkezelés, ünnepélyrendezés, az egyházi jogok védelmének s biztosításának módjai stb.). Mily áldás ily körülmények közt a papra, de a hitéletre is, ha a papnak az egyházközségi tanácsban 10—12 buzgó és komoly világi katolikus ember is rendelkezésére bocsátja tapasztalatait, észleléseit, eszméit, indítványait, megoldási módjait! Főleg, ha az egyházközségi tanács szakosztályokat is létesít: *hitbuzgalmit, kulturálist, szociálist és karitativ szakosztályt,* amelyeknek élén egy vagy két referens áll, akiknek külön kötelességük a szakjukba vágó ügyeket figyelni, azokról az egyháztanácsnak és a plébánosoknak lehetőleg pontos adatokat s hasznavehető indítványokat terjeszteni elő! Az egyik pl. a város vagy falu szegényügyét tartja számon, a másik a kulturális (iskolai, nevelési stb.) ügyeket, a harmadik a munkásügyeket, lakásügyet, közerkölcsöt stb., a negyedik a hitbuzgalmi életet (áldozások számának emelése, példaadó közös gyónások, miserend, vallásos egyesületek összemunkálása, önkéntes hitoktatás, kisegítőkápolnák létesítése stb.).

Másodszor: az egyházközség *leveszi a teher jókora részét a papság válláról* s munkamegosztást teremt. Ebben az irányban a szakosztályok említett

működése maga is sokat jelent. De itt aztán nemcsak az egyháztanács tagjai, hanem az egyházközségi tagok is nagy szerephez jutnak. A férfiak pl. elvállalják az egyházi érdekek jogügyi támogatását a hatóságokkal szemben, orvosok, mérnökök, tisztviselők a hitközség szegényei- és betegeinek gondozása körül, a templom s egyéb egyházi épületek karbantartása, szociális intézmények létesítése s vezetése körül foglalatoskodhatnak, vezetik a hívek beszervezésének s az adatgyüjtésnek munkálatait. Katalógusokat, kataszterekét készítenek; felfektetik a „status animarum" külső kereteit. Minden utcának élén egy-egy főmegbízott áll, minden háznak egy házmegbízottja van.

Ezek minden a hitéletbe vágó mozzanatot nyilvántartanak; bajokat, szükségleteket, kívánalmakat a plébániának bejelentenek. A fiatalemberek és fiúk a templomban és ünnepélyeken a rendezők szerepét töltik be, ők látják el a templomi énekkart, mely aztán ünnepélyeken, körmeneteken, temetéseken is szerepelhet. Az asszonyok a templom tisztaságának és díszének őrei, az egyházi ruhák és felszerelések tisztántartói, kijavítói; ők végzik a szegény- és beteglátogatást; ők gondoskodnak arról, hogy senkise haljon meg a községben vagy a kerületben szentségek nélkül.

A leányok a legjobb propagandisták — pl. a sajtó terén —, a legjobb gyüjtők, a közerkölcs védelmében is megfelelő vezetés és ránevelés alapján legtöbbet tehetnek; kitűnően beválnak a kis gyermekek gondozásában (pl. Szívgárdát vezetnek vagy városhelyen a munkásnegyedekben gyermekfoglalkoztató délutánokat tartanak stb.). Roppant kár, ha a pap mindent maga akar vagy maga kénytelen elvégezni, holott volnának a plébánia területén elegen, akik segíthetnének és szívesen segítenének is neki, ha erre őket felszólítanák. A jól vezetett egyházközségben mindenkinek jutna bőven munka s a papnak, ahelyett, hogy maga végezne mindent — amire úgysem volna képes —, csak meg kellene magyaráznia egyszer az asszonyok-

nak, egyszer az ifjaknak, egyszer a leányoknak, hogy ki mit tegyen, hogyan apostolkodjanak. Ő csak irányítson, vezessen, inspiráljon, szervezzen s végezze a voltaképpeni lelki funkciókat; a többit legnagyobbrészt elvégezhetik helyette s mellette az egyházközség agilis tagjai. Neki magának így több ideje marad a legfontosabbakra.

A jól vezetett egyházközség harmadik előnye: *hátvédcsapatot szervez a lelkipásztornak.* Nagy dolog ám, ha nem mindent a pap kénytelen egyedül kiverekedni! A jól megszervezett egyházközségben a világi hívek, mint egyházközségi vagy egyenesen egyháztanácsi tagok hivatalból is fedezik kifelé a papjukat, helyette hatósági helyeken eljárnak, végzik a hitközség üzleti ügyeit; képviselik a Egyház érdekeit a községi gyűlésen, az országházban, a kormány felé, a nagy nyilvánosság előtt. Mily szomorú s lealázó a magára maradt pap helyzete! Ha valamire szüksége van neki vagy a templomnak vagy az iskolának, kénytelen ő maga szaladni Ponciustól Pilátusig, ő veszekszik, előszobázik, kérvényez, alkuszik, pereskedik, tiltakozik, sokszor — egyedül! A többi meg többkevesebb közönnyel nézi, esetleg (meg nem értve szándékait) még akadékoskodik is neki.

De milyen egészen más, mennyivel súlyosabb és imponálóbb, ha a plébános a szükségleteket, sérelmeket, jogigényeket stb. előzetesen megbeszéli ugyan az egyházközségi tanáccsal, amelynek tagjai magukévá teszik az ügyeket s aztán ki mihez jobban ért, kinek hol van nagyobb befolyása, ott lép fel, azt vállalja magára: maguk a világiak azonosítják magukat egyházuk ügyével! Az egyik a község- vagy városházán, a másik az árvaszéken, a harmadik az adóhivatalban, a negyedik a kormánynál vagy a főispánnál jár el; de mindenesetre valamennyi egyöntetűleg áll a pap mellett s képviseli az Anyaszentegyház érdekeit. Ha aztán kifelé valami tömegmegnyilatkozásra, demonstrációra van szükség, ha tiltakozni kell valamely rágalom vagy jogtalanság ellen: megint egé-

szen másként hat, ha sajtóban, népgyűlésen stb. nemcsupán a pap tiltakozik, akire esetleg ráfoghatják, hogy a saját egyéni érdekeit védi, hanem az egész egyházközség mint egy ember tiltakozik; ha deputációban nem a pap meg egy-két barátja, hanem az egyházközség egész tanácstestülete vonul fel stb.

Ez pedig kettős haszonnal jár: nemcsak közvetlenül s a szóbanforgó ügy érdekében hatásosabb, de visszafelé is igen jelentékeny nevelő hatása van: növeli az egyházközségi, főleg a tanácstagokban az önazonosítás, a szolidaritás érzetét az Egyházzal szemben. A világi katolikus, aki érzi, hogy Egyházra rászorul s az ő támogatását is kéri és igénybe veszi, ezáltal természetszerűleg megtisztelve érzi magát, egyházias öntudata növekszik s kétszeresen fog ragaszkodni az Egyházhoz.

Mindez úgyebár egészen más, mint a protestánsízű „autonómia"-játszás, amikor az autonómiai tagok arra érzik magukat hivatva, hogy a papnak lehető sok jogát megnyirbálják, a lelkipásztori fővezetést magukhoz ragadják, galibát okozzanak, akadékoskodjanak. De egészen elüt az apostolkodásnak ez a neme attól a másikfajta, nemkevésbbé szánalmas autonómiai élettől is, amikor a hitközségi tanácsülés csak szárazon meghallgatja s „jóváhagyja" a pap által készített költségvetéseket és számadásokat (ez már magában is helytelen, mert sohasem a pásztor ad számot a nyájnak vagy segítőtársainak, hanem legföllebb fordítva); vagy amikor a hitközségi életet a pap csak fraternizálással, együttborozgatással stb. tudja fenntartani.

Bizony nagyszerű volna, ha minden plébánián lassankint ilyen szellemű és ilyen irányban működő egyházközség alakulna! Egyszeriben megoldódnék vele a katolikus szervezkedés kérdése. Mert akkor már az összefogás, az egyházmegyei és országos szervezetekbe való egységesítés játékdolog volna. Nem volna a katolicizmus többé széteső, össze nem tartó egyedek konglomerátuma, hanem egységes életet élő szervezet.

A papságnak mindenütt, az ország minden részé-

ben, sőt zugában is volnának jól megszervezett munkatársai, akik országos jelentőségű ügyekben is — aminő pl. most a katolikusokra nézve sokképpen sérelmes földbirtokreformnak nem egy pontja — azonnal mozgósíthatók volnának, akik révén bármikor a szükséges közvéleményirányítással s tömegmozgalmakkal is alátámaszthatnók a katolikus törekvéseket. Akkor a katolikus autonómia kivívása is szinte magától adódnék, mégpedig megint nem abban a protestáns-ízű értelemben, ahogy a katolikus autonómiát legtöbben elképzelni szeretik, nem a püspökök félretolása s a világiaknak az *egyházkormányzatba* való bevonása által — ami antikatolikus elgondolás —, hanem abban a katolikus és józan értelemben, hogy a megszervezett katolikusság mint egy ember állna püspökei s papjai mellé, szolidáris lenne vele s mihelyt társulási értelemben is testületté, morális egységgé tömörült, követelhetné és könnyen ki is vívhatná, hogy az eddig jogtalanul visszatartott s államilag kezelt (nem is mindig hűségesen kezelt) egyházi alapok és intézmények adassanak vissza a katolikusok egységes szervezetének, amely a hierarchia vezetése alatt álló s az ő irányítása mellett működő tanácsadó és végrehajtó (nem kormányzó!) testület volna.

Ezért — vagyonunk és intézményeink visszaszerzése érdekében is — óriási jelentősége volna az egyházközségek fentvázolt megszervezésének s nézetünk szerint elhibázott dolog addig katolikus autonómiáról ábrándozni, amíg a katolikusok tényleges megszervezésének munkáját a rendelkezésünkre álló eszközökkel meg nem kezdjük s el nem végezzük.

*

Mindez azonban egy fontos feltétel előzetes biztosításával lehetséges. A fentiekben ugyanis a „verbum regens" mindig az volt, hogy ne olyan egyházközségeket létesítsünk, amelyek csak diktálni, szavazni, korteskedni és gáncsoskodni akarnak, hanem amelyeket az *apostoli lelkesedés és önzetlen segíteni-akarás* szel-

leme leng át. Ez a főpont, ez a sarkalatos tétel az egész elgondolásban. S mivel lelkészkedő papságunk éppen ehhez a ponthoz nincs bizalommal, ennek az elérhetőségében nem igen hisz, azért itt most végezetül rá kell még mutatnom a leglényegesebbre, a helyes katolikus szervezkedés alfájára (amely nélkül nincs béta és gamma, mégkevésbbé ómega): arra a művészetre, *miképp teremtsünk házsártos, kötekedő, gáncsoskodó egyháztanácsi tagok helyébe lelkes, önzetlen megbízható, teljesen egyházias érzésű és apostoli lelkületű tagokat.*

Lehetséges-e ez? Igenis lehetséges; példák reá a fővárosi újplébániák egyházközségi szervezetei. E szervezetek számára a *kongregációk* s más hasonló hitbuzgalmi egyesületek *neveltek évek hosszú során át megfelelő lelkületű tagokat:* ezért volt aztán könnyű az egyházközségekbe megfelelő szellemű világi vezetőtagokat behozni.

Hát nézetünk szerint ezen az úton kell mindenütt, vidéken is, faluhelyen is a ft. papságnak elindulnia. Ettől nem szabad fáradságot és időt kímélni. *Az a munka, mellyel hitközségeinknek megfelelő lelkületű apostoli gárdát, elitet teremtünk, nem veszett kárba, mégha miatta egyidőre akár másféle fontos munkálatokat kell is némileg háttérbe szorítanunk.*

Hogyan? — kérdi nem-egy derék papi ember — rengeteg teendőm mellett én még külön foglalkozzam 20—25 férfival, akit kongregációba tömörítek s talán még külön 50—60 asszonnyal, 30—40 legénnyel és ugyanannyi leánnyal? Hát nem kár-e egy-két tucat lelket agyonpasztorálni, míg tízezreknek vasárnapi mise is alig jut?

Értem ezt az ellenvetést, de csakis akkor adnék neki igazat, ha pl. 20—25-tagú férfikongregáció vezetésével *csak* ennek a 20—25 férfiléleknek az üdvözítésére és tökéletességben-nevelésére szorítkoznánk. Ám nem erről van szó. Ez a 20—25 férfi s az a 30—40 leány stb. *valóságos szeminárium,* amelyben a pap *segítőtársakat nevel magának a tízezrek meghódítására s megmentésére!* Valóban, ahol eddig (vidéki he-

lyen is) megpróbálták, ott a plébánosok nem győznek hálálkodni az Úristennek, hogy ezt a gondolatot nekik megadta. Mert az a 20—25 kongreganista férfi, vagy 40—50 kongreganista asszony rövidesen átalakítja az egész egyházközséget s millió dologban segítségére, támaszára, bizony sokszor vigaszára s védelmére is van a lelkipásztornak.

Ismertem Pest egyik külvárosában két egymást felváltó plébánost. Az egyik jajgatott, hogy semmire sem tud vergődni, az iskoláknak még a negyedrészében sem tud hitoktatásról gondoskodni s vigasztalan bánatában csak végezte a tucatlelkipásztorkodás rendes teendőit: keresztelt, temetett, misézett, litániázott. Híveinek tízezreire nézve mintha ott sem lett volna. A másik — kongregációkat alapított. Férfiaknak, ifjaknak, asszonyoknak, leányoknak. Ma egyik egyházi kezdeményezés a másikat éri, kisegítő kápolnákról, önkéntes hitoktatókról maguk a kongreganisták gondoskodnak, az Egyház pörös ügyeiben a kongreganista szellemben nevelt egyháztanácsi tagok járnak el, a világiak, férfiak, nők gondoskodnak a szegényekről, betegekről, ifjúságról, a templom rendbentartásáról, szerveztek nagyszerű templomi énekkart, vallásos ünnepélyeket rendeznek — a plébános most már boldogan nézi az ő sürgölődő gárdáját, itt-ott egy-egy bátorító, iránytszabó szóval zökkenti helyes kerékvágásba a buzgalmat. Olyan, mint egy vezérkari főnök, aki csak kigondol, felülvizsgál, helybenhagy s telefonon osztja ki az utasításait. Ő a lélek, de ezer kar, láb, ajk és szív dolgozik körülötte.

Itt rejlik a kongregációknak (vagy egyéb hitbuzgalmi-apostolkodási szervezeteknek) csodálatos, átalakító s apostoli ereje. A prézesi buzdítóbeszédek, a gyakori áldozás, a gyakorlati apostolkodásra való ránevelés, az alaposabb apológétikai és hittani kioktatás, nem utolsó helyen a *szentgyakorlatok:* lánglelkű katolikusokat alakítottak a hívek válogatott csapatából s ezek maguk zavarnák ki az Egyház ügyeinek intézéséből azokat, akik csak akadékoskodni, békétlen-

kedni s uralkodni akarnának. A magasabb, tisztultabb lelki élet, a katolikusabb érzület percig sem engedné meg nekik, hogy kálomista értelemben vett „prezsbitérium" módjára akarjanak viselkedni. Apostolok, nem bürokraták s még kevésbbé krakélerek.

Ezért kellene a Mária-kongregációi életet — vagy ha tetszik: Jézus Szíve-Szövetséget, Katolikus férfiligát, Credo-egyesületet, harmadrendeket; mindegy, csak *hitbuzgalmi* alapon álló *apostolkodó* szervezet és elit legyen! — a katolikus szervezkedés kiindulópontjává tenni városban és falun, mindenütt! Ezért kellene már a szemináriumokban kioktatni a növendékpapokat a korszerű apostolkodásnak e varázslatosan ható s mégis oly egyszerű eszközére. S ezért kellene a lelkipásztorkodó ft. papságnak is, sokkal, sokkal jobban mint eddig, a kongregációi eszmét felkarolniok; még a filiáknak is külön-külön kongregációkat szervezniök.

Legmélyebb tisztelettel kérnők a nagymélt. Püspöki Kart is, hatna kegyesen oda, hogy az általa annyiszor s oly szeretettel ajánlott és kitüntetett Mária-kongregációi intézmény csakugyan közkincsévé váljék az egyházmegyéknek, szerveztessék meg lehetőleg *minden egyes plébániánl*

Ha áll az az elv, hogy ma már nem elég, ha azokat részesítjük a lelkipasztorkodás áldásaiban, akik hozzánk jönnek, hanem nekünk kell elmennünk azokhoz, akik maguktól már nem jönnek hozzánk: fel kell karolnunk a korszerű lelkipásztorkodásnak azokat az eszközeit is, amelyek apostolokat nevelnek és lelket visznek bele a jobb világi hívekbe. Ha igaz — amint fájdalmasan igaz —, hogy paphiány van s a papság tizedrészét sem képes maga elvégezni az ezerirányú lélekmentő és egyházvédő munkának, amelyet el kellene végezni: gondolkodnunk kell munkamegosztásról s a világiak apostolkodásának megszervezéséről.

Mindezeknek pedig elsőrendű eszköze: *a hitbuzgalmi egyesületekben megnevelt katolikusok bevonása a tevékeny egyházközségi életbe.* Ezért kérjük

legmélyebb tisztelettel a hitbuzgalmi-apostolkodó szervezeteknek, főleg a Mária-kongregációknak további, nagyobbarányú támogatását.

*

Mióta első cikkeimet a katolikus szervezkedés kérdéséről megírtam, nagyon sokat forgattam elmémben, mi volna hát a katolikus szervezkedésnek legkomolyabb, leggyakorlatibb s legsürgősebb eszköze. E gondolkozásnak leszűrődései a fenti indítványok. Úgy gondoltam, most ősszel magam is beállhatok az ezirányú munkákba s ha itthon maradok, ezeknek megvalósítását tartottam volna részemről a legközelebbi évek legfontosabb feladatának.

Magasabb kötelesség most elszólít a hazai munkatér közvetlen munkálásától. Boldogan távoznám, ha tudnám, hogy ezek az eszmék nem maradnak gondozók és végrehajtók nélkül! Hiszem, hogy a katolikus Magyarország jelene- és jövőjének egyik legsorsdöntőbb lépése lesz, amit e téren legközelebb teszünk.

A katolikus szervezkedés kérdéséhez.

40 éve már, hogy katolikus nagygyűléseken, vidéki katolikus napokon, lapcikkekben, társaságokban újra meg újra felhangzik a szó: katolikusok, szervezkedjünk! Szégyen, hogy minden felekezet megszervezte a maga embereit, csak mi katolikusok vagyunk széthulló kéve, mert a szigorúan vett egyházi keretektől, az egyházmegyéktől s plébániáktól eltekintve, szervezve sehogyan sem vagyunk.

Bizonyos, hogy a katolicizmus a legnagyobb erő az egyesek lelki fejlődésében s a nemzet erkölcsi megszilárdulásában. Népiségünk s kultúránk legfontosabb támasza. Bizonyos az is, hogy ez a nagy és értékes erő a hatásának csak egy hányadát tudja kifejteni, ha a szigorúan vett hierarchikus megszervezettségen kívül nincs közelebbről is, társadalmilag is egységbe foglalva, közös cselekvésre alkalmassá téve.

És bizonyos az is, hogy éppen ezért a katolikus szervezkedés valami egészséges s a magyar talajhoz alkalmazott actio catholica formájában már tovább el nem odázható, becsületbeli s önfenntartási feladatunk. Egy erre vonatkozó konkrét terv már ott is fekszik az elbírálásra s megindításra hivatott tényezők előtt.

Senki a szervező munkának ezt a megindítását jobban nem óhajtja, mint mi. Mégis rá szeretnénk mutatni arra, hogy a szervezkedés egymaga nem lehet elég, nem mindent összefoglaló célpont. Lehet, sőt valószínű, hogy a szervezkedés sokakat talpra fog állítani s közelebb hozni az Egyházhoz, akik ma közönyösen s elszigetelten állnak vele szemben. Azonban a szervezés maga már elvben egyének tömegét feltételezi. S itt nem szabad megtévesztetnünk magunkat a felekezetekkel való összehasonlítás által.

A protestáns és a zsidó részen a szervezkedés minden, nálunk csak a feladatok *egyike* lehet. Mert ahhoz, hogy egy társadalom katolikus legyen, több kell, mint a merő kölcsönös érdekvédelem s külső, imponáló erőtkifejteni-tudás. Ha mi, katolikusok a szervezettségünk folytán valaha még oly erősek s hatalmasak leszünk is, ha sérelmeink kiküszöbölését, jogaink védelmét akármilyen fényesen meg tudjuk is majd valaha oldani a jövőben a szervezett fellépés révén: ezzel még távolról sem értük el az egész célt. Ahhoz, hogy virágzó katolikus élet fejlődjék, a lelkek teljes megnyerése, felvilágosítása, a katolikus hitélet gyakorlásába való beállítása szükséges s ehhez a legpéldásabb s legügyesebb külső szervezkedés sem elegendő. Katolikus szervezkedés belső hitéleti fejlődés nélkül utópia. Ha eddig szervezkedés komoly munkája mindig elódázódott, ennek egyik hallgatag oka éppen az lehetett, hogy a legjobb katolikus erők annyira fontosnak tartották ezt a belső hitéleti újjászületést, hogy mellette nem találtak elég időt s rugalmasságot, hogy a külső szervezkedés feladatait is megoldják. Igaz, hogy a külső szervezkedés olyan előnyüket biztosíthat a belső fejlődés számára, amelyek

a voltaképpeni vallási élet virágzását is igen jelentékenyen megkönnyíthetik. Ezért egyik feladatot sem szabad elhanyagolnunk: gondoskodnunk kell a lelki fejlődés gyorsításáról s általánosabbá tételéről épúgy, mint az egyházvédő s kifelé hatékony szervezkedés megindításáról.

A belső fejlődés e feladatai között első helyen áll a valláserkölcsi gondoskodás s a katolikus meggyőződés elmélyítése a katolikus tömegekben. Ezen a téren bizony rengeteg a teendő. Értelmiségünk nagy fokban hatása alatt áll a liberális doktrináknak; az egyetem, az irodalom, a sajtó sok tekintetben a kereszténységellenes gondolatot propogálja. Az emberek tele vannak a modern filozófia hamis, félig végiggondolt elveivel; viszont a hit igazságainak s a katolikus apologetika érveinek kielégítő ismeretével világi értelmiségünknél elég ritkán találkozunk. A magasabb katolikus műveltség még mindig nagyon ritka jelenség tanult köreinkben is.

A félművelt osztályok között még egyenesen megdöbbentő a vallási tájékozatlanság s valóban nem csoda, ha e körökben a hit épülete az első szocialista propaganda pergőtüzére összedől. A katolikus művelődés terjesztése s fokozása tehát elsőrangú feladat. Azonban hogyan gondoskodunk ma erről? Bizony elég csekély mértékben. A templomi igehirdetés ritkán áll azon a magaslaton, hogy a finomabb igényeket is kielégítse, a lelkipásztori vezetés sokszor már ezen a a ponton is elakad. Vallásos folyóirataink, amelyek talán a legszélesebb mederben vannak hivatva katolikus műveltséget közvetíteni s azt fokozni, örvendetes elterjedtségük mellett is még mindig csak csekély hányadát érik el s ölelik fel a katolikus magyar értelmiségnek. Hitvédelmi konferenciákat, amelyek iránt pedig az érdeklődés általában nagy szokott lenni, csak egészen elvétve s kicsiny mértékben tartunk s akiket tízévenkint egyszer elérnek is ezek a konferenciák, ismét visszasüllyednek a közöny és a tájékozatlanság éjszakájába. Mindenképpen megokoltnak látszik te-

hát, hogy a hitvédelmi s hitelemző előadásokat új alapon rendszeresítsük.

Minden némileg nagyobb helyen, ahol értelmiség lakik, minden évben hitvédelmi s hitelemző konferenciákat kellene tartani s hogy a kezdeményezésnek már az újszerűsége is vonzzon, kívánatos volna e célra rendszerint idegenből hívni meg előadót. Itt aztán nem szabad abba a hibába esni, hogy mindig csak ugyanazt az egy vagy két előadót kérjük fel, mintha Magyarországon csak két vagy három egyházi szónok volna s mintha valaha célt érhetnénk, ha mindig csak erről az egy vagy két emberről igyekeznénk annyi bőrt lehúzni, amennyit csak lehet.

A helyes eljárás az volna, hogy nézzen körül mindenki a maga portáján: egyazon vidék vagy egyházmegye jobb szónokait s lelkipásztorai egymást hívják meg s cseréljék ki ilyen alkalmakkor. Azonkívül tegyünk komoly lépéseket világi előadók képzésére is, ahogyan ez külföldön sokhelyütt nagy rendszerességgel történik. Nagyon vonzó s hasznos felvilágosító módszer az ú. n. kérdőszekrény is: legyen szabad az embereknek írásban, névtelenül kérdéseket adni fel, amelyekre aztán az előadó kellő készület után megfelel. Ez iránt mindig igen nagy az érdeklődés, ezen az úton rengeteg balhiedelmet s tévedést szüntethetünk meg s nem fenyeget az a veszély, hogy akadémikus beszédeket tartunk s a hallgatók feje fölé beszélünk, hanem megtudjuk, mi az, ami az embereknek fáj és kell.

A magasabb katolikus műveltség érdekében nagyobb mértékben kellene belevinni a világi művelt közönség köreibe a katolikus folyóirati s könyvsajtót, a hitvédelmi egyháztörténelmi, hagiografikus és belletrisztikus irodalmat. A Szent István-könyvek közt vagy a Katolikus Kultúrkönyvtár kiadványai közt akárhány van, amely megérdemelné, hogy tízezres példányszámokban keljen el s ne legyen már nagy eset, ha egyik-másik könyvünk 2—3 ezer példányban talál vevőre. Ezeknek a kiadványoknak az ismerte-

tésére általában nagyobb gondot kellene fordítani, szóba hozni őket a szószéken, az előadóasztalnál, társalgásban. Egyházközségi kölcsönkönyvtárakat kellene alapítani mindenütt, hogy azok is olvashassák a katolikus könyveket, akiknek nem telik arra, hogy maguk megvegyék.

Végül nagyobb gondot kellene fordítanunk az értelmiségi közönségnek templomi életére is. Az ú. n. szagos misék (késői, úri misék) közönsége rendszerint semmiféle vallási oktatásban nem részesül. Pedig oly nehéz volna-e legalább annyit behozni mindenütt, hogy a vasárnapi evangéliumot mise közben ilyenkor is felolvassák? Ilyenkor kellene kihirdetni azt is, ha az intelligencia számára valahol helyben vallásos előadás, konferencia stb. tartatik. Nem lehet az intelligenciának bűnül róni fel, ha igényesebb s ha külön lelki gondozást óhajt, mert a lelki szükségletei csakugyan mások, mint a köznépé. Nagy hiba az is, hogy az istentiszteletet nem kezdik pontosan. Ma, amikor sok embernek percre van kimérve az ideje, nincs jogunk azt kívánni a misére vagy szentbeszédre vágyó közönségtől, hogy fél-negyedórákat várakozzék, vagy már tíz perccel a bemondott idő előtt a templomban legyen, ha a szentmisét vagy a szentbeszédet pontosan meg akarja hallgatni.

Nálunk a papság száma elégtelen s a feladatok hihetetlenül megnövekedtek. Okvetlen szükséges tehát, hogy a világiak is bevonassanak a segítő munkába. Pesten s a vidéken is számos egyházközség megmutatta, hogy ez a bevonás lehetséges. Gondoljunk csak a hitoktatónők nagyszerű működésére. Ami azonban itt sikerült, sikerülhet másutt is. A papság ne vegye illetéktelen tolakodásnak, ha buzgó katolikusok felajánlják segítő szolgálatukat az Egyháznak. Viszont a világiak tartsák szem előtt, hogy ők csak segítő munkára vannak hivatva s ne akarjanak lelkipásztori kérdésekbe követelőleg beleszólni. A jövő fejlődés útja az actio catholicában van megadva, azaz a világiak kölcsönös, vállvetett és szervezett munkájá-

ban; ennek alapja s feltétele azonban az egymásrautaltság kölcsönös felismerése s az a komoly, hitéleti lelkület és mélyebb katolikus műveltség, amely egyedül teheti a világi katolikusokat alkalmassá, hogy a katolikus szervezkedés kiépítése által a papsággal karöltve jobb jövő elhozatalán fáradozzanak.

Katolikus optimizmus?

Vannak még optimisták, rózsaszínben látók, megelégedett emberek, hála Istennek, nem kell kétségbeesni. Hiszen az optimizmus az élet sója s mi lenne a világból, ha még mutatóba sem akadna, aki mosolyogni tudna ebben a szomorú siralomvölgyben.

A magyar katolicizmus állapotán is van, aki teljes megelégedéssel tekint végig. Jól teszi. Nincs is igaztalanabb dolog a panaszkodásnál. Hiszen olyan jól, olyan szívetörvendeztetően áll nálunk minden. Olyan eldorádóban élünk, hogy nincs itt már szükség semmire s hiú hecckáplánkodás az, ha valaki folyton sajtót, szervezkedést, tüzet kiabál. Ezek az újfajta mozgalmak, hitbuzgalmi szervezetek, folyóiratok, konferenciák csakugyan a legfölöslegesebb dolgok a világon. Az Anyaszentegyház megvolt nélkülük 19 évszázadon keresztül, meglett volna nélkülük továbbra is. Nincs is számukra munkatér. Amennyiben szervezetekre vagy irodalmi kezdeményezésekre csakugyan szükség volt, hiszen azok voltak eddig is, el is végeztek minden munkát, nem volt szükséges, hogy néhány izgága okvetetlenkedő megzavarja a jól elrendezett cirkulusokat . . .

Ne értse félre szavunkat a hagyományos nyájasságú olvasó, nem valami kérgeslelkű szabadkőműves beszél így, nem is a kereszténységellenes sajtónak valamely újabb szellemessége találta ki ezt a szenzációs panaszt.

Ezúttal igenis „hithű katolikus" oldalról hangzott el, nem is egyszer, de ismételten; olyan emberek ajkáról, akik kétségkívül ismerik, vagy akiknek ismerniök

kellene a magyarországi katolicizmus helyzetét s akikkel szembeszállni kár volna. Mert feltétlenül igazuk van. Magyarországon ma már csakugyan annyira túlteng a hitélet, főleg a férfiintelligencia körében, hogy a sok hitvallótól alig lehet mozogni ebben az országban.

A gyóntatószékek körül halálos a tolongás; főleg vidéki városokban majd felveti a templomot az a sok katolikus fiskális, orvos, városatya és katonatiszt, aki böjt harmadik vasárnapjától áldozócsütörtökig órákhosszat kénytelen a kollégáival öklelőzni, míg a húsvéti gyónást el bírja végezni s az áldoztatásnál akárhányszor parázs feminista lázadás támad, annyira leszorulnak az áldoztatókorláttól a nők — a templomi nénikék emiatt legközelebb sztrájkba is fognak lépni. Világi katolikusaink ereibe — főleg papi asztaloknál — a vértanuk vére folyik s a katolikus kártyakörökben hetenkint elkopik egy-egy ördögbiblia. Amióta a hitelszövetkezet és a papi nyugdíjegyesület mellett újabban ott virágzik már az Első Katolikus Mucsai Jubileumi Földmívesifjak Gurigázóköre is, azóta az intelligencia körében csakugyan alig marad lelkipásztori és hitvédelmi teendő. A korszerű lelkipásztorkodás problémái meg vannak oldva.

A katolikus sajtó is úgy ki van építve, hogy maholnap a zsidók is csak azt olvassák; a 90.000 katolikust számláló Szeged például majd szétszedi azt a három vagy négy példány Alkotmányt, mely az országnak ebbe a legnagyobb vidéki városába naponta eljut, miután a többit kétségkívül már Pesten szétkapkodta a publikum. Innen is az a vívmány, hogy közéletünkben annyira dominál a katolikus gondolat. A választásoknál hithű katolikus férfiak kerülnek be az országházba, a megyei és községi közigazgatási bizottságokba. Tanügyünket keresztény szellem kormányozza, színházainkat s mulatóhelyeinket a vallás-erkölcs lengi át. Lapjaink nem űznek többé leánykereskedést, közkönyvtáraink nem állnak a darvinista radikalizmus szolgálatában. A munkásosztályokat sen-

kisem vadítja többé egyházgyűlöletre; az ifjúság nem esik többé a közerkölcstelenségek rabjául. Aranykort élünk...

Legkevésbbé volt szükség aktuális, harcképes, hitvédelmi folyóirat alapítására, hiszen hitvédelemre a mai intelligenciának először is szüksége nincs, másodszor; amennyiben van, hát régóta rendelkezik már az összes hasznavehető hitvédelmi ismeretekkel; harmadszor, amennyiben nem rendelkeznék, megtalálja az adatokat bármely szemináriumi könyvtár megfelelő foliánsaiban; arra meg semmi szükség, hogy a hitvédelemtan elvont tételeit valaki a napi kérdésekre alkalmazva aprópénzre váltsa s bevigye a publikum, az apologetikában, ah, oly igen jártas világi publikum szélesebb rétegeibe.

Igen, igen, igen. Mi is azt mondjuk, hogy ész és cél nélkül nem kell kezdeni semmit. Mi is azt mondjuk, hogy az újabb szervezkedési akciónknak az összszervezkedés keretében kell érvényesülniök. De aki azt mondja, hogy ezekre az „újabb" szervezetekre, főleg hitbuzgalmi és hitvédelmi téren s legfőkép a világi intelligencia körében nincs és nem volt szükség, annak csak gratulálhatunk az optimizmusához. Mert az annyira vitte már az optimizmust, hogy sem nem lát, sem nem hall, az egyáltalán nem él köztünk...

Régi csillagászati probléma, hogy vannak-e lakói a Holdnak? Mi azt hisszük: vannak. Kell lenniök: mert hisz még a Földön is vannak emberek, akik — úgylátszik — a Holdban élnek...

Szervezkedésünk irányai.

A magyar katolikusság nagyvonalú s egységes szervezkedése még mindig várat magára, de két dologban mégis csak előbbre jutottunk. Egyik: hogy talán éppen a folytonos tűszúrások, mohó előtörések, monopóliumokra törekvések s hasonló körülmények folytán is, de az általános vallásos fellendülés következtében is széles rétegekben felébredt a komoly szer-

vezkedés vágya, amely pedig a cselekvés legjobb előkészítője szokott lenni s amely még néhány évtizeddel ezelőtt úgyszólva csak egy-két idealistának a lelkét égette.

Másik vívmány: hogy a részletes szervezkedés nagyon sok helyen mégis csak megindult, hol kongregáció, Credo, Férfiliga, hitbuzgalmi szövetségek alakjában, gyermekeknél Szívgárdákban stb., hol kulturális, szociális vagy merőben társadalmi alapon, hol egyszerűen egyházközségi szervezkedés formájában. Az egészséges megmozdulás jele az az elégedetlenség is, amellyel legszélesebb körök viseltetnek azokkal a módszerekkel szemben, amelyek a katolikus szervezkedési vágyat meddő manifesztációkban és kirakatrendezésben élik ki, terméketlen és sablonos dolgokban, amelyek szinte csak a tétlenül alvók önmegnyugtatására s a kifelé való parádézásra alkalmasak.

A részletes szervezkedési akciók sorában külön figyelmet érdemel az egyházközségi szervezkedés, amely a híveket a lelkipásztorral egységes hitéleti tényezővé fonja össze s ezt az egységes tényezőt alkalmassá teszi egyfelől a kifelé való egységes fellépésre, másfelől a világiak apostolkodó közreműködésére a hitélet intenzívebb szorgalmazásában.

Bármennyire örvendetes azonban az egyházközségek sorozatos kiépítése, most már nemcsak a fővárosban, hanem egyes püspökeink rendeletére egész egyházmegyékben is, túlzásba mégsem szabad mennünk s egy elvi szempontot mindjárt kezdetben figyelemben kell részesítenünk. Az egyházközség magában oly keret, amelynek tartalmát a szigorúan vett apostolkodás ad, azaz a világiaknak a lelkipásztor mellé állása a voltaképpeni hitélet közvetlen szolgálásában s az ehhez szükséges anyagi eszközök (egyházi adó) biztosításában. Bármennyire elsőrendű feladat ez, a katolikus szervezkedés egész munkamezejét mégsem födi, sőt annak megmunkálására nem is mindig alkalmas. A katolikus szervezkedésnek ugyanis ki kell terjednie azokra a védelmi és propagandisztikus mű-

vekre, azokra a gyakran politikát is súroló szociális és közéleti feladatokra, amelyek a voltaképpeni hitéleti munkán, tehát a szorosan vett s a hierarchiához szorosan símuló világi apostolkodáson túl feküsznek. Ezzel összefügg, hogy ezeknek a tágabb feladatoknak végzésére sok tekintetben alkalmasabb az egyesületi vagy szövetségi forma, amelyben a világiaknak — világi elnöknek, választmánynak, közgyűlésnek stb. — nagyobb és döntőbb szerep juthat, mint a szigorúan egyházközségi keret, ahol a világiak egyszerű akolitusai, munkatársai a lelkipásztornak.

A hierarchia természetesen az egyesületi forma s a nagyobb önkormányzat mellett is szükségkép legfőbb irányítója s felügyelője lesz minden katolikus szervezkedésnek, de mégsem fogja a közvetlen vezetést oly fokban gyakorolni, mint a szigorúan egyházközségi s hitéleti életben, már azért is, mert a szociális, társadalmi és politikai vonatkozású kérdésekben nem volna tanácsos minden kezdeményezésért a felelősséget viselnie. A mi speciális magyar viszonyaink közt tehát a „katolikus akciónak" világos határvonallal elkülönített két feladatkört kell felölelnie: az egyházközségi életet a szorosan vett világi apostolkodás megszervezésével s a katolikusoknak tágabb alapon való tömörítését egyházközségenkint, egyházmegyénkint és országosan, a szélesebb s nem szigorúan hitéleti mozgalmak szolgálatában, aminők: a kulturális, szociális, közéleti kérdések, sajtó, népfelvilágosítás, manifesztációk, társadalmi mozgalmak.

Az a bizonyos katolikus szervezkedés.

Akárhogy vélekedjék valaki a keresztény irányzatról s annak protestáns eltolódásairól, kétségtelen, hogy mi katolikusok ebben az irányzatban erősen alul maradtunk. Ettől eltekintve is mindenki tudja, hogy mi katolikusok ebben az országban szervezetlenek vagyunk, nemcsak abban az értelemben, hogy a nagy katolikus tömegeket semmiféle nagy közös szer-

vezetben nem tartjuk egybefogva, hanem abban is, hogy nincs semmi olyan közös irányító szervünk, amely legalább a katolikus vezérembereket időnként egybegyüjtené s amelynek kereteiben a hiányokat, panaszokat, tennivalókat s a követendő taktikát megbeszélnék. A katolikus nagygyűlések e tekintetben jóformán sohasem mennek túl a reprezentálás jelentőségén.

Ha valaha, a legutóbbi politikai választások mutatták meg a mi szétesettségünket napnál világosabban, amikor az egység teljes hiánya miatt a katolikus tábor az urnáknál ismét súlyos veszteségeket szenvedett. A különböző pártállású katolikusok civódásai közben fényes diadalokat arattak a protestánsok, zsidók, szabadelvűek és szociáldemokraták. S ez így megy már 30 év óta, emberemlékezet óta. Sohasem voltunk egységesek, nemcsak a parlamentben, hanem egyébként sem; mindenki a maga feje szerint igazodik, ami annyit is jelent, hogy teljességgel fejetlenek vagyunk. Sem a sajtóban, sem egyesületi téren, sem semmi más kérdésben nem vagyunk együtt, nem dolgozunk közös munkaterc és haditaktika szerint, nincs alaposan, közös erővel kidolgozott s egységesen elfogadott akciótervünk.

Azt mondják egyesek, ennek a szomorú helyzetnek magyarázataképpen, hogy nincsenek született, általánosan elfogadott vezéreink s ezért nem megy a katolikus szervezkedés előre. Ebben is van igazság, de nagy csalódás volna azt hinni, hogy a katolikus szervezkedés csak ott lehetséges s addig is csak olyan államokban valósult meg, ahol tüneményes, Windhorstszerű, mindenképpen vezetésre predesztinált, valósággal napoleoni egyéniségek állottak a katolikus mozgalmak élére. A katolikus szervezkedés azokkal az eszközökkel is megcsinálható és parancsoló szükség, hogy megcsináljuk, amelyek *megvannak;* nem szabad csodára várnunk, míg nagynehezen megindulhatunk. A szociálisták sem lángelmék (de menynyire nem azok), s szívós, összetartó munkával, egy-

ségesen kidolgozott taktikával — igaz, hogy homályos eredetű pénzekkel is —, mégis mérhetetlen előnyöket vívtak ki.

Azt is mondhatná valaki, hogy a zsidók és szocialisták harca, sőt a protestánsoké is többnyire lényegében érdekharc s így nem csoda, ha érdeklődést keltenek s erőt jelentenek; míg a katolikus harc mindig elsősorban ideális javakért való. Ez megint nagy mértékben igaz, de először is nem áll, hogy az ideális javak ne tudnának igen nagy összetartásra és erőkifejtésre lelkesíteni, mint ahogy az egyháztörténelemben számtalan helyen s legújabban is pl. az irek harcában láthatjuk.

A katolicizmus igazsága és szépsége nehezebben állíthatók csatasorba a pusztán hatalmi koncért küzdők csapataival szemben, de viszont mélyebbenfekvő s igazabbak, a lelket komolyabban megrendítők minden evilági szempontnál. Ahol egyszer a lelkeket a katolicizmus pünkösdi tüze betölti, ott olyan hitvallói s vértanui lelkületet teremt, amely mint erő is minden részeg szocialista ordítozással és minden zsidó vagy akár protestáns érdekharccal felveszi a versenyt. Hogy a katolikus lelkesedést a lelkekbe beönteni nehezebb, mint a protestáns vastagnyakúságot vagy éppen zsidó faji öszetartást, vagy a szocialisták fanatizmusát, igaz lehet, de ez a nehézség nem szünteti meg sem a lehetőségét, sem a kötelességét a katolikusok lelkes talpraállásának, hacsak nem akarunk lemondani a katolicizmus diadaláról s vele az ország népének megmentéséről, az egyetlen igazán kielégítő és szilárd nemzetmentő elv alapján.

De az sem áll egészen, amit ez az ellenvetés mint magától értetődőt feltételez: mintha t. i. a katolicizmus védelmét nem lehetne, ha másodsorban is, a katolikusok érdekvédelmi harcává is tenni.

Sajnos, ezt a szempontot sokszor még kimagasló katolikus emberek sem veszik kellőleg figyelembe. Igenis, nekünk katolikusoknak a katolicizmus védelme nemcsak ideális kötelességünk, hanem közvetlen

anyagi és gazdasági érdekünk is. A katolikusellenes előnyomulás a katolikus tömegek megélhetését, gazdasági jólétét is veszedelemmel fenyegeti. A protestánsok s még inkább a zsidók és szocialisták érdekharca a katolikusoknak anyagi és gazdasági háttérbeszoríttatását is célozza. A katolikusok mellőzése a politikai hatalom osztogatásánál, a katolikusok kihagyása, félreszorítása a befolyásos, jövedelmező állások betöltésénél, a jogaikban sérelmeket szenvedett katolikus emberek védtelensége, tanácstalansága, magárahagyatottsága, ezek bizony nemcsak olyan dolgok, amelyek a vallást magát érdeklik, hanem a katolikus ember gyomrát, zsebét, családját is. Csakhogy erre túlkevéssé figyelünk s katolikus közönségünk ezekre jóformán nem is gondol. Hogy a protestáns és a zsidó úgyszólván minden pályán könnyebben boldogul, hogy több támogatásban részesül, hogy gyorsabban jut előre: mind olyan szempontok, amelyeket nem volna nehéz a ma még alvó katolikus tömegek tudatába belevinni s nem is kellene több, mint egy kis céltudatos katolikus propaganda és felvilágosító akció. Ha semmi más, az az egy tény nagyon sok katolikusnak felnyitná a szemét, hogy vagyonosság dolgában a katolikusok a statisztikai kimutatások szerint úgyszólva az ország egész területén mindenütt a legutolsó helyen állanak. A protestantizmus számban fogy, de vagyonban egyre gyarapszik; a katolikus népesség rohamosan növekszik, de óriási arányszáma nincstelen, koplaló koldus.

De figyelmeztettük-e erre a katolikus tömegeket valaha? Érzi-e az a katolikus ügyvéd, iparos, kereskedő, földműves, tanár, művész stb., hogy amikor a katolicizmus mellé szegődik és érte harcol, akkor nem csupán vallási meggyőződésének ad kifejezést és nem csupán az Egyház érdekeit mozdítja elő, hanem a legsajátabb egyéni érdekeit is?

Természetes azonban, hogy ez a szempont, bármennyire fontos és hatásos lesz a tömegek megszervezésében, nem lehet vezető és legfőbb szempont

azok szemében, akik a katolikus szervezkedésnek élére fognak állni. Mert bármennyire igaz, hogy a katolicizmus az evilági jólét, béke és egyensúly megteremtésére is leghivatottabb, az út ehhez az édes gyümölcshöz mégis a nagy katolikus gondolatok kálváriáján, a meggyőzések, önzetlenségek és áldozatosságok keresztútján át vezet.

A katolikus szervezkedés csak úgy lehet nagy és áldásos, ha azok, akik a kezükbe veszik, a katolicizmus belső tartalmát mindenekelőtt a saját gondolkodásukon és életükön próbálták ki és érvényesítették. Nem lehet a katolikus szervezkedés élére elhízott kényelmeseket, sem párbajozó krakélereket, sem tudatlan strébereket állítani. Értelmileg magasan álló s az egész ország bizalmára méltó emberek kellenek ide, olyanok, akikről mindenki tudja, hogy upperclass-koponyák s a katolikus mozgalmak révén nem akarnak maguknak semmitsem nyerni, sem díszt vagy rangot, vagy vagyoni előnyt keresni.

Évek óta ismét és ismét felvetődik a kérdés: mit kellene tehát tenni, hol kellene a munkát kezdeni? Hozzunk-e össze egy katolikus gárdát, amely a teendőket megbeszéli s a szerepeket elosztja? Ez így papíroson s elméletben szépen s egyszerűen hangzik, a gyakorlatban végtelenül kényes; mielőtt az illetők összeülnek, a tervnek készen kellene lennie s az egyeseknek arra a nagy munkára és nagy önzetlenségre előzetesen megnyerve kellene összeállnia. S már itt kezdődik a baj. Egyes nagyértékű vezérembereink politikai vagy személyes oknál fogva annyira csak ilyen vagy olyan irányban hajlandók dolgozni, hogy az összeegyeztetés maga külön, átlagfölötti művészetet kíván. Vannak továbbá értékes, nagytudású, befolyásos embereink, akiket passzivitásukból, óvatosságukból kizökkenteni szinte lehetetlen.

Ismét mások nagyon is könnyen vállalkoznak bármire, de semmit végre nem hajtanak, ígéretükről, felbuzdulásukról nagyhamar megfeledkeznek. Mikor alakulásról van szó, száz és ezer ember üdvözli az esz-

mét, de nagyon kevés akad, aki aztán dolgozni is tud, tenni is, és ami fő: kitartani!

Mégis úgy érezzük, a közel jövőben kell történni valaminek. A katolicizmus ügye Magyarországon nem maradhat örökké csáky-szalmája. Püspökeink irányítása mellett ezt a sok értékes katolikus erőt, egyházit és világit, mégis csak össze kellene kapcsolnunk s lassankint valami olyat kialakítanunk, aminő az Egyesült Államokban a Kolumbus-lovagok egyesülete. Egyelőre kikiáltottuk a jelszót s várjuk a visszhangot!

Az egységes keresztény front és a katolicizmus.

Az újjáéledt „Magyar Kultúrá"-t számos régi híve üdvözölte az újból való megjelenés alkalmából; általában az volt a visszhang, hogy a folyóiratra szükség van, a keresztény fellendülés munkája csonka volna nélküle.

Akadt azonban egy-két hang (mi csak kettőről tudunk), amely a „Magyar Kultúrá"-n egyet, egyetlenegyet hibáztatott: azt, hogy katolikus.

Nem ismételjük meg a már több ízben is közölt álláspontleszögezést: hogy amint a protestánsok azzal még nem vernek éket az egységes keresztény frontba, hogy a közös keresztény védelmi vonalakon belül speciálisan protestáns folyóiratokat is tartanak fenn, amelyeknek néha élénken polémikus hangnemét nekünk eszünkbe sem jut utánozni, úgy a katolikus akciók sem jelenthetik a keresztény politikai és gazdasági együttműködés megszüntetését. Arra azonban szükségesnek látjuk rámutatni, mily végzetes tévedés volna általában a keresztény együttműködést olykép magyarázni, hogy most már minden dogmatikus és egyházszervezeti élet is szűnjön meg s valami vizenyős vallási közömbösség legyen itthon is az irányadó.

Eltekintve attól, hogy ez a közömbösség minden egyháznak és felekezetnek egyaránt a halálát jelentené (mert hiszen akkor pl. speciálisan protestáns öntudatról vagy mozgalmakról sem volna szabad többé

beszélni), a vallási közöny és elmosódottság még magát az úgynevezett közös keresztény alapot is legkomolyabban veszélyeztetné, a vallási gondolatot minden komolyságától megfosztaná s alig leplezetten a gyakorlati pogányságnak nyitna teret. Ezt a protestánsok vezető emberei épúgy érzik, mint a katolikusok; nekünk, katolikusoknak azonban különösen éreznünk kell, mert hiszen hittani, erkölcstani és egyházszervezeti téren nekünk eziránybán sokkal határozottabb programunk van és sokkal több a félteni és esetleg elveszíteni valónk, mint bárki másnak.

Ha ezt a körülményt meg nem fontoljuk, vagy sorainkban sokan akadnak, akik meg nem fontolják, csak annak a jele, hogy vannak köztünk, akik a katolikumnak a mivoltát sem tartják szem előtt, vagy pedig, hogy ősi virtus szerint vallási és egyházi kérdésekben többet beszélnek, mint gondolkoznak.

Hogy csak egyetlen példát említsünk: itt van a nevelés kérdése. Lehet-e „közös", azaz közömbös alapon ifjúságot nevelni? Azt akarják-e, hogy azt mondjuk ifjúságunknak az iskolában: fiacskám, borzasztóan mindegy, hogy mit hiszesz, sőt az is mindegy, hiszesz-e egyáltalán más valamiben is, mint az Isten létében, csak jó keresztény légy? Mit fog az a gyermek, akit így oktattunk ki, kereszténység alatt egyáltalán érteni? Antiszemitizmust? Fajszeretetet? Ez bizony siralmasan gyenge nevelési alap volna! Vagy hirdessünk az ifjúságnak bizonyos „általános" istenfélelmet és esetleg egy kis felebaráti szeretetet? Ez megvan a zsidó vallásban is, erre nézve Vázsonyi Vilmos, sajnos, jobban idézte az ószövetségi szentírást, mint egyik-másik keresztény képviselő. Ez még nem kereszténység s ha a kereszténység ennyivel beérte volna, sohasem emelkedett volna kultúrailag és erkölcsileg a zsidó vallás fölé. Avagy mondjuk-e az ifjúságnak még, hogy nekünk Jézus Krisztusunk is van, aki megváltotta a világot? De ha arról nem beszélünk neki, hogy hogyan és mivel váltotta meg s hogy hogyan és mily eszközökkel kell a megváltás eredményeit ma-

gunkra is alkalmaznunk, mit értünk el akkor? Nem lesz-e így üres szó a mi hitoktatásunk, egész „keresztény" nevelésünk?

A katolikus dogmatika szempontjából mindeme kérdésekre s általában minden a vallási életet illető kérdésre nagyon határozott feleleteket kell adnunk s csak e határozott feleletek alapján követelhetjük a gyermektől, az ifjútól, a serdülőtől és az életbe kikerülőtől és az életbe kilépőtől is, hogy a katolikus vallás gyakorlati követelményeit teljesítse, hogy a parancsokat megtartsa, hogy hajlamain uralkodjék, hogy imádkozzék, a szentségekhez járuljon, a miseáldozaton megjelenjen, az egyházi tekintélyt és törvényhozást elismerje stb. Szóval, hogy gyakorlati katolikus életet éljen. Ha a tant, a meggyőződéseket, a dogmatikát kihúzom a lába alól, egész katolikus élete megdől.

S bár kétségtelenül kisebb mértékben, de lényegileg hasonló a helyzet a protestáns vallásoknál is: ha az ifjúságnak semmi határozott hittant nem nyujtanak, nem is követelhetnek tőle semmiféle hitéletet. Ha nincs alap, nincs erre az alapra épített keresztény élet sem.

Még a jobbhiszemű tévedés is jobb e téren, mint a teljes közöny, a semmi, a puszta szó kereszténysége, tan és élet nélkül. Ezt különben minden gyakorlati pedagógus is vallja és hirdeti. S amit e téren a nevelésről mondtunk, ugyanazt átvihetnők a felnőttek, az összes osztályok hitéletére is. Úgyhogy elmondhatjuk: aki az Egyház (s ha tetszik: a felekezetek) speciális hit- és egyházéletét meg akarja szüntetni s helyébe egy vallásilag merőben közömbös átlagkereszténységet akar ültetni, mely nemcsak a kifelé való defenzivában szövetkezik egységre, hanem befelé sem ismer el különleges értékeket, az magának a kereszténységnek fájára szán döntő csapást, az vízzé akarja oszlatni a kereszténység magvát és velejét.

S ha már most ez a tétel általánosságban véve áll, könnyű a következtetés a katolikus szervezkedés, eszmetisztázás, erőkifejtés szükségességére vonat-

kozólag. Nem polemikus értelemben kívánjuk e gondolatokat kifejteni. Anélkül, hogy a katolicizmus abszolút előjogát vennők itt figyelembe, vagy más keresztény hitvallásoknak értékét e téren akár pozitív, akár negatív irányban csak érintenők is, rá kell mutatnunk arra, hogy a katolikus kereszténységben oly erők és kincsek rejlenek, amelyeknek kihasználatlanul hagyása mind keresztény, mind nemzeti szempontból végzetes károkat okozna.

A katolicizmus képviseli más országokban is, de főleg nálunk Szent István király óta, az egyházi jogfolytonosság, legrégibb történetiség és törvényesség elvét a kereszténységben; a magyar kereszténység fennállásának kilencszázéves története öt évszázadon át a katolicizmus története.

A katolicizmus egyházszervezete a legerősebb és legkiépítettebb; az ország lakosságának is kétharmadrésze benne tömörül. A rombolás ördögei: liberalizmus, szabadgondolat, szubjektivizmus, szabadkőművesség, ateista irodalom, destruktív-zsidóság, szociáldemokrácia és bolsevizmus ellen a katolicizmus szervezkedett s dolgozott mindenkor a legnagyobb határozottsággal. A közerkölcstelenségek ellen, a nemzetgyilkos egyke-rendszer és semmike-rendszer ellen, öngyilkosság, párbaj, házassági elválások stb. ellen a katolicizmus fejti ki a legszívósabb s a káros viszonyok közt is legeredményesebb ellenállást.

A hitélet melege, mely istentiszteleteink látogatottsága, a szentségek vétele, lelkigyakorlatok, missziók, körmenetek, vallásos egyesületek stb. keretében kifelé is megnyilvánul, kétségtelenül itt hajtja legszebb virágait, bármi sok kívánnivaló van még a lelkipásztori téren nálunk is. Az egyházi tudományosság terén a legkomolyabb erőfeszítés és legtiszteletreméltóbb eredmények itt találhatók. Mindezt megölni, letarolni, józsefista közönyt és kihaltságot teremteni a virágzó tavasz helyén a keresztény együttműködés jelszavának merő félreértéséből, helytelen magya-

rázatából, csakugyan az „összkereszténység" nevében is halálos vétek és öngyilkosság volna.

Ha azonban a katolicizmus érték és legkomolyabb érték, akkor nem lehet kétséges, hogy nemcsak joguk, de kötelességük a katolikusok értelmi vezéreinek, hogy ne csak litániákat tartsanak, kereszteljenek és temessenek, hanem hogy katolikus alapon magas szellemi életet is éljenek, irodalmat, tudományosságot ápoljanak, a krédójukban és filozófiájukban rejlő páratlan értékeket napvilágra hozzák. Annál inkább szükséges, ez, mert katolikus értelmiségünk vallási meggyőződései ellen állandóan csendesen írtó hadjáratot folytat a destrukció. Nem a protestánsok ellen: a hitetlenség ellen s erőteljes értelmiségi élettel kell védekeznünk s ezt megint nem tehetjük elmosódott, bizonytalan alapon.

Az Európaszerte s nálunk is túlnyomórészt kereszténységellenes üzletvilág, a piac, a reklám csupa pogány szellemi táplálékot vet oda a gyanútlan olvasóközönség asztalára: teozófiát, metempszichózist, monizmust, haeckelizmust, mérgezett szépirodalmat, mételyes társadalomtudományt, történelmi hazugságokat. Mi ezekkel fel tudjuk venni a versenyt — semmi sem könnyebb ennél —, de csak pozitív alapon. Ha határozott krédóm nincs: minek cáfoljam a monizmust? Hiszen vannak „kereszténységeink", sőt vannak keresztény „teológusok" is, akiknek kereszténysége elfér a monizmus, sőt a brahmanizmus tarsolyában is.

Mellőztük s befejezésül csak futólag érintjük az abszolút szempontot. Mi a keresztények együttműködését okvetlenül akarjuk. Annak legrégibb sürgetői s legelső kezdeményezői közé tartozunk. Hatalmas vívmánynak tartjuk, hogy a protestánsok nagy része is belátta végre, hogy nem a zsidók és szabadkőművesek mellett a katolikusok ellen, hanem fordítva kell sorakozniok.

Az egységes frontot igenis akarjuk és álljuk. De természetesen a katolicizmus csorbulása nélkül. És ha — per absurdum — az a bizonyos egységes

defenzív front a közös ellenséggel szemben csak úgy volna lehetséges, hogy a katolicizmusunkat cserbenhagyjuk, akkor magáról az együttműködésről kellene lemondanunk.

Mert „amicus Plato, amicus Cicero, magis amica veritas", az igazság, a krisztusi tanletét, minden barátkozásnál fontosabb. Szerintünk a legnagyobb érték a világon, az önéletnél, családnál, minden földi jónál fontosabb: Krisztus. És Krisztus a mi hitünk szerint ott van, ahol megígérte, hogy lesz és megmarad mindennap, a világ végeztéig. Az egységes külső front is fontos, de ez nem jelentheti a vallási téren a katolicizmus letompulását, mert ez a mi hitünk szerint a Krisztus-rendelte örökség hűtlen megtagadása volna.

Mi gátolja a katolicizmus érvényesülését?

A Katolikus Nagygyűlés első reggelén, amely ezidén egyúttal a Krisztus Király vasárnapjának is hajnala, szokás szerint először a templomban gyűlünk össze, hogy itt, az Újszövetség örök áldozatának bemutatásával mindenekelőtt Isten kegyelmét esdekeljük le azokra a munkálatokra és tanácskozásokra, amelyekre e napokban készülünk. Tesszük ezt nemcsak azért, mert jól tudjuk, hogy hiába az ember munkálkodása, ha nincs rajta az Isten áldása, hanem azért is, mert kifelé és befelé dokumentálni akarjuk, hogy a katolikus mozgalom, elsősorban lelki, erkölcsi s vallásos jellegű, a Krisztus királyságának erősítésére s terjesztésére irányuló munka. A mi katolikus mozgalmaink nem állhatnak más világfelfogásúak vagy más vallásúak sértegetésében, nem állhatnak mindig újabb közjogi panaszok és sérelmek hánytorgatásában, nem állhatnak újabb anyagi igények bejelentésében az állammal és társadalommal szemben. A Katolikus Nagygyűlés és minden komoly katolikus mozgalom elsősorban a lelkekben akarja felépíteni Krisztus országát.

Nekünk magyar katolikusoknak ezen a ponton is

rengeteg teendőink vannak, annyi, hogyha mással nem foglalkoznánk, ez is bőségesen megadná a témát, megadná a gondolatkört nem egy katolikus nagygyűlés, hanem akár évhosszat tartó komoly tanácskozás számára. Tekintsük át e feladatokat itt a templomban, a szentmise keretében, hogy a Krisztus szent teste és vére vételében, itt a Krisztus áldozatának keretei között imádságos lélekkel eszméljünk rá feladataink nemcsak sokféleségére, hanem szent és lelkiismeretben kötelező voltára. Mert e feladatok teljesítése nem pusztán a magunk becsületének ügye, nemcsak Egyházunk dísze, vagy éppen földi érdeke kívánja tőlünk, Krisztus maga akarja, az ő érdeke, az ő szándéka, hogy az ő királyságát a lelkekben megépíteni siessünk.

Csak néhányat említek fel a sok közül. A Krisztus Királyság felépítésének egyik lényeges feltétele, hogy elevenen éljen mindnyájunkban a katolikus hitbeli és hitéleti öntudat érzete. E tekintetben mindjárt nehéz problémák merednek elénk, amelyeknek gyakorlati megoldásán fejünket kell törnünk. Nekünk magyar katolikusoknak nem az a legnagyobb bajunk, hogy az országnak egyharmad része nem katolikus. Nekünk nem a zsidóság vagy a protestantizmus, vagy a radikálizmus vagy a bolsevizmus a főveszedelmünk. Nem az a mi nagy bajunk, hogy országunk egyharmad része nem katolikus, hanem: hogy az ország kétharmad „katolikus" többsége sem mind *igazában* katolikus. A katolikusoknak nevezett és magukat talán katolikusoknak is valló tömegek között roppant sokan vannak, akik közömbösen állanak szemben Krisztus országával, a katolikus hittel, a katolikus morál következményeivel; sőt gyakran még nem is közömbösen, hanem ellenséges indulattal. Szentegyházunk ellenségei nem vívtak volna ebben az országban annyi diadalt Krisztus Egyháza fölött, a radikális vallásellenesség nem tiporhatta volna le a keresztény házasság intézményét oly szégyenletesen, ha a névleges katolikusok szomorú serege nem asszisztált volna a Krisz-

tus-ország ellenségeinek romboló munkájában. Ma sem tudna semmiféle hatalom Szentegyházunkon erőt venni, ha a kétharmadnyi katolikus többség csakugyan katolikus volna, de a szíve mélyéig, a lelke gyökeréig; ha katolikus volna érzésében, felfogásában, gondolkozásában, ízlésében, erkölcsi és családi életében, gyermekei nevelésében és minden más téren.

Azt mondhatná erre valaki: főtisztelendő úr, hogyan beszélhet így? Hiszen ön e szavakkal legyalázza a saját egyházát, mert azt mondja, hogy a katolikusok között annyi a belső áruló; hát ilyen pipogya tábor vagyunk-e, hát nem szégyen-e ez magára az Egyházra nézve? Nem, testvéreim, nem ez szégyen a katolicizmusra nézve, mert az mindig az elit-lelkek vallása volt, hanem legföllebb azokra, akik méltatlanul viselik a katolikus nevet. A katolicizmus — hogy egyszerűen, köznyelven mondjam — „nehéz" vallás, a legnehezebb vallás; a katolicizmus nem éri be azzal, hogy a hívei büszke melldöngetéssel csak éppen katolikusoknak nevezzék magukat.

A katolicizmus dogmatikus vallás, azaz rengeteg pozitív tanítása, tétele, hitigazsága van. Már pedig a dogma nehezebb, mint a dogmátlanság; a szubjektivizmus könnyebb, mint a szilárd, meg nem alkuvó igazságok krédója. A katolicizmus továbbá morális vallás, mert rengeteg erkölcsi törvénye, szabálya, előírása van a magánéletre, a házasságra, a családra, az erkölcsiségre, a gazdasági, társadalmi, sőt a politikai életre is. Nem csoda, ha az ilyen nagy, nehéz gondolatkomplexum, az ilyen erkölcsi törvények komplexuma a felületes és erkölcsileg könnyű fajsúlyú emberek szemében népszerűtlen. Az értelmi és erkölcsi mélység nélküli lelkek itt könnyen megtévednek, könnyen csalódottnak érzik magukat, nagyon sokszor bizonyos antipátiát éreznek a katolicizmussal szemben, mint ahogy valamennyien bizonyos természetes antipátiát érzünk minden nehézzel, terhessel, előírással szemben, minden természetfölötti gondolattal s minden pozitív nevelő munkával szemben; hiszen természettől

a rosszra hajlunk, szinte vásott gyerekekként születtünk a világra valamennyien.

A betlehemi kisdedet pásztorok és bölcsek imádták. Pásztorok, azaz: az együgyű, egyszerű, primitív lelkek, akik a maguk átlátszó lelkének gyermeki intuíciójával megérezték, hogy ez a kisded az Isten fia, valami nagyon szép és nagyon szent valaki és leborultak Krisztus előtt. Ma is ez az egyik út a katolicizmus felé: az egyszerű lelkek ösztönszerű, ölelő vonzódása. minden iránt, ami katolikum. A másik oldalon pedig ott voltak a bölcsek, akik Keletről, a nap országából jöttek, a királyi lelkek, akik az emberi alacsonyság tudatlanságát s kételyeit felsőbbrendű értelmiségükkel le tudták győzni. Ez a másik út a katolicizmus felé: a szárnyaló lelkek útja, a bölcseké, akik mély bepillantást nyertek a katolicizmus filozófiájába, apologetikájába, történelmébe és minden egyéb irányú kisugárzásába és ezáltal nemhogy elvesztették volna hitüket, hanem inkább megszilárdultak benne és az Egyház iránti szeretetben.

A pásztorok és a bölcsek azonban két végletet jelentenek. A középen állók, a tudákos tudatlanok, a magukat művelteknek tartó félműveltek, ez a nagy gondolattömeg, ezek a szánandó emberek, akik regényekből, liberális ujságokból és társasági csevegésekből merítik a világnézetüket, persze, hogy nem csatlakoznak sem a pásztorokhoz, akiket lenéznek, sem a bölcsekhez, akikhez nem tartoznak; s ezek persze, hogy közömbösen állnak a saját Egyházukkal és Krisztussal szemben. Azért modtam, testvéreim, hogy nekünk itt is óriási a feladatunk, nekünk először is ezt a lomha, érzéketlen, közömbös tömeget kell felráznunk. Nem díszszónoklatokkal természetesen, hanem módszeres cselekéssel kell fejtörő munkát végeznünk, ezért kell a magyar katolicizmus színejavának a gondolkozását megfeszíteni, hogy a katolicizmusnak ezt a királyi problémáját megoldja: hogy a saját tömegeit hogyan változtassa csupa öntudatos, bátor, hitvalló és hitben élő katolikussá. Főleg, amikor még

megrontásán; mikor mindennap ezernyi ellenséges borzasztó erejű ellenárammal is dolgozik népünk megrontásán; mikor mindennap ezernyi ellenséges ráhatás is érvényesül a katolikus nép millióin: ellenséges agitáció, sajtó, irodalom, a megnemértés és gyűlölet rágalomhadjárata Egyházunkkal szemben. Mennyire fontos, hogy mi is ki tudjuk fejleszteni azokat a hallatlanul gazdag, rendkívüli erőket, amelyek a katolicizmusban rejlenek.

Nekünk gondoskodni kell arról, hogy katolikusaink öntudatosak, egész emberek, lelki életet élő emberek legyenek; hogy kiváló papságot neveljünk s a Prohászka Ottokárok necsak kivételként mutatkozzanak köztünk. Gondoskodnunk kell a mai paphlány idején, hogy állandóan elég pap álljon a Krisztus nyájának vezetésére s hogy a világiak is vegyenek részt a lelkipásztori tevékenység segédmunkálataiban, hogy a világi katolikusokban rejlő rengeteg jóakarat, vallásos buzgóság és tehetség felhasználtassék; hogy az az elhanyagolt, majdnem eltemetett sok-sok energia, amely világi híveinkben rejlik, ez az eltartalékolt, ismeretlenül heverő hadsereg miként vonassék be szintén a katolikus akció, a katolikus lélekmentés, a Krisztus-ország munkájába. Aztán: hogyan kellene hozzáférni azokhoz a tömegekhez, amelyeket az agitáció elhódított az Egyháztól, hogy a képtelen eszmékkel, marxista álmokkal elbódított munkástömegekhez, hogyan kell kivinni Krisztus Egyházának kincseit a diaspórába, a magyar „Afrikába", a máshitűek közt elszórtan élő katolikusokhoz, hogyan a magyar tanyavilágba, amely Budapesttől néhány kilométerre az Alföldön terjeng? Óriási problémák! Kevés a templom, kevés az Istenháza, kevés a pap, kevés a szószék, a tabernákulum. Az emberek vágyódnak az Isten után, vágyódnak a gyónás, áldozás, szentmise után, a „kisdedek kenyeréért, az élet kenyeréért esdenek és nincs, aki kenyeret szegjen nekik". Ezek a problémák nemcsak a papokat illetik, hanem az összes katolikusokat. illetnek mindenkit, akiknek a

Krisztus-ország erősödése és terjedése szívügye, aki tudja, hogy a vallásosság, a katolikus hitélet erősödése milyen mindenenekfölött való érték, már magában is, de nemzeti szempontból is.

Pedig a magyar katolikusok feladatainak ez még csak az egyik része. Ott van aztán a másik feladatcsoport: a család kérdése, mondhatnám a család válságának, vagy ha tetszik, a magyar társadalom szétesésének a kérdése. Mi tudjuk, hogy a család isteni alapítás, a házasság halálosan komoly és szent dolog.

Ám ezt a házasságot kikezdte a modern erkölcstelenség. Az emberi önzés új „házassági erkölcsöt" talált ki s a felületesség, a radikális jelszavak, amelyeket a Krisztus-tagadó sajtó népszerűsített ebben az országban, siettek népszerűsíteni ezt az új morált. Ma az a helyzet, hogy azóta alig beszéltünk már a magyar családi élet tisztaságáról és egységéről. Széthúz a család, utcára kerülnek a gyermekek, játékszerré lesz a nő, mert az a morál járja, amelynek legfőbb dolog a nemek viszonyában a szenvedély, az önzés, a szabadszerelem. Ha valaki ráúnt a feleségére, hát legyen szabad félrelöknie és másikat vennie, tekintet nélkül a gyermekekre, a nő méltóságára, a nemzetre, a társadalomra, a jövőre és főleg tekintet nélkül az evangéliumra és az evangéliumi erkölcs kategorikus tilalmára. A magyar családi életnek ez a romlása, sajnos, átragad már a katolikus társadalomra is. Probléma, amelyen gondolkozni kell, amellyel a magyar katolikus nagygyűlésnek, sőt minden egyházközségnek és egyesületnek külön is foglalkozni kell.

A házasság kérdésével kapcsolatban van a nevelés kérdésének is óriási komplexuma. Mit tegyen ma a katolikus apa, anya, aki a fiát, leányát felsőbb iskolába járatja s azért kénytelen őket az egyetemi nagy városokba felküldeni? Mit tegyen a katolikus földműves, akinek leányai városokba, gyárakba mennek cselédnek, munkásnőnek? Mit tegyenek, hogy attól az erkölcsi fertőtől, amellyel ma nagyvárosaink tele vannak, az ő gyermekük lelke érintetlen maradjon?

Hogyan kell nevelni és hogyan tanítani azokat, akik valami nagyon kiváló s igen erős nevelés nélkül semmiképp sem tudnak ezzel a szörnyű helyzettel megküzdeni?

Egy nagynevű orvosprofesszor mondta: bármily rettentő a nemiség ereje, mégsem ez maga viszi az ifjú nemzedéket a fertőbe, hanem majdnem mindig a külső csábítás. A raffinált, mondhatnók: üzletszerűleg megszervezett csábítással szemben megtalálni a helyes nevelés titkát: oly feladat, amelyen a katolikus világ legjobbjainak a fejüket kell törniök, mert hiszen itt a jövő generáció fizikai és morális egészségéről van szó.

Egy harmadik feladatkomplexumra éppen csak hogy rámutatok. Itt van testvéreim a rettentő nyomor kérdése. Nem tartozik a templomi szószékre, hogy e nyomornak politikai vagy gazdasági okait keressem, de tény, hogy a mai társadalomnak s főleg nemzetünknek a háború után olyan óriási tömegei sinylődnek elviselhetetlen nyomorban, hogy köteteket lehetne teleírni az emberi tragédiákról, amelyeknek mi papok olyan gyakran vagyunk tanui. Kétségbeesettek, segélyért, állásért kopogtatók végtelen sora! A baj oly általános és olyan nagyfokú, hogy az államok felelős vezetői nem tudnak teljes segítséget kimódolni. A legbölcsebb, a legkomolyabb népjóléti törekvések — úgylátszik — megtorpannak e feladat roppant nagysága előtt.

Azonban testvéreim, az, hogy *nehéz* segíteni, ez ránk nézve, Krisztus gyermekeire nézve nem lehet felmentő levél, hanem ellenkezőleg, újabb parancs és kötelezvény. Mennél nagyobb a nyomor, annál inkább kell segíteni. S ha a nyomor olyan nagy, hogy még az állam is alig tud segíteni rajta, hát akkor a krisztusi szeretetnek kétszeres címen is munkába kell lépnie. A karitász amúgy is mindig elsődlegesen vallási munkakör volt az első helyen az Egyház feladata, hogy megoldja és csak másodsorban az államé. Sőt még a megkettőzött karitász sem elég ma. A társa-

dalmi bajok nagyobb része társadalmi és gazdasági berendezkedésükből folyik; ezért nem elég a karitász gyakorlása, a meglevő szenvedések enyhítése, hanem a baj forrásait kellene mindenelőtt eldugaszolni, azaz a szociális élet betegségeit gyógyítani. De miben álljon ez? Hogyan állítunk jobb gazdasági rendet a rossznak helyébe? Ezzel a nehéz kérdéssel foglalkoznia kell a katolikus jogásznak, a közgazdásznak, írónak, politikusnak, munkáltatónak, mindenkinek. A társadalmi osztályok elkülönbözödését is meg kell akasztanunk; többet kell törődnünk a munkásnéppel, közéje mennünk fel a padlásszobába és le a pinceodukba; látnunk, néznünk kell a nyomort, míg a szemünk vörösre sírja magát, míg végre meg nem indulunk és nem teremtünk, ha bármibe kerül is, intézményeket és intézkedéseket, amelyek a hibás gazdasági és társadalmi rend szörnyű sebeit gyógyítják.

Bizonyos oldalról folytonosan azt vetik a szemünkre, hogy az Egyház azonosítja magát a kapitalizmussal. Soha esztelenebb vádat nem hallottam, hisz a kapitalizmus jellegzetes képviselői legnagyobb ellenségei az Egyháznak. De nekünk a kapitalisztikus termelési rendből fakadó bajok ellen küzdenünk kell, nemcsak, hogy az ilyen vádaskodásokat, hanem ettől függetlenül is, mert itt Krisztus előtt szent feladataink vannak, amelyeket ha nem teljesítünk, Krisztus országából zárjuk ki magunkat.

Íme, néhány feladatcsoport, amely a mi munkánkra vár. Pedig ez még csak izelítő. Még nem szóltam a katolikus tudományosság, a katolikus kultúrélet, a katolikus iskolaügy, a katolikus irodalom és a katolikus sajtó nagy kérdéseiről, nem szóltam a hitterjesztés szükségleteiről, vagy a katolikusok nemzetközi kapcsolatainak kiépítéséről. Sok mindent mellőztem és csak néhány példát akartam bemutatni, hogy lássuk, igenis, vannak feladataink, amelyeknek megoldásán a fejünket törnünk kell és amelyeknek szerencsés megoldásáért mindenekelőtt a Szentlélek

Isten kegyelmét kell kérnünk, az ő vezetését, az ő inspirációját, buzdítását.

Régi mondát olvastam egyszer: Valahol az óceán közepén magános szigeten egy szép napon holttestet dob partra a hullám. A test fiatalemberé volt, aki azonban már több napja fekhetett a vízben; szinte már feloszlásnak indult. A szigetlakók irtózva szemlélték a hullát a part homokján és elfordultak tőle. Csak egy öreg anyóka lépett elő; mindenkinek csodálkozására odalépett a holttesthez, letérdelt melléje és ezzel a szóval csókolta homlokon: „Ismeretlen fiatalember, vedd ezt a csókot távollevő édesanyád nevében!"

Testvéreim! Mielénk is hullaszerű, halálra sebzett testet sodor az élet: halálosan beteg, halódó, szinte már bomladozó társadalmunk ezer sebben vérezve fekszik előttünk. Csupa testi és lelki nyavalya, csupa seb, csupa nyomor, bűn és betegség. Sokan a segítésre hivatottak közül iszonyattal és kétségbeeséssel fordulnak ettől a felbomló társadalomtól és lemondanak róla, hogy segítsenek rajta. Nekünk, Krisztus gyermekeinek, le kell győznünk minden félelmet és minden kishitű vonakodást, nekünk oda kell mennünk, ahol legnagyobb a szenvedés, a nyomor, az elhanyagoltság, a lelki és testi kín és a szenvedő társadalom homlokára oda kell illesztenünk a keresztény karitász csókját, azt a csókot, amely egyúttal anyai üzenet legyen az eltévedt lelkeknek távollevő édesanyjuktól, a katolikus Egyháztól!

Katolikus szenvedőlegesség.

Horváth Győző kalocsai felszentelt püspök a Magyar Kultúra hasábjain 1931 februárjában nagyszerű eszmét vetett fel hitvallásos iskolák megmentése s teljes egyenjogúsítása érdekében hollandi minta szerint. Láng János és Kray István báró pedig egy-két éve a házassági anarchia megszüntetése, a magyar családi élet megmentése érdekében indított akciót s a gondolatot protestáns részen Bernát István tette magáévá.

Csodálatosképpen egyik eszme sem tudta kellőkép megragadni a katolikus közvéleményt. Mindenki tapsolt mind a két tervnek, mindenki helyeselte, de aztán szépen napirendre is tért felette mindenki. Sem a sajtó, sem a társadalmi egyesületek, sem az egyházközségek nem indítottak a nyomában komoly akciót. Sem a kormányzóhoz, sem a kormányhoz, sem a képviselő- és felsőházhoz nem érkeztek tömegek részéről petíciók, sürgetések, sem az iskolai reform, sem a válás eltörlése s a polgári házasságnak legalább is fakultatívvá tétele érdekében.

A magyar katolikus tömegeknek ez a passzivitása, amely nemcsak ebben az esetben, hanem szinte típusként tér vissza, sok tekintetben rendkívül jellemző a mi táborunknak egész lelki berendezkedésére s helyzetére nézve. Mi annyira megszoktuk, hogy a mozgalmakat mások indítsák, a divatot és az iramot mások diktálják, hogy mások döntsenek afölött, mi a fontos, mi a sürgős, mi a szükséges, miről kell beszélni, írni, vitatkozni, sőt csak gondolkozni is, hogy szinte magától értetődőnek visszük, hogy amit magunk találunk szükségesnek, azzal a fórumon hallgassunk, előhozakodni ne próbáljunk, arról csak kemence mellett sóhajtozzunk, azt a közvéleményre s a közcselekvésre rádiktálni ne merészkedjünk.

Ha minden ember hibája voltakép az erényeinek az árnyéka, hát akkor mi, katolikusok sok keserves hibába verődünk a fő erényünk: a túlzottan is kifejlesztett már s csaknem *a tehetetlenségig vitt szerénységünk* következtében. Beleéltük magunkat a tudatba, hogy Magyarországon mások az urak és mi csak pótpolgárok vagyunk. Mások dalolnak s mi táncolunk hozzá. Mások ütik meg a témákat s mi filozófálunk rajtuk. Mások szabják meg a törvényeinket s mi megtartjuk azokat; mások vetik fel a politikai aktualitásokat s mi izgulunk tőlük; mások határozzák meg, mi fáj nekünk s mit és milyen sorrendben kell a bajainkon orvosolnunk. A nyilvánosságot, a fórumot mások bérelték ki s ha a mi embereink közül is jut ott előkelő

szerephez egynéhány, annak legfőbb kötelessége, hogy hallgasson, saját hangja ne legyen, a mi irányunkat ne nagyon képviselje. Hogy posszibilis maradjon. S itt megint mindenki magától értetődőnek találja, hogy posszibilis csak az maradhat, aki a kisebbség diktandója szerint igazodik.

Ha ez a mi túlzott szerénységünk nem volna, rég kiverekedhettük volna legalább a legégetőbb igényeink megoldását. Ha a budapesti egyetem ugyanolyan jogon volna protestáns eredetű, amilyen jogon a valóságban katolikus származású: el lehet-e képzelni, hogy az ma ne lenne a legszélesebb felekezeti autonómiával felruházott kálvinista jellegű és igazgatású egyetem? Taníthatna-e azon egyetlen szál nemprotestáns tanár vagy magántanár? S amellett ne élvezne teljes, még a mainál is teljesebb állami finanszírozást? De kár a példákat szaporítani, a tény maga úgyis túlságosan, kiáltóan közismert.

Az ébredő katolikus öntudatnak ez ellen hadat kell viselnie. Nem szabad, hogy nekünk a ma is jórészt zsidó sajtó s a protestantizált vagy paganizált közvélemény szabja meg, miről legyen szabad gondolkoznunk s beszélnünk és mit legyen szabad követelnünk. Mikor nemrég kiváló katolikus emberek között arról volt szó, hogy országos mozgalmat kellene indítani a polgári házasság fakultatívvá tétele érdekében, valaki azt jegyezte meg, hogy ez bizony nehéz lesz, mert a kérdés nincs a levegőben, a dolognak „nincs aktualitása". Más meg azzal érvelt ellene, hogy ma annyi más nyomasztó kérdés áll előtérben, kár még egy újat vetni vele a közéletbe. Mindkét ellenvetés riasztó a fentiekhez: nem mi tesszük aktuálissá a kérdéseket, hanem mások s mi csak alkalmazkodunk hozzájuk. Tizenkét évi keresztény irányzat alatt persze sohasem lett „időszerű" az, ami nekünk mindig az, mert mindig annyi más „nyomasztó kérdést" toltak előtérbe — mások.

Ideje volna leszámolni ezzel a több mint passzivitással. A legelől említett két követelmény maga adja

meg a legjobb alkalmat az első, komoly lépésre. Mozduljon meg csendesen, de határozottan s egyértelműleg az egész ország. Mutassuk meg, hogy mi is vagyunk és mi is tettekkel tényezők tudunk és akarunk lenni. Tűzzük programra a Horváth Győző-féle iskolajavaslatot és a Láng-Kray-Bernát-féle keresztény házassági reformot. Követeljük a kormányzattól, hogy mindkettővel sürgősen foglalkozzék. Teremtsünk közvéleményt mindkettő mellett.

Gyűlések, ünnepélyek, konferenciák, határozati javaslatok, kérvényezések, cikkek, fejtegetések foglalják minél szélesebb keretbe két irányú kívánalmainkat. Szerencsére mindkettő olyan, hogy a jobbirányú protestánsok is résztvettek benne kezdettől fogva; ellenállásra tehát legföllebb a kimondottan felforgató irányzatoknál, meg persze a saját savóvérű Pató Páljainknál találkozunk. Erőpróbának éppen jó alkalom, sok egyéb előny mellett, ha egyszer legalább ezeken az ellenállásokon győzedelmeskedünk.

És jó lesz sietni a megmozdulással, amíg nem késő. A folytonos halogatás veszedelmes, mert senki sem lát a jövendőbe s nem tudhatja, nem áll-e be egyszer ismét olyan helyzet, amikor a keresztény eszmékkel s mozgalmakkal előállni sokakra nézve megint véresen nehéz és halálosan kockázatos lesz. A mai atmoszféra a keresztény szempontból méltányos megoldásokra nézve még elég kedvező, a kormányzat sem zárkóznék el — éppen a kultusz- és az igazságügyi tárca területén — a vallásellenes liberalizmus csökevényeinek eltakarítására vonatkozó, említett követelményekkel szemben. Ha mégsem teszünk semmit, ha most is valahonnan Miklós Andorék felől várjuk, hogy valami az „időszerűség" etikettjét megkapja, ha most sem tudunk mutatkozni, akarni, tenni s mozgalmat kezdeni, valóban megérdemeljük, hogy senkik és semmik legyünk ebben az országban s hogy elsőosztályú magyar érdemkeresztet kapjon mindenki, aki minket, magyar katolikusokat alant szálló verebeknek bitangol le.

Fölösleges-e ma a kongregáció?

Tagadhatatlan, hogy a hazai Mária-kongregációi életben az utóbbi másfél évtized óta bizonyos fokú csökkenés tapasztalható, annak ellenére, hogy a kongregációk száma folyton nő s az utóbbi 10 év folyamán Magyarországon nem kevesebb mint 183 új Mária-kongregáció létesült és 12.200 tagtöbblet mutatkozik. Annak a lendületnek, amely a kongregációi életet főleg Barkóczy Sándor báró s a budapesti Urak Mária-kongregációjának alakulása idejében jellemezte, ma már ritkán vagyunk tanui. Maguk a prézesek néha inkább csak ímmel-ámmal látják el prézesi tisztüket és sokan, mintha kiábrándultak volna a kongregációból, más szervezeti formákban keresik a hitéleti fellendülés ígéreteit.

Ennek a visszafelé fejlődésnek több oka van. Egyik talán az, hogy nálunk „minden csoda három napig tart", az emberek mindenbe beleúnnak, ami nem tegnapi vagy tegnapelőtti. A szervezetek terén is a divat elve járja. Minden újnak kelendősége van, a régit sokan már azért sem tartják jónak, mert régi.

Másik ok aztán: a különféle újabb egyesületek, mozgalmak, szervezeti formák térfoglalása, amelyeket magukban véve csak üdvözölni lehet, de amelyek azzal a veszéllyel járnak, hogy a meglévőt, esetleg a jobbat is háttérbe szorítják. Az újabb szervezeti formák közt számos olyan van, amely a vezetőkre sokkal kevesebb terhet s gondot hárít, mint pl. egy Mária-kongregáció vezetése, s többekre is irányul, mint ez, mert hiszen *tömegmozgalom*. Érthető, ha egy erősen elfoglalt (vagy magát annak tartó) lelkipásztor vagy hittanár azt mondja magában: Minek vesződjem én kongregációval, mikor itt van ez vagy az a másik mozgalom, amely kevesebb munkával jár s tömegmozgalom levén, többeket ér el?

Szinte kézzelfogható példája ennek a párhuzambahozatalnak a kongregáció és a cserkészet viszonya az ifjúságnál, vagy a Credo, illetve akár a Jézus Szíve-

Szövetség is a felnőtteknél, nevezetesen az egyszerűbb embereknél. Kitűnő intézmények; nagy kár lenne, ha nem karolnák fel őket. De a tény megvan, hogy egyesek nem tudják megérteni, miért fontos és változatlanul fontos e tömegmozgalmak *mellett* a kongregáció felvirágoztatása is.

A kongregációk lehanyatlásának egy harmadik oka talán az, hogy egyes kongregációk csakugyan nem feleltek meg teljesen a hivatásuknak. A magasabb hitbuzgalmi életre törekvésnek csak a nevét viselték s nem törődtek azt meg is valósítani. Ennél fogva sokak szemében lejáratták, igazi dicsfényétől megfosztották a kongregációt.

Miben áll a kongregációnak (s a hozzá hasonló, mélyebb lelkiségre vezető, intenzíven hitbuzgalmi egyesületeknek) a szükségessége és nélkülözhetetlensége? Mi az, amit ezekben a kérdésekben s általában *az egész katolikus szervezkedés terén nem volna szabad soha felednünk?*

Mindenekelőtt alapelvül kell tekintenünk, hogy a mi törekvéseink mégis csak *természetfölöttiek* s minden vállalkozásunk sikere végeredményben attól függ, *mennyi vallásosságot, természetfölöttiséget tudunk belevinni azokba.* Mivel pedig a tömeg a vallásosság terén mindig a középszerűség útján fog haladni, munkánkban akkor érünk leginkább célt, ha a tömegnek jó *nevelőket nevelünk,* több vallásossággal eltelt férfiakat és nőket képezünk.

Ennek a kettős igazságnak pillérein nyugszik a kongregációi gondolat.

1. Minél *több vallásosságot,* minél több őszinte s igazi lelkiséget, minél több lángoló és *apostoli katolikus lelkesedést!* Vajjon nem ennek a hiányán dől balra nagyon sok katolikus igyekezetünk? Vajjon nem azért vagyunk-e óriási számbeli fölényünk mellett is gyengék s nem azért maradunk-e le a harcban más világnézetekkel szemben, mert kevés az igazán katolikus lelkületű világi emberünk?

A mi harcunk lényegesen más, mint az ellentétes

világnézeteké, más mint a nemkatolikus felekezeteké is. Azoknak fő vonzóerejük az engedékenység, sokszor a szenvedély, az érdek; nekünk éppen ellenkezőleg: a *természetfölöttiség*. Azok nem helyezkednek mindig szembe az emberi indulatokkal és hajlandóságokkal, legalább is távolról sem olyan komolyan és határozottan mint a mi világnézetünk. Mert lehet valaki „jó református" vagy „jó zsidó" akkor is, ha nem veszi komolyan sem az imádságot, sem a templombajárást, sem főleg pl. a VI. parancsot. Ott nem követelnek gyónást, bűnbánatot, folytonos harcot önmagunk ellen. Az ő „vallási" öntudatra-nevelésük módszere abból áll, hogy folyton rólunk beszélnek s minket ócsárolnak. „Mi nem hisszük ezt és nem hisszük azt", „mi nem követeljük ezt és azt", mint a római katolikusok. Könnyű vallás, könnyű világnézet. Törtetni előre, elhódítani a pozíciókat, útját vágni a katolikus törekvéseknek: ez elég kényelmes krédó. A puszta természetes eszközökkel mi sohasem vehetjük fel ezekkel a versenyt; mindig alul maradunk.

Azonban nemcsak a tévedés nagy vonzóerő, hanem az igazság is; nemcsak az erkölcsi engedékenység és lazaság, hanem ellenkezőleg az erkölcsi szigor és tisztesség is. Az erénynek is megvan a maga különleges varázsa, a bűnbánatnak is a maga mélységes öröme. Az ember lelkében legalól ott sír és zokog a vágy az Isten után s ha ezt a vágyat megfelelőképpen felszínre jutni segítjük, erősebb hatalom ez minden érzékiségnél és minden evilágiságnál. Aki ezeket a természetfölötti kincseket egyszer igazán megtalálta, az mélyen meg is becsüli azokat s innen van a katolicizmus örök verhetetlensége. Minden emberi hajlamnak ellentmond, minden evilági és alvilági hatalom összeesküszik ellene s ő mégis felülmarad, mégis győz s végül mégis mindig erősebbnek bizonyul minden ellenségénél. De ez a felszínrehozás komoly és intenzív munkát követel, amelyre nem mindenki képes egyenlő fokban. Ezért fontos, hogy legalább egy válogatott csoportot, az úgynevezett *elitet*, erre a magasabb lelki-

ségre megneveljük. Ezek aztán hatni fognak a tömegekre is.

A katolicizmusnak ez a magas természetfölöttiségből táplálkozó titkos és belső ereje a *gyakorlati érvényesülés* terén is a legértékesebb kiindulópont. Nem véletlen, hogy a mi katolikus mozgalmainkban a legtöbb és legátütőbb siker az Isten embereit kíséri; nem a műveltebbeket, nem is mindig a tehetősebbeket, hanem a *szenteket*. Nem véletlen, amit az egyháztörténelem folyamán lépten-nyomon tapasztalunk, hogy az Egyház igazi előbbrevívői, a nagy apostolok és hitbajnokok mindig egyúttal nagy szentek is voltak. Nem a nagy szónokok, tudósok és szervezők vitték igazában előbbre a katolikus ügyet, hanem a nagy imádkozók, a nagy elmélkedők, a nagy lelkek. A szentség nem tompította le hatóerejüket, hanem ellenkezőleg a végsőkig felfokozta azt,

Ma is ezt látjuk lépten-nyomon. A csendes, komoly, de átható katolikus közmunkát a mélyen vallásos lelkek végzik, sokszor egyszerűbb tehetségű emberek. Nem mindig az elsősorban állók ott, ahol kifelé szerepelni, elnökösködni, vezetni és fényleni kell, hanem azok, akik a lelki élet kohójában gyullasztják fel szívükben a szent tüzet olyan lobogó lángolásra, hogy azt aztán sem ellenmondás, sem mellőztetés, sem megaláztatás, sem elkedvetlenedés, sem elfáradás, sem csalódás nem tudja lelohasztani. A budapesti templomépítő és egyházközségszervező munkában, ha közelebbről odanézünk, ezeket az imádságos, kongreganista lelkeket láttuk mindenütt a tevékenység középpontjában. Sokszor csak szerény altiszti vagy közlegényi sorban, de úgy, hogy a munka javát mégis ők végezték, a harcot ők döntötték el, a sikert ők biztosították. Egy-két ilyen áldozatos lélek egy-egy egyházközségben sokszor annyit jelent, hogy az egyházközség élete meg van mentve, biztos diadalok felé halad!

Ahol viszont ez a mélyebb természetfölöttiség hiányzik, ott nagyon szomorú elsiklásokat láttunk már. Katolikus közéleti embereket, akiknek aztán szégyen-

letesen kellett elvonulniok a közszereplés teréről, vagy akik beleláradtak, elkedvetlenedtek, otthagyták a zászlót. Akik, mihelyt a más irányban való érvényesülés reménye lobbant fel a szemükben, vagy máshova csalogatták őket, azonnal mentek is és itthagyták a mi mozgalmainkat. Tele van árulóval, megfutamodóval, megalkuvóval a táborunk. Mi volt a hiba? Az, hogy ezek az emberek nem voltak eléggé *lelkiek*.

A kongregáció többet, sokkal többet követel tagjaitól, mint a tömegegyesületek. Helyes, ha a tömegegyesületek aránylag keveset követelnek, mert hiszen az a céljuk, hogy legalább a kevés alapján összetartsák és neveljék azokat, akikben van némi vallásos hajlandóság. De époly fontos, hogy azoktól, akik többre képesek s talán öntudatlanul többre is vágynak, többet is követeljünk s nekik többet is nyujtsunk.

Megéri ez a fáradságot a papság részéről is. Hiszen ezeknél a lelkeknél már nem puszta minimumról van szó, amint hogy nem is puszta minimum az, amit majd tőlük kapni fogunk. Ezek lesznek a mi leghívebb, leghatékonyabb segítőtársaink, hogy úgy mondjam: világi káplánjaink. A káplánt sem nevelik egyszerűen tömeg módjára; a szeminárium, a lelki élet, a teológiai tanulmányok, éveken át képzik az ifjú levita lelkét s minél jobban képzik, annál eredményesebb lesz később a működésük. Ki állítaná, hogy a szemináriumi munka kárba veszett idő? Hogy a szemináriumi tanárok és spirituálisok munkája felesleges? Hogy elég volna néhány szemesztert végeztetni s aztán minél előbb beállítani a fiatal papokat a lelkipásztori munkába? Hiszen ez kész katasztrófa lenne! Hasonlókép vagyunk a világi apostolokkal is. Ha komoly, maradandó és mélyreható eredményt várunk tőlük, akkor ne sajnáljuk a több gondot és több munkát az ő lelki és apostoli képzésükben se! Ha valami, ez a munka megtermi a gyümölcsét!

Hallunk néha ilyen ellenvetést is egyes világi katolikusok részén: Minek járjak én a kongregációba, hiszen amit ott kapok, azt megszerezhetem más úton

is. Imádkozhatok külön is, lelki buzdítás helyett végezhetek lelki olvasmányt is. Minek kössön le magam hetenkint (vagy kéthetenkint) külön gyűlésre, közös áldozásokra, megbeszélésekre stb.? — Nagy tévedés!

Éppen az a fontos a kongregációban (s hasonlót mondhatunk pl. a harmadrendekről is), hogy *fegyelmet, rendet, állhatatosságot visznek bele a tagok lelki életébe.* Önmegtagadásra képezik őket! Mert hiszen igaz, hogy az imádkozást és lelki olvasást elvégezhetik a tagok külön is, de a tény az, hogy nem végzik el; legalább nem ilyen rendesen és módszeresen. Aztán egészen más is az, ha valaki csak úgy külön imádkozik, és más, ha a vele egy-gondolkozásúakkal valóságos imatestvériségbe forrad. És egészen más, ha csak lelki olvasmányt végez és más, ha a lelkivezetőjét hallgatja, azt az eleven igét, amely időszerűen, tárgyszerűen, a tagok és az idők szükségleteihez mérten adja elő a magasabb lelki igazságokat. S végül: nagy tévedés az is, ha valaki azt hiszi, a kongregációi élet kimerül a közös imádkozásban és beszédhallgatásban. A kongregációban ezenkívül megbeszélések folynak, *testvéri szellem* alakul ki, munkaközösségek, szakosztályok keretében folynak az apostoli tervezgetések és próbálkozások s ezeknek értékét nem lehet eléggé nagyrabecsülni!

*

Elvégre a kongregációk negyedfélszáz éves története igazán megmutatta, de mutatja a jelen is, nálunk és az egész világon, milyen *messzebbmenő eredményt érnek el a jól vezetett kongregációk* s milyen jelentős részük van a hitélet és az egyházias gondolkozás felvirágoztatásában! Hiszen, ha mást nem nézünk, már a kongregációi lap s esetleg a vele elég szoros kapcsolatban levő Magyar Kultúra állandó olvasás hány talpraesett, kiválóan képzett katolikust nevelt már az országban az utóbbi két évtizedben!

A többet-kívánás és többet-követelés csak látszólag akadály. A valóságban inkább lendítő erő. Régi

tapasztalás, hogy igazi kongregációi élet nincs komolyság, szigor, fegyelem, ellenőrzés, magas célkitüzések nélkül. Azokban a kongregációkban érzik a tagok jól magukat, ahhoz csatlakoznak mindig újabb tagok, amelyekben ez a magasabb törekvés megmaradt s a vezetők nem engedtek annak a csalóka, megtévesztő elvnek, hogy csak minél többet könnyíteni a kongregáció fegyelmén! A tömegmozgalmak helyesen teszik, ha elsősorban külsőséggel, kellemességekkel: sport, kirándulás, szórakozás stb. csalogatják magukhoz a gyengébbeket. A kongregációnál ez az engedékenység, a külsőségeknek előtérbe helyezése a lelkiség helyett: megbosszúlja magát. *Ide* a tagok nem ezért jönnek. S elmaradoznak a kongregációból, ha azt látják, hogy az is csak olyan tömegegyesület akar lenni, mint a többiek. Mert ezeket a külsőségeket jobban megtalálják a többi mozgalmakban. *A kongregációt nem felhígítani, hanem szorosabbra fogni kell!*

*

Egy nagy francia katolikus ifjúsági egyesület legfőbb vezetője, aki sokáig nagyon bízott a maga módszerében, hosszú évek tapasztalatai után megvallotta, hogy tévedett, amikor nem törődött legalább a tagok javát szorosabb és magasabb aszketikus tömörülésbe fűzni. Megbánta, hogy nem szorgalmazta a maga egyesülete mellett a Mária-kongregációt is, amely az ő egyesületének is legjobb támasza, éltető kovásza lehetett volna.

Ha ez azonban így van — s ki tagadhatja, hogy így van? —, akkor érthetetlen egyes papoknak a húzódozása a Mária-kongregációtól. Érthetetlen, hogy csak tömegegyesületeket szorgalmaznak s a kongregációt lenézik, fölöslegesnek tartják vagy másoknak engedik át. A magyar katolicizmus igazi felvirágoztatása bizony nagy mértékben kapcsolatos a Mária-kongregációk újabb fellendítésével, elsősorban a férfiak s a diákok között is!

Ahol az erősebb a gyengébb.

Sokszor kérdeztük már magunk között, mikép lehetséges az, hogy a katolicizmus az ő roppant szellemi és erkölcsi tőkéjét oly kevéssé tudja az érvényesülés síkján gyümölcsöztetni, hogy a világnézetek és irányok csatájában oly gyakran s oly szégyenletesen alulmarad, tehát hogy az erősebb állandóan gyengébbnek bizonyul. Hogyan van az például, hogy egy több mint kétharmadrészt katolikus országban szellő se rezdül, hang se csendül, amikor katolikus jogokat lábbal tipornak? Amikor például a katolikus egyházi vagyon a gazdasági válságban lassan, de biztosan felmorzsolódik, mert olyan adókkal van sujtva, hogy csak egyik birtoktestnek a másik után való eladása révén tudja azokat megfizetni, amíg viszont a nemkatolikus felekezetek ma is pontosan megkapják készpénzben azokat az állami és községi segélyeket, amelyek már régóta négyszeresen felülmúlják a katolikus segélyeket? Egy-egy katolikus plébánia területén, amelyen talán a pap meg sem tud élni, 6—7—8 protestáns lelkipásztor is megél: jórészt abból a kongruából s egyéb közszolgáltatásból, amelyhez az anyagi fedezetetet kétharmadában a katolikus adófizetés nyujtja.

A Szent Imre-év pedagógiai kongresszusán hangosan beszélő számok jutottak nyilvánosságra: míg a katolikus középiskolákban a legnagyobb állami fizetéskiegészítés (86 s egynegyed százalék) az egész országban összesen *csak 99 katolikus tanárnak jutott ki, addig a protestánsok közül ugyanakkor 450 tanár élvezte ezt a legmagasabb állami fizetéskiegészítést.* Kinek a zsebéből kapja a 450 protestáns intézeti tanár az állami fizetést? Természetesen kétharmadrészben a katolikus közönség zsebéből. A felekezetek valósággal a katolikusokkal tartatják el magukat, nekünk meg a legszükségesebbre sem jut! Ki szólal fel ez ellen? Hogy mi elvérzünk, mert a keresményünkkel másokat

kell eltartanunk? Nekünk sokszor 10.000 hivő számára nem jut papra, mert ami pénzt erre fordíthatnánk, abból helyenkint 150—200 másvallású töredék számára kell lelkészt és imaházat fizetnünk!

Hogyan viselheti el a magyar katolicizmus egyetlen zokszó, egyetlen komoly megmozdulás nélkül azt az égető egyenlőtlenséget, amely a középiskolák terén mutatkozik, hogy amíg a protestánsok a maguk iskoláit a legerősebb állami támogatás mellett is teljesen önkormányzatilag igazgatják, tankönyveiket maguk írják (s olyan szellemben, aminőben akarják!), tanáraikat maguk nevezik ki és alkalmazzák, érettségi vizsgálataikon maguk elnökölnek, addig a katolikus középiskolákat az állam szinte teljesen maga igazgatja, azoknak minden legapróbb ügyébe beleszól, rájuk újabb és újabb megterheléseket ró ki s előfordult még az a képtelenség is, hogy katolikus leánygimnáziumban csak protestáns szerzőtől való történelmi tankönyvet engedélyeztek. Próbálnának ilyet a protestáns iskolákban tenni! Miért viselünk el mi mindent némán és szótlanul?

Vagy ott van a *munkaszabadság* kérdése. Még ma is ott tartunk, hogy katolikus vallású és érzelmű munkásainkat egy istentagadó, forradalmi alapon álló szakszervezkedésbe kényszerítik bele s akárhány helyen kenyerétől fosztják meg, aki a keresztény szakszervezetekhez próbál csatlakozni. Mi több, a szocialista agitációt, pártkasszát, pártlapokat egyenesen a keresztény vevőközönséggel fizettetik meg, mert hiszen a termékek árába a munkadíjakkal együtt belekalkulálják már a szocialista pártilletményeket is. A katolikus közönség maga kénytelen filléreivel támogatni azt a harcot, amelyet a Conti-utca vallásellenes agitációja érdekében folytat; milliós tömegek verejtékeznek azon, hogy egy terrorista kisebbség fenntarthassa a pártdiktatúráját s irthassa ki a katolikus munkások lelkéből a vallás, a haza s a keresztény erkölcs szeretetét. Az ellenfél még a saját soraink irtásában is a mi anyagi erőnket veszi igénybe!

Azonban ez csak néhány kiragadott példa legyen. A katolikus tétlenségnek, mindenbe beletörődő meghunyászkodásnak, néha szinte defetizmusnak kínzó problémája visszatér mindenféle téren. A közélet terén, a gazdasági életben, az egyetemeken és a szellemi életben, a közgondolkodás és a sajtó terén. A legnagyobb értéket jelentő eszmekomplekszum mindenütt lemarad, mindenütt kisebbségbe szorul. Nem számít. Legfeljebb apró pártocskákban s vállalatocskákban ad magáról életjelt. A nagy nyilvánosság nélküle bonyolítja le az életmegnyilvánulásait. Mint a legmagátólértetőbb dolgot űzik játékaikat az ellenséges irányok. Mintha katolikus Egyház, kereszténység, istenhit mind rég megcáfolt, tekintetbe sem jövő, éppen csakhogy megtűrt álláspontok volnának, amelyeket nem kell sem komolyan venni, sem regardban részesíteni. Érveivel szóba sem kell állni. Legfeljebb, mint bájos exotikumot lehet a helyén hagyni addig, amíg a cirkulusunkat nem zavarja; mihelyt pedig zavarja, esetleg végig is lehet vágni rajtuk, de úgy, hogy a vér serkenjen ki a védelmezőiből; amint ez megtörtént csak legutóbb is Mexikóban és Spanyolországban s egy kicsit hellyel-közzel nálunk is.

Hol vannak ezzel szemben a katolicizmus védelmi erői? Az a rengeteg érték, értelem és akarat, amit a katolicizmus még mindig jelent, miért nem mozdul meg elhatározó lépésre jóformán sehol? Miért nem alkot magához méltót, hatalmasat, legyűrhetetlent? Oly könnyű volna pedig! Az érv és érdem mindig az ő oldalán van. A tömegek ma még nagyrészt szintén. A legnagyobb erők, a vallásiak és erkölcsiek, szinte kizárólag az ő tulajdonai. Ha egyszer-egyszer megmozdul ez a katolicizmus, világra szólón imponálót művel egyetlen kézmozdulatával. Dehát akkor miért nem mozdul meg rendszeresen és tervszerűen? Miért jellemzője szinte az álmosság, a kifelé való tehetetlenség?

Erre a kínzó problémára két feleletet találunk.

Egyik a katolicizmusra nézve voltaképpen dicső-

séges és szép. A katolicizmus annyira a befelé nézést és felfelé nézést tekinti főfeladatának, annyira a túlvilági és természetfeletti gondolatok körében éli a maga sajátos életét, hogy éppen emiatt sem ideje, sem érkezése, sem elég rugalmassága nincs hozzá, hogy még a földi dolgokkal is megfelelően törődjék. Mi katolikusok a templomainkban annyira a lélek értékeit hangoztatjuk, annyira a hit és erkölcs, a belső dolgok kultuszát keressük, hogy bizonyos fokig szinte az érzékünk is eltompul a múlandó javak és kérdések iránt.

Legkiválóbbjainkat a hitélet, a szentségek, a hittudomány, a lelkipásztorkodás veszi igénybe. A mi speciális belső életünk: a folytonos önreform, a szerzetes intézményeink, a nevelésünk, a lelkigyakorlataink nyelnek el minden gondoskodást, anyagi és szervezeti erőt, minden figyelmet és szeretetet, hogy a kifelé érvényesülés szempontjai számára sokszor semmi sem marad. Nekünk, nagyon helyesen, egy jól sikerült lelkigyakorlat, húsvéti áldozás, hittani vizsga, egy új templom, új zárda, sokkal fontosabb esemény, mint mondjuk: egy választás, egy ujság, egy nyomda, egy szövetkezet, vagy hogy ki lesz a városunkban főjegyző, főbíró vagy gyógyszerész és milyen ujságokat olvas a közönségünk. Az egyházi hatóságok gondoskodását is kilenctized részben a voltaképpeni belső adminisztráció veszi igénybe. Ez, ismételjük, szép és tiszteletreméltó tulajdonság; mi nagyon komolyan, talán kissé túlságos egyoldalúan is vesszük az Úr figyelmeztetését: Keressétek először az Isten országát és az ő igazságát s a többi majd hozzáadatik nektek. Pedig Krisztus Urunk nem azt mondja: *csak* az Isten országát keressétek, hanem: *először* azt keressétek. Tehát utána a többit is!

Másutt ezekre a lelki értékekre hasonlíthatatlanul kevesebb vagy néha semmi gondot sem fordítanak, de annál többet másra, a kifelé való érvényesülésre. S ennek aztán meg is van az eredménye. Másokat jobban érdekel az üzlet, a propaganda, a stílus, a politika, az állások kérdése; minden figyelmük arra irá-

nyul, minden mozgolódásuk azt figyeli és szorgalmazza. Meg is látszik aztán rajtuk: a világ az övék.

Ezzel összefügg, hogy ők jobban tudnak számolni a nyilvánosság nagy értékével. Figyeljük csak meg, milyen más szempontok jutnak előtérbe náluk, amikor például vezető felekezeti pozíciókat kell betölteni. Náluk a főszempont: ki tudja a felekezetet kifelé hatásosabban képviselni. Ki mozgékonyabb, jobb szervező, jobb politikus, ki tudja jobban a felekezet felé irányítani a kormány, a közgondolkodás, a befolyásos tényezők s a tömegek figyelmét. Ki tud jobban bejutni mindenféle tudományos és irodalmi társaságba, mindenféle hazafias és kulturális mozgalom vezetésébe; ki tud szebben szólni (hogy mit, az náluk mellékes).

Nálunk természetesen nem ezek az első szempontok, hanem például éppen a vezető egyházi pozíciókban mindenekelőtt: feddhetetlen egyéni, papi élet, a belső javak kultusza, a dogmahűség és az egyházfegyelem fenntartása, az egyházjog kellő ismerete s hasonlók. Ezek mellett a másik szempont: a kifelé való érvényesülés művészete, a pozíció-védés és újabb pozíciók szerzése, a reklám és propaganda hatalmas eszközeinek kihasználása, a politikai élet lehetőségeinek észrevevése és célszerű értékesítése az egyházi szempontok érdekében, természetszerűleg háttérbe szorul. Mi papjainkat és világi katolikusainkat nem erre neveljük elsősorban nálunk nem ez a „hittan" tárgya és célja, szemináriumainkban és papi lelkigyakorlatainkban igazán minden másról van előbb szó (így is kell lenni!); a természetfelettiség, a papi lélek kiformálása, a lelkipásztori tudománynak és művészetnek elsődleges szempontjai foglalnak el úgyszólva minden figyelmet. Ennek azonban, ha egyoldalúan történik, az a nagy hátránya, hogy papjaink s világi katolikusaink is túlságosan csak az aszkétikai és egyházjogi kérdésekre korlátozzák figyelmüket; túlságosan csak megőriznek, de nem hódítanak.

Gyakran panaszkodunk, hogy például a sajtó

roppant jelentőségét katolikusaink nem látják; de bátran hozzátehetjük: talán sokszor felelős helyeken sem látják. Különben nem lehet megérteni, hogy ez a kérdés ennyire háttérbe szorul, hogy egész községek, vidékek, sőt országok vannak komoly katolikus sajtószervezetek és sajtótörekvések nélkül (ilyen volt Mexikó és sokáig Spanyolország is), vagy ha van bennük katolikus sajtó, véletlenül van: mert egyesek, magánemberek csinálták. De nem a katolicizmus, mint ilyen csinálta. Mily jellemző az is, hogy szórványos (igaz, hogy akkor nagyon nyomatékos) figyelmeztetéseken kívül a sajtókérdés tekintetében az Egyház maga sem ad indításokat. A legtöbb országban a katolikus sajtó nem áll semmiféle szerves kapcsolatban az egyházi tényezőkkel, ezek legfeljebb, ami magától értetődik, bizonyos ellenőrzést és felügyeletet gyakorolnak felettük. De arra a legtöbb országban szerv sincsen, amelyen keresztül a sajtó fejlődésébe maga a hierarchia intézményesen beleszólt volna (ilyen szervről csak az Egyesült Államokban tudunk). Mindebben a katolikus Egyház természetfeletti és lelki jellege domborodik ki, igaz, hogy bizonyos egyoldalúságokkal kapcsolatosan.

A további magyarázat a katolicizmus külső érvényesülésének fogyatékosságára talán az, hogy az Egyház még mindig nem találta meg azokat a munkaformákat, amelyeken keresztül korunk szellemi és társadalmi életébe a mai viszonyokhoz képest diadalmasan bele tudna szólni s be tudna folyni. A történelmi fejlődés a világot roppant messze elvetette attól a helyzettől, amely a középkori, sőt még az újkor-eleji Európát is jellemezte. Akkor a kulturális és társadalmi élet még szinte egészében az Egyházat uralta s az államfőkön keresztül jórészt a politikai élet is. Ma ez a helyzet gyökeresen megváltozott: a szellemi, társadalmi, gazdasági és állami élet túlnyomó részben függetleníti magát az Egyház s a kereszténység uralma alól, sőt azzal gyakran ellenségesen áll szemben.

Ma az Egyház nagyon keveset érhet el, hacsak

a lelkipásztorkodás és népnevelés hagyományos módszereivel dolgozik s iparkodik a még meglevőt megtartani, konzerválni; ma ugyanolyan gyökeres és nagystílű eszközökkel kellene a népeket az evangélium számára visszamisszionálni, mint aminőkkel a népvándorlás századaiban a barbár nemzeteket a kereszténységnek megnyerték. Akkor az Egyház nem érte be azzal, hogy azokat pasztorálta, akik önként jöttek hozzá, hanem kiment a még pogány népekhez, királyokkal, fejedelmekkel tárgyalt, a születő államok kultúráját kapta kézbe. A maga fensőséges értékeinek imponáló csillogtatásával ejtette bűvkörébe a kisebb civilizációs értékekkel bíró országokat. *Odament, ahova nem hívták s ahol szükség volt rá:* a germánokhoz, angolszászokhoz, skandinávokhoz, szlávokhoz. Ma ugyanígy oda kellene mennie az új pogányság fellegvárai közé, a társadalmi és kulturális életet, a politikai és nemzetközi világot a saját értékeinek felmutatásával meghódítania, mindenütt az élen járnia, magát nélkülözhetetlenné tennie. Egységes programm szerint és minden felhasználható jóakarat, minden tudás, érték és erő tervszerű felhasználásával.

Miért nem történik ez? Nagyon hosszú volna elmondani. Lehetetlen volna ez? Aki ezt vallaná, lemondana a katolicizmus isteni erejének hitéről, minden kornak szóló s minden korban vezetésre hivatott rendeltetéséről és képességéről. A katolicizmus bizony ma is van belsőleg oly erős és értékes, hogy meg tudna küzdeni az akadályokkal, meghódítani s vezetni tudná a modern kultúrát. Miért nem érvényesül mégsem megfelelő mértékben? Ennek magyarázata csak az lehet, hogy nem fejti ki a benne rejlő erőket abban a fokban, amint kívánatos volna. Mentsége ebben mindenesetre az, hogy az újkor koncentrált egyházellenes támadásai folytán szinte állandóan olyan helyzetben volt, hogy boldog lehetett, ha a pillanatnyi égető kérdéseket úgyahogy meg tudta oldani; hiszen akit éppen fojtogatnak, nem gondolhat várépítő munkára s akinek állandóan sakkot adnak, nem ér rá ön-

álló haditervet eszelni ki. Mégis meg kell vallanunk, hogy a nagystílű munka, a modern kor szükségleteivel és veszedelmeivel számoló, annak viszont előnyeit és cselekvő-alkalmait is figyelembe vevő szervezeti tevékenység ügyében az Egyház számos cselekvésre hivatott tényezője (s itt nem kell csak, vagy legelső sorban az egyházi körökre gondolnunk) még nem jutott el a teendők és a cselekvés eszközeinek világos áttekintésére és az újszerű módszerekkel való érvényesülni akarás szükségességének teljes megérzésére sem. A katolicizmus ma már mérföldekkel előbb lehetne a legtöbb európai országban, ha legalább azt megtenné, amit az adott viszonyok közt is elég könnyen megtehetne.

A nehézség ezen a téren részben ott van, hogy nem találtuk még meg a nem hivatalos katolikus szervezkedésnek, tehát a társadalminak, az egyházi hierarchiával való kapcsolatát, minden szempontból kielégítő és megnyugtató alakját. A katolikus Egyház hierarchikus szervezeténél fogva — s ez nagy előny, mert az egységet és tekintélyszerűséget biztosítja — nálunk nem állhat ki akárki katolikus szervezkedést csinálni. Viszont a katolikus szervezkedésnek éppen legmodernebb s a mai korban elengedhetetlenül szükséges fajtái olyan területekre utalnak, amelyeken a hierarchia nem lehet hivatott sem a maga nevében közvetlenül síkraszállni, sem a szervezkedés minden részletmódszeréért közvetlen felelősséget vállalni A szervezkedés legtöbb ilyen területén tehát a hierarchia kénytelen a munkát a magánkezdeményezésnek engedni át s abban a vezetőknek meglehetős tág mozgásszabadságot és önállóságot juttatni. Azonban éppen itt fenyegetnek új veszedelmek, nem annyira arról a részről, hogy a magánkezdeményezők egyházellenes irányokba terelődhetnek (ezt könnyebb volna felülről kivédeni), mint inkább onnan, hogy nem felelnek meg, a vállalt munkát nem végzik el, vagy rosszul végzik. Hogy ez mit jelent, mindenki tudja, aki megfigyelte, hány fontos katolikus kezdeményezés fenek-

lett már meg a vezetőinek alkalmatlansága, tétlensége vagy helytelen kapkodása folytán; hány szépen indult s nagyrahivatott központi vagy vidéki szervezetünk folytat merő látszat-életet s nemhogy maga nem aktív, még másokat is akadályoz az egészségesebb, komolyabb kezdeményezésben.

Vannak azonban biztató jelek is. Biztató példa volt maga a Szent Imre-év. Akkor láttuk csak, mit lehet elérni, ha egyszer tervszerűen megmozdulunk! Másik, még biztatóbb, mert maradandó jellegű szervezeti például a Katolikus Karitász szolgálhat. El sem lehet hirtelen gondolni, mily szomorúan állnánk ma a szegénygondozás fontos területén, a nyomor és a forradalom elleni küzdelemben, ha a hercegprímás külön érseki karitász-biztos kinevezésével nem indítja meg ezen a téren a tervszerű, szervezett akciót. A debreceni halotthamvasztó merénylettel szemben csak azzal sikerült eredményt elérnünk, még fogyatékos eszközeinkkel is, hogy néhány emberünk és egyesületünk erőteljesen s egységesen kezébe vette az ügyet, külön megbízás nélkül ugyan, de amolyan véletlenül megindult részleges katolikus akcióval.

A régebbi, biztató példák közül a 15 éve megindult katolikus sajtómozgalomra is emlékeztethetünk, amely körül azonban újabban már megnyilvánul az átfogóbb szervezkedés és tervszerű cselekvés hiánya a magyar katolicizmusban. Rámutathatunk végül biztató példaképpen az egyházközségi szervezkedésekre is, amelyek legalább Budapesten s több vidéki városban jelentős sikereket értek el s ha így haladunk, lehet, hogy 50—60 év alatt az egész országot be fogják hálózni. Csak az a baj, hogy a veszélyeket 50—60 évig elodázni nem lehet s az ellenfél óráról-órára szervezi meg akcióit. Egy kiterjesztett programmú, átfogó jellegű társadalmi szervezkedésre már azért is szükség volna, hogy az egyházközségi szervezkedést előbbre vigye s életének tápot, munkát, akcióanyagot adjon és megoldja azokat az égető katolikus társadalmi és kultu-

rális kérdéseket, amelyek az egyházközségi élet keretein messze túl feküsznek.

Az amerikai katolikusok összefogó társadalmi szervezete, melynek minden ága, szoros összeköttetésben a püspöki karral, legélénkebb életet fejt ki, különböző szakosztályokkal dolgozik; minden szakosztály élén egy a püspöki karból delegált megyéspüspök s egy világi tisztikar áll. Ezek a szakosztályok: 1. a szervezési, 2. nevelés- és iskolaügyi, 3. sajtó és propaganda, 4. közéleti és 5. a szociális szakosztály. Az amerikai katolikus mozgalmak erőssége jórészt ennek a szervezeti központnak erőteljes akciójából folyik.

Nem volna-e ez a példa nálunk is megszívlelendő? Hogy megszűnjön végre az erősebb félnek az a szomorú és szégyenletes gyengesége, amely a tervszerű társadalmi szervezés hiányából, örökös, fáradt elodázásából fakad?

Lehet-e visszahódítás?

(Tanulmánytöredék.)

Ha már most felvetjük a kérdést, lehet-e lényegesen javítani a mai helyzeten, lehet-e szó egészen nagyvonalú és gyökeres visszahódításról, az Egyház totalitárius igényeinek komoly érvényesítéséről és megvalósításáról? — ennél a kérdésnél már az a megdöbbentő, hogy — megdöbbentően hangzik. Annyira szokatlan, annyira merész, hogy már fel sem merjük vetni s aki felveti, fantasztának látszik.

Annyira belenyugodtunk a kevésbe, a Hamupipőke-szerepbe, az alárendeltségbe és megtűrtségbe, annyira lemondtunk az egész eredmények, az egész sikereknek még a lehetőségéről, a számbavehetőségéről is. Annyira kiegyeztünk a gondolattal, hogy ennek így kell lenni: mi csak nagyon sok szép részleteredményre számíthatunk, de arra, hogy a társadalmat, a keresztény társadalmat is Krisztus útjaira igazán visszavezessük, nem is gondolhatunk. Akkor sem, ha X. Pius és Szent Pál gyönyörű jelszavát: „minde-

neket megújítani Krisztusban" mint szépen hangzó jelszót meg-megforgatjuk a szájunkban.

Hogyan is lenne lehetséges egy nagyvonalú, gyökeres és győzelmes katolikus visszahódítás, ha magunk sem bízunk benne, sőt talán a szükségességét sem érezzük? Ha tömérdeken vannak közöttünk, még vezetőkatolikusok is, akiknek harci lendületét eleve aláköti s megszorítja a tompa rezignáció? Ha sokan vannak köztünk, akik a bajok egészét még csak nem is látják. Papságunk nagy részénél ez a hiány bizonyos fokig érthető is. Nem élnek és nem élhetnek annyira benne a modern világban, hogy annak egész romlottságát, Krisztustól-elfordultságát közvetlen tapasztalatból átérezhetnék.

Nem olvassák az ellenséges irodalmat, sajtót, folyóiratokat, könyveket, nem járnak azokon a helyeken, ahol a modern élet zajlik, a legritkább esetben ismerhetik közelről a modern egyetemek, színházak, mozik, mulatóhelyek, munkásmozgalmak, szalónok egyházellenes stílusát, — legföllebb a gyóntatószékből, ahol azonban még mindig a jobb, a javulást kereső lelkek fordulnak meg. Hasonlókép világi katolikus társadalmunknak éppen az a része, amelytől katolikus cselekvést várhatnánk, a maga zárt, ártó befolyásoktól féltékenyen őrzött, tiszta légkörében csak kicsiny mértékben érintkezik a romboló elemek munkájával. Tegyük hozzá: vallási műveltsége sem mindig olyan mély, hogy a bántó tünetek egyetemességét és jelentőségét kellőkép észrevegye s meglássa azokat az összefüggéseket, amelyek e tüneteken egyetlen nagy, világot átsöprő antikrisztiánus rendszer elemeiként tüntetnék fel. S azokban is, akik a helyzet egész borzalmasságát talán világosan látják, milyen ritka az a hadvezéri koncepció és bátorság, az a széles elgondolású és gordiuszi csomókat kettévágni tudó cselekvőképesség, amely ekkora feladatoknak még csak a végiggondolásától is vissza nem retten! Mennyivel könnyebb a jámbor egyhelyben topogás,

a sablonos üzemszerűség, a hétköznapi szerény mesteremberkedés!

Azonkívül éppen a hivő katolikusok s elsősorban a papság, benne élvén a vallás és egyházi élet érvelésében, egészen természetes, hogy könnyen bizonyos illuziókba esik. Annyi szépet és jót lát maga körül, hogy talán észre sem veszi a jó mellett jobbra-balra tátongó hiányokat. Mint aki egy-egy zsúfolt templom és fényes istentisztelet láttára olyasmit képzel el, hogy íme hiszen itt van mindenki a templomban. Nem veszi észre, hogy ugyanakkor egy-egy sportünnepélyen vagy lóversenyen tízszer, harmincszor annyian vannak, akik közül a templomot belülről csak kevesen látják. Ez az optikai csalódás néha hihetetlen mértékben hozzájárul egy ártalmas és tétlenségre csalogató optimizmus kialakításához.

Súlyosbítja a helyzetünket bizonyos fokig az is, hogy a katolicizmus elsősorban egész lényénél fogva befelé néző és befelé élő irány, amely a súlyt a lélek egyéni kimüvelésére s a természetfölöttiségre helyezi. Ebben rejlik igazi értéke s így akarja ezt az Egyház természetfölötti rendeltetése. De ezzel a nagy előnnyel könnyen párosul hiba is: az, hogy viszont túlságos sok gondot fordítunk néha a külső érvényesülésre, az önvédelemre és terjeszkedésre, propagandára s a közszellem, közfelfogás, közhangulat tudatos irányítására. Hiába mondja X. Pius, hogy sajtó nélkül a templom és az iskola munkája is meddő fáradság, a legtöbb katolikus és sokszor a legbuzgóbbak, a közvetlen vallási intézményeket annyira egyedül fontosnak érzik, hogy a sajtó számára legföllebb egy sóhajtásuk marad. A rendelkezésünkre álló személyi és anyagi erőnknek talán 60 százalékát fordítjuk lelkipásztorkodásra, talán 20 százalékát iskolára és nevelésre, talán 15-öt karitászra és adminisztrációra, de egy százalékát sem egészen katolikus sajtóra. Nemcsak mert amazok szentebb a magukban elsőbbrendű feladatok, hanem azért is, mert az utóbbinak jelentőségét csak csekély mértékben fogjuk fel. Míg a prostestantiz-

mus és főleg a zsidóság minden nógatás nélkül már hazulról hozza magával a propaganda szükségességét és fontosságának érzetét s nagyszerűen ért ahhoz, hogy a közfelfogást a maga eszméinek irányvonalában befolyásolja s még a liberalizmus és szociálizmus, újabban a kommunizmus is mesteri rendszerességgel és céltudatossággal folytatja a maga világpropagandáját, addig a katolikusok közül sokszor még a legértelmesebbeket s a legfontosabb őrhelyeken állókat is csak üggyel-bajjal lehet meggyőzni arról, hogy talán a sajtó terén és a propaganda terén is volnának némi feladataik.

Katolikus kultúrerő.

Mikor a szerencsétlenül kezdődött és végződött háború után nemzetünkre a legszomorúbb napok szakadtak, az ínség és a megtépettség keserű szégyenében egy volt a vigaszunk: hogy kultúránkat és kultúrfölényünket nem vehették el s hogy ez a kultúra oly hatalom, amelynek ereje távolabbi elemzésben mégis csak messzebbre ható, mint bármely politikai, gazdasági és fegyverzeti túlsúly.

Természetesen nem az az igazi kultúrfölény, amely a jobb színházakban, jobb csatornázásban, jobb vasutakban, jobb rendőrségben, jobb világításban, vagy akár jobb iskolákban és jobb közegészségügyekben áll. Ezek a kultúrának kísérő jelenségei és következményei, de nem azonosak a kultúrával. Sőt meglehetnek bizonyos ideig és bizonyos fokig ott is, ahol az igazi kultúra gyökérszálai szétesésben vannak. A kultúra mivolta azoknak a javaknak intézményes termelésében s megőrzésében áll, amelyek egy népnek szellemi, erkölcsi és társadalmi életét belsőleg gazdagabbá, színvonalasabbá és ellenállóbbá teszik.

Ebből a szempontból: a kultúra fogalmának ebből a mélyebb értelmezéséből derül a katolicizmusra mint társadalmi tényezőre a legragyogóbb fénysugár. Sajnos azonban, még katolikus emberek is csak ritkán

látják, nemcsak hogy *mit köszön a mai európai kultúra a katolikus Egyháznak,* hanem, hogy mennyire összefügg a katolicizmussal mindaz, ami kultúra, mindaz, ami szellemi, erkölcsi és társadalmi érték, hogy a katolicizmus mennyire azonos a kultúra nemesebb javaival s mennyire megérdemli, hogy a kultúra hitvallásának tekintessék.

Nem az a lényeges ebből a szempontból, hogy a katolicizmus nevéhez fűződik csaknem kétezer év óta a *kultúra legintenzívebb művelése* s úgyszólva minden áldás, amelyet a kultúrának köszönhetünk.

Nem az a legfontosabb, bár ezt is kevéssé tudja a világ s kevéssé ismerik még a művelt katolikusok is, hogy szellemi téren a katolicizmus vetette meg az összes modern tudományok alapjait, hogy ő mentette át az ókor kultúrájának értékeit a későbbi századok számára, hogy ő emelte a művészeteket páratlan fölényre, hogy ő teremtette meg az összes modern iskolatípusokat, ő állította fel az első egyetemeket, középiskolákat, népiskolákat, általában ő teremtette meg a közoktatásnak még a fogalmát is. Vagy hogy az összes századokon át s mind a mai napig rengeteg elsőrangú csillagot hozott fel a tudományosság és művészetek egére: Ágostonokat és Aquinói Tamásokat, a patrisztikus és skolasztikus korok gondolatóriásait, Kolumbuszokat és Dantékat, Raffaeleket és Michelangelókat, Palestrinákat és Beethoveneket, Voltákat és Pasteuröket, Mendeleket és Marconikat. Hogy minden egészséges művészeti iskola a katolicizmus talajából nőtt s a katolicizmus mecenásai növelték nagyra. Mindez magában is nagy és óriási jelentőségű dolog, s kétségtelen, hogy semmiféle vallás, semmiféle filozófia vagy világnézeti irány, semmiféle iskola még csak nyomdokába sem léphet a katolikus Egyháznak óriási, szemkápráztatóan nagy és fölséges kulturális teljesítményei terén.

Nem, nem ez a lényeges.

Az sem lényeges, hogy a katolicizmus az *erkölcsi téren milyen hallatlanul gazdag termést mutat fel,*

mennyi szentje, hőse, vértanuja, apostola, mennyi önzetlen nagy embere, mennyi karitatív, szociális, lelkipásztori hérosza van és volt a századok folyamán.

Gondolkozó embert ugyan kell, hogy elmélkedésre indítson, még ha nem katolikus is, hogy miként van az, hogy az emberiség e legszebb remekei: a tarzusi Szent Pálok és hippói Ágostonok, a Ceciliák és Ágnesek, az Assisi Ferencek és Páduai Antalok, a Guzman Domonkosok és Loyolai Ignácok, a Gonzaga Alajosok és Szent Imrék, az Árpádházi Erzsébetek és Lisieuxi kis Terézek, a Páli Vincék és Kapisztrán Jánosok, a Don Boscók és Garcia Morenók, a Bossuet-k és Prohászka Ottokárok, hogy mindezek ezernyi számmal miért teremnek mind, mind éppen csak a katolikus Egyház talaján? De nem ezek a nagyszerű erkölcsi ember-remekek a legfontosabb jele s értéke a katolicizmus kultúrerejének.

S *társadalmi téren is:* nem az a legfontosabb, hogy amíg a katolicizmus irányította Európa gazdasági s társadalmi életét, addig szociális nyomor és szociális probléma nem volt. Addig az összes társadalmi osztályok, a látszólag primitív és feudális társadalmi berendezkedés ellenére is, boldogok és elégedettek voltak.

Míg ma, a szabadság és liberalizmus korában a társadalmi elégedetlenség mindenfelé véres konvulziókban tör ki s a bolsevizmus poklával fenyeget virágzó, nagynépességű nemzeteket. Nem az a fontos, hogy a katolicizmus kebelében számoszlopokkal kimutathatóan kevesebb az öngyilkosság, az egyke, a házassági elválás, az erkölcstelenség, a kriminalitás. Ez is mind sokat, igen sokat mond, de nem éri még el a kérdés velejét.

A fontos az s a kérdés veleje abban rejlik, hogy a katolicizmus úgy a szellemi, mint az erkölcsi és társadalmi kultúra terén *saját belső mivoltával* s berendezkedettségével csakugyan *nem is lehet más, mint kultúrtermelő és kultúrőrző,* sőt a legtermékenyebb s legértékesebb kultúrerő a világon.

Sajátszerű dolog: a katolicizmus sohasem mondta,

amint Krisztus maga sem mondta, hogy kultúrát akar termelni; neki nem a kultúra mint ilyen a fontos, hanem a lelkek, a Krisztus-ország terjesztése a földön. De ugyanakkor minden szava, minden tette, minden lépése szükségkép kultúrát nemesít, kultúrát erősít. Annyira, hogyha Tertullianus felkiálthatott: O anima naturaliter Christiana, mi ezt is kiálthatjuk: O cultura naturaliter catholica! — Ó, a kultúra természeténél fogva katolikus!

I.

Igy mindenekelőtt *értelmi* téren.

A katolicizmus nemcsak nem fél a tudománytól, hanem egyenesen rá van utalva a tudományok művelésére azért, mert dogmatikai, azaz értelmi, lényegében intellektualisztikus vallás. A dogmák az Istenség mélyéig nyúlnak le s filozófiai megalapozásuk csak legszögesebb bölcseleti fogalomelemzés útján lehetséges.

A katolicizmus mindig érezte, hogy mennél fejlettebbek az elmék, annál alkalmasabbak a nagy vallási igazságok befogadására, amelyeket tanít. És fordítva: semmi annyira elő nem mozdítja a hitetlenséget, mint a tudatlanság, a felületesség, a fogalomzavar, az értelmi kulturátlanság. A katolikus hit: a gondolat legmagasabbfokú fegyelmezése. A katolikus dogma: az elme legmagasabb szárnyalása. Ha a katolicizmus nem volna meggyőződve róla, hogy két egymással ellenkező igazság nem lehetséges, mert minden ismeretnek, a természetesnek és természetfölöttinek, az Isten a közös forrása, nem lépett volna kezdettől fogva oly bátran és bizakodóan a tudományos munka útjára. A mohamedánság mai vezérei kétségbeesve állapítják meg, hogy a tudományos kultúra terjedésével a mohamedánok között rohamosan fogy a mohamedán vallásosság; a magasabb művelődés náluk a hit gyengülését jelenti. Nálunk ez mindig fordítva volt: *a szellemi élet elsekélyesedése a hit csökkenését jelentette* s a tudo-

mányok és a szellemi élet virágzása a vallásosságnak fellendülését hozta magával.

Hasonlókép az *erkölcsi* világban. A katolicizmus az erkölcsöt nem a kulturális hatásaiért, hanem mint Isten parancsát hirdeti és sürgeti, de ezzel együtt szükségkép és legfőbb fokon biztosítja az emberiség erkölcsi kultúrájának fejlődését. A katolicizmus mint legfőbb emberi kötelességet az Isten imádatát és szolgálatát hirdeti, miközben szinte ügyet sem vet rá, hogy ezzel egyúttal az erkölcsi kultúra egyetlen mély, igaz és biztos alapját rakja le.

Külön tanulmányt érdemelne annak vizsgálata, mily óriási kultúrelőnyt jelent az emberi társadalomra nézve, hogy az Egyház nem szűnik meg az Isten legfőbb uralkodói jogát prédikálni nagynak és kicsinynek, műveltnek és műveletlennek. Istent, mint legfőbb jót, mint legfelsőbb törvényhozót és bírót állítani az emberek szeme elé. Hasonlókép páratlan kulturális nevelőerejük van az erkölcsiség terén azoknak a hatalmas, túlvilágba nyúló szankcióknak, amelyekkel a katolicizmus az erkölcsi törvényt körülbástyázza s betartását sürgeti. Végtelen, örök boldogság; végtelen, örök szenvedés; menny és pokol, ég vagy égés, Isten kebelére öleltetés vagy Istentől való örök elvettetés: hol van a merőben humanitárius erkölcstannak, hol van az állam büntetőtörvényének ehhez csak távolról is foghatóan hatásos támasza?

Mit tenne az állam, mivé zsugorodnék a társadalom, ha azt az erkölcsösítő erőt nélkülöznie kellene, amelyet az Egyház örökélet-tana jelent az emberek százmillióinak lelkében?

Vagy tekintsük az egyes parancsokat. Mennyivel hatásosabb, mennyivel általánosabb és erősebb erkölcsvédő s társadalomőrző tényezők ezek, mint az állam büntetőtörvényei, fogházai vagy esetleg jutalmai és kitüntetései? Mennyivel szélesebb körben ragadják meg az emberiséget s nevelik meg gyermekkora óta a jóra, többi közt a társadalomnak s az államnak is javára, mint ezek?

Elgondolni is szinte kétségbeejtő, mi lenne a társadalomból, ha mindazt az erkölcsnemesítő munkát, amelyet ma a templom és a hitoktatás, a vallás és az Egyház végeznek, az államnak kellene végeznie: kitalálnia, az emberekbe nem tudom milyen eszközökkel beleszuggerálnia, bennük, mint legszentebb örökséget megtartania? Ha a lopást csak a büntetőtörvénykönyv tiltaná, ha a házassági hűséget, a szülők tiszteletét, a tiszta ifjúságot csak a világi törvények, rendőri előírások vagy emberi konvenciók szorgalmaznák? Ha csak annyi női erény volna a világon, amennyit az erkölcsrendészet kikényszeríteni tud!

Hiszen látjuk, hogy még így is, a katolicizmus óriási erkölcsnemesítő apparátusa mellett is mennyi ravaszkodással, mennyi agyafúrtsággal igyekeznek az emberek túltenni magukat az erkölcs törvényein, lazítani a házasélet kereteit a szabadszerelem felé, felszabadítani az emberben a vadállatot, utat vágni az újpogányság felé, a divat, a mulatozás, a tánc és a nemek érintkezése terén. Hát még mi lenne, ha még a jobbakat sem tartaná vissza semmi a bűntől, a romlástól és féktelenségtől, csak a természeti erkölcstörvény homályos absztrakciói és az állam magacsinálta morálja?

Hány fontos, életbevágó erkölcsi kérdésben nincs is az államnak jogalapja hozzá, hogy döntőerejű irányításokat adjon! Hány szövevényes erkölcsi probléma merül fel az életben mindennap, amelynek a földi igazságszolgáltatás szempontjából semmi jelentősége nincs s amely messzebb kihatásaiban mégis rengeteg társadalmi következménnyel jár!

A katolikus Egyház legelsőrendű *népnevelővé* lett már azzal is, hogy *szilárd és határozott erkölcstani rendszert teremtett,* amely az élet minden ágazatára kiterjedőleg szabályozza az emberek erkölcsi cselekvését. Azzal, hogy elveket állított fel, amelyek alapján a legszövevényesebb helyzetekben is nehézség nélkül el lehet igazodni. Azzal, hogy ezeket a morális elveket a legfőbb tekintélynek, az Istennek örök szank-

cióival veszi körül, hogy azok betartására kultuszában, szentjeinek példájában, a gyónásban s a többi szentségekben minden csendőrnél s minden emberi nevelőnél messzebbható s erőteljesebb szorgalmazókat rendelt ki. Mindezzel az Egyház oly egyedülálló, oly páratlanul hatásos és messzenyúló erkölcsi kultúrtényezővé vált, amelyhez hasonlót mást még csak elképzelni sem tudunk.

II.

Hányszor *vádolták meg a katolikus Egyházat a lelkiismeretek gúzsbakötésével,* szigorúsággal, szívtelenséggel, intranzigenciával! Valóban az Egyház nem szokott alkudni az emberi gyarlósággal, nem enged a legszigorúbb erkölcsi elvekből senkinek kedvéért. Nem paktál, nem köt kompromisszumokat, nem keresi az olcsó népszerűséget.

Micsoda kegyetlenség, kiált fel nem egy rövidlátó ember: az Egyház még a haláloságyon sem oldozza fel azt, aki törvénytelen házasságban él s aki ezt a bűnös köteléket még a halálán sem akarja felbontani! Az Egyház nem temeti el szentelt földben az öngyilkost, nem énekel gyászmisét a tévtanokban megrögzött eretnekért; nem hajlandó felbontani az elhibázott házasságot, nem engedi meg két „szerető szívnek", hogy új frigyben keressék „boldogságukat" stb. Az Egyház kiközösít, az Egyház indexre tesz, az Egyház fenntartja a bűnöket!

Vádaskodjatok csak, kicsiny látókörűek!

Ti nem értitek meg, hogy aki az emberiség erkölcseit jobbítani akarja, annak nem szabad ajtót-kaput tárnia az emberi könnyelműségnek, a szenvedélyek dédelgetésének, az egyéni s pillanatnyi hasznot a közjó s az általános szempontok fölé rendelőknek. Ti nem értitek meg, hogy az Egyház éppen azzal tesz végtelen nagy jót az egyes emberrel és a társadalommal, hogy „türelmetlen", azaz elvhű és elvszilárd, hogy szigorúan veszi a házasság egységét és felbonthatatlanságát, hogy rendületlenül kitart a krisztusi tilalmak

sürgetésében s nem az erkölcsöt a szeszélynek, hanem a szeszélyt kívánja alárendelni az erkölcsnek.

S mindezt nemcsak elméletben teszi, mint mások, ami magában kevéssé hatásos és kevéssé komoly erkölcsvédelem, hanem híveit rá is neveli, szinte rákényszeríti az evangéliumi életre, amidőn pl. a gyónásban beszámolót követel minden erkölcsi cselekedetünkről, amidőn megtagadja a feloldozást, kizár az Oltáriszentség élvezetéből, kizár esetleg a hívek közösségéből s gyönyörű kultuszéletének vigaszaiból is, ha nem vagyunk hajlandók törvénytipró vágyainkat feláldozni az Istentől rendelt erkölcstörvénynek.

Ebben a részletekbe menő munkában, a híveket a gyónás és az egyházi kormányzat által egyenként is *ellenőrző s befolyásoló népnevelésben* rejlik a katolikus Egyház csodás erkölcsnemesítő erejének legfőbb titka.

Más vallások, más irányok is jajgatnak pl. az egyke miatt s elméletben elítélik. Mások is hangoztatják elvben a házasság egységét és felbonthatatlanságát, a mindkét nembeli ifjúság teljes erkölcsi tisztaságának szükségességét stb. De ezek a valóságban nem tudnak túlmenni a merő elméleten, míg a katolicizmus a szívekbe s a vesékbe égeti bele a maga erkölcsi kódexét. Egyedül a katolikus gyóntatószék képes megküzdeni a legszörnyűbb, mert legtitkosabban működő nemzeti öngyilkossággal: az egykével. Ahol gyónás nincs, ott valóban minden igyekezet meddő vele szemben. S ugyanígy vagyunk ezer más részleges tévedéssel a néperkölcs terén.

Ott van azután a *társadalmat fenntartó kultúrjavak* kérdése: a jog, a tekintély, a hazafiság, a társadalmi szolidaritás, a méltányosságérzet, a szeretet gondolata. Megannyi súlyos gránitkő, csupa láthatatlan alappillér, amely nélkül a társadalom perceken belül összeroskadna. Amit ezekre a gránitkövekre az állam a maga erejéből ráépíteni tud, mind szép, de szinte elenyésző jelentőségű magukhoz az alapkövekhez képest.

Képzeljetek el egy népet jog- és tekintélytisztelet

nélkül, hazafiúi önfeláldozás, szolidaritásérzet, szeretet, igazságosság és méltányosság nélkül! Farkashorda lenne, amely önmagát tépné szét a legrövidebb időn belül!

Ezeknek a lényeges, társadalomfenntartó elveknek szükségességét a természetes erkölcstörvény, sőt bizonyos fokig az emberi érdek is sugallja. De mily messze az út e sugalmazástól a kötelességszerű, öntudatos, sőt önfeláldozásra kész megtartásig! Ezt csak a vallás tudja nyujtani, az Isten akaratán nyugvó s isteni parancsokra hivatkozó erkölcstan. S itt megint a katolikus Egyházhoz érkezünk.

Hol van annyira otthon a tekintélytisztelet, a szeretet törvénye, az igazságosság és emberi szolidaritás, az önfeláldozó kötelességtudás, mint a katolikus Egyház dogmatikájában, erkölcstanában s lelkipásztori ráhatásaiban?

Véletlen-e, hogy minden felforgatás és *minden forradalom elsősorban a katolikus Egyházat üldözi* s gyűlöli? Hogy benne látja legerősebb és legtermészetesebb ellenfelét? Véletlen-e, hogy az államok büntetőtörvénykönyvei tárgyilag meglehetősen megegyeznek a katolikus Egyház kétezeréves erkölcstanának követelményeivel? Öntudatlan bevallás ez az állam s a társadalom részéről. Annak bevallása, hogy ami az államnak jó, ami a társadalom fenntartására szükséges, az elsősorban a katolikus erkölcstörvény s hogy az emberiség békéje, jóléte s virágzása szorosan összefügg a katolikus Egyház által hirdetett, változatlan, erkölcsi elvekkel.

S valahányszor az állam s a társadalom letérnek ennek a csodálatos parallelizmusnak útjáról, valahányszor megpróbálnak mást iktatni törvénybe, mint amit az Egyház is törvénybe iktat, pl. a házasságjog terén, vagy pedig a gazdasági rend terén, előbb-utóbb lázas, végzetes rázkódtatásokban mutatkozik a társadalom tévedése. Mi más volt az utolsó másfél évszázad rengeteg forradalma, mi más ma is a keletről fenyegető vörös ár veszedelme, mi más a szocializmus és kommunizmus, vagy mi más volt a világháború,

mint az életnek rettenetes és véres rácáfolása azokra az állami, társadalmi és gazdasági előítéletekre, amelyek a katolikus erkölcstannal szembehelyezkedni próbáltak?

Pezenhoffer statisztikai alapon kimutathatta, hogy Magyarországot az elnéptelenedéstől eddig is a katolicizmus mentette meg, hogy az Alföldet a török pusztulás után a katolikus jászság egységes és erkölcsös családi élete népesítette be újra, vagy hogy Magyarország, ha 100 év óta a katolikusok szaporodási aránysáma szerint gyarapodott volna, ma egy Bulgáriával, Görögországgal és Szerbiával lenne népesebb. Kimutatja, hogy a katolikusok közt sokkal kevesebb az öngyilkosság, a válás, mint más vallások tagjainál. Nem ugyanazt a nagy igazságot példázza-e ezzel, hogy *mennél katolikusabbak vagyunk, annál több haszna s java van belőle az államnak is és a társadalomnak?*

A katolicizmusnak ez a szavakban össze nem foglalható hatalmas kultúrereje *csendben s szinte észrevétlenül érvényesül* s a felületesek szinte tudomást sem szereznek róla. Olyanok is ócsárolják a katolicizmust, akik minden értéküket tőle kapták s állandóan azokból a morzsákból élnek, amelyek a katolicizmus asztaláról hullanak ölükbe.

A katolicizmus kultúrájában él és sütkérezik még a *katolikusellenes világ* is. Nemcsak az a jellegzetes ezen a téren, hogy mindenki, a modern pogány is, a katolikus időszámítás szerint jelzi az éveket s tartja be a vasárnapot, mint szűnnapot, a karácsonyt, húsvétot és pünkösdöt, mint ünnepet. Hanem az is, hogy a katolicizmus tisztultabb életfelfogását s erkölcsi elveit valamennyien öntudatlanul is sokban követik. Olyan nagy a katolikus kultúra ereje, hogy még ellenségeire is szinte ráfekszik s rákényszeríti magát.

Ma pl. mindenki magától értetődőnek tartja, hogy az állam közoktatásüggyel foglalkozik, a közjótékonyságot rendezi, kórházakat és árvaházakat tart fenn, holott a katolicizmus fellépése előtt mindez eszébe sem jutott egyetlen kultúrállamnak sem. Ma mindenki ma-

gától értetődőnek tartja a házasság terén (legalább elvben) az egynejűség intézményét, a nőkkel, a gyengékkel szemben a lovagiasság kötelességét, a gyermek életének és nevelésének nagyrabecsülését s ezernyi más dolgot, amit mind a katolicizmus honosított meg.

Az evangélium szavaival, hasonlataival, képeivel a mindennapi nyelvhasználatban lépten-nyomon találkozunk. Tudományos és jogi életünk szakkifejezései jórészt a legpregnánsabb egyházi tudományosságnak, a patrisztikának és skolasztikának műszavai. S még amikor modern korunk visszatér a pogánysághoz s ledönti a kereszténység intézményeit, a közfelfogás katolikus kifinomultságát akkor is annyira kénytelen figyelembe venni, hogy még rombolásait is katolikus fémjelzésű szavakkal igyekszik leplezni. Így pl. a szimultán többnejűséget szintén „házasságnak", polgári házasságnak kereszteli el, a pornográfiát a művészet s az erkölcsi célzat fügefalevelével díszítgeti s még az istentagadás rendszereit monista vagy panteista „vallásnak" szereti nevezni.

III.

Hogy van mégis, hogy az államhatalom, amely pedig legtöbb hasznát élvezi a katolikus kultúrmunkának, a katolicizmussal az újkor folyamán, sőt már a középkor vége felé szinte állandóan farkasszemet nézett? E kérdésnek történeti okokban találjuk meg a válaszát, melyet részletezni itt túlmessze vezetne. Röviden: az állam a fejedelmi abszolutizmus korában, majd ismét a szintúgy abszolutisztikus legújabbkori demokratizmusban féltékeny volt az Egyház hatalmára, mint amely felfelé és lefelé állandóan s egyformán hirdette az Isten-rendelte jogokat és kötelességeket.

Csak legújabban mutatkozik e téren világszerte jelentős változás: az államok kezdik észrevenni kötelességeiket az Egyházzal szemben s nem a kellemetlen vetélytársat, hanem a leghívebb szövetségest és

legértékesebb támaszt kezdik észrevenni benne. Mi magyarok jogos büszkeséggel hirdethetjük, hogy *a mi államunk volt időbelileg az első, amely még Olaszország s Bajorország előtt ki merte mondani, hogy a liberális államelméletek téves utat követtek az Egyházzal szemben;* elsőnek proklamáltuk a legújabb korban az állam és Egyház testvéri egymásrautaltságának tanát. Ezzel példát adtunk egész Európának, hogyan kell az etikai alapon nyugvó államhatalomnak viseltetnie a katolicizmussal szemben, hogy nincs mit félnie tőle, ellenkezőleg, rengeteg sokat kell és szabad tőle várnia.

Bármennyire elismerjük a magyar államhatalom megvilágosult tényezőinek ezt a méltányosságát a katolicizmussal szemben, távol vagyunk még attól, hogy a gyakorlati következtetések teljes levonását állapíthassuk meg az állam s társadalom részén. Sokan még mindig „felekezetieskedést" látnak benne, ha mi az erkölcs és nemesebb gondolkodás végváraiként több templomot s több katolikus iskolát követelünk.

Sok fájdalmas és bántó gátat érzünk még a katolikus kultúrerőnek kifejtése útján. Nincs katolikus szellemű egyetemünk (holott jogilag s eredetileg a budapesti egyetem katolikus jellege nem kétséges), nincsenek katolikus tanterv szerint berendezett középiskoláink. A keresztény Magyarországnak egyetlen egyetemén sincsen a keresztény filozófiának tanszéke, de a keresztény, vagyis a katolikus művelődéstörténelemnek sem. Még szerzetesiskoláink is kénytelenek a liberális kor pozitivista-liberális eszmekörében fogant tanterv s tankönyvek szerint tanítani s még a katolikus ifjúságnak sem nyílik alkalma az iskolákban közelebbről megismerkedni a katolikus világirodalom remekeivel, a katolikus kultúrerő legszebb teljesítményeivel. A mai középiskolát végző ifjú az érettségi után többet tud Perikleszről, mint Aquinói Tamásról, Apácai Cseri Jánost jobban ismeri, mint Dantét, Arisztofanesz vígjátékairól többet hallott, mint a Rerum novarum körlevélről.

Azonban nemcsak az állammal és a társadalommal szemben vannak a katolikus kultúrának jogos követelései, hanem *önmagunkkal* szemben is. Katolikus közönségünkben az eddiginél *lényegesen több érdeklődést* kell ébresztenünk a katolicizmus kultúrértékei iránt. Mert ezen a téren hallatlan tájékozatlansággal, sőt gyakran szégyenletes tudatlansággal találkozunk még művelt katolikusok körében is.

Hiszen nem csoda: sem az iskola, sem a sajtó, sem a divatos s ellenségeinktől agyonreklámozott irodalom nem indítja katolikus közönségünk érdeklődését a katolikus kultúrkérdések felé. Itt csak az autodidaxis és a magánszorgalom pótolhatják a hiányt, de sajnos, a magyar közönségnek a magánszorgalom sohasem tartozott a kedvenc szenvedélyei közé. A legtöbb mai művelt katolikus legföllebb ujságot meg regényt olvas, tudományos vagy éppen katolikus tudományos műveket vagy folyóiratokat a legritkább esetben.

Igy aztán nagyszerű hitvédelemtanunk egész kincsesháza, dogmatikánk, erkölcstanunk, egyháztörténetünk, egyházjogunk ragyogó fegyverzete valóságos Tutankhamen-kincs, amely elfeledve, elporosodva fekszik teológiai könyvtáraink kriptáiban. Nem csoda ennek következtében, ha művelt *katolikusaink gyakran tele vannak kételyekkel,* megoldatlan vallási problémákkal, hamis történeti nézetekkel, filozófiai féligazságokkal és egész hamisságokkal. Vallási kérdésekről hevesen vitatkoznak s talán azt sem tudják, mit jelentenek az egyes hittételek műszavai; megtámadtatás esetén sokszor oly kétségbeejtően gyámoltalanok és fegyvertelenek.

Ha világi katolikusaink, művelt férfiak és nők kissé jártasabbak lennének a hitvédelemtanban, lehetséges volna-e akkor, hogy világnézeti és egyházi ellenfeleink állandóan oly színvonalalatti síkokon támadják a mi krédónkat, hogy szinte nem is lehet már vitába szállni velük anélkül, hogy az ember mélyen le ne alacsonyítaná magát? Mernének-e oly vaskos történeti valótlanságokat hangoztatni egyre és egyre

(„cél szentesíti az eszközt" stb.), ha attól kellene tartaniok, hogy a műveltebb katolikusok azonnal a szemükbe nevetnek érte s diadalmasan megcáfolják ferdítéseiket? Mit várhatunk azonban, ha művelt katolikusainknak a térde rogy meg, ha véletlenül azt kérdezik tőle: mi címen hisszük Krisztus istenségét vagy a pápa csalatkozhatatlanságát, mely században élt s ki volt Szent Ágoston, ki volt Origenes vagy Tertullianus, ki volt Alkuin és Borromei Károly, ki volt Newman bíboros és Donoso Cortes, ki volt Balmes és Montalembert s vajjon a vatikáni zsinat volt-e előbb, vagy a trienti?

Ha azt akarjuk, hogy az állam s a nemkeresztény kultúrvilág is ismerje Egyházunk páratlan kultúrértékét, mindenelőtt magunknak kell az eddiginél sokkal, de sokkal több érdeklődéssel és szorgalommal tájékozódnunk a katolikus művelődés terén.

Olvasóköröket, katolikus kölcsönkönyvtárakat minden faluba és városba! Katolikus kultúrdélutánokat minden egyházközségbe! Katolikus főiskolai tanfolyamokat minden egyetemi vagy püspöki városba! Katolikus önképzőköröket középiskoláinkba, katolikus, tudományos, irodalmi, művészeti egyesületeket, köröket mindenféle! Katolikus tudományos irodalmunkat, folyóiratainkat s könyvkiadványainkat támogatni s terjeszteni kell minden katolikus erőnkkel.

Kultúrált katolicizmust kell teremtenünk! Mert ha a nemzeti feltámadásnak feltétele a nemzeti kultúrfölény, akkor katolikus és erkölcsi megerősödésünket is elsősorban a katolikus kultúrfölény széleskörű érvényesülésétől kell várnunk.

A kereszténység sorsdöntő órái.

A forradalmak óta világszerte uralomrajutott szabadelvűségnek a legtöbb országban sikerült a katolikus Egyházat félreállítania a közélet s a társadalom irányításából s elterjesztenie a felfogást, hogy a kereszténységnek szava lehet a templomokban, a gyermek-

szobákban, a lelkiismeretekben, talán még az iskolai hitoktatásban is, de már a világ vezetésében, az államélet és a kultúra irányításában semmi keresnivalója nincsen.

A liberális szellemnek ez a tovább-burjánzása magyarázza meg, miért fordult el a tömegek közéleti gondolkodása oly nagy mértékben a katolicizmus eszméitől s hogyan van az, hogy a katolikus gondolatnak a közéletben ma is oly csekély általában az átütőereje, vagy hogy a törvények — pl. a házassági jog vagy az iskola terén — sokfelé ott is erősen katolikusellenesek, ahol vallásüldözésről nincs szó.

Csakugyan tanulságos dolog megfigyelni, milyen az Egyház közéleti helyzete a mai országokban.

Kezdjük északon. A *Skandináv-országokban* a katolikus Egyház gúzsba van kötve és szinte mozdulnia sem szabad. *Angliában* az Egyház meglehetősen háttérbe szorított kisebbség, amelynek vallásos érzelmeit röviddel ezelőtt még a királykoronázási esküvel is nyiltan sértegették. *Irország* csak mostanában szabadult fel egy könyörtelen vallási elnyomásnak sokévszázados igája alól. *Hollandiában* a katolikusok csak azóta élveznek némi egyenjogúságot — de még távolról sem teljeset —, amióta a háború utáni időben a katolikus párt mentette meg az országot a forradalomtól. *Belgiumban* a katolikusok sokszor csak az Egyház ellenségeivel való kompromisszum révén jutnak közéletileg szóhoz.

Franciaországban 70 év óta szabadkőműves kormányzat van hatalmon, amely erős centralizálásával, főleg a népnevelés terén, szinte lehetetlenné tesz minden katolikus talpraállást, különösen amióta újabban a marxizmus is erős befolyást szerzett a kormányzatra. *Spanyolországban* sokévtizedes liberális uralom után a kommunista és anarchista forradalom csak nemrég rombolta le templomok ezreit, gyilkolt papokat, apácákat s világi híveket. *Portugáliában* a Pombal óta uralkodó vallásellenes irányzatnak s a gyakori forradalmaknak romboló eszméit csak lassan sikerült meg-

fékezni; erre vall, hogy még az országot újjáépítő katolikus miniszterelnök sem merte eddig az iskolákban visszaállítani az általános hitoktatást. *Svájcban* ma is fennállnak a fanatikusan katolikusellenes kivételes törvények, pl. a jezsuitarend kitiltása. A *Németbirodalomban* és Ausztriában alig leplezett egyházüldözés dúl. *Olaszországban* az Egyház nyugalmat élvez, de csak önálló közéleti, szociális és bizonyos fokig nevelésügyi tevékenységének meglehetősen messzemenő feláldozása árán s az Egyház békéjét itt alig biztosítja más tényező, mint egyetlen államférfi belátása és véletlen jóindulata. A nemrég megszűnt *Csehszlovákiában* húsz esztendőn át kifejezetten szabadgondolkodó irány volt uralmon. *Romániában* és *Jugoszláviában* ismételten sorozatos elnyomatást szenvedtek a katolikusok. *Görögországban* a szabadkőművesség és a keleti szakadárság versenyez az uralomért. *Törökországban* tilos minden hitterjesztő munka s a katolikus pap nemcsak reverendában, de még csak papi kollárával sem jelenhetik meg az utcán. *Oroszországban* a kereszténység sorsa egyetlen véres kálvária; *Mexikóban* s újabban Chilében szintén. *Dél-Amerika* több katolikus államában még ma is tilos az iskolai hittanoktatás.[1] Sokan meg sem keresztelkednek, gyermekeiket sem kereszteltetik többé; egyes helyeken az amúgyis csekélyszámú papságot még az utcán is inzultálják. Az északamerikai *Egyesült Államokban* vallásszabadság van s a katolikus Egyház az államnak ma már

[1] A teljesen katolikus lakosságú, de szabadkőműves vezetésű középamerikai *Salvador* köztársaság éppen most alkotja újra az alkotmányát. Ebben a következő rendkívül jellegzetes két cikkely is szerepel:

„28. cikkely, 3.: A törvény elrendelheti bármely vallásnak vagy istentiszteletnek salvadori születésű polgárok által való ellátását (?), ha azt a közjó érdekében állónak találja."

„29. cikkely: Az alkotmány biztosítja a szabad egyesülési jog békés és fegyvertelen gyakorlatát mindennemű megengedett cél szolgálatában, de a szerzetesrendek és vallási társulatok mindennemű működése tilos."

(Lettres de Rome 1939, 152. l.)

egyik legnagyobb létszámú vallási testülete, de már arra nincs példa és lehetőség, hogy a felekezeti türelem pl. egyszer már katolikus embert is megtűrne az elnöki székben s a nyilvános iskolák és egyetemek a vallástalan nevelésnek s az erkölcsi lazaságnak melegágyai.

Ime, Európa és Amerika „keresztény" országai! Az árnyoldalakkal természetesen igen vigasztaló fényoldalak is állnak szemben. De így is nem megdöbbentőek-e a felsorolt tények? S nem még megdöbbentőbb-e, hogy ezeken a tűrhetetlen helyzeteken szinte senki közülünk már fel sem gerjed többé, senki sem tűnődik azok okain s nem töri a fejét nagyarányú s nagyvonalú jobbítási lehetőségeken? Nem tűrhetetlen gyengeség jele-e már ez a beletörődés is egy inferioritási helyzetbe, amely a katolicizmusnak sem isteni eredetével, sem erkölcsi értékeivel, sem történeti teljesítményeivel, sem számbeli erejével nem egyeztethető össze?

Melyek azonban azok az okok, amelyek egy nagyarányú talpraállást és fellendülést egyre késleltetnek? Miért nem sikerül legyőznünk a külső és belső akadályokat, amelyek Krisztus Egyházának érvényesülését gátolják s helyrehoznunk elmúlt korok mulasztásait s ellenséges erők rombolásait? Miért nem mutatunk több erőt legalább ott, ahol közvetlen üldözés s elnyomás nem köti gúzsba az Egyház erőit? Erre a kérdésre nem mindenki ad egyenlő választ.

*

Vannak jámbor lelkek, akik ezt a kérdést fel sem vetik soha. Élnek a maguk módja és dolgoznak a maguk módszere szerint s feleslegesnek, hiúnak tartanak minden arra vonatkozó tanakodást, hogy vajjon nem állhatna-e az Isten országa a földön sokkal jobban és mit kellene tenni érte, hogy jobban álljon. Ezek a kérdések őket nem izgatják. Jámbor fatalisták, akik egyszerűen a Gondviselésre hárítanak minden magyarázatot: a jó Isten rendelte így, a jó Isten nem

akarta máskép, a jó Isten tehet róla, hogy ilyen gyengén állunk. Akadnak, akik éppenséggel merész, talán Isten-ellenes gondolatnak tekintik, ha valaki nagy módszertani hibákat az egyházi életben is lát s azokból következtet a fennálló hátrányokra. Nem! Szerintük az ember egyáltalán nem fontos a lelkek történetének, az Egyház alakulásának folyamatában. A kegyelem fontosságát úgy magyarázzák, hogy mellette az emberi akaratnak, okosságnak s tevékenységnek alig marad szerepe.

Vannak, akik szerint úgy van minden a legjobban, ahogyan van. Csak a jót látják meg mindenben — s jó, hála Isten, szintén igen sok akad az egyházi életben —, a bírálatnak pedig még a szelétől is irtóznak. A kérdésre, honnan vannak a szörnyű bajok a lelkek birodalmában, tagadással felelnek: nem olyan nagy bajok azok! Vagy hát igen, vannak bajok, nagy bajok is, de minden meg is történik a kiküszöbölésükre. Annál többet és jobbat, amit teszünk, már nem is lehet tenni. Különösebb aggodalomra, fejtörésre, rendkívüli körülmények között rendkívüli erőfeszítésekre egyáltalán nincsen szükség.

Vannak azután, akik szívesen foglalkoznak a felvetett kérdéssel, de azt hamar el is intézik azzal, hogy ha hibák történtek a multban, azokat jóvátenni úgysem lehet többé. Az egyháztörténetben épúgy, mint a világtörténelemben nagy fordulatokat létrehozni csak igen kevés embernek adatott. A jelen fejlődési irányzat nem kedvez a kereszténységnek; ezen nem tudunk változtatni. Örüljünk, ha a rossz mellett a lelkek mezején van még jó is, ha szerény apostoli munkánk eredményeként itt is, ott is csak történik valami az Isten dicsőségére s a lelkek javára. Minek törjük a fejünket nagyobb dolgokon, mikor ez a kevés is annyi fáradságba kerül s minden erőnket igénybe veszi? Ezek a szerény, túlságosan szerény emberek alázatos szólamokkal hárítják el maguktól a felelősséget. Ők csakugyan sokkal kisebbek és jelentéktelenebbek az Isten országában, sokkal kevesebb a tehet-

ségük, hogysem nagyot akarhassanak s nagyot alkothassanak. Minek messzire nézni, ha az ember úgysem messzelátó? Minek hatalmas célokat tűzni magunk elé, mikor úgyis gyengék vagyunk? „Fac quod facis!" Merülj el apró, mindennapi feladatodba s a többit bízd a Gondviselésre!

A látó és őszinte emberek viszont nem így beszélnek. Szerintük a veszedelmek igen komolyak s a mulasztások igen súlyosak. De még nem késő, még lehetne a bajokon gyökeresen is segíteni. A munka igen nehéz lesz, de kétségbeesésre nincs okunk és főleg nincs jogunk addig, amíg a komoly segítésnek minden módját ki nem merítettük. A segítésnek természetesen legelső feltétele, hogy őszintén és szépítés nélkül nézzünk szembe a bajokkal, azok okaival s a feladatokkal.

Ezek az emberek nagyon helyesen úgy ítélik meg a helyzetet, hogy a kereszténység ma csakugyan sorsdöntő órákat él s ahogyan a kockák most esnek, attól függhet a jövőben talán egész világtörténeti korszakok szellemi alakulása.

Ma még sok dolog a mienk s minden kereszténységellenes törekvés és érvényesülés ellenére társadalmunkban még mindig sok tekintetben eleven a vallásos és egyházias szellemű multnak az öröksége. Még mindig a mélyen keresztény mult századainak vallásos lelkesedése tölt el széles rétegeket. Az Egyház még mindig hatalmas tényező; templomaiban meleg és ragyogó istentiszteleti élet folyik, amely elfogulatlan lelkekre ellenállhatatlan vonzóerővel hat; intézményei és szervezetei messzeágazó tevékenységet folytatnak; jelentős tudományos és művészeti, népnevelői és szociális, sajtóbeli és irodalmi tevékenység árad belőle. Lelkipásztori állomásaink, egyházmegyéink és egyházközségeink az egész világot áthálózzák, számtalan templom, iskola, zárda, kórház és egyesület áll rendelkezésünkre s istentiszteleteink vagy ünnepségeink alkalmával néha nincs templom

és terem, amely elegendő volna a felénk áramló tömegek befogadására.

Képviselőink ott ülnek a legtöbb ország parlamentjében s nem egyszer fontos kormányzati pozíciókban. Az államhatalom még számos országban ismeri jogainkat, a nyilvános közületek művelődési és társadalmi téren szívesen veszik közreműködésünket. A pápa s a püspökök tekintélye legtöbb helyütt még csorbítatlan és sokszor még másvallásúak közt is meglepően általános elismerésnek örvend. A hitbuzgalmi élet csodálatos eredményeket mutat fel. Ezer meg ezer katolikus családban és szerzetházban oly mélységes vallásosság buzog, amelyet akár az első keresztények hitéleti lelkesedése mellé lehetne állítani. Ma is vannak szentjeink és vannak vértanuink, hőseink és hősnőink.

Mindez azonban nem akadályozza meg azt, hogy az új kor szelleme ne ostromolja állandóan Egyházunk birtokállományát. Széles tömegek hagyományos egyházhűsége még nem jelenti azt, hogy ezek a tömegek akkor is helyt fognak állani a hit mellett, ha majd őket is kikezdi a csábítás és az agitáció. Olyan korban élünk, amelyben a puszta megszokás és hagyomány mindig kevesebbet jelent s viszont mindig nagyobb szerep jut az egyéni elhatározásnak s a szabadirányú választásnak.

Az ilyen átmeneti korban gyakran kiszámíthatatlanul sok múlik egy-egy pillanaton, egy-egy szerencsés vagy szerencsétlen fordulaton. Akiket ma a hitben megszilárdítanunk sikerül, esetleg mindörökké hűek maradnak az Egyházhoz s viszont a ma elszenvedett veszteségek talán soha többé helyre nem pótolható kárt okozhatnak. Az emberek mindinkább két táborba szakadnak: mindig kevesebb lesz a határozatlanok és középen állók száma s mindig nehezebb az átmenet az egyik táborból a másikba. Aki ma a tömegek fölött a hatalmat magához ragadja, ezzel együtt rendesen megszerzi azokat a hatalmi eszközöket is, amelyeknek segítségével a modern szervezkedési mű-

vészet s a propaganda mai technikája mellett mindig szélesebb tömegeket ragadhat magához s mind erősebben gyúrhatja át őket.

Az uralomra jutott szellemi irányoknak így megvan a módjuk arra, hogy uralmukat állandósítsák is és a nép millióira szelíden vagy erőszakkal kiterjesszék. A totalitárius államtörekvések nemcsak politikai jelszavakat emelnek vezényszavakká, hanem a tömegek s főleg a felnövekvő nemzedékek millióinak világnézeti irányítását is a maguk hatalmi területének tekintik. Nemcsak tenni nem szabad ezentúl másképp, mint ahogy az uralmon lévő irányok akarják, hanem hinni sem, tudni sem, gondolkodni sem, imádkozni sem. Ezt a lelki átgyúrást és birtokbavételt nem is csak a totalitárius államhatalmak gyakorolják, hanem a magukat demokratikusnak nevezők is, csak talán nem olyan nyiltan és oly harsogó önreklámmal. A liberális államhatalmak a maguk iskolái és közoktatásügye révén maguk növelik nagyra s tartják meg hatalmi helyzetében a vallást csekélybe vevő, esetleg egyenesen kereszténységellenes irányzatot. Még azokban az országokban is, ahol az iskolákban kötelező vallásoktatás van, a nevelési irány egésze csak részben enged helyet a komolyan keresztény gondolkodás kialakulásának. A többi népnevelő és népirányító tényezők: sajtó, irodalom, rádió, film stb. csak még jobban aláhúzzák a modern szellemi vezetésnek a kereszténységgel szemben legjobb esetben jóindulatúan semleges, mindig egy kissé lenéző, egy kissé félreállító viselkedését. Az elkereszténytelenedett kultúra annál szélesebben alapozza meg a kor felett uralkodó jelleget, minél szélesebb rétegekben ébred fel a vágy és a szomj a kultúra áldásai felé s minél ragyogóbb technikai és külső eredményekre tud ez a kultúra rámutatni.

*

Ha ezzel szemben a kereszténység valami egészen kivételes erőfeszítést nem tesz, hogy a kultúra és a szellemi befolyásolás eszközeit a maga kezébe ra-

gadja s a művelődés további elkereszténytelenedésének útját állja, a közgondolkodás, közszellem és közművelődés mindinkább távolodni fog a keresztény eszmekörtől s ez a kereszténység jövőjére nézve kiszámíthatatlanul gyászos hatással lehet.

Ez a veszély annál nagyobb, mert sokan nem látják. A mai keresztény és kereszténységellenes kultúrerők összemérésénél sokan nem gondolnak arra, hogy a kereszténység mai birtokállománya túlnyomórészt a multnak öröksége, egy öntudatlanul fenntartott, egyideig még továbbélő, de évről-évre gyengülő és halványuló tradíció. Kevesen veszik észre, hogy a kereszténység csak kisebb részben él ma a saját erőkifejtéséből, nagyobb részben pedig a meglévő, régi időkből még megmaradt tőkét fogyasztja. Még sok a vallásosság a népünk között, de nem mindig azért, mert mi növeljük azt benne, hanem mert az egyszerűbb korok vallásos hagyományait a modern korszellem ott még nem tudta egészen kirágni. Az értelmiség körében is vajmi gyakran tapasztaljuk, hogy az emberek hisznek és buzgólkodnak, de nem annyira az önálló gondolkodás és öntudatos hit alapján, mint inkább a szokás és neveltetés alapján, amely azután a második, harmadik nemzedékben gyakran erősen megfogyatkozik. Ha aztán egyszer erősebben kereszténységellenes irány jut uralomra, ez csakhamar egész légiókat söpör le az élő hit talajáról.

Mindezt a kereszténység ellenségei nagyon jól tudják s e szerint rendezik be egész tevékenységüket. Ez a körülmény is csak növeli mai átmeneti helyzetünk jelentőségét, annak előnyeit és veszélyeit.

Ha a nagy nyilvánosság ma még többé-kevésbbé tiszteletben tartja is az Egyház jogait, lehet, hogy e tekintetben már holnap irányt cserél. Mennél szélesebb körökben lazul meg az egyházias szellem, annál hamarabb ragadtatja el magát egy-egy közhatalmi tényező arra, hogy az Egyházat ezentúl ne tisztelettel kezelje, hanem megrövidítse és visszaszorítsa. A tömegek elvesztése az Egyház szempontjából ilyképpen

nemcsak milliók elvesztését jelentheti, hanem azét az erőét is, amellyel eddig a saját intézményeit védelmezte.

Viszont a tömegek megtartása és harcképes szellemben való megőrzése mind nehezebb feladattá válik az olyan korban, mint a mienk, amelyben nem annyira a világos meggyőződés hat az emberekre döntően, mint inkább a szubjektív érzés s a szkeptikus szellem, amely minden tekintélyt és hagyományt elmállasztani igyekszik, ma már a falut s az iskolás gyermekeket is elérte s a legműveltebb embertől le a legcsekélyebb műveltségűig szinte magától értetődővé tette a mindenben való kételkedést. Mindenki maga akarja megalkotni a maga világképét és vallási krédóját s e mellett észre sem veszi, hogy látszólagos függetlensége milyen nagy mértékben ad helyet a divat s az uralkodó áramlatok zsarnoki erejének. Az emberek nemcsak ruházati kérdésekben, hanem szellemi téren is földig hajolnak a divat előtt s a mellett önállóknak képzelik magukat; mert ez is így divat. Milyen fontos tehát, hogy az Egyház ma mindenegyes emberét szilárd hitvédelmi sánccal vegye körül s a közéletben állandóan felbukkanó téveszmékre és elhomályosító kísérletekre azonnal ráirányítsa a keresztény igazság és felvilágosítás reflektorfényeit! Mily végtelenül fontos, hogy ebben a sorsdöntő korszakban az Egyház necsak a jámborok lelki igényeit elégítse ki, hanem a nyilvánosságot s az általános kultúrirányzatot is olyan keresztény szellemmel töltse el, amely a jövő helyes fejlődésének biztosítékait magában hordozza!

Ellenségeinknek legfőbb ereje és fegyvere a tévedés, a hazugság és a bűn; ezek pedig pillanatnyi hatásra ugyan alkalmas fegyverek, de komoly mérkőzésben erőtlenül hullanak szét, mint a fakardok az acélpengék suhogása alatt. Sőt bizonyos fokig talán az a körülmény is a mi győzelmi kilátásainkat növeli, hogy ellenfeleink oly soká játszhatták a győztesek és a társadalomhódítók szerepét. Hiszen ezzel csak azt

mutatták ki, mennyire nem tudták megoldani a nagy társadalmi és emberi kérdéseket, amelyek a tömegekre nehezednek; mennyire csődbe vitték a világot a maguk eszméivel és elveivel. A tömegek lelkén valami mély csalódás és kiábrándulás felsíró érzete vonul végig; az emberek érzik, hogy a nagy ígéretek, amelyekben ringatták őket, nem teljesültek s várakozásaik hiúknak bizonyultak. Ez a csalódásérzet és kiábrándultság a mai malmunkra hajtja a vizet, ha csak felismerjük a pillanat jelentőségét s nem riadunk vissza a munkától, amelyre ha újszerű is, a régi igazság védelme és Krisztus szeretete sürget minket.

Katolikus Akció kiépítése.

Egy nagy ígéret.

Az Actio Catholica jelentősége korunkban.

Amikor XI. Pius pápa trónralépése alkalmával kiadott első körlevelében hangsúlyozottan magáévá tette XIII. Leónak a Katolikus Akcióra célzó jelszavát, a katolikus világban sokan talán azt hitték, hogy a pápa nem akar ezzel a jelszóval mást, mint buzdítani a világi híveket az apostolkodásban való részvételre. Szép, de magában véve sablonos intelemnek látszott a szózat, nemes buzdításnak, minden erők segítségreszólításának a súlyos időkben. Csak mikor bebizonyosodott, hogy a pápa a Katolikus Akciót nemcsak egyszerű buzdító jelszónak szánta, hanem a világegyház egész tevékenysége egyik tengelyének, pápasága kormányzati programjában fontos résznek, amelyre unosuntalan visszatért, amelyet kérlelhetetlenül sürgetett és sürget, amelyre „mint a szeme fényére" féltékeny, csak akkor kezdték szélesebb katolikus körök is észrevenni, hogy itt valami mélységes és gondviselésszerű gyakorlati programról van szó, egy ígéretről, amelynek tartalma túlcsorduló s megvalósulás esetén jelentősége világtörténeti lehet.

Azóta sok szó és számtalan fejtegetés hangzott el a Katolikus Akcióról, mibenlétéről és célkitűzéseiről. Mégis az az érzésünk, hogy még mindig csak nagyon kevesen látják ennek a fogalomnak egész tartalmi bőségét, a hozzá kapcsolódó mozgalomnak szinte szédítő távlatait.

Mi is az Actio Catholica?

A Katolikus Akció egésze egy nagyszerű ígéret: az összes katolikus erők, papok és világiak szervezett, vállvetett megmozdulása a krisztusi program minél teljesebb megvalósítására a társadalomban. Új keresztes hadjárat: a világegyház újszerű ráébredése a tudatra, hogy az elkereszténytelenedett világot ismét elevenen kereszténnyé, a megnyomorodott társadalmat ismét boldog és virágzó Krisztusországgá kell tennie. A lelkek általános mozgósítási parancsa ez a mindent eliszaposító modern pogányság visszaszorítására; új stílusú, nagyszabású kísérlet a minden problémát megoldani hivatott Krisztus trónraemelésére a modern társadalomban.

A Katolikus Akció annak a meglátásnak szüleménye, hogy az Egyház ma nem támaszkodhatik más hatalomra, mint saját tömegeinek hitére és szeretetére, s hogy ezt a tömeghitet és tömegszeretetet kiaknázatlanul hagynia végzetes mulasztás lenne akkor, amikor egy egész világnak arcán a felbomlás lázrózsái égnek. Az Egyház az utóbbi kétszáz esztendő folyamán a társadalmi és történeti alakulások torlódásában sok tekintetben mélyen lesiklott arról a közéleti magaslatról, amelyen virágzóbb hitéletű korokban állt s amely isteni küldetésénél s nélkülözhetetlen áldásainál fogva megilleti. Az Actio Catholica erre a magaslatra van hivatva Krisztus művét visszahelyezni. Az emberiség jelentős része az újkor sorozatos szellemi forradalmainak során messze elsodródott a komoly és igazi kereszténység pályáiról s az így elsodort, elpártolt és elhullott tömegek közt ma fojtogató válságok rémei meredeznek. Ezeket megszüntetni, az emberiséget meggyógyítani s boldogabb utakra vezetni ma is egyedül az Egyház képes, a szorongató feladatok közt kielégítő megoldást csak ő hozhat s arra kell a Katolikus Akció, hogy az Egyházat ebben a nagyszerű, isteni munkájában támogassa.

A gondolati és társadalmi káoszban, amelyben a

krisztustalan emberi kultúra megfeneklett, az Egyház új hitterjesztő és civilizáló munkára van hivatva, valóságos rekrisztianizáló és evangelizáló, új őserdőket irtogató s új szociális eligazítást végző misszióra, amely semmivel sem kisebb és könnyebb vállalkozás, mint a népeket térítő munka volt a népvándorláskori nemzettérítések idején. De ennek a modern rekrisztianizáló tevékenységnek mai eszközökkel, új stílusú módszerekkel kell folynia, nem utolsó helyen a világi katolikusok nagyarányú és szervezett munkábavonásával.

Ez az Actio Catholica lényege, ez időszerűségének és sürgősségének titka. Nem egyéb az, mint a komoly kereszténységnek helytállniakarása a modern korfeladatokkal szemben, az Egyház élni-, virágozni- és Krisztus számára hódítani-akarása a nagy lesiklások és térvesztések után; Krisztus emberszeretete és segítenivágyása az ő szervén, művén, testén: az Egyházon keresztül.

A tömegek felvilágosítása.

Mindenekelőtt meg kell tehát magyaráznunk a tömegeknek — és legelsőül a vezetésre hivatottaknak —, mi is az a Katolikus Akció s miért kell lelkesednünk érte. Meg kell értetnünk velük azt az alapelvet, amelyen a Katolikus Akció egész gondolatmenete s ha szabad így beszélnünk: haditerve nyugszik. Azt az elvet, hogy „minden probléma megoldása Krisztus".

Minden *egyéni* problémáé mindenekelőtt. Azt az elvet, hogy a világproblémákra megoldást, a világtalányokra megfejtést másutt nem találunk, mint nála. Hogy hiába kísérelt meg minden elképzelhetőt az áltudomány, hogy a kereszténység alapvető tanait, a keresztény világmagyarázatot mással pótolja; minden erőfeszítése kárt vallott és szégyenbe hullott. Nincs más megnyugtatója a lét végső kérdéseit kutató emberi értelemnek, mint ő. A tagadás és kétely szellemének évezredes szizifuszi erőlködés mellett sem

sikerült az ő tanrendszerében megingatni egyetlen téglát, kitépni egyetlen kőszilánkot. Kantizmus, hegelizmus, materializmus, darvinizmus, racionalizmus — bátran elmondhatjuk — már félig-meddig a múlté, akárcsak a középkor manicheizmusa vagy nominalizmusa már csak a történelemé.

Nincs is helyettük más; nincs az ateizmusnak egyetlen elfogadott s elfogadható közös plattformja, a hitetlenségnek egyetlen komolyan vehető argumentuma. A ma divatos agnoszticizmus, a problémák óvatos és kényelmes megkerülése, nem megoldás és nem megnyugtatás, hanem inkább lemondás a megoldásról, az ész jogairól. Az orosz bezbozsnikok üvöltő dörömbölése, a marxista téboly elkésett, útszéli agitációja, a gúny és a fintor, amivel egyesek a krisztusi világszemléletet még mindig hitelvesztettként szeretnék feltüntetni, nem érvek s nem emberhez méltók. A krisztustalanság a világnézeti téren megbukott s az emberiség legnagyobb gondolkozói, természettudósok és bölcselők, költők és feltalálók, egyre imponálóbb számban processzióznak rá újra a kereszt útjára.

Nincs más megoldás a *lélek s a szív* talányaira és áhításaira sem. Boldogság és béke csak ott van, ahol erkölcs és tiszta lelkiismeret van. De erkölcs és tiszta lelkiismeret csak ott van, ahol Krisztus törvényeit vallják és élik az emberek. Emitt a tolvajok, a nagystílű panamisták, a világ kiszipolyozói, a kalandorok és gonosztevők, a dőzsölő életúntak, a dúslálkodó meghasonlottak s az élet minden élvezetében megcsömörült öngyilkosjelöltek. Amott meg a csendesek és békét élvezők, az önmegtagadott boldogok, a vidám szentek, a mosolygó kereszthordozók, a lemondó léleknábobok. Itt kétségbeesés az élet célján, ott bízó feltekintés a csillagos égre, a csillagokon túli égre. Itt őrült tánc az aranyborjú körül, Szodoma és Gomorra minden érzéki mohósága s a végén rémült és vigasztalan beleszédülés az örvénybe; ott kristálytiszta krisztusi elveken szabályozott, kiegyensúlyozott és egyenes élet, tisztaság és tisztakezűség, hit és bizalom

s végül boldog hazatérés a lélek igazi honába, Krisztus örökre ölelő karjai közé. Melyik a szebb, melyik a bátorságosabb, melyik a kívánatosabb?

Nemcsak az egyéni, hanem a *társadalmi problémákra* is csak nálunk: Krisztusnál és az ő Egyházánál van a megoldás titka. Ma mindenki és minden vonalon válságról beszél: válságban van a család, a nő, a gyermeknevelés, válságban az egyes társadalmi osztályok, válságban a termelés, a piac, az egész gazdasági élet, válságban a nemzetek, a nemzetközi kapcsolatok, válságban az európai civilizáció. Semmi okunk sincs tagadni ezt a válsághullámot, de minden okunk megvan arra, hogy e válságok legvégső etikai s világnézeti okaira is rámutassunk. Válság van mindenütt, ahol az emberek letértek a minden társadalmiság őstörvényeit is örökre megjelölő kereszténység útjairól. Válság van mindenütt, ahol az ember okosabb akart lenni az Istennél és forradalmat indított az örök törvények ellen.

Válságban a család, mert letért a keresztény családi eszmények útjáról; válságban az állam, mert Rousseaut fogadta mesteréül Krisztus helyett: válságban a gazdasági élet, mert a liberalizmus modern bálványát állította Krisztus katedrája helyébe; válságban a kultúra, mert Pilátusként mosolyogta a Krisztushirdette igazság jogait; válságban a társadalmi és nemzetközi megértés ügye, mert az emberiség az Úr törvényeivel szembefordulva, a maga pogány és gyermekes elgondolásai szerint akarta megépíteni a maga társadalmi s nemzetközi boldogulásának bábeli tornyait.

Krisztus nélkül nincs jog, nincs tekintély, nincs erkölcs, nincs szeretet, nincs önzetlenség és igazságtisztelet, nincs béke és egyensúly, nincs testvériség, nincs haladás és rend, nincs társadalmi szolidarítás. És azért minden erőfeszítés, amely nélküle és ellene akar társadalmat konstruálni, szükségkép hamis és kártevő, szükségkép bajba, balsorsba, zűrzavarba és átokba viszi a világot, pokollá nyomorítja ezt az életet

és a síron túl következőt. És minden krisztusellenes társadalomelmélet végeredményben csak kegyetlen élveboncolás az embermilliók vérző testén, nevezzék bár azt az elméletet liberalizmusnak vagy kapitalizmusnak, szocializmusnak vagy állami totalitarizmusnak. Minden letérés a Krisztus-jelölte útról hátráltat és árt, gátol és rombol, fojtogat és öl.

Vissza kell utasítanunk azt a naiv és méltatlan elgondolást, amely a kereszténységben, a katolicizmusban *csak felekezetet lát,* talán éppen hatalmi szervezetet, vagy talán csak mesét, babonát, ábrándot, esetleg iskolai elméletet, vagy gyermekek, öreg nénikék és a tudatlan köznép dajkálóját. Soha ennél ámítóbb és gyermekesebb regét nem találtak ki! Itt nem jámbor szólamokról, beigazolatlan elméletekről vagy éppen babonákról van szó, hanem életről s erőről, kibontakozásról s megváltásról. Az egyetlen igazságrendszerről, amely szilárdabb, mint a Himalája bérctömbjei, erősebb, mint a természet érctörvényei. Az igazságról, amely egyedül „szabadít meg minket". Az egyetlen veretlen és cáfolatlan világnézetről, amely az örök Isten szaván nyugszik s amelyet a kultúrtörténet ezerszeresen igazol. Az egyetlen komoly etikai programról, amelyet Krisztus hozott meg a földnek. Az egyetlen egészséges kultúráról, amely az evangélium lapjairól áramlik felénk. Az egyetlen egyensúlyt s békét jelentő társadalmi kátéról, amely az eleven, konkrét s egységes kereszténység: a katolicizmus elveiből sugárzik alá.

Mivel azonban ezt az emberek nem tudják, vagy csak nagyon gyengén és halványan tudják, azért ez a Katolikus Akció legelső feladata s egyben minden további sikerének első feltétele: fel kell világosítanunk, meg kell győznünk s meg kell nyernünk a mi nagy programunknak a tömegeket. A népet és az értelmiséget. Elsősorban a bágyadtan szendergő, a saját kincseiket nem ismerő katolikusokat. De az elnevelteket, tévútra csaltakat, az elgerinctelenedetteket, a félmegoldásokban tetszelgőket is. Nem, *nincsenek félmeg-*

oldások. Egész lábbal, egész meggyőződéssel kell a krisztusi program alapjára állnunk s a megtévedteknek a Pázmányok és Kapisztránok lángszavával kell Megállj-t és Fordulj-t kiáltanunk. Nem a vizenyős, elhigított és eltorzított álkereszténységben, nem a dogmátlan, elvtelen, elmosott és határozatlan vallásköziségben van a megoldás, hanem csakis a hamisítatlan s elsekélyesítetlen krisztusi programban: a katolicizmusban.

Az idegen bálványok összeomlása.

Ezzel a felvilágosító munkával szemben egyébként soha annyira fogékonyak nem voltak a lelkek, mint napjainkban. Ma a nagy *kiábrándulások* korát éljük; ma szinte *a szemünk előtt omlottak le az idegen eszmék s idegen istenek bálványai.* Világnézeti s elméleti téren épúgy, mint gyakorlati téren. Főleg gyakorlati téren, ahol minden, de minden kereszténvellenes elmélet véresen, halálosan és gyászosan levizsgázott. Egyelőre ugyan még úgy tesz a kereszténvellenes gondolat, mintha nyeregben ülne, mintha semmi, de semmisem történt volna, ami a létalapjait megrendítette. Iparkodik tartani a pozíciót, bízva a tömegek gondolkozásának a lassúságában. De valóságban szégyenletesen megsebezte, halálra gázolta önmagát.

Így mindenelőtt a két utóbbi évszázad leggőgösebb s legártóbb téveszméje, a sokáig oly kegyetlen egyeduralommal kérkedő *liberalizmus.* Vajjon mi okozta néhány évtizednyi talmi fénykor után ennek a vívmányaira oly büszke gazdasági világrendnek katasztrófális összeomlását? Világháborút, gazdasági háborút, világválságot, tömegnyomort, 30 millió munkanélkülit? És mi okozta, mint természetes ellenhatást a marxizmust, az osztályharcot, a forradalmakat és a bolsevizmust? Kétségtelenül a liberális doktrinák s azoknak következetes átvitele az életbe.

Ha mi *magyarok* a háborút vagy a békeszerződéseket nyögjük, akkor voltaképpen a liberalizmust nyögjük. Hiszen mindkettő a liberális világnézet elveinek,

az erősebb jogának, a korlátlan szabadverseny eszmé-jének legitim alkalmazása volt. Nincs joga Trianonon búsulni annak, aki a liberális elvekhez ragaszkodik. Nincs joga a tömegnyomor miatt vagy a kartelluralom ellen panaszkodnia annak, aki a szabadverseny elvi alapján áll. Nem lehet egy elvet vallani és lelkesen ünnepelni s ugyanakkor a természetes következmé-nyein felháborodni. Nem lehet hamis evangéliumok után szaladni s aztán jajgatni, ha ezek a hamis evan-géliumok megtermik a maguk keserű gyümölcseit. De éppen azért, mert ma ilyen érvek s ilyen elevenbe-metsző példák állnak a rendelkezésünkre a keresz-ténytelen elméletek cáfolásában, nagy kár lenne a fel-világosító munkával késlekednünk.

Hasonlókép rájárt a rúd egyéb, a katolicizmussal szögesen szembenálló irányokra. Így a *marxizmusra.* Amire még néhány évvel ezelőtt, mint talán soha le nem győzhető ellenséges hatalomra gondoltunk, a marxizmus hatalmi erődítményei ma sorban halomra dőlnek. Ki hitte volna tíz évvel ezelőtt, hogy a szociál-demokrácia éppen a szülőhazájában, Németországban, de Olaszországban és Ausztriában is ilyen megsemmi-sítő vereségeket fog szenvedni? Hogy szakszervezeteit, sőt vagyonát, épületeit és polgárjogát is tökéletesen elveszíti? Ma Oroszországban még iszonyú dühvel és terrorral uralkodik a „következetes marxizmus", de éppen azzal járatja le magát, hogy ilyen szörnyű el-nyomást és ilyen poklot eredményez s mással nem tudja tartani a maga világboldogító elméleteit, mint vérrel, csekával, tömeggyilkos erőszakkal. A szocia-lizmus — máris kimondhatjuk — megbukott, a multé, a történelemé. Ha helyenkint még úgy tesz is, mintha élne: ez már csak a holttest utólagos reflexmozgása.

Hasonlókép megrendült a *szabadkőművesség* ha-talma, amióta egész országok, mint Olaszország és Németország, leleplezték és megbélyegezték titkos üzelmeit s betiltották működését. Magának a Rotary-nak, ennek a szabadkőművességet pótló s vele rokon intézménynek felbukkanása is azt mutatja, hogy a

szabadkőművesség kénytelen új utakat s új lepleket keresni, hogy tovább tenyészhessen.

Talán leghatalmasabb támogatója a katolikus tömegfelvilágosító munkának éppen az a *gazdasági helyzet*, amely már-már megfojtással fenyegeti a társadalmat s amelyből kivezető utat ma egyedül a katolicizmus mutat. A *Quadragesimo anno* gazdasági rendjének, a laborizmusnak elméletével az Egyház megint egyszer világtörténeti vezérségre küzdötte fel magát, mégpedig a legégetőbb kérdéseknek, a szociális problémáknak területén. Nem kétséges, hogy a Quadragesimo anno, amelyet az új osztrák alkotmány máris alapokmányul fogadott el, a gazdasági világkáosz megszüntetésének egyetlen nagy, Gondviselés-adta Magna Chartája lesz. Ez azonban annyit jelent, hogy mi ezzel a pápai körlevéllel a kezünkben sokkal több jogon léphetünk a szenvedő tömegek s a társadalom elé, mint léphetett a maga tömegei elé akár Marx, akár Mussolini, akár Hitler. Mi teljes megoldásokat hozunk, amelyek egészen bizonyosan túl fogják élni a mások kezdeményezéseit és félmegoldásait. Fejtsük ki a Quadragesimo anno-nak époly emberi, mint isteni gondolatait, megváltó szociális elveit s felvilágosító munkánkban máris félig-meddig nyert csatánk van.

Ugyanily verhetetlen, mindennél értékesebb fegyver lehet a kezünkben a *Casti connubii*-körlevél, amelyben a családnak ma már minden gondolkodó ember lelkét égető válságával szemben ugyancsak a katolikus Egyház hozza meg a kibontakozás egyedül helytálló irányelveit. Lehetetlen, hogy a tömegek, főleg a nők s az anyák, ujjongva ne csatlakozzanak a Casti connubii-hoz, ha a benne rejlő családvédő s elsősorban nővédő eszméket méltóképpen s érthető módon kifejtjük előttük.

Nemzeti téren sem állunk fegyvertelenül s hódító eszközök nélkül. Igaz, hogy mi nem istenítjük sem az államot, sem a nemzetet s nem esünk a túlzó nacionalizmus modern eretnekségébe, amely egyébként egyetlen nemzetet sem sujtott oly katasztrofálisan,

mint a mienket. De éppen ezért könnyen megmagyarázhatjuk a tömegeknek, hogy más a hazafiság és más a nemzetistenítő nacionalizmus és hogy az előbbit sokan épp azzal árulják el, hogy a másodikra esküsznek. Kifejthetjük a komoly és igazi hazafiság eszmei tartalmát, mely éppen a mi erkölcsi elveinkből táplálkozik s kifejthetjük XV. Benedek pápának azt a békeprogramját, mely senkire nézve oly üdvös és áldásos nem lenne s lett volna, mint reánk nézve. Mutassunk rá továbbá a statisztikára, amely kétségtelenül igazolja a katolikusság páratlanul álló nemzetfenntartó erejét. A szólamok terén átengedhetjük a hazafiság pálmáját másoknak, a tettek mezején a legelső helyen mi állunk, mi, akik a nemzetépítés terén is az Actio Catholica programját követjük.

Ime, előttünk a cél s előttünk a gyujtó, a tömegeket felvillanyozni tudó eszmék. Lélek igényei, társadalmi s nemzeti meggyógyulás, kenyér, kultúra, béke — mind a Katolikus Akció ígérete. Egyetlen tömegmozgalom sem rendelkezik hasonlóan gazdag s hasonlóan reális ígéretekkel.

Úgylátszik, csak ki kell göngyölnünk a zászlót, hogy győzzünk is és győzzön általunk Krisztus. Vagy mégsincs így?

Egy komoly nehézség...

Úgylátszik, mégsem oly egyszerű a képlet. Mert azonnal szembetaláljuk magunkat egy kínzó, bénító kétséggel.

Nem kell-e ugyanis attól tartanunk, hogy a Katolikus Akció hatalmas eszmei tartalmának minden lángoló kifejtése, a *végrehajtó erők hiányában meddő marad?* Hogy a nagy ígéret, amely a Katolikus Akcióban, mint társadalommegújító erőforrásban rejlik, a mégoly lelkes meghirdetés után sem jut ki a merő ígéret állapotából?

Mert hiszen egészen más dolog a tömegeket *meggyőzni* arról, hogy a krisztusi programban minden

benne van, ami az egyént s a társadalmat boldogíthatja s a ránk nehezedő bajokat eltüntetheti, és egészen más dolog ezt a lelkesen elfogadott programot meg is *valósítani*, a részletekre *alkalmazni*, az akadályokkal szemben *diadalra vinni*. A Katolikus Akciót megvalósítani annyi, mint újjá szervezni a társadalmat, a kultúrát, a gazdasági életet; annyi, mint új tavaszt s virágzást deríteni a hitközönybe dermedt téli tájra, a krisztusi gondolatok komolyanvételétől teljesen elszokott világra. Ide nem elég az az általános meggyőződés, bármily lobogóan elevenné s őszintévé pezsdítjük is fel, hogy minden ezerszer szebbé és jobbá lehetne, ha egyszer az evangéliumi programot egész kulturális, gazdasági s társadalmi életünk tengelyévé tennők.

A megvalósítás titka a részletekben s a cselekvés zsenialitásában van s ezeknek a részleteknek kidolgozása és keresztülvitele megint nemcsak külön hatalmas erőfeszítéseket igényelne, hanem mindenekelőtt egész embereket, született vezéregyéniségeket, nagystílű programmatikusokat és taktikusokat a propagandistákon kívül. S ha ilyen embereink nincsenek vagy csak csekély számban vannak: érdemes-e akkor a nagy jelszót kiadni? Érdemes-e a hatalmas munkát megkezdeni, amelynél félő, hogy megfelelő megvalósítók nélkül előbb-utóbb mégis csak derékban törik? Érdemes-e félmunkát végezni? Világot hitegetni s magunkat ámítani?

. . . és annak megoldása.

Bármily komoly és súlyos ez az ellenvetés, meg lehet rá felelni. Mindenekelőtt azzal, hogy viszont hiába lennének mégoly kiváló vezető embereink, taktikusaink és mozgalomszervezőink, ha nincsenek *meggyőzött és fellelkesített tömegeink*, amelyek a nagy zászlóbontáskor a vezetők mellé állnak, akikkel a vezetők dolgozhatnak. Hitler is, Mussolini is előbb agitáltak s csak aztán szerveztek és realizáltak. Előbb a tömegeket nyerték meg s azután indították meg

voltaképpeni akcióikat. Első mégis a gondolat s csak a második lehet a tett.

Továbbá azt kell mondanunk: a tömegmegmozdulások *maguk szokták kitermelni a vezető egyéniségeket.* Elgondolhatatlan, hogy ha a Katolikus Akció páratlan jelentősége s életrevalósága ezrek és tízezrek tudatába átmegy, ne jelentkezzenek majd ennek a tömeggyőződésnek nyomában hamarosan itt is, ott is értékes és eddig lappangó erők, amelyek eddig csak passzív tagjai voltak az Egyháznak, de ha egyszer szerephez jutnak, már a gyakorlati megvalósítások terén is hasznos munkát végezhetnek. S nagyon valószínű, hogy az így felbukkanó erők és eddig elhanyagolt értékek között akadni fog néhány egészen kiváló, igazi vezérségre alkalmas ember is. Ahogyan például az osztrák keresztényszocialisták közül is kitermelődött hirtelen és váratlanul egy Dollfuss, akiről öt évvel ezelőtt még azt sem tudtuk, hogy létezik. Vagy a spanyoloknál Gil Robles.

Végül: még ha a Katolikus Akció hatalmas és összefoglaló célkitűzései megfelelő zseniális vezéregyéniségek hiányában belátható időn belül nem lesznek is megvalósíthatók, ha nem akad is a hadseregnek hamarosan nagystílű hadvezér: még akkor sem hiábavaló a Katolikus Akció teljes eszmei tartalmának folytonos hangoztatása és propagálása. Mert akkor *legalább részleteredményekre* dolgozhatunk, amelyek még mindig százszor többek a tespedő semminél. A leggyöngébben, legbalkezesebben vezetett Katolikus Akciónak is lehetnek igen áldásos eredményei. Nem olyanok, aminőket szeretnénk s aminőket kivételes felkészültségű és rátermettségű emberek biztosíthatnának neki, de mégis áldásos eredmények. Talán egyikmásik téren teljes csődöt mond egy-egy ügyetlenül vezetett helyi szerv vagy szakosztály, de más, harmadik és negyedik téren egészen kielégítő jobbulást és örvendetes előrehaladást okozhat.

A Gondviselés maga, amint nem teremtette meg a képzelhető legjobb világot, úgy nem szokta mindig

megadni a legszentebb tervek mellé sem a legjobb s legkedvezőbb körülményeket. Nagyon sok nemes szándék és akarat vetél el a Krisztusország védelmében, akár a természetben a legszebb virágok és bimbók; nem baj, azért még mindig marad elég cselekvési és sikeri lehetőség. Ha nem nagyban, hát kicsiben; ha nem ezen a téren, hát máson. Emiatt kár lenne ölbetett kézzel várni a csodát, várni azokat a katolikus Napoleonokat vagy akár csak Zichy Nándorokat és Prohászka Ottokárokat, akik egyetlen kézlendítéssel többet érnek el, mint szürke kis próbálnokok egész nyüzsgő serege, de akiket megrendelni, gyárilag előállítani, sajnos, nem lehet. „A szellem ott fúj, ahol akar."

Nem szabad megvetni a kicsiny munkát, a csendben fejlődést. Az az együttműködés, amelyben a Katolikus Akció a papságot s a világi katolikusokat összeforrasztja, magának a papságnak működését is lényegesen előbbre viheti. Serkentőleg fog hatni, és éppen ott, ahol erre a serkentésre szükség van.

A világi Actio-tagokkal való rendszeres tanácskozás során a papok dolgokat, hiányokat, szükségleteket, cselekvési alkalmakat látnak meg, amelyeket eddig nem láttak vagy nem egészen helyesen láttak; feladatokra lesznek figyelmesek, amelyek eddig nem szerepeltek az érdeklődésük körében. A pap sem mindentudó és mindenható s néha megdöbbentő mulasztások mutatkozhatnak a pasztorációban még ott is, ahol a lelkipásztor közreműködése ilyen esetekben csiszolólag s láthatárszélesítőleg hathat. Ugyanez a kölcsönhatás még nagyobb fokban teheti értékessé a világiak munkálkodását.

Minden okunk megvan tehát arra, hogy teljes erőnkkel s minden jószándékú ember bevonásával mielőbb építsük ki a Katolikus Akciót, helyi, egyházmegyei s országos viszonylatban. Építsük ki a kereteket, de ezeket aztán töltsük is ki lélekkel, amely nélkül az Actio Catholica csak holt váz és üres ígéret maradna.

Milyen legyen hát a katolikus akció?

A katolikus akcióról közölt fejtegetésünk szokatlanul erős visszhangot keltett. A hozzászólások, melyek e fejtegetésre válaszul érkeztek, valamennyien megegyeznek az eddiginél intenzívebb és szervezettebb katolikus akció szükségességének elismerésében; lehetetlennek érzik, hogy a „nagy" és „hatalmas" katolicizmus a valóságban a megszervezettség hiánya folytán nevetségesen gyenge és erőtlen legyen s tehetetlenül nézzen minden szükségletnek, támadásnak, viszontagságnak elébe. Hogy *tenni kellene valamit,* valami nagyot és komolyat, azt a született álomszuszékokon kívül mindenki érzi. Az akció követelésében a hozzászólók is egyek voltak.

Csakis a módozatok körül folyt a vita. Vannak, akik a jobb és erőteljesebb szervezkedés érdekében mást nem tartanak szükségesnek, mint az egy egyházközségi szervezetek kiépítését és társadalmi programmal való kibővítését; vannak viszont, akik meglevő, de majdnem inkább csak papíron működő központi szövetségeink megelevenítésétől várnák az országos, nem szigorúan hitéleti szervezkedés megindítását. Van, aki mindent a katolikus társadalmi szervezkedés demokratikus kialakításától remél a hierarchia felügyelete s közbelépési jogának fenntartása mellett s van, aki ettől a demokratikus elemtől, a világiak bizonyosfokú autonómiájától fél s azt veszélyesnek tartja.

Közben a püspöki kar is megnyilatkozott s márciushavi konferenciáján azt az irányelvet szögezte le, hogy *a katolikus akciót az egyházközségi mozgalommal kapcsolatosan* kívánja megoldatni. Ez a határozat megnyugtatólag hatott azokra, akik attól tartottak, hogy a katolikus akció az egyházközségektől teljesen függetlenül látna napvilágot, ami az erők szétforgácsolására s egy jól indult szervezkedési forma meggyengítésére vezethetne. Viszont a „kapcsolat" nem jelent szükségképpen azonosságot; nemcsak az a mozgalom „kapcsolatos" az egyházközségi szervezettel,

amely mást, mint egyházközséget, nem ismer, hanem az is, amely vele szervesen összefügg és együttműködik.

Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert nem hiányzott tiszteletreméltó hang, amely a katolikus akciót szinte maradéktalanul az egyházközségi mozgalommal kívánta azonosítani, megengedvén emellett, hogy egyes feladatok, pl. a sajtókérdés rendezése, mindig túlhaladják az egyházközségek munkateljesítésének körét. Bevezető tanulmányunkban kifejtettük az okokat, amelyek a katolikus akciónak az egyházközségekkel való teljes és végleges azonosítását nem javallják. A katolikus akciónak a hierarchia felügyelete alatt kell állnia, de nem tanácsos azt a hierarchia egyenes vezetése alatt álló hivatalos egyházi élettel azonosítani, mert ez szükségkép nehézkessé tenné működését s feleslegesen hárítana rá az Egyházra magára olyan feladatokat és felelősségeket, amelyeket jobb a társadalmi szervezkedés vállára fektetni. Tökéletesen igaz az a megjegyzés, hogy a püspököt az egyházmegyéje területén indult minden katolikus vonatkozású mozgalomnak megindítására s vezetésére teljes jog illeti meg. Csak az a kérdés, tanácsos-e ezzel a joggal minden esetben közvetlenül élni is; nem célszerűbb-e bizonyos társadalmi feladatokat inkább a magánkezdeményezésre vagy a félhivatalos, társadalmi szervezetekre bízni. Valójában úgy látjuk, hogy a püspökök nálunk is, másutt is, igen sok katolikus mozgalmat (pl. a sajtót) nem vezetnek maguk közvetlenül, hanem azok kezdeményezését és vezetését magánvállalkozásokra, társadalmi szervezetekre, egyesekre s egyesületekre hagyják. Ebben a felelősség és könnyebb mozgás előnyein kívül bizonnyal lélektani szempont is elhatározó, mert a világi katolikusok közreműködésére fokozott mértékben lehet számítani ott, ahol bizonyos öntevékenységnek s önelhatározásnak nyílik tere előttük, ahol nem egyszerű tanácsadó és végrehajtó szervei a lelkipásztornak, ami a szigorúan egyházi szervezetekben többé-kevésbbé mindig magá-

tól értetődő, hanem önálló felelősségű cselekvő tényezők.

Lehetnek esetek, amelyekben ez az önálló tevékenység akár a világi elem csekély műveltségénél fogva (falvakon), akár egyéb körülmények miatt csak igen korlátolt mértékben foganatosítható; ilyen helyeken természetesen a szigorúbban centralizált, papi vezetés alatt álló szervezet egyelőre az egyetlen lehetséges és kívánatos megoldás társadalmi értelemben is. Nagyobb helyeken azonban s főleg nagyobb városainkban a világi értelmiség értékes és egyházhű elemei nem szívesen érik be a puszta tanácsadással és végrehajtással. Ezeket a katolikus akcióktól elkedvetleníteni kár volna; bár a túlzott demokratizmus itt sem lehet hasznos, mert végnélküli vitákra, esetleg — ha a tisztikar nincs jól megválasztva s az akció nincs egyházias érzelmű, fegyelmezett emberekre alapozva — még nem-kívánatos kilengésekre is vezethetne. Azonban nagy szegénységi bizonyítvány volna, ha eleve lemondanánk a katolikus társadalmi szervezkedés lehetőségéről s elvül állítanók fel, hogy katolikus mozgalmat csak papi vezetés alatt indíthatunk bátorságosan. Oda kell törekednünk, hogy a pasztoráció eszközeivel olyan katolikusokat neveljünk (hála Isten, vannak ilyenek is már igen szép számmal), akik bár maguk lábán járnak és saját felelősségükre dolgoznak, teljesen az Egyház szándékai szerint cselekesznek. A katolikus akciónak, akár az olasz, akár a német mintát nézzük, ez a lényege; egyik helyen sem cserélik azt össze a merőben egyházközségi, egyenesen papi vezetés alatt álló élettel, bár az egyházi felügyeletnek és közbelépési jognak mindkét típus bőséges teret biztosít.

Sőt, bármily paradoxonként hangzik, vannak esetek, nem is nagyon ritkán, amikor az egyházközség még egyházi szempontból sem nyujt annyi biztosítékot, mint a társadalmi szervezkedés. Faluhelyen tudunk eseteket, amikor a nép, a mindenben ellenzékieskedni szerető nép, csak azért is megbuktatta az egy-

házközségi képviselőtestületi választáson a „hivatalos listát" és egyházközségi elnökül az ellenzék vezérét, a jegyzőt választotta meg, aki nemcsak a szentségekhez nem járul, hanem még templomban sem látni soha. Az egyházközségi tanácsülések pedig kimerülnek az egyházi adók elleni böstörködésben, szükséges kiadások körül való akadékoskodásban. Az ilyen egyházközségek nem a világi apostolkodás szellemét tükröztetik, hanem az ellenzéki kupaktanácsokét. Érthető is, mert ahol csekélyebb a nép műveltsége s viszont anyagiakról és „szavalásról" van szó, ezek a népi ellenzéki ösztönök sokkal könnyebben felébrednek, mint ahol nem hivatalos egyházközségről, hanem önként vállalt, apostolkodó szellemű társadalmi összefogásról van szó. Emide az jön, akit a szíve vonz ide, amoda sokszor a basáskodni, hatalmaskodni akarók.

Igaz, hogy ahol a pap ügyes és tud bánni a néppel, könnyen ura lesz a helyzetnek az ilyen népi hajlandóságokkal szemben is; de ahol nem ilyen a pap? Ahol a pap fáradt, elkedvetlenedett, ahol komolyabb megmozdulásra nem kapható, vagy ügyetlen és talán önkénytelenül is akadályozója minden megmozdulásnak? Sajnos, emberek vagyunk, ilyen esetek is vannak. A társadalmi katolikus akciónak éppen az az egyik haszna, hogy a papságban helyenkint mégis csak meglevő nehézségeket a társadalmi akció terén anynyira-mennyire ellensúlyozza.

A legkomolyabb érv a katolikus akciónak az egyházközségekkel való összekapcsolására az, hogy nem lehet a nagynehezen megindult egyházközségi szervezkedést most megint egy másik szervezkedési formával megnehezíteni s kár is volna két párhuzamos munkában osztani meg az erőket ugyanazon helyeken. Ez az érv tökéletesen helytálló, mihelyt a különállást kapcsolatmegszakítással vesszük egyértelműnek, amit a püspöki kar határozata most már úgyis kizár. Csakugyan merész kezdeményezés volna, ha most valaki nálunk az egyházközségek mellett s azoknak figye-

lembevétele nélkül megint új, országos hálózat kiépítésével próbálkoznék.

Ahol tehát egyházközségi szervezet már van, ott a katolikus akciónak ehhez kell valami formában csatlakoznia, de úgy, hogy voltaképpeni célja: a világi apostolkodás, az esetleges téves vágányra jutott egyházközségi formalizmus által meg ne akasztassék. Ahol pedig egyházközségi szervezet még nincs, oda kellene törekedni, hogy az mindjárt kezdetben a katolikus akció apostolkodási szellemében alapoztassék meg.

Magában a felépítésben a két elvnek: az egyházközségeknek és az átfogóbb, országos szükségleteket is figyelembe vevő s országos mozgalmakat előkészítő társadalmi akciónak egyesítésére kétféle út kínálkozik. Az egyik az, hogy az egyházközségekkel kapcsolatban mindenütt azonnal társadalmi, helyi szervezeteket is létesítünk, amelyek adott esetben lehetnek materialiter azonosak is az egyházközségekkel, de formailag különböznek tőlük, szélesebb a célkitűzésük és ahol lehet, jobban előtérbe állítják a világi elemet. A másik út az, hogy az egyházközségeket úgy, ahogy vannak, egyúttal az egyházmegyei és országos katolikus akció-központok által indított társadalmi mozgalmak helyi szerveinek tekintjük. Mindkét módozat megvalósítja a püspöki kar által kívánt „kapcsolatot".

Az első esetben az egyházközségek tagjai egyúttal a helyi katolikus akció tagjai lennének s emez az egyházközségnek mintegy kitágítása, kiterjesztése, extensiója lenne. Még az elnökség is nagyjából ugyanaz lehetne a kettőben, de a társadalmi szervezetnek, az actio catholicának munkaköre szélesebb, működése társadalmibb, egyesületszerűbb lenne. A gyakorlatban ez olyfélekép festene, hogy esetleg ugyanaz az egyházközségi tanácsülés, amely a plébános vezetése alatt a szorosan hitéleti és plébániai ügyeket letárgyalta, mindjárt ott a helyszínén átalakulna katolikus akció-bizottsági gyűléssé s a világi elnök veze-

tése mellett (ahol ez lehetséges) a társadalmi akciók megtárgyalására térne át.

A másik esetben a kapcsolat még szorosabb volna: egyelőre minden szervezeti megkülönböztetés nélkül az egyházközség maga látna el minden helyi katolikus mozgalmat s csak éppen a központi tető-szervezethez való kapcsolódása révén válnék társadalmi jellegű (nem-hierarchikus) mozgalommá.

Talán úgy lehetne ezt a kétfajta elgondolást egyesíteni, hogy falvakon s ahol kevés az önálló cselekvésre, mozgalomindításra alkalmas, egyházilag teljesen megbízható világi értelmiség, a második, nagyobb helyeken az első módozatot alkalmazzuk.

Mindkettőben lényeges azonban a társadalmi jellegű központi szervhez való csatlakozás. Mint egyházi szervek az egyházközségek kizárólag az illetékes egyházi hatóságok igazgatása alatt maradnak; amennyiben azonban egyúttal társadalmi szervezetekként is működnek, ezirányú tevékenységük a megfelelő központi (egyházmegyei és országos) szervezetekhez kapcsolódik; e központok az egyházi hatóságok felügyelete alatt és irányítása mellett, de formailag társadalmi, egyesületi alapon dolgoznak.

A katolikus akció lényeges céljait így is el lehet érni; az egyházközségek országos tanácsa (ha ilyen létesülne) már nem volna szigorúan egyházi jellegű szervezet, mert hiszen ilyen országos szervezeti formát az Egyház alkotmánya nem ismer és az egyes egyházmegyékben is joga van a püspöknek arra, hogy az egyházközségeinek társadalmi tevékenységét valamely általa választott s jóváhagyott katolikus társadalmi központtal kösse össze. Ekkor tehát oly országos szervezetünk volna, amelynek van központja, országos tanácsa, vannak egyházmegyénként felállított egyházmegyei tanácsai s vannak működő egységei: az egyházközségek mint egyúttal társadalmi szervek. Ez a megoldás a Mészáros prelátus által nagyon helyesen érvényesített pénzügyi s adminisztratív nehézségeket is legszerencsésebben küszöbölné ki: az

egyházközségekben alakult s azokra épített katolikus akció üzemköltségeinek fedezésére maguktól az egyházközségektől lehetne várni némi hozzájárulást.

A kérdésre, melyik legyen az a tető-szervezet, amely az egész országos katolikus akciót irányítaná, szintén megoszlanak a vélemények. Apponyi Albert gróf s mások a meglevő országos jellegű katolikus szervezetekre utalnak: minek újat csinálni, mikor van régi, többféle is. Ezt a gondolatot elvben alá kell írnunk mindnyájunknak, mégis mihelyt a megvalósításra gondolunk, akadályokba ütközünk. Meglevő, nagy katolikus központjaink ugyanis évek óta legcsekélyebb hajlandóságot sem mutatnak arra, hogy a katolikus akció céljainak s feladatainak értelmében passzivitásukból kilépjenek. Amíg erre őket kényszeríteni nem lehet, a gyakorlatban csak egy megoldás kínálkozik: az ad hoc felállítandó központ, amely legtermészetesebben úgy alakulna ki, hogy az egyházközségek (akár mint ilyenek, akár mint egyúttal társadalmi szervek) maguk alakítanak társadalmi mozgalmaik irányítására hivatott egyházmegyei központokat, ezek az egyházmegyei központok pedig együttesen küldenek ki országos, központi intézőbizottságot.

Úgylátszik, ez az elgondolás felel meg legjobban a katolikus akció eszméjének is, a szükségleteknek s a különleges magyar helyzetnek is, és azoknak a kívánalmaknak, amelyek a felvetett kérdés körül felhangzott hozzászólásokból eredményként leszűrhetők.

*

Majdnem a szervezeti formánál is fontosabb azonban, hogy a katolikus akció szellemét széles körökbe bevigyük s ahol még csak most ébredezik, hatalmas, lángoló akaratttá felszítsuk. Az angol közmondás szerint „not measures, but men", nem rendszabályok a fontosak, hanem az emberek; ez annyiban nagyon igaz, hogy a legszebb elgondolások sem érnek sokat, ha nincsenek hozzá tetterős, lelkes, ügyes és alkotni tudó emberek. Egy Prohászka többet tesz a magyar kato-

likus élet fellendítésére, mint ezer paragrafus és jogszabály. Egy agilis plébános vagy káplán, egy talpraesett világi apostol, jobban felrázza a szendergő kedélyeket, mint a legszebben megépített, de lélekkel el nem töltött szervezet. A szervezet is lényeges, de a lélek a még szükségesebb.

Ezért legfontosabb feltétele a katolikus akció eredményességének, hogy lelkes és kipróbált emberek álljanak mögötte, akik látják az akció szükségességét, akarnak is segíteni a bajokon és van hozzá ügyességük, gyakorlati érzékük, munkabíró rugalmasságuk. Nagy pesszimizmus volna azt hinni, hogy ilyen embereink nincsenek. Viszont nagy optimizmus volna azt hinni, hogy mindenki ilyen, akin a dolog sikere múlik.

Vannak kényelmes embereink, akik mihelyt a maguk ellátása biztosítva van, nem szeretnek bajokról még csak hallani sem és fagyos, lekicsinylő mosollyal hűtenek le maguk körül is minden szökellni vágyó energiát. Vannak, akik a többletmunkától fáznak s túlterheltetésről panaszkodnak akkor is, ha alig tesznek valamit. Vannak kétbalkezes emberek, akiknek semmi sem sikerül s azért azt hiszik, másnak sem sikerülhet. Vannak, sajnos, nagykvalitású, pompás tehetségű embereink is, akiknek azonban a magánélete, az egyéni céljai, a körülményei nem kelthetnek a katolikus táborban bizalmat. A világi hívek tömegeiben is vannak, akik csakúgy lángolnak már a buzgalomtól s a vágytól, hogy sereggé szerveztessenek, de vannak még elérhetetlen, megnyeretlen, közömbös és alvó masszák is: értelmiség, munkásság, falusi nép köreiben egyaránt.

Az ébresztés és öntudatrakeltés munkájának pillanatig sem szabad megpihennie, még a felébredtek megszervezésének munkája mellett sem. Viszont természetesen az egészséges szervezkedés maga is ébreszgetés, öntudatnevelés. Igy minden feltétel megvan s minden arra utal, hogy a katolikus akció előkészítessék s meginduljon. Más nem kell hozzá, mint a katolikus Magyarország talpraállításának s megszilár-

ditásnak szenvedélyes vágya, tiszta szándék, világos elgondolás, a kellő erők útnakindítása és komoly, férfias akarat.

Megvan-e ez az akarat? Ez az egyetlen, döntő és — sajnos — eldöntetlen kérdés.

A Katolikus Akció kapunyitása elé.

A magyar püspöki kar napirendre tűzte a Katolikus Akciót. Az eddigi, tétova, nem mindenben tervszerű, többnyire csak részleges és esetlegesen kialakult katolikus szervezeti élet rendszerezését. A magyar katolikus társadalmi összefogásnak intézményes megépítését...

Katolikus Akció! A Magyar Kultúra büszkén emlékszik arra vissza, hogy ő *adott legelsőnek és leghatározottabban hangot ennek az új szükségességnek,* XI. Pius pápa sürgető kívánságának.

De a Magyar Kultúra volt az is, amely arra figyelmeztetett, hogy a Katolikus Akció nevével sok mindent lehet kifejezni és sok mindent lehet éppen eltakarni is. Nem elég, ha a jelszót kiadjuk, és nem elég, ha bizonyos kereteket felállítunk. A keret kell, de a keret nem ad életet. A legjobb szándékú, legnemesebb, püspöki célkitüzésű Katolikus Akció is puszta szó maradna, ha vagy a közvetlen vezetőkben nem volna meg a megfelelő akarat és koncepció, vagy a csatlakozók tömegeiből hiányoznék a lelkes, együttérző s egyetértő akarat.

A magyar Katolikus Akció előtt háromféle eshetőség áll. Kitűzheti a zászlót, mint már annyiféle szervezkedés megtette, hangoztathat jelszavakat s aztán rövid mozgolódás után ráléphet a tespedés, a papiros-szervezetek csendes kimúlásának ösvényére. Remélhetjük, ez nem lesz a mi esetünk.

A másik elgondolhatóság, hogy egy lesz a sok közül. Jámbor kis összeállás, iroda, adminisztráció, egy-két szép felvonulás, egy-két értékes részleteredmény. Láttunk már szépen, nagyon szépen, sőt fénye-

sen indult katolikus szervezeteket, amelyek ide siklottak le. Kezdeni könnyű, folytatni nehezebb, befejezni legnehezebb. Már így is érdemes volna Katolikus Akciót csinálni, ezzel a kilátással; mert ez is sokkal több, mint a semmi. De hogy nem elégítené ki sem a hozzáfűzött várakozásokat, sem a valóságos szükségleteket, az is bizonyos.

A harmadik lehetőség a legszebb és legkívánatosabb: hogy a Katolikus Akció csakugyan komoly és erőteljes megmozdulás legyen; az alvó óriásnak talpraserkenése, milliós tömegek ébredése s munkába állítása. A magyar katolicizmusban szunnyadó értékek napvilágra hozatala. Az égető kérdéseknek széles méretezésű, sorozatos, következetes, bátor kezdeményezésű, okos és bölcs megoldása. Az egymásra találás óriási művészete. A célkitűzések abszolút, maradéktalan tisztázása. Az eszközök szakszerű megválasztása. A cselekvésnek győzni és nem pepecselni akaró megindulása. Elhanyagolt, elfeledett, eltaposott jogok visszavívása. Elodázott, vagy talán soha kellőképpen észre sem vett társadalmi feladatok nyiltszemű meglátása. Karitász terén, szociális téren, gazdasági téren, művelődési téren, hitbuzgalmi téren. Iskolaügy terén, egyesületi élet terén, sajtó és irodalom terén, közerkölcs terén, családvédelem terén. Nem hadsereg az, amely nem veszi észre az újabb és újabb támadásokat, akadályokat, nehézségeket; amely csak a tegnapi napirend zavartalan újralebonyolításában látja feladatát. Nem hadsereg, amely a maga keblén belül is felsőbb parancs nélkül is, ki nem küszöböli önmagából az álmosságot, eszméletlenséget, ideáltalanságot, széthúzást, tétlenséget.

A hadsereggel való példálódzás, azért ne ijesszen meg senki idegeskedőt. A Katolikus Akció nem harcra készül abban az értelemben, hogy a felekezeti békétlenség szítója akarna lenni. Nem is vehető komoly emberszámba, aki a katolikusokat ilyesmiről vádolni merészeli. A mi felünkön sohasem az volt a baj, hogy türelmetlenek vagy békétlenek voltunk volna. Ellen-

kezőleg: olyan türelmes és olyan békés csapat voltunk, hogy sokszor inkább aludtunk, mint éltünk és még a vánkost is ki engedtük lopni a fejünk alól. Jogaink védelme, igazságaink érvényesítése nem jelent okvetlenül harcot vagy békétlenkedést. S mi nem is szorulunk erre. Nem ott a mi fő bajunk, hogy mások hogyan terjeszkednek vagy hadakoznak, talán miellenünk is, vagy a mi kárunkra; nem fontos! A mi legfőbb bajunk csakis a mi tétlenségünk, szervezetlenségünk, saját, belső feladataink hihetetlen elhanyagolása, káros észre sem vétele. A mi bajunk az, hogy tízezrével vannak katolikusok, akik azt sem tudják, mi a katolicizmus. Mi a történelme, mik az erkölcsi erői, mik a társadalmi s nemzeti értékei. Hogy nem érdeklődtek a saját bajaik iránt, évtizedes és évszázados mulasztásokon nyugodtan szenderegtek, ha nem maguk vágták a lábuk alatt a fát. Itt akar a Katolikus Akció cselekvésre lépni, „hadakozni", ha s ahol kell.

Hisszük, hogy azok, akiket a Püspöki Kar bizalma ennek a nagyjelentőségű, korszakalkotásra s történelmi cselekvésre hivatott mozgalomnak élére állított s akik közt ott látjuk a magyar katolikus életnek nem egy tevékeny munkását, meg fogják érteni feladatuknak történelmi nagyszerűségét. Hogy roppant feladatok megoldása vár működésükre. Hogy vállukra Mussolini-stílű munkák s problémák nehezednek. Hogy elsősorban az ő koncepcióiktól, lendületüktől, okos és szívós munkájuktól függ a magyar katolicizmus társadalmi testületként való feltámadása, élete, jövője. Hogy a püspöki kar a nagy megtiszteltetéssel és nagy kitüntetéssel együtt mondhatatlan felelősséget is ruházott át rájuk. Hogy a sokszor csalódott, sok szép kezdeményezésből és sok fényes névből kiábrándult magyar katolikusok tömegei újult, tágranyílt bizalommal várják tőlük a liberális korszellem okozta kis és nagy katolikus Mohácsok romjainak eltakarítását, egy hitközönyös és antikatolikus évszázad romboló, rothasztó, homokkal elfuttató munkájának helyrehozatalát, az

ébredő és ébredni akaró magyar katolicizmus komoly és mindenre kiterjedő fellendítését.

Ide ész kell. Ide akarat kell. Ide meglátás kell, elgondolás, tervszerűség. Ide nagy férfiak minden agysejtjének, minden izomerejének megfeszítése kell. S ide kegyelem kell és áldás onnan felülről, a minden jóságnak Adójától. S mindezeknek alapjául: ide az a sziklaszilárd meggyőződés kell, hogy a katolicizmus és egyedül a katolicizmus erőteljes talpraállításától várhatunk minden kibontakozást, minden erkölcsi regenerációt, minden nemzeti meggyógyulást, minden társadalmi kibontakozást, minden szépnek, igaznak, jónak, békének, szeretetnek, rendnek, erőnek, fellendülésnek, virágzásnak, boldogságnak, megújulásnak kiindulását.

Nem pepecselő egyesület az, amit a Katolikus Akciótól várunk, hanem XI. Pius jelszavának megvalósítása: Krisztus békéje a Krisztus országában!

A katolikus akció problémalátása.

A püspöki kar meghirdette a katolikus akció megindítását. Felfigyelt az ország s most mindenki azt kérdezi: mi is hát közelebbről az a katolikus akció?

Erre a kérdésre nem is olyan egyszerű a felelet. Katolikus akción sokan különböző dolgokat értenek. Némelyek szerint a katolikus akció egyszerűen annyi, mint világi apostolkodás. Mások szerint annyi, mint katolikus szervezkedés általában. Ismét mások, az olasz katolikus akció lemásolását látják a katolikus akcióban. Hivatkoznak arra, hogy a pápa is bizonnyal így érti a katolikus akciót, hiszen ezért csinálta meg így és nem máskép Olaszországban.

Hogy ezzel az utóbbival kezdjük: nem szabad felejteni, hogy a pápa kétféleképpen sürgeti a katolikus akciót. Az egész világnak szóló megnyilatkozásaiban, pl. az *Ubi arcano*-ban inkább csak bizonyos elvi, általános és ezért csak alapvonásaiban leszögezett akciót sürget, mely a részleteket illetőleg az egyes ország-

gok szükségletei szerint alakulhat, és ezért pl. kifejezetten jóváhagyta a boroszlói egyházmegyének az olasz Azione Cattolica szerkezetétől jelentékenyen elütő tervezetét. Olaszország katolikus akciójának viszont a pápa, mint Olaszország prímása, egészen részletesen kidolgozott alkotmányt adott, amely bizonnyal az olasz néplélek, az olasz viszonyok, igények, lehetőségek szemmeltartásával létesült s e viszonyok változtával ismételten módosult is. Nincs semmi okunk arra a feltevésre, hogy az olaszországi katolikus akciót minden részletében mint egyedül lehetséges és feltétlenül követendő mintát kelljen követnünk, ha katolikus akciót csinálni akarunk.

A fenti meghatározások egyébként részben túlságosan szűkek, részben túlságosan elnagyoltak. Nem minden katolikus szervezkedést szokás katolikus akciónak nevezni s a világi apostolkodás gondolata sem fedi egyszerűen a katolikus akciót. Katolikus akción a kialakult fogalmak szerint mindenekelőtt 1. társadalmi katolikus szervezkedést szoktunk érteni, a merőben politikai mozgalmaknak egyfelől s a merőben ájtatossági mozgalmaknak s egyesületeknek másfelől való kizárásával; 2. átfogó, egy egész országra és annak minden olyan katolikus szükségletére kiterjedő szervezkedést, amelyet társadalmi (tehát nem szigorúan lelki és egyházi) úton lehet kielégíteni. Minthogy tehát átfogó, összefoglaló jellegű, társadalmi szervezkedésről van szó, természetes, hogy a katolikus akciónak mint tető-szervezetnek fel kell használnia a meglevő és megfelelő szervezeteket is, tehát elsősorban az egyesületeket és az egyházközségeket. Nem is szabad ezeknek önkormányzatát és szabad mozgását akadályoznia, mert hiszen nem ezeknek kiszorítására, egy szervezetbe olvasztására létesül; hanem igenis egységbe vagy legalább megfelelő összhangba kel juttatni a különböző kezdeményezéseket. Azonkívül, hogy valóban átfogó szervezet legyen, ki is kell egészítenie ezeket, ki kell szélesítenie a szervezkedést, főleg oly országokban, amelyekben, mint nálunk, a kato-

likus társadalmi egyesületek a hitéletet élő katolikusoknak is csak csekély (bár igen értékes) részét ölelik fel, az egyházközségek pedig, leginkább a társadalmi tevékenység terén, a legtöbb helyen alig jutottak még túl az embrionális állapoton.

Ha így fogjuk fel a katolikus akciót, mint átfogó, minden társadalmi feladatra kiterjedő, nagyvonalú katolikus szervezkedést, első pillanatra szembeötlő, hogy ez a mozgalom hatalmas munkateret ölelhet magába és ha okosan csinálják meg, egy-egy ország katolicizmusának felvirágoztatásában egyenesen korszakalkotó jelentősége lehet.

*

A katolikus akcióban mindenekelőtt az újkori katolikus életnek egyik nagyjelentőségű és szükségkövetelte megnyilatkozását kell felismernünk. Megállapítható, hogy az Egyház ma, és már úgy a francia forradalom óta, sokszázados életének egyik legválságosabb fordulójára ért. A katolikus akció nem kevesebbre látszik hivatva lenni, mint arra, hogy azt a roppant és végzetes hiányt pótolja, amely a forradalom előtti, lényegében középkori egyházfejlődésnek az államok demokratizálódása által beállott megszakadásával jött létre; hogy az Egyházat kiemelje abból a bizonyos fokig így mondhatjuk: légüres térből, abból az újkori katakombai helyzetből, amelybe a régi rend megszűntével s az új rend kialakulása révén jutott az állammal, a társadalommal, a hivatalos kulturális és gazdasági élettel való viszonylatában s amely helyzetnek tulajdoníthatók az újkori Egyház történetében mutatkozó sorozatos és nagyon érezhető vereségek.

Az Egyház külső élete Nagy Konstantin óta sok tekintetben szinte összenőtt az államéval. Nemcsak élvezte a fejedelmek, tehát az akkori államhatalom támogatását, hanem számos intézményében és szinte egész élete folytatásában erre a támogatásra is rendezkedett be. Demokráciára nem volt szüksége, mert demokrácia akkor még és egészen a nagy francia for-

radalomig Európában úgyszólva nem volt. Nem a tömegek intézték a maguk sorsát, hanem a fejedelmek intézték a tömegek életét. Az Egyház természetszerűleg úgy érezte, hogy külső szilárdsága és fejlődése ebben a helyzetben biztosítva van, amíg a fejedelmi államkormányzat nagyjából a kereszténység talaján áll és az Egyházat a közélet, a társadalmi és művelődési élet, a jogrend és az erkölcsi rend alapjának ismeri el.

Ez a helyzet azonban hirtelen, szinte robbanásszerűen megváltozott a francia forradalom óta azokban az országokban is, amelyekben az Egyházat a XVI. századbeli hitújítás nem tolta végleg háttérbe. A forradalom utáni demokratikus kormányok és államberendezések lényegileg ugyanarra az alapra helyezkedtek a katolicizmussal szemben, mint már régebben a protestáns többségű országok: az Egyházat alig tekintették többnek, mint tiszteletreméltó, magántársaságnak, amelynek jogait inkább megtűrték bizonyos történelmi és méltányossági alapon, mint elismerték, de amelyet a kultúra, az élet, az erkölcs és az államvezetés terén semmikép sem tekintettek többé alapvető és iránytszabó tényezőnek. A forradalmak szülte demokrácia csaknem mindenütt az egyházellenes elemeket vetette felszínre, akik aztán nemcsak a kormányzati hatalmat, hanem az ezzel irányítható kultúra tendenciáit is az Egyház ellen irányították. Az iskolák, egyetemek, parlamentek, a sajtó, az irodalom egymásután lettek a racionalizmus, sőt a radikalizmus fellegvárai; a katolicizmust széles tömegek szemében lehetett türelmetlen gyűlölség tárgyává tenni.

Még ma, a forradalmi egyházellenesség és nyílt vallásüldözés lelohadta után is vannak országok, amelyekben a katolikus Egyház helyzete egyes vonatkozásokban valósággal rabszolgai. A sorozatos egyházüldözések csaknem valamennyi európai államban, a katolikus többségűekben is, az egyházrablások (szekularizációk) rendszere, a kereszténységellenes törvényhozás (polgári házasság, válás, az oktatás laicizálása

stb.), bizonyos társadalmi intézmények (halottlhamvasztás, a vallásellenes és erkölcsellenes agitáció szabaddátétele stb.) mind csupa nyilt hadüzenet voltak a régi, középkori gondolattal: az Egyháznak uralkodó és iránytszabó hivatottságával szemben. Az egyházi eszme és hatalom alól magát emancipált újkori gondolat már a forradalmat követő napoleoni korszak intézkedéseiben, pápa-elhurcolásaiban, püspök-bebörtönzéseiben, majd a kultúrharcok, bádeni egyházviszályok, svájci Sonderbund-háborúk, osztrák Los von Rom-mozgalmak, szabadkőműves törekvések és más radikális, egyházellenes kezdeményezések egész sorában tört utat magának és a XIX. század folyamán nem egyszer mutatott olyan kísérleteket, amelyek a katolikus Egyházat egyenesen a nem létező, számba egyáltalán nem vehető alakulatok színvonalára szerették volna lesüllyeszteni.

A teljesen új helyzetnek tünete volt az is, hogy a katolicizmus úgyszólva azokban az országokban tudta szellemi, jogi és anyagi birtokállományát úgy-ahogy megtartani, amelyekben a végső elnyomás ellen való védekezés révén hirtelen felismerte a politikai szervezkedés szükségességét és demokratikus, parlamenti eszközökkel kényszerítette rá az egyházellenes irányokat támadásainak mérséklésére (a német Centrum, a hollandi s a belga katolikus párt, az ír katolikusok politikai szervezkedése O'Connell óta, az osztrák keresztény-szocialista párt, nálunk a Néppárt stb.).

Ahol a katolikusok hirtelen megszervezett politikai erőt, vagy éppen sajtót is tudtak az egyházellenes irányzatok egyeduralmával szembeállítani, ott a süllyedés és elnyomatás menete egyszerre megtorpant, ott az Egyház, most már egészen más alapon, mint még a XVIII. században, demokratikus eszközökkel találta meg a helytállás és külső érvényesülés módjait. Ahol ez nem történt, vagy nem történt kellő eréllyel (Olaszország, Franciaország, Portugália, Mexikó, Spanyolország stb.), ott a felülkerekedő világnézeti destrukció pozdorjává zúzta az évezredes katolikus

intézményeket, lábbal tapodott mégoly megszentelt jogokat is. Ott, mint Franciaországban, a katolikusok egész roppant heroizmusa, szentjeinek, tudósainak, íróinak, költőinek, papjainak, püspökeinek, szerzeteseinek, apácáinak minden imponáló erkölcsi fölénye sem tudta megakadályozni a végromlást. Bebizonyosodott, hogy a mégoly színvonalas belső katolikus élet, pasztoráció, hittudományi stúdiumok stb. nem elegendők a külső pozíciók tartására, hogy oda társadalmi és közéleti akció is kell.

A XIX. század végzetes veszteségei a legtöbb országban talpraszólították a katolikusokat, akik kezdték belátni, hogy a régi eszközök magukban véve éppenséggel nem elegendők többé a katolicizmus védelmére, erőinek és szabad mozgásának kifejtésére. Az élesszemű XIII. Leóé, az utóbbi három évszázadnak kétségtelenül legnagyobb pápájáé az érdem, hogy a katolikusoknak ezt az újkori viszonyokhoz alkalmazkodó szervezkedését hatalmas elvi indításokkal erősítette, irányította, tudatosította. Hiszen mint a már vatikáni fogságban és külső jogfosztottságban megválasztott első pápának, neki saját személyén és helyzetén kellett éreznie a tökéletesen megváltozott viszonyokat, megtalálnia az utat a külső, közjogi támaszoktól megrabolt pápaság szellemi hatalmának új ösvényeken, társadalmi és demokratikus eszközökkel való érvényesítése felé. Az ő fejében született meg a katolikus akció gondolata is, bár az akkori viszonyok ennek a nagy, leói gondolatnak teljes kiérlelésére még semmiképpen sem voltak alkalmasak. Az ő útmutatása szerint és az ő sürgetésére azonban az egész világon megindult, lassan és céltudatosan, a katolikus intézményeknek saját lábukra állása, az Egyháznak a különleges és teljesen újszerű splendid isolationban feltündöklő társadalmi önállósodása.

A helyzetből adódott, hogy ez az önállósodás elsősorban politikai téren indult meg, hiszen ezen a téren fenyegetett a legnagyobb és legközvetlenebb veszély. De már a nagy pápa látta, hogy a politikai mozgal-

mak az újkori katolikus feladatoknak csak egyik része lehetnek és hogy ezeknek sikere érdekében szükség van a katolikusoknak minden irányú, kultúrát, gazdasági helytállást, társadalmi életet magában foglaló szervezkedésére. Csakugyan már az ő uralkodása alatt nagy arányban megindult a katolikus kultúrális és egyesületi élet kifejlődése, a katolikusok rálépése az önsegély és önvédelem útjára. Ennek az új útra lépésnek eredménye lett az a tagadhatatlanul bámulatos virágzás, amelyet a katolicizmus azóta a legtöbb országban a maga közéletileg elnyomott, vagy legalább félretolt helyzetében is kifejtett. A minden gazdasági és közjogi előnyök birtokában levő, állami és profántársadalmi intézmények mellett ott van ma is mindenütt a részben anyagi eszközeitől is megfosztott katolicizmusnak bámulatos szervezkedése mindenféle irányban, ott van a legújabbkori katolicizmusnak az a mindenkép csodálatra méltó fellendülése, amely már nem a felülről kegyelt és támogatott, hanem merőben alulról, saját gyermekeinek lelkéből és verejtékéből kisarjadt katolikus életnek erőteljes és ezernyi megnyilvánulása.

*

Mindazonáltal ennek a pompás erőfeszítésekkel és eredményekkel tündöklő katolikus újjáéledésnek minden nagyszerűsége mellett meg kell állapítanunk, hogy a katolicizmus a világnézetek és irányok harcában ma még mindig völgyvonalban halad, még mindig legalább *annyi a romlás, mint az örvendetes eredmény* s minden bámulatos vívmánnyal szemben ott vannak a legalább ugyanakkora újabb és újabb vereségek, félreszoríttatások, térvesztések. Minden Newman-i, Montalembert-i, Windthorst-i, Bourget-i, Prohászkai és Chesterton-i lendületünkkel mindössze azt értük el, hogy nem süllyedtünk még mélyebbre, hogy sok ponton meg tudtuk állítani a rombolást. De attól még nagyon távol állunk, hogy a katolicizmust az újkori közéletben, közfoglalkozásban, társadalmi érvényesü-

lésben az őt megillető polcra emeltük volna vissza. Ennek a tételnek igazolására itt most nem kell kitérnünk. Elég, ha a közgondolkozásnak a sajtó által való irányitottságára és a katolikus gondolatnak ebben a mindennél fontosabb feladatkörben való, sokszor siralmas inferioritására utalunk. A legközelebbi feladat tehát csak ez lehet: megkeresni a módokat, hogy a katolicizmus további süllyedését megakadályozzuk, erőteljes belső fejlődésének a külső érvényesülést is az őt megillető mértékben visszaszerezzük.

Ebben van a katolikus akciónak történeti jelentősége. Pótolnia kell azt, ami eddig hiányzott: a merőben politikai és merőben hitbuzgalmi szervezkedés mellett a társadalmi szervezkedést. Az eddig is meglevő, értékes katolikus erők tervszerű és céltudatos összefogását. A közvetlenül csak lelki és hierarchikus egységként élő katolikus társadalomnak társadalmi, tehát társadalmilag is megfogható és társadalmilag is szerepelni tudó egységbe való kovácsolását. Az értékes katolikus készségek és erők rendszeres bevonását ama társadalmi feladatoknak állandó munkaközösségébe, amelyeket sem a hierarchia, sem a papság, sem a politikai vagy merőben egyházi jellegű szervezetek egyedül megoldani nem tudnak, vagy csak igen nehezen és fogyatékosan tudnának.

A protestáns felekezetek és a zsidóság ennek a társadalmi szervezkedésnek a terén, meg kell vallanunk, messze előttünk járnak. Nem is csoda, hogy sikereik óriásiak, ha a közfelfogás túlnyomórészben az ő elveik és jelszavaik szerint igazodik, ha az államok sokkal több (talán be nem vallott, de érezhető) tisztelettel és figyelemmel kísérik az ő követeléseiket és igényeiket, mint a mieinket. Ezt az ő egyházszervezetüknek és alakulásuknak kezdettől fogva demokratikus jellegéből könnyen megérthetjük, de abból is, hogy ők eredetüktől fogva mint ellenzék, mint sokszor üldözött és elnyomott kisebbség léptek a síkra, ami évszázadok óta hozzánevelte s hozzáiskolázta őket a demokratikus és társadalmi eszközökkel folytatott

érvényesülési harchoz, a folyton újból eléjük tornyosuló akadályok szívós leküzdéséhez, a sikernek csakis a társadalmi összefogás által való reményléséhez. Az ő történelmi és természetrajzi helyzetük egyenesen ráutalta őket arra, legalább a katolikus többségű országokban, amire minket évszázadokon át éppenséggel nem utalt rá: a társadalmi szervezkedésre. Ők megtanultak szemközt úszni az árral, amikor az ár minket még vitt magától. Most, hogy az ár szembefordul velünk, őket viszi magától, minket nem. Ők azonban már a megszokás és a sikerlátás alapján tovább is fenntartják társadalmi szervezkedésüket és ennek révén szinte diktálják a közéletnek az elveiket, az ő akaratukat. A ma széltében divatos jelszavak, elvek, gondolatok feltűnő arányban vallanak a felekezetek harcának leltárára, mint eredeti forrásukra. Ők hozzá tudták szoktatni a világot, hogy az ő igényeiket respektálja s ma-holnap ott tartunk, hogy úgyszólva már csak azok a jogaink tekinthetők biztosaknak, amelyekhez hasonló jogaik nekik is vannak: iskoláink, egyházi vagyonunk azért élnek viszonylagos biztonságban, mert a protestánsoknak is vannak iskoláik és van egyházi vagyonuk, s ők meg fogják tudni védeni ezeket. A mi gyengeségünknek egyik oka éppen az, hogy saját híveinknek is igen nagy része ma már protestáns és zsidó módon gondolkozik házasságról és egyháztekintélyről, halotthamvasztásról és államegyházi felsőbbségi jogokról, egyházi vagyonról és szekularizációról, inkvizícióról és a művészet szabadságáról, dogmatikus vallási türelemről és közös zászlószentelésekről és ezer más dologról. Híveinknek elég nagy része époly idegenül, sőt ellenségesen áll a komoly katolikus állásponttal szemben, mint az Egyházon kívül állók és talán épúgy irtózik minden egyházi befolyásoltatástól, pl. a sajtó terén, mint amilyen boldog öntudatlansággal hajlítja fejét és szívét a másik oldalról jövő befolyásoltatások elé.

Ha ezekből a szemszögekből nézzük a katolikus akciót, mint amely hivatva volna a katolikusokat

végre visszaadni önmaguknak, kiemelni a katolikus-ellenes befolyásoltatások bűvköréből, ráébreszteni a saját hitvallásuk művelődéstani, bölcseleti, gazdasági és főleg világnézeti felsőbbrendűségének tudatára, szerves munkára fogni össze a rendelkezésre álló, értékes erőket és munkakészségeket és aztán nagyvonalú katolikus akcióprogram keretében indítani meg a belső-külső katolikus reorganizáció roppant munkáját, akkor a katolikus akciót csakugyan mint a végső órában jött nagyszerű gondolatot kell üdvözölnünk és szinte csak azon szabad tünődnünk, nem túlságosan szép és felséges cél-e az, amit így magunk elé tűzünk? Hiszen itt nem sokkal kisebb dologról van szó, mint bizonyos fokig ugyanannak a lendületnek megismétléséről, amely a népvándorlás korában Európát a pogányságból kiemelte és kereszténnyé tette és nem sokkal kisebb dologról, mint amikor a katolicizmus páratlan nekifeszüléssel a Szentföld visszahódítása végett borította föl Európát szent lelkesedés tüzébe.

Arról van szó, hogy az Egyházat mint közéleti és társadalmi tényezőt a megváltozott, demokratizált világban a maga társadalmi erejének teljes összefogásával vissza tudjuk-e állítani arra a magaslatra, amelyen másfélezer éven át az azóta nagyjából megszűnt külső támogatás erejénél fogva állott?

*

Súlyosbítja a feladat nehézségét, de emeli időszerűségét és nagyszerűségét is az a körülmény, hogy az Egyháznak ma nemcsak érvényesülnie kell, mint minden korban, hanem egészen újszerű, nehéz feladatok megoldására kell vállalkoznia, elsősorban a szociális téren.

Ez magában megint oly súlyos feladat, hogyha az Egyháznak minden régi dísze és közhatalmi pozíciója rendelkezésére állana, még akkor is szinte meg kellene rettennie tőle. Egy levitézlett, megkorhadt, erkölcsileg megbukott liberális-gazdasági szerkezet recsegése-ropogása között kell új gazdasági rendet kon-

struálnia. A két végzetes véglet: a liberális kapitalizmus és a szocialista kommunizmus tébolyodott kapkodásai, kétségbeesett tobzódásai közt kell kivezető utat mutatnia egy jobb, egészségesebb és békét biztosítóbb szociális rend és társadalmi szerkezet felé. A Quadragesimo anno felmutatja ennek a gyökeres társadalmi átalakulásnak alapelveit és legfőbb szabályait. De a részletező program még nincsen készen s még a megvalósítás első kísérlete előtt is rengeteg tanulmányt, kitermelő fejmunkát és megtanácskozást igényel. A társadalmi kérdésnek úgyszólva minden mást hátterbeszorító sürgőssége miatt ez a feladat is a katolikus akcióra, vagyis egy-egy ország egész katolicizmusa társadalmi erőinek és értelmiségeinek összefogására utasít.

A liberalizmus minden belső csődbejutása ellenére csökönyösen ragaszkodik uralmához, a mammon és a tőke ezernyi kiépített erődjének birtokához; a másik oldalon pedig az internacionálék nagy gonddal és rengeteg elmeéllel kidolgozott, bárha alapjukban elhibázott, de alakilag kész programpontokkal vágnak rá minden felmerülő társadalmi részletkérdésre. Egyedül azok, akiknek az igazságot, a megoldást, a gyógyulást kell hozniok, állanak ma még szinte csak ott, hogy azon tanakodnak: tanakodjanak-e a megoldásról, teremtsék-e meg azokat a kereteket, amelyek közt a katolicizmus is részt kérhet a programok felvetésében, meghallgattatást követelhet és irányító szerepet igényelhet egy új és jobb társadalmi rend kialakításában. Krisztus küldetésének és életrevalóságának századok óta nem adhatta oly tündöklő igazolását az Egyház, mint azáltal, hogy ezt megteszi. Szabad-e ölbetennie kezét és értetlenül, idegenül és cselekvés nélkül néznie egy világnak gazdasági és vele együtt társadalmi, sőt erkölcsi és vallási összeomlását? A katolikus akció egyik legszebb és legnehezebb feladata lesz a társadalmat visszavezetni az emberi és keresztényi szolidarizmusnak rég elhagyott útjára, oda, ahol

egyedül lehet végét vetni Mammon-isten emberáldozatok hekatombáit követelő uralmának, gyilkos osztályharcának, milliók elkeseredett és Istent káromló lánccsörtetésének.

Történelmi feladat, lenyűgözően szép és mégis elengedetlenül szükséges vállalkozás!

*

De nem lehetetlen-e ez a vállalkozás? Megengedi-e a katolikus egyházjog a katolikus szervezkedésnek azt a nem szigorúan egyházi és hitbuzgalmi, hanem inkább társadalmi módját, amelyre a katolikus akció céloz? Mielőtt a nagy munka megindul, nem lehet felesleges ezt a kérdést is tisztázni. A katolicizmusnak isteni rendelésen nyugvó hierarchikus egyházszervezetét sokan talán úgy értik (és ebben az értelmezésben bizonyos fokig egyházhűségüknek zsinórmértékét látják), hogy az Egyházban két réteg van: a hierarchia és a hívek; az előbbinek joga és kötelessége, hogy vezessen és parancsoljon, az utóbbié, hogy engedelmeskedjék, semmi más.

Az Egyház bajain a fejüket törni, a megoldás módozatait keresni, tanakodni és kezdeményezni kizárólag a püspökök és legföllebb még a papok joga és kötelessége. Szerintük a világi katolikusnak az a feladata, hogy egyszerűen tudomásul vegye a felsőbb elhatározásokat, hallgasson és szót fogadjon. Szava nincs, még tanácsadó értelemben sem; gondolata lehetőleg ne legyen. Megerősítette ezeket az „igazhitűeket" a laikusoktól való irtózásukban nálunk a régebbi autonómiai mozgalmaknak szerencsétlen és elhibázott iránya is: az a mód, ahogy akkoriban egyesek a világi katolikusoknak a katolikus mozgalmakba való bevonását elképzelték és ahogy az Egyház demokratizálása címén mindjárt hamisítatlan protestáns egyházszervezeti elvek követését hozták javaslatba. Az újabb vidéki egyházközségi mozgalom is sokszor azért akad meg, még pedig jószándékú papokon is, mert úgy tapasztalják, hogy a polgárok az egyházközségben

nem mindig apostolkodási területet látnak, hanem alkalmat arra, hogy egyházkormányzati jogokat ragadjanak magukhoz és nagy garral „leszavalják" a papjukat. Mint az a tiszántúli egyházközség, amely a hivatalos elnökségi lista helyett mindjárt kezdetben az ellenzéki listát szavazta meg, amelyen legelől világi elnökül az a jegyző állt, aki soha a templomba be nem tette a lábát.

Azonban bármily hibásak és bármennyire elítélendők a világi katolikusok részén az említett visszaélések és félrecsúszások, a laikusoknak ez a csaknem teljes szenvedőlegességre ítélése a katolikus életben ma már semmikép sincs helyén és egyházjogilag megokolatlan. Nincsen helyén, mert rengeteg hasznavehető erőt és szolgálatrakész buzgóságot lök a tétlenségbe s az Egyháztól való elidegenedésbe; s megokolatlan, mert az említett bajokat és kinövéseket megfelelő intézkedésekkel meg lehet előzni s meg lehet szüntetni, és sohasem szabad a kinövéseket mindjárt azzal gyógyítanunk, hogy az egész fát kivágjuk. Az Egyház isteni alkotmányában semmi alapja sincs annak a felfogásnak, amellyel időnkint és helyenkint találkozunk, mintha az egyházkormányzatnak merő egyházi diktatúrának kellene lennie és abban nem juthatna szerep és nagy szerep a katolikus hívek: az alsópapság, a szerzetesek és világi katolikusok cselekvő közreműködésének is. Még pedig nem csupán a végrehajtás területén.

Ahogyan az alsópapság maga voltaképpen nem hordozója az Istentől rendelt egyházkormányzati hatalomnak (mert ez csak a püspököket illeti) s az évezredes egyházi gyakorlat mégis igen messzemenőleg megosztja az alsópapsággal az egyházkormányzás feladatait, úgy az Egyház alkotmánya szempontjából semmi sem állja útját annak, hogy a külső, társadalmi akciók kitervezésében és lebonyolításában világi katolikus erők bizonyos fokban és megfelelő ellenőrzés mellett ne szerepeljenek cselekvő irányban. Sőt az egyháztörténelem tele van olyan esetekkel, amikor a hierar-

chia és maga a pápaság még a legfontosabb és legéletbevágóbb egyházkormányzati jogokat is, pl. a püspökök kijelölésének jogát, átengedte világi fejedelmeknek, akik elvégre szintén csak egyszerű hivők voltak.

Az Egyházi Törvénykönyv ma is sürgeti az egyházmegyei zsinatokat, tehát az alsópapság (és szerzetesség) gyakori bevonását az egyházkormányzati tanácskozásokba, bárha csak tanácskozó joggal. Azonkívül az egyházjog megtűri és fenntartja a kegyúri intézményt, amely szintén lényeges egyházkormányzati jogokat ad át bizonyos ellenszolgáltatások fejében világiaknak. Ha egy tegnap megkeresztelkedett, zsidóból katolikussá lett földesúr holnap már plébánost prezentálhat, bajos volna belátni, miért lenne az orthodoxia jele, azt kívánni, hogy a hierarchia a világi elemnek (s az alsópapságnak) az Egyház társadalmi feladatai terén tanácskozó, indítványozó s jóváhagyás esetén végrehajtó szerepet ne juttasson. *A merőben felülről való kormányzás,* az alsóbb erők meghallgatása nélkül, lehet magában véve kényelmesebb, lehet bizonyos körülmények közt s a munkára szólítandó hívek megfelelő kiválogatása és beiskolázása nélkül veszélyes is, de a kinyilatkoztatás forrásaiból, *Szentírásból és hagyományból nem mutatható ki, hogy elvben ez volna a helyesebb, vagy éppen az egyedül helyes egyházkormányzati módszer.* Az Egyház szellemével nem ellenkezik a demokratikus elem bevonása az Egyház felvirágoztatásának munkájába, csakhogy ennek a demokráciának nem szabad a hierarchia *fölött* vagy a hierarchia *ellenében* jogokat igényelnie. Nem szavazó, döntő s uralkodó demokrácia ez, hanem engedelmes demokrácia, ahhoz hasonlítható, mint mikor egy családban az apa a feleségét s érettebb gyermekeit is bevonja valamely családi kérdés megtárgyalásába, anélkül, hogy a végső döntés jogát kiadná kezéből. A több szem többet lát elvét a hierarchikus Egyházban sem teszi semmiféle isteni jog tárgytalanná.

Ezt az engedelmes demokráciát, amely a társadalmi cselekvésben is bizonyos viszonylagos függetlenséget s önállóságot jelent, a katolikus akció azért sem nélkülözheti, mert különben megszűnik egyfelől társadalmi szerv lenni s másfelől a mozdulataiért, kezdeményezéseiért a felelősséget közvetlenül maga viselni. Már pedig mindkét szempont fontos dolog. Amit a katolikus akció tesz, azt nem a hierarchia mint ilyen teszi, még akkor sem, ha élén legfelül a hercegprímás vagy más püspök áll is.

A hercegprímás és a püspöki kar tagjai voltaképpen kettős szerepléssel vesznek részt a katolikus akció irányításában: 1. mint megyéspüspökök, mindegyik kizárólag csak a maga egyházmegyéjének területén a legfőbb irányítási és felügyeleti tisztet gyakorolja a katolikus akciónak az ő egyházmegyéje területén lejátszódó összes megnyilvánulásai felett és 2. mint a katolikus akció társadalmi szervezetének magas funkcionáriusa (országos elnöke vagy ügyvezető elnöke, illetve egyházmegyei egyházi elnöke) egyúttal társadalmi, egyesület-vezetői funkciót végez. Ennyiben van tehát valamelyik püspöknek, mint a katolikus akció ügyvezető elnökének nagyobb szerepe a magyar katolikus akcióban, mint a másik püspöknek, holott szigorúan hierarchikus alapon egyik püspöknek a másik egyházmegye területén semmivel sincs több intézkedési joga, mint bármely káplánnak. A katolikus akció társadalmi jellegének ez a kidomborítása nehezebben lett volna megvalósítható a tisztán egyházközségi, országos szervezkedés keretében, mert az egyházközségek magukban véve nem társadalmi, hanem szigorúan egyházi tömörülések és minden cselekedetükért az Egyház (a plébános, mint ilyen) s felső fokon a (nemcsak ellenőrzést gyakorló, hanem az egyközségeket szigorúan véve egyúttal kormányzó) egyházi főhatóság is felel. Már pedig a katolikus akciónak rengeteg olyan feladata lehet és van, amely elsősorban társadalmi akciót igényel és ennek keretében

alkalmasabban bonyolítható le, mint hivatalos vagy félhivatalos egyházkormányzati úton.

Hogy csak egy példát említsünk: a halotthamvasztó mozgalmak ellen való tiltakozás, vagy bizonyos katolikus jogok védelmére irányuló kezdeményezések kifelé egészen másképp hatnak s a közfelfogásra egészen más benyomást tesznek, ha egy nagy, összefogó társadalmi szerv lép fel érdekükben, mintha ezt csak a hierarchia egyedül teszi. Merthogy csak ezt említsem, a tömegerő megnyilatkozásával azok a tényezők is komolyabban szoktak számolni, amelyek az Egyházzal szemben közömbösek vagy akár ellenségesek. Az Egyház tehát csak önmagát erősíti vele, ha híveinek társadalmi szervezkedését, a katolicizmusnak társadalmi szervvé való tömörülését helyesli és előmozdítja.

Mégis a mértéket és módot illetőleg, amely szerint a hierarchia a rajta kívül álló tényezők (alsópapság, szerzetesség, világiak) enemű szervezkedését s akcióját megvalósítani kívánja, bizonyos részletek még mindenesetre megállapítandók és ezen a téren mutatkozik a katolikus akció szervezésének legelső nagy, belső problémacsoportja.

*

Történelmi pillanatok előtt áll a magyar katolicizmus. Hogy aztán a nagyszerű elgondolásnak mekkora mértékben felel majd meg a valóság, az természetesen sok részleges körülményen fog múlni; hiszen a legszebb elgondolás is elsikkadhat egyes szervezeti hibákon is, meg az embereken is. Mindenesetre áll, hogy a katolikus akció megindításával a magyar püspöki kar tanuságát adta annak, hogy nem ijed meg a célkitűzés merész lendületétől, bátor és komoly akarásától. Most már csak az kell, hogy akiknek kezébe a zászló rúdját letette, érezzék át hivatásuk történeti nagyszerűségét s a katolikus tömegek örömmel és nagy cselekvőkészséggel álljanak a kibontott zászló alá.

A végső cél lelkesítse őket a kezdet s a folytatás nehézségei közt. A végső cél, amelyet XI. Pius pápa jelmondata fejez ki: Krisztus békéje, Krisztus országában!

Micsoda és mit akar a Katolikus Akció?

A Katolikus Akció a katolikusoknak *templomon kívüli, társadalmi, átfogó szervezkedése,* abból a célból, hogy a világiak is részt vegyenek a katolikus ügyekről való gondoskodásban, az Anyaszentegyház védelmében s fejlesztésében, hozzászólás, tanácsadás és közreműködés alakjában, az egyházi felsőbbség irányítása mellett.

Miért van szükség erre a Katolikus Akcióra?

Katolikus Akcióra vagyis rendszeres, céltudatos, összefogó katolikus cselekvésre szükség van, mert nélküle mi, katolikusok, *olyanok vagyunk, mint az oldott kéve.* A templomban ugyan találkozunk, de azonkívül nem, vagy alig; közös ügyeinket meg nem beszéljük, bajainkat meg nem tárgyaljuk, a kölcsönös segítés módjairól nem is tanácskozunk. *Nem tudunk egymásról, nem nyujtunk egymásnak segédkezet.* Igy aztán hiába vagyunk számbeli többség, hiába vagyunk az ország lakosságának közel 70 százaléka, valóságban *kisebbség vagyunk,* mert nincs egységes szavunk, nem tudunk egységesen fellépni, még egységes felfogásunk sincsen a magunk ügyeiről.

Katolikus Akcióra szükség van, mert mi, magyar katolikusok, igenis *élni akarunk.* Aki nem szervezkedik, az ma lemarad, háttérbe szorul, azt élni sem engedik. A magyar katolikusság senkivel sem akar háborúskodni, de *jogai vannak,* amelyeket elfelejtettek s amelyeket meg kell védeni. A magyar katolikusságnak *szava van a nemzethez,* van mondanivalója s van féltenivalója is. Mint a magyar mult legdicsőbb történeti emlékeinek hordozója, mint a legszebb kulturális és hazafias teljesítmények letéteményese, a magyar katolicizmus továbbra is *vezető szerepet kíván vinni az ország szolgálatában* és felvirágoztatásában,

valamint a nemzetet fenyegető veszélyek elhárításában, amint tette ezt 900 éven át. Erre azonban csak úgy vállalkozhatik, ha tömörül, ha azonos gondolkodású s akarású egyének hatalmas egységévé szerveződik, s nem mint *széthulló parányok forgószele,* hanem mint *tömör egység* indul el országmentő s országépítő munkáira. Ezért van szükség a Katolikus Akcióra.

Katolikus Akcióra szükség van, azért is, mert a többi vallások hívei *mind régóta megszervezkedtek* és széleskörű autonómiát, felekezeti önkormányzatot élveznek. Lehetetlen állapot, hogy csak egyedül a katolikusoknak ne legyen meg az a vallási önkormányzatuk, amelyet a katolikus Anyaszentegyház alkotmánya megenged, t. i. a Katolikus Akció. Lehetetlen, hogy csak éppen az ország kétharmadánál is több magyar katolikusság, Szent István, Szent László, a Hunyadiak, Pázmányok, Széchenyi Istvánok és Prohászka Ottokárok egyháza ne élvezze azokat a jogokat, a szervezettségnek azokat a jótéteményeit, amelyeket a magyar nemzet bőkezűen megnyitott még pl. a szerb görögkeleti felekezetnek is.

Katolikus Akcióra szükség van, mert a hányatott magyar társadalomnak szüksége van a mi munkánkra. Irtózatos, lázas forrongásban ég a világ, válságok sorozatában vergődik a termelés, anarkiába fúl a gazdasági élet. Mi tudjuk, hogy ennek a szociális világzűrzavarnak legmélyebb okai világnézetiek; mi tudjuk, hogy a halódó s életképtelenné vált liberális tőkeuralom épúgy nem tudja megoldani a jelen s a jövő gondjait, mint a mindent felforgatni vágyó marxista és kommunista lázálmok. Egyedül az evangéliumi közösségérzetén épült új társadalmi rend, az, amit XI. Pius halhatatlan körlevele, a „Quadragesimo Anno" hirdet, hozhat megváltást, egyensúlyt, békés és összhangzatos társadalmi életet, minden becsületes dolgozni akarónak nyugodt megélhetést. Ennek a nagy tervnek fokozatos megvalósítása azonban katolikus összefogást igényel, sok tanácskozást és tanulmányt, közös eligazodást és közös cselekvést.

Katolikus Akcióra szükség van, mert a hivő hadállásokat elsöpréssel, végveszéllyel fenyegeti az *istentelenek világszervezkedése.* Moszkva nem pihen s aknáit kiépíti a katolikus többségű országok felé is (gondoljunk pl. Spanyolországra!). Az istentagadás táborának aknavetői itt sürögnek már a közelünkben is; ezer mesterkedéssel, a nyomor felhasználásával, igyekeznek a lelkeket hithagyásra, istentagadásra, szovjeterkölcsre csábítani. Ha a szervezett lélekmérgezéssel nem állítunk szemben szervezett védelmet, úgy lehet, hogy majd a saját gyermekeink fognak egyszer ősi hitünk ellen támadni. Akinek szemében drága kincs a hit, az erkölcs, a haza, aki nem akarja, hogy egyszer nálunk is levegőbe röpüljenek a templomok s romba dőljön a Krisztus keresztje, az álljon be a sorba, a Katolikus Akció zászlaja alá!

Katolikus Akcióra szükség van, mert közéleti, társadalmi, művelődési, közerkölcsi téren olyan *feladataink vannak,* amelyeket csak vállvetett munkával oldhatunk meg. Veszedelemben van a *házasság* szent intézménye, s a magyar *család:* nekünk kell azt elsősorban megmentenünk. Veszedelemben a *közéleti tisztesség,* az *önzetlen hazaszeretet,* a *tiszta erkölcs;* ha mi meg nem mentjük, vajjon ki menti meg? Megoldatlan kérdéseink vannak az *iskolaügy,* a *sajtó,* a *népművelés* és *népgondozás* terén; ha mi meg nem oldjuk, majd mások oldják meg, de nem a mi elveink szerint. *Szociális feladatok,* nyomorenyhítés, népfelvilágosítás, a *süllyedő osztályok megmentése,* a *magyar ifjúság jövőjének kérdései:* mind csupa sürgős és szent kötelességek, amelyeket első helyen nekünk kell munkába vennünk. Ezt azonban mind csak közös erővel, egységes terv szerint tehetjük. Ezért kell Katolikus Akció.

Katolikus Akcióra szükség van, mert *maga a Pápa Őszentsége hív fel minket* vállvetett munkára az Anyaszentegyház érdekében. Ma már nem elég, ha a papság feszül neki az egyházvédő s egyházfejlesztő feladatoknak; ma már a *világiak* szervezett közreműködésére, a világiak apostolkodására is szükség van.

A papság csekély számú, s befolyása csökkent; szava, hangja nem hatol el mindenhová, ahová kellene. Azonkívül a legderekabb papság sem láthat mindent, tudhat mindent, igazodhatik el magától mindenben. Miért ne támogassák a világi hívek is a Krisztusország fenntartásában, védelmében, terjesztésében? Miért ne hozzák el az Egyház támogatására ők is a java értékeiket: gondolataikat, tapasztalataikat, terveiket, szaktudásukat s mindenekelőtt szeretetüket s buzgólkodásukat? Az Egyház voltaképpeni kormányzatát ugyan Krisztus Urunk a püspökökre bízta, nem a világiakra; de hiszen itt *nem is arról van szó, hogy a világi hívek az egyházkormányzatot rántsák magukhoz.* De indítványt tenni, tanáccsal, tapasztalattal, segítéssel, közremunkálással támogatni a papságot igenis szabad és kell a világi híveknek is. *Ma jobban, mint valaha.* Ezt akarja a Pápa, Krisztus helytartója s az ő kívánsága *szent parancs és kedves kötelesség* minden igaz katolikus szemében.

Katolikus Akcióra szükség van, mert az Egyház *élő test,* Jézus titokzatos teste, ahogy az Apostol nevezi; az élő testnek pedig az akció, a *tervszerű életműködés a fenntartója.* Működés nélkül, akció nélkül a test *halott.* A Katolikus Akció be akarja vonni a sokszor ellanyhult, *tespedő katolikusokat* is az eleven és éltető munkába; cselekvőkké akarja villanyozni az eddig *alvó és szunnyadó katolikus erőket.* Azt akarja, hogy élő és életet sugárzó energiák járják át az eddig tétlen tagokat is és valamennyiben kivirágoztassák a kegyelmi, természetfölötti, krisztusi élet teljességét. Ne tetszhalott, mozdulatlan, érzéketlen s életképtelen tömeg legyünk, hanem ősrégi erők és ifjúi lelkesedés fűtötte egyetlen nagy „akció": *Cselekvés,* és ennek a cselekvésnek nyomában hamarosan boruljon új, tavaszi pompába a magyar katolicizmus kilencszáz éves fája, nagymultú s nagyjövőjű koronája! Isten dicsőségére, Anyaszentegyházunk örömére s a megpróbáltatások tüzében vívódó nemzet igazi, teljesértelmű feltámadására!

Ki az, aki ebben a szent és nemes akcióban résztvenni nem akar? Ki az, aki félreáll ott, ahol minden erőre, minden cselekvőkészségre, minden becsületes katolikus magyarra, férfiúra, nőre, öregre, fiatalra szükség van?

Az Actio Catholica történeti fejlődése.

Actio Catholica mindig volt. Az apostolok térítő munkája, Európa krisztianizálása nem ment a világiaknak a munkába való bekapcsolása nélkül. Az emberek krisztianizálása után a középkorban az államot krisztianizálták, ami szintén Actio Catholica volt. *A gazdasági életben* is megtaláljuk az Actio Catholica nyomát. Ezen a téren is igen jelentős eredményeket értünk el már eddig. A gazdasági céhek gyönyörű intézménye szintén Actio Catholica volt. Az Actio Catholica megnyilatkozása volt katonai téren a keresztény lovag, aki a gyöngéket és ártatlanokat védi. Maga a szerzetesi intézmény is Actio Catholica, mert a legtöbb régi rendben csak szerzetesi fogadalmat tett világiak működtek. Amit az apácák végeznek, az is Actio Catholica. A kultúrát megtaláljuk a katolikus egyetemen, ahol nemcsak papok, hanem világiak is tanítottak. XVIII. században legyöngült a katolikus Egyház, mert az állam kihasználta a maga céljaira.

Ezután következett a XVIII. század végén és elején a legszomorúbb korszak, amikor papokat gyilkoltak le és deportáltak. Ebben a korban lámpással kellett keresni a világiakat, akik odaálltak az Egyház mellé. Itt is, ott is feltűnt egy-egy magános meteor. A meteorok lassan szaporodtak. Az Egyház válságának legszomorúbb korszaka következett aztán el 1870 szeptember 20-án, amikor elfoglalták a pápai államot és a pápa a Vatikán foglya lett. Ekkor volt félezer év óta a katolikus Egyház legnagyobb pápája, aki azt mondotta: Most nincs a pápának állama, pénze, hadserege, világi hatalma s ezért a hitre és szeretetre építette fel a harmadik Szent Péter-bazilikát. A pápa adta ki a pa-

rancsot, hogy azt a sok hitet és szeretetet meg kell organizálni, nem a feudalizmus alapján, hanem a modern lélektan segítségével.

Az Actio Catholica csak lassan fejlődött, XIII. Leó után sok idő telt el, míg XI. Pius újabb nagy lendületet adott a mozgalomnak. Hogy miért telt el ennyi idő, annak is megvannak az okai. Egyik oka a katolikus közgondolkozás. *Még a papok egy része sem látja eléggé tisztán borzalmas nagyságát és komplikáltságát a feladatoknak.* A másik oka a papok kevés száma. Sok a hivő és kevés a pap. Nekünk nem az a bajunk, hogy kevesen vagyunk, hanem az, hogy sokan vagyunk, olyan sokan, hogy nem tudjuk híveinket pasztorálni. A problémák tömege vár megoldásra, hogy a katolicizmus ezen a téren megállja helyét. Tanult katolikusokra van szükség, de, sajnos, a katolikusok 95 százalékánál az a helyzet, hogy hétpecsétes könyv számukra a magasabb katolikus kultúra. *Ha van még jelszó, amellyel ezt az országot meg lehet menteni, az az Actio Catholica jelszava. Itt nemcsak vallási, hanem nemzeti ébredésről van szó,* arról, hogy a fizikai nyomort, az erkölcsi nyomort, családjaink lezüllését, gyermekeink romlását, a lelkeket eltöltő rengeteg társadalmi feszültséget megoldjuk a felséges krisztusi principiumok alapján.

Az Actio Catholica tehát történelmi gondolat és elindulás. A szentséges Atya indította el a Szentlélek Úristen sugallatára. Hogy mi lesz belőle, ma még megmondani nem lehet. Csak sejtjük s az események is csak sejtetik, hogy igen fontos határjelző kövek lesznek és *nemcsak a ma problémáit, hanem évszázadokra kiterjedő akciót kell megoldani.* Talán mi nem is érezzük és látjuk tisztán a kibontakozást, de folytatják utódaink évszázadokon keresztül. Az egyház ma demokratikus tömegeire akar támaszkodni. Megépíti a spirituális bazilikát a bankok páncélszekrényei nélkül. A magyar népnek újból Szent István örökébe kell lépni és a mai generáció az új generációkon keresztül az Actio Catholicában fogja a harcot megvívni.

A modern bálványok ledőltek. A szabadkőművesség, a marxizmus megbukott. A kapitalizmus, a liberalizmus sírjánál állunk. Az Úristen csodálatosan döntötte fel ezeket a bálványokat. Tabula rasat teremtett az ember számára, hogy megcsinálja a katolikus ébredésen keresztül a keresztényi világnézetet. Minden szisztéma megbukott, csak a katolicizmus nem. A nemzet jövőjének történelme az Actio Catholica.

Katolikus Akciónk kiépítéséhez.

A Katolikus Akció korszakalkotó gondolatának középpontjában a pápai körlevelek alapján tudvalevőleg a világiak bekapcsolása a hierarchikus apostolkodásba áll. Alapelve kettős: egyrészt az Anyaszentegyháznak szüksége van a papság munkája mellett a világi katolikusokéra is, mert az Egyház csupán a papsággal minden mai feladatát megfelelően megoldani nem tudja s másrészt a világiaknak is joguk és szent kötelességük, hogy ne hagyják a kereszténység ügyének ellátását s előmozdítását pusztán a papokra, mintha az nekik nem volna épannyira a szívük ügye, vagy mintha ők a hitélet s a katolikus művelődés védelme, terjesztése és fejlesztése terén nem volnának cselekvő közreműködésre hivatalosak és alkalmasak.

Csakugyan mindkét alapelv lényeges és elmellőzésük súlyos hiba lenne. Hogy a kereszténység ma nemcsak a papok munkájára szorul rá, hanem a világiak segítségére is, alig szorul kifejtésre, bár bizonnyal kevesen vannak, akik ennek a rászorulásnak a méreteit és sürgősségét teljes fokban átéreznék. Az Egyház és a kereszténység addig nem érhetnek jobb napokat, nem teljesíthetik komolyan és tökéletesen feladatuk jókora részét, amíg a világiak apostolkodása úgyszólván csak jelszó és exhortatív szóbeszéd s a világiaknak az eddiginél sokkal nagyobb arányú bevonása az apostolkodásba szervesen meg nem történik. Ettől pedig ma még nagyon távol vagyunk!

Majdnem minden országban felhangzik a panasz, hogy nagy a paphiány s még ahol (mint nálunk) a papjelölteket néha tucatszámra utasítják is vissza, mert hogy a szemináriumokban nincsen több hely s több papi állás sincs megszervezve, kétségtelen, hogy még mindig rengeteg feladat marad az egyházi életben megoldatlan, mert megfelelő számú munkás nincsen hozzá. Hiszen az egyházi munka ma a szorosan vett pasztoráció mellett magába ölelné a modern eszmeterjesztés és egyházvédelem óriási súlyú feladatait is, a társadalmi szervezkedést, a sajtót és irodalmat, a tudományos intézményeket, a rádiót, filmet, színházat, művészetet, a törvényhozás eszmei irányítását, a kereszténységnek a szociális és közéleti téren való érvényesítését, a munkásmozgalmakat, a társadalom szociális újjászervezését. Ezeknek a munkálatoknak ma kilenctized része vagy egyáltalában hiányos még, vagy olyanok fáradnak benne, akik erre csak mellesleg érnek rá, akiknek ezer más munkájuk mellett alig marad erejük és figyelmük ezeknek a feladatoknak megfelelő mozgatására.

Vannak azonban országok, amelyekben a papok száma még a szorosan vett lelkipásztori munkákra is túlságosan kevés. Nemcsak Délamerikának valamennyi állama ilyen, nemcsak a missziós területek mind ilyenek, hanem Európában is számos ország, bizonyos fokig Magyarország is; hiszen nálunk még az Alföldön, a Tiszántúlon, a Dunántúlon is nagyszámú olyan község van templom és pap nélkül, amelybe nemcsak néhány száz, hanem néha ezer és ezernél több katolikus hivő tartozik. Az ilyen országokban a papság számának lehető szaporítása tulajdonképpen elemi parancs volna. Azonban még a szorosan vett lelkipásztorkodás terén is sokkal kevesebb pappal lehetne beérni, ha legalább azokat a munkákat, amelyeket nem okvetlenül papnak kell végezni, amelyeknek elvégzése sem cölibátust, sem teológiai tudást, sem felszentelést nem igényel, az eddiginél jóval nagyobb mértékben vállalnák el a világi apostolok.

Ilyen munkák volnának: a szervezés, családlátogatás, egyesületi vezetés, oktatás, beteggondozás, a betegek lelki előkészítése a szentségek vételére, sajtóterjesztés, népművelés, sőt az adminisztrációnak és egyházi vagyonkezelésnek nem egy gondja, ami ma legtöbb esetben az amúgyis kevés számú papságra háramlik. A világiak nagyobbfokú közreműködése főleg három okból marad el: vagy azért, mert nincs elég lelkes, világi vállalkozó, vagy mert ezek a világiak lelkületileg és szakszerűség szempontjából nincsenek eléggé kiművelve, vagy mert főleg anyagi okoknál fogva tényked̈ésük az egyházi élet kereteibe szervesen nem illeszthető bele és így kisegítő tevékenységük minimális, sőt inkább csak alkalmi, átmeneti és rendszertelen.

Ez a helyzet a világi katolikusokra nézve is megalázó és nyugtalanító. A jobb érzésű világi katolikusok látják, hogy az egyházi életnek és a keresztény eszme megerősítésének társadalmi és közéleti téren ezer hiánya van s hogy ők ezeken a bajokon jelentékeny fokban segíthetnének. Tudják, hogy a pápák épp azért sürgetik a Katolikus Akciót, mert a világiak rendszeres bevonását az apostoli munkákba szükségesnek tartják. Nekik is fáj a sok hiba és visszaélés, amelyek leküzdésében segíthetnének s nyugtalanítja, megalázza őket az a tudat, hogy íme, az Egyház mégsem nyúl utánuk, nem reflektál az ő rendszeres közreműködésükre. Beéri azzal, hogy alkalmilag, esetenkint valami kis közreműködéssel, itt egy jópéldával, bátor szóval, ott egy alkalmi segítéssel tegyenek valamit ők is a nagy ügyért; de rendes és rendszeres, komoly és egész munkát ritkán mer rájuk bízni.

Viszont a másik oldalon az is tény, hogy a világiak rendszeresebb bevonása az egyházi életbe sokszor nehézségekbe ütközik, sőt sok esetben csődöt mondott már és szinte kompromittálta a világi apostolkodást magát. A világi apostolok ugyanis komoly egyházsegítő munkát csak úgy végezhetnek, ha lelkületileg és szakszerűen alaposan felkészültek erre a munkára,

épúgy, mint ahogy a papot is hosszú szemináriumi éveken át képezik ki a hivatására. Ezenkívül természetes, hogy ha hivatásszerűen végzendő, egész munkát kívánunk a világi apostoltól, akkor életfenntartásáról is gondoskodnunk kell épúgy, mint ahogy a papság életfenntartásáról gondoskodunk.

Ma is vannak ugyan hivatásszerűen apostolkodó világi segítők: kántorok, katolikus tanítók és tanárok, egyházközségi alkalmazottak, katolikus intézmények gondnokai, katolikus kórházak orvosai, katolikus lapok, kiadóvállalatok és nyomdák vezetői és alkalmazottai és ide tartoznak bizonyos fokig az egyházi vagyon kezelői, intézői, gazdatisztjei, alkalmazottai is. Ma is tehát egész kis hadsereg eszi az Anyaszentegyház kenyerét és dolgozik többé-kevésbbé az ő érdekében. Azonban ki mondhatná, hogy ezek mind apostolkodásnak tekintik a feladatuk teljesítését? És ki mondhatná, hogy ezeket valahol előzetesen kiképezték, megnevelték erre, hogy valaki ellenőrizné, továbbképezné, szilárdítaná őket az apostolkodás szellemében?

Ezeken a hivatásszerűen segéd-apostolkodásra rendelt embereken kívül azonban még rengeteg katolikus volna alkalmas a világi apostolkodás munkálataiban való rendszeres segítésre. Vajjon ki gyüjti őket össze? Ki foglalkozik az egyes egyházközségekben mutatkozó jóakaratok összefogásával, az illetők rendszeres lelkiéleti, hitvédelmi és hittan, valamint gyakorlati (szónoki, szervezői, írói stb.) kiképzésével? Legtöbbször senki. Azok után nyúlunk — ha nyúlunk —, akik önként kínálkoznak —, ha kínálkoznak. Igy azután előadódik, hogy néha éppen a legalkalmatlanabbak, a méltatlanok és legkevésbbé arravalók tolakodnak a katolikus közmunkák terén az előtérbe, esetleg önző csúszó-mászók, anyagi vagy hiúsági előnyöket lesők, tudatlanok és súlytalanok, s viszont az igazán értékes és segítésre alkalmas erők háttérbe szorulnak vagy el is kedvetlenednek.

Sokszor előfordul az is, hogy komoly és jóravaló

katolikus emberek, mihelyt valami magasabb hivatalba jutnak, vagy egészen megfeledkeznek arról, hogy katolikusok, vagy ha legteljesebb jóakarattal igyekeznek is az Egyháznak szolgálatára lenni, teológiailag és egyházjogilag annyira tájékozatlanok, oly lehetetlen dolgokat művelnek és erőltetnek, annyira nem ismerik a különbséget pl. liberális és katolikus államfelfogás, liberális és katolikus hazaszeretet között, hogy többet ártanak, mint használnak.

Az tehát a helyzet, hogy az Anyaszentegyháznak rengeteg jóakaratú segítőtársa lehetne, akiknek talán fáj is, hogy szolgálatukat az Egyház jobban igénybe nem veszi, de ez a rengeteg jóakarat legtöbbször meddően és felhasználatlanul kallódik el. Ugyanakkor, amikor ahová nézünk, csupa sürgős szükség, csupa hiány és megoldatlan feladat mered elénk!

Egy hadseregünk lehetne, de nem tudjuk megszervezni! Nem tudjuk a katonáinkat összefogni, kiképezni, felfegyverezni és munkába állítani.

Amíg a Katolikus Akció ezt az alapvető kérdést meg nem oldja, addig feladatát csak kicsiny mértékben teljesítheti s főleg: lényegében nem világi apostolság — ami a fogalma lenne —, hanem elsősorban papi munka marad. A világiak egy kicsit segédkeznek, egy kicsit résztvesznek, vagy úgy tesznek, mintha résztvennének, egy-egy alkalommal kivonulnak, talán tüntetnek is, egy-egy közös vallásos aktuson megjelennek, néha talán tanácskoznak és szavaznak is, de rendszeres apostolkodásra sem fel nem hivatnak, sem ki nem képeztetnek, sem meg nem szerveztetnek. Pedig a Katolikus Akciónak ez lenne a lényeges célja s a közszükségletnek ez a kategórikus parancsa.

*

Mi lenne hát itt a teendő? Verbuváljunk? Hozzuk össze s lajstromozzuk azokat a katolikusokat, akik több és rendszeresebb munkára is készek a keresztény élet és művelődés érdekében? Meg lehet tenni; egy

ilyen lajstrom máris valami. De csak kezdet. Mit tegyünk azután?

Képezzük ki a világi apostolokat. Mindenekelőtt lelkületileg. Nem túlságosan nehéz feladat. Aki a Manrézába el tud menni, ott bizonnyal megvetheti az apostoli lelkület alapjait. De csak alapjait, amelyeken még rendszeresen tovább kell építeni. Errenézve sincs még kidolgozott munkaprogramunk. Egyébként sok világi katolikus szerepel a porondon, akit a Manrézában még sohasem láttunk, de más hasonló szentgyakorlatos intézetben sem. Azután jönne a hitvédelmi, hittani kiképzés. A műveltebb katolikus ügynek önálló munkakörben is értékes munkása lehessen: nemcsak az óvatoskodó negativitás, hanem a pozitív munka terén. Nagy baj az, ha a világi katolikus annyira járatlan a finomabb katolikus kérdésekben, hogy mindig az a veszély, hogy ha megmozdul, félrefog, félrelép s másokat is tévedésbe visz.

Ennek a kiképzésnek csak kicsiny fokban lehet módja az önoktatás, az autodidaxis. Rendes tanfolyamok kellenének, vizsgákkal. A Katolikus Nyári Egyetem ezen a téren szerencsés gondolat volt, de talán kissé magasra nyúlt, túlságosan akadémikus jelleget keresett s azért kevés gyakorlati célt ért el. Budapesten a Katolikus Főiskolai Tanfolyam vagy hat éven át szépen dolgozott, de ott is hamarosan megérzett, hogy éppen azok nem látogatják, akiknek szükségük volna rá. Rendszeres, iskolaszerű tanfolyamokat csak az látogat, aki vagy nagyon buzgó, komoly és mellesleg: nagyon ráérő ember, vagy: aki közvetlen hasznát is látja ennek a tanulmánynak. A teológiai szemináriumban is részben azért tanulnak a fiatal papok, mert tudják, hogy ez a tanulmány egyúttal kenyér-tanulmány is, a megélhetés és többé-kevésbbé biztos jövő alapja.

Ha egyszer a Katolikus Akció sok-sok katolikus világinak tudna biztos kenyeret nyujtani, ha úgy megszervezné a katolikus sajtó, kultúra, film, rádió, művészetek, szociális élet, munkásmozgalmak stb. ezer-

nyi, ma még csak csekély mértékben meglevő intézményeit, hogy azok egyúttal biztos megélhetést jelentenének, nemcsak a központban, hanem minden nagyobb helyen az országban, akkor biztosan remélhetné, hogy a pályázók az e feladatokhoz megkívánt tanulmányokat is komolyan elvégzik és tudásukról alapos vizsgákat tenni hajlandók.

Végeredményben tehát kettőn múlik a Katolikus Akció kiépítése: megfelelő szervezői leleményességen s a szükséges anyagi eszközök biztosításán. Addig, amíg ez utóbbinak tekintetében nagyobb és bővebb lehetőség nem nyílik, természetesen a szervezői leleményesség is hiábavaló volna. S így mint alapvető kérdés nem mellőzhető annak felvetése: lehetne-e az egyházi életnek rendelkezésére álló anyagi eszközöket olyképpen szaporítani, hogy a Katolikus Akció életteljesebb kiépítéséhez megfelelő gazdasági bázist nyujtsanak?

Nehéz kérdés, melyet pár soros hozzászólással megoldani nem, csak felvetni lehet. De időszerűsége szembeszökő, ha arra gondolunk, hogy másirányú megfontolások alapján amúgy is sok szó esik ma, az egyházi vagyon helyesebb kézbevételéről s korszerű reformok révén való megvédéséről egyfelől és jobb felhasználásáról másfelől. Ha e megbeszélések során szó kerülne az egyházi vagyonnak kifejezetten célvagyonként való kezeléséről s felhasználásáról, ezzel nemcsak az örök ellenszenv és irígység hallgattatnék el, amely örökké azt panaszolja fel, miért van egy kis-, nagy- vagy középjavadalmas kezére néha elég jelentékeny egyházi vagyon felhasználása bízva, intézményes gondoskodás nélkül arra vonatkozólag, hogy ez a vagyon az Egyházi Törvénykönyv szellemében a javadalmas illő ellátásán túl csakugyan teljes mértékben katolikus közcélt szolgáljon, hanem az Egyház komoly, korszerű szükségleteire is talán jelentékeny rendelkezési alapot adna. Ezen a téren a nemkatolikus felekezetek sok tekintetben szerencsésebb helyzetben vannak, mint mi és ennek megfelelően aránylag talán

több hívüket is tudják magukhoz kötni. Természetesen a puszta anyagi lekötés még nem alapja a világi apostolkodásnak; ez legelsősorban lelkületi és gondolkozási kérdés, amely azonban az anyagi alapot szintén nem teheti fölöslegessé.

A Katolikus Akciónak, mint a világi hívek rendszeresebb, melegebb, szakszerűbb és szélesebbkörű apostolkodása keretének kiszélesítése az egyre bonyolultabb művelődési és társadalmi élet minden mezején a jövő katolicizmusának egyik legkomolyabb feladata.

A katolikus akcióról.

A katolikus akcióra való felszólítás még aránylag kevés visszhangot kapott. Ennek egyik oka az, hogy Magyarországon az Egyház és állam közt az ősi kapcsolat elvben még nem szakadt meg. Igy legalább látszólag a katolicizmus nem szorul rá annyira a világi szervezett apostolkodásra, mint egyes más országokban, főleg ott, ahol az államhatalom nem társul az Egyházzal, sőt egyenesen ellene foglal állást. Hozzájárul talán ehhez az is, hogy mi magyarok általában nem vagyunk szervezkedő hajlandóságú nép, mint például a németek. Végül megállapíthatjuk azt is, hogy a forradalmak óta annyi mindenféle keresztény és társadalmi szervezkedés, próbálkozás jelentkezett, s ezek a szervezetek aránylag oly keveset produkáltak, hogy közönségünk máris belefáradt a katolikus szervezkedés gondolatába, még mielőtt elkezdte volna a katolikus alapon való szervezkedést. Dícséretes kivétel ebben a tekintetben az Emericana, amely nagy mértékben meg tudta kapni a lelkeket.

— Viszont mégis csak nagy tévedés, ha valaki azt hiszi, hogy a katolicizmus közismert állása és helyzete Magyarországon csakugyan annyit jelent, hogy most már a világi katolicizmus megszervezésére nincs szükség. A katolicizmus közjogi és vagyoni pozíciója Magyarországon csak statikai energiát jelent, amelyet mozgási energiává nem változtatni annyi, mint a kere-

tet lassanként minden élettartalmától megfosztani. Hiszen közismert példa, hogy túlnyomó többségünk ellenére a közéletben, sajtóban és az általános gondolkozásban még mindig kisebbség vagyunk. És sérelmeinket elsősorban nem a másvallásúak, hanem saját hittestvéreink hitközönye és egyházközönye miatt nem tudjuk orvosolni. Emellett rengeteg oly modern szükséglet vetődik fel — gondoljunk például csak az egyetemi ifjúság szociális ellátására, vagy a keresztény munkásmozgalmakra — amire a régi források és keretek se fedezetet, se munkaerőt nem biztosítanak, ahol tehát csakis sokak összefogása, a szervezkedés, a világi apostolkodás segíthet. Ha az úgynevezett keresztény irányzat a magyar közéletben lassanként csaknem kifejezetten protestáns irányzattá fejlődhetik, ennek is kétségtelenül főoka a katolikus szervezkedésnek a hiánya.

— A magyar katolikus szervezkedés talán azért sem tud erőre kapni, mert helytelen ideológiával indult el és évtizedeken át legtöbben csak a protestáns, vagy legfeljebb erdélyi mintára elgondolt katolikus autonómia formájában tudták elképzelni. Az autonómiára okvetlen szükség is van, de persze katolikus szelleműre és nem szabad szem elől téveszteni, hogy a legjobb autonómia mellett is még mindig szükség van katolikus akcióra.

— Mi is hát az a katolikus akció? Sokan emlegetik, azonban kevesen tisztázzák a fogalmat. A katolikus akcióba legjobban beletekinthetünk, ha azt például Olaszországban nézzük, ahol a Szentszék közvetlen közelében és kezdeményezésére alakult meg és áll fenn. Ennek a lényege a világiak apostolkodásán van a hierarchia oltalma és irányítása alatt, de mégis bizonyos önállósággal. Egyesületi formában működik és ebben lényegesen különbözik az egyházközségek munkájától. Másrészt a gyakorlati hitéletet élő katolikusok — nem és kor szerint tagoltan ugyan — egyetemességét foglalja össze s nem néhány száz, vagy ezer véletlenül csatlakozót. Ebben különbözik a katolikus

egyesületektől. Ezenkívül még egy szintén lényeges sajátossága van, hogy nemcsak lokális és központi szervei vannak, hanem a helyi szervek közvetlenül az egyházmegyei akcióközpontba foglaltatnak össze és közvetlenül innét irányíttatnak, nem pedig az országos központból, amely az összes eddigi tapasztalatok szerint, nem tudja hosszú ideig kellő vitalitással és az egyes vidékek különleges szükségleteinek megfelelő sokszerűséggel irányítani a megyei szervezeteket és az összes tagozatokat.

— A katolikus akciónak ez a három sajátosság biztosít életerőt és mindenre kiterjedő, soha el nem lankadó hatóképességet. A vágy, hogy nálunk is létesüljön katolikus akció, már nem is puszta vágy többé, hiszen legutóbb az egri érsek úr már kötelezően el is rendelte főegyházmegyéjében a katolikus akció megszervezését. Tudomásom szerint hasonló mozgalom más egyházmegyében is előkészületben van. Az egyházi felettesek elrendelései azonban természetszerűen csak akkor érnek tökéletes sikert, ha az értelmiségi katolikus közönségben is teljes megértésre talál a gondolat. És itt vélném rendkívül fontosnak az Americana bekapcsolódását a katolikus akcióba, mint amely eddig is, struktúrája szerint is egyszerre öleli fel az ifjúi lelkesedést és vállalkozó kedvet s az öregek lehiggadt bölcseségét és élettapasztalatokon érlelt körültekintését.

A katolikus főiskolai mozgalmak — beleértve az elsők közt a Katolikus Diákszövetséget is — máris jelentős *előkészületi* lépéseket tettek az Actio Catholica talajának megdolgozására, amikor a katolikus öntudatot és a tennivágyást erősítették. Összejöveteleiken, tanfolyamaikon és előadásaikon a magasabb katolikus kérdések iránt való érdeklődést, a ma és holnap vezető katolikus társadalmának körében nagymértékben bevitték. Ezt a munkát komolyan folytatták eddig, ami az Actio Catholica sikeres megindulását már eleve is biztosítja.

Dikció vagy akció?

Alig néhány esztendős Magyarországon a Katolikus Akció s máris megszólal vele szemben a kételkedő s lekicsinylő pesszimizmus és megteremti a gúnyszót, hogy nem actio, hanem *dictio catholica*. Nem katolikus cselekvés az, amit országszerte megmozdulni látunk, hanem csak katolikus szóbeszéd, szájak járatása, üres légverdesés.

Igaza van-e ennek a pesszimista lekicsinylésnek? Talán bizonyos fokig igaza van, engedjük meg. Katolikus Akciónak még távolról sem az, aminek lennie kellene. Sokan hordják az ajkukon, akik a tartalmát talán nem is értik igazában s még kevésbbé vannak elszánva arra, hogy megvalósítsák. A pápa és a püspökök szorgalmazzák, hát ők is úton-útfélen ajkukra veszik az Actio Catholica szót, esetleg egy-egy egyházközségi megmozdulást az Actio Catholica jeligéje alatt indítanak el, a statisztika és a kérdőívek rovataiban hangzatos eredményekről számolnak be (a papiros türelmes). Valóságban pedig fáznak minden új, komoly munkától, nem bíznak abban, hogy a világiakat az egyházi mozgalmakba be lehessen vonni, nem is tesznek ebben az irányban semminemű számbavehető kísérletet.

Sokfelé az A. C.-nak a keretei halottak. Espereskerületi, egyházközségi, talán egyházmegyei szervek, amelyek megalakultak s azóta még soha meg sem mozdultak; a születésnapjuk egyúttal a haláluk napja volt. Szakosztályok — papíron: soha össze nem ülnek, soha nem tanácskoznak, természetesen nem is tesznek soha semmit. Plébánosok, akik csendesen szabotálják az A. C.-t, vagy olyan világiakat jelölnek ki benne vezető helyekre, akikkel már adva is van a teljes, dermedt tétlenség. Másutt az egyháziak részén teljes lenne a jóakarat, de csakugyan hiányoznak azok a világiak, akikre az A. C.-t rá lehetne építeni; hiszen az A. C. elsősorban a világi katolikusok részvétele lenne az Egyház hierarchikus munkájában.

Nincsenek értelmes, művelt, öntudatos, amellett talpig egyházhű katolikusaink, legalább azok között, akik vezetésre volnának hivatottak a városban, faluban, egyházközségben.

Kénytelenek vagyunk olyanokat állítani az élre, akiknek sem társadalmi súlyuk, se tekintélyük nincs, akikben semmi kezdeményező képesség vagy ami még nagyobb baj, semmi ítélőképesség nem mutatkozik; akiket tehát legföllebb dróton ráncigálva lehet szerepeltetni. Nem is dictio, hanem igazi „fictio catholica" ez, amikor csak a pap mozog valójában, a többi csak úgylátszik, mintha mozogna és másokat is mozgatna. Évtizedes mulasztások, a lelkipásztorkodásnak túlságosan templomi sablonizmussá merevedése és elüzemesedése, öntudatos, világi katolikusok kinevelésének hosszas elhanyagolása s hasonló hibák bosszulják meg most magukat ezen a sokszor végzetes és lehangoló emberhiányon.

Az A. C. elsősorban világiak mozgalma, de legbensőbben összefügg a papság helytállásával. A papságnak kell az A. C. világító elemét is éltetni, eszmékkel ellátni, irányítani és lelkesíteni. Bátran elmondhatjuk: kiváló A. C. csak ott lehet, ahol kiváló papság van. A mi papságunk e tekintetben különféle összetételű. Vannak tüzes, lelkes, önfeláldozó, minden jóra kész papjaink — hála Istennek, nemcsak a fiatalok között. De vannak a liberális korból ittmaradtak, vagy egy titkos újliberalizmus emlőjén nagyranőtt, különben jószándékú, de megmozdíthatatlan lelkek, aki a lelkipásztorkodásnak ma is inkább súlyos tehertételei, mint apostoli előmozdítói. Csodálatos paradoxonként ezek közt is vannak egyénileg igen jámbor, ájtatos, korrekt erkölcsű emberek! És vannak harmadszor alapjában jóakaró, egykor lelkes és agilis papi embereink, akik azonban korán megrokkantak, elkedvetlenedtek, kiábrándultak, amolyan koravén, lelki foghíjasok és a saját savanyúságukkal másokat is elsavanyítók. Természetes, hogy ahol a vezetés végső fokon ilyen kézben van, ott az A. C. is eleve

pangásra van kárhoztatva; ott az actio helyébe csakhamar a merő dictio lép, a várt tettek helyébe a merő szép szavak.

*

Mindazonáltal igaztalan, és igazságtalan dolog lenne a magyar Katolikus Akció egészét ezek szerint a kétségtelenül fennálló árnyoldalak szerint ítélni meg.

Mindenekelőtt abból, hogy a Katolikus Akció országos vezetősége most mindenfelé elsősorban is felrázó, zászlóbontó gyűléseket rendez s ott az A. C. célkitűzéseit, fontosságát, korszerűségét ismerteti, még nem következik, hogy az A. C. egyelőre csak szónoklatokból, dikciókból áll. Ezek a szónoklatok maguk is tettek, épúgy mint a vezényszó a csatatéren. Mert a legelső és legsürgősebb teendő a tömegek s a vezetésre hivatottak felrázása, talpraállítása, az A. C. gondolata mellé szegődtetése. E téren van a legtöbb elmaradottság, a legnagyobb hiány, tehát itt kell legelőször is akcióba lépni. Csak kívánatos volna, hogy ezek az iránytjelző, utat törő gyűlések minél több helyen tartassanak meg, az eddigi módszernél sokkal rendszeresebben, átfogóbban, kitervezettebben és néha előkelőbben is.

Ezeken a gyűléseken rendszerint két jelenséget figyelhetünk meg. Egyik: a tömegek *hihetetlen érdeklődése*, vágyakozása, szomjúsága az igért és megcsillantott ígéretföldje után, amelyként az A. C. célkitűzése a szónoklatok nyomán ott lebeg a lelki szemük előtt. A tömeg érzi, hogy ahogy van, az nincs jól s hogy nagyon sok dolog jobban lehetne, ha Krisztus elvei s törvényei szerint rendeződnék be az élet, hogy tehát a katolicizmus csakugyan hivatva van s ő van első helyen hivatva arra, hogy jobb jövőt, jobb életet teremtsen. Innen az a szinte fanatikus lelkesedés, amellyel szónoklatainkat hallgatja, az a hihetetlen türelem, amellyel túlzsúfolt, párás teremben, vagy rekkenő nyári melegben kinn a verőfényben 3—4 órahosszat áll a lábán és hallgatja szomjas lélekkel az igét.

A másik megfigyelhető jelenség: a *katolikus intelligencia meglepődése.* Az az intelligencia, amely értelmiségénél fogva többet láthat meg a Katolikus Akcióban, mint a merő ígéretek-földjét; az, amely megérti, hogy ezt az ígéretföldjét, ezt az egész A. C.-t neki kellene megteremtenie, hogy neki vannak e téren legsúlyosabb mulasztásai, hogy neki kellene a jövőben sokkal forróbban lelkesednie ezekért a célokért, dolgoznia ezek megvalósításán, szavával, példájával, cselekvéssel élére állnia az egyszerűbb népnek s a papsággal karöltve új virágzásba borítania az elszikkadt vallási életet — ezeknek a beszédeknek hatása alatt vagy lelkesedik, vagy bosszankodik, de mindenesetre találva érzi magát. Legtöbbjénél a lelkesedés talán csakhamar újra lelohad, a bosszankodók legtöbbje is elég lelki rutint szerzett már ahhoz, hogy a lelkiismeretfurdalásait hamarosan újra sikerüljön elaltatnia — talán a teremajtónál már elintézte önmagában ezt a problémát. De azért az A. C. felrázó munkája ezeknél se, azoknál se volt hiábavaló. Lelkeket átalakítani, új kötelességeket megláttatni az emberekkel, egy elhanyagolt feladatcsoportra újra ráirányozni a figyelmet csak úgy lehet, ha „opportune, importune", alkalommal-alkalmonkívül beszélünk róla, szóbahozzuk, megvilágítjuk, felszólítással, nógatással, követeléssel dolgozunk. Tíz közül nyolcról lepereg talán a szó, kettőnél azonban megragad s ha ezer gyűlésen ismételjük a szót, ez a kettő már többezret jelent.

Az Isten országa lassan épül, fáradságosan terjed, de nem lehet mondani, hogy egyáltalán nem épül és nem terjed, ha csak el nem mulasztjuk építeni és terjeszteni. Helytelen dolog tehát az A. C. igehirdetését, magvetését meddő dikciózásnak csúfolni. Nem az, annál sokkal több.

*

Az sem áll továbbá, hogy a magyar A. C. mozgalma kimerül a zászlóbontó gyűlésekben. Tény, hogy sokfelé — sajnos, nem mindenütt — az A. C. vetése

komolyan szárba szökkent. A szervezetek működnek, a keretek megelevenednek. Gyűléseket tartanak, megbeszéléseket folytatnak, hibákat s bajokat tesznek szóvá, terveket szőnek s kollektív lépéseket tesznek a bajok megszűntetésére. A tempó még lassú, a lépések sokfelé bizonytalanok, tapogatódzók; akad köztük mellélépés is bőven. Mindegy: a gyermek sem egy napon tanul meg járni, futni, versenyt szaladni.

Ne felejtsük el, milyen mélyről szálltunk mi fel, milyen tespedés, milyen liberális és közönyös világ volt itt még 20—30 évvel ezelőtt! Ne felejtsük, hogy maga az egyházi élet, a pasztoráció, a papság belső színvonala micsoda mélypontokról emelkedett vissza lassan és fáradságosan a jozefinista-felvilágosult-janzenista süllyedések után! Ne felejtsük, hogy értelmiségünket (sajnos, még papságunk egy töredékét is) milyen sajtóorgánumok nevelték s tanították közéleti kérdésekről gondolkozni! Hogy még papi és szerzetesi középiskoláink is sokáig mily óvatos csomagolással adták a katolikumot! Csoda-e, ha egyelőre sok dolog új nekünk, szokatlan terület, amelyen bizonytalanul mozgunk, amelyen még elemi kérdések körül kell tanakodnunk s így a nagystílű, lendületes, tervszerű katolikus cselekvés irányvonala még csak igen kevés emberünk lelkében rajzolódott ki?

Értelmiségünknek, még a magát katolikusnak érző s talán az A. C.-ért lelkesülő katolikus értelmiségnek is ma még csak csekély töredéke olvas és tanul katolikus dolgokat, könyveket, komoly folyóiratokat. Kevésnek vannak tiszta fogalmai a katolikus világnézetről, annak bölcseleti és hitvédelmi alapjairól, a katolikus történetszemléletről, természetbölcseletről, kultúrtörténetről. Hol vagyunk még attól, hogy katolikus értelmiségünk széles tömegeiben értelmileg megalapozott vallási öntudat, tudáson alapuló tisztánlátás, katolikus műveltség és elvszilárdság volna feltételezhető? Mindezt csak most kezdjük lassan-lassan észrevenni, pótolni, a helyzet gyökeres megjavításán a fejünket törni. Hát kívánhatja-e akkor józanul va-

laki, hogy mindez néhány éven belül tökéletesen megvalósuljon?

A tempót illetőleg épúgy lehetnek jogos kívánalmak és észrevételek, mint a módszert és tervszerűséget tekintve. De hogy egyhelyben taposunk, hogy semmi sem történik, hogy csak dictio van actio helyett: egyetemes vonatkozásban jogosan senki sem állíthatja.

S végül még egy vigasztaló, a pesszimizmusnak ellentmondó mozzanat: a hitélet újabb és újabb felpezsdülése. Ez nem A. C., de igenis feltétele s az A. C.-nak leglényegesebb alapja. Annál több lesz Magyarországon s az egész világon a katolikus kiállás, lelkesedés és cselekvés, minél több a hitbeli öntudat és hitélet: az Istenbe kapaszkodó, örök életbe horgonyzódó, Krisztus szeretetét áhító hitélet. Ha mélyre süllyedt a katolicizmus, annak is legvégső oka az volt, hogy a felvilágosodás korában megfogyatkozott a hitélet, a pasztoráció, elfagyott a Krisztus-szeretet a szívekben, az örök élet mindent túlragyogó, hatalmas gondolatai elfakultak az evilágiasság materializmusa és érzékelvűsége mellett.

Nem mondjuk, hogy ma Magyarországon a hitélet és a lelkipásztorkodás terén már mindent elértünk, még azt sem, hogy a *normálist* elértük: azt, amire okvetlenül szükség van. A hitélet és pasztoráció terén is vannak kiáltó, könnyfakasztó, borzalmas és megbotránkoztató hibák, hiányok, mulasztások. De azért mindent összevéve ezen a téren mégis csak jóval előbbre vagyunk ma, mint voltunk 20—30 évvel ezelőtt. Ma mégis nagyon sok buzgó, képzett, lelkes, agilis papunk van, kitűnő szerzeteseink; kiváló lelkipásztori központjaink. Ma templomépítés, egyházközségek létesítése, a szentségek vétele s a misehallgatás terén (hogy csak egyet-kettőt említsünk) mégis csak jelentős lépéssel előbbre jutottunk a régi állapotokhoz képest. A lelkigyakorlatok, népmissziók, Szívgárdák stb. dolgában is sok örvendetes mozzanatra mutathatunk rá. Az általános katolikus vallásossági öntudat

maga sokkal, de sokkal fejlettebb, mint azelőtt. Nem mondjuk, hogy ez viszonylagos értelemben is megnyugtató, hogy ugyanakkor nem tett volna a rossz is hasonló méretű haladást. De abszolút értelemben kétségtelen a jobbulás.

Ennek a fejlődő hitéletnek természetszerű továbbfejlődése lesz az A. C. további virágzása. Az eddig elért eredmények éppen nem jogosítanak fel a korai örvendezésre s az öntetszelgő, öndícsérő megnyugvásra; de viszont a csüggedésre vagy elkedvetlenkedésre sem. Akik a magyar katolikus akcióban csak dikciót látnak, vessenek inkább számot önmagukkal: a maguk részéről megtettek-e mindent s meg akarnak-e tenni mindent, hogy a katolikus magyarságnak ez a régóta várt ígéretes megmozdulása necsak dikció maradjon?

Min múlik a katolikus akció sikere?

Mikor Németországban a magdeburgi katolikus nagygyűlésen először dobták ki a katolikus akció jelszavát, Harnack Adolf, aki néha nagyon élesen tudta figyelni a katolikus eseményeket, ezeket a szavakat írta le a Christliche Welt-ben: „Azok után ítélve, amiket eddig a katolikus akcióban láthatunk . . ., megkockáztathatom a véleményemet, hogy amit a jelenlegi pápa a katolikus akcióval elérni akar, csak újból napfényre fogja hozni azoknak a katolikus törekvéseknek eredménytelenségét, amelyek a jelenkor nyilvános életének újjáalakítását célozzák" (Schönere Zukunft, 1933 márc. 19.). Harnack szavai nem bizonyultak valóknak, de valami igazságot lehetetlen fel nem fedezni bennük. A katolikus akció, bármennyire logikus és világos az elgondolása, bármennyire szükséges és okos dolog s bármennyire sürgetik a pápák XIII. Leótól XI. Piusig, még kevés országban váltotta teljesen valóra azokat a nagy reményeket, amelyeket hozzája fűztek. Meg leginkább talán az amerikai Egyesült Államokban, ahol a Catholic National Welfare Con-

ference igen jelentős és igen impozáns munkát végez a katolikus akció jegyében.

Lehetséges tehát, hogy a nagy akarások és vezényszavak után is homokba vesszen egy ennyire kiváló és ennyire szükséges kezdeményezés?

Hát igen s talán nem árt, ha nemcsak optimisztikus rózsaszínben nézünk magunk elé, hanem a veszélyeket is figyeljük, a sikertelenség lehetőségével és annak okaival is számolunk.

Mik hátráltathatják a katolikus akciónak, általában: minden komoly, nagy, átfogó katolikus szervezkedésnek sikerét? Három dolog: az emberek, a szervezeti formák elégtelensége s bizonyos alapvető gondolatok végig nem gondolása.

Az emberek. Mint mindenütt, úgy itt is a keretek csak keretek s azokat embereknek kell kitölteniök. Az emberek mineműségétől függ legnagyobbrészt, hogy az akció eredményes lesz-e és mily fokban. A legfinomabb autó volánja mögé odaültethetek valakit, aki autót vezetni nem tud vagy csak tökéletlenül tud s akkor a legfinomabb autó is kátyúba, árokba kerül. A legremekebb zongora is hamis akkordokat ad, ha kontárt vagy csak tökéletlen mestert is ültetünk eléje. Minél nagyobb sugarú, minél bonyolultabb s átfogóbb egy szervezet, annál több körültekintést, vezetőképességet, cselekvői és szervezői ügyességet követel s az akció sikere elsősorban attól függ, megtaláljuk-e ezeket a vezetésre hivatott embereket. Egy bank múlhatatlanul tönkremegy, ha kiváló díjnokai, de rossz igazgatói vagy osztályfőnökei vannak. Mármost minden tekintetben megfelelő vezető embereket találni a legnehezebb dolgok egyike a világon. A modern hadászat minden fejlettsége mellett a nagy német tömbben, a 60—70 millió német közül csak 6—7 igazán teljesértékű hadvezér találtatott s a monarchiában talán csak 2—3. Pedig micsoda különbség volt a háború sikere szempontjából, aközt, hogy egy Conrad vitte-e valahol a döntő szót, vagy egy Potiorek!

Ahhoz, hogy a katolikus akcióban, akár helyi

vagy egyházmegyei, akár főleg országos vonatkozásban valaki értékes szerepet játszhasson, a vezéri kiválóságoknak és tulajdonságoknak egész sora szükséges. Nem elég, ha valaki tanult, tág látókörű, megfontolt ember. Nem elég, ha ügyes és gyorsan feltalálja magát. Nem elég, ha szándékai abszolút tiszták és nemesek. Nem elég, ha charme-ja van s kitűnően tud bánni az emberekkel. Nem elég, ha jól ki tudja válogatni az embereit, a munkatársait, nem hagy ki senki értékest és nem vesz maga mellé nehezéknek ballaszt-embereket. Nem elég, ha gyorsan és jól tud dolgozni, de másokat nem tud dolgoztatni. Nem elég, ha jó bürokrata, vagy jó író, vagy jó szónok, de rossz vezető és rossz adminisztrátor. A jótulajdonságoknak egyszerre kell meglenni az illetőkben, valamennyinek együtt. Ami bizony a legritkább eset a világon.

Van, aki gyönyörűen dikciózik, de notórius semmittevő; van, aki mindent agyonüt és agyonnyom a lassúságával, meg nem értésével, határozatlanságával, a túlzó pesszimizmusával vagy, ami époly veszélyes, vagy még veszélyesebb, a túlzó optimizmusával.

Az Egyház története tele van annak elrettentő példáival, milyen végzetes bajokat okoz, mennyi jót akadályoz meg az oda nem való, hozzá nem értő s alkalmatlan emberek szereplése vezető helyeken, esetleg a legmagasabb polcon is. Nemcsak a VI. Sándorok vitték bajba és szégyenbe az Anyaszentegyházat s a pápaságot, hanem a jámbor gyengék is, a Medici pápák, a X. Leók és VII. Kelemenek, majd a fejedelmi abszolutizmus előtt túlságosan hajladozó XIV. Benedekek is... Egész országok hitélete sorvadt el, mert valamely korszakban a püspökök közt nem voltak kimagasló, vezetésre hivatott emberek. . Ma is egész egyházközségek panganak, ha az egyházi vagy világi elnök alkalmatlan, ügyetlen, kényelmes vagy hanyag, vagy nem elég agilis, vagy nem elég megfontolt, vagy az emberekkel bánni nem tud, vagy más valami lényeges fogyatékossága van.

Mármost a világi katolikusok közt nem is nagyon

csoda, ha nincs bő választék vezetésre alkalmas egyénekben. Mert hát honnan is legyen? Ki képezte őket? Ki gondoskodott arról, hogy talpraesett, vallásilag kiművelt, jellemileg megszilárdult, apostoli bizalommal eltelt s amellett ügyes, tevékeny, körültekintő, nagyvonalú, koncepciózus világi katolikusaink legyenek? Nyujtottunk-e világi katolikusainknak alkalmat arra, hogy ifjú éveik után is magasabb lelkiséget és vallási képzést szerezzenek, főleg pedig a cselekvésben és katolikus közmunkában gyakorolják magukat? A katolikus akciónak éppen az lesz egyik feladata, hogy végre-valahára képezzen ilyen katolikusokat. Viszont elindult már meglevő ilyen katolikusok nélkül szintén nehéz. Nem fenyeget-e e téren egyes esetekben minket is fojtó circulus vitiosus?

A másik fontos kérdés a *szervezeti formák* kérdése. Egy szervezetet már a csírájában meg lehet ölni azzal, hogy valamely fontos ponton elhibázzuk a felépítés stílusát. Ha pl. felülről építünk s nem alulról. Ha papiros-adminisztrációba engedjük fulladni a nemes akarásokat. Ha nem találjuk meg a módot arra, hogy a tömegeket is foglalkoztassuk, de a tanácskozásra alkalmas keveseket is jól válogassuk össze s a kivételes értékű keveseknek módot nyujtsunk arra, hogy legjobb gondolataikat hozzák elő s úrrá ne legyen rajtuk a hozzá nem értők fecsegésén és színvonalalattiságán való elkedvetlenedés.

Nagy baj, ha egy szervezetnél nincsenek végiggondolva az összes lehetőségek, s nevezetesen: ha nem történik eleve gondoskodás arról, hogy ha egy ponton a gépezet elakad vagy helytelenül működik, legyen, aki ellenőrizze, rendbe rakja, egységesítsen, gyógyítson, újjáélesszen. Hányszor indult meg már sok szépet ígérő katolikus kezdeményezés, de a helytelen elgondolás következtében csakhamar el kellett akadnia! Ilyenkor az értékesebb és eszesebb emberek, látva, hogy ebből a szervezeti hibából nincs kimenekvés, szép csendesen visszahúzódtak az ügytől, mire az lassan ki is mult. Csak azok a szervezeti for-

mák szoktak az életben beválni, amelyek egyrészt elég szilárdak s másrészt ugyanakkor elég rugalmasak.

A harmadik s bizonyos tekintetben legkényesebb feltétele a katolikus akció virágzásának: az *alapelgondolások teljessége s helyessége.* A katolikus akció elsősorban a világiak közreműködése az Egyház szolgálatában, nem pusztán parancsok és utasítások végrehajtása által, mert ehhez nem kell szervezet, hanem öntevékenység, önkezdeményezés, tanácskozások, a papsággal való értelmes együttműködés útján. Mármost ezen az alapon a gyakorlatban sokszor mutatkozhatnak nehézségek.

Ez az együttműködés mindkét részen: a papin és világin, sok önfegyelmezést követel. A világiak részén nemcsak köteles önzetlenséget, önfegyelmezést és egyházias érzést, önalárendelést a hierarchia utasítása s felügyelete alá, hanem ezenkívül kiforrott katolikus gondolkozást, katolikus kérdésekben való jártasságot és alaposságot s emellett gyakorlati szellemet igényel, amely tudja, mit lehet megcsinálni, mit nem. E tulajdonságok híján a papság csakhamar kiábrándul a világiak közreműködéséből, mert úgy látja, hogy az nem segítsége az Egyháznak, hanem akadéka, tájékozatlan dilettantizmus, vagy éppen uralkodási vágy, önérdek és hiúság vására, esetleg egyenetlenségek szítása. Ilyen segítségben természetesen kevés a köszönet. S ha meggondoljuk, hogy egyes világi katolikusaink sokszor mennyire nem képezik magukat a nehezebb, magasabb és finomabb vallási kérdésekben, mennyire járatlanok pl. a modern katolikus mozgalmak történetében és természetrajzában, mennyire távol vannak sokan még a tiszta és teljes katolikus gondolkodástól, nem is nagyon csodálhatjuk, ha sokszor még magas egyházi körökben is félelem, sőt ellenszenv alakul ki minden katolikus akció, főleg a világiaknak az egyházi élet irányításában való mindennemű közelebbi bevonása ellenében. Hiszen igaz is: inkább ne legyen katolikus akció, mint hogy rossz legyen.

De az együttműködésnek akadálya lehet a papság is: egyházi személyek, akiknek egyszerűen kényelmetlen, ha valaki esetleg akaratlanul az ő mulasztásaikra is rátereli a figyelmet, aki sürget, nógat, kezdeményez, mikor ők a nyugodt egyformaságot szeretik, a „quieta non movere" elve szerint. Ahol egyházi részen fogyatékos a törekvés a minél többre, minél jobbra, minél messzebbhatóra, ott természetesen a világiaknak sincs kedvük beállni az Egyház szolgálatába. Némely egyháziak talán túlságosan féltik a hierarchikus elvet. Pedig a megközelíthetetlen, felhőkbe burkolózó, jupiter fölény, az abszolutizmus és diktatúra talán apró körzetekben is a hierarchikus elvvel. Pedig az Anyaszentegyház isteni eredetében benne találjuk ugyan a monarchikus gondolatot, de nem a fejedelmi abszolutizmust, a minden ellenőrzés, minden más oldalról, esetleg alulról is jövő indítványozás, szóvátevés, kérés, tisztelettelteljes figyelmeztetés kizárását. Nagy, komoly szerzetesrendekben még a legfőbb elöljárónak is van admonitorja, figyelmeztetője s magának a pápának is vannak tanácsosai, bíborosai. Az Úristen az Anyaszentegyháznak csak egyetlen egy ponton ígért csalatkozhatatlanságot: a pápának, illetve az összegyháznak, de csakis hiterkölcsi kérdésekben és csak ünnepélyes, katedraszerű megnyilatkozásokban. Az egyes egyházkormányzati intézkedésekben nem ígért csalatkozhatatlanságot még a pápának sem, még kevésbbé az egyes püspököknek és legkevésbbé az egyes papoknak. A tekintély elve sem zárja ki a tanácskérést, a tisztelettelteljes kritikát és figyelmeztetést, mások okosságának igénybevételét. Hiszen emberileg szinte lehetetlen, hogy egy ember mindenhez értsen: legyen jó hitszónok és lelkipásztor, legyen jó kormányzó és gondnok, legyen jó ember, szent és szigorú és egyben megnyerő, jó modorú, lelkesíteni tudó, bizalmatkeltő ember, legyen kezdeményező és egyben mérséklő, legyen emellett még jó gazda is: mindez egy személyben. A Pázmány Péterek, a Mussolinik, az egész országok helyett gondolkodók, az egyszerre

mindenhez értők és mindent mozgatni és helyesen mozgatni tudók épp ezért rendkívül ritkák. Ha valaki papi ember, talán exponált helyen álló papi ember, ezt nem érti meg s mindent maga akar intézni s mindenben csak önmagában bízik vagy azokban, akik véletlenül a bizalmát megnyerik s őt a hatalmuk alá kerítik: jaj ott az Egyház életének!

Már most a katolikus akcióval is így vagyunk. Ha nem juttatunk neki komoly szerepet, a világiak csakhamar csalódottan félre fognak vonulni. Ha pedig szerepet juttatunk benne olyanoknak is, akik erre nem méltók vagy nem alkalmasak, ebből még komolyabb bajok származhatnak. S ha ezeket az eshetőségeket eleve végig nem gondoljuk s a mutatkozó bajokkal szemben eleve fel nem vérteződünk, nem sokat remélhetünk az egész szervezkedéstől. Eredményes katolikus akció csak ott lehetséges, ahol először is az egyházi tényezők vannak egészen a helyzetük magaslatán, másodszor, ahol gondoskodunk arról, hogy a világiak közül is emelkedjenek ki lelkiségben, mélységes hitéletben, buzgóságban, apostoli elszántságban, értelmességben, tanultságban, katolikus műveltségben s egyházias gondolkodásban teljesen kiválók, megbízható emberek, akiktől az egyháziak is szívesen tanulnak és fogadnak el indításokat s akik csakugyan hasznos szolgálatot tehetnek a szent ügynek. Lehetetlen, hogy pl. valaki csak azért kerüljön bele a katolikus akció irányadó tényezői közé, mert mondjuk, tekintélyes állású ember, vagy mert minden lében kanál szeret lenni, vagy mert hízelegni s udvariaskodni tud, vagy mert a katolikus mozgalmak által maga akar felszínen maradni. S époly lehetetlen, hogy olyan egyháziak álljanak valahol a katolikus akció élén, akik szívük mélyéből ellene vannak minden katolikus akciónak s csak muszájból, kényszerűségből „csinálják", jól vigyázva, hogy valami komoly akció ne fejlődjék belőle. Természetes, hogy az ilyen katolikus akció igazán kevéssel különbözik a Potemkinfalutól.

A legszebb jelszó is elsikkadhat hozzá nem értő vagy hozzá érteni nem akaró ember kezén, a legszükségesebb és legéletbevágóbb kezdeményezés is válságba juthat az előfeltételek elszánt megteremtése és okos körülbástyázása nélkül. Harnack Adolfnak, sajnos, igaza lehet.

Tömeghódító munkát!

Az Eucharisztikus Világkongresszus örvendetes sikere után mindnyájan éreztük, hogy azt a nagyszerűen felszított lelki készséget valamiképpen gyümölcsöztetnünk, maradandósítanunk kellene. Éreztük, hogy itt erők szakadtak fel, értékek kerültek felszínre, amelyeket a hit és az Egyház érdekében meg kell ragadnunk és módszeresen tovább fejlesztenünk. Alkalomszerű ez az óhaj már csak azért is, mert a Szent István jubileumi évben a lelkek — már hazafias szempontból is — különösen fogékonyak a gondolat iránt, hogy Magyarországot ismét Szent István országává kellene tenni, amint ezt az Actio Catholica ezévi jelmondata szerencsésen kifejezi.

A legsürgősebb alapvető feladat a katolikus propaganda és egyházvédő munka komoly megszervezése. Rendszeresen rá kell vetnünk magunkat a tömegek katolikus irányú felvilágosítására és a katolikus követelmények jogosságának és szükségességének a lelkekbe való belerögzítésére. Illúzió volna ugyanis azt hinnünk, hogy azok a tömegek, amelyek a Kongresszuson résztvettek, sőt ott meg is áldoztak, gondolkozásukban, életmódjukban, törekvéseikben és állásfoglalásaikban most már kifogástalan, Egyházhoz húzó katolikusok! Ellenkezőleg: nagyon jól tudjuk, hogy katolikus tömegeink sok tekintetben nem éreznek együtt Egyházunkkal, vallási kérdésekben tudatlanok és az ezzel összefüggő kulturális, szociális és közéleti dolgokban téves eszméket vallanak és a téves irányú agitációnak igen könnyen hullanak a karjai közé.

A szorosabb értelemben vett lelkipásztorkodás

mellett tehát tágabb értelemben vett lélekmentő és egyházvédő munkára, egyszóval: propagandára van szükségünk. Enélkül — amint azt számos külföldi, sőt belföldi példa mutatja — magának a lelkipásztorkodásnak a szabadsága is korlátozást szenvedhet.

Propagandán olyan eszmeterjesztő tevékenységet értünk, amely mindenkinek, a közömbös vagy ellenséges világnézetűnek is kéretlenül, váratlanul, esetleg kelletlenül is, sokféle formában és lépten-nyomon állandóan a szemébe ötlik és lelkébe döbbenti a maga igazságait. Akár tetszik neki, akár nem: végre is magára vonja a közfigyelmet. *A lelkipásztorkodás szervei maguk nem végezhetik ezt a propagandát, ez elsősorban az Actio Catholicában tömörült hitvalló világi elem feladata.*

A következő munkaév súlyos feladatokat ró ránk. Tehát a modern propagandának minden eszközét munkába kell állítanunk a katolikus igazság érdekében: a sajtót, a rádiót, a színházat és a filmet. Ez a munka jórészt a Központra vár. Munkatársaink figyelmét ezúttal a tömeg-propagandának három újszerű módjára óhajtom felhívni: a csoport-rendszerű agitációra, a „Szent István Országa"-gyűlésekre és a kongresszusi renovációra.

A *csoport-rendszer* tudvalevőleg a hivatás-testületek: hivatalok, gyárak, bányák, gazdaságok, kamarák stb. vonalán iparkodik elérni és mozgalmainkba bekapcsolni azokat a rétegeket, amelyeket a rendes lelkipásztori tevékenységgel elérni nem lehetett. Széles munkatér ez a világi apostolok számára és amellett komoly eredményekkel kecsegtet, amint azt a kongresszusi előkészületek fényesen igazolták.

A *„Szent István Országa"*-gyűléseken egységesen óhajtjuk az ország népe elé vetíteni: milyennek kell lennie Szent István országában a hitéletnek, a családi életnek, a közerkölcsiségnek, a vasárnap megszentelésének, a betegek gondozásának, a karitásznak stb. Ne legyen magyar egyházközség, amelyben legalább egyszer ilyen nagyarányú gyűlés ne tartatnék.

Egy évvel a Kongresszus után az így melegen tartott és átiskolázott lelkes tömegek részére *ünnepélyes renovót* — megújítást — tartunk, megfelelő szentbeszéddel, testületi közös szentáldozásokkal és szentségimádással, hogy az elhatározásokat tettekké érleljük.

Mindezt természetesen csak tervszerű, áldozatos és fegyelmezett munkával lehet megvalósítani: a most megnyíló munkaévben ezt kérjük az Actio Catholica valamennyi munkatársától!

Egy fel nem használt hadsereg.

Rendesen azzal érvelünk a világi apostolkodás és közelebbről a Katolikus Akció szükségessége mellett, hogy a papságnak ma már sem száma, sem ereje nem elegendő a korszerű lelkipásztorkodás és nevelésügy minden feladatának elvégzésére s hogy a világi katolikusoknak szintén becsületbeli kötelességük a Krisztus-ország szilárdításán, terjesztésén és felvirágoztatásán való tevékeny közreműködés. Hangoztatjuk, hogy a pap nem juthat el mindenhová, ahová az üdvösség igéit el kell vinni; a pap nem vehet észre mindent, amire szükség van, nem lehet egyformán alkalmas minden feladat teljesítésére s így szükséges, hogy a világiak is segítségére legyenek.

Világiak értékes kiegészítő munkát végezhetnek a pasztoráció mellett, amennyiben egyikük a karitatív és szegénygondozó munkában, a másik az ifjúsági egyesületek vezetésében, a harmadik az egyházközségi szervező munkában, anyagi természetű és irodai teendőkben, negyedik a hitoktatás és iskolaügy terén végezhet hasznos segítő tevékenységet az egyháziak lélekgondozó munkája mellett.

Mindez teljesen igaz és sürgős megszívlelést igényel. Mégis úgy látszik, hogy ezzel a világiak apostolságának és a Katolikus Akció kiteljesítésének legmélyebbre nyúló okait még nem merítettük ki, sőt talán igazában meg sem közelítettük. A világi katolikusok apostolkodására, mégpedig nemcsak némi alka-

lomszerű, mellesleg végzett s különösebb előkészültséget nem igénylő, hanem nagyméretű, komoly és messzeható világi apostolkodására azért is van szükség és lesz mindinkább szükség a közeljövőben, mert az Anyaszentegyház igazi biztonsága, zökkenés nélkül való fejlődése, a vallásos élet megszilárdulása s az elvesztett területek visszahódítása, a kultúrának s a közéletnek keresztény szellemmel való átitatása csak olyan nagyarányú katolikus tevékenység útján lesz lehetséges, amelyben a munka oroszlánrészét világiaknak kell vállalniok.

Ezt a tételt közelebbről kell megvilágítanunk.

I.

Kiindulásunk ez: A katolikus helytállás nagy feladatai a jelen sorsdöntő korszakban komoly megoldásra nem juthatnak bizonyos *nagystílű és újszerű munkálatok egész sora* nélkül, amelyek a szoros értelemben vett lelkipásztori feladatkörön messze kívül feküsznek.

Ma a tömegek nagy részét csakugyan a korszellem oly szörnyű messziségbe sodorta el az Egyháztól s a vallási igazságtól, hogy a puszta lelkipásztori és iskolai munka révén, mégha mégoly mintaszerűen folyik is mindkettő, viszonylag már csak kicsiny részben hatunk s a nagy tömegek szélesarányú visszahódítására ezen az úton alig gondolhatunk. A ma uralkodó kultúra és közgondolkozás, közélet és társadalmi fejlődés messze eltérült a Krisztus-ország elveinek pályájáról s irányát megváltoztatni, a krisztusi elvekhez visszavezetni, vagyis virágzó kereszténységet és katolicizmust teremteni csak olyan munkálatok bevonása mellett lehet, amelyek a pasztoráció keretein messze túl is megtudják ragadni s a kívánt irányba tudják lendíteni a társadalom életét.

Ez a megállapítás nem lekicsinylése a pasztorációnak. A közvetlen lélekgondozó munka magában véve kétségtelenül a legszentebb s legmélyebben lélek-

formáló erő s mindig is az marad. De hogy valamely lélekben vagy valamely közösségben eredményesen fejthesse ki erejét, előbb bizonyos külső előfeltételeknek kell teljesülniök. Ezek az előfeltételek a mai társadalomnak igen széles rétegeiben részben, sőt gyakran teljességgel hiányoznak, tervszerű megteremtésük pedig sokkal szélesebb sugarú munkát kíván, mint amennyi a lelkipásztori vagy akár iskolaügyi gondoskodás keretébe beilleszthető. Ahol az emberek tömegei régóta feléje sem néznek már a templomnak, ahol az egyházi szószékről felhangzó szózat egyáltalán nem találja meg többé az utat a fülekbe és a szívekbe, ahol buzgó hívek szép száma mellett száz- meg százezrek végleg kisiklottak az egyházi munka hatásköréből, ott a pasztorációnak mégoly szent eszközei sem lehetnek közvetlenül helyénvalók és elegendők.

Gondoljunk azokra a széles tömegekre — főleg világviszonylatban beszélve —, amelyek az Egyházzal végleg szakítottak s kora gyermekkoruktól fogva otthon, iskolában, egyetemen, sajtóban, hivatalszobában, műhelyben s egész környezetükben soha mást, mint becsmérlő nyilatkozatokat az Egyházról nem hallottak, a vallást és főleg a katolikus Egyházat vagy egyáltalában nem ismerik, vagy csak torzképet alkotnak róla s Krisztus papjaiban vagy tébolyodott fanatikusokat vagy gonoszlelkű népámítókat látnak. Gondoljunk a szabadgondolat és gyakorlati ateizmus széles táborára, amely templomnak, papnak, szószéknek, katolikus irodalomnak úgyszólván az árnyékával sem találkozik soha. Gondoljunk a szocialista és kommunista agitáció áldozataira, azokra a munkás- és (egyes országokban) földművestömegekre, amelyek az Egyházban csak a kapitalizmus szemforgató bérencét látják. Gondoljunk a protestáns többségű országok és vidékek lakosságára, amelyekben a katolicizmust, sőt gyakran minden pozitív kereszténységet lenéző s mellőző viselkedés már szinte a magasabb szellemiség követelménye, amelyről nem is kell vitatkozni többé. Gondoljunk az Egyház ellen forgalomba hozott törté-

neti s egyéb vádakra, a balhiedelmek és elfogultságok egész hegyláncaira, amelyek sokaknál az igazság útjában állnak. Gondoljunk az újpogányságnak sokmilliós, részben értelmiségi tömegeire, amelyek ma az európai és amerikai szellemiséget úgyszólva hivatalosan meghatározzák, a hitetlenség és agnoszticizmus prófétáira, akik megtöltik az egyetemi katedrákat s a tudós társaságokat, akiknek szelleme irányítja a tudományos és népszerű-tudományos könyvtermelést s a szépirodalom kilenctized részét, akiknek kezében vannak a nagy világlapok s ezzel együtt a társadalom eszmei irányításának leghatalmasabb eszközei, egy szóval: akik egész mai kultúránkra rányomják a vallásilag közömbös s az Egyházat lekicsinylő irányzatnak bélyegét.

Gondoljunk arra, hogy az uralkodó korszellem milyen félelmetes arányban lett kereszténységellenes s ennek kifejezésekép a társadalmi és politikai, nemzeti és nemzetközi élet legtöbb vonatkozásban menynyire a kereszténységre való minden tekintet nélkül rendezkedik be. Gondoljunk a közerkölcs ijesztő süllyedésére, a nyilvános erkölcstelenség szabad tobzódására, a házassági és családi kötelékek meglazulására, a születések számának csaknem minden országban beállt süllyedésére, a nő s a gyermek elleni merényletek mindennapos sorozatára. És végül gondoljunk a nemkatolikus és nemkeresztény tömegek óriási számára, amelyek közt hatalmas kultúratermelő s kultúrairányító, de az igazságtól természetesen messze eltávolódó áramlatok mutatkoznak. Mind csupa szédítően nagy és nehéz apostoli munkaterület, feladat és probléma számunkra!

Aki napjainknak ijesztő elkereszténytelenedését látja (minden jó mellett is, ami történik), aki a divatos kultúrának és életnek ezt a már csaknem teljes hithagyását szemléli, annak vigyáznia kell, hogy kétségbe ne essék az igazság végső diadalának lehetőségén s hogy a pesszimizmus meg ne fojtsa benne a mindent Krisztusnak visszahódítani vágyó apostoli

akaratot. A helyzet csakugyan olyan, hogy az ellenséges irány nemcsak állandóan ostromolja téveszméivel még saját híveink lelkét is s nemcsak állandó gátat emel a keresztény és katolikus élet érvényesülésének, hanem sokfelé magának az Egyháznak fennmaradását is veszélyezteti, cselekvési szabadságát s az élethez való jogát beszűkíti, nem utolsó helyen magát a pasztorációt is megnehezíti vagy éppen lehetetlenné teszi.

A leglángolóbb lelkipásztori buzgóság is kárba vész, ha a lelkipásztornak kezét-lábát megköti a közhatalom vagy a közgondolkodás elpogányosodása, ha az igehirdetőkbe erőszakkal belefojtják a szót, ha a szerzeteseket kiűzik az országokból, az iskolai vallásoktatást megszüntetik s az újpogány eszméket esetleg hatósági nyomással is terjesztik. Éppen mert pasztoráció kell s a pasztoráció a lényeg, azért kell ma ezt a pasztorációt az erődítmények egész sorával körülbástyázni, vagyis: posztorációnkívüli eszközökkel is gondoskodni kell arról, hogy a közgondolkodás végleg helytelen irányt ne vegyen, az igazságnak kezét-lábát senki meg ne kötözhesse, senki az Egyházat büntetlenül ne támadhassa, rágalmazhassa, meg ne gyűlöltethesse, se a lehetőségtől el ne üsse, hogy a tömegeket kötelessége szerint keresztény irányban vezesse és befolyásolja.

Siralmas dolog látni, hogy egész országok katolicizmusát mikép tehette tönkre bizonyos egyházi köröknek az a rövidlátása, amellyel minden erejüket szinte kizárólag s egyoldalúan a közvetlen lelkipásztori, iskolai és belső adminisztrálási munkára fordították s közben lehetővé tették, hogy az ellenség a templomon kívül rekedt tömegeket magához ragadja s megsemmisítő harcba vezérelje az Egyház ellen.

Milyen szomorú pl. Franciaországnak mai vallási képe, ahol a szabadkőműves eszmeterjesztés és térfoglalás az Egyház befolyását a saját hívei között is egyre szűkebb keretek közé szorítja! Mekkora taktikai hibának bizonyult, hogy a francia katolikusok be-

felé ugyan mindig nagyszerű tevékenységet fejtettek ki, lelkipásztori intézményeiket és vallásos irodalmukat csodálatos sokoldalúsággal gyarapították, hithirdetőket, vértanukat, szenteket és hősöket termeltek ki magukból nagy számmal, de ugyanakkor nem gondoskodtak eléggé az Egyház közjogi védelméről s a közgondolkodás előtt való igazolásáról, az ellene mesterségesen felszított ellenszenvnek a tömegek közt való ellensúlyozásáról, a ferdítés- és rágalomlavináknak feltartóztatásáról, a támadások szakadatlan visszaveréséről s az ellenfél támadókedvének lelohasztásáról, az igazságnak nemcsak a templomi szószékeken, hanem az élet minden vonalán való szakadtlan, fáradhatatlan és ügyes képviseletéről s érvényesítéséről! Míg papjaik a templomokban prédikáltak s az iskolásgyermekeket a hitre oktatták, addig az ellenség tele marokkal szórta szét nap mint nap a legnagyobb nyilvánosság előtt a megtévesztő jelszavakat, amelyekre a válasz többnyire szűk falak közt hangzott el s százszor ritkábban, mint ahogy a támadás történt. Igy teremtett az ellenfél olyan kultúrát és közéletet, amely a francia katolikusok öthatod részét lesodorta az Egyház fájáról.

Még ahol a katolikus terjeszkedés sok tekintetben bámulatos eredményeket mutatott is fel, mint Németországban, ott is megtörtént sokfelé az a taktikai hiba, hogy ez a szervezkedés túlságosan a politikai és szociális térre irányult s a világnézeti védekezés és hódítás szűk keretek közé szorult. Nem mulasztotta ugyan el pl. a német vagy osztrák katolicizmus sem az egyházvédelem és apologetika művelését, de azt mégsem űzte távolról sem olyan széles mederben s annyi elevenséggel, mint ahogy a vallásellenes támadások nemkatolikus részről nap-nap mellett megismétlődtek. S mit mondjunk a déli katolikus országokról, amelyekben a hitbuzgalmi élet és a lelkipásztorkodás, valamint a katolikus iskolaügy sok gyönyörű művet alkotott ugyan, de az erre fordított fáradsággal és erővel sehogyan sem állott arányban

a kifelé való vallásvédelem és vallásszilárdítás, a közszellem és közgondolkodás meghódításának modern eszközökkel és széles síkon való, keresztény szellemű irányítása?

Azt mondhatná minderre valaki: igen, ezek gondolkodóba ejtő jelenségek, de szerencsére nálunk Magyarországon lényegesen kedvezőbb a helyzet. Nálunk ilyen gyökeres elkereszténytelenedéstől nem kell tartani. Csakugyan, hála Istennek, nálunk még lényegesen jobb a helyzet. De rettentő vakság és öngyilkos könnyelműség lenne erre a kedvező helyzetre nyugodtan ráhagyatkozni s nem számolni a lehetőséggel, hogy ha nem dolgozunk az itt is settenkedő veszedelemmel szemben teljes erőnkkel s ha ugyanoly mulasztásokat követünk el s ugyanabba az egyoldalúságba esünk, amelyet mások elkövettek, a kedvező helyzet nálunk is hamarosan szomorúra fordulhat.

A szerencsére rövidtartamú magyar kommunizmus idején egyszer már megízlelhettük mi is, milyen mélyre süllyedhet egy hagyományosan keresztény ország és milyen hirtelenül kigyúlhat fejünk fölött a ház, ha nem vigyázunk. A magyar katolicizmusnak akkor is inkább csak befelé dolgozó munkája bizony sem megakadályozni nem tudta a magyar bolsevizmust, sem a maga erejéből nem tudta azt megszüntetni. Ez mélyen megszégyenítő, de époly tanulságos tény. Ma sem hiányoznak azok a jelenségek, amelyek egy váratlan balrafordulást a lehetséges fordulatok közé soroznak.

Emellett ne feledkezzünk meg arról se, hogy Magyarország nem él elszigetelt s elzárt életet a világon, hanem kulturális és nemzetközi vonatkozásban ezer hajszálcsövecskén keresztül feltartózhatatlanul és kivédhetetlenül együtt él és együtt lüktet a külföld szellemi életével s előbb-utóbb átveszi annak minden fordulatát. A külföld eszméi, kulturális gócpontjainak szellemi élete, irodalma, sajtója, művészete, társadalmi és politikai divatjai tapasztalás szerint sokszor pillanatok alatt itt teremnek köztünk s ha nem érvénye-

sülnek is mindig olyan nyers következetességgel, mint odakint, hatásuk csalhatatlanul megmutatkozik a mi népünkön is, mégpedig igen gyakran erősen kereszténységellenes és egyházellenes irányban.

Az újpogányságnak nálunk is lehetséges és máris gyakran mutatkozó támadásaival szemben tehát épúgy fel kell készülnünk, mintha az ellenség máris a nyakunkon volna s máris új jelek, nem Krisztus keresztje felé orientálódnának a tömegek. Amikor a vész már beteljesedett a fejünk fölött, akkor úgyis hasztalan minden elővigyázati intézkedés; a gátat nem akkor kell építeni, amikor az árvíz már itt van. Ha majd tilos lesz nálunk is a vallás igéit a templomon s iskolán kívül is terjeszteni, ha ifjúságunk és népünk valamely újfajta bűvölet varázsa alatt ellenséges idegenként kezeli Krisztus igehirdetőit, ha minden hatósági, társadalmi s áramlati nyomás a katolikus elv ellenében érvényesül: akkor későn lesz már arról elmélkednünk, mit kellett volna tennünk, hogy a váratlanul ránk törő újpogány gátszakadást megelőzzük.

II.

Miért mondjuk, hogy a keresztény kultúra erősítése, a közgondolkodásnak keresztény irányban való szilárdítása s az ellenség hódító kísérleteinek szakadatlan kivédése elsősorban *pasztoráción kívüli feladat?*

Azért, mert a pasztorációnak úgyis megvan a maga sajátos és igen széles területe, amelyet csak teljes erejének megfeszítésével oldhat meg s ezt a munkáját nem szabad egyéb területre vonatkozó feladatokkal bonyolítani s nehezíteni, főleg ha ezek az újszerű feladatok magukban nem is közvetlenül vallási tartalmúak, hanem filozófiai, etikai, nemzetpolitikai, történeti, irodalmi, propagandisztikus és hasonló jellegűek. A világnézeti harc kimenetele ma nem éppen lelkipásztori eszközökön múlik, hanem a keresztény vagy kereszténységellenes kultúraalakító s társadalom-

irányító munkának mennyiségén és minőségén. A templom s az egyházközség ezt a munkát nem végezheti el. Az iskola sem elegendő keret a közvéleménynek e kérdések terén való helyes irányítására, mert hiszen tevékenységét gyermekek és serdületlen ifjak közt folytatja, a mi világnézetünk ellen indított támadások pedig valóban nem csupán az ifjúságot érdeklik.

Azért sem elegendő az igazság védelmére és széleskörű terjesztésére a puszta pasztoráció és az iskola, mert ide éppen azok nem jönnek el, akiknek *legnagyobb szükségük volna felvilágosításra,* a valótlanságokkal szemben való óvásra, az igazság érveire s a tévedések cáfolatának megismerésére. Végül: a pasztoráció mindig helyi, egyházközségi jellegű, míg a nagy tömegfelvilágosító, kultúraalakító s társadalomszervező mozgalmak ma többnyire plébániaközi, országos, sőt gyakran nemzetközi aktivitást igényelnek.

Igaz, sokan a templomon kívül sem lesznek hajlandók a felvilágosító szóra felfigyelni, főleg azok, akik elvből nem vesznek kezükbe katolikus nyomtatványt s nem jelennek meg katolikus előadásokon. Azonban éppen abban áll a modern propaganda művészetének különleges ereje, hogy ott érje el az embertömegeket, ahol azok nem térhetnek ki előle; hogy minden prédikáló szinezet nélkül felfigyelésre kényszerítse, lekösse s érdekkörébe vonja az embereket, váratlanul és kéretlenül odadöbbentse a szemükbefülükbe a maga érveit és jelszavait, úgyhogy senki ne térhessen ki előlük, az emberek szinte lépésről-lépésre beleütközzenek az igazságba, akarva, nem akarva kénytelenek legyenek tudomásul venni annak bizonyítékait s a hazugság cáfolatát. Ha egyszer a katolicizmus is észrevenné a beláthatatlanul széles lehetőségeket, amelyek e téren előtte nyílnak s nagy arányban megszervezné ezt a pasztorációnkívüli, nagystílű, eszmeterjesztő s hitvédő munkát, lassan mégis elérhető lenne, hogy az emberek gondolkozóba esnének és nem hullanának többé oly könnyen és gátolatlanul az ellen-

fél csalafintaságainak horgára. Az az igazi propaganda, amelyről senki sem veszi észre, hogy propaganda — szokás mondani, s ha az ellenfél élhet ezzel a recepttel, élhetnek vele az igazság bajnokai is.

Az ügyes propagandának azonban nemcsak a tömegekre egyenesen van hatása, hanem ami szintén nem megvetendő, magára a támadó ellenfélre is. Amint a háborúban nem az ellenséges lakosság meghódítása a döntő feladat, hanem az ellenséges hadsereg, a támadó tüzérség s gyalogság elhallgattatása s lefegyverezése, úgy itt is. A támadások egy-egy országban vagy korszakban rendszerint akkor harapódznak el rohamosan, ha katolikus részről nem kell gyors, erélyes és szakadatlan cáfolattal számolniok, ha büntetlenül ferdíthetnek, hazudhatnak, izgathatnak és hangulatot kelthetnek ellenünk. Abban a pillanatban, amikor észreveszik, hogy minden füllentésükért a nagy nyilvánosság előtt azonnal rájuk terítjük a vizes lepedőt, hogy megsemmisítő érvekkel leleplezzük szofizmáikat s pellengérre állítjuk őket, egyszerre óvatosabbak lesznek. Addig bízvást halásznak a zavarosban, amíg nincs, aki a körmükre nézzen, de egyszerre megszeppennek, ha észreveszik, hogy az igazságnak is vannak rettenthetetlen őrei és szellemes védelmezői, mégpedig nemcsak a templomban, amelyet ők úgyis agyonhallgatnak és nemlétezőnek tekintenek, hanem a nagy nyilvánosság előtt is: parlamentekben, szerkesztőségekben, megyeházán és községházán, kormányszobákban s közhivatalokban szalonokban és tánctermekben, irodaszobákban és műhelyekben, színi és mozikritikákban s közhivatalokban, szalonokban és tánctermekben, a pálfordulásra akár a hazai zsidóságnak 25 év előtti s mai viselkedése, például sajtója terén bőven találhatunk.

Az ellenség maga mutatja meg nekünk az utat, hogyan lehet a legszélesebb tömegeket világnézetileg irányítani. Nekünk sokban úgyszólva csak utánoznunk kellene őket s felhasználnunk ugyanazokat a technikai eszközöket, hogy a világot Krisztushoz

visszavezessük. Ezen a téren a puszta pasztoráció és iskola eszközeire szorítkoznunk annyi lenne, mint a Krisztus-ország élethalálharcában ok és szükség nélkül lemondani a legmesszebbvivő fegyverek használatáról.

III.

Ha a modern egyházvédelem és hitszilárdítás feladatköre messze túlnyúlik a közvetlen lelkipásztorkodás és vallásos nevelés feladatain, az most a kérdés, ki vállalkozzék ennek a nem csekély, újszerű munkatöbbletnek az elvégzésére?

Ki legyen az, aki a pasztorációnkívüli társadalomalakító és kultúrairányító munkát abban az arányban s oly lendülettel végezhetné, hogy általa a közélet és közgondolkodás, az egész kultúra és a társadalom lassan ismét Krisztusnak visszahódíttassék?

Erre a súlyos kérdésre más megoldást nem találhatunk, mint a következőt: itt a papság és szerzetesség számának lehető fokozása mellett főkép a *világi apostolkodásnak* az eddiginél lényegesen nagyobbfokú és rendszeresebb szorgalmazására van szükség. Meg kell sokszoroznunk mindenekelőtt a papi erőket, mert a lelkipásztori feladatok megszaporodott tömegén túl a szélesebbkörű egyházvédelem és kultúraalapítás terén is őrájuk vár az irányítás és példaadás nagy munkája. De mellettük aztán munkába kell állítanunk azokat a világi katolikusokat is, akikben megvan a szükséges tudás és ügyesség s egyben a hajlandóság és készség, hogy akár minden felhasználható erejükkel és idejükkel is Krisztus ügyének szolgálatába álljanak. Ezek a világi katolikusok éppen a tágabb értelemben vett s annyira korszerű apostolkodásnak számos olyan pontján végezhetnének értékes munkát, amelyen sem szoros értelemben vett teológiai képzettség, sem cölibátus, sem papi felszenteltetés nem okvetlenül szükséges.

Természetes azonban, hogy egy szélesarányú s nagyobb felelősséggel járó apostolkodásra a világiak

csak *megfelelő lelki előképzettség*, valamint szellemi felkészültség alapján vállalkozhatnak. Kontárokkal, képzetlen, bárha jóakaró noviciusokkal vagy pedig lelkileg ki nem forrott s meg nem szilárdult dilettánsokkal ezen a téren épúgy nem lehet komoly eredményt elérni, mint ahogy háborúban nem lehet igazi hadisikereket elérni képzetlen, fegyelmezetlen s talán lelkületileg is ingatag ujoncokkal.

Lehet-e azonban világi katolikusainktól *teljes értékű apostolkodást* kívánni? — kérdezheti valaki. Az eddigi kísérletek csakugyan nem mindig biztattak különösebb eredménnyel. Hol a lelkületük hagy ki, hol a hozzáértésük. Sok papi ember vallja, hogy amíg egy világi hívét hasznos és hasznavehető világi apostollá kiképezi, addig azzal a fáradsággal maga háromszor elvégzi a munkát, amelyet amarra bízhatott volna. Ez sok esetben csakugyan így van, s ha a világiak megfelelő kiképzését nem sikerül szélesebb mederben s rendszeresebben megoldanunk, valószínűleg mindig is így fog maradni.

Nincs is ezen semmi csodálnivaló, legalább a mai körülmények között.

A papot az ő apostoli működésére hosszú szemináriumi évek készítik elő. Rengeteg aszketikus nevelés és gyakorlat, tömérdek tanulás: filozófia és teológiai iskolázás, gyakorlati pasztorációs útmutatások, a papi munka első éveiben a paptársak és föllebbvalók szerető gondoskodása, később is az elöljárói ellenőrzés s maga a lelkipásztori munka: mind csupa hasznos útmutató a további működés vonalán.

A világinál mindez nincs meg. Csak igen kivételes esetekben nyílik mélyebb lelki önképzésre alkalom, még ritkábban az elmélyült tanulmányi felkészülés és egészen ritkán a fokozatos és ellenőrzött gyakorlat rendszere. Maguk a papok sem válnak be mind egyenlően; annyi tanulás és lelkigyakorlat, annyi buzdítás és ellenőrzés mellett vajmi gyakran akad félmunkát végző pap is; mit kívánjunk hát akkor attól a világitól, akinek

ilyen beható és alapos előkészületben egyáltalában nem volt s nem lehetett része s akit e mellett a megélhetés gondjai a világi feladatok érdekkörébe sodornak? A folytonos buzdításon fellelkesedve s felbátorodva a világi katolikus is megpróbál talán apostolkodni, azonban gyakran kevés eredményt érvén el, csakhamar elkedvetlenedik s ezentúl legfeljebb egészen szűk körben meri befolyását a jó ügy érdekében érvényesíteni. Sok esetben a kritika, a mellőztetés, az emberi hiúság és féltékenység belejátszása elbátortalanítja a kezdeményezőt, vagy pedig világias érdekek és emberi tekintetek hajlítják balra eredetileg nemes szándékú igyekezeteit. Sok világi „apostol" inkább a katolicizmus*ból* szeretne megélni, mint a katolicizmus*nak* élni, amire egyébként nemcsak világiakon lát példát.

Ám még ha ingathatatlanul szilárd is a világi apostol munkakedve s a legtisztább szándék lelkesíti buzgóságát, ha állhatatosan s olthatatlan lángolással serénykedik az Egyház körül, gyakran még akkor is csekély eredményt ér el, mert vallási ismeretei fogyatékosak, ritkán nyúlnak túl az átlagos mértéken, nem elég harcképesek, nem elég szilárdak és biztosak arra, hogy az ellentmondás tüzében is helytálljanak. Alkalomszerű, kisebbmértékű, mindennapi feladatokban így is lehet némi hasznos munkát végezni, de komolyabb arányban, exponált helyen, szélesebb sugarú tevékenységi körben, kellő tudás és szellemi fegyverkezés nélkül eredményt elérni bizony nem igen lehet.

Pedig ilyen nagyobb kaliberű világi apostolokra is okvetlenül szükség lenne. A világi apostolkodás nem merülhet ki némi kisebbszerű segédkezésben a lelkipásztori munka és egyházvezetés terén, hanem szükség van önálló helytállásra is, igazán felkészült világi apostolokra, akik a katolikus társadalomalakítás egy-egy jelentős őrhelyén önállóan is és eredményesen képviselhetik a katolikus ügyet. Az ellenséges mozgalmak ellenőrzésében, a támadások visszaverésében, a szellemi élet irányításában, az ifjúsági mozgalmakban

s a propaganda egész területén, tehát éppen ott, ahol legfenyegetőbb az elkereszténytelenedési folyamat s ahová a lelkipásztorkodás eszközeivel legkevésbbé jutunk el, a komolyan felkészült katolikus világi épúgy megállhatná helyét, mint az egyháziak, mert hiszen ezek nem speciálisan papi feladatok. Ha világi katolikusainkat jobban fel tudnók e feladatokra készíteni, az Anyaszentegyháznak a papságon kívül még egy *új, ma még fel nem használt, fel sem ismert hadsereget lehetne a szolgálatába állítani.* Ez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a kereszténység jövőjét leginkább eldöntő mai hadmozdulatok terén a *világiak époly lényegesen közreműködhetnek a Krisztus országának diadalravitelén, mint a papok,* föltéve, hogy erre a munkára lelkületileg, értelmileg és technikailag tökéletesen felkészülnek.

Ezen a ponton mutatkozik leginkább a világi apostolkodás roppant szerepe, de egyúttal a világi apostolok megfelelő kiképzésének elhatározó fontossága. Nem könnyű feladat, annyi bizonyos, de époly biztos az is, hogy aki ezt problémát szerencsésen megoldja, aki az Anyaszentegyháznak eddig fel nem használt, ismeretlenül szunnyadó világi haderejét végre mobilizálni tudja, az lesz a legkritikusabb, sorsdöntő korszakban az Egyház jövendő fejlődésének legérdemesebb tényezője.

Nincs ma az Anyaszentegyháznak sürgősebb, fontosabb s egyben nehezebb problémája, mint a világi apostolkodás kérdésének ilyen irányú, nagystílű megoldása. Annak a rejtőző, sokak által nem is sejtett, ma legnagyobbrészt inaktív hadseregnek talpraszólítása, amely az eddig fel nem használt, de a jövőben igenis felhasználható világi katolikusoknak ma még jórészt lappangó erejében és buzgóságában rejtőzik.

Ennek a páratlan jelentőségű feladatnak sikeres megoldására két tényezőnek kell vállalkoznia: az egyháziaknak és a világiaknak. Az egyháziaknak vállalniok kell azt a munkát, hogy felszítják az apostolkodás vágyát az arra alkalmas világi hívekben, kiszemelik

és összegyüjtik a megfelelő elemeket s azokat szívós munkában kellőkép kiképezik. Három irányban kell ennek a komoly, apostoli helytállásra felkészítő kiképzésnek folynia: lelkületi, elméleti és gyakorlati irányban. Új, fáradságos feladat, amely azonban bőven megtermi majd a gyümölcsét. A világiaknak pedig ugyanakkor áldozatosan vállalniok kell azt a feladatot, hogy ezt a háromirányú kiképzést csakugyan elsajátítják s aztán ugyancsak az egyházi tényezők irányítása melett, kiki a maga tehetségéhez és körülményeihez képest, a cselekvő munkába beáll, vállalva Krisztusért a kezdeti balsikerek s az elmaradhatatlan bírálatok minden kockázatát.

A munkatér rendkívül széles s a munka maga tövisekkel van tele. Mégis oly hatalmas, oly kívánatos, oly víziószerűen szép és eszmei a cél: egy egészen új hadsereg talpraállítása a Krisztus-ország védelmére és terjesztésére s ezzel együtt a kereszténység új virágzásának s világhódító terjeszkedésének tervszerű megindítására, hogy valóban *minden gondot, minden fejtörést és minden fáradságot bőségesen megér.*

Világiakat Krisztus gárdájába!

A liberális világ egyik súlyos téveszméje az volt, hogy a kereszténységet s általában a valláserkölcs ügyét szerette úgy tüntetni fel, mintha az pusztán a papság érdeke és feladata lenne s nem az egész társadalomé, amely a kereszténység áldásait és erkölcsi kihatásait élvezi. Törődjenek mindennel a papok, — volt a jelszó és volt, aki hozzátette: örüljenek a papok, hogy mi, civilek egyáltalán igénybe vesszük a szolgálataikat.

Olyanféle gondolkodás volt ez, mint mikor a serdületlen gyermek azt hiszi, csak azért kell iskolába járni, mert ezt a szülők érthetetlen elfogultság folytán a fejükbe vették s a tanítók s tanárok csökönyösen ragaszkodnak ahhoz, hogy szegény nebulókat mindenféle haszontalanságokkal kínozzák. Hogy az iskola és

a tanulás elsősorban magának a gyermeknek az érdeke, hogy nélküle tudatlan, szegény és szellemileg nyomorék maradna, azt a gyermekbölcseség nem vette észre.

Ez a téveszme különösen a katolikus néposztályokban volt általános. A protestáns felekezetek aránylag sokkal jobban bele tudták nevelni híveikbe a gondolatot, hogy az Egyház ügye nemcsak a lelkészek ügye, hanem minden hivőé s náluk minden közéletileg számottevő tényező, de mégoly egyszerű egyháztag is becsületbeli kötelességének tekintette, hogy felekezetének ügyéért tehetsége szerint kiszálljon. Csak a katolikus tömeg s főleg a katolikus értelmiség esett szinte maradéktalanul rabjául annak a liberális szemléletnek, mely a vallást valami papi kaszt magánterületének és magánpasszziójának fogta fel.

Az újabban mindenütt s minden országban fellendült Katolikus Akció ezt a vádat most gyökerében meg akarja szüntetni s nálunk is kiadták a jelszót: *„Világiakat Krisztus gárdájába!"* A papok mellett álljanak ott és cselekvőleg működjenek közre a világi katolikusok is. Természetesen nem a szigorúan egyházi funkciók terén, nem is a voltaképpeni lelki kormányzatban, amely a katolikus Egyház hierarchikus alapalkotmánya értelmében a papság, helyesebben a főpapság kizárólagos feladata. De a szigorúan vett egyházkormányzat és lelkipásztori tevékenység mellett *ezer meg ezer olyan területe van a katolikus helytállásnak*, a Krisztusország szilárdításának és terjesztésének, amelyben *világiak époly hasznos szolgálatot tehetnek*, mint a papok. Sőt akárhány olyan terület is akad, amelyen egy világi ember még könnyebben és szabadabban foroghat és szállhat síkra a valláserkölcsi érdekek és egyházi ügyek mellett, mint maguk az egyháziak.

Ezt a helytállást ma különösen időszerűvé teszi a vallástalanság támadó erőinek félelmetes és türelmetlen felsorakozása, amely régebben a szabadkőművesség és a szabadgondolkozás, majd a szociáldemokrácia és bolsevizmus, legújabban pedig a különféle újpogány

áramlatok alakjában jelentkezik s nem kevesebbet akar, mint a keresztény front teljes felgöngyölését.

A kereszténység ezekkel az ellenséges áramlatokkal szemben máris sokféle területeket vesztett, millió és millió névleges keresztény szívében a hit alig pislákol többé, az egyházhűség lángja lelohadt s van ember elég, aki a legmagasztosabb eszmét, Krisztus vallását nem jótéteménynek, nem az emberiség legfőbb kincsének érzi többé, hanem bajnak, világámításnak, átoknak. A „Keresztre vele!" kiáltás, amely valaha Pilátus palotájának márványlépcsőin hangzott fel, ma százezrek harci kiáltása lett, amelybe félrevezetett, elvakult, megtántorított névleges keresztények hangja is belesüvít. A kereszténység sorsdöntő órákat él s ma valóságos árulás lenne Krisztus zászlajával szemben, ha akadna hivő keresztény egy is, legyen az világi, vagy pap, férfi vagy nő, városi vagy falusi ember, ifjú vagy öreg, aki tétlenül akarná szemlélni a kereszténység létharcát, az Antikrisztus hadainak eldübörgését.

Ez a mélyebb értelme a világiak apostoli kiáltásának Krisztus zászlaja mellett. Ez a jelentősége a Katolikus Akció jelszavának: *Világiakat Krisztus gárdájába!*

Miért gyönge az, aki — erős?

Azok is, akiket sehogy sem lehet a kurtapipájú és kurtaeszű szájhőshazafiak közé sorolni, okos, világlátott, gondolkozó emberek, gyakran megállapították már, éppen külföldi utazásaik s hosszabb külföldi tartózkodásuk alapján, hogy a mi népünkben kiváló tulajdonságok egész sora rejlik, aminők a nálunk sokkal nagyobb, gazdagabb, fejlettebb országok népeiben gyakran hiányoznak. Minden hibánk és tökéletlenségünk, tévedésünk és talán elmaradottságunk mellett a magyar nép lelki alkata valami olyan szerencsés összetételét mutatja az értékes tulajdonságoknak, aminővel nem mindenütt találkozunk a föld népei között.

Mikor az ember egy délamerikai utazásról hazatér s a távol világtájakon, vagy akár az útközben érintett európai országokban tapasztaltakat egybeveti az itthoni jelenségekkel, úgyszólva elemi erővel tör bele a tudatába a fenti megállapítás. Vannak haladásra és folytonos újításra berendezett lelki alkatú népek, amelyeknek éppen ez a folytonos lázas újítási vágy a vesztük; és vannak maradi, csökönyösen egyhelyben taposó népek. Vannak túlságosan hajlékonyak és túlságosan merevek. Vannak túlságosan álmodozók és vannak túlságosan realisztikusak. Vannak történelemnélküliek és a történelmükben benne feledkező, csak a tegnapelőttiből élők. Vannak izgága veszekedők s örökké harcolók és vannak a békében megkocsonyásodók. Egy szóval: vannak, amelyeknek arculatán minden fényes vonásnak azonnal megvan a maga árnyéka is, minden erénynek a maga hibája. Aránylag kevés az a nép, amelyben a fény és árny, az erény és hiba, a különböző tulajdonságok és tartozékaik olyan szerencsésen egyenlítődnek ki, hogy az összhang kellemes és egészséges legyen.

A mi népünk, várost, falut, értelmiséget s egyszerű embert összevéve, a szintézisnek ezt a szerencsésebb fajtáját látszik képviselni. Nálunk van történelmi érzék, de van fogékonyság a jelen szükségletei iránt is; van eredetiség, de van tradíció-tisztelet is; van függetlenség-szeretet, de van engedelmeskedni tudó önfegyelmezés is; gyakorlatias gondolkozás, de romantika, életet színező érzelem is. Hogy európai nép vagyunk, hogy a magyar mellett germán és szláv vértestek is vegyültek el a legtöbbünk ereiben, nemhogy ártalmára, inkább hasznára van ennek az összetételnek.

Hibát rengeteget követtünk el a multban s követünk el ma is. Trianoni sorsunk is jórészt a magunk eltévesztett lépéseinek eredménye. Családi életünk válsága, az idegen szellemű sajtó és kapitalizmus elhatalmasodása rajtunk, kétségtelenül annak a liberális szellemnek hordaléka, amely előtt félszázaddal ezelőtt

kritikátlanul behódoltunk. Hogy egyéb, rég megállapított öröklöttségeinkről, széthúzásról és hasonlókról most ne is beszéljünk.

Mégis állítjuk, hogy népünkben éppen az említett szerencsés kvalitás-rétegeződés következtében nagyszerű erők szunnyadoznak. S ezeknek az erőknek legjelentékenyebb része, már arányszámuk miatt is, de más körülmények miatt is, a magyar katolicizmusban jelentkezik.

Azonban a mi erőink — szunnyadók. Az az értékes összetétel, amelyből a legszerencsésebb fejlődés sarjadhatna ki, nagyrészt még csak potencialitás. A legtöbb esetben hiányosak még azok a szikraszolgáltatók, amelyek ezt a potencialitást tényekké változtatnák. Kincsek rejlenek itt porba és iszapba temetve, amelyeket nem emel fel senki. Fel-felvillannak, egy kis simogatásra csillogva ragyognak, helyenként meglepő eredményeket hoznak létre, de a maguk egészében inkább még kibontakozásra váró, nagyszerű, de egyelőre szunnyadó lehetőségek.

Ennek a helyzetnek is megvannak az okai. Történelmi alakulásunk, gazdasági helyzetünk, nyelvi elszigeteltségünk, idebenn hatékony belső rombolások, hamis biztonságérzet s hasonlók sokat megmagyaráznak abból a szendergő helyzetből, amelyben legértékesebb erőink pihennek. Katolicizmusunkat bizonyos nyugalmi állapot jellemzi, amely túlságosan a meglevőből s a multból él, amely a kor szükségleteit s követelő figyelmeztetéseit nem siet észrevenni s a céltudatos munkát szereti mindig másoktól várni.

Az Actio Catholica ezeket a szunnyadó katolikus erőket szeretné életre villanyozni. Talán kissé sokat is beszéltünk a célkitűzéseiről s mivel a nagy szavakat eddig látszólag kevés tett követte, sokan máris kételkedni kezdenek benne s hamar kimondják a szót, hogy ez nem actio catholica, hanem inkább csak dictio vagy éppen fictio catholica. Ennek a kissé korai kiábrándulásnak és elsietett ítélkezésnek szintén az lehet az alapja, hogy szeretünk csodákat várni; és a csodá-

kat mindenki mástól várja, nem önmagától. Pedig az Actio Catholica csakugyan csodákat hivatott művelni, csodás kibontakozást és erőkifejtést vonni maga után; csakhogy ezeket a csodákat nem egy vagy két, vagy három embernek kell végrehajtania, hanem sokaknak, mindenkinek, aki bármely értelemben felelős helyet foglal el közöttünk.

Minden cselekvésnek szülőanyja a gondolat, minden egészséges társadalmi reformnak kezdete a meggyőződés. Tömegekről lévén szó: a tömegek gondolkozása, meggyőződése. Ennek eszközei: a szó, az írás, a gyűlés, a sajtó, az iskola, a szellemi és tudományos munka, a társadalmi szervezkedés, a gazdasági tömörítések, a közéleti állásfoglalás. Eleven értékké a magyar katolicizmus nagyszerű kvalitás-szintézise csak úgy válik, ha vezetők és vezetettek, értelmiség és nép minél szélesebb arányokban kapcsolódnak bele abba a szellemi áramkörbe, amely az egyetlen korálló, bajlegyőző, szilárdan megtámasztó s biztosan eligazító eszmevilág elevenítő szikráit hordozza szét a mi tömegeink között.

Mindenki nemzetépítő munkát végez, aki ennek a feladatnak teljesítését, ha csak egy kézmozdulattal is, előbbre viszi.

Katolikus föllendülés.

A katolikus iskolaügy és a szellemi élet.

A lelkipásztorkodással bizonyos fokig kapcsolatos a katolikus *nevelés-* és *iskolaügy*, ezzel viszont a katolikus *tudományos és szellemi életé*. Bár ezek szigorúan véve már a pasztoráción kívül álló kultúrmunka körébe vágnak, sőt ennek a pasztorációnkívüli katolikus tevékenységnek úgyszólva egyedüli olyan módozatai, amelyeket az Egyház kezdettől fogva mai napig szünet nélkül gyakorolt, mégis a pasztorációval kapcsolatos tárgyalásuk éppen azért helyénvaló, mert a gyakorlatban a pasztoráció mellett jelentkeznek.

Hogy az Egyház elvben mennyire nem zárkózik el a pasztoráción túlmenő lélekmentő eszközök igénybevételétől, mutatja az a széleskörű és odaadó tevékenység, amellyel az *iskolaügyet* s a *tudományok ápolását* úgyszólva legelső kezdeteitől fogva munkaprogrammjába vette. Nemcsak hittant tanított iskoláiban s nemcsak a teológia terén fejtett ki tudományos működést, hanem a világi szakokat is művelte, mert korán belátta, hogy az iskolaügy és a tudomány terén való helytfoglalása nagy mértékben előkészíti s betetőzi a tulajdonképpeni lélekgondozást és hitvédelmet.

Olyan kettős munkatér ez, amelyen az Egyház tevékenysége minden emberi elismerésen és bámuló dícséreten felül áll. Csodálatos az a termékenység és áldozatkészség, amelyet az iskolaügy fejlesztésében főleg tanítószerzetesrendjeink, a férfi- és női rendek tanusítanak. Ha ma számos országban virágzó katolikus életet és művelődést találunk, ennek legfőbb oka a családok katolikus hagyományain s a lelkipásztor-

kodás színvonalasságán kívül kétségtelenül a katolikus nép-, közép- és főiskolák nagyszerű helytállása. Sokszor egy-egy kollégium vagy zárdaiskola, egy város, egy vidék egész szellemi és erkölcsi képét hamarosan megváltoztatja.

Ha nevelő- és oktató-munkánk terén néha hiányok mutatkoznak, ezeknek első nagy csoportja magának a nevelés és iskolavezetés *jogának biztosítására* vonatkozik. Az Egyház, valamikor minden iskola és közoktatás első megszervezője, ma sokfelé kemény harcot kénytelen vívni a tanítás jogáért, a katolikus iskolák állításának és vezetésének szabadságáért, valamint az általános iskolai hitoktatás biztosításáért. Az Egyházat számos országban mindakét irányban súlyos bajok és vereségek érték s ezekben az országokban a katolikusok egyik legelső feladata, hogy az említett jogokat újra megszerezzék. A katolikus ifjúságnak katolikus iskolákban való neveltetését, minden típusú és jellegű iskolában a katolikus növendékeknek kötelező iskolai hitoktatását, a nagy tanügyi és iskolai kérdésekben a katolikus Egyház illetékes szerveinek meghallgatását s kívánságainak figyelembevételét minden áldozat és erőfeszítés árán biztosítani kell.

Azonban még ahol az iskolaügyben teljes szabadságot élvez is az Egyház, ott sem tekinthető a nevelés és iskolaügy kérdése mindig és minden tekintetben egyenlőképpen rendezettnek. Sokszor az a hiba, hogy a katolikusok nagy erőfeszítéseket tesznek ugyan a saját iskoláik fenntartására, de túlságosan kevéssé törődnek azzal, hogy az állami iskolákban is uralomra juttassák a kereszténység elveit. Néhol a saját iskoláink mutatnak fel sajnálatos hiányokat, egyszer a tanítás színvonalassága, másszor a katolikus öntudatranevelés tervszerűsége és lendületessége terén. Néhol az a kérdés is felmerülhet, érdemes-e annyi erőt s gondot ölni bele egy-egy olyan iskolába, amely csak kicsiny mértékben termi meg a várt gyümölcsöt?

Néhol az a panasz egyes egyházi nevelőintézeteinkkel kapcsolatban, hogy túlságosan gépies, üzem-

szerű tevékenységet folytatnak, inkább csak a vizsgálatok jó sikere kedvéért dolgoznak, nem az életnek nevelnek. Az egyházi tanerők nem tudják megszerettetni magukat s magukon keresztül az életirányt, amelyet hirdetnek és képviselnek; a növendékek örülnek, ha hátat fordíthatnak az intézetnek s lehetőleg soha többé nem is érintkeznek volt tanáraikkal. Ahol ilyenfokú süllyedés mutatkozik, ott a tekintélyszerű közbelépésnek s a nevelési szellem gyökeres megjobbításának van helye. A női nevelőintézetekkel szemben néha az a panasz hangzik fel, hogy túlságosan csak az intézetnek s nem annyira az életnek nevelnek, talán mert a nevelő személyzet maga aszketikus buzgalmában túlságosan elzárkózik az élettől s annak mozgalmaitól, a kor áramlatainak, a kultúra irányvonalának s a növendékek leendő életkörülményeinek felismerésétől. A külső áhítatgyakorlatok túlzott szaporítása, főleg ha nem sikerül velük együtt a kellő lelkületet is felkelteni növendékeinkben, sokszor inkább árt, mint használ, mert a felnövekvő ifjúságban végül is ellenszenvet ébreszt ezekkel a gyakorlatokkal szemben.

A katolikus iskolák jókora része szerzetesek vezetése alatt áll, akiknek ilyirányú áldozatos és teljes odaadással folytatott tevékenysége mérhetetlen áldással jár az Egyházra s a hívekre. Nem is csoda, hogy az Egyház elnyomói vallásüldöző tevékenységüket mindig legelőször a szerzetesiskolák bezárásával kezdik. Egy jól vezetett szerzetesiskolával pedagógiai szempontból rendesen semmiféle más iskola nem versenyezhet. Ahol azonban a jó vezetés, a pedagógiai érzék és céltudatosság megfogyatkozik, ott a szerzetesiskola elvesztette különleges jelentőségét.

Viszont bármily áldás és haszon a katolikus Egyházra s a népnevelésre egyaránt a jól vezetett szerzetesi iskola, bizonyos megokolatlan erőfecsérlést ezen a téren sem lehet helyeselni, amíg az Egyháznak más, részben époly sürgős vagy még sürgősebb feladataira papi vagy szerzetesi munkaerő nem jut. Vannak iskoláink, amelyekben minden tárgyat pap vagy

szerzetes tanít, még a rajzot, számtant, nyelveket is. Nem luxus ez? Ha ezekre a tárgyakra világi tanárokat alkalmaznának, akiket jól megválogatnak s megfizetnek s akik maguk is ugyanabban a szellemben igyekeznek működni, mint a szerzetes tanárok, ezzel egyfelől a világi apostolkodást mozdítanók elő intézményesen, másfelől egész sereg papi vagy szerzetesi erőt szabadíthatnánk fel a kifejezetten papi munkák számára. Külföldön ma már sokfelé találkozunk olyan szerzetesi intézetekkel, amelyekben csak az igazgatás és néhány világnézeti szempontból fontos tárgy (hittan, bölcselet, történelem) előadása van szerzetesi kezekre bízva, mellettük pedig néha 30—40 s még több világi tanerő is működik. Ez a rendszer a szerzetes vezetők tanusága szerint tökéletesen beválik.

Hogyan versenyezzen pl. egy közadakozásból nagynehezen fenntartott katolikus egyetem egy állami egyetemmel?

Az állami iskolákkal való verseny megnehezülése ellenére az Egyház mégis mindent elkövet, hogy saját kulturális intézményeit életben tartsa. Bámulatosak azok az erőfeszítések, amelyekkel az Egyház a maga katolikus egyetemeit, középiskoláit s hasonló alapításait nemcsak folytatja s egyre gyarapítja, hanem kellő színvonalon is tudja tartani. Ezekre a külön intézményekre főleg ott van szükség, ahol az államhatalom ellenséges viszonyban áll az Egyházzal s alig lehet arról szó, hogy a katolikus gondolat magukban az állami vagy egyébként nyilvános kulturális intézményekben találjon megfelelő otthont és védelmet. A katolikus egyetemeknek minden körülmény közt megmarad az a feladatuk, hogy a megalkuvás és elmosás nélküli katolikus tudományosságnak melegágyai lehetnek, ahol tudósaink akadálytalanul s fenntartás nélkül fejthetik ki a katolikus tudományosság gazdag kincseit. Hasonlókép a katolikus középiskoláknak máig megmarad az a feladatuk, hogy egy mindenképpen mintaszerű katolikus értelmiséget neveljenek fel, olyan fiatalembereket, akiket a katolikus szellem tel-

jességével töltöttek el s közvetlenül a világi apostolkodásra felkészítettek. Minthogy teljes szellemi fegyverzetű világi apostolok képzésére úgyis elengedhetetlenül szükségünk van, szükségünk van katolikus, főleg szerzetesi középiskolákra is, úgyhogy ha nem volnának, ma kellene ilyeneket alapítani. A gimnáziumok mellett különösen áll ez a katolikus tanító- és tanítónőképző-intézetekről, de bizonyos fokig a katolikus elemi iskolákról is, valamint a különféle katolikus szakiskolákról.

Miért vagyunk gyengék mi erősek?

Honnan van az, hogy sokszor éppen az bizonyul kifelé gyengének, húzamosabb ideig is és többféle mérkőzőtéren egyszerre, aki alapjában véve erősebb mint bárki más? Miért veri meg sokszor törpe kisebbség a többséget? Miért kerül vajmi gyakran szégyenletesen háttérbe a több-érték birtokosa és szenved vereséget az, aki mindenképpen győzelemre érdemes és győzelemre született?

Ezek a kérdések többé-kevésbbé azonosak azzal: mi az oka, hogy a kereszténység s jelesen a katolicizmus az újkorban annyi sorozatos vereséget és visszavettetést szenved? Hogyan lehetséges, hogy a krisztusi alapítású, tehát isteni eredetű tan- és eszmerendszer, az igaznak, jónak, szépnek s értékesnek az a páratlanul gazdag szintézise, amelyet kereszténységnek és katolicizmusnak nevezünk s amelyhez a világ- és művelődéstörténetnek legszebb és legnemesebb teljesítményei fűződnek, ma mégis oly sok esetben háttérbe szorul, heves ellentmondással, semmibevétellel, sőt gyilkos gyűlölettel találkozik s a vezetést kénytelen gyakran igen kétes értékű irányzatoknak átengedni?

A kereszténység értelmi s gyakorlati követése kétségtelenül sok emberi gyarlóságba s romlott hajlamok ellentétes irányú hatóerejébe ütközik bele. Mégis ezeken a lélektani gátlásokon kívül és a „mysterium iniquitatis"-on, a rossznak irtózatos, különleges, szinte

érthetetlen hatalmán túl *nincs-e itt valami módszeres hiba is?* Nincs-e a kereszténység képviselőiben és képviseletének módjában is valamelyes oka annak, hogy a legszentebb eszmerendszer gyakran szinte képtelen kivívni az élet és kultúra sorsdöntő síkjain az őt megillető vezérszerepet?

I.

Van, aki úgy találja, hogy a kérdés felvetésében magában már túlzott kriticizmus rejlik. Az egyoldalúan optimista szemlélet bizonnyal túlzásnak is érzi, ha valaki katolikus részen vereségek sorozatáról és visszavettetésekről beszél, holott *az Egyház ma számos téren kétségtelen,* sőt páratlan előmenetelt mutat fel, feltűnő *diadalokkal dicsekedhetik.* Nem mutat-e páratlan belső vitalitást a katolikus Egyháznak már az a folytonos számbeli gyarapodása is, amelynél fogva híveinek száma ma már a 400 milliót megközelíti? És ami ennél is több: kevés kor volt az Egyház történetében, amelyben ilyen tündöklő lett volna nemcsak a hit teljes egysége a hívek százmilliói között, az egyházfegyelemnek és törvényességnek ellentmondás nélküli, egyetemes uralma, a Róma-hűség és a püspöki tekintély meg nem lazított tisztelete, az egyházi tudományok és nevelésügy imponáló fejlettsége, az egyházi intézmények, főleg a szerzetesség külső és belső virágzása, az Egyház morális presztizse sokszor még a kívülállók előtt is, a tengerentúli missziók folytonos gyarapodása, a jelentékeny arányú megtérési mozgalmak, lendületes hitbuzgalmi élet, sőt vértanui hősiesség, amely egyes országokban egyenesen mint tömegjelenség mutatkozik.

Ezek az örvendetes jelenségek azonban nem zárják ki, hogy ugyanakkor a kereszténység s az Egyház uralkodó helyzetét a nagy nyilvánosság életében végzetesen megcsökkentnek ne találjuk. A kétségtelen fényoldalak mellett egészen szembeszökő *a keresztény és katolikus gondolat szörnyű alantmaradása az*

általános kulturális és közéletben, a közgondolkodásban és közintézményekben. Európa irodalma, sajtója, politikai élete, közgazdasága és társadalmi berendezése ma, néhány fehér folttól eltekintve, úgyszólva a maga egészében pogány, közömbös, sőt sokszor kifejezetten egyházellenes. A házassági törvények s a nevelésügy a legtöbb országban, a katolikus többségüekben is, meglehetős részben laicizált, sőt kereszténységellenes alapokon nyugszik. Az államvezetésben alig néhány kisebb államban jutott a katolikus gondolatnak vezetőszerep, annak ellenére, hogy csaknem 40 államban a lakosság túlnyomó többsége katolikus. Az istentagadómozgalom, a kommunizmus és annak szálláskészítője, a szocializmus, minden borzalmas levizsgázása ellenére terjed és hódít; ahol pedig a hatalmat a kezébe kapja, mint ma Oroszországban, Spanyolországban, Mexikóban, ott minden eszközzel irtja a katolicizmust, anélkül, hogy az Egyház a passzív ellenálláson s a vértanui készségen kívül bárhol is komoly ellenállást tudna tanusítani. Franciaország nagyszámú egyházmegyéje, katolikus iskolája, szerzete, lángbuzgó hitbuzgalmi élete percig sem tudta megakadályozni a századfordulói szabadkőműves kormányok vallástipró intézkedéseit. A katolikus Mexikó nem tudta útját állni sem a Benito Juarèesek, sem a Callesek, sem a Cardenasok egyházirtásának. A spanyol katolikus Egyház a maga 31.000 papjával és 40.000 szerzetesével, tömérdek templomával és katolikus nevelőintézetével nem tudta megakadályozni a világtörténelem egyik legvérengzőbb kereszténylüdözését. De még a katolikus németségnek valaha viszonylag virágzó egyházvédő intézményei sem vethettek gátat annak a romboló, katolikusellenes szellemnek, amely ma visszaverte ugyan Németországban a marxizmust, de helyette nagyranövelte a marxizmusnál alig valamivel szelídebb Hitler- és Rosenberg-féle egyházirtást, az egykori bismarcki kultúrharc helyébe odaállította a keresztény szempontból még sokkal rombolóbb kultúrharcot.

Itt igenis helyénvaló a kérdés: miként lehetséges mindez? Miért nem tudjuk mi, katolikus milliók és tízmilliók, még a XX. században sem megakadályozni a legdurvább vallásüldözéseket? Megelőzni, eleve lehetetlenné tenni a kereszténységellenes erők uralomrajutását? Tiszteletet parancsolni s ha kell: kierőszakolni hitünk s intézményeink, embereink és legszentebb jogaink iránt?

Mi ennek a gyengeségnek az oka? Hol rejlik a mi részünkön minden belső nagyság és vértanui hősiesség mellett ennek a feltűnő tehetetlenségnek a titka?

Vannak tömegeink, vannak vezéreink, vannak katolikus íróink, gondolkozóink, tudósaink. Mégis, ha a nagy francia, német, angol és amerikai folyóiratokat a kezünkbe vesszük, elképedünk annak láttára, menynyire száműzve van a komoly keresztény gondolat a mai irodalomból s gondolkozásból. A modern világnak szinte minden világnézeti állásfoglalásában mennyire magától értetődően a katolikusellenes gondolat az irányadó! A katolikusellenes jelszavak, felfogások, vádak, ferdítések, tudatlanságok állandóan s ezerféle változatban ismétlődnek a mai irodalomban s az igazságnak szinte senki sem fogja pártját! Az egyházi álláspont legföllebb mint valami exotikum, valami létjogosultságát rég elvesztett, magától értetődően félreállítandó nézőpont jelenik meg a köztudatban. Annyira divat ez, hogy néha még katolikus közéleti férfiak és írók is, szinte kényszerűségből, úgy beszélnek kifelé s úgy viselkednek, mintha ezt a katolikusellenes álláspontot egészen természetesnek, egyedül jogosultnak s törvényesnek ismernék el; mintha attól félnének, hogy máskép a nagy nyilvánosság nem veszi őket komolyan!

Szabad-e ennek a gyengeségnek okai után kutatnunk? Szabad-e hibákra mutatnunk rá, amelyek a saját módszerünkhöz tapadnak? Kellő tisztelettel és tapintattal bizonnyal igen. Először: Mert nehéz ott a hibákat gyógyítani, ahol még csak rájuk világítani sem

szabad. Másodszor: Mert a katolicizmus belső ereje és életképessége kétségtelenül elbírja az őszinte szót. Harmadszor: Mert ez az őszinteség mindig jellemezte is az Egyházat önmagával szemben: már Szent Pál meg merte kockáztatni bíráló megjegyzéseit Szent Péterrel szemben s ugyanígy Szent Irenaeus Szent Viktor pápával, Szent Ciprián István pápával, Szent Bernát, majd Sziénai Szent Katalin a korukbeli pápákkal szemben. *A katolikus tekintélytisztelet sohasem lehet bizantinizmus, amint a tekintély maga sem egyjelentésű az autokratizmussal.*

II.

Mindenekelőtt szem előtt kell tartanunk a történeti alakulást, amelynek megértése nélkül a katolicizmus mai helyzete egyszerűen megoldhatatlan talánnyá bonyolulna. Az Egyház mindjárt az első nagy üldözések megszüntetése s a milánói türelmi rendelet (313) óta, mihelyt az államhatalom keresztény lett s az Egyház védelmére vállalkozott, abba a visszás helyzetbe sodródott, hogy a védelem gyámkodássá fajult felette. Így történt, hogy az Egyház másfél évezreden keresztül a fejedelmi mindenhatóság haszonélvezőjeként került bele az események sodrába. Ennek nagyon sok előnye mellett megvolt az az igen komoly árnyoldala, hogy az Egyház hosszú időn át mint a világi fejedelmek s a nemesség engedékeny szövetségese szerepelt a köztudatban. Ebből adódott egyfelől az a nagy kár, hogy amikor a közszellem, főleg a francia forradalom óta, a fejedelmi abszolutizmus és feudalizmus ellen fordult, az Egyházat természetszerűen a maga ellenségeinek oldalán találta. Ugyanakkor az Egyház szolgái másfél évezreden keresztül kissé túlságosan is hozzászoktak ahhoz, hogy úgyszólva *minden oltalmat és közéleti erőt felülről várjanak s az Egyház hatalmi állásának biztosítékait elsősorban a világi hatalom tényezőiben lássák.* Ez a helyzet jutott kifejezésre a

kegyúri és főkegyúri intézményekben is, valamint egyes országokban, nálunk is, abban, hogy az állam s más világi tényezők bizonyos szolgáltatások ellenében az egyháziaktól messzemenő támogatást várnak el, merőben világi és nem ritkán kissé népellenes irányban is. Valószínűleg jórészt innen ered az Egyháznak vagy az egyháziaknak ama népszerűtlensége is, amelyet ügyes kezek olyan jól ki tudtak használni a maguk céljai érdekében.

Ennek a történeti folyamatnak nyomai látszanak a papság arculatán is azokban az országokban, amelyekben az Egyháznak ez a feudálisra emlékeztető helyzete többé-kevésbbé a mai napig fennmaradt. Míg azokban az országokban, amelyekben az Egyháznak korán kellett a maga erejére s a nép segítségére hagyatkoznia, átlag sokkal demokratikusabbak lettek az egyháziak életformái, addig emezekben az országokban a papság máig „úr" maradt, de abban az értelemben is, amely az „úrgyűlöletet" vonja maga után. Nem mondjuk, hogy a papságnak az a szolgasága, sőt koldusi sorsa, amelyben ma egyes országokban él, bármiképpen eszmei lenne, de az a helyzet sem eszmei, amelyben a szükséges és kívánatos papi állások szervezése s más fontos egyházi érdekek ellátása esetleg a papság egy részének túlzott igényességén akad meg; azon az igényességén, amely esetenként a busás papi sinecurát sem tartja időszerűtlennek s a papi álláshalmozásnak egészen szembeszökő s szemetszúró eseteitől sem riad vissza, mert az úri és uras életmódot magától értetődőnek tartja.

Ez a fogyatékos szellemiségre való irányzat azért hoz magával súlyos kártevéseket, mert megrontja egyfelől a nép bizalmát és megbecsülését a papi renddel szemben, másfelől magában a papságban — annak egy részében — világias és elanyagiasodott szellemet tenyészt ki s még a jobbakat is versenyfutásra ösztönzi, nehogy különben a kevésbbé értékes elemek egyedül kerüljenek az Egyházban előtérbe.

III.

A keresztény és jelesül a katolikus gondolat hátterbeszorulásának legfőbb oka az, hogy *ezt a gondolatot, ha gazdagabb is, szebb is és egészségesebbb is minden másnál, védelmezni s képviselni nehezebb, mint bármely egyéb irányzatot.* Hiába tudjuk mi emberek, hogy a lélek fontosabb mint a test, a testi dolgok mégis sokkal közvetlenebbül érdekelnek minket, mint a lelkiek. A kenyér, a dicsőség, a pénz, a kényelem és az érzékek élvezete százszor hatásosabb indítóoknak bizonyul a mindennapi életben, mint az, amit közvetlenül sem szemmel látni, sem ujjal megfogni, sem érzékeinkkel kitapasztalni s szinte a bőrünkön érezni nem tudunk. Ahhoz, hogy a családunkért vagy akár az államunkért tegyünk valamit, küzdjünk és áldozatot hozzunk érte, még csak van erőnk, de már a vallási meggyőződésért, a krisztusi javakért és ígéretekért, bármennyire hiszünk is bennük, bármennyire mindenekfölött való értéknek ismerjük azokat, legtöbbünk csak nehezen, álmosan, ingadozva vállalja a fáradságot és az áldozatot.

Innen, örökké innen érthető a mi harcunk nagyobb nehézsége, a mi hadállásaink támadhatóbb, sebezhetőbb, gyengíthetőbb volta. Míg a másik félnek minden a malmára hajtja a vizet, sokszor még az apostolok lanyhasága, kényelemszeretete, hiúsága és földiessége is, addig a mi eszméink mellett csak az és örökké csak az áll ki egész testtel, aki talán hosszú és keserves belső harcok árán előbb önmagában alakította ki teljesen az Isten országát. A közmondásos katolikus tunyaságnak, tétlenségnek, mindenbe beletörődésnek nem a kisebbfokú tudás, nem a gyengébb meggyőződés, még kevésbbé az elv belső gyengesége a magyarázata, hanem a természetfölötti lendületnek s az állhatatosságnak az a hiánya, amelyre itt minden lelkesedésen és meggyőződésen túl szükség van, hogy valaki necsak akarjon, hanem tegyen is, necsak kívánja a jót,

hanem véghez is vigye, necsak úgy-amúgy, hanem lelkesen, maradandóan s áldozatosan.

A kereszténység s névleg *a katolicizmus roppant lelki munkát végez mindenekelőtt a saját harcosaiban is.* Nincs egyetlen felekezet, amely ilyen nagyfokú belső életet élne mint az Egyház. Épp ezért erejének, figyelmének, gondoskodásának, munkabírásának igen jelentékeny százalékát fordítja a saját tagjainak, sőt a saját vezető embereinek folytonos lelki megnevelésére és szakadatlan továbbnevelésére a spiritualizmus terén.

Mily értékes erőket köt le csak a papságnak s a mindkét nembeli szerzetességnek állandó aszketikus gondozása! Mennyi noviciátusi gond, mennyi lelkigyakorlat, mennyi fegyelmező és kormányzó bölcseség vész el látszólag azáltal, hogy mindenekelőtt befelé élünk s a saját csapatainkban tartjuk elevenen a krisztusi tüzet! Ez a szakadatlan befelé-néző munka sokszor legjobb erőinket maradéktalanul leköti s elfogyasztja; azok a legjobb erők, amelyeket a másik félen, vagy mondjuk, csak a keresztyén felekezetek életében is, teljesen a kifelé való harcra s érvényesülésre fordíthatnak, nálunk sokszor szinte számba sem jöhetnek a kifelé ható munka, az önvédelem s a közéleti érvényesülés terén, annyira maradéktalanul felemészti őket ez a belső öngondozás és önápolás.

És még így is sokszor hiányos az eredmény; az így megneveltek közt is akad, akit az élet prózája s a küzdelem mindennapisága végre is kifáraszt, elbágyaszt, a maga prózaiságába von le s tesz olyan emberroncsokká, akikre aztán az egyházvédelem s a hitélet növelése terén alig számíthatunk. Gyenge harcosok, használhatatlan tisztek, helyt nem álló apostolok, a különösebb tehetség hiányát a természetfölötti síkon való elégtelenséggel tetéző „béresek"; míg a másik oldalon csupa fürge, mozgékony, örökké propagandázó, cseltszövő, éber és fáradhatatlan élharcos!

Csoda-e ez? Époly csoda, mintha azt tartanám csodálatosnak, hogy a gyermek rohan a játék és élve-

zet után, míg a leckéjét nem szívesen tanulja, s a követ is könnyebb lefelé taszítani a hegyről, mint a hegyre felfelé gurítani. Az emberi hajlamok: gőg, puhaság, kényelmesség, tunyaság, hiúság, szenvedély, bezzeg nem a mi oldalunkon harcolnak. Hányszor játszik bele alacsony emberi érdek döntő módon a mi harcunkba! Hányszor kerül a saját sorainkból is áruló, néha bizony még nagyon előkelő egyházi helyen is! Hányszor akadályozzák meg a Krisztus-ország előhaladását épp azok, akik annak előmozdítására vannak hivatva, néha teljes jóhiszeműséggel is!

IV.

Azonban nemcsak ilyen természetű akadályok hátráltatják az Egyház diadalmas kibontakozását a jelenkor harcaiban. Vannak a gyengeségnek mélyebb és személytelenebb, mondhatnók: eszmeibb okai is.

Ezek közt első helyen talán az *elintézményesedést* említhetjük. Kezdődő mozgalmaknak rendszerint a vérükben van az ifjúkori nyugtalanság, a fürgeség, szemfülesség és vállalkozó kedv. Igy minden forradalmat és minden eretnekséget is kezdetben a mozgalmasság, elevenség, ügyeskedés lendülete jellemez. Öregebb intézményekben ezek helyébe nemcsak a meghiggadtság lép, hanem néha túlzott fokban is a sablon, a kitaposott utak kedvelése, a kényelemszeretet, amely egyeseknél a rendkívülitől való húzódozás palástolójává válik. Ezért van a csaknem kétezeréves Egyházzal szemben bizonyos fokú természetes előnyben minden új mozgalom, minden szakadás, újítás, divatos jelszó és tegnapról eredő irányzat. A szabadgondolkodás és a bolsevizmus is. Amíg maguk is nem forrottak intézményekké, tele vannak robbantó erőkkel, elevenséggel, ötletességgel és bátorsággal, sokszor a vakmerőségig. Az Egyház ebben nem követheti őket, de akárhányszor talán a helyes és kívánatos fürgeség és rugalmasság dolgában kelleténél kissé jobban is alulmarad.

Ebből érthető, miért vetette rá magát főleg *az egyházellenes gondolat a tömegirányítás modern eszközeire:* sajtóra, munkásmozgalmakra, közéletre, tömegszervezésre, ahol teheti, a népoktatásra is. Hihetetlenül széles fronton támadja a szembenálló erőket. Észre tudja és észre akarja vétetni magát, akár testvérgyilkosságokra és polgárháborúra úszítás által. Szolgálatába állítja a szegényebb néposztályok ínségét, a munkások elégedetlenségét, a kisemberek panaszait. Zsoldjába vonja a propaganda és a reklám minden elképzelhető eszközét. Nem mélyre dolgozik, hanem szélesre, tágra, sokakat befolyásolóra. Míg mi ezzel szemben előszeretettel megmaradunk megszokott munkáink keretében, sokszor azt sem véve észre, hogy ami 400 év előtt fontos és szükséges volt, ma esetleg nem az, vagy csak sokkal csekélyebb fokban az s viszont sokkal fontosabb és sürgetőbb feladatok támadtak azóta, amelyeket e pillanatban közülünk senki sem lát el.

A tehetetlenségi nyomaték, a megszokottnak kultusza mellett az újabb és rendkívülibb feladatok háttérbeszorulása egészen magától értetődő jelenség. Többször elmondtuk már, hogy az Egyház a maga személyi és anyagi erőinek talán 60 százalékát fordítja lelkipásztorkodásra, talán 30 százalékát nevelésre és tudományos életre, talán 10 százalékát karitatív-szociális munkákra és adminisztrációra, de alig egy százalékot fordít sajtóra és védelmi művekre. Ez a panasz időnkint megjelenik előadásokon s a katolikus világsajtóban is, de anélkül, hogy lényegesebb magunkhozébredést okozna. Az Egyház nyugodtan lelkipásztorkodik, nevel és adminisztrál, ami természetesen igen hasznos és szükséges, de emellett sokszor mintha végzetesen feledésbe süllyedne az önvédelemnek és a tömegeink megtartásának módszeressége. Ez a módszeresség újszerű eszközök és eljárások egész rendszerét igényelné s ezektől az újszerű eljárásmódoktól a legtöbb egyházi tényező épp azért fél és fázik, mert újszerűek, szokatlanok s nem illenek bele az eddigi sablonokba. Bizonyos hivatalokat mindig be kellett töl-

teni, tehát az Egyház ma is hűségesen betölti azokat: az egyházmegyék s a szerzetesrendek gondoskodnak lelkipásztorokról, tudósokról, karitász-apostolokról, intézeti vezetőkről, adminisztrátorokról, sőt karkáplánokról és énekvezetőkről is. De arra ritkán állítanak embert, amire szervezett állás nincs, ahol kitaposott utak, megszokott keretek nincsenek.

Ritkán kerül pl. egyházi ember arra, hogy első helyen s hivatalból figyelje a munkásmozgalmakat, az ellenséges sajtót, a katolikusellenes mozgolódásokat, a szekták terjedését, vagy aki különleges munkaterének ismerje a közélet katolikus szellemű befolyásolását, az ellenünk szinte nap mint nap elhangzó nyilt vagy burkolt vádak folytonos cáfolatát s visszautasítását, a közfelfogásnak megfelelő eszközökkel való irányítását, a mindennap újra szétszórt métellyel szemben népünk vallási és erkölcsi szilárdítását. Ezek a feladatok, amelyeket fordított értelemben az ellenséges irányok a legnagyobb gonddal és rendszerességgel látnak el, a mi oldalunkon legfellebb néhány elszánt, a sorból kiugró és vállalkozó kedvű önkéntesnek a vállára nehezednek, vagy pedig évtizedeken át még csak észre sem vétetnek. Amit a papság nem tekint sürgős feladatnak, még kevésbbé tekinti azt annak a katolikus világi elem. Igy aztán a legravaszabb támadások sokszor ellenhatás és válasz nélkül maradnak, vagy pedig ezek a válaszok nem jutnak el oda, ahol hatásosak lehetnének. Mert részünkről nincs, aki módszeres egyházvédelemmel s a propaganda modern művelésével foglalkoznék, akinek ez épúgy feladata volna, mint ahogy a hitoktatónak feladata a hitoktatás.

Igy, csak így magyarázhatjuk, hogy egész országokban lassankint alá lehetett ásni az Egyház tekintélyét és népszerűségét, el lehetett terjeszteni a legképtelenebb vádakat és ferdítéseket az Egyházzal szemben, egész hadállásokat lehetett kiépíteni a keresztény gondolat ellenében s a keresztény és katolikus tábor sekrestyéibe, zárdáiba és iskoláiba temet-

kezve minderről szinte tudomást sem szerzett. Az egyik egyházi éneket dirigált, a másik a szent szertartásokat vezette, a harmadik latint vagy teológiát tanított élete fogytáig, a negyedik prédikált, gyóntatott és betegeket látogatott. Félre ne értessünk: mindez tökéletesen szükséges és magában véve legalább részben elsőrangú feladata is az Egyháznak. De elképesztő mulasztás, ha aztán mindezek *mellett* és mindezeken *túl* az egyházvédelemre, a kifelé való folytonos helytállásra, a tömegeknek a hitben s az Egyház szeretetében való megtartására, az eltávozottak visszahódítására külön és rendszeres gondoskodás nem történik, ha ennek folytán a közgondolkodás lassankint katolikusellenessé válik, vagy annyira felületes és külsőséges lesz, hogy a gyakorlati életben és főleg a közéletben semmiféle komoly nyoma sem látszik. Igy aztán lehetséges, hogy egyes országokban az Egyház bizonyos területeken aránylag magasfokú virágzást ér el, de ugyanakkor pl. a közéletben s az általános kulturális megnyilatkozásokban egyik vereséget a másik után szenvedi; hogy sem a katolikus hitvallói életnek, sem a katolikus sajtópártolásnak, sem a katolikus szellemű szavazásnak s a nyilvános életben való katolikus helytállásnak nyomát sem látjuk híveink, főleg vezető társadalmi állású híveink sorában.

V.

Intézmények és üzemek minden komolyan megszervezett dolognak természetes kereti formái. Előnyeiket felsorolni sem lehet. Viszont bizonyos hátrányok kapcsolódhatnak velük még a legszentebb célkitűzések mellett is. *Az emberi kisszerűséggel jár együtt, hogy a kereteket sokszor fontosabbnak nézzük mint a tartalmat,* az üzemet mint ilyent fontosabbnak, mint a cél elérését. Akkor is ragaszkodunk a kerethez, amikor már elavult, vagy a cél elérésére egyenesen hátrányos. Egy másik hátránya az intézményesedésnek az, hogy akik benne élnek az intézményekben, sokszor

rövidlátókká lesznek s mást nem vesznek észre, mint ami közvetlenül körülveszi őket. Néha még a katolikus vezető tényezők is hihetetlen vakságot és rövidlátást árulnak el a kereszténység mai nagy bajai, szükségletei, hiányai és feladatai iránt, aminek kétségkívül egyik magyarázata az, hogy állandóan csak azt a jót látják, ami közvetlenül a környezetükben történik s ez bizonyos fokig elvakítja őket és ítéletüket egyoldalúvá teszi. Egyes ilyen katolikus szigetek lakói nem is veszik észre, hogy csak sziget az, amin laknak s a tenger, amely körülveszi őket, egészen ellentétes sodrokat hord. Csodálatos optimizmussal ítélik meg a helyzetet, mert hiszen ők mindig csak ünneplő arcokat és ünneplő mosolyokat látnak s a fényes székesegyházi nagymisék füstfelhői és orgonabúgása, szemináriumi és kollégiumi ünnepélyek vallásos lelkesedése vajmi könnyen feledtetik a bennük élőkkel, hogy odakünn bizony egészen más színek és hangok járják, egészen más problémák viharzanak s egészen más a hangnem, amelyben odakünn az emberek vallásról, Egyházról, kereszténységről beszélnek.

A túlzott üzemszerűség más téren is megöli a lelket. Nálunk emberemlékezet óta kötelező iskolai hitoktatás van, mégsem állíthatjuk, hogy ennek a rendkívül kedvező helyzetnek megfelelően alakulna a néptömegek és az értelmiségi osztályok vallásos nevelődése, fejlődése. Mi ennek az oka? A többi közt bizonnyal az, hogy a hitoktatás is intézménnyé üzemesedett, melyben szövegek betanulása és emlézése a közvetlen cél s ez a közvetlen cél könnyen feledteti a lényegi célt, amely nem is csak a komoly vallásos ismeretek közlését és a vallásos meggyőződés irányítását tartalmazza, hanem még ennél is inkább a hitnek és hitéletnek megszerettetését, a lelkes és védképes katolikus lelkületet, eucharisztikus és természetfölötti életfelfogást. Éppen ezért a fényesen sikerült hittanvizsgák után s a hittani „jelesek" tömegei ellenére is nem meglepő, ha az ifjú nemzedék túlnyomó része, mihelyt az

iskolát elhagyja, azonnal vagy hamarosan fel is hagy a vallás gyakorlataival, főleg a misehallgatással. Hittanra tanították, de nem hitre nevelték. Az üzem mellett elsikkadt a lélek.

VI.

Az egyoldalú intézményesedés mellett van azonban ennek a katolikus passzivitásnak még egy belső, lélektani oka is: *a katolicizmussal bizonyos fokig együttjáró túlságos befelé-nézés,* a lelkiségnek és aszkézisnek bizonyos túlzottan idilli, csak a csendet és békét kedvelő beállítottsága.

Nemrég Németországban egy kitűnő munka jelent meg, amely „több férfiasságot" követel a katolikus vallásosságban. Kimutatja, hogy az újabbkori katolikus vallási életben túlságos teret foglal el a vallási feminizmus. Valami nőies, egyoldalúan lágy és harcképtelen vallásosság. Valamiféle franciás apácastílus, amelynek bizonyos fokig jellemző tünete pl. a „kis Jézus" és a „Jézuska" túltengő kultusza a férfi Jézus, az erős szavú Hős és hatalmas Megváltó eszményképe helyett. Vagy akár a kissé egyoldalúan idillizált Szent József-tisztelet a maga állítólagos magány-szeretetével, elvonultságával, názáretiességével, szemben pl. a régebbi katolikus századoknak erőteljes Keresztelő Szent János-kultuszával, ennek a cselekvő, harcias, vállalkozó és hódítóvágyú Krisztus-atlétának tiszteletével.

A puszta külső cselekedni-vágyás a megfelelő belső elmélyülés nélkül kétségkívül hibás és hiányos apostoli felkészülés; de viszont hiba az is, ha valaki ebből az elvből kiindulva aztán olyan csak befelé-néző, szinte quietisztikus és passzív lelkiséget vall s ilyen aszkézist hirdet, amelynek a cselekvésre hivatott katolikusok lelkületében bénító hatással kell jelentkeznie. Hiszen ha elég az elvonult, csendes jámborság, a belső önfegyelmezés és a jogi szabályok kultusza, ha nem szükség hőssé, harcossá, segíteni tudóvá és elő-

csatárrá edződni, akkor nem csoda, ha a Krisztus-bajnokok helyében is lelki puhányok, bábapostolok, férfiruhában járó jámbor asszonykák sarjadnak, akik gyönyörűen tudnak litániákat imádkozni, szenvedéseikben vigasztalódni, lemondani, félreállani, akár mártírhalált is halni, de nem tudnak gyorsan, okosan, erőteljesen cselekedni, harcolni és eredményeket elérni. Így aztán a csupa aktivitásra beállított ellenféllel, akár eretnekség az, akár szabadgondolat, akár bolsevizmus, számottevő hadsereget és vezérkart szembeállítani nem tudunk.

Úgy is mondhatnók ezt, hogy a katolikusok egy részéből, beleértve az egyháziakat is, bizonyos fokig hiányzik a militarizált szellem, a hadképes gondolat. Túlságosan szeretik a békét ott is, ahol Krisztus kardot hirdetett. Annyira nem tudnak harcolni, hogy inkább vállalják az Anyaszentegyház legnyomorúbb pusztulásait, esetleg a saját vérük ontásával együtt, mint a bátor, okos, számító és győzelmében biztos hadbaszállást. Félnek a „hecckáplán", a „harcos katolikus" s az „ecclesia militans" jelszavától. Azt hiszik, ma is jobbra-balra pislogó félreállással s a hatalmasok előtt való alázatos hajlongásokkal lehet az Anyaszentegyház ügyét biztosítani. Nem veszik észre, hogy ma, a demokrácia korában, csak arra hallgat a világ, aki a hangját s ha kell, néha az öklét is fel tudja emelni. Hogy a merni-nemtudást ma nem szerénységnek, hanem gyávaságnak, életrevalótlanságnak, férfiatlanságnak és súlytalanságnak bélyegzik s így is bánnak el vele.

Ha nálunk a papságnak s a szerzetességnek a magyar közéletben és közfelfogásban sokkal több a súlya és tekintélye, mint a legtöbb nyugati országban, ennek egyik oka bizonnyal az, hogy a magyar papság és szerzetesség nagyjából mindig értett a férfias és bátor fellépéshez is és nem engedte magát jámbor jelszavakkal a falhoz állítani. Ahol ezt egyesek megengedték, ott az Anyaszentegyház és a papság tekintélye látta ennek súlyos kárát.

Vannak, akik a katolikusoknak, főleg az egy háziaknak ezt a túlzott szerénységét s befelé-fordulását jámbor szólamokkal kívánják mentegetni, a Gondviselést emlegetve s azt, hogy a kifelé való „túlságos" érdeklődés annak a pelágiánus felfogásnak jele, amely mindent az emberi erőktől, kevésbbé a kegyelemtől vár. Soha igaztalanabb és félrevezetőbb vádat! A kegyelemnek és a Gondviselés természetfölötti segítségének jelentőségét a több-aktivizmust sürgetés éppen nem zárja ki, sőt ez a több-aktivizmus maga is a kegyelem és természetfölöttiség alapján állhat és kell, hogy álljon. De viszont senkinek sincs joga arra, hogy a saját tétlenségét, gyávaságát és tehetetlenségét a Gondviselés számlájára akassza s a kegyelem fontosságát a maga megfelelő közreműködésének elhanyagolásával akarja aláhúzni! A természetfölöttiség a természetre épít s azt feltételezi. Úgy kell dolgozni, mondja Szent Ignác aranyszabálya, mintha minden csak mitőlünk függne; a sikert utána az Istennek kell tulajdonítani, mintha csak az ő kegyelmének lenne a műve! A természetes erőhatások síkján is nélkülözhetetlen az Isten állandó közreműködése, de ott ebből senki sem vonja le azt a tévkövetkeztetést, hogy tehát nem szükséges a természetes eszközöket teljes céltudatossággal s okossággal alkalmazni.

A kegyelem hatásának természetesen nemcsak a bátorság, erősség, önfeláldozás és segíteni vágyás terén kell cselekvéseinkben kiverődnie, hanem az okosság, körültekintés és hozzáértés terén is. Mert az is szörnyű baj, ha akarunk, de nem tudunk; ha buzgók vagyunk, de ügyetlenek. Ha a krisztusi hadvezetés modern taktikájának művészetére megfelelőképpen fel nem készülünk. Sajnos, ezen a téren is elég szarvashiba mutatkozik. A katolikus ügy védelmében elsősorban lelki önnevelésre, egyéni életalakításra van szükség, azután hittani és hitvédelmi képzettségre. De mindez nem elég. A lelki és elméleti képzés mellett megfelelő gyakorlati képzettség is kell a korszerű apostolkodás művészetében és titkaiban. Mit ér külön-

ben, ha mégoly nagy is valakiben a buzgalom s az elméleti tudás, de a kereszténység védőjének alig van fogalma arról, mi fáj a munkásságnak, hogyan lehet hozzája szólni, mik a marxizmus sikerének nyitjai? Vagy ha teljesen tudatlan abban, miként kell s lehet a közéletben a katolikus gondolatot képviselni? Vagy hogy mik a sajtó hatalmának titkai és mi a módja annak, hogy a sajtó terén a katolikus gondolatot érvényesítsük?

VII.

Bizonnyal *sok veszteségnek forrása katolikus részen egy bizonyos fajta elbizakodás is,* a túlságosan optimista ráhagyatkozás arra, hogy sokan vagyunk, erősek vagyunk, nincs mit félnünk, a mi népünk ingathatatlan a hitben s a vallásos élet gyakorlataiban. Nem vesszük észre, hogy a katolikus tradíciók s a megszokás erejében való túlságos bizakodás egyfelől kevéssé dicsőséges álláspont, mert a vallási értékek őrzését túlságosan függő helyzetbe juttatja a merő megszokott formákkal, másfelől nem is egészen megbízható módszer, mert hiszen a tradíciónak ez az ereje szinte a szemünk láttára fogy el s mutat egyre mélyebb fogyatékokat. Szégyen bizony, ha csak azzal tudjuk népünket a kereszténység szeretetében megtartani, hogy bízunk a gondolattalanságában és tudatlanságában s nem törekszünk a kereszténységet számára olyan egyéni véleménnyé tenni, amelyet semmiféle csábítás vagy körülményváltozás a lelkéből többé kiforgatni nem tud. Szégyen, amit gyakran látnunk kell, hogy a csábítás, sőt a külső körülmények puszta megváltozása egyszerre seregestől söpri le a keresztény életformák síkjáról a lelkileg s egyénileg soha igazán kereszténnyé nem szilárdult tömegeket. A csábítás ma kihat a legcsendesebb falura és tanyára, s ha nem is mindig egyszerre, de hovahamar mégis csak kiütközik a hatása az évszázadok óta vallásos nép lelki arculatán. A háború sokhelyütt lényeges rosszabbodást jelzett a hivő nép vallásos életében s ma nálunk

is vannak falvak, amelyeknek férfilakossága immár szakított pl. a vasárnapi misehallgatás szokásával. A templombajárás ősi szokása megszűnt a nép magától értetődő, beidegződött habitusa lenni, ugyanakkor az egyke kérdésében az eddig kiváltságos vidékek is szép csendesen behódoltak az eddig ismeretlen modern erkölcstelenségnek. Hasonlókép megfigyelhető a falu vallásosságának gyöngülése azoknál a falusi tömegeknél, amelyek mint munkások városainkba kerülve, itt hamarosan a szocializmus zsákmánya lesznek, avagy mint cselédek hovahamar a prostitúció karjaiba hullanak.

Aligha képzelhetünk végzetesebb optimizmust, mint bizonyos vezető köröknek ezt a túlbizakodó és elbizakodó optimizmusát. A francia katolicizmus is így sikolhatott le észrevétlenül a hitélet útjáról az utóbbi néhány évszázad folyamán: az azelőtt egész tömegében vallásos francia nép így lett szinte észrevétlenül ijesztően vallástalanná. Igy történhetik ez még nálunk is és mindenütt, ahol ma még viszonylag jó a helyzet. Még mindig rengeteg az Egyház birtokállománya, de ez a birtokállomány elveszhet s nem is oly nehéz elveszíteni. Itt egyetlenegy dolog segíthetne: nem bízni a nép „ingathatatlan" vallásosságában, hanem szüntelenül és módszeresen erősíteni azt, komoly hitvédelmi alapozottságot nyujtani neki s rávezetni a vallásnak önálló, egyéni, boldog élményként való megkedvelésére gyermekkora óta. Ezen a téren a gyermekvilág vallásos megnevelésében nálunk a Szívgárdák fejtenek ki dícséretes tevékenységet, a tanulóifjúság körében pedig a Mária-kongregációk, bár éppen az utóbbiaknak hitőrző értéke felől mintha nem élne köreinkben elég általános meggyőződés.

Ma az istentelenség s a kommunizmus fenyegető hadállásai még komolyabbá teszik azt a feladatot, hogy ne elégedjünk meg a kereszténységnek mint megszokottságnak s a népben meggyökeresedett életfolyamatnak magától adódó szerepével. A küszöbön álló küzdelemre, talán egy új világnézeti világháborúra az el-

bolsevizálódott Európa kellős közepén a mi népünk sincs, sajnos, komolyan felkészülve. Nehogy akkor kapkodjunk majd segítség után, amikor már régen késő lesz!

*

Nem merítettük ki ezzel még az okokat, amelyek az erősebb fél gyengeségét megmagyarázzák. De rámutattunk egyik-másik pontra, amelyen a mi harcunk csekélyebb eredményessége múlik s amelyen változtatnunk többé-kevésbbé módunkban áll. Abban a válságban, amely felé a kereszténység közeledik s amelynek ma még bizonytalan kimenetelétől esetleg évszázadokra s egész történeti korszakokra kihatólag függ a tömegek vallási eligazodása, nem érdektelen s nem céltalan, ha ezeken a dolgokon okulás és magunkhoz ébredés céljából el-elgondolkozunk.

A katolikus fellendülés belső gátlásai.

Napjaink katolicizmusának sok tekintetben örvendetes fellendülése mellett kétségtelen visszaesései és visszamaradásai is vannak; a teljes talpraállásnak és a társadalom krisztusi visszahódításának tömérdek az akadálya. Az ellenséges és hitközönyös irányok, a vallástalanság és erkölcsi lazaság roppant lebilincselő ereje, a rossznak és hamisnak folytonos és sokszor végzetesen diadalmas előretörése minduntalan újra visszaveti a jónak előhaladását. Mindazonáltal tévedés lenne azt hinni, hogy a nagyobb fellendülésnek csak ilyen külső akadályok állják útját. Vannak súlyos belső gátlások is, amelyek a mi ügyünk győzelmét kétségessé teszik s amelyek közül egyiket-másikat itt szóvátenni nem lesz felesleges. Annál inkább, mert a külső akadályok roppant túlsúlyát megtörni sokszor csakugyan nem áll módunkban, a belső gátlások elhárítása jórészt a mi kezünkbe van letéve s a saját jóakaratunkon múlik.

I.

A katolikus fellendülés belső gátlásai bizonyos fokig már a mi harcunknak és munkánknak *természetfölötti jellegéből* következnek. A természetfölötti nem áll egy vonalban a természetessel és természetivel, az emberek inkább hajolnak az utóbbi, mint az előbbi felé; ezért nem érzik természetes önkénytelenséggel a katolicizmus törekvéseinek s eredményeinek közvetlen hasznát és érdemét sem. A mi célkitűzésünk nem hat az emberekre oly vonzóerővel, mint az evilági dolgok, sőt gyakran a katolicizmussal szembenálló mozzanatok is, ellenkezőleg: minden természetes ösztönünk és hajlandóságunk állandóan gátat állít magasabb, lelkibb, emelkedettebb törekvéseink elé.

Mindenekelőtt a tömegek részén. A tömegek mindig arra hajolnak inkább, ami az érzékeknek, a rövidlátásnak, az evilágiságnak és kicsinyességnek hízeleg. Természetes, hogy aki a tömegeknek ezeket a sekélyes aspirációit vagy önző vágyait kendőzi, annak a lelkek meghódításában könnyebb a dolga. Ennek a ténynek köszönheti a vallásellenes irány, pl. a könnyebb fajsúlyú sajtó is legtöbb sikerét. Hozzásímulni az emberi ösztönökhöz, pl. a nemzeti gőghöz, az egyéni hiúsághoz, a bírvágyhoz s az érzékiséghez s ezeken keresztül fogni meg a lelkek százezreit, valóban nem nehéz. Ezzel szemben a kereszténység s főleg a katolicizmus fegyelmet s lemondást hirdet, kereszthordozást, fölfelénézést, alázatosságot, tisztaságot, az ösztönös kirobbanások kemény fékentartását. Eleve világos, a puszta természetes síkon melyik fél felé hajlik a győzelem könnyebb eshetősége.

Ám ugyanez a különbség még a vallási élet hivatott terjesztőinél, a katolicizmus sajátos harcosainál is számottevő tényező. Mindnyájan úgy vagyunk vele, hogy csak a jobbik énünk áll a természetfölötti eszmék szolgálatában, a rosszabbik énünk pedig maga is az ellentétes irányokhoz szít s ha nem nagyon vigyázunk, állandóan elárulja, megrontja és tehetetlenségre

kárhoztatja nemesebb törekvéseinket. Az egyéni hiúság, a dicsőségvágy, a karrier, az emberi tekintetek, a gondolatlanság, az érdekek, a kényelemvágy, önzés és érzékiség ezer csábítása a saját belső erőinket is állandóan ostromolja s belülről teszi nehézzé a krisztusi vár védelmét.

Ezerszer jobban állna ügyünk, ha elevenebben élne mindenelőtt minmagunkban a hit, a Krisztus szeretete, az Egyház nagy lelki kincseiért való őszinte, belső lelkesedés, ha kevesebb volna bennünk a vakság és hiba. Az egyháztörténelem épúgy, mint a mindennapi tapasztalás ezer példával húzza alá azt a szomorú tényt, hogy az egyházi élet s a vallásos gondolat felvirágzásának mily könnyen válhatnak tehertételévé, egyes esetekben még árulóivá, megrontóivá is éppen azok, akik a vallási gondolat védelmére első helyen hivatottak. Nem hiába kerültek ki a legveszedelmesebb egyházforradalmárok a századok folyamán éppen a papok sorából s a leggonoszabb egyházüldözők ugyancsak névleg katolikus tényezők közül. Ma is gyakori jelenség, hogy egy-egy ország katolikus talpraállása nem az ellenséges erők és áramlatok sokféleségén és szívósságán törik meg, hanem a katolikusok belső tehetetlenségén, tétlenségén és öntudathiányán, gyakran még vezető tényezőknél is a belső elvilágiasodás szellemének megnyilatkozásain.

Sokszor oda nem való, *tehetség és különösebb buzgóság nélkül való emberek foglalnak el egyházi és világi vonalon fontos pozíciókat,* emberek, akik aztán nemcsak maguk nem tesznek meg mindent, amit el lehetne várni tőlük, hanem tétlenségükkel és anyagias gondolkozásukkal, megalkuvásukkal s néha gyakorlati elvtelenségükkel mások jó munkáját akadályozzák.

A belső gátlások e neme ellenében csak egy védekezés van: a lelkiség komoly ápolása minden olyan egyházi és világi tényezőben, akinek a katolikus ügyekben szerepet kívánunk juttatni. Természetfölötti munkát, természetfölötti gondolkozás és beállítottság nélkül komolyan előbbre vinni nem lehet. A papi buz-

góság felszítása s világi katolikusaink vallásos és egyházias lelkületének nagyranövelése a legelső teendő. ha a Krisztus-birodalom diadalát biztosítani akarjuk.

II.

Másik belső gátlás a mondott irányban: a gyakorlati elszántság fogyatékossága a krisztusi hódító munkában; a külső ellentétes erőkön, valamint az elvilágiasodás és megalkuvás belső nehézségein túl a pozitív építő akarat, lendület és lelkület kellő fokának hiánya.

1. A győzelem kivívásának *lobogó és elszánt akarata* minden hadsereg győzőképességének egyik legelső feltétele. Amely hadseregnek tisztikarában s legénységében ez az akarat nem izzik és tüzel eléggé, ahol a harci lelkület a kishitűségnek, megalkuvásnak és kényelemszeretetnek enged teret, ott sem hősies erőfeszítésekről, sem átütő győzelemről nem igen lehet többé szó.

A közéletben és társadalmi téren éppen napjainkban látjuk az akarat dinamikájának valóságos csodatetteit, látunk politikusokat, akik akaratuk példátlan feszítőerejével egész országok sorsát tudták megváltoztatni, sokmilliós népeket a maguk eszméinek diadalszekere elé fogni, akik gyémántkemény, dacos, győzelmi vágyuk gigantikus erejével sziklákat robbantottak és világtörténelmet csináltak. Ez a halálosan elszánt, semmiféle kibúvót nem ismerő lendület alacsony sorból népek diktátoraivá emelte fel őket s olyan kvalitások kialakítására adott nekik erőt, amelyeket multjuk és neveltetésük alapján senki sem tartott volna lehetségesnek. Mi több, győzedelmes akaratuknak ez a sugárzó energiája a munkatársak és szakemberek egész légióját vonzotta oda melléjük, akik olyan részletfeladatok megoldását is lehetségessé tették, amelyekre a vezetők maguk semmiképp sem terjeszkedhettek volna ki.

Az egyháztörténelem lapjain sem ritkák ezek a

minden nehézségen győzedelmeskedni tudó, minden akadályt elsöprő *akarati lángelmék*. A Szent Pálok, Athanázok, Chrysostomusok, Nagy Szent Gergelyek és VII. Szent Gergelyek mellett ilyenek voltak a középkor nagy hirdetői és egyházterjesztői mind: a Szent Patrikok és Ágostonok, Remigek és Bonifácok, Szent Henrik és Szent István királyok, akik egész népeket vezettek be Krisztus országába; ilyenek voltak a Szent Bernátok, Assisi Ferencek, Domonkosok és Loyolai Ignácok, akik az egész egyházi élet megújításában hatalmas tevékenységet fejtettek ki, elsősorban azért, mert lobogó láng és rettenthetetlen akaraterő tüzelt bennük.

A lelki életben főleg Szent Ignácnak a „három emberosztályról" szóló ismert elmélkedése emeli ki klasszikus éllel az akarati elhatározás döntő jelentőségét. Vannak, mondja az elmélkedés, emberek, akiknél az akarás alig több mint a célnak bizonyos meddő és elméleti igenlése; inkább tétlen óhajtás, mint komoly lelki megmozdulás. Vannak aztán, akik tudnak ugyan akarni, akarják is a célt, de nem végső odaadással és elszántsággal; akaratuk lengőhajló ingadozása mindig újra megakadályozza az elszánt cselekvést. És vannak végül, akik nemcsak áhitoznak a cél után, nem is csak ímmel-ámmal akarják azt, hanem komoly és végleges elszántsággal, meg nem alkuvó áldozatkészséggel, katonás következetességgel és teljes odaadással. Ezek az emberek nem riadnak vissza semmiféle külső akadálytól vagy belső ellankadástól s igénybe tudnak venni minden eszközt és módot, hogy céljukat abszolút biztossággal elérhessék. Az akarásnak csak ez a harmadik foka érdemli meg az igazán elszánt akarat nevét s egyedül ez vezet biztos eredményekre.

Ez a különbségtétel nemcsak az aszkétikus elhatározásokra általában, hanem az apostoli akarásra is vonatkoztatható. Vannak katolikusok, akik éppen csak hogy „nem bánnák", ha Krisztus ügye jobban állna a a világon, mint ahogy áll, de már tenni érte, fárasztó

s áldozatos munkára vállalkozni az érdekében nem nagyon hajlandók. Beérik a legkevesebbel, a szigorúan kötelezővel, de megriadnak, mihelyt nehezebb feladatok elé kerülnek. Vannak aztán, akik alkalommal tesznek is valamit a katolikus ügyért, szívesen ott is szerepelnek a katolikus mozgalmakban, főleg ahol ezért ellenszolgálatot, elismerést, kitüntetéseket, befolyást, előmenetelt remélhetnek.

Ezek azok a katolikusok, akik inkább a katolicizmus*ból*, mint a katolicizmus*ért* élnek. Örülnének Krisztus diadalának, csak az ujjukat ne kelljen nagyon megmozgatni érte s legföljebb akkor tevékenyek, ha ugyanakkor hiúságukat és anyagi céljaikat is kielégíthetik. Kívánják a katolicizmus diadalát, de úgy, hogy a maguk kényelméből s élvezeteiből, főleg pedig a maguk zsebéből lehető keveset kelljen feláldozniok. Esetleg arra még szívesen vállalkoznak, hogy szép nyugodtan, kényelmesen elszántsanak-vessenek az Úr szőlőjében, lelkipásztorkodjanak, prédikálgassanak, tanítgassanak és adminisztrálgassanak, vagy a világi apostolkodás terén alkalommal egyet-mást megkíséreljenek, de visszalépnek s ezer mentőok mögé bújnak, mihelyt a Krisztus-ország eredményesebb szolgálata rendkívüli erőfeszítéseket, komoly fejtörést és állandó áldozatos munkát követel tőlük.

Ezzel az akarattal a társadalom Krisztushoz való visszahódítása útján sokra jutni természetesen nem lehet. Az igazi apostoli elszántság ott kezdődik, ahol az Isten- és az emberszeretet oly lánggal lobog bennünk, hogy nem tudunk belenyugodni egyetlen lélek elvesztésébe, ha azt bármely erőfeszítés árán Istennek s az örök életnek megmenthetnők. Nemcsak „tenni" akar az ilyen ember valamit az Egyházért és a lélekért, hanem mindent meg akar tenni érdekükben, minden erejének megfeszítésével, minden szeretetének és leleményességének latbavetésével. Mindenkit aggódó szeretettel zár szívébe, minden felebarátjában Isten képét látja, az örök életre meghívottat, a kárhozat veszedelmében forgót, a sürgős segítségre szorulót. Senkit nem

zár ki gondoskodásából, senkire nem tekint közömbösen, senkit el nem hanyagol, még a tőle távol élő, idegen országokban, messze földrészeken lakó embertársakat sem; mindenkit Krisztushoz szeretne emelni s az örök élet útjára vezetni. Ez a világot átfogó szeretet nem meddő érzület csupán benne, nem elméleti vágy és tétlen sóhajtás, hanem tettekre sarkaló nyugtalanság, minden eszközt felhasználó, teljes megoldást sürgető akarat.

Sajnos, nem mindnyájunkban lobog ez az apostoli lelkesedés egyenlő hőfokon. Hadsereg vagyunk, amelynek nem minden tisztje, altisztje és közkatonája akarja a célt olyan szívósággal, olyan feltétlenül győzni akaró elszántsággal, aminő egy ilyen nehéz és bonyolult területen egyedül vezethet teljes és döntő eredményre. Azért nem győzünk a világnézeti fronton, mert nem eléggé *akarunk* győzni. Azért nem tudjuk a kereszténységet régi fényébe visszaállítani, az ellenséges támadásokat győzelmesen kivédeni, a világot Krisztusnak visszahódítani, mert nem eléggé izzik bennünk a kérlelhetetlen, meg nem alkuvó, semmitől vissza nem rettenő apostoli lángolás.

Ha igazi apostoli láng égne bennünk, nem maradnának sürgős feladatok néha évtizedeken keresztül megoldatlanul, rendezetlen és zilált állapotok, visszaélések s a poshadás botrányos jelenségei nem terpeszkednének tovább eligazítatlanul. Embereink nem térnének ki oly könnyen a legsürgősebb s legnehezebb feladatok elől sokszor keveset mondó ürügyeken, társadalmi kötelezettségekre, egészségi állapotukra, túlterheltségükre s hasonlókra való örökös hivatkozással. Nem szerepelne oly nagy mértékben mindenfelé a kényelemszeretet, az egyéni nagyravágyás, az anyagiasság szempontja ott, ahol lélekbevágó érdekek védelméről van szó s ahol evilági, sőt Krisztus-ellenes célok szolgálatában álló emberek gyakran megszégyenítenek minket ügybuzgalom, fürgeség és áldozatkészség dolgában. Több lenne sorainkban az a krisztusi lelkület, amelynek csak egy a fontos: Isten országa s

a lelkek megmentése s az a szentpáli gondolkozás, amely elmondhatja magáról: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem."

Ez a mély és teljes értékű apostoli lelkület nemcsak papokban és szerzetesekben lehet meg, hanem világiakban is. Amint a pap és a szerzetes a maga hivatásában, úgy a világi katolikus a maga világi pályáján is minden szabad idejét, gondját és szeretetét az Isten országának szentelheti. Igaz, a családi élet s a világi foglalkozás kötelességei bizonyos határokat szabnak buzgóságának, de e mellett még mindig maradna több-kevesebb ideje, érkezése és szellemi rugalmassága arra, hogy a Krisztus-ország terjesztésének és fejlesztésének hasznos munkása lehessen. A vagyonos ember is lehet lelkileg szegény, a családos ember is gyakorolhat lemondó önuralmat s a világ szabad levegőjén mozgó katolikus is apostoli fegyelmezettségnek vetheti alá magát.

2. Az apostoli buzgalmat sokszor az a *pesszimista, élénk és fáradt lemondás* szűkíti be és bénítja meg károsan, amely szinte eleve beletörődött s beleszokott a katolikus ügy inferioritási helyzetébe s nem tud már a teljes győzelem komoly lehetőségében bízni. Ez a pesszimizmus rendesen nemcsak magában a pesszimistában öl ki minden bátor kezdeményezést, hanem vajmi gyakran bizonyos fagyos légkört terjeszt maga körül is, másoknak is elveszi a kedvét, hóbortnak, kalandos kísérletezésnek tekint minden lendületsebb tevékenységet s maró kritikájával elkeseríti a kisebb-nagyobb csalódásba jutott lelkesebb munkásokat. Ez a pesszimizmus talán annak az inferioritási érzésnek természetes eredője, amely az Egyház sorozatos újkori visszaszoríttatásaiból s veszteségeiből magyarázható; de része lehet benne a katolikus lelkülettel természetszerűen együttjáró bizonyos szerény alázat és lemondásra való készség túlzásának is. Ennek az inferioritási érzésnek és pesszimizmusnak bátor és bízó leküzdése a komoly apostoli akarásnak szintén fontos követelménye.

A katolikus gondolat igazi fellendítésének útján tehát mindezek szerint egyik sürgős teendőnk: ennek az apostoli hévnek, a Krisztus ügyéért lángoló tettrekész akarásnak felszítása a hivő katolikusoknak sokszor tétlen, bátortalan, néha épenséggel tunya táborában.

III.

Alig hinné az ember, hogy az említett gátlásokon kívül még további egészen belső gátlások is lehetnek, egyenesen aszkétikus jellegű lelki állásfoglalások, amelyek a legnemesebb s legértékesebb erők lekötésére s tétlenné merevítésére alkalmasak s amelyeken csak a gyakorlott szem ismeri fel az angyal köntösében fellépő kártevő ördögi incselkedéseit. A lelkiségnek és aszkétikus elveknek az az elferdülése ez, amely jámbor szólamokból és felfogásokból indul ki s többnyire a legteljesebb jóhiszeműség mellett ejti végzetes tévedésbe a krisztusi eszme híveit. Egy bizonyos aszkétikus irodalom a maga egyoldalúságával állandóan ébrentartja ezeket a téves eszméket, amelyek maholnap a katolikus újjáébredés munkatéren époly veszedelmesekké fajulhatnak, mint egykor például a janzenizmusnak szintén jámbor és aszkétikus elvekből kiinduló tévedései.

1. Ilyen aszkétikus téveszme pl. az, amely a krisztusi hódító munka s az apostolkodás terén annak *természetfölöttiségére* hivatkozva jóformán feleslegesnek, sőt majdnem károsnak ítél minden „emberi" erőfeszítést, „emberi" okosságot, az emberi eszközökben való bizakodást, az apostoli tervszerűség és nagyvonalúság hangoztatását. A lelkek üdvözítése, így szól ez az irány, nem emberi erőkifejtés vagy ügyesség, hanem a kegyelem és Gondviselés dolga; bár ebben nekünk is közre kell működnünk, ez a közreműködés teljesen másodrendű feladat. Nem szabad úgy tennünk, úgy sürögnünk-forognunk, mintha Istennek szüksége lenne a mi közreműködésünkre, hogy az Egyházat saját bölcsesége és tervei szerint kormányozza. Szerezzünk

minél több kegyelmet a bűnösök megtérésére, a többit tekintsük másodrendű, lényegtelen dolognak. A hitetlenek azért nem térnek meg, mert Isten nem adja meg nekik a megtérés kegyelmét s mert mi nem imádkozunk eléggé áldozatot a rajtuk is segítő kegyelem kiesdésére. Nem a szakadatlan igehirdetés és a vallásos eszmeterjesztés a fontos; ezek a kegyelmi hódításban csak „mankók" és értéktelen emberi támaszok; hanem csak a lelki élet, a jó példa és áldozatos szenvedés az Isten országáért.

Vannak, akik ebbe az elméletbe belekeverik a „Krisztus titokzatos testének" elméletét, mintha Krisztus titokzatos testének, az Egyháznak, csak belső élete lenne, mintha az valami tétlenül heverő test volna, mintha nem lenne küzdő, harcos, vérző, sebekkel s helyenkint bizony fekélyekkel elborított, egyre növekvő, de egyúttal egyre csonkuló test is. Vannak, akik Krisztusnak ezt a szavát magyarázzák félre: „Az Isten országa bennetek van" s ezt a protestánsokkal egyértelműleg olyanféleképpen értelmezik, mintha az az Egyház láthatatlanságát jelentené.

Ez az aktivizmustól irtózó vagy azt legalább is lekicsinylő irány szereti a szemlélődés kiválóságát egyoldalúan hangoztatni, a liturgikus mozgalmat használni ki a maga érdekében a lelkipásztorkodásnak és hitbuzgalmi nevelésnek beszűkítését, az amúgyis jámbor lelkek minél intenzívebb gondozásra célzó, immanens munkálatait részesíteni előnyben, azzal a megokolással, hogy Isten szemében kedvesebb, ha kisebb számú lelket nevelünk magas tökéletességre, mintha sokakat térítünk meg, de nem emeljük őket a tökéletesség magasabb fokára.

Ezek az aszkétikus tévedések nemcsak számos értékes erőt fognak le és rögzítenek oda egy lényegében passzív és hódításra képtelen keresztény életeszmény mellé, hanem a komoly és tervszerű, hódító és társadalomformáló apostolkodásnak is ezer akadályt állítanak útjába, alábecsülik azt és lenézik annak „emberi" fogásait, szerintük merőben „természetes"

eszközeit. Minek sajtó, minek propaganda, minek nagyobb stílű egyházvédelem, minek törjük a fejünket befolyásos emberek és eszmeközpontok megnyerésén: egyetemek, parlamentek, kormányzati tényezők, az irodalmi és művészeti élet, a szociális és politikai élet meghódításán? Ezek mind az emberi okosság sugalmazásai, nyomorúságos földi eszközök, amelyekre az Isten országának terjesztésében valósággal nincs szükség. Bizalmatlanul tekintenek minden ilyenmű erőfeszítésre, puszta hiúságnak, primadonnaságnak nevezik, ha valaki ezeken a munkatereken kiválóbbra törekszik; idegesek, ha valaki az egyoldalúan csak befelé néző lelki élet és merő vagy túltengő kontemplácio helyett aktív katolicizmust követel.

Mit tartsunk erről az irányról? Azt, hogy alapjában szent és igaz gondolatok végzetes eltorzulásából ered s egy dogmatikailag téves eszmefűzésnek gyakorlatilag káros térfoglalását jelenti.

Helyes az az alapelv, hogy a természetfölötti munkában csakugyan nem az emberi számítás és erőfeszítés, hanem a kegyelem fontossága a legelsőrendű. Hogy a Krisztus-ország felépítésében s kiterjesztésében, a természetfölötti javak elérésében és növelésében Krisztus nélkül csakugyan „semmit se tehetünk" (Ján. 15, 5.) és az üdvözülés nagy művében „nem az, aki akar, nem az, aki törtet, hanem aki a növekedést adja, az Isten" a döntő tényező. (Róm. 9, 16.) Hogy mi emberek az Úr kezében csak eszközök és szerszámok vagyunk s voltaképpen Ő az, aki általunk és bennünk ég és lángol a lelkekért, küzd az igazságért, hirdeti az üdvösség tanait s védelmezi Anyaszentegyházát. Idáig az elmélet tökéletesen helyes és minden igazán katolikus aktivizmusnak ezen a talajon kell mozognia.

A tévedés ott van, amit az egyoldalúak sokszor felejtenek: hogy a *kegyelemnek ez a szükségessége sehogy sincs ellentétben az emberi eszközt józanul felhasználó, minden körülményt bölcsen latbavető s minden erőt lázas tevékenységgel munkába állító közreműködésnek szükségességével.* Eszközök va-

gyunk az Úr kezében, de nem élettelen szerszámok, hanem személyi közreműködők, akiknek emberi mivoltunk teljes latbavetésével, értelmünk, leleményességünk, számítóképességünk, tervezgetésünk, józanságunk és erőfeszítésünk minden megszervezett taktikájával kell a kegyelem művéhez hozzásímulnunk. Enélkül eredményt várni istenkísértés lenne, csodavárás ott, ahol Isten csodát nem ígért.

2. Nevezetesen téves az a felfogás, amely a merő kontemplációt vagy akár a puszta kérő imának végnélküli fokozását állítja az apostoli munka előterébe. A teológia régen eldöntötte a vitás kérdést, melyik a tökéletesebb keresztény élet: a merő szemlélődés-e, vagy a szemlélődésnek az aktív munkával való összeegyeztetése, a „vita mixta". Akinek egyéni adottságai, tehetségei, hajlamai, körülményei az előbbit javallják, arranézve kétségtelenül a puszta szemlélődés a tökéletesebb, amint ezt a szemlélődő rendek tagjairól s a szemlélődés szentjeiről kétségtelenül elmondhatjuk. De akinek Isten az imádság mellett a tevékeny helytállásra, külső munkára, harcra is tehetséget adott, arra nézve kétségtelenül tökéletesebb, ha nem pusztán imádkozással és szemlélődéssel, vagy akár liturgiai funkciókkal tölti idejét, hanem tevékenyen apostolkodik. Krisztus is így tett, valamint az apostolok és az Egyház nagy szentjeinek túlnyomó része.

Krisztusról magáról, aki az Atya állandó látása révén állandó imaéletet élt, az evangélium csak egészen kivételes esetekben emeli ki, hogy külsőleg is hosszasabb imádságban töltötte az időt, ellenben nem szűnik meg elbeszélni Jézusnak szakadatlan, fáradhatatlan, szinte önemésztő lélekmentő munkálkodását, prédikálását, jövését, menését, betegek gyógyítását, apostolainak képzését. Parancsa is nem így szól az Egyházhoz: „Menjetek, szemlélődjetek', vagy „menjetek, adjatok a világnak jópéldát", hanem: „elmenvén az egész világra, tanítsatok minden nemzetet", „hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek". Mikor apostolait a Jákob kútjánál a bőséges aratásra figyelmez-

teti, nem azt mondja: „Vonuljatok hát a magányba és imádkozzatok a világ megtéréséért", hanem: „Az aratás nagy, a munkás kevés; kérjétek tehát az aratás Urát, hogy küldjön munkásokat az ő aratásába". Vagyis: elsősorban munkásokat keres, de persze olyanokat, akiket Isten küld és Isten Lelke tölt el. Kérni is kell, sőt elsősorban kérni, de aztán a munkát munkásoknak kell elvégezni. Az apostolokról is olvassuk, hogy a fáradhatatlan munka emberei voltak s Szent Pál megható pasztorális levelei nem győzik inteni, kérni a Titusokat és Timóteusokat, hogy szakadatlanul, fáradhatatlanul, „alkalmasan és alkalmatlanul" tanítsanak, oktassanak, intsenek, buzdítsanak, legyenek serények az igazság hirdetésében. Ki meri ezek alapján kétségbevonni, hogy az evangélium szerint mind a kettőre egyaránt szükség van: kegyelmet esdő, imádságos lelkületre és serényen helytálló apostoli munkára?

Külön szembe kell néznünk azzal a felfogással, amely a kevesek magas tökéletességre emelését szentebb és fontosabb feladatnak tartja, mint a sokak megtérítését. Ez a felfogás csak abban az esetben igaz, ha olyanok magasabb fokú lelki megneveléséről van szó, akik (mint pl. a leendő papok vagy szerzetesek) hivatva vannak a maguk részéről is fontos apostoli munkát fejteni ki, akiknek tökéletesítése tehát bennfoglaltan máris egyértékű számos lélek megtérítésével.

Általában azonban nem áll, hogy néhány tucat jámbor lélek magasabb tökéletessége Isten szemében kedvesebb lenne, mint sokak megtérítése, bárha nagyobb tökéletesség nélkül. Ennek a felfogásnak ugyanis kereken ellentmond Krisztus Urunknak az a kijelentése, hogy „nagyobb az öröm a mennyben egy bűnös megtérésén, mint kilencvenkilenc igazon". Vagyis: nemhogy 99 bűnös megtérése értékesebb lenne az Úr előtt, mint egy igaznak nagyobb tökéletessége, hanem: 99 igaznak minden tökéletessége nem oly kedves az Úr szemében, mint *egyetlenegy bűnösnek helyes útra vezetése*. Ennek a magyarázata egyébként

egyszerű: Istent dicsőíteni mi emberek jobban nem tudjuk, mintha a magunk részéről is gondoskodunk arról, hogy az örök boldogságban minél több lélek dícsérje, szeresse, imádja az Urat — ez a gloria Dei externa legmagasabb formája — s az istenszeretet parancsával lényegében azonos felebaráti szeretetnek sem lehet tökéletesebb gyakorlási módja, mintha minél több emberen gyakoroljuk a legfőbb jótéteményt, amit emberrel gyakorolni lehet: hogy megmentjük az örök kárhozattól s az örök boldogság útjára vezetjük őket. Az egyesek nagyobb tökéletességre emelése elvégre csak *fokozati* különbséget és kegyelmi gyarapodást jelent, míg a megtérés vagy meg nem térés kérdése *lényeges* gyarapítása vagy csökkenése az Isten dicsőségének.

Ebből is következik már annak a szintén jámborul hangzó tételnek egyoldalúsága s tévessége, amely csak a közvetlen lelkipásztorkodást és hitbuzgalmi munkát tartja az Úr országának művelésében fontosnak. Vannak jámbor és sok tekintetben kiváló lelkek, akiknek szemében az értékes katolikus munka csak a szentségek vételénél és szolgáltatásánál kezdődik. Minél több gyónás-áldozás és lelkigyakorlat, ez az egyetlen legfőbb zsinórmérték a szemükben. A pasztorális tevékenység s a hitbuzgalmi élet szorgalmazása kétségtelenül a betetőzés, a legszebb és legtökéletesebb munka, a lelkeknek közvetlenül az Istenhez vezetése. De Isten országa terjesztésének szempontjából éppen nem mindig az a legfontosabb és legsürgősebb teendő, ami magában véve legelőkelőbb és legközvetlenebbül szent tevékenység.

Egy ellenséges vár bevétele s a diadalmas bevonulás az ellenséges ország fővárosába lehet a győzelem betetőzése, de alapjában a döntő csatározás odakünn folyó mozzanatai a legfontosabbak s amíg bizonyos előmunkálatok elvégezve nincsenek, addig tévedés lenne csak éppen a befejező munkálatokon törni a fejünket. Mit ér, ha szűk körben egyre szaporítjuk a mégoly szent és nemes lelkipásztori munkákat és in-

tézményeket, de közben nem gondoskodunk az egésznek védelméről, a tömegek lelkének az igazság számára befogadóvá tételéről, ha nem teremtünk olyan szellemi légkört s olyan közgondolkozást, amely mellett a lelkipásztorkodás mindenekelőtt maga is szabadon fejtheti ki erőit s azután: amely által azok is elérhetők lesznek, akiket a puszta lelkipásztori eszközök alkalmazásával soha el nem érhettünk, a keresztény gondolatnak soha még a közelébe sem hozhattunk volna?

Az említett aszkétikus elvek sok jóakaratot meddősítenek ma s tesznek a katolikus újjáépítés munkájában jóformán használhatatlanná. Szerencse még, ha egyesek a ferdült elvek elméleti hangoztatása mellett a gyakorlatban nem ezekhez igazodnak, hanem az egészséges elvek szerint cselekesznek. Elég nagy azonban azoknak a száma is, akiket ezek az eszmék teljesen holtvágányra terelnek s akik azután nemcsak maguk vesznek kárba, hanem mások egészséges munkakifejtését is akadályozzák. Ennek eredménye azután, hogy míg egyfelől itt van a minden lelkiség nélkül való tömeg, amelyre mindenekelőtt éppen több természetfölöttiség férne rá s itt vannak a cselekvésre hivatott, de belsőleg erőtlen tényezők, addig a másik oldalon ott vannak a jámbor, imádságos és jóravaló lelkek, akik azonban valami beteges passzivizmusba ringatják bele magukat s a katolikus ügyet. Ezek azok, akiknek egyetlen erejük az, hogy zavart nem okoznak, mert semmit sem tesznek; hogy megbízhatók, mert semmit sem kezdeményeznek; hogy okosak és óvatosak, mert soha maguk eszméket nem termelnek s veszélyek közé nem mennek; akiknél a körültekintés nem ritkán egyenlő a túlzott félénkséggel, a megfontoltság a kényelmes semmittevéssel, a bölcseség a folytonos meghátrálással, a természetfölöttiség a természetes helytállás mellőzésével.

A katolikus újjáéledés korszakos munkájában fontos, hogy se a természetfölöttiség hiánya, se a termé-

szetfölöttiség félreértése és félremagyarázása ne állja útját az egészséges fejlődésnek, a vonzóképességnek, bátorságnak és győzelmi akaratnak.

Vallás és közélet.

Ma divat azzal kelteni hangulatot a kereszténységnek a közélet terén is érvényesülő befolyása s az Egyháznak erre vonatkozó tevékenysége ellen, hogy azt mondják, a vallás állandóan átnyúl az állam területére, ahol pedig semmi keresnivalója sincs. Az Egyház maradjon meg a szorosan vett lelkipásztorkodás terén, kereszteljen és temessen, misézzen és prédikáljon, szolgáltassa ki a szentségeket, de a nyilvános élettől maradjon távol. A vallás a templomba s az otthonba való, de nem a közéletbe. Vissza kell tehát szorítani az Egyházat a maga sajátos hivatásának területére s nem szabad megengedni az úgynevezett politikai katolicizmus térfoglalását.

Ebben a felfogásban főleg azok osztoznak, akik boldog örömmel állapítják meg magukban, hogy íme, újabb képletet sikerült kitalálni az Egyház elnyomására, tevékenységének korlátozására. Nem, ők nem a vallást üldözik, csak az Egyház túlkapásait szorítják vissza. A háttérben persze az a törekvés áll, amelyet Rosenberg egyszer így fejezett ki: „A katolikus Egyháznak s az evangélius hitvalló egyháznak is mai formájukban a népéletből el kell tűnniök".

*

Igaz-e, hogy az Egyháznak nincs joga másra, mint a templomra és az otthonra? Hogy a vallásnak nincs más munkaterülete, mint a szorosabb értelemben vett lelkipásztorkodás s a közélet neki tilos terület?

Ez a követelés a vallás feladatkörének igazolhatatlan beszűkítését jelentené. A vallási élet természetesen közvetlenül a lelkiismeretek területén folyik, ez azonban nem jelenti azt, hogy éppen a lelkiismeret törvényei szerint nem foglalná magában a törekvést

az egész életnek, az államéletnek is, keresztény szellemmel való átitatására.

Az Egyháznak nemcsak joga, hanem szent és múlhatatlan kötelessége is, hogy a közélettel törődjék s a krisztusi elveket a nyilvánosság s a nemzet életében is érvényesítse. Isten nemcsak az egyéni életnek s a lelkiismeret belső szentélyének ura, hanem legfőbb királya és törvényhozója a közösségi életnek is, az államnak s az egész társadalomnak. A kereszténység nem pusztán arra való, hogy az embereket imádkozni tanítsa, s azoknak, akik templomba jönnek, az evangéliumot hirdesse. Hanem arra is, hogy az egész emberi életet a krisztusi elvek és parancsok magasztos szelleméhez igazítsa. Nem szabad megengedni, hogy a vallást és annak szellemét katakombák éjszakájába vagy a gyermekszobák csendjébe szorítsák vissza, s engedjék, hogy a közélet a krisztusi elvekkel ellenkező levegőt leheljen, hanem gondoskodni kell arról, hogy mindaz, ami az emberi életet körülveszi, alakítja vagy befolyásolja, a keresztény szellem erkölcsi törvényeivel összhangban álljon. Minden meggyőződéses kereszténynek, papnak és világinak egyaránt, azon kell igyekeznie, hogy olyan legyen az ifjúság nevelése és oktatása, olyan legyen a társadalom kulturális élete, a közerkölcs, a szociális berendezések s magának az államnak egész törvényhozása, kormányzata és közigazgatása, hogy ez az ember legfőbb célját és kötelességét, az Isten szolgálatát s örök törvényeinek megtartását ne gátolja, ne nehezítse, hanem inkább előmozdítsa és megkönnyítse. Ezt sürgetni, erre törekedni s erre a célra a híveket is ösztönözni az Egyház feladata.

Ha a kereszténység nemcsak a gyermekszobák vagy az egyéni lelkiismeretek irányítására van hivatva, hanem az egész közélet és társadalom krisztusi szellemmel való telítésére, akkor minden katolikusnak, természetesen legelső helyen a papságnak, szent joga s egyben kötelessége, hogy a Krisztus-országnak ezt a közéleti tekintélyét és érvényesülését minden

tisztességes eszközzel előmozdítsa. Kötelessége, hogy szót emeljen a krisztusi szellem érdekében, nemcsak otthon vagy a templomban, hanem a nyilvánosság előtt is, sajtóban, rádióban, egyesületekben, de a község- vagy városházán, megyeházán, esetleg az országházban is. Kötelessége, hogy mindenütt s minden megfelelő alkalommal síkraszálljon a megtámadott vagy elfeledett krisztusi igazságért, felszólaljon az isteni törvény megszegése, az erkölcstelenség, bűn és gonoszság minden mesterkedése ellen, hogy őrt álljon a keresztény házasság, a nő, a család, a gyermek, a munkás joga s a szociális igazság mellett. Minden katolikusnak s első helyen a papságnak kötelessége, hogy védje s fejlessze a katolikus iskolaügyet, az ifjúság vallásos nevelését, a vasárnap megszentelését, a játékszenvedély, az uzsora, a romboló ösztönök megfékezését. Minden katolikusnak, de főleg a papnak szent kötelessége, hogy gondoskodjék katolikus irodalomról, sajtóról s a népművelés egyéb eszközeiről, hogy a kor meglévelyedéseivel szemben a tiszta krisztusi gondolkodást segítse diadalra, a társadalomban s az állami életben is.

Aki katolikusoktól vagy akár csak a papságtól is ezt a jogot és szabadságot el akarja venni, az vét a keresztény igazság alapelvei ellen s meg akarja akadályozni a krisztusi eszmék közéleti diadalát.

Az ilyen követelés önkényes, jogtalan és kereszténytelen. Isten és Krisztus törvényei az embert nemcsak legszűkebb lelkiismereti életében, a csendben és magánosságban kötelezik. Főleg olyan országokban, amelyeknek lakossága nagy többségben keresztény vagy éppen katolikus, nem szabad Krisztust megfosztani attól a jogtól, hogy a közösségi életet is legfőbb fokon az ő szelleme irányítsa. S ki van hivatva erről gondoskodni, ha nem az Egyház?

Aki az állami életet ki akarja vonni a vallás törvényei alól, az az Istent szeretné letaszítani a trónjáról. Meghagyná az Úristennek a gyermekszobát és a templomot, de az élet széles mezejéről egyszerűen

félreállítaná, félrelökné, kitessékelné az Úristent. Mi más ez, mint közönséges pogányság és Krisztustagadás?

Valahol nemrég azzal érveltek a körmenetek ellen, hogy „az utca az államé és nem az Egyházé". De vajjon az Egyház a körmenetek alkalmával a saját maga számára foglalja-e le az utcákat? Nem az Isten általános uralmának akar-e ezekkel is jelképes kifejezést adni, mint ahogy ez nálunk az Eucharisztikus Kongresszus felejthetetlenül szép körmeneteiben történt? Vajjon az utca nem az Istené-e elsősorban?

Ennek a téveszmének hívei, ahol csak lehet, az ifjúság nevelését kiveszik az Egyház kezéből. Pedig nyilvánvaló, hogy az Egyház nem a maga kedvéért és a maga dicsőségéért tartja fenn az iskoláit és neveli az ifjúságot, hanem azért, hogy a felnövekvő nemzedékeket idején vezesse rá Isten hitének és Krisztus törvényeinek útjára. A legújabb újpogány államfelfogás szerint ezt sem szabad tenni, mert az ifjúság nem az Istené, hanem az államé, illetve azoké, akik az államhatalmat éppen a kezükben tartják. Mi más ez, mint pogányság és Krisztus lefokozása?

Miért féltik az ifjúságot az Egyháztól? Vajjon nem az Egyház neveli-e a legrendesebb s leghazafiasabb ifjúságot mindenütt a világon? Nem vétenek-e ezzel Krisztus szava ellen, aki azt mondta: Hagyjátok a kisdedeket hozzám jönni?

„Az Egyház ne foglalkozzék mással, mint szorosan vett lelki dolgokkal" — mondják kenetesen. Igen ám, de ha a nagy világnézeti és erkölcsi küzdelmek, a Krisztus-ország legéletbevágóbb kérdései manapság nem a templomban dőlnek el, hanem jórészt éppen odakint, a templom falain kívül? S ha a Krisztus-ország védelmi harcait a puszta lelkipásztorkodás fegyvereivel megvívni nem lehet? Amikor arról van szó, hogy Isten jogait, a keresztény erkölcs követelményeit a legszélesebb nyilvánosság fórumán kell megvédeni: nevelésben, társadalomban, közéletben, sajtóban és népmozgalmakban: nem kötelessége-e akkor a pap-

nak is oda menni s ott hallatni a szavát, ahol ezek az Isten országát legközelebbről érintő kérdések leginkább eldőlnek?

Krisztus azt mondotta, hogy az ő igazságait még a háztetőkön is hirdetni kell. Ő maga nemcsak a jeruzsálemi templomban prédikált, hanem az utcákon és tereken, hegyen-völgyön, a Genezáreti-tó partján, magánlakásokban, zsinagógákban és mindenütt. Nem várta meg egy templom magányában, míg hozzája jönnek az emberek, hanem kiment a tömegek közé s ott hirdette az Isten országát, ahol az emberek élete folyt. Ugyanígy tettek az apostolok: odamentek mindenhová, ahol emberek voltak. Szent Pál odament még az athéni agorára is, erre a legtipikusabb politikai küzdőtérre. Az apostolok mindenütt hirdették az igét, ahol emberek voltak, vitatkoztak, replikáztak, bizonyítottak. Utasításokat adtak a házassági, közerkölcsi, ifjúságnevelési, szociális kérdésekben is. És most ezek a mai megtévedt államimádók vissza szeretnék szorítani Krisztust és az ő papságát a templomok magányába! El akarják szakítani Krisztus szolgáit a néptől, az élettől, a levegőtől! Beléjük akarják fojtani a szót, az Isten igéjét, amelyről Szent Pál azt mondja, hogy „nem lehet megkötni"!

*

S mindezt miért? Nyilván azért, hogy a kereszténység szellemét és elveit minél jobban kiszorítsák a társadalmi életből.

Hiába tagadják a vallásüldöző szándékot; hiába állítják, hogy ők tisztelik a vallást és senkit sem akadályoznak abban, hogy templomba járjon. Arra hivatkoznak, hogy náluk a templomok zsúfoltak? Oroszországban is zsúfoltak s nálunk is zsúfoltak voltak Kun Béla idejében. Minden egyházüldözés idején zsúfoltak a templomok, persze inkább felnőttekkel. Ez nem bizonyít semmit. Az orosz szovjet is eltűri, hogy az emberek templomba járjanak, ha éppen akarnak s azt is fennen hangoztatja, — főleg nemzetközi vonat-

kozásban —, hogy ő tiszteletben tartja a vallásszabadságot.

Azonban nagyon jól tudjuk, hogy ez csak vakmerő szemfényvesztés, a gyönge ítélőképességű emberek megtévesztésére szánt képmutató beszéd. Mit ér az, ha kegyesen megengedik a templombajárást, de ugyanakkor mindent elkövetnek, hogy az ifjúságot a vallástól elidegenítsék, az Egyházat minden elképzelhető rágalommal illessék, a papokat mint gonosztevőket kezeljék s így a vallási életet csírájában elfojtsák?

Micsoda vallásszabadság az, ahol a pápát és a püspököket a legocsmányabb hangon gúnyolni szabad, de védelmükben szót emelni bűncselekedetnek számít? Micsoda vallásszabadság az, amikor még azt sem engedik meg, hogy a pap a kórházba betegye a lábát s a haldoklóknak a szentségek vigaszát elvigye, hacsak a beteg — esetleg halálos beteg és haldokló — azt írásban nem kéri?

*

Az ember csodálkozva kérdezi: ugyan *kinek érdeke*, hogy a krisztusi igazság ne terjedhessen a templom falain túl s hogy a kereszténység jogai meg ne védessenek? Kinek az érdeke, hogy az ifjúság nevelésében a vallási elvek minél kevésbbé érvényesüljenek, a közéletben pedig a kereszténység elveit lábbal lehessen taposni? Kinek érdeke, hogy egy különben egészséges társadalmi és nemzetfejlesztő tevékenység mellé oda erőszakoltassék a vallásellenesség, épúgy, mint ahogy a marxisták a munkásság védelmét mindenáron össze akarták kötni a vallás- és hazaellenességgel?

Erre a kérdésre két választ lehet adni.

Vannak egyébként jószándékú, önzetlen és népüket lángolóan szerető emberek, akik világias elgondolású céljaik útján egyedül és megkötetlenül akarnak járni s nem tűrnek cenzort és erkölcsi féket. Akik a kereszténység nagy nemzetvédő és néperősítő értékét még nem ismerték fel s azért féltékenyek arra,

hogy munkájukat — egyébként talán igen értékes és közhasznú munkájukat — esetleg ne hátráltassa a vallási gondolat közrejátszása. Üres félelem, mert világi ügyekbe az Egyház úgysem kíván beleszólni. Nagyakaratú, diktátori hajlamú egyéniségek, fejedelmek, államférfiak azonban sokszor estek ebbe a hibába s mint Napoleon vagy Bismarck, csak akkor ébredtek rá tévedésükre, amikor már fölöslegesen sok bajt okoztak.

Vannak azonban olyanok is, akik egyenesen pokoli gyűlölettel gyűlölik a kereszténységet s nem akarnak isteni törvényt elismerni a maguk akarata, dicsőségvágya és érdekhajhászata fölött. A katolikus egyház a maga ingathatatlan erkölcsi elveivel, isteni jogra hivatkozó törvényeivel, kérlelhetetlen ítéleteivel olyan kellemetlen cenzor, amelyet ők nem tudnak elviselni, mert egész lényük s gondolkozásuk a zavarosban halászás felé irányul. Az ilyenek nem tudnának mit kezdeni egy mélyen vallásos, világos gondolkozású, becsületes néppel, erős, tiszta és egészséges lelkű ifjúsággal.

Ez a két ok elegyedik el és magyarázza meg a történelem során immár közel 2000 év óta mindazt a tömérdek egyházgyűlöletet és egyházüldözést, amely a kereszténységet a hatalomtól megittasultak részéről érte. Hatalmi féltékenység és lelkiismereti kötetlenség irányította már a Caligulák, Nérók és Diokleciánok egyházüldözését. Ugyanezen az alapon folyt a kereszténység sokszerű szorongatása a középkorban, a Hohenstaufok, Bajor Lajosok és Szép Fülöpök részén, az újkorban pedig a Napoleonok és Bismarckok vagy bizonyos újabb terroruralmi rendszerek képviselői részéről.

A katolikus Egyház nem hajolt meg a Cézárok előtt, nem hajolt meg a Napkirályok s a Napoleonok előtt s nem fog meghajolni a most sorozatosan felemelkedő újkori egyházüldözők előtt sem. Ha kell, szenved; ha kell, börtönbe és fogolytáborba és Szibériába viteti magát; ha kell, tűr bírósági rágalmakat,

devizacsalási és erkölcspörbeli meghurcoltatásokat; ha kell, viseli a megbélyegeztetés és szabadságfosztás minden testi és lelki kínját. De abból az elvből nem enged, hogy neki, *amíg él és amíg lélekzeni hagyják, Krisztust kell hirdetnie otthon és a fórumon egyaránt s az Ő törvényeinek érvényesülést kell szereznie a templomban s a templomon kívül.* Tekintet nélkül arra, hogy zavaros jogi felfogású emberek megértik-e őt, vagy nem és szívesen látják-e társadalomépítő munkáját vagy sem.

*

El sem lehet képzelni, mi lett volna, milyen mélységekben botorkálna ma az európai közélet és művelődés, ha a kereszténység nem törekedett volna már Nagy Konstantin óta a közéletet is Krisztus számára meghódítani. Hiszen Európa belső civilizálása a keresztény erkölcsök uralomrajutása, a nő, a gyermek s a munkás megbecsülése, a rabszolgaság megszüntetése, a törvény előtti egyenlőség elve, a közoktatás és közművelődés szorgalmazása — hogy csak néhány példát ragadjunk ki a sok közül — mind ennek a közéletet átható kereszténységnek, az úgynevezett „politikai katolicizmusnak" a vívmánya.

Mi lett volna Európából, ha a pápák csak a szigorúan vett lelkipásztorkodással törődtek volna! Ha nem sietnek pl. Európa népeit csatasorba állítani a Keletről beözönlő ozmán hordák ellen a nyugati civilizáció védelmére! Mi lett volna, ha pl. V. Pius pápa meg nem szervezi a nagyszerű tengeri ellenállást a törökökkel szemben, amely a Földközi-tengeren a lepantói diadallal biztosította a keresztény népek uralmát! Mi lett volna, ha Szent István királyunk nem emeli nemzeti fejlődésünknek már legelső korszakát a keresztény közéleti elvek magaslatára? Hova lett volna nemzetünk, ha a pápák III. Kallixtustól kezdve oly odaadóan nem támogatják Magyarországot a törökökkel szemben? Ha XI. Ince pápa döntő közreműködése Budát fel nem szabadítja?

Csak az utóbbi száz év folyamán is talán régen úrrá lett volna egész Európa fölött a kommunizmus, ha egy XIII. Leó pápa, egy Ketteler püspök, a nagy német, francia és angol katolikus vezérek, nálunk Zichy Nándorok, Molnár Jánosok és Prohászka Ottokárok a kereszténység elveinek felséges reflektorfényét idejében rá nem irányítják a szociális feszültségekre?

Nem botor gondolat volna-e éppen az ilyen embereket kizárni akarni a közéleti tevékenységből? Azon a valótlan és igazolhatatlan címen, hogy az Egyháznak csak a gyerekszobákban és a templomokban a helye?

Ezzel természetesen nem azt mondjuk, hogy minden papi politizálás helyes és okos dolog. A papnak elsődleges feladata mégis csak a lelki élet művelése s főleg akkor nem tanácsos az aktív politika és kiváltképpen a párt- vagy nemzetiségi politika terére lépnie, amikor ezzel nem mozdít elő valláserkölcsi célt s talán inkább gyűlölet tárgyává teszi és sárban hurcolja meg a reverendát. Az ilyen papi politizálás csakugyan hiba s annak meggátlására maga az Egyházi Törvénykönyv állít fel óvóintézkedéseket (139. kánon). Ez azonban nem jelenti azt, hogy most már az Egyházat mint ilyent is ki kellene rekeszteni a közéleti tevékenység mezejéről, ahogy ezt a modern államimádók és egyházüldözők teszik.

*

De tovább is mehetünk. Ma az Egyház közéleti szereplésére még fokozottabb mértékben van szükség. Mert ha valamire, ma volna szükség több igazi és mélységes kereszténységre éppen a társadalmi politikai élet terén.

A nemzetek boldogulásához nem elég a nyersanyag és a tőke, nem elég a föld és a bank, a gyár s a közlekedés, az egyetem és az opera. Amire mindenekelőtt szükség van, az a tisztesség, az őszinte közösségi érzés, az önfeláldozó hazaszeretet s a tiszta

erkölcs. Ezeket a legfőbb nemzetépítő erőket legfeljebb ideig-óráig pótolhatja a puszta népi lelkesedés vagy a technikai és szociális eredményekre való hivatkozás. Erkölcsöt, becsületet, lelkiismeretet, kötelességtudást pedig az állam maga termelni nem tud, vér és ösztön azt nem adja, a népi érzés egyedül nem biztosíthatja. Ezeknek a nemzetépítő értékeknek, ezeknek a közvetlenül lelki, de hatásaikban közéletileg is tartós értékeknek soha el nem ért, soha még csak meg sem közelített termelője s ősforrása a hit, az Egyház, a kereszténység. Aki tehát a kereszténységet a közéletből vagy az ifjúság neveléséből kiszorítani akarja, az lehet talán jóhiszemű tévedésnek rabja, de tárgyilag szólva, nem menthető fel a gyujtogatás, a néplélek kútmérgezése vádja alól.

E körülmények közt, ha valamivel lehet vádolni az Egyházat vagy magát a papságot, a vád legföllebb az lehet, hogy az Egyház talán túlságosan is csak a lelkipásztorkodásnak él és mellette nem eléggé fejti ki a rábízott óriási erőt, tudást és hatalmat arra, hogy a kereszténység szelleme az egész közéletet és közművelődést átölelje.

A papnak első feladata a templom és a lelkipásztorkodás, igaz. De nem fájdalmas mulasztás-e, ha e mellett a kétségtelenül legelsőrendű munka mellett az Egyház és az egyháziak részén néha túlságosan is háttérbe szorulnak azok a modern munkaterületek, amelyeken ma a kereszténység sorsa és jövője legfőképpen múlik? Nem mulasztás-e, ha a katolicizmus nem fejti ki minden erejét a sajtó s az irodalom terén, a felsőbb oktatás és tudomány terén is, vagy pedig a szociális népgondozás és munkásvédelem terén?

Ma olyan roppant sugarú eszmeterjesztő eszközök állnak rendelkezésünkre, aminő a sajtó, a film és a rádió. Nem mulasztás-e, ha az Egyház képviselői ezeket a felmérhetetlen hatóerejű, eszmeterjesztő és lélekalakító eszközöket közömbös és sokszor romboló irányzatoknak engedik át? Nem fájdalmas dolog-e pl. elhallgatni, hogyan bömböli Moszkva világgá a maga

rádióján a maga romboló eszméit a nap minden órájában és Európa minden nyelvén s ezzel szemben csak milyen ritkán, alig hallható szerényen cseng fel egy-egy katolikus rádióállomásnak rövid, egynegyedórás adása?

Amikor a sajtó nap-nap után, sőt óráról-órára ezerszer annyi hallgatót gyüjt a maga katedrája köré, mint akár egy Prohászka Ottokár a maga szószéke köré, vagy amikor a moziszínházakban hetenkint átlag 40—50 millió ember szívja magába azt az erkölcsi és világnézeti légkört, amely a filmvásznakról árad a világ öt földrészének minden népe s embere felé, vagy amikor a négy égtáj számtalan rádióállomása százmilliókat formál át szakadatlanul a maga szelleme hasonlatosságára: bizony akkor nagy baj, ha az Egyház túlságosan katakombaéletet él, ha mindezektől a mozgalmaktól meglehetősen távolmarad és erejének s embereinek 90%-át a szorosan vett lelki életre fordítja! A modern hitetlenség és erkölcsi lazaság ezer eszközzel, millió alkalommal, pokolian ügyes jelszavakkal, könnyed, szórakoztató formában, ördögi mesterkedéssel, helyenként állami támogatással is igyekszik pogánnyá gyúrni át a tegnap még keresztény Európát s kiragadni Krisztus kezéből az ifjúságot. Nem lenne-e akkor az Egyháztól valóságos árulás és öngyilkosság, ha csak éppen a templom, a lelkipásztorkodás eszközeivel iparkodnék az emberekre hatni, mégpedig csak azokra az aránylag kevesekre, az amúgy is buzgókra, akik őt önként felkeresik?

Egyébként a modern újpogányság egyenesen is kimondja, hogy végső célja Isten félretolása a közéletből, a lelkek elrablása az Istentől. Egy vezető német újpogány folyóirat pl. nemrég egyenesen ezt írta: „Most már nem úgy van, hogy a test az államé, a lélek pedig az egyházé *vagy az Istené,* hanem az *egész ember* testestül-*lelkestül* a népé és a birodalomé, amely *a hitet is a saját birtokába vette.*"[1] Itt már nyiltan ki-

[1] Nationalsozialistische Monatshefte, 1938 szeptember.

mondják tehát, hogy az Úristen maga sem lehet többé ura az emberi léleknek, — nem is csak a testnek, de még a léleknek sem! — hanem csak ők, a modern államimádók. Oly nyílt bevallása ez az állami önistenítésnek, amely már egyenesen az önmagukat imádtató pogány császárok őrületére emlékeztet.

Végtelenül szomorú, ha mégis akadnak katolikusok, akik ezekben a kérdésekben nem látnak tisztán, sőt az Egyház ellenségeinek szekerét tolják, az ő megtévesztő szólamaikat ismételgetik. Megdöbbenve halljuk, hogyan szajkózzák néha még vallásos katolikusok is a kereszténység ellenségeinek ördögi ravaszsággal kieszelt jelszavait a „papok káros politizálásáról", a „politikai katolicizmusról" s annak szükséges visszaszorításáról. Még a pápával is ujjathúznának, amikor az súlyos egyházüldözésről beszél, amit persze ezek a jelszóhősök kereken letagadnak.

Ennyire gyermekek és naívak tudunk hát lenni? A saját ügyeinkben is ennyire félre engedjük vezettetni magunkat? Ennyire nem tanultunk a multból, a kereszténvellenes sajtó hihetetlen ravaszságából?

Komoly katolikus ember nem állhat szóba az olyan jelszavak hirdetőivel, hogy az Egyháznak semmi köze a közélethez. Csak szánó mosollyal utasíthatja el a „politikai katolicizmus" üres vádját s a katolikusok együgyűségére sunyin spekuláló újpogányok jelszavait. Ha valaha, éppen a mai zavaros időkben nem elég imádkozni és templomba járni, hanem a közéletben is helyt kell állni s nem utolsó helyen: a közéletben is *le kell álcázni Krisztus ellenségeit.*

Szunnyadó erők.

Nem igaz, hogy ez a Föld és ez a kultúrvilág kiélte magát; nem igaz, hogy a Nyugat sorvadásra van ítélve. Nem igaz, hogy gyilkoló, fojtogató, megoldhatatlan problémák közt vergődünk s hogy már csak mindig rosszabb jöhet. Nem igaz, hogy a társadalmi feszültségek és zavarok már csak erőszakos explóziókban rob-

banthatják ki az új világ és új lehetőségek kezdeteit. Nem igaz, hogy egyetlen szorongató nagy korkérdés is lenne, amit nem lehetne simán, bölcsen és áldásosan elintézni.

Pusztán az a baj, hogy azok az erők, amelyek a megoldást meghozhatnák, szunnyadnak és rejtőzködnek. Ahogy az olasz és a német nemzeti öntudat szunnyadt, amíg egy duce és egy führer meg nem érkezett s az alvó erőket elevenné nem villanyozta.

A család problémáját meg lehet oldani. A nevelését szintén. A népművelését hasonlóképpen. Meg lehet oldani az osztályharc és osztálykülönbségek kérdését, a függő, nagy társadalmi kérdéseket. Meg lehet oldani a gazdasági válságot, a munka elvére épített Quadragesimo anno-rendet. Meg lehet oldani a nemzetközi kérdéseket is, a maradandó béke s a nemzetközi egyetértés kérdéseit, a nemzetiségi és nemzetkisebbségi kérdéseket, a nemzetek gyűlölködésének kiküszöbölését s a világbékét. Egy új Civitas Dei-t, Isten köztársaságát lehetne csinálni a világból, legalább az európai világból s meg lehetne szüntetni azokat a vérfagyasztó merényleteket is, amelyeket ma a banditák uralma alá került népek, pl. Oroszország, kénytelenek elszenvedni.

Mindössze az kellene hozzá, hogy azok az erők felszabaduljanak, felserkenjenek s összefogjanak, amelyek közel kétezer év óta eddig minden nagy problémát megoldottak, hacsak a hatóképességüket szabadon kifejthették.

Melyek ezek a regeneráló, minden problémát megoldani tudó erők? *Ezeken* a lapokon alig is szükséges külön megnevezni őket. Elég, ha arra utalunk, hogy valahányszor az utóbbi századok folyamán is, vagy akár a jelenkorban, a pusztulás romjai fölött új élet zsendült, ennek az új életnek megindítói tudatosan vagy öntudatlanul mindig azoknak az erőknek egy-egy szikráját, azoknak az elveknek egy-egy kötegét hozták alkalmazásba, amelyeket a kereszténység s a katolicizmus képvisel.

A katolicizmus vallás és mégsem csupán az. Nem-

csak mint vallás hat, érvényesül és alkot csodákat. Kultúrát is ő teremt, szinte az egyetlen nagy és maradandó becsű kultúrát; morált, tisztességet, emelkedett életstílust ő jelent; népeket is ő civilizál, még degenerált, dekadenciába sodort ú. n. kultúrnépeket is; társadalmi újjáépítést is ő hoz; a nemzeti lét pilléreit is ő ágyazza sziklatalajba; nemzetközi feszültségekre is az ő módszerei és koncepciói nyujtanak enyhülést. Nemcsak a lelkek életét teszi szebbé, derűsebbé, erkölcsösebbé és bizakodóbbá, hanem a földi, a társadalmi, sőt gazdasági együttélést is. Ahogyan a családon szinte kézzelfogható az ő egyedülálló konstruktív értéke, úgy a többi társadalmi közületeken is. A kinyilatkoztatás hivői előtt ennyi eleve sem lehet kétséges: ha csakugyan Isten Fia volt az, aki Jézus Krisztusban a földön járt, akkor az ő tanításai azok, amelyekben benne *kell* rejlenie minden ember- és társadalomszervező erőnek s viszont meg *kell* csúfosan buknia minden nagyhangú és nagyképű erőlködésnek, amely ő nélküle és ő ellene akar békét s rendet teremteni a földön, egyensúlyt biztosítani s művelődést alapozni az emberek nagy családjában. Nincs bölcseség és nincs okosság az Úr ellen.

Minden probléma megoldása a mi tarsolyunkban van.

Szinte előre látom, hogy ezeknek a kijelentéseknek olvastára akárhány olvasóm — a távolállókról nem is szólva —, sőt a katolikus életnek akárhány katonája is meghökken s exaltáltságot hajlandó látni bennük. Ez azonban csak annyit jelent, hogy íme, ennyire megcsappant bennünk a saját hitvallásunk öntudata. Ennyire szunnyadnak és alusznak az élet igazi erői. Az egyetlen nagy, életadó programm birtokosai maguk is annyira elszoktak már a maguk gazdagságának önérzetétől, hogy nem tudnak, nem mernek kilépni a koldusi öntudat lemondó dermedtségéből. Koldusoknak érzik magukat, holott született királyfiak. Meg vannak félemlítve; elhiszik az öblöstorkú hangadóknak, csak a liberalizmus lehet szalón-

és kormányképes, mi csak anyámasszonyok, zárdalányok, hecckáplánok és vallási tébolyodottak gyülekezete vagyunk.

Természetes, hogy aztán a mentő cselekvés is késik. Diadalról szó sem lehet, ahol a katonák, néha talán a vezéreik is, a győzelem hite s ellenállhatatlan erejüknek tudata nélkül harcolnak.

A rombolás hatalmasságainak legfőbb vívmánya az, hogy sorainkban az öntudatot ennyire lefokozniok sikerült. Tömérdek a holdkóros keresztények száma, az alvajáró katolikusoké, akik azt sem tudják, mi a katolicizmus, mik az erői, mily csodásak a rejtett kincsei. Ezeket a tétlenül ténfergő, hamis bálványok előtt bókoló, ellenfélt erősítő katolikusokat kellene lassankint — nem is lassankint! gyorsan! és azonnal! — a kereszténységnek újra megnyernünk. Szinte újra kell őket keresztelnünk, számukra mint valami hitujoncok számára újból felfedeznünk a kereszténységet. Híveket toboroznunk a kereszt krédója számára a — hívek között! Új Kapisztránok és Amiensi Péterek módjára új kereszteshadjáratot hirdetnünk az elveszett Szentföld: a hazai kereszténység megmentésére. Megértetnünk a saját ellanyhult híveinkkel, hogy minden kockán forog s a kockát szerencsével csak az vetheti, aki újból az eleven és következetesen végiggondolt kereszténység eszméibe kapaszkodik. Hogy addig nyomorúság lesz a földön, széthull a család s a nemzet, bomlik a társadalom minden eresztéke, könny és siralom borul minden életre, amíg a szunnyadó erő, az egyetlen mentő és éltető Erő fel nem ébred bennünk.

Első lépés: hogy sokan tudjuk ezt és akarjuk ezt az ébredést! Akarjuk minden erővel s minden áldozat árán!

Fény és árny a kereszténység mai arculatán.

Hogyan van az, hogy a legszebb és legnagyobb gondolatok hordozója, az Isten legremekebb alkotása a földön: a kereszténység oly nehezen küzd meg az ellene szegülő áramlatokkal s oly sokfelé kerül hozzá

nem méltó, megalázó és győzelmét hátráltató helyzetbe? Ez az a kérdés, amely újra és újra feleletet keres.

Miként is oszlik el ma a fény és az árny a kereszténység arculatán?

Mindenelőtt bizonyos, hogy a kereszténység ma is imponáló eredményekre mutathat rá. Már számbeli súlyánál fogva is.

A kereszténység összesen a világnak több, mint egynegyedét teszi s névleg a katolikus Egyház, amely minket itt elsősorban érdekel, a földkerekségnek *legnagyobb számú egységes vallási közülete.* Nincs egyetlen vallás, amely nemcsak híveinek nagy száma, hanem benső tartalma: az istenfélelem és istentisztelet mélysége, az erkölcsösség és meleg áhítat, az értelmi kidolgozottság, kulturális tartalom s nem utolsó helyen ragyogó szervezettség tekintetében a katolikus Egyház mellé volna állítható. Sehol az isten- és emberszeretet, tisztaság és önfeláldozás, lelkiség és hitbuzgalom megközelítőleg sem mutat fel oly virágzást, mint a katolikus Egyház belső életében, főleg szentjeinek gyönyörűséges galériájában. A katolikus Egyház civilizálta Európát s civilizálja rajta keresztül ma is az egész világot; a katolikus Egyház őrzi az emberiség legértékesebb kincseit, az istenhit és tisztult erkölcsiség minden nemes lendületét, nemcsak a saját hívei körében, hanem átsugárzás, példaadás és a nyugati civilizáció számos intézményeinek és hagyományának általános uralma révén az egész nyugati polgárosultság életében is.

A kereszténység és névleg a katolicizmus kifelé is imponáló erőt és bámulatos elevenséget tanusít. Az öt világrésznek csaknem minden ismert pontján ott állnak templomai, lelkészi és szerzetesi intézményei, iskolái és jótékonysági művei, egyesületei és apostoli vállalkozásai. Valamennyit, úgyszintén a 400 milliós katolikus világ-család valamennyi élő tagját a legszorosabb egységbe fűzi a közös és egyetemes hit, az azonos istentiszteleti élet, az egységes hierarchia és

főleg a pápaság iránt való odaadó és őszinte engedelmesség. Az egyházias szellem, akár a hit tisztasága, akár az egyházfegyelem terén, az Egyházon belül, éppen az utóbbi évszázad folyamán ismét annyira megszilárdult, mint talán azelőtt sohasem.

A katolikus Egyháznak ezt a belső erejét és imponáló szervezettségét, történeti érdemeit és erkölcsi hatóerejét a művelt világ nagy része, köztük nyilvános testületek, kormányok, tudósok, kimagasló szellemek, még ha nem tartoznak is a katolikus táborba, sőt talán nem is keresztények, mindig újra elismerni kénytelenek. Az Egyház ragyogó erkölcsi felsőbbsége minden ellenséges oldalról jövő elhomályosítás és lekicsinylési törekvés ellenére mindig újra utat tör magának s a megrendült tisztelet és csodálkozás hangján nyer kifejezést. Még olyan országokban is, ahol egyébként erősen katolikusellenes és kereszténységellenes eszmék irányítják a közéletet, sőt ahol a vezető tényezők lelkében a nyílt egyházüldözés szándéka sem hiányzik, a katolicizmus belső nagysága és híveinek hitvallói ragaszkodása gyakran arra kényszeríti az ellenfeleket, hogy vallásüldöző és egyházelnyomó törekvéseiket kedvük ellenére is mérsékeljék vagy legalább a lehetőség szerint leplezzék és szépítgessék. A katolikus Egyház, Krisztus országa, ma is olyan egyedülálló társadalmi erő, amellyel mindenkinek, barátnak, közönyösnek és ellenségnek, minden körülmények között számolnia kell, úgy mint egyetlen más egyházi közösséggel sem.

Mi több, a kereszténység és névleg a katolikus Egyház éppen napjainkban *számos ponton olyan előhaladást mutat* s olyan hódításokat ér el, amelyek belső életerejének újabb csalhatatlan jelei. Az a katolicizmus, amelyet kétszáz évvel ezelőtt a szabadgondolkozás és enciklopédizmus, majd utána a forradalmak és a XIX. század türelmetlen liberalizmusa végleg eltemethetőnek s megsemmisíthetőnek vélt, amelyre a gúnynak, szidalomnak, vádnak és rágalomnak mérhetetlen özönét árasztották, ma ismét olyan

vonzóerőt képvisel s annyi feltűnő hódítást tett éppen a szellemileg legkimagaslóbb emberek sorában, hogy korunkról valósággal mint a zseni-megtérések századáról beszélhetünk. De még azok között is, akik nem jutnak el odáig, hogy az Egyház ajtaján kopogtassanak s az egyházias élet útjára lépjenek, gyakran bizonyos félremagyarázhatatlan sóvárgás figyelhető meg, valami alig oltható szomj azok után a szellemi és erkölcsi értékek után, amelyek a katolikus Egyházban és hitéletben nyilatkoznak meg. Hatalmas koszorút lehetne kötni azokból az elismerő, hódoló, sokszor titkos honvágyra valló nyilatkozatokból, amelyeket elfogulatlan másvallásúak és másképgondolkozók tettek a katolikus Egyház dicsőítésére.

Végül a katolikus Egyházban sohasem hiányoztak s ma sem hiányoznak *nagy emberek és nagy lelkek*, akik egész lelkesedésüket és szeretetüket, tudásukat és minden erejüket szívesen és maradéktalanul bocsátják Krisztusnak és az ő országának szolgálatába. A katolikus Egyháznak mindig voltak s ma is vannak szentjei, hitvallói, vértanui, áldozatos hithirdetői, szentéletű papjai és szerzetesei, de lángoló buzgalmú világi apostolai is, akiknek csendes, békés légiói, mint a Krisztus-ország hadseregének az egész világon szétszórt őrsége virrasztanak a világ Üdvözítőjének érdekei, szándékai, törekvései felett.

Ezekkel az imponáló és páratlanul fényes valóságokkal szemben a másik félen tagadhatatlanul szomorú, sőt aggasztó jelenségek egész sora áll: hiányok, bajok, veszedelmek, amelyek a Krisztus-ország fejlődését állandóan lassítják és helyenkint meggátolják. Amint a jó terjed, ugyanúgy terjed és fejlődik a világon a rossz is s a Krisztus-ország örvendetes és diadalmas előhaladása bizonyos téreken nem zárja ki, hogy ugyanakkor más téren s talán igen jelentős téreken Krisztus birodalma a fokozatos visszaszorítás és süllyedés jeleit ne mutassa.

*

Melyek azok a jelenségek, amelyek a Krisztus-ország helyzetét napjainkban aggasztóvá s diadalravitelét igen nehéz feladattá teszik?

1. A kereszténység érvényesülését állandóan kisebbíti és akadályozza magának a kereszténységnek sajnálatos *több részre oszlása*, előbb a keleti skizma, utóbb a nyugati vallásszakadás és egyházforradalom révén. A régi Egyházban is voltak szakadások és eretnekségek, de az így elszakadt egyházrészek néhány évtized vagy évszázad után többnyire vagy visszatértek az anyaegyházba, vagy felszívódtak és elenyésztek. A mai helyzet századok óta alig mutat változást s a szakadásba látszólag, mint véglegesbe törődött bele a keresztény világ. Ez a szakadás azonban nemcsak annyiban sajnálatos, hogy miatta sok millió keresztény az igaz Egyház kegyelmi életén kívül él és tévedéseknek hódol, nem is csak annyiban, hogy ezek az elszakadt tömegek többnyire értelmetlenül, sőt részben idegenkedéssel vagy gyűlölettel néznek szembe az igaz Egyházzal s hogy az ilykép időnként szükségszerűen ki-kitörő felekezeti versengés a kívülállók szemében az egész kereszténységnek és minden vallásnak tekintélyét csökkenti.

Mindezeknél még sajnálatosabb következménye a vallásszakadásnak az az elvi szembehelyezkedés az egyházi tanítói tekintéllyel, amelynél fogva a keresztények nagy részének lelkében nagyfokú zűrzavar, határozatlanság és összevisszaság kapott lábra, ez pedig lassankint a teljes hitetlenségnek és újpogányságnak nyitott utat. Így került sor a közgondolkozás fokozatos laicizálására, amely az újkornak szomorúan jellegzetes vonásává lett és sokfelé a katolikus körökre is átragadt. Ha ma az egyházgyűlöletnek, vallástalanságnak és istentagadásnak egész országokban oly sikeres propagandát lehetett csinálni s egész országok keresztény tömegei oly ijesztő könnyűséggel estek ennek az újpogányságnak és vallástalanságnak zsákmányául, ennek oka az, hogy a katolikus hitszilárdság és egyházhűség megdöntése által lassankint a civi-

lizált világ egész kereszténysége belsőleg meggyengült és életereje elenyészett.

2. Ezzel kapcsolatos a második tünet: *a közgondolkodás és élet fokozatos elfordulása a keresztény elvektől.* A keresztény és katolikus életfelfogás széles körökben süllyedt alá szinte már a fagypontig, főként az értelmiségi körökben s a munkásság soraiban, de országonkint (mint Franciaországban) a parasztság között is. Az a keresztény és katolikus gondolkodás, amely az újkor elején még Európa egész kultúrájának és életberendezésének magától értetődő hordozója volt, ma már igen sokaknál, mégpedig éppen a vezető és jelentős embereknél, megvető elutasításnak, sőt gyakran vallásgyűlöletnek adta át a helyét.

A közgondolkodás és általános életstílus evilági lett; az uralkodó kereszténytelen korszellem nem tud többé mit kezdeni az olyan alapvető keresztény gondolatokkal, mint az örök rendeltetés, kegyelmi élet, Krisztus-követés, üdvösség, kárhozat, tekintélyi Egyház. Még a katolikus tömegek jókora része is hozzásimul ehhez az elkereszténytelenedett korszellemhez. Sokan ragaszkodnak ugyan még bizonyos keresztény életformákhoz: gyermekeik megkereszteléséhez, halottaik egyházi temetéséhez, talán házasságuk egyházi megáldatásához, néha megjelennek az istentiszteleten is, de gondolkodásuk igen nagy részben teljesen elfordult a keresztény elvektől. Egyes országok nagyvárosaiban a katolikus lakosságnak csak meglehetősen csekély töredéke, talán 5—10—20 százaléka tesz rendszeresen eleget vallási kötelezettségeinek, míg a többi hűvös tartózkodást s nem ritkán határozottan ellenséges érzületet mutat Egyházával szemben. Az emberek téves világnézeti és vallási eszméknek hódolnak, tele vannak előítélettel és ferde nézetekkel az Egyház dogmáival, parancsaival, történetével, intézményeivel és képviselőivel szemben, szinte magától értetődőnek tartják ezt a viselkedést s époly kevés ragaszkodást, tiszteletet és bizalmat árulnak el az Egyházzal szemben, mint akár a másvallásúak.

3. Ennél is aggasztóbb, hogy nemcsak az egyesek és a tömegek, hanem *a közélet s az uralkodó kultúra* is sok tekintetben teljesen elszakadt a kereszténységtől, az Egyháztól.

A középkor vége óta a vallásos és keresztény gondolat középponti helyzete a művelt világ életében fokozatosan megdőlt. Az újkort a szellemi szekularizálás folyamata tölti ki. A nagy vallási harcok elülte óta s főleg a legújabb fejlődés során már a béke érdekében is mindenki inkább hallgat, semhogy olyan vallási kérdésekkel álljon elő, amelyek megoszlást okozhatnának; így aztán lassankint a keresztény gondolat a társadalmi érintkezés és az intézmények teréről mindinkább kiszorul. Ezzel szemben a vallástalan eszmék szabadon terjenghetnek. A XVIII. században divat volt a felvilágosodásra esküdni, a XIX. században a szabadelvűségre, a XX-iknak elején a modernizmusra és a vallási közönyre.

A katolicizmussal szemben a modern katolikusellenes szellemi élet, irodalom és sajtó hihetetlen mértékben hordott össze történeti tévállításokat, hamis felfogásokat, balvéleményeket, amelyeket újra és újra előadni szabad, mint magától értetődőket egyre újra idézni és ismételni illik, de már cáfolni s visszautasitani nem illik, mert ez harcot provokálna. Az egyetemek, főleg a mult század dereka óta valósággal fellegvárai lettek a modern hitetlenségnek, már azért is, mert a szabadgondolkodó társadalmi irány s a keresztényellenes kormányzati szellem megnehezítette, sok esetben éppenséggel lehetetlenné tette, hogy más, mint kimondottan szabadelvű ember egyetemi katedrára kerüljön; a vallásos tudósokat már azon a címen is bojkottálták, mert hogy vallásosak s így nem lehetnek elfogulatlan tudósok. A hitetlenség és hitközöny mérge szakadatlan áramlásban szivárgott le az egyetemekről a középfokú tanintézetekbe s az egész egyetemi képzettségű középosztályra; tanárok, tanítók, ügyvédek, orvosok, mérnökök, katonatisztek, közgazdasági hivatalnokok s kormányzati tisztviselők kö-

reiben magától értetődő lett, hogy csak az számíthat művelt embernek, aki a kereszténységgel szakított.

A kor irodalma is jórészt ezt a szellemet tükrözte: Isten, lélek, túlvilág mint nemlétező, Krisztus és kereszténység mint magától értetődően elavult fogalmak, Egyház, papság, szerzetesség mint felháborítóan kultúrahátráltató tényezők szerepeltek a köztudatban s szerepelnek számos országban ma is. A középosztályból azután a hitetlenség lassan a nép felé is leáramlott s amikor a szocialista agitáció a jobb megélhetés és munkásfelszabadítás egyik alapelvéül a vallásellenességet mondotta ki, a munkásság, egyes országokban még a parasztság is tömegsen tódult a hitetlenség zászlaja alá. Az ateizmus, a szabadgondolat és liberalizmus, kommunizmus és szocializmus harcos tábora a kereszténységnek még ma is egyik leghatalmasabb s legfélelmetesebb ellensége; utóbbit meg a borzalmas oroszországi levizsgázás után sem tekinthetjük végleg elintézettnek.

Még ahol az Egyházat a közéleti tényezők s a közlelfogás jóindulattal s tisztelettel kezelik is, megállapítható, hogy az Egyház befolyása a kulturális élet alakítására az újkor folyamán s főleg a francia forradalom óta lényegesen megcsökkent. Nemcsak a protestáns többségű országokban, hanem a katolikusokban is szinte észrevétlenül félreszorult s a kulturális élet számos vonalán holtvágányra került. Talán megtartotta a maga intézményeit, lelkipásztori szervezeteit, iskoláit, egyetemeit is, talán van némi sajtója s propagandisztikus élete, jelentős tudománya és szellemi élete s mégis a nagy állami és társadalmi kulturális intézmények mellett kultúrairányító jelentősége számos országban majdnem teljesen eltörpül, hatása alig érezhető, nagy elhatározások és döntő intézkedések megtételében az Egyház véleményét nem kérik ki és szavára, ha ugyan felhangzik, nem hallgatnak.

A modern kultúra hatalmas üzeme a legtöbb országban alig vesz tudomást az Egyházról s annak kulturális törekvéseiről. Éppen azok az intézmények, ame-

lyeken a jövő, a tömegeknek s az ifjúságnak irányválasztása legfőképpen múlik, kerültek a teljes szekularizálás sodrába: tudomány, irodalom, művészet, sajtó, iskolák és egyetemek, törvényhozás és államvezetés. Ezek az intézmények valamikor az Egyház szárnyai alatt fejlődtek s az Egyház kulturális befolyását erősítették; ma pedig őrülhetünk, ha nem helyezkednek ellenségesen szembe minden egyházi és vallási gondolattal. Sajnos azonban, igen sok esetben szembe is helyezkednek s negatív veszedelemből pozitívvá válnak.

Természetes, hogy amíg ez a helyzet meg nem változik, aligha gondolhatunk arra, hogy a világot Krisztus számára visszahódítsuk s addig minden lelkipásztori erőfeszítés ebben az irányban csak tüneti kezelése lehet a mélyreható kórnak.

4. A kereszténységtől való gondolati és kulturális elhajlásnak további következménye aztán a *társadalmi és erkölcsi élet elkereszténytelenedése.* Az uralkodó életformák és életdivatok tudvalévőleg mint valami érctörvények feszülnek rá a tömegek s a nyilvánosság életére s minthogy ezek a formák és divatok immár nagyrészben kereszténytelenek lettek, az általános életmódnak fokozatos elkereszténytelenedését is csak siettetik s csaknem feltartóztathatatlanná teszik. A kereszténytelen életberendezkedésnek egyik uralkodó tünete az állam céljának és jogkörének teljességgel pogány szellemű megfogalmazása, amely ma széltében divatos s legélesebben a liberális, a kommunista és totalitárius államvezetés elméletében és gyakorlatában jut kifejezésre.

Ugyanez a keresztényellenes szellem nyomta rá bélyegét a társadalmi és gazdasági élet egész szerkezetére s vonta azt a liberális kapitalizmus diktatúrájába egyfelől s a marxista téboly forradalmi és materialista reakcióiba másfelől.

Ez a kereszténytelen életstílus jut kifejezésre a kor családi életében is s a nemek viszonyában, azokban a felfogásokban és szokásokban, amelyekkel

a család és a házasság fogalmát, a nő és a gyermek értékét kezelik, az öltözködés, mulatozás és a fürdőhelyek szabadosságában, a nemek érintkezésének minden keresztény erkölcstől való függetlenítésében, valamint az emberi élet jelentőségének alábecsülésében, amint az az öngyilkosságok, gyermekgyilkosságok, párbajok s háborúk nagy számában jelentkezik. Mindezek a tünetek nemcsak természetszerű következményei egy aggasztóan elkereszténytelenedett kultúrának, hanem irtózatos erejű csápok és csapdák is, amelyek a tömegeket s főleg az ifjúságot mindinkább a kereszténység kikapcsolására és megvetésére csábítgatják. Elég egy pillantást vetnünk a nemi kapcsolatok teljes szabadosságára már a fiatalok közt, a keresztény szemérem ama teljes és végleges megtagadására, amellyel Európának és Amerikának csaknem valamennyi országában, minden tenger, minden tó és minden folyó partján az ú. n. fövenyfürdőkön találkozunk, hogy észrevegyük, mennyire hatástalannak bizonyulnak az Egyház óvó figyelmeztetései és tiltakozásai a szinte feltartóztathatatlanul előrobogó erkölcsi megkötetlenséggel, újpogány életstílussal szemben.

5. Mivel azonban az Egyház és a kereszténység minden visszaszoríttatási kísérlet ellenére még mindig mellőzhetetlen világhatalomnak mutatkozik s a társadalom teljes elpogányosodásának még mindig gátlólag áll útjában, azért ellenségei *hol nyílt, hol burkolt harcot vívnak az Egyház ellen.* Ebben a törekvésükben a kereszténység ellenségei támogatást találnak eddig elért eredményeikben s eddig meghódított párthíveikben. Az az egyes országokban vagy egyes társadalmi rétegekben szinte már általános és megdöbbentően heves *papgyűlölet,* amely a legutóbbi egyházüldözések során sokfelé oly barbár és brutális papmészárlásokban és papkínzásokban tört ki, e nélkül a papellenes és egyházellenes agitáció nélkül lélektanilag találna teljes magyarázatot. Egy bizonyos feltűnő elidegenedés a papságtól s az egyházi élettől

minden vallásilag meghasonlott embernél magától értetődő, de ilyenfokú s ilyen széleskörű papgyűlölet nem érthető meg maradéktalanul az ellenséges irányzatok rendkívül ügyes és szívós meggyűlöltető tevékenysége nélkül.

Ez az agitáció főleg ott talált talajt, ahol akár a pasztoráció hiányosságai folytán, akár egyéb okokból a papság nem állott kellő személyes kontaktusban a néppel, a munkásokkal, földművelőkkel, az értelmiséggel, vagy ahol talán önmagát szigetelte el túlságosan s nem érezte meg kellő időben a nép bajait és panaszait, a szociális visszásságok okozta jogos, bárha gyakran téves utakra ragadtatott elkeseredést.

Az egyházellenes gyűlölködés szítása sokszor rövidlátó felekezeti politikából eredt, az elszakadt egyházak féltékenykedéséből és türelmetlenségéből, máskor meg azoknak az államférfiaknak diktátori önkényéből, akik az Egyházban s a kereszténységben a maguk önkényuralmának kellemetlen fékezőjét látták s Napoleontól a mai nap diktátoraiig számos esetben töltötték ki minden bosszújukat és haragjukat azon az Egyházon, amely egyedül nem hódolt be a szellemek és elvek leigázására törekvő önkényuralmuknak. Ezek a tényezők magyarázzák meg azt az époly fájdalmas, mint felháborító jelenséget, hogy Európában és Amerikában alig van ország, amely az utóbbi száz év folyamán egyszer-egyszer brutális egyházüldözéssel ne szennyezte volna be történetét. Ma is egész sor országban hivatalos kormányzati apparátussal üldözik, gúnyolják és feszítik keresztre Krisztust. Ezek a vallásellenes irányzatok csodálatos fürgeséggel és messzelátással szervezik meg mindenekelőtt mindig az eszmei propagandát s e célból legszélesebb mértékben veszik igénybe a modern gondolatterjesztő technika minden vívmányát.

Nem jellemző-e, hogy bár mi katolikusok a 400 milliós létszámot is meghaladtuk már s a földnek csaknem 50 államában abszolút többséget alkotunk, mégis alig sorolhatunk fel két vagy három olyan országot,

amelynek kormányzata katolikusok kezében lenne s legalább lényegében katolikus elvek szerint igazodnék.

Nem szomorúan jellemző-e az is, hogy az általános életnézet, gondolkodás, irodalom és szellemiség ma már szinte csak elenyésző százalékban mutat fel keresztény és katolikus elveket s az emberek magától értetődőnek tekintik, hogy a nyilvánosság előtt úgy kell szólni és cselekedni, mintha hivatalosan nem volnának keresztények többé, sőt talán már az Istenben sem hinnének?

Ilyen körülmények között az ezer akadállyal küzdő, saját belső állományában is fenyegetett katolicizmus nehezen indulhat még kifelé is hódító útra. A protestantizmus által okozott vallási szakadást visszacsinálni, az eltévelyedetteket az igaz hitre visszavezetni, zsidók, mohamedánok s az emberiségnek még mindig a csaknem felét kitevő pogányok között a kereszténységet hirdetni szinte emberfölötti elképzelésnek látszik, minderre a legyengült Krisztus-tábornak csak aránylag csekély ereje s rugalmassága marad. Bár az Egyház a hitterjesztés terén éppen az utóbbi félévszázad folyamán csodálatos alkotásokra és eredményekre mutathat rá, mégis kétségtelen, hogy ez a missziózó munka a fennálló szükségletekhez, sőt jóhajlandóságokhoz képest is csak egészen elenyésző mértékben folyik. Kevés a hithirdető és a kevés hithirdetőt az itthonmaradottak csekély mértékben támogatják.

*

A fent vázolt nehézségekkel egyébként a katolicizmus sok tekintetben bámulatos szellemi erőt s lankadatlanságot állít szembe. A vallástalan tudomány és gondolat fellegváraival szemben felállította a maga fellegvárait, katolikus egyetemeket s főiskolákat, tudós társaságokat s tudományos intézményeket; hatalmas katolikus tudományos irodalmával nem egy esetben kényszerítette a büszkélkedő vallástalan tudo-

mányt a meghátrálásra. A közönségnek s a népnek a kereszténységben való megőrzésére számtalan intézményt alakított s minden elismerésre méltó apologétikus és lelkipásztori erőfeszítéseket tett; az oktatás- és nevelésügy, a karitász- és szociális munka, a sajtó, irodalom és művészetek terén, az intézmények és újszerű lelkipásztori munkamódok dolgában is hatalmas lépésekre tekinthet vissza.

Az eredmény sok tekintetben rendkívül örvendetes. Mégis mindent összevéve nehéz volna megmondani, a lelkek és számok nagy, mindennapos csatájában, az intézmények s berendezkedések világnézeti irányításában melyik oldal tesz nagyobb előmeneteleket az egész világon: a Krisztus országa-e avagy az ellenfélé?

Szabadkőműves családrontás ellen.

A vélemények ama zavaros káoszában, mely ma a házasság kérdései körül zsibong, úgy hangzik a pápai enciklika szózata, mint valami ezüst harang tiszta és erőteljes csengése a vásári zaj és összevisszaság fölött. A pápai körlevélben mindenekelőtt megkap az a kérlelhetetlenül világos, határozott, egyértelmű hang, az a kompromisszum nélküli állásfoglalás, amely nem az Evangéliumot igyekszik lehajlítani az emberi ösztönösségekhez és egy megromlott erkölcsű társadalom divatos felfogásaihoz, hanem ezeken felül állva, a társadalmat igyekszik felemelni a legmagasabb eszményhez: az evangéliumi törvényhez.

*

A *Casti connubii* enciklika tudatosan szembehelyezkedik azzal a divatos felfogással, amely szerint a házasságnak a nemiség kiélése a célja és alapja, ellenkezőleg, szerinte a házasságban is első helyen a lélek áll: *a lelkek közeledése, közös, szent, morális erőkifejtésekre való szövetkezése itt is a lényeg. A házasságban az érzékiség nem öncél, a házasság nem tör-*

vényesített szerelmi viszony, nem merőben az önkiélés eszköze, hanem szent kötelességek vállalása, családalapítás, nővédelem és gyermekvédelem, részvétel az embert teremtő Isten munkájában.

A kereszténység soha, még a mai lesiklott és lenyomorodott korban sem ismerheti el elvül, hogy az önmegtagadás és az érzékiségen való uralkodás lehetetlen, vagy hogy ami nehéz nem lehet kötelesség s ezért nem ismerheti el sohasem a házasság felbontásának, sem a gyermekáldás bűnös korlátozásának megengedhetőségét. *A pápa érzi, hogy sokat kíván, magasztos eszményt állít elénk, szinte érzik a hangján a résztvevő, aggódó atya hangjának reszketése.*

De épp ezért enciklikája egyúttal hatalmas szociális ébresztő is és bátor tiltakozás ama gazdasági és állami berendezésekkel szemben, amelyek míg egyfelől némán tűrik a pánszexualizmusnak a forrponton is túlmenő felfűtését, másfelől oly korlátok közé szorítják az egészséges családi élet fejlődését, hogy az evangéliumi eszmény megvalósítása a mai férfit és nőt gyakran valóságos vértanui hősiesség elé állítja.

*

Magyarországra, mint a legtöbb európai államra, a liberalizmus fénykorában ráerőszakolták a polgári házasságot s a válási törvényt. A katolicizmus akkor annyira keveset számított a közéletben, még kevesebbet, mint ma, hogy a javaslatok erőltetői minden ellentmondást lehengerelhettek. Azóta Magyarországnak olyan házasságjoga van, amely a katolikus vallás alapelveinek nyílt arculcsapása. Az egyházi, szentségi házasságot az állam nem tekinti házasságnak. Viszont arra, ami a katolikus vallás és az evangélium szerint esetleg nyilvánvalóan házasságtörő viszony, az állam a törvényes házasság jellegének palástját bocsátja rá. Nem másvallásúak vagy éppen zsidók és felekezetnélküliek házasságával bánik így a szabadkőműves korból ránk maradt liberális törvény, hanem *katolikus* honpolgárok házasságával is. A katolikus elv nem szá-

mít, a katolikus lelkiismereteket nem kell respektálni. Ez volt a 90-es évek és a századforduló mentalitása; persze nem a katolikus tömegeké, hanem a pesti sajtóé és az uralmon lévő liberalizmusé, amely ugyan szintén demokráciáról kotyogott, de ezen sohasem értette a katolikus többség akaratának, kívánságainak, lelkiismereti parancsszavának tiszteletbentartását.

Azóta csaknem *négy évtized múlt el* s a közgondolkodás sok emberben megváltozott. A vallási türelmet ugyan ma is inkább hangoztatják egyesek, mint gyakorolják; odáig a vallási türelem még nem jutott, hogy ezt a katolikusellenes sérelmet kiküszöbölni sürgős feladatnak tekintette volna. *Ha a magyar törvénykönyvben egyetlen olyan pont volna, amely ily kereken, ily bántóan ellenkeznék mondjuk a protestáns hitelvekkel, mint ahogy a mai házasságjog ellenkezik a katolikus hitelvekkel,* a türelem és a méltányosság nevében *azt a pontot már rég kivakarták volna a magyar törvénykönyvből.*

Ma aztán, ha nem is a türelem és méltányosság jegyében, de legalább a magyar család megmentése érdekében mégis csak megmozdultak a lelkiismeretek, szerencsére még nem katolikus rétegekben is. Komoly protestáns államférfiak, mint Bernát István, már évekkel ezelőtt rámutattak a fennálló házasságjogi törvények szomorú, nemzetsorvasztó következményeire. A válások elszaporodására, s ami ezzel együtt jár, a magyar gyermekek egészséges fejlődését, védelmét fenyegető veszélyekre. A bíboros-hercegprímás elérkezettnek látta az időt, hogy végre hivatalosan is hangot adjon elsősorban a magyar katolikusok jogos kívánságának, amely ezeknek a gyászos hatású, szabadkőműves szellemű törvényeknek a megváltoztatását követeli, de aztán a magyar család védelmét, a nő megbecsülését s a gyermekek biztos és szilárd nevelését célzó hazafias gondoskodásnak is.

A házasság nem lehet szeszély és merő önzés kérdése, a fékezetlen szenvedélyek és indulatok játszótere. A férfi és a nő viszonyában nem a „viszony"

a fő. Hanem két lélek *hűséges* összeforrása és egymáshoz símulása egy életen keresztül, annak a szent és felelős feladatnak közös vállalásában, hogy testben s lélekben egészséges gyermekeket nevelnek a hazának és a társadalomnak. A liberális szabadgondolkodásnak és a szabaderkölcsnek egész lesüllyedettsége kell hozzá, hogy valaki észre ne vegye ezt a lényegben járó különbséget. Nem az a fő, hogy Don Juan úr és Vamp úrhölgy őnagysága minél többször és minél könnyebben csereberélgethessék az életpárjukat, hanem arról, hogy a férfihűség és a női méltóság, főleg pedig az otthon szilárdsága és a gyermek egészséges fejlődése törvényileg biztosíttassék az önzés és az állhatatlanság romboló szenvedélyeinek garázdálkodásaival szemben.

A régi magyar családokban *nem volt válás, de nem is volt annyi családi tragédia, mint ma.* Olaszországban ma sincs válás és a családi élet ott közmondásosan boldog és szilárd. Spanyolországban is így volt ez egészen a legújabb forradalomig. A délamerikai államok legtöbbjében ma is így van. Ausztria, sőt Csehország is visszatért az egészséges és erkölcsös családvédelem gondolatához. Miért kell *nekünk* egy szabadkőműves intézményt dédelgetnünk, holott mienk volt a dicsőség, hogy Európa összes államai közül Olaszországgal együtt elsőnek utasítottuk vissza hivatalosan is a szabadkőművességet?

Az Emericana diadalos, tiszta, szentimrés zászlaja eleve megjelöli a köréje csoportosult ifjúság irányát ebben a kérdésben. Egészséges, tiszta, keresztény és magyar jövőt akarunk, tehát keresztény házasságot. A hercegprímás javaslata olyan, hogy épúgy tiszteletben tartja a nemkatolikus felekezetek jogait és igényeit, mint a katolikus Egyházét. Csak az értelmetlenség és a mindenáron való ellenzékeskedés mondhat nemet az ő indítványára. Ha az értelmetlenség és elfogultság akkorának bizonyulna (amit nem akarunk hinni), hogy megbuktatná a hercegprímás javaslatát, akkor még nyilvánvalóbb lesz, mint eddig volt, hogy —

Emericanára szükség van. Szükség van olyan katolikus férfiintelligenciára, amely többé nem hajlandó egy közel 70 százalékig katolikus országban soká tűrni a szabadkőműves családrontás és nemzetrontás pusztításait.

Egy folyóirat rendeltetése.

Nem egyszerű lap, mint annyi más, nem puszta folyóirat akar a Magyar Kultúra lenni; nem annak indult. Nem az volt a létesülésének alapja, hogy egyszerűen időszaki kérdések szemléje legyen, akadémikus eszmeismertető, vagy éppen írói ambíciók és szerepelni vágyás kifutóterülete.

A Magyar Kultúra ambíciója kezdettől fogva magasabban szárnyalt s talán nem szerénytelenség, ha megállapítjuk: többet is ért el. Iskola lett, amelyből egészen új katolikus nemzedék került ki; azoké, akik nem szégyenlik a zászlajukat s nem vizesítik fel a katolikus elveiket. Azoké, *akik katolikus magyar kultúréletet akarnak* és terjesztenek, magukban legelőbb. Akik megtanultak mindent e legfőbb szempont szerint nézni, mindent eszerint ítélni meg: embereket, áramlatokat, eszméket, eseményeket, divatokat, jelszavakat, kezdeményezéseket, törekvéseket, a katolicizmuson belül és kívül, a magyarságon belül és kívül. A Magyar Kultúra barátainak köre, anélkül, hogy mint ilyen megalakult volna, valóságos láthatatlan egyesületté szélesedett, amelynek tagja lett mindenki, aki a katolicizmust komolyan és lelkesen szolgálni s ezzel a magyar glóbusz komoly, lelki kultúráját értékesebbé tenni akarja; mindenki, akinek a katolicizmus nem kényelmes kötös csak, amelybe beleszületett s belenevelődött, nem is csak díszes, ékes családi bútor, amelyet sarokba tesznek s időnkint rápillantanak, hogy aztán az életet tőle teljesen függetlenül éljék s a külső világ alakításában ügyet se vessenek rá többé.

Maradéktalan, következetes hitt és élt katolicizmus, amelybe a nemzeti életet is lassan újra bele kell ágyazni! Felsőbbrendű életeszmények, amelyekhez ezt

az eliszaposodott, katolikumtól elfordult magyar gondolatirányt újra vissza kell terelgetni! Ezt a magyar glóbuszt, amelyet állandóan a maga zsákmányterületének akar kisajátítani egyfelől a „szabadelvűek" elvtelen pénz- és kéjvágya, másfelől a félpogányok és félőrültek jelszavas, összeesküvő, mohón terpeszkedő érdekszövetkezete. Mindent magukhoz ragadnának, mindenütt ott mozog a kezük s mint valami szénégető titkos társaság, mindenkit szeretnek megbélyegezni s félretolni, aki nem akar cinkostársukul vagy engedelmes rabszolgájukul szegődni.

Jelszavak lobognak az európai zűrzavarban: fasizmus, nacionálszocializmus, bolsevizmus, — mi egyetlen jeligét tudunk, amely mindezeknél ezerszer jobb és mindent magába ölel, ami ezekben is jó s ezek előtt is jó volt s ez a katolicizmus. Az, amelyet sokszor még a hívei sem értenek meg egészen, mert idegen eszmék zsoldjába kerültek s amely komoly, kulturális, szociális és közéleti érvényesülése ellen nemcsak kívülállók sorakoznak fel, hanem a saját táborunkból is nagyszámú árulók és töméntelen tudatlanok. Az árulók és tudatlanok a saját köreinkben, a saját névleges, sőt néha hangos híveink sorában: ezek azok, akik megölik a magyar művelődés katolikus szellemű újjáéledését, hátráltatják a katolikus reneszánsz közeledtét.

Ezért kell nekünk nemcsak olvasnunk és filozofálnunk, hanem olvasva szervezkednünk, táborrá izmosodnunk. Az egységesen gondolkodó, megvilágosult, eszmeileg egybeiskolázott s következetesen katolikus magyarok táborává. A Magyar Kultúra barátainak s az igazi magyar kultúra apostolainak körévé.

Minden új csatlakozó egy katonával több a táborunkban!

Újjáépítés felé.

Laval francia külügyminiszter és Mussolini római találkozása s a laibachi kisantant-konferencia csak újabb láncszemei annak az immár másfél évtizede húzódó tanácskozásfüzérnek, amellyel az új Európa ki-

építésén s a béke végleges megszilárdításán dolgoznak a nemzetek hangadó tényezői. Ne legyünk peszszimisták s ne hánytorgassuk fel ennek a békefoltozó módszernek sem a balfogásait, sem a kiindulópontja helytelenségeit, sem eddigi eredményeinek fogyatékosságát. Ismerjük, hogy ha sok tétovázással és tévedéssel is, végeredményben mégis jót akarnak. S ismerjük el, hogy bár erős megszorítások közt, de velünk szemben is mutatnak már némi megértést és jóakaratot. Valószínűleg régebben is mutattak volna, ha a mi békevágyunk őszinteségéről nagyobb mértékben győződhettek volna meg elejétől fogva.

Az újjáépítés felé így is elszomorítóan hosszú még az út. Európa még nem tudja igazában, mennyire beteg, mennyire távol van még a teljes és igazi békétől. Hiszen nemcsak politikailag és gazdaságilag van benne nyakig a háború és engesztelhetetlenség szellemében, hanem erkölcsileg és kultúrailag is, a felforgatásnak és gyűlölködésnek világnézeti gyökerei mélyen beleereszkedtek a század egész lelki világába. Háborúnak, rombolásnak lennie *kell*, a kirobbanások vulkán-dinamikájának újabb katasztrófákat kell eredményeznie addig, amíg a lelkek maguk meg nem gyógyulnak. Béke addig nincs és nem lehet, amíg a béke *világnézete* meg nem születik a tömegekben. Maga a család, ez a békére beállított, a legeszmeibb béke templomául konstruált intézmény, hadszíntérré lett száz meg százezer esetben, s a nemzetek belső, társadalmi élete is annyira a harc és marakodás jegyében áll már, hogy ezt a belső, nemzeti életet sem tudjuk szinte másnak elképzelni, mint pártok, osztályok és csoportok halálos versengésének.

Fejtetőre állított világ!

*

Van-e kilátás arra, hogy mindez a közeljövőben valaha másként lesz? Hogy a béke világnézete ismét visszatér az emberek lelkébe? Ma még ott tartunk, hogy a tömegek s a vezető politikusok még ezt az

alaptételt sem értették meg: hogy béke és békés újjáépítés nincs a lelkek megújulása, a béke világnézetéhez való tudatos visszatérés nélkül. Nagy szavak esnek, nagy melléjevágások történnek, tömérdek meddő vita folyik a mellékes kérdésekről, a lényegtől pedig az emberek valami érthetetlen idegenkedéssel fordítják el a fejüket. Magukbaszállni, az eltévesztett útiránytól visszajózanodni, a világnézeti elferdüléseket revízió alá venni: ettől úgy húzódnak, mint a csökönyös vándor, aki akkor sem akar megfordulni, mikor ezer jel mutatja már, hogy eltévedt és rossz irányban halad.

Ez a világ annyira nem keresztény már, hogy a kereszténységet meg sem érti többé. Jámbor felekezetieskedést lát benne, vagy babonák kultuszát, esetleg tiszteletreméltó vonzódást világontúli értékekhez. Nem evilági életprogrammot, társadalmi regenerációk forrását, a béke világnézetét, az újjáépítés nélkülözhetetlen bázisát. Csökönyösen hajlong a maga újkori bálványai: liberalizmus, kapitalizmus, individualizmus, materializmus és szocializmus előtt, amelyek annyiszor megcsalták már, de amelyekből kiábrándulni nem tud s amelyek helyébe a jobbat, az egyetlen időállót, az egyedüli lelkekbe hatót s lelkeket megújítót állítani nem meri.

Ássa tovább a maga sírját. Milliók boldogulásának, enyhülésének sírját. Egyén, család, nemzet és társadalom sírját.

*

Izgatóan érdekes világtörténeti probléma, *hogyan siklott le a keresztény világ ily mélyen a kereszténytelenségbe?* Ki lökte le ilyen mélyre? Ki vakította és tébolyította el ennyire? Hogyan tört meg a fejlődés vonala, amely a katakombák egyházából oly diadalmasan lövelt felfelé a középkoron át, annak minden hibája és fogyatékossága ellenére, egészen addig, amíg a reneszansz újpogánysága, majd az Európa hitegységét szétzúzó vallásszakadás, majd a hitetlen filo-

zófia bohócjátékai s a felvilágosodás naiv öntúlbecsülése folytán eljutott a dekadencia mélypontjára?

Kiké volt a mulasztás, hogy ennyire diadalra szökhetett a tudákos tudatlanság, a fontoskodó eszmei üresség, a minden apróságot meglátó, de a fától az erdőt elveszítő vakoskodást? Mint ahogy a pogány Rómáról megállapították, hogy minden tévtant befogadott s minden őrületet szentesített, csak Krisztus tanítványait üldözte: hogyan történhetett meg, hogy egy névleg keresztény civilizáció közepén minden tévedésnek oltárokat lehetett emelni, csak egyedül a megváltás eszméit lehetett a sekrestyék és templomok katakombáiba száműzni?

*

Az újjáépítés erői ma még lassan ocsudnak. Egész országok vannak, amelyekben még a hivatalos tudomásulsemvétel, sőt az elnyomás és üldözés lidérce fojtogatja őket. Iskola, irodalom, sajtó hangolja ellenük a tömegeket. Carbonari-szövetségek titkos összeesküvése, szabadkőműves és vörös internacionálék gyűlölködése őrzi a sírt, amelybe az Eszmét végleg eltemethetni vélték.

És talán mégsem ezek a legveszedelmesebb élethátráltatók. Hanem azok, akik az eszmét képviselik ugyan, de rosszul képviselik. Akiben nincs erő, bátorság és tisztánlátás elég, hogy a megváltó igét olyan eszközökkel s olyan arányokban vigyék diadalra, amelyekhez egyedül fűződik a teljes siker ígérete. Az álmos jámborok, akik pepecselnek ott, ahol vitézi tettekre volna szükség. Akik beérik litániák gépi mormolásával ott, ahol az imádkozás mellett cselekedni, mozogni, életet sugározni kellene. Akiknél az akció is csak dikciót és fikciót jelent, akik a kereszténységet a tűrő és tétlen várakozással azonosítják. Akik a maguk szűk kis körében hajszolnak kanapépöröket s nem a felébredtek körének kiszélesítésén fáradoznak. Akik beszélnek, írnak, agitálnak, de mindig csak a már megtértek szűk körében, a mind szélesebb rétegekbe

való elhatolás, a penetráció, a rajvonal sugarának kitágítása helyett.

Az újjáépítésnek pedig ez az első feltétele: a megbomlott világot — de annak egészét — ráébreszteni a tudatra, hogy téves úton jár s hogy mindenelőtt világnézetileg kell meggyógyulnia.

A konferenciák szépek és jók, de magukban nem elegendők. A kereszténységnek kell ismét bevonulnia azokra a fórumokra, ahonnan milliók sorsát intézik, törvényeit, kultúráját, erkölcsét, felfogásait irányítják. A kereszténységet kell ismét Európa életprogrammjává tenni: hitleri lendülettel, mussolinias körültekintéssel és szívósággal. Ez az egyetlen út, az egyetlen értelmes „Kampf", az egyetlen totális célkitűzés.

A meg nem alkuvó szervezet.

Megalkuvás nélkül törnek előre a kor új irányai egytől-egyig: a bolsevizmus épúgy, mint a fascizmus vagy nemzetiszocializmus. Ez egyetlen közös jegyük. De ez a jegy: a diadal jegye, a győzelemé, amit csak így érhettek el, megalkuvás nélkül.

Az a meg nem alkuvás őrjöngött az égő Oroszország gyülevész tanácsaiban, akik éhség, hideg és egy egész világ ellenséges ellenállása közt fel tudták vázolni az ötéves terv gigantikus álmát, be tudták fogni tervükbe az ifjúságot, úgyhogy ma ennek erői hajtják az újjáépülő Oroszország mótorjait. Ez a meg nem alkuvás rohant végig a fascizmus első fantasztáival a Via Appián, a Rómába való bevonulásnak minden ellen fellázadó halálugrásában és egyedül ez éltette eddig a fascizmust. Ez a meg nem alkuvás tartott Hitler körül minden máshonnét kizökkent kétségbeesetteket, szerveztetett velük rohamcsapatokat, dolgoztatott ki dogmatikát... s ma sem alkusznak: a könyvégetéstől a sterilizációig.

Mily imponálóan hatnak ezek a meg nem alkuvások — pedig csak felfelé freccsenő tajtékrongyok a világtörténelem roppant hullámverésében. Van egy

szervezet, amely már ezerkilencszáz éve nem alkuszik meg senkivel és semmivel. Alapítója nem alkudott meg sem kufárokkal, sem bölcselkedőkkel, sem császári helytartókkal. Vértanui nem alkudtak meg a tűzzel, bárddal és a forró olajjal. Hittudósai: eretnek császárokkal. Pápái: a világtörténelem földrengéseivel. Folytatni lehetne a sort szakadatlan ütemben tovább. De nem folytatjuk, hanem megkérdezzük, hogy Magyarországon a katolicizmusnak az Egyházon, az egyházi életen kívül való minden akciója miért jelent csupa megalkuvást?

Mert íme: megalkuvás minden vonalon. Megalkuvás célkitűzésekben, párttaktikában, sajtóban, politikai meggondolásokban, s személyekben, eszmei érvényesüléseknek szinte összes vonalain.

Honnét való lehet a megalkuvásoknak ez a szelleme? Micsoda ragály teszi sűrűvé és hideggé a vért a magyar katolicizmus külső akciójában? Hogyan, hogy éppen csak a megalkuvást találtuk meg az élet és tett lehetőségei közül?

Úgy rémlik, mintha kísérteni járna közénk az a régi szellem, a világháború előtti magyar katolicizmus szelleme, amely eleve valami alárendelt helyzetűt, eleve másodrangút, eleve vesztest látott magában. Pedig a helyzet változott. A mi tömegeinkbe zárt roppant erő még meg-megrekkenéseiben is félelmetes. Belső szervezettségünk még viszonylagos külső szervezetlenségünkben is páratlan... Csak erős és biztos kéz kell a külső akciókban is, értelmiségünk belső lelki beállítottságaiban pedig le kell ráznunk azt a bizonyos katolikus „Minderwertigkeitsgefühl"-t, amelynek ólomsúlya annyi megalkuvásra indít.

Katolikus öntudatot! — hirdetjük már két évtizede. Sohasem volt annyira aktuális ez a két szó, mint most: Katolikus öntudat! Ezt a katolikus öntudatot hirdeti a Magyar Kultúra minden izzó sora. Élő, tevékeny, meg nem alkuvó katolikus öntudatot ad minden hívének; azt akarja, hogy ezek tábora minél több legyen, azért harcol most előfizetőtáborának kiterjedésén.

Legfőbb katolikus hadiparancs.

Az Egyház fejének egyenes parancsává lett a katolikus sajtó terjesztésének ügye, amióta Pacelli államtitkár a pápa megbízásából leiratot intézett erről az olasz Katolikus Akció fejéhez, Commendatore Ciriaci-hoz. Ugyanaz az Egyház, amely elindította az Ágoston-apátokat a nyers állatbőrökbe öltözött britekhez, ferences, dominikánus és jezsuita misszionáriusainak hadseregét pedig szétküldötte Alaszkától Tűzföldig és az Amazontól a Yangcsekiangig, ugyanaz az Egyház ma már nem akarja nélkülözni a sajtó megafónjait sem, azt az állandó hatást, amit a nyomtatott betű és az ujság sugároz a tömeg fölé.

Érdemes elolvasni ezt a leiratot, amely az Egyház fölényes és hatalmas stílusában készült, felesleges díszek nélkül, mindössze magát a gondolatot adja. Mindenekelőtt hangsúlyozza „az óriási hatást, amelyet ma a sajtó kifejt, főképp azokra, akiknek úgyszólván ez az egyetlen lelki táplálék". Ezért van: *„égető szükség arra, hogy a katolikus napilapok minden szükséges eszközzel rendelkezzenek és teljesen a katolikus világnézet szerint legyenek irányítva"*. Köszönettel és elismeréssel emlékezik meg a pápa azokról a teljesítményekről, amelyeket az olasz Katolikus Akció nagy munkája eredményezett a napisajtó terén. Megdícséri az egyházmegyei sajtónapok bevezetését s végül a püspököknek kötelességévé teszi, hogy minél több munkát fektessenek a sajtó ügyébe. A cél: *„hogy a katolikus sajtó kellő életerőt és apostoli hatást kapjon..."*

Íme: Krisztus földi Helytartója, akinek megnyilatkozásai hivatalosaknak és maradandó érvényűeknek számítanak az Egyház számára: íme Krisztus földi Helytartója, az Egyház örök „euntes ergo docete"-jének eszközei közé odaparancsolja az ólombetűk millióit, a rotációsgépek nyomóhengereit, amik tíz tonna nyomással dübörögnek az ívek ezrei felett.

Azonban: ezeket a hengereket nem pusztán a gé

pek váltóáramának kell hajtaniok, hanem a léleknek is. Tudásnak, hitnek, fantáziának, szenvedélynek és szakértelemnek. *„Minél jobbak legyenek a katolikus napilapok"* — mondja egyszerűen a pápa. Emögött az egyszerű kijelentés mögött mennyi követelmény van és mennyi hiány! Világnézet, stílus, külső és belső formák, korszerűség... Mind-mind követelményei a katolikus sajtónak.

A katolikus sajtónak, a betűvel való igehirdetésnek: méltónak kell lennie nagy feladatához, amely az apostolok munkájának folytatása.

Tanulság a katolikus ügyek csődjéből.

Németországból fájdalmas hír jött, mely a német katolicizmus két legnagyobb szabású üzleti vállalatának: a kölni Görreshaus s a müncheni Leohausnak anyagi összeroppanásáról beszél. Az ember szeretett volna nem hinni a híreknek s szívesen hajlandó volt az egészet misztifikációnak, a nácik nagyon is felkapott, iparszerűen űzött rágalomhadjáratának, erkölcsi kivégzési kísérletének tulajdonítani. Az újabb, most már vagyonfelügyelői jelentésekre támaszkodó hírek azonban semmi kétséget sem hagynak a dolog felől: e két büszke, nagy katolikus vállalat a porban hever, a kormány jóakaratának vagy sanda, irgalmatlan szándékának védtelenül kiszolgáltatva.

A kesergés vagy hangos felhördülés most már késő és hiábavaló, az okok kutatása azonban üdvös, sőt szükséges, nemcsak a németekre, hanem minden nemzetiségű katolikusokra egyaránt.

Akik vannak olyan naivak, hogy az élet legbonyolultabb kérdéseit s egy-egy sztereotíp formulával vélik elintézhetőnek, ezt a fájdalmas összeomlást a „rossz gazdasági viszonyoknak" fogják betudni. S némileg igazuk is lesz. Ha földrengés szánt végig egy városon, néhány falnak, háznak meg kell-repedni, néhány kéménynek be kell omlani. Bár az is igaz, hogy legelő-

ször a rosszul alapozott vagy hitványul épített házak szoktak ilyenkor összeomlani!

Valamivel már többet mond az, aki sok összeomló európai nagyvállalatnak az „amerikai méretek" esztelen majmolását veti a szemére. Ez a láz ott kísértett mindnyájunk lelkében. Annyit olvastunk hallottunk az amerikai üzleti élet szédületes lehetőségeiről és vakmerőségéről, hogy beleszédültünk mi is. Hinni kezdtünk s ami még végzetesebb: próbálni kezdtük, hogy aki mer, az nyer? Ahogy egy játékos közmondás a minden baka tarsolyában meghúzódó marsallbotról mesél, úgy mi is hittünk, egy-egy Kreuger és Bata példáin felbuzdulva, hogy a pincevállalkozások mélyén is a felhőkarcolók téglái rejlenek. A bakák már rég rájöttek a marsallbot hiú meséjére, most rajtunk a sor, hogy az amerikai méretek lázát egyszersmindenkorra feladjuk!

Igaz, de nagyon hiábavaló az a szemrehányás, mellyel a Schönere Zukunft illeti a német közönséget, hogy t. i. nem pártolta eléggé azokat a katolikus vállalatokat, melyek termelésük alig egyötöd részére találtak piacot. A szemrehányás jogos, sőt még akkor is jogos lesz, ha négyötöd részről fog beszélni, de az összeomlást nem menti s útmutatást a jövőre semmiképpen nem ad, legfeljebb minden katolikus üzleti vállalkozástól eleve elriaszt!

Azért mondjuk csak ki nyiltan a magyar viszonyokra is nagyon találó igazságot, mely a következő két nagyon egyszerű, de nálunk katolikusoknál következetesen negligált tételben áll.

Először: üzleti vállalkozások vezetőit nem lehet felülről, hatalmi szóval, mint prelátusokat vagy bíborosokat kreálni! Azért, mert valakinek megtetszett a képe vagy a lelke, mert buzgó hivő vagy feddhetetlen pap, még nem lehet hajánál fogva s esetleg minden talentuma ellenére üzleti vállalkozások élére állítani! Pedig milyen gyakori; szinte azt mondhatnók, hogy *nálunk senki sem kerül a maga helyére,* ahol képességeit s veleszületett, ösztönös érzékeit kifuthatná. Aki

született rétor, egész bizonyosan banktisztviselő vagy hitoktató lesz; aki született tanár volna, menthetetlenül szónok és szervező lesz; aki nyugtalan, ezer ideggel élő üzletembernek született, abból tanárt vagy gyóntatót csinálnak előbb-utóbb. Hát itt az első, gyökeres hiba: hogy nálunk senki sem áll a maga helyén! A halikrák milliárdos tömegében nem űz a természet olyan pazarlást, mint amilyet mi katolikusok a magunk tehetségeivel. Akkora erő, tehetség, szám, elszántság sehol a világon nem volna, mint nálunk lehetne. De mit ér mindez, ha sokszor senki, máskor oly kevesen állnak a maguk helyén!

A másik tétel nagyon is szervesen az elsőhöz kapcsolódik s talán a legtalálóbban így lehetne kifejezni: stallum-rendszer! Nálunk *minden, még az üzleti életben is, olyan, mint egy kanonoki stallum, amibe ha egyszer beleült az ember, haláláig ki nem mozdítható.* Jöhet szélütés, agylágyulás, tehetetlenség vagy eltompulás, a stallum biztos és örök. Hogy közben viruló s létérdeket jelentő üzleti vállalkozások zsugorodnak össze, bénulnak meg s merevednek meg halottsárgára, nem fontos! Aki majd utánunk jön, tegye be az ajtót. Hogy az illető „jó ember", a multban „nagy érdemei voltak", az mind igaz lehet, hogy „szegénykének fájni fog", hogy a „hóhér szerepére" nehéz vállalkozni, — az mind igaz lehet. De tessék megmondani, mi a fontosabb: az *eszme*, az intézmény vagy egy mulandó, törékeny *személy?*

A katolikus akció.

A katolikus világ csak lassan ébred rá annak a megváltozott helyzetnek tudatára, amely a történelem hosszú évszázadain át megszokott állapotok helyén az újkorban vallásügyi téren kialakult.

Régente a királyok és fejedelmek vették pártfogásukba az Egyházat, ők gondoskodtak az Egyház anyagi alátámasztásáról, ők bízták meg a püspököket s szerzeteseket a nép erkölcsi nevelésével s irányításával s

az Egyházban az államélet legerősebb támaszát látván mindent elkövettek, hogy az Egyházat megszilárdítsák. A fokozatosan kifejlődo fejedelmi abszolutizmus idején az Egyháznak ez a szoros kapcsolata az állammal sokszor *nagy veszélyt* jelentett a vallásra nézve, de a barátságos viszony s az egybetonódás Egyház és állam közt nagyjából mégis fennmaradt, egészen addig, amíg az Egyhazat, egyes országokban a hitújítás, valamenynyiben pedig a modern felvilágosodás és demokratizmus többé-kevésbbé megfosztotta eddig legerősebb támaszától. A demokrácia elterjedése egyfelől, a szabadgondolat és hitellenes agitáció teljes felszabadulása másfelől, egészen új helyzet elé állították az Egyházat, még olyan országokban is, mint a mienk, amelyben az Egyház és az állam hivatalos kapcsolata teljesen soha meg nem szűnt. Ma már semmiesetre sem elegendő a fejedelmi kegyre vagy a hagyományos állami istápolásra való hagyatkozás, mert azt minden pillanatban megdöntheti a tömegek máskép nyilatkozó akarata, a közvéleményt irányító tényezők hatalma s a közvéleményre támaszkodó, többé-kevésbbé liberális vagy egyébként katolikusellenes kormányzati irányok.

Ebből az következik, hogy az Egyház jogi védelme, munkájának szabadsága, intézményeinek fenntartása legelsősorban a katolikus tömegek *öntudatának* felébresztésén s azután céltudatos *megszervezésén* múlik. Amely ország katolicizmusa elmulasztja ezt a megszervezést, annak minden hitéleti szabadsága és minden vallási fejlődésképessége a legnagyobb s legveszedelmesebb ingadozások közé kerülhet, annak erkölcsi s anyagi birtokállománya állandóan labilis egyensúlyt mutat.

Ebből, a helyzet gyökeres, *újkori* megváltozásának fel nem ismeréséből magyarázható, hogy míg a demokratikus korban a felekezetek jogi s társadalmi helyzete jóformán mindenütt megerősödött, addig a katolicizmus a legtöbb országban folytonos rázkódásnak, a sajtó által irányított ellenséges közvélemény szeszélyének, nagyon gyakran jogtipró kormányok s parla-

mentek brutális erőszakoskodásának volt kitéve s helyzete sokszor siralmassá vált. Ha egészen katolikus országokban: Franciaországban, Olaszországban, Portugáliában, Spanyolországban, Bajorországban, újabban Mexikóban az újkori egyháztörténelem alig más, mint a katolikus Egyház folytonos megrablásának, teljes elnyomásának története, ha ezekben az országokban s nálunk is a sajtó, az irodalom, az egyetemek, a parlamentek s a kormányok jelentős részben katolikusellenes, gyakran kifejezetten egyháztipró irányban működtek s a katolikus gondolatot időnkint szinte katakomba-életre szorították vissza, ennek legfőbb oka kétségtelenül az volt, hogy *a katolicizmus túlságosan bízott* a mult hagyományainak vélt folytonosságában s nem sietett az észszerű szervezkedés felhasználásával a demokratikus érát is a maga szolgálatába állítani.

Gondoljunk csak a francia egyháztörténelem szomorú eseményeire az 1900-as években. Az akkori szabadkőműves kormányok nevetve zsebelték be a milliárdos egyházi vagyont, kergették ki a püspököket, papokat s szerzeteseket saját házaikból, elvették még a misealapítványokat is, valósággal pőrére vetkőztették az Egyházat, tudva azt, hogy a világi értelemben szervezetlen katolikusoknak sem elég erős hangjuk nincs a tiltakozásra, sem politikai vagy társadalmi erejük a vakmerő támadás visszaszorítására. A hierarchikus szervezkedés egymaga teljességgel elégtelennek bizonyult a demokratizmus által teremtett támadási lehetőségek visszaszorítására. *Nálunk* a háború előtti és háborús évek egyházellenessége hasonló irányban haladt s a Károlyi-forradalomban s a bolsevizmusban már-már testet is öltött. Nem a mi érdemünk, hogy ez a vallásellenes irány egyelőre s ezúttal megbukott; ha szelídebben, osztrák tempóban csinálta volna, talán ma is uralmon volna s akkor Isten lehetett volna nekünk irgalmas! De ami egyszer volt, jöhet más formában megint.

Nekünk nem szabad tehát addig várnunk, míg ismét fejünkre nem gyullad a ház. Így is *sokat vesz-*

tettünk már; a 90-es évek egyházpolitikája, a polgári házasság, a válási törvény, újabban a felekezetek feltűnő dédelgetése, a régi, jogos katolikus igényeknek s követeléseknek semmibevétele a közéletben, mind azt mutaják, hogy *nem elég sem történelmi érdemeinkre, sem 66·1%-os többségünkre hivatkoznunk.* Ez a többség mai szervezetlenségünkben teljességgel illuzórius. A magyar katolicizmus kebelében nagyon örvendetes vallási feléledés mutatkozik, de ez a vallási erő nem tud társadalmi s közéleti erővé sűrűsödni, nem tud a merőben absztrakt gyüjtőfogalomból a megszervezett testületek szociális egységévé válni, testületként fellépni, kérelmezni, igényeket bejelenteni, követelni, kívánalmainak érvényt szerezni; a közvélemény minden katolikus törekvést csak mint a püspökök vagy papok vagy egyes katolikus zelóták akarásait tekinti s legjobb esetben kegyelemként juttat nekünk is némi védelmet és támogatást.

Milyen más lehetne a helyzet, ha olyan szervezett egységként állnánk a világ előtt, amely a tömegakarat és tömegerő átütő energiájával lépne közbe, valahányszor arra van szükség, hogy a katolikus jogokat, igényeket s kulturális és erkölcsi törekvéseket minden illetékes tényező elismerje s figyelembe vegye; amely a katolikus élet külső szükségleteit a kulturális, társadalmi, gazdasági s közéleti téren egységesen átgondolt tervek szerint közös erőfeszítéssel igyekeznék megoldani, az egyházi felsőbbség elvi irányítása mellett, de a maga közreműködésével s munkájával!

Ezt a *szervezett egységet* akarja megteremteni a „katolikus akció". Mi is az közelebbről?

*

XIII. Leó óta s főleg a ma uralkodó XI. Pius pápa alatt mind többször hallunk katolikus akcióról, a nélkül, hogy az emberek tisztán látnák, mit jelent ez a szó; gyakran még azok is, akik beszélnek róla, inkább csak mint valami jámbor frázist ismételgetik, valamit, amiről tudják, hogy divat s hogy Róma sürgeti. Ellen-

ben a dolog mibenlétét nem értik vagy nem egészen értik.

A katolikus akció gondolatát sokan azért nem értik meg, mert egyszerűen azonosítják a katolikus szervezkedéssel általában. S mivel ez a szervezkedés, főleg egyesületi alapon, elég sok nehézséggel jár, megriadnak a katolikus akciótól is, amelyben egyszerűen valami újnevű egyesületet látnak. Mások a katolikus akciót azonosítják az egyházközségi élet országos kiépítésével s mivel az egyházközségi szervezetet egyes helyeken nem találják eléggé hatóképesnek, vagy ahol hatóképes is, nem tartják elég sokoldalúnak s kielégítőnek a katolicizmus modern szükségleteinek s hiányainak teljes fedezésére, nem várnak sokat a katolikus akciótól sem.

Pedig a katolikus akció, legalább római elgondolásban, *nem azonos az egyesületi szervezkedéssel*, sem a katolikus egyesületek szövetségével, sem az egyházközségi élet országos kiépítésével. A katolikus akció az egyesületeket s az egyházközségi szervezeteket nem érinti, nem teszi fölöslegessé, sőt szervesen beilleszti a maga munkaprogrammjába, de nem azonos velük.

Nem azonos az egyesületekkel, amennyiben nem kell fáradságosan tagokat gyüjteni: minden katolikus, aki Egyházával együtt érez, hivatalos bele, akárcsak az egyházközségbe. Elesik az egész nehézkes egyesületi apparátus; nincs tagdíj, nincs verseny a többi egyesületekkel. A katolikus akció nem új egyesület a többi egyesület mellett, inkább azt lehetne mondani: tető-egyesület, *valamennyi egyesületet magában foglaló általános szervezet.* Az embereket illetőleg nem különbözik az egyházközségektől sem; ugyanazon emberek a tagjai; a katolikus akció szinte csak más szervezeti formája az egyházközségek tagjainak. Mégis azzal az előnnyel, hogy külön „táborba" vagy „egységekbe" fogja össze a férfiakat s a nőket, a fiú- s a leányifjúságot.

Formailag *nem azonos a katolikus akció az egyházközségi szervezettel sem.* Más a célja és főleg más

a jogi helyzete. Az egyházközség célja a hitélettel, a lelkipásztorkodással szoros kapcsolatban levő ügyek intézése a világi hívők bevonásával, de szigorúan hierarchikus alapon. Nem egyéb, mint a hívek szolidaritása a pappal és püspökkel a pasztoráció fenntartásában s fejlesztésében, főleg az egyházi adók megállapítása s behajtása útján is. A katolikus akció munkaköre az egyházközségekénél sokkal szélesebb: beletartozik mindaz, ami a katolikusságnak nemcsak szigorúan hitéleti s egyházi, hanem kulturális, szociális és általános közéleti feladataira is vonatkozik. S ami csaknem még fontosabb különbség: a katolikus akció ugyan a hierarchia irányítása s *ellenőrzése* alatt áll, de *nem annak közvetlen vezetése alatt* működik, hanem nagy mértékben autonóm. Más szóval: ami az egyházközségben történik, azt az Egyház teszi; azért az Egyház, a pap, a püspök felelős; viszont amit a katolikus akció tesz, azért közvetlenül nem az Egyház a felelős, hanem *a katolikusok összessége*. A katolikus akció kifelé egyszerű egyesület, számára az egyesületi jog elvei irányadók. Van elnöksége s tisztikara, van közgyűlése, vannak tömegnyilvánulásai; ezek felett a hierarchia teljes felügyeleti joggal bír, ezekbe az egyházi tanácsadó révén befolyik, de nem lehet azt mondani, hogy egyszerűen külső szerve a hierarchiának, mint az egyházközségek vagy ezeknek egyházmegyei központjai. Ebben van a lényeges különbség, amelynek gyakorlati jelentősége szembeszökő.

Úgyis lehetne mondani: a katolikus akció a *világi* katolikusok *világi jogú* tömörülése a katolikus ügyek érdekében. Az egyházi felsőbbség felügyelete és legfőbb irányítása alatt áll, különben nem volna katolikus. De nem egyházi szervezet abban az értelemben, hogy csak végrehajtaná, amit az egyházi felsőbbség rábíz. Mint egyszerű egyesület dolgozik, de amelynek minden öntudatos katolikus hivatott tagja s a tevékenységét kiterjeszti mindarra, amivel a katolikusok egyházi, társadalmi, kulturális és közéleti erdekeit védeni,

előmozdítani lehet. S ezért a tevékenységért maga viseli a felelősséget kifelé is.

Hogy némi gyakorlati képét adjuk ennek a lényeges megkülönböztetésnek s fogalmi elhatárolásnak, kíséreljük meg megrajzolni a katolikus akció tevékenységét.

A püspök elrendeli valamely egyházmegyében a katolikus akciót. Erre az összes plébániákon megalakul a katolikus akció helyi, plébániai szervezete. Mindegyik szervezetnek négy (esetleg a gyermekekkel együtt öt, de a gyermekek csoportja nem szavaz) „tábora" van: férfiak, nők, ifjak, leányok (gyermekek). Mindegyik tábornak s az egész helyi szervezetnek közösen is van tisztikara: elnök (mindig világi), két társelnök (ezek közül egyik az egyházi hatóságtól kiküldött pap), főtitkár. Minden tábor időnkint gyűlést tart, melynek kettős a célja: a tagok (tehát: X. plébánia férfiai, női stb.) felvilágosítása időszerű katolikus kérdések dolgában s szükség esetén állásfoglalás, munkába léptetés. Például arról van szó, hogy a politikai község szavazzon-e meg iskolai segélyt a katolikus iskola számára, vagy arról van szó, hogy templombővítést kell kérelmezni a kegyúrtól, vagy valamely sérelmet, botrányt kell orvosolni. A szerint, milyen az ügy természete, a férfiak vagy a nők tábora, vagy mindkettő, esetleg a két ifjúsági tábor is, közösen kimondják a kérelmezéshez, tíltakozáshoz stb. való hozzájárulásukat. Esetleg deputációt küldenek a kérelemnek vagy tiltakozásnak megfelelő helyre való továbbítására. Ha a lelkipásztor a hit- és erkölcstan vagy a lelkipásztorkodás érdekéből helytelennek ítéli ezt a dolgot, vétójogával azonnal közbeléphet; ha nem, a kérelmezés, tiltakozás stb. megtörténik, mégpedig ezúttal nem pusztán a pap vagy az általa igazgatott egyházközség részéről, amit sokfelé esetleg kevésbe vesznek, hanem az egész plábánia vagy község egész férfi, női tábora vagy egész katolikussága nevében. Feltehető, hogy ennek más hatása van kifelé, mint a pap magános futkosásának, irkálásának, amit köztudomás szerint elég gyakran

semmibevesznek. De más hatása van befelé is: a világi hívek, ha maguk is résztvettek az ilyen határozatok, kérelmezések, tiltakozások stb. létrehozásában, maguk közt is sokkal egységesebbek, szolidárisabbak lesznek az üggyel; aminek eredménye meg fog látszani a községházán, a társadalmi életben, a képviselőválasztásokon stb.

A katolikus akció e helyi szervei egyházmegyénként egyházmegyei központba is tömörülnek s az egyházmegyei katolikus akció helyi szerveinek a kiküldötteivel időnkint szintén gyűlést tartanak. Megbeszélik a szükségleteket és bajokat, azok orvoslására utakat keresnek. Átírnak szükség esetén a megyei hatóságokhoz, az országgyűléshez. Az egyházmegyei katolikus akció központi tisztikara: világi elnök, két társelnök s főtitkár (utóbbi lehetőleg pap), egyrészt szoros összeköttetésben áll a megyéspüspökkel s egyházmegyei főhatóságokkal (tanfelügyelő stb.), másrészt eleven kontaktust tart fenn az egész egyházmegye helyi szerveivel, ismeri azokat, ismeri a vidék viszonyait, szükségleteit, igényeit, sokkal jobban, mint egy országos központ ismerhetné; bizonyos feladatokat tűz ki s egységes állásfoglalásra indíthatja a helyi szerveket; munkát ad nekik.

Ha aztán egy országban az összes püspökök elrendelték a katolikus akció megalakitását, az egyházmegyei szervezetek végső fokon országos szervezetet is létesítenek. Ennek is, mint az egyházmegyei szervezetnek, mindig megvan a maga természetes alapszerkezete: a külön férfitábor, nőitábor, két ifjúsági tábor s a gyermekek nagy csoportja. Mindenik főleg a maga állapotának megfelelő munkákat végzi: az asszonyok a családi és női élet szükségleteire, az ifjúság, főleg a leányok, a közerkölcsre, a férfiak a társadalmi s közéletre vonatkozó kérdésekben foglalatoskodnak Legnagyobb jelentősége a kifelé való fellépésben természetesen a felnőttek s főleg a férfiak táborának lesz, de a családi élet, gyermeknevelés, csendes, társadalmi munka terén a többinek is igen jelentős szerep jut-

hat. (Pl.: a vegyesházasságok kérdésében, a böjti táncvigalmak vagy az erkölcstelen táncok bojkottálásában, a katolikus ifjúsági mozgalmak támogatásában, a takarékossági, mértékletességi, nővédelmi mozgalmakban, a szegénygondozás terén stb.)

A katolikus akció munkakörébe tartozó feladatok a következőkép csoportosíthatók:

1. Családvédelem.
2. Karitasz, vagy az egyházközségi karitaszakció nagyobb kiterjedésű szociálpolitikai támogatása.
3. Iskolaügy s az iskolán kívüli népnevelés.
4. Ifjúsági mozgalmak.
5. Sajtó és katolikus eszmeterjesztés (színház, mozgószínház, rádió).
6. Közerkölcsiség, alkohol elleni küzdelem; küzdelem a szennyirodalom ellen.
7. Magasabb kulturális mozgalmak; katolikus értelmiség tervszerű képzése, papnevelés támogatása.
8. Női mozgalmak.
9. Munkásmozgalmak.
10. Gazdasági és szociális mozgalmak, lakásügy.
11. Missziós ügyek.
12. Lelkigyakorlatos mozgalom, népmissziók.
13. Közélet.
14. Templomépítő, kisegítő-kápolna ügy, a tanyai és fürdőhelyi pasztoráció, diaszpora-gondozás.
15. Művészeti mozgalmak (egyházi ének és zene, templomdíszítés, katolikus színpad- és ünnepélyügy).

*

A katolikus akció itt ismertetett elgondolása a gyakorlatban főleg három irányban mutathatna rendkívül jótékony hatást.

Mindenekelőtt a katolicizmus helyzetének erősítésében kifelé.

Csak egy pillantást kell vetnünk a nemkatolikusok mozgolódásaira, hogy belássuk, milyen szörnyűt mulasztottunk eddig, hogy nem csináltuk meg a katolikus akciót. Ha a protestáns felekezetek ma gyakran

valósággal dédelgetett gyermekei az államnak, a községeknek s a társadalomnak, ez éppen azért levetséges, mert egységesen lépnek fel s tömegek nevében beszélnek, panaszkodnak, követelnek, kérelmeznek. Ha a kultuszminiszter meg akarja szüntetni az államsegélyt azokban a protestáns iskolákban, amelyekben az egyke miatt már csak 10 vagy 15 gyermek van, egyházkerületi gyűlések, presbiteri gyűlések, zsinatok, konventek stb. jelentik be ez ellen tiltakozásukat. Ha új iskolát akarnak létesíteni s ahhoz államsegélyt igényelnek, az érdekelt protestáns tömegek mint egy ember állnak ki a síkra s tömeges deputációkat küldenek az illetékes minisztériumokba. Ha bármely sérelem fenyegeti őket, a tömegerő latbavetésével szereznek érvényt kívánságuknak. A folytonos gyűlésezésnek, panaszkodásnak, deputációzásnak a sajtó még nagyobb nyilvánosságot ad. S lassan az egész ország felfogásába berögződik az a tudat, hogy a protestánsoknak bajaik vannak, azokon segíteni kell, adni kell nekik stb.

Nálunk mindez nincs meg. Nagygyűléseinken szalón-szónoklatok hangzanak el; ami érthető is, hiszen ha összes panaszainkat, sérelmeinket egyetlen nagygyűlésen akarnók elmondani, heteken át csak ezekkel a panaszokkal s igénybejelentésekkel tölthetnők be a nagygyűlés tárgysorozatát. Ma az a helyzet, hogyha valahol már tűrhetetlenek az állapotok, a plébános, esetleg egy-két hívének a társaságában végigkilincseli a községi vagy megyei hivatalokat, felpironkodik Pestre s előszobázik egy csomó hivatalban vagy minisztériumban, ahol sokszor be sem eresztik, vagy rövidesen egy-két biztató szóval fizetik ki, vagy kereken kijelentik, hogy nem lehet, szó sincs róla, nincs pénz, intézze el a dolgot maga stb. Nagyobb ügyekben ugyanezt a kálváriát a püspöknek kell végigjárnia. Nem csoda, hogy akárhány belefárad s végső szükség esetén kívül nem okvetetlenkedik a közhivatalokban. Rengeteg országos sérelmünk van: mi lenne a magyar hercegprímás tekintélyéből, ha minden egyes ilyen sérelem esetén végigjárná az összes illetékes fórumokat

a sérelmek megszüntetése érdekében? Akármilyen nagy a püspökök vagy a hercegprímások súlya, személyi és helyzeti tekintélye, az eddigi tapasztalat szerint egyik sem bizonyult elegendőnek arra, hogy olyan égető sérelmeket, aminő a katolikus alapok vagy a budapesti Pázmány Péter tudomány-egyetem ügye, vagy a polgári házasság s a válási törvény reviziója, saját tekintélyével meg tudjon szüntetni, vagy például az államot s a városokat rá tudná venni, hogy a katolikus Egyháznak nyujtandó segélyek legalább a kisebbségi felekezetek segélyének magaslatára emeltessenek, vagy hogy a szocialista sajtó vallásgúnyolását meggátolhatná.

A katolikusok maguk is megszokták már, hogy az Egyház ügyéért csak a pap és a püspök fáradozzék, szaladgáljon, rekrimináljon; viszont a közhatóságok s maga a kormány és az országgyűlés érthetően kisebb súlyt tulajdonítanak azoknak a kérelmeknek s panaszoknak, amelyeket csak a papság maga hoz elő. Egészen más lenne a helyzet, ha a katolikusok nagy tömegei vonatnának be a katolikus ügyek iránti érdeklődésbe, azok szorgalmazásába, a sérelmek s jogos panaszok hangoztatásába. Elképzelhetetlen például, hogy a polgári házasság egyházellenes intézkedései rövidesen revizió alá ne kerüljenek, ha Magyarország összes városaiból s helységeiből az egyhangúlag megszavazott petíciók egész tömege özönlenék be a kormányhoz s az országgyűlés asztalára s a választások alkalmával minden képviselőjelölt zárt tömegekkel találná magát szemben, amelyek a reá való szavazás kérdését pártkülönbség nélkül attól tennék függővé, hogy kötelező ígéretet tesz-e a házassági revízió sürgetésére és megszavazására.

Arról van szó más szóval, hogy az a roppant katolikus massza, amely eddig csak logikai gyüjtőfogalomként tartozott egy névhez s amelyben mégis csak van annyi hithűség is, annyi józanság is, hogy kellő indítás és szervezkedés mellett például a polgári házasság rossz voltát s tarthatatlanságát belátná s a revi-

zió követelését a magáévá tenné, megszünjön végre holt tömeg lenni, mozogni kezdjen, érvényesítse többségi akaratát, zárt sorokban vonuljon fel eddig lábbal tiport jogainak védelmére. Abban a pillanatban, amikor a katolikus akció révén a katolikusság csakugyan fizikai egységgé, fogalomból testületté lesz, oly félelmetes erő leszünk, amellyel az eddig nyakunkon uralkodó liberális kisebbségeknek számolniok kell, sőt amely előtt egyszerűen le kell tenniök a fegyvert. A polgári házasság fenti példája csak egyetlen részlet; van itt más is bőven, nem utolsó helyen a gazdasági kérdések s a munkáskérdés terén. A katolikus többség, ha egyszer egységbe forrad, van még Magyarországon olyan erős, hogy máról-holnapra erősen szembenézhetne a szociáldemokráciával, de szembenézhetne — s ez még fontosabb — a nemzetközi plutokrácia ama nemtelen s kegyetlen játékaival is, amelyeknek rabja ma a gazdasági élet minden nyomorával, nincstelenségével, munkanélküliségével, pénzelértéktelenedésével, kartelljeivel s árdrágításaival együtt.

A magyar katolikusság jogi helyzetének jelentékeny megerősödésén kívül másik roppant előnye volna a katolikus akcióknak a módszeres katolikus kultúrmunka nagyarányú megindítása. Nemcsak kívülről érnek bennünket sérelmek, mellőzések s elhanyagolások, mi magunk is elhagyjuk magunkat száz és egy ponton. Mennyi hiány és hiba van a tanyák, a külvárosok, új munkásnegyedek stb. lelkipásztori ellátásában; mennyi hiány az iskoláinkban; mily gyengén állunk a karitasz megszervezésében; milyen szörnyű pusztításokat okoz még mindig az alkohol, a tüdővész s más fertőző betegségek, mily óriási a gyermekhalandóság; mily kevés a szociális népgondozás; mennyi a munkanélküliség; milyen vakmerően terpeszkedik a pornográfia, a prostitúció, a leányvásár, a színpadi erkölcstelenség, a fürdőhelyek lipótvárosias szabadossága! Hol vagyunk még attól, hogy egészséges, egységes tervek szerint, nagy szociális elgondolások szerint gyógyítsunk, újjáalkossunk, népet neveljünk, az embere-

ket jólétre, idején való házasodásra, nagyszámú családok nevelésre segítsük! Ma a községek egyetlen vezére, tanítója, tanácsadója katolikus irányban a pap. De a legjobb pap sem tud mindent s nem tehet maga mindent. Nem is feladata; neki elég feladat, hogy jó lelkipásztorrá dolgozza fel magát; mainap ez is roppant nagy és nehéz dolog.

Az Úristen a tehetségeket s a rátermettségeket is úgy osztotta szét, hogy nem mindenki képes mindenre. A katolikus akció az az eszköz, amely lehetővé teszi, hogy minden felhasználható erő a maga helyén érvényesülhessen. Egyrészt bevonja a világiakat is a katolikus tömegek iránti felelősségérzetbe s a róluk való gondoskodásba, másrészt az egyházmegyei szervezetek révén bizonyos fokig valamennyi helyi szervnek közös kincsévé teszi az egyházmegyei szervezetben összefogható összes értékeket. Több szem többet lát. Az egyházmegyei szervezet emberei észrevehetnek szükségleteket, bajokat, megoldási módokat, amelyeket a helyi tényezők nem vesznek észre, sőt amelyeket az egyházi hatóság maga sem tud egymagában realizálni. Rámutathatnak rég elhanyagolt sebekre, betegségekre, mulasztásokra; rámutathatnak a módra is, ahogy ezeken a bajokon segíteni lehet. Ma, ha például egy kisebb város lelkipásztora nem mindenben talpraesett ember (vagy egyáltalán nem az s talán nem is óhajt az lenni!), az egész egyházközség pang, senki a bajokat nem orvosolja, pusztul, düledezik, romlik minden. A község népe elvadul, istentelen, erkölcstelen lesz, elszegényedik, az ellentáborhoz pártol. Nincs, aki segíthetne a bajon, még a püspök sem; az sem adhat mindenhova elsőrangú papot, mert neki sincs talán sok, s arra, aki van, még fontosabb helyeken van szükség. A katolikus akció először is helyi vonatkozásban pótolhat nagyon sok hiányt; a lelkipásztor kénytelen maga is jobban erőlködni, ha látja, hogy hívei szinte magukkal rántják, hogy akarnak valami jobbat és többet, mint a „valahogy csak leszünk" kényelmes jelszavát vagy a tehetetlen lemondást. Azután meg azokon a

tereken, amelyeken a világiak munkája a sorsdöntő, egész sor egészséges kezdeményezéssel indíthatják meg a jobbrafordulást és öntudatra ébredést.

Nincs ebben semmi egyházellenes, antihierarchikus dolog, mert dolgozni, apostolkodni a maga helyén a világiaknak is szabad és kell és amíg a katolikus akció az egyházi főhatóságok akarata szerint törvényszerűen halad előre, munkája semmiesetre sem mondható rendzavarásnak, mégha egyes munkától irtózó embernek nincs is nagyon kedvére.

Aztán meg a katolikus akció révén a többi megmozdult, szépen működő helyi szervezet példája is vonzani, bátorítani fog; az egyházmegyei és országos központból útmutatások, indítások, konkrét programmjavaslatok érkeznek, amelyek megtermékenyítik a helyi szervezetek buzgalmát s helyes utat mutatnak neki; anyagot adnak; időnkint a gyűléseken a szomszéd helyi szervezetek kiküldöttei, az egyházmegyei központ szónokai s előadói is megjelennek, beszélnek, beszámolnak tapasztalataikról, a sikeres előrehaladás példáira mutatnak rá stb. s így lényegesen kiegészítik, sok esetben pótolják is, amit a helyi szervek vezetői leleményesség, agilitás vagy tapasztalás híjában maguk nem tudnak vagy nem mernek megindítani.

A katolikus akció harmadik nagy előnye az volna, hogy végre valahára a világi katolikusokat is melegebb érdeklődésre kényszerítené a katolikus ügyek iránt. Roppant sok értékes katolikus erő szunnyad a mai Magyarországon, a nép s az értelmiség körében egyaránt; de nem csoda, ha ma nem mozdul meg s nem tevékenykedik, mikor senki sem hívja, senki sem mutatja, hogy szívesen látja közreműködését, senkisem helyez súlyt az ő tevékenységére. Hány embert mozgatott meg a fővárosi egyházközségi mozgalom, a maga korlátozott hatáskörével és porgrammjával is! Hányan egyetemi tanárok, tábornokok, államtitkárok, képviselők álltak egyszerre sorompóba az Anyaszentegyház mellett, mihelyt érezték, hogy rájuk szükség van s rá-

juk az Egyház számít! A Szent Imre-év előkészítésének idejében micsoda méhraj lett akárhányszor a Szent Imre-év rendező-bizottságának székhelye: hogyan sürgölődtek ott orvosok, írók, jogászok, tanárok, államférfiak, ipartestületi vezetőemberek, művészek, hogy szolgálataikat felajánlják a nagy nemzeti és katolikus ünnep rendezőségének! Szinte revelációként hatott ez a kép: mit lehetne itt tenni, ha egyszer megtalálnók azt a varázsigét, azt kulcsot, amely a katolikus világiak előtt megnyitná a katolikus köztevékenység pályáit!

Ez a varázsige, ez a kulcs: a katolikus akció. Van annyi kulturális, közegészségügyi, népgondozó, adminisztratív, jogügyi, pedagógiai és gazdasági kérdés, hogy munkát s tért talál benne, aki csak akar! S milyen másként érzi magát a katolikus életben az a katolikus, aki nemcsak adófizető egyházközségi alany, nemcsak jámbor imádkozó a templomban, hanem tényező is, cselekvő, küldetéssel bíró, felülről bátorításban, alulról elismerésben részesülő tényező! S milyen erős szolidarítást jelentene a katolikus üggyel szemben általában a tény, hogy ezentúl száz- és százezrek tudnák, hogy ami az Anyaszentegyház külső támogatása körül történik, jogvédelmi, kulturális, társadalmi téren, az az ő általa is megválasztott, kiküldött, megbízott emberek által történik, abban neki is része van, az az ő ügye, nemcsak a papoké vagy a püspököké; arra neki szüksége van, mert az ő ügyeiről, az ő jobblétéről van benne szó!

A katolikus Egyház, amely sokszor túlságosan csak mint a láthatatlan javak s kegyelmek közvetítője szerepelt a néptömegek tudatában, s amelynek hivatása ennél mégis szélesebb, így lassankint ismét visszanyerné azt a helyzetét, amelyben a népek társadalmi jólétének, művelődésének, keresztény szolidarításának is őre s előmozdítója, amelytől egyedül lehet várni nemcsak segélyt a nyomorban (azt is!), hanem pozitív irányítást a társadalmi s kulturális életben s védelmet a szipolyozó, kereszténytelen gazdasági „renddel", a gőg és önzés elnyomásával, igazságtalanságai-

val szemben! S mennyire fokozná ez az új helyzet a katolikusok összetartását! Mennyire egynek éreznék magukat, akiket így a közös célok szeretete s a közös munka egybefűz! Mennyivel jobban értenék meg azt a természetes kötelességet is, hogy elsősorban egymást támogassák, s egymás segítségét vegyék igénybe; hogy katolikus embernek elsősorban katolikus kereskedőt, iparost, orvost, ügyvédet, építészt kell támogatnia s elsősorban a katolikus gondolatközösség orgánumait, az ő bajait szellőztető, az ő jobblétét sürgető katolikus sajtót kell szeretnie!

A katolikus akciónak ez a befelé hatása, ez a saját táborunkat nevelő ereje majdnem époly fontos, talán még fontosabb, mint a kifelé való jogvédelem, hiszen eddig sem az volt a főbajunk, hogy támadtak vagy megrövidítettek bennünket, hanem, hogy ezeket a támadásokat s megrövidítéseket maguk a katolikus tömegek, főleg az értelmiség értelmetlenül és közönyösen nézte, róluk úgyszólván tudomást sem vett. Minthogy mi az iskolai hitoktatásban s a templomi szószékeken is nem a másvallások gyűlöletét visszük bele a felnövekvő nemzedék lelkébe s egész egyházi életünk sokkal inkább a pozitiv hit és erkölcsi élet, mint a vallási harc vagy térfoglalás jegyében áll, ezért igen nagy a különbség a felekezetbeliek s a katolikusok egyházhűsége s harckészsége között is: ami önáluk túlzottan van meg, nálunk néha még a legszükségesebb mértékben is hiányzik. Sőt, a mi katolikusaink úgy nevelődtek, hogy gyakran sértésnek, békebontásnak, ildomtalanságnak érzik nemcsak a támadást és térfoglalást, hanem még a védekezést is. Innen van, hogy nemcsak a legégetőbb sérelmeket viselik szó nélkül, sőt tudomásul sem veszik, hanem egyenesen megbélyegzik azt a katolikust, aki a támadásokat visszautasítja, aki a megnyirbált katolikus jogot vagy becsületet helyreállítani törekszik. A katolikus dogmatikai s egyházias álláspontot nemhogy nem védik, hanem ellene maguk is szívesen glédába állnak: párbajnál segédkeznek, válnak s újra házasodnak, tiltott könyveket olvasnak,

katolikusellenes lapokat járatnak, a közéletben az Egyház ellenségeit támogatják, nem mindig rosszakaratból, hanem legtöbbször tudatlanságból, tájékozatlanságból, a dolgok meg nem értéséből. A katolikus akció ezt a folyton ingadozó, tétova tömeget nagy mértékben magához fogja édesíteni. Válaszútra fogja állítani. Meg fogja magyarázni a közönyösöknek, hogy ez vagy az a helyzet miért sérelmes, miért kell ellene állást foglalni; erre és arra miért van okvetlen szükség s miért kell melléje állni. Sokan majd csak így lesznek lassan figyelmessé sok kérdésben a helyes katolikus álláspontra s annak érveire s ha kezdetben a megszokott előítéletek alapján s az ellenséges jelszavak hatása alatt berzenkedni fognak is a katolikus állásfoglalástól, nagyon valószínű, hogy ez a különböző mértékhez szokás lassankint veszt az erejéből s kevesebb lesz a katolikus ügynek ilyen félig öntudatlan árulója. Áll ez az értelmiségről s az egyszerűbb népről egyaránt.

*

A katolikus akció fent leírt módozata nem mindenütt valósítható meg egyszerre. El lehet képzelni olyan átmeneti akciót is, amely egyenesen az egyházközségekre, vagy az egyesületekre épül fel s ahol (mint nálunk) az egyházközségi szervezkedés örvendetes lendülettel megindult, megfontolandó dolog, nem jobb-e egyelőre ezt az egyházközségi akciót szervezni meg s így készíteni elő a katolikus akciót, még akkor is, ha ezzel egy időre lemondunk az olasz elgondolású, világi jogú tömörülés minden várható előnyéről. Lényegében a katolikus akciót az egyházközségek alapján is meg lehet indítani, főleg ha ezek kereteit — mint az nálunk máris több helyen megtörtént — kitágítjuk s az egyházközség munkaprogrammjába a lelkipásztorkodás segédmunkálatain kívül a tágabb és bővebb katolikus feladatkört is felvesszük. Ez az eljárás abból a szempontból is ajánlatos lehet, hogy így nem tesszük ki magunkat a fejetlenség veszélyé-

nek, amely szinte elkerülhetetlen volna, ha egyszerre két, rokonnemű s vezető egyéniségeiben úgyis többnyire azonos szervezetet létesítenénk. Az egyházközség mellett szól kezdetben az is, hogy fegyelmezetlen természetünknél fogva s míg a teljesebb fegyelemtartást megszokjuk, a szervezkedésnek a hierarchia alá való egyenesebb alárendelése kívánatosnak látszhatik.

*

A katolikus akciónak egészen különleges fajtáját teremtette meg Bertram bíboros, boroszlói hercegpüspök, aki ebben a módosításban az erősen kiépített német katolikus egyesületi életet vette alapul. Az ő tervezetében a katolikus akció tanácsa elsősorban a meglévő társadalmi (nem hitbuzgalmi) egyesületek vezetőiből s kiküldötteiből tevődik össze s elsősorban az a feladata, hogy az egyesületek tevékenységét tegye egységessé s a munkájukban mutatkozó hiányok pótlásáról gondoskodjék. Valószínűleg az egyesületekben úgyis erősen adott világi s egyesületjogi elemre való tekintettel azonkívül az is sajátossága a boroszlói tervnek, hogy magának az összefoglaló katolikus akciónak vezetőjét az egyes plébániákon nem választják, hanem a plébános jelöli ki; az egyházmegyei katolikus akciótanács vezető tagjai pedig az egyesületek egyházmegyei vezetőin kívül: minden egyházközség plébánosa s egy az egyházközség által kiküldött világi delegált. A Szentszék a boroszlói tervezetet is jóváhagyta.

Nálunk talán nem volna helyénvaló a katolikus akció gerincévé ekkora mértékben az egyesületeket tenni, mert a mi egyesületi életünk távolról sincs oly mértékben kiépítve, mint a németeknél, főleg ha egyesületeken itt nem hitbuzgalmi, hanem társadalmi egyesületeket értünk; a magyar nem egyesületkedvelő s főleg nem egyesülethű nép.

*

Felvetődik itt a gyakorlatilag elég fontos kérdés: mi az (olasz elgondolású) katolikus akció viszonya a társadalmi s hitbuzgalmi egyesületekhez? A felelet a következő:

Az egyesületek a katolikus akció keretében is megtartják teljes eddigi függetlenségüket s önállóságukat; mindegyik tovább működik a maga célja és szabályai szerint. A katolikus akciónak velük szemben csak az a feladata, hogy a különböző, főleg társadalmi egyesületek munkáját koordinálja s működésüket, ahol szükségesnek látszik, kiegészítse. A koordinálás nem azáltal történik, hogy a katolikus akció az egyesületek vezetését magához rántja, hanem azáltal, hogy ahol az egyesületek közt nincs meg a kellő harmónia, munkafelosztás és munkaelhatárolás, ott magukkal az illetékes egyesületekkel megtanácskozza a módokat, ahogy ezeket a bajokat kiküszöbölni lehet s ez értelemben az egyesületeket a katolikusok összessége nevében tiszteletteljesen felszólítja, szükség esetén pedig az egyházi felsőbbséghez appellál (ami főleg akkor helyénvaló, ha valamely egyesület, esetleg személyi okokból, közismerten nem teljesíti feladatát, vagy más egyesületek működését szükség nélkül akadályozza, vagy csak papiroson létezik, viszont más, egészségesebb kezdeményezés elől elveszi a talajt). Az egyesületeknek azonban érdekük lesz a katolikus összességnek véleményét s indítványait figyelembe venni; ezenkívül s ezzel szemben a katolikus akció maguknak az egyesületeknek egyik legerősebb támasza lehet kifelé is.

A pártpolitikai s a nem tisztán katolikus egyesületek nem tartoznak közvetlenül a katolikus akció keretébe s csak annyiban jönnek itt számba, amennyiben a katolikus akció bennük és velük szemben is érvényesítheti, mint bármely külső tényezővel szemben, a maga katolikus álláspontját s kívánságait.

A katolikus akciónak s egyházközségeknek viszonya a következő lehet: a katolikus akció legkönnyebben ott létesül, ahol már van egyházközség;

de megalakulhat ott is, ahol nincs még s itt egyik első feladata lesz az egyházközség megalapításában való segítő részvétel. Az egyházközség s a katolikus akció egymással párhuzamosan működnek: előbbinek feladata a szorosabban egyházi életben való segítő tevékenykedés, utóbbié a távolabbi támogatás és a messzebb elágazó katolikus tevékenység; az egyházi hatóság feladata lesz a kétféle szervezet munkakörének pontos elhatárolása, hogy mi tartozzék az egyházközségnek mint ilyennek feladatkörébe, mi a katolikus akcióéba. Általában az egyházközség intézi a templomi élethez tartozó világi apostolkodást, az egyházi adó kivetését, felszerelés, egyházi ének, betegek gondozása, szentségekkel ellátása ügyeit, lelkigyakorlatot stb. A katolikus akció viszont a karitászt, jogvédelmet, sajtó- és propagandaügyeket, a kölcsönkönyvtárak, kultúrdélutánok, népfelvilágosító előadások, ifjúsági ügyek, gazdasági önsegély, szociális vállalkozások, közéletrenevelés ügyét. Elsőben a pap a voltaképpeni mozgató, a másikban ő csak tanácsadó s egyházi szempontból ellenőrzőközeg, a munkát a világiak végzik. Természetesen nincs semmi akadálya, hogy az egyházközség s a katolikus akció vezetősége nagyjából azonos legyen; sok esetben, főleg kisebb helyeken, ez lesz a legmegfelelőbb. Sőt a kettős szervezet kívánatos kooperációja érdekében a pap személyén kívül más vezető személyek azonossága általában is ajánlatos lesz a kettő között. Ha pedig első kiindulásul egyelőre csak az egyházközségek építtetnek ki, a katolikus akció feladatkörét, természetesen szükségképpen redukált mértékben, az egyházközségek látják el. Nyilvánvaló azonban, hogy ez nem teljes megoldás, mert az egyházközség minden hasznossága mellett sem biztosíthatja a katolikus akció fent ismertetett összes előnyeit.

*

Meg lehet-e csinálni nálunk is a katolikus akciót? Kétségtelenül. Akár átmeneti, akár végleges alakjá-

ban is. A pápa akarja, a püspökök több helyen elrendelték az előkészítését. Most csak szépen el kell végezni sorjában az első teendőket: ismertetni, megbeszélni a kérdést, híveket, lelkes apostolokat szerezni melléje. Aztán helységenként, plébániánként kiépíteni a helyi szervezeteket. A helyi négyes tábort. Munkát adni nekik; olyan embereket állítani az élükre, akik megtalálják a rengeteg teendő közt azt, amit legelőször kell munkába venni, amivel leghamarabb lehet a katolikus tömegeket lekötni, érdekelni, tevékeny szolidaritásba vonni.

Nem ártana, ha a tavaszi katolikus nagygyűlés, lehetőség szerint mellőzve a merőben díszszónoklattani motívumokat, ezúttal elsősorban a katolikus akció részletes megbeszélésének s programm-kitűzésének szentelné minden erejét.

*

A XVIII. és XIX. századtól kezdve a katolicizmus külső helyzete a legtöbb civilizált országban egyenesen siralmasra fordult. A tömegek elidegenedése az Egyháztól s a vallásellenes erők szervezett felsorakozása a hit intézményei ellen megdöbbentő arányokban haladt elő. A pusztító árnak a katolicizmus csak ott tudott diadalmasan ellenállni, ahol megszervezte a tömegeit. Ezzel a szervezéssel győzelmeket ért el éppen olyan országokban, ahol kisebbség volt: Angliában, Németországban, Hollandiában, az Egyesült Államokban. Viszont lemaradt és sanyarú üldözéseket szenvedett az Egyház éppen a katolikus többségű országokban, de amelyekben elmulasztotta a komoly szervezkedést: Spanyolországban, Olaszországban, Portugáliában, Franciaországban, legújabban Ausztriában és Mexikóban. Ezek a nevek ma megannyi felkiáltójelek, amelyek minket is arra intenek, hogy el ne halasszuk a szervezkedésnek ma még meglévő lehetőségeit. Moszkva csábos ígéi s a szociális feszültségek komor jajszavai csak még jobban aláhúzzák ezt a kötelessé-

günket. Hasonlókép az a sok érték, amelyet a Gondviselés reánk bízott.

P. Delattre, a nagy magyarbarát, egyik előadásában azt mondta, hogy sehol Európában olyan vallásos népet nem talált, mint aminő a katolikus Magyarország. Akik közülünk külföldet jártak s alkalmuk volt alaposabban betekinteni más nemzetek katolikus életébe, körülbelül aláírhatják ezt a megállapítást. Magyarországnak kitűnő katolikus népe van, mi több: kitűnő katolikus intelligenciája is van már s ami szintén nagyon fontos; a magyar katolikus papság minden baj és hiány ellenére oly kiválóságokkal rendelkezik, amelyek a maguk összességében kevés európai nemzet papságát ékesítik. Ha ez a három elem összefog. Magyarország katolicizmusa oly virágzó lehet s oly magas fokra hághat, hogy Európa irígyelni fog érte bennünket. Anyagi nyomorúságunk ellenére, sőt részben annak legyőzésével, a magyar katolicizmus csodálatos fejlődésnek nézhet elébe s talán egyszer, úgy 10—20 év mulva világvonatkozásban is általánossá fog válni az az elismerő felkiáltás, amelyet egy francia kanonok ajkáról hallottunk a Szent Imre-évben:

„Nem tudtuk, hogy Európának keleti sarkában ilyen életerős és ilyen öntudatos katolikus nép lakik!"

Nagygyűléseink tanulsága.

A Nagygyűlés vigadói képével lehetünk a legkevésbbé megelégedve. Aki a teremben körülnézett, mindenesetre 50 százaléknál több papot, szerzetest, apácát és iskoláslányt látott. Nagyon szép és megható az egyházi életnek ez a nagy érdeklődése a Katolikus Nagygyűlés iránt, de mint a terem megszállóit vagy kisajátítóit nem szívesen látjuk. Nem szabad, hogy a Katolikus Nagygyűlés az egyházi konferencia külső képét öltse magára, hanem meg kell maradnia a világiak hadbaszállásának és toborzójának. Talán ez lehetett az oka, hogy az egyik szónok témáját, sőt való-

színűleg kidolgozott beszédét is messze elkerülve a sok reverenda láttára a papoknak kezdett tanácsokat adni.

Ha már iskolákat vagy intézeteket vezetnek fel a vigadói gyűlésekre, mindenesetre szívesebben láttuk volna a nagyobb gimnázista fiúkat, akik talán valamikor faluvezetők lesznek, mint a zárdai kislányokat, akiknek lelkétől legalább is egyelőre legtávolabb épp a falu problémája áll. Éppen ezért megfontolandónak tartjuk, nem kellene-e épp a legaktuálisabb témájú szónoklatokat és gyűléseket a szabad vasárnapi napra tenni, amikor az emberek ráérnek gyűléseket látogatni s viszont a közéleti méltóságok megszólaltatását és szereplését a vigadóbeli záróülésekre hagyni. A gyakorlati szempontokat kár a puszta reprezentációs ünnepségekre ennyire feláldozni. Jó lenne, ha a Katolikus Nagygyűlés nemcsak két gyönyörű egyházi ünnepség (mise, eucharisztikus körmenet) volna, hanem nagy problémák kikiáltása vagy megoldása is, megfelelő tömegek előtt.

Valami kedvetlenség és fáradtság a Nagygyűléssel szemben tagadhatatlanul mutatkozik. Egyesek az egyházi ünnepségek fényét és hosszú időtartamát — az ifjúságnak az Országház-téren való végnélküli álldogálását — kifogásolják, mások inkább a beszédek sokaságába kötnek bele. Az eligazodás ezekben a panaszokban és kifogásokban nehéz, de a legpregnánsabban talán ebben a mondatban jelentkezik: na, és mi lesz most, a beszédek után? Ne essünk azonban a mai, mindenből kiábrándult ember végzetes tévedésébe, aki azt hiszi, hogy minden problémának tudományos, irodalmi, parlamenti vagy nagygyűlési megfogását máról-holnapra fogható és elérhető tettekben vagy talán még helyesebben diktatórikus átalakulásokban lehessen lemérni. Elfelejtik, hogy az élet berendezkedésében vannak tanácsadó, tervező és vannak végrehajtó szervek. A Katolikus Nagygyűlés nem végrehajtó szerv. Csak gondolatokat és irányításokat, belátásokat és mozgalmakat indíthat el, de az állam és a társadalom egész életébe benyúló azonnali reformokat nem hozhat.

A baj éppen abban van, hogy egyesek ilyen kiábrándult, kiégett és cinikus lélekkel közelednek feléje s nem veszik észre, hogy a Nagygyűlés gondolatait és irányait nekik kellene egyénileg és közösségileg végrehajtani. A Katolikus Nagygyűlés csak a kikristályosodott jelszavakat adhatja meg, a megvalósító munkát mindenkinek a saját körében kell elvégezni.

Hogy konkrét példát mondjunk: ha csak az az 500 faluvezető, aki a Nagygyűlésen valószínűleg részt vett, a maga 500 falujában elindítja a szükséges reformmunkát, máris hatalmas nemzetmentő tettel állanánk szemben. A szociáldemokrácia egész élete a tanácskozások és pártkongresszusok sorozata volt. De a tettet, a proletárok frontbaállítását és az egy dogmatikára való feleskedését az egyének végezték el. Szinte nevetséges dolog, hogy ugyanazok, akik az olasz fasizmus vagy még inkább a német hitlerizmus külsőségekben túltengő pártnapjainak vagy kongresszusainak olyan mérhetetlen nagy jelentőséget tulajdonítanak, a Katolikus Nagygyűlésnek ugyanezt a jelleget nem akarják megadni. A nürnbergi pártnap is csak beszéd és felvonulás, felvonulás és beszéd, és eredményessé legfeljebb az teszi, hogy az emberek hisznek benne és utána mennek. Tessék végre hinni és fegyelmezetten gondolkozni, s a kiábrándult mosoly és terméketlen kritika helyett a Nagygyűlés jelszavait követni. Akkor a katolicizmuson belül és kívül el fog érkezni a tettek országa.

A Nagygyűlés uralkodó és mindenben visszatérő gondolata ebben az évben a falu vezetőinek problémája volt, mintahogy sokfelé megindult, váltakozó értékű, de jóakaratú faluoktatás s a különböző fórumok komoly tanácskozásai önkénytelenül is a falu vezetőinél kötöttek ki, mint a falu megmentése sarkpontjánál. Miért függ olyan szorosan, olyan végzetesen hatmillió paraszt élete kb. 25 ezer faluvezetőtől és hozzá nemcsak a munkakörüktől, de ezen túl egyéniségüktől is? Végzetesebb kényszerűséggel, mint minden más közösség az ő vezetőitől!

Nem azért, mert a falu vezetői átlagosan évtizedeken át „megfekszik" egyéniségükkel a kis faluközösséget. Nemcsak azért, mert az a közösség olyan kicsiny, hogy állandóan szinte személyes érintkezésben surlódnak taszítva, vagy vonzva egymást. Hanem félig azért, mert a magyar parasztlélek a gyermek lelkével azonos összetételű. Olyan egészséges, olyan üde, de éppolyan befolyásolható, következetlen, mint a gyermeké. Legfeljebb annyi különbség van a parasztközösség között, mint a serdülő, a siheder, vagy az ifjú gyermeklélek között.

A magyar paraszt igen jól tudja kulturális elmaradottságát, szellemi önállótlanságát, tehát önkénytelenül is felnéz vezetőire. De a gyermek ösztönös tanulékonyságával s ezért mint az elhanyagolt nevelésű gyermek hanyag vezető keze alatt ő is sunyi, félelmetesen vásott, nyűgös, panaszkodó lesz. A lejtőn érezve magát, minden hibát a vezetőre tol, látszólag igazságtalanul, de gyökerében ösztönösen érezve az ő önállótlan gyermekvoltát. Ha ilyen faluba jut a falukutató, akkor természetesen pesszimista részletképet vetít a közvélemény elé, ahol azonban a kedvező körülmények különös találkozása folytán jó vezetőket kapott, ott az ideális falu egészséges, vonzó arca sugárzik még a megpróbáltatásokon és bajokon keresztül is.

A nemzetközi kongresszusok értéke.

Az „IKA" gyűlésezett Budapesten; itt tartotta meg 9-ik nemzetközi katolikus kongresszusát. A Papnevelőintézet díszterme s a Katolikus Szövetség helyiségei néhány napra szokatlanul nemzetközi képet nyujtottak. Franciák, belgák, spanyolok, németek, angolok, olaszok; meg Kína és India is képviselve voltak, valamint az Egyesült Államok.

A népesedési mozgalom volt az ezidei tanácskozások témája. Nem mondtak semmi olyat, amit a szakfolyóiratok már le nem közöltek volna vagy bármikor le

nem közölhetnének. Minek akkor a kongresszusozás? kérdhetné valaki. Valóban, a nemzetközi kongresszusok jelentőségében — főleg ahol a kifelé való reprezentálást eleve kirekesztik a programból — mind kevesebben hisznek. Néhány előadás, néhány hozzászólás — és vége. És mégsem. Van ezeknek a kongresszusoknak hasznuk is, az, amely mondhatnám a kongresszus nem hivatalos részéből fakad. A kongresszusra összejövők, bel- és külföldiek összeismerkednek. Vasúton, kiránduláson, ebéd közben, folyosón nem egy értékes kapcsolat szövődik, nem egy termékenyítő magánbeszélgetés hangzik el.

Hogy újabban Magyarországra is jönnek nemzetközi s főleg katolikus gyűlésezések, kétszeresen örvendetes: idegenek észrevesznek minket s nekünk is újból alkalmunk nyílik belekapcsolódni a művelt Nagyvilág szellemi életébe. Örvendetes, hogy a fiatalabb magyar úri és papi generációnak milyen számos tagja beszél ma már nyelveket: van, aki négy-öt nyugati nyelven eltársalog a vendégekkel. Ez és a hagyományos magyar vendégszeretet kétségtelenül sok idegenben kelt felőlünk előnyös ítéletet. Nem hisszük viszont, hogy épülnének az olyasmin, ami Nagyboldogasszony napján megint megtörtént, hogy a magyarok nem tartják meg a kereszténység nagy ünnepeit, s az üzletek még akkor is nyitva maradnak, amikor nemzeti-vallásos ünnep van. A Szent István-ünnep profán s néha ízléstelen elfajulásai valószínűleg szintén nem növelték náluk nemzeti presztízsünket.

Az Egyház és a mai diktatúrák.

Ausztriában bombákkal, sortűzzel és rohamcsapatokkal tör előre egy új irányzat, mint a világháború utáni diktatúrák valamennyien. Vajjon jelent-e valamit az erő és erőszak ilyen lázadása a világtörténelem nagy árjában? Élet és akarat, amely hörögve és véresen gázol át minden akadályon, hogy uralomra jusson és egy kézben, egy akarat alatt irányítson egy

közösséget, beletörve valami mechanikus egységbe, amelynek vasfalán át nincs kiút.

A diktatúra ideálja ez; ideál, amely nemcsak a vezérek előtt lebeg immár, hanem a tömegek előtt is, akik vágyakoznak egy rendező, teremtő és összefogó akarat után, vágyakoznak a maguk társadalmi, szellemi és osztályszéthullottságukban, erő után vágyakoznak, hogy megtelítődjenek vele és megtermékenyüljenek tőle. S az Egyház? Vajjon mi az Egyház viszonya a kor felett lebegő diktatúra-ideálhoz?

Ez az ideál erős és hősies ugyan, de pusztán *emberi* méretek szerint, *emberi* szempontokból, *emberi* időkig. Az Egyház látott már diktatúrákat, amelyek eszmék vagy államérdekek, vagy egyéni szempontok szerint igazodtak és talán erősebbek voltak, mint a mostaniak. Látta maga ellen a római közigazgatás vasgépezetét, a bizánci császárság fojtó nyomásait, Velence arisztokratikus oligarchiáját, Cromwell demokratikus diktatúráját, a francia királyok felvilágosult abszolutizmusát, — az egész egyháztörténelemnek el kellene vonulnia előttünk, megmutatni, hogy mit látott. De mindezek elmúltak. Mind valami erőszakos egységet akar a sokféleségben, az Egyház pedig nyugodtan felépítette sokféleségét a maga egységében. Gótikus dómokat épített, filozófiákat, művészeteket, jogrendszert, társadalmi alapokat; egyéniségeket nevelt, hatásai között elférnek Duns Scotus disztinkciói és Avilai Szent Teréz látomásai, a III. Incék császári hadakkal küzdő ereje és Kis Teréz virágai, — menynyire egyedi, mennyire esetleges, mennyire véletlen volt mindaz, amire diktatúrák törhettek és törhetnek; akár az Egyház ellen, akár közömbös célok felé.

Az Egyház uralma *szellemi* uralom. Uralom, ami a lelkekben van, bennünk mindnyájunkban; tárgya sohasem változik, legfeljebb eszközei.

Az emberi, a földi diktatúrák eszköze mindig a vér és erőszak volt, a római hóhérok bárdja, ghibellin császárok villámhárító-dárdás seregei, Trockij sortüzei. Az Egyházé: prédikációk a katakombákban, ha-

lál a bárd alatt, elégni máglyákon, tanítani egyetemi katedrákon, szántás-vetésre oktatni félvad germánokat, ülésezni trienti zsinatokon, megvívni a hitbeli felújulás nagy könyv- és röpiratharcát a protestantizmus ellen. Ma: a sajtó, a film, a rádió következik.

Új eszközök a régi tartalommal. Új eszközök a régi célokkal. De új eszközök — új feladatokkal. Emberi életeknek kell elégniök, tömegeknek kell lelki egységbe szerveződniök, míg meg nem valósulhatnak. Magyarországon mi tűztük magunk elé a hit, tett, élet és új eszközök *lelki* diktatúrájának fanatizmusát.

Hitler iskolája.

Ne politikai elmefuttatást várjon e sorokból a t. olvasó. Nem a parlamentárizmus alkonyának, a fajvédelem gondolatának, a nemzeti eszme közéleti varázsának, vagy éppen az antiszemitizmus kirobbanó erejének érdekes, megdöbbentő elevenségű bemutatkozása az, ami a germán fenoménon pályafutásában bennünket e helyen elsősorban érdekel. Erről úgyis éppen eleget írtak és beszéltek már.

A Hitler-mozgalomnak inkább a lélektana és természetrajza az, amit ezúttal vizsgálni óhajtunk. Az az érdekes kérdés: miként volt lehetséges, hogy egy csekély gyermekkori műveltségű, jóformán iskolázatlan kőműves segédmunkás, aki azonkívül születésére nem is német, hanem osztrák, egy 60 milliós országnak az élére került s hogy a büszke germán nemzet, ez a kultúrájára gőgös, férfiasságára annyira féltékeny, pártéletének vaskalodájában látszólag mindörökre belezáródott nép egyetlen embernek, egy volt segédmunkásnak a kezébe tette le sorsát, tudatosan félreállítva még a népképviselet, a párt- és népuralom modern bálványát is? Hogyan érte el, miként csinálta meg ezt ez az ember? S mik voltak azok a belső erők, amelyek ilyen, még a Mussoliniénál is meglepőbb, szinte cézári hódításra képesítették őt?

Ezekre a kérdésekre a feleletet Hitler maga adja

meg *Mein Kampf* című művében.[1] Mint sokan megállapították már róla, ez a könyv sok tekintetben kiábrándító, sőt unalmas olvasmány. Végnélküli elmélkedésekkel átszőtt önéletrajz, amely — valószínűleg tudatosan — kerül minden regényességet, minden költői lendületet s egyedül a mondanivalóinak tömegével és élességével akar imponálni. A mondanivalói maguk: sokszor természetesen magától értődik, vagy pedig ismétlések is, nem ritkán egészen egyszerű, tenyéren fekvő igazságok, részben tetszetős téveszmék fáradhatatlan fejtegetései.

De talán éppen ebben van titkuk és erejük. Hitler az *egy* eszme emberei közül való. Kevés, de átható világossággal felfogott alaptétele van: szemét ingathatatlanul egy cél felé szögezi. Minden mást ennek az egynek a szemszögéből ítél meg, mindent erre vezet vissza. Ez a vezéreszme nála: a német nép nemzeti érdeke, nagysága. A „Deutschland über alles". Ahogy ő maga is hangoztatja, a propagandáról szóló mesteri fejezetében: az a leghatásosabb propaganda, amikor ugyanazt az egy eszmét, nem sokat, csak egyet, állandóan s örökké ismétlünk, míg csak hússá és vérré nem válik a hallgatóinkban. Ezt az elvet követi önmagával szemben is: minden gondolatát erre az egyre telepíti össze: hogyan vihetné bele ezt az ő egyedülien átérzett nemzeti gondolatát, ezt az ő monomániáját egy letargikussá vált népnek elaludt, elszunnyadt, öntudatukat vesztett millióiba?

Az egy eszméhez itt kapcsolódik az egy akarat roppant elszántságú célkitűzése. Ez a kőműves és épületrajzoló fiatal munkás egészen komolyan azt tűzi ki célul maga elé, hogy ezer poklon keresztül történjék, aminek lennie kell, kirántja nemzetét a háborúutáni, sőt háborúelőtti tespedés bódulatából s új államot, új birodalmat teremt a maga központi eszméje talaján. Egy percig nem tántorodik el ettől az elhatá-

[1] Mein Kampf. Eine Abrechnung. Von Adolf Hitler. München, 1925.

rozásától. Hihetetlen szívóssággal csüng rajta. Amikor elindul, a sikernek semmi emberi reménye sem kecsegtetheti. Ki hallgat reá? Ki ismeri őt? Egy névtelen ő a sok millió német között, még hozzá tanulatlan, semmi-ember, aki még az ipari szakmájában sem tanult ki. Fáradságos, koplaló munkával keresi össze a garasokat, amelyeken könyveket vásárolhat s tanulmányozhatja azt, ami érdekli. Történelmet s jelenkort, a parlamentárizmus csődjének, a zsidóság hatalmának, a marxizmus diadalainak titkát. Eleinte boldog, hogy 5—6 emberrel meg tudja értetni magát: szürkékkel, kicsinyekkel, aminő ő maga. Kézzel írt meghívókkal csalogatja össze első közönségét: 17 embert. A 17 emberből lassan lesz 50, 60, majd 120 és 170 és végre tízezrek és legvégül milliók... A semmi-ember, a senkifia felküzdi magát arra a magaslatra, amelyen rajta kívül ma csak Mussolini áll és Kemal; amelyre mások is fel szeretnének hágni, de nincs hozzá sem elég eszméjük, sem elég erejük.

Az ellenmondás csak növeli harci kedvét. Ellenségeiben látja legjobb szövetségeseit: az ingyen reklámot s a saját csapatának felrázóját. Félretapos az útjából mindent: zsidó tőkét és zsidó sajtót, szociáldemokráciát és kommunizmust (Németországban!), junkertumot és az eddig ingathatatlan katolikus centrumot, amelyre azért haragszik, mert paktumot kötött a marxistákkal. Félretolja a demokráciát s egy csomó berögzöttnek látszó jelszót, félre a parlamentet. A nép válassza szabadon a vezért, de a vezér aztán legyen mindenható.

S ezt a hihetetlennek látszó álmot egy évtizeden belül maradéktalanul meg is valósítja. Programista, agitátor s taktikus egy személyben; igazi „Führer". Pedig a világtörténelemben a legritkább eset, hogy egy emberben mindezek a tehetségek egyesüljenek. Hitler, Mussolini s Kemal eleven bizonyságai a tételnek, hogy program, elv és célkitűzés csak akkor vezet teljes és tüneményszerű eredményre, ha egész emberek állnak mögötte.

A Hitler-féle mozgalomnak talán legnagyobb érdeme s ereje, hogy bátor és következetes harcot indított mindennemű titkosan nemzetromboló irányzat ellen. Amire mások talán jobb meggyőződésük ellenére nem mertek vállalkozni, arra ő vállalkozott s irtózatos lendületű erővel a földre teperte egyfelől a marxista világbálványt, másfelől a zsidó plutokrácia ingathatatlannak vélt erődítményeit. A szabadkőművességet nemzetellenes érdekszövetkezetnek jelentette ki, mint előtte Mussolini s még korábban XIII. Leó pápa; a demokrácia jelszavával kérkedő parlamentárizmus belső hibáit kérlelhetetlenül leleplezte; az erotikából üzletet csináló népmérgezést szigorú korlátok közé szorította. Bármily elmosódottak az alapelgondolásai, a nemzeti gyógyulás legelső, negatív feltételeit Hitler ösztönszerűleg megérezte s volt ereje hozzá, hogy meggyőződéseit mint a nemzeti feléledés belső követelményeit párthíveinek tömegeivel is el tudta fogadtatni s keresztül tudta vinni. Hogy ezért egy egész világ zsidó és destruktív sajtója kígyót-békát kiáltott reá, azzal nem törődött és nem törődik, fittyet hány reá s éppen ezzel imponál. A nemzetvédő s nemzetépítő munkának ebben az irányában a jövőben is sokat tanulhat Hitlerék példájából minden konstruktív tényező.

•

Pedig a Hitler-mozgalomnak szembeszökő hibái és bűnei is vannak s ami ennél is végzetesebb, alapeszméje nemcsak elmosott és határozatlan, hanem sok tekintetben hamis is. Hihetetlen könnyelműséggel keveri össze a nép, a faj s az állam gondolatát. Nemzeten nemzetiséget ért, mint a mai nacionalisták általában s nem veszi észre ennek a fikciónak sem a valótlanságát, sem a lehetetlen következményeit. Neki a „nemzet" (nemzetiség), a vér, a faj minden. Ez az a bálvány, amelynek mint istenségnek hódol. Nem elemzi, mi a nemzet s miben áll s miért ez az egyetlen fontos dolog a világon. Feltételezi, hogy ezt min-

denki tudja — holott senki sem tudja, hanem minden nacionalista vakon feltételezi — s aztán mint kész adottságra, erre épít fel minden egyebet. Vallás, erkölcs, világnézet, jog — önála mind pontosan csak annyit ér, amennyi nacionalista tartalom van benne.

A németség, a német „nép" áll előtte mint végcél, de nem írja körül s nem határozza meg, mit ért német népen. A német néphez hozzátartozik nála, úgylátszik, mindenki, aki németül beszél, kivéve a zsidót. Tehát az osztrák is, következetesen a német-svájci is, a német-amerikai is, a mi svábjaink is. Azzal, hogy a német-zsidót kiveszi a német nép közösségéből, már el is árulja, hogy szerinte mégsem a nyelv a nemzethez tartozás döntő szempontja. Ő maga a közös „vért" és közös eredetet tekinti a legfőbb nemzetalkotó tényezőnek. Azt viszont nem veszi észre, hogy a mai németség bizony nem mondható vérben s eredetben egységesnek, hiszen éppen a legsovinisztább mai németek, a poroszok, szláv eredetűek, hogy egyéb példákat mellőzzünk.

A nemzeti szocializmus részben éppen annak köszönheti káprázatos sikereit, hogy brutális erővel adott hangot azoknak a divatos téveszméknek, amelyek a mai túlzó nacionalizmust jellemzik, főleg annak a fajimádó sovinizmusnak, amelyet joggal nevezhetünk korunk uralkodó s legnépszerűbb herezisének. A tömegönzés, a kollektív önimádat, a nemzetté bővített énnek abszolút kultusza a 19-ik és 20-ik századnak a hisztériáig fokozott bálványimádata. Csak egy „isten" van s az a nemzet, a vér, a magamfajtákkal kiszélesített én. A gyűlölet krédója ez minden kívüllállóval szemben, fogyhatatlan háborúk örök maghintője.

Logikátlan a nemzetiszociálizmus világnézeti kátéja. Hitler kereszténynek vallja magát s a vallási kérdést úgy iparkodik megkerülni, hogy „mindkét keresztény felekezetet" értékes nemzeti erőtartálynak jelenti ki. Ugyanakkor azonban mindkét keresztény hitvallás intézményeit kalodába zárja s kímé-

letlen kultúrharcot indít ellenük. Püspöki körleveleket tilt le, detektívekkel figyelteti a templomi prédikációkat s mondvacsinált ürügyeken papokat börtönöztet be. Kereszténységet hirdet, de karácsonyra eltiltatja a zsidó eredetű Betlehem és Názáret szavaknak még az említését is, az Ószövetséget zsidó csalásnak tekinti s a fajt, amelyből Krisztus, a kereszténység alapítója test szerint származott, az emberiség átkának nevezi.

Szociális irányban is szinte csak a negatívumok értékesek Hitler harcában: a zsidó túlkapások, a levitézlett liberális jelszavak s a bolsevista téboly elleni küzdelem. Pozitív, főleg szociális programja megdöbbentően kevés. Ebben beéri a totális állam olasz téveszméjének másolgatásával. Nem is csoda: a soviniszta gondolatban az új és egészséges társadalmi rend felépítésének irányelvei nincsenek benne. A liberalizmus rossz, a kapitalizmus rossz, a szocializmus rossz: ennyit tud Hitler s már ez is valami. De hogy mit tegyen a helyükbe, azt maga sem látja. Nem is láthatja. A zsidó liberálizmus helyébe soviniszta liberálizmust állít, ami természetesen nem megoldás. Sovány mentsége, hogy más, hatalmon levő tényezőknek sincs ma maradandó értékű, pozitív, szociális újjászervezést célzó programjuk, még a fasizmusnak sem, az egy osztrák kormányon kívül, amely nyiltan a Quadragesimo anno s a szaktestületi rendszer alapján akarja felépíteni új alkotmánytervezetét. Ha ugyan addig a hitlerista jelszavak bűvös ereje s főleg a német rádión keresztül szakadatlanul folytatott nemzetiszocialista izgatás el nem söpri helyéről Ausztria mai vezetőit.

A fennálló bajok s hibák bírálatában tehát sokban példaszerű a hitleri mozgalom, de annál gyengébb a pozitív építés irányításában. Ebben sem érdemes iskolába járnunk hozzá, mikor miénk a Quadragesimo anno.

*

Azok számára, akik a kereszténységben nemcsak mint vallásban, hanem mint életirányító s társadalmat

építő eszmerendszerben hisznek, a hitleri mozgalom külön, nyomatékos tanulságokkal szolgál.

A kereszténységnek, szorosabban a katolicizmusnak — mert amint határozott krédóval, úgy határozott világnézeti és szociális programmal is csak ennél találkozunk — sokkal élesebb, világosabb s megalapozottabb elvei s célkitűzései vannak, mint a nemzeti szocializmusnak. A kereszténység nem üres ígéreteket s „vérségre" hivatkozó jelszavakat hangoztat, hanem a természetjogba ágyazott egész megoldásokat követel: kulturális, társadalmi, jogi, erkölcsi, nemzeti s nemzetközi vonatkozásban. Társadalomújjászervező munkájában sem elmosottságokra, tudatalatti ösztönökre és szenvedélyekre épít, mint a Hitlerék merőben nemzetbálványozó célkitűzése; emellett nem általánosít, nem keveredik önmagával ellenmondásba, nem ingadozik s nem módosul a tömegszenvedélyek és tömeghangulatok váltakozása szerint. Megannyi jelentős előny.

Annál tragikusabb, hogy ennek a nagyszerű és egyetlen programnak eddig még nem akadt Hitler Adolfja s hogy közéleti képviselőiben sokszor oly megdöbbentő s bénító mértékben hiányzik az elán, az elszántság, a bátorság, a tömegeket talpra szólító szuggesztívitás. A krisztusi újjáépítés programjának még nem akadt olyan erőteljes, tisztánlátó s hegyeket mozgatóan akarni tudó vezéralakja, aki a jobbat, az igazabbat, a belsőleg életrevalóbbat ugyanilyen fanatikus lelkesedéssel, ugyanilyen szuggesztív, milliókat magával ragadó lendülettel tudná képviselni. S nem csak gigászi méretű vezéregyéniségeink nem akadnak, hanem még a kisebb vezérek tömegének lelkülete is feltűnően messze áll attól a világos és bátor célkitűzéstől, s attól a gyökeres, átütő vágytól, amely a németek nemzeti vezérét eltölti. Nagyon is hozzászoktunk ahhoz, hogy legszebb és legszentebb programjainkat kíméletlenül félretolják mások, a hangosak, a fogadkozók; nagyon is belenyugodtunk az ötödik kerék szerepébe. Mintha magunk sem hinnénk

eléggé a mi krisztusi programunk mindenirányú életrevalóságában.

Innen a kompromisszumok, a bátortalanságok, a halogatások s a csatavesztések.

Pedig a világ békéje, társadalmi rendje aranykora akkor fog elkövetkezni, ha egyszer a mi programmunknak is lesznek nagy és kicsiny Hitlerjei, lánglelkű s tömegeket szuggeráló képviselői. Addig csak nagy csapások történnek a levegőben.

Az Actio Catholica egy vallásos és egyben nemzetnevelő Hitler-mozgalom lehetne. Minden feltétel megvan hozzá. De akkor mindenekelőtt a katolikus programot kellene minden részletében pontosan, mondhatnám: hitleri következetességgel s részletességgel kidolgozni s aztán minél egyszerűbb formulákban, úgyszólva néhány hitlerien áttekinthető képletben a tömegek elé vinni. Amint az osztrák kőmíveslegény nem ijedt meg a feladatától, úgy nem lenne szabad megijednünk tőle nekünk sem. Egy félrenevelt és félrevezetett néptömeget még mindig okosabb belátásra lehet bírni, ha csak meg tudjuk találni a módját. Amint ma Németországban ugyanazok tapsolják véresre a kezüket Hitler mellett, akik néhány évvel ezelőtt még az ellentétes tábort követték, úgy elérhetnők azt mi is, hogy az elkábítottak visszatérjenek az elemi igazságok felismeréséhez s a keresztre necsak mint a túlvilági hit boldogító szimbolumára tekintsenek fel, hánem mint minden evilági káosznak, igazságtalanságnak, békétlenségnek s boldogtalanságnak egyetlen lehetséges és közelfekvő kiirtogatójára, minden szociális rend és etikai gyógyulás Istenadta éltetőjére.

Amivel Hitler meg tudta nyerni s fel tudta lelkesíteni híveinek millióit, az nekünk is mind rendelkezésünkre áll, sőt jobban, mint neki: teljesebben, igazabban, mélyebben. De akkor az kell, hogy ahogy ő az ő belső vívódásai során keresztültörte magát a maga megoldásáig, úgy mi is necsak fáradt és kiélt szólamokban, hanem a meggyőződés és tisztánlátás

prófétai révületében álljunk a népünk elé s hirdessük a megváltás igéit.

Tisztábban látni s erősebben akarni! A tömegekhez menni s nem csupán a sekrestyéknek s az öreg ménikéknek prédikálni! S elsöpörni útunkból a gátló és felesleges akadályokat, a slendriánt, a kényelmet, értetlenséget, lomhaságot. Nem forradalmi úton, nem erőszakkal; mert ez nem lehet a mi útunk. Hanem a meggyőzés és ráhatás kényszerítő erejével, a felébredtek mozgalmának ellenállhatatlan, szuggesztív hatalmával.

Aztán irányt is szabni s konkrét célkitűzéssel dolgozni! Bátran s önérzetesen elutasítani az üres és sokszor csak kártékony jelszavakat; szembeszállni, ha kell, akár a legdivatosabb nemzeti herezisekkel s a legkedveltebb uralmon levő szólamokkal. A tiszta keresztény gondolat világánál revideálni nemzeti és nemzetközi célkitűzéseinket, népnevelő s társadalomépítő programunkat. Felszámolást sürgetni a rombolás erőivel és erőforrásaival szemben, minden eddiginél komolyabban követelni a plutokráciától való függés megszüntetését, a marxista népmérgezés megfékezését, de a szabadkőművesség helyébe lépő érdekszövetkezetek hatalmi tébolyának megtörését is. Kíméletlenül keresztülvinni a tiszta kéz és társadalmi igazságosság követelményeinek abszolút tiszteletét. Kiásni, kiemelni a homályból igazi, nemzetépítő értékeinket, azokat is, akik maguktól nem tolakosznak előre s nem kínálják, erőltetik rá magukat a közösségre, vagy akiket ma az illetéktelen fényben sütkérezők irígysége szorít félre. Nevelni s szóhoz juttatni az ifjú ígéreteket, szelíden s udvariasan kényszeríteni a csupa beérkezettségtől már szinte megmárosodott, tétlen s másokat gátló fáradtakat arra, hogy másokat is engedjenek szóhoz jutni ott, ahol ők maguk eddig csak viszonylagos eredményeket érhettek el.

Mindezek első feltétele, hogy ha már hitlerien kivételes, egyéniségüknek méreteivel magukkal ragadni tudó embereink nincsenek, legalább azok, akik

vannak, tanuljanak meg minden előtt maguk akarni s aztán másokat, a környezetüket is ráébreszteni a hitre, bizalomra s akarnitudásra. Nem érni be szólamokkal s közhelyekkel, hanem tanulmányozni a keresztény társadalmi újjáépítés módozatait, kutatni a maradandó értékű, igaz megoldásokat. Sajtónk pedig a fővárosi és vidéki, a napisajtó s a komoly folyóirat-irodalom egyaránt tekintse fő feladatának, nem a liberális-soviniszta szótár visszhangoztatását, hanem azt, hogy az ide vonatkozó eszméket tisztázza s a tisztult fogalmakat meggyőző erővel vigye bele a köztudatba.

Ma csak nagy elgondolásoknak s erős akarásoknak vannak sikereik. Sem a tétlen várakozás, sem a megbukott elméletekhez, intézményekhez és jelszavakhoz való szenilis ragaszkodás nem vezet eredményre. Ha valamit, ezt tanulhatjuk meg a germán titánnak céljaiban ugyan részben eltévesztett, de módszerének lendületében korszakot alkotó s utat jelző példájából.

Két ember beszélt...

Berlinben két ember beszélt s a mikrofonon és rádión keresztül egy világnak pattanásig feszült érdeklődése hallotta szavaikat, itta magába szavaikon át két hatalmas történelmi egyéniség vasakaratának roppant erejű, imperátori fölényű, vulkanikus morajlását. Két szózat volt ez, két ember ajkáról feltörő mennydörgés, két hihetetlen dinamikájú lélek szilaj villámszórása. Ritkán van alkalma a világnak egyszerre nem is egy, hanem két olyan ember eleven, dübörgő, parancsoló, követelő, világot irányító hangját hallani, akiknek neve kétségtelenül vastagbetűs név lesz a jövendő világtörténelmi kézikönyvekben időtlen-időkig.

Nem vitatkozunk most arról, hogy a két név viselője s a két beszéd elmondója minden tekintetben áldás-e az emberiségre. Ne keressük, igaz volt-e minden szavuk s mennyi írandó belőle akár a politikai

szenvedély lázának, akár a tudatos vagy tudattalan elnagyolásnak a rovására. Ne kutassuk, vajjon azok a kétségtelenül óriási hatások és eredmények, amelyek mindkét személyiség életmunkájához fűződnek, maradéktalanul javára voltak-e saját nemzetüknek s a környező világnak. Ne kutassuk, a két beszéd valóban a békét szolgálta-e, avagy azt a minden korláton túlcsorduló nemzet- és fajimádatot, amely a legelső alkalommal esetleg ismét hódító vagy presztizsháborúkra indul. Csak a jelenséget magát nézzük: két ember, aki a maga roppant akaratát sokmilliós tömegekre, 120 millió emberre rá tudta részben sugároztatni, részben kényszeríteni, aki Európa s a világ képét meg tudta változtatni, aki oly erővel tudta a saját személyiségét s az általa képviselt eszmét a világra rádöbbenteni, hogy otthon minden akadályt elsöpört az útjából, s kifelé, hol lelkesedést, hol fogcsikorgatást keltve, rá tudta diktálni a maga felfogását s igényeit egy irígy, ellenséges, idegesen marakodó s ellenük védekezni mégsem tudó világra.

Mussolini és Hitler egyénisége és szereplése, e percben minden értékítéletet mellőzve, az akarat apokaliptikusan döntő erejének, az elszántság világpolitikai jelentőségének, az egyéniség sziklákat robbantó hatalmának s mindenfelettiségének megdöbbentően reális, víziószerű bizonyítéka, kérlelhetetlenül s megcáfolhatatlanul fölényes argumentuma. Azé az elvé, hogy végeredményben nem szép szavak, nem elméletek, nem eszmék, nem jogok, nem intézmények irányítják legelsősorban a világot, hanem egyes emberek, nagy akaratok és nagy egyéniségek.

Itt *akartak* valamit s azt nagyon erősen és határozottan akarták, és *egyéniségek* akarták, világosan látó, a célt élesen maguk elé tűző, kicsinyeskedni s óvatoskodni nem tudó, a habozástól és örökös rettegéstől irtózó egész férfiak, egész katonák, egész vas- és acélemberek. És ezért parancsolhatták rá a véleményüket, az eszméik sugárzó erejét milliókra és tízmilliókra, ezért valósíthatták meg álmaikat, amelyeket

húsz évvel ezelőtt mindnyájan lehetetleneknek tartottunk, sőt egyszerűen és fölényesen kinevettünk volna.

Borzasztó erő az akarat s az egyéniség, akár jó, akár rossz irányban. S akik a világ sorsán aggódnak, elgondolkozhatnak rajta, miért van az, hogy ez a rettentő erő minduntalan csak az evilági és materiális vonatkozásban érvényesül! Legjobb esetben a nemzeti és faji önzés terén. Nem pedig a valódi világbéke, a lelket és testet egyaránt szemmeltartó, tehát a keresztény világreform érdekében? *Miért nem jön soha egy keresztény Hitler, egy katolikus Napoleon, egy apostoli Mussolini?* Valaki, aki ellenállhatatlan erővel viszi diadalra az egyetlen igazán és hiánytalanul értékes krisztusi zászlót, teremti meg a krisztusi eszmék fasizmusát? Miért tehetetlen és tétlen szájtátás az, ami a legszebb és legnemesebb eszmék, az emberiség boldogítására legalkalmasabb programmok képviselőit oly sokfelé jellemzi? Miért nincsenek a mi oldalunkon is világhódító akaratok és egyéniségek?

Hol van itt nálunk az a titkos módszeri hiba, amely évszázadokon át akárhányszor anyámasszony katonáit termeli az őrhelyeken, ott, ahol nem egyetlen népnek merőben gazdasági, politikai és nemzetközi presztizsét védik, nem is csupán a megélhetésük és társadalmi egyensúlyi helyzetük értékeléséért küzdenek, hanem ahol a Krisztusország diadaláról van szó? Egy mindenfölött nagyszerű és kívánatos, üdvös és szükséges lelki birodalom felvirágoztatásáról, minden földi és örök érdek maradéktalan kielégítéséről? Egy békeországról, amely minden egyes lélekben, minden családban, minden társadalmi osztályban, minden nemzetben s minden nemzetközi vonatkozásban legteljesebb harmóniát volna képes teremteni s azonkívül, ami valóban nem bagatell dolog, az emberek földöntúli, isteni rendeltetését tudná biztos kézzel irányítani az örök beteljesülés felé. Miért? Miért nem lehet a mi oldalunkon is ilyenféle dinamikájú mozgalmakat, ilyen hatalmas erejű és sikerű egyéniségeket

talán még csak el sem képzelni? Ilyen lendületű győzelmeket még csak meg sem álmodni?

A berlini Maifeld két titánjának életművén elmerengve talán szabad és érdemes ezt a nagy kérdést is felvetni s rá az őszinte választ keresni.

Ne áltassuk magunkat, a mi oldalunkon, a krisztusi eszmék képviseletében természetesen nehezebb a helyzet. Itt sem erőszaknak, sem önimádatnak, sem aggálytalanul válogatott eszközöknek, sém elnagyolásokkal és esetleg megtévesztésekkel működő propagandának helye nincs és nem lehet. Nálunk az eszme mindenfölött való szentsége s a harc szabályainak felsőbbrendűsége eleve nehezebbé teszi a győzelemre vágyó akaratok és egyéniségek szabad érvényesülését. Nálunk bizonyos örökké változatlan elveket minden körülmény között tiszteletben kell tartani. Nálunk tekintélytisztelet van, mégpedig nemcsak a tehetség és az elért siker alapján. Nálunk nem lehet élőkön végezni véres kísérleteket s a siker kedvéért bajt okozni s jogokat tiporni.

De a kérdést viszont fel lehet vetni, nem okozza-e a mi sikertelenségeink és sokezer tehetetlenségünk jókora részét mégis éppen a túlzott szerénység és szinte trónraemelt, tudatosan uralmon tartott passzivizmus? A módszeres és szinte már elvi kicsinyesség, amely sokaknak szemében a jámborságnak és katolicitásnak valósággal velejárója? Az örökké reszkető félénkség, az állapotszerű beijedés minden való vagy képzelt veszedelemmel szemben? Nem öli-e meg mozgalmaink lendületét időnkint a magukban helyes és nemes elveknek egyoldalú túlzásba-vitele? Egy bizonyos óvatosság, amely már inkább az anyámasszonyság és gyávaság jelzőjét érdemelné? Egy rendszeretet, amely már inkább a sablonosság, a keretimádás, a pedantéria és a modorosság mániája? Egy okosság, amely valójában sokszor inkább a tunyaság és kényelemszeretet leplezője, a csendimádó padkán-ülők kibúvója, mint valódi, cselekvő bölcseség? Nem visszük-e el mi a tekintélytiszteletet néha már a bizan-

tinista hajlongás, a mindent ráhagyás és gépies hajbókolás mezsgyéjére? És nem élnek-e vissza néhol a tekintélyek maguk is a helyzetükkel? Úgy, hogy a végén már csak ők tudnak mindent, már tanácsra és felvilágosításra sem szorulnak, figyelmeztetést sem igényelnek vagy tűrnek, s a tekintélytisztelet és engedelmesség címén már csak szolgai meghunyászkodást, gondolatlan gépiességet s az egyéniség gúzsbakötését követelik? Nem azért vagyunk-e gyakran szegények magukkal ragadó, történelmet csináló, új életet teremtő személyiségekben, mert az egyéniségeket nem szeretjük és nem becsüljük, eleve bizalmatlanok vagyunk irántuk, nekik működési alkalmat s érvényesülési teret nemigen nyitunk, inkább talán az életüket keserítjük?

És viszont elég gyakran elébük helyezzük és föléjük emeljük a jámbor és kifogástalan középszerűségeket, a szürke és tehetetlen bábokat, a símaarcú s üresszemű uszályhordozókat, a strébereket, a kitüntetések és pántlikák után rohanókat, vagy az óramű-szerű tucatembereket? Az ötletekkel és kezdeményezésekkel sohasem alkalmatlankodó, eszméket sohasem görgető, problémákkal nem bibelődő, mozgalmakat sohasem provokáló gépembereket? Nem azért zuhanunk-e sokfelé ájult passzivitásba, mert erényen sokszor pipogyaságot értünk, életszentségen jámbor és asszonyos nyögdécselést, engedelmességen szolgalelkűséget, egyháziasságon formalizmust, kereszténységen néma magunkbacsuklást? És mert nem az értékek hierarchiájában hiszünk, hanem a keretek, az üzem s a paragrafusok csalhatatlanságában? Nem a célt nézzük, hanem az eszközöket, nem a diadalt akarjuk, hanem a szokást és mindenekelőtt a nyugalmat?

Az Egyházban nincs helye a forradalomnak. Ezért és sok más okból nincs helye benne a fasizmusnak és a hitlerizmusnak sem. Baj lenne, ha minden zöld ötletnek és hebehurgya kezdeménynek tág teret nyitnánk. Rettenetes lenne, nemcsak az Egyházban, hanem az államokban is, ha a valóban kivételes vezéremberek

példájára hivatkozva már most *minden* volt kőműves vagy festő esetleges diktátori hajlamait azonnal honorálni kellene. Mussolini és Hitler hatalmas egyéniségének s életművének árnyoldalai s káros hatásai közé tartozik, hogy apró akarnokok és megkótyagosodott diktátor-önjelöltek az ő példájukra hivatkozva kísérelik meg zavaros ötleteiket és horogkeresztes meg egyéb zagyvaságaikat a tudatlanok és stréberek tízezreire ráerőszakolni.

De a két ember példája, akik most a berlini Maifelden egyéniségük s eredményeik gígászi erejével a rádión keresztül egy világ lelkét s az élő történelmet magát reszkettették meg, kell, hogy mélyen gondolkodóba ejtsék azokat is, akik egy minden német vagy olasz birodalmi álomnál fölségesebb Impérium zászlótartói és hívei. Azokat, akik az igazi világbéke és világüdvösség igéit hordják tarsolyukban s akik talán főkép azért maradnak el eredményben messze e két ember káprázatos sikerei mögött, mert nem tudnak vagy nem akarnak úgy akarni mint ők; nem tudnak vagy nem mernek a maguk isteni és krisztusi eszméiért ugyanúgy lángolni, ugyanoly elszántan síkraszállni, ugyanoly komolyan és fáradhatatlanul és olthatatlan győzelmi szomjjal harcolni, a célravezető eszközöket ugyanoly bátran és nagy lélekkel keresni, megragadni s alkalmazni, mint ők ketten.

Megjegyzés.

A magyar hitélet elmélyítése.

A Te országod, Uram!... Ezt a megrázó elmélkedésszerű beszélgetést az Istennel P. Bangha élete utolsó éveiben írta és jelentette meg a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. II. kötetének 18—22., 62—65., 106—110. lapjain. Zokogó lélekkel rótta sorait e tanulmányában a Páter, mint aki Isten földi Országának sokfelől való elesettségét és bukdácsolását fájlalja és okait keresi a Gondviselés fényénél. Páratlan élmény az Egyház földi vereségeinek feloldása az isteni világterv megnyugtató intézkedéseiben, mellyel sok vergődő léleknek nyujt megnyugvást. Az itt közölt szöveg csak annyiban tér el a Magyar Kultúrában közölt eredetitől, amennyiben P. Bangha azt átjavította halála előtt pár héttel, lévén ez a tanulmánya egyik legkedvesebb elmélkedésének eredménye.

A magyar katolicizmus jövője, megjelent a Magyar Kultúra 1926. (XIII.) évf. 337—345., 425—434. lapjain. E tanulmányában Széchenyi óta elsőnek veszi szemügyre a magyarság képességeit és lelki alkatát oly alapos formában, hogy e tanulmányát már középiskolás ifjainknak is föltétlenül ismerniük kellene, mert abból a magyarság nagy európai és katolikus értéke lesz megokoltan nyilvánvalóvá.

Budapest hitélete, megjelent a Magyar Kultúra 1918. (VI.) évf. II. kötetének 309—313., 356—366. lapjain teljes névvel. Budapest hitéleti rendezetlenségét itt teríti elénk s a megoldásokra is e tanulmányában mutatott rá, melyet éppen a Károlyi-forradalom kitörésekor írt és jelentetett meg a Páter.

Szükségkápolnák, megjelent a Magyar Kultúra 1917. (V.) évf., I. kötetének 187—188. lapjain *bb.* jelzéssel. P. Bangha egyik mozgató lelke volt a szükségkápolnák megszervezésének, amelyekből a világháború után annyi plébániája nőtt ki Budapestnek, ami elévülhetetlen érdeme lesz a nagy Páternek.

A magyar Sion hitélete, megjelent „Beszélgetés Bangha páterral az esztergomi kat. napról és a püspöki városok hitéletéről" címen az Esztergom és Vidéke c. esztergomi keresztény politikai és társadalmi lap 1934. (LV.) évf., március 1-i (17.) számában.

Pásztorok, megjelent a Nemzeti Ujság c. budapesti napilap 1934 március 18-i számának 20. oldalán.

Oremus pro eligendo Pontifice! megjelent az Egyházi Lapok c. egyházpolitikai, hittudományi és lelkipásztori folyóirat 1927. (L.) évf. 121—122. lapján „Bánáth Viktor" álnéven.

A papság tudományos nevelése, megjelent a Magyar Kultúra 1913. (I.) évf. II. kötetének 317—318. lapjain az ismert *b. b.* jelzéssel.

A keresztény intelligencia nevelésének problémája. Eredetileg „Végszó a keresztény intelligencia nevelésének problémájához" címen jelent meg mint befejező tanulmány az „Intelligencia és katolikus akciónk" címen megindult irodalmi diszkussziókhoz. Megjelent a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. II. kötetének 388—389. lapjain.

Intelligencia és katolikus akciónk. Griger Miklós a Magyar Kultúra 1915. (III.) évf. I. kötetének 410. lapján ugyanilyen címen tanulságos kérdést vetett fel. P. Bangha már a következő számban (Magyar Kultúra, 1915. évf. I. kötetének 509. köv. lapjain) tovább folytatta a problémát az itt közölt módon. Az erre megindult értékes diszkussziót Ernszt Sándor, Vas József és mások folytatták tovább ugyanott (I. kötet 552., és II. kötet 40. lapjain).

Katolikus mozgalmaink és a férfiak, megjelent a Mária-kongregáció c. hitbuzgalmi folyóirat 1922. (XV.) évf. áprilisi (8.) számának vezető tanulmányaként név nélkül.

A magyar katolicizmus munkaprogrammja „XIII. Leó szerint" hozzátoldással megjelent a Magyar Kultúra 1916. (IV.) évf. I. kötetének 38—39. lapjain *b. b.* jelzéssel.

Hogyan létesült a budapesti Jézus Szive-templom? „Egy kongreganista grófnő nagyhatású alkotása" alcímmel jelent meg a Mária-Kongregáció 1931. (XXV.) évf. 54—56. lapjain *B. B.* jelzéssel.

A katolicizmus fellegvárai, megjelent a Magyar Kultúra 1923. (X.) évf. II. kötetének 70—76. lapjain. A magyar katolicizmus történetében korszakalkotó jelentőségű volt a budapest-zugligeti Manréza-lelkigyakorlatos háznak szinte a semmiből való megteremtése, melyben oroszlánrésze volt P. Banghának. Folyóiratát, a Magyar Kultúrát ez évben teljesen e gondolat megvalósulására állította be, az említett számot is teljes egészében ennek szentelte.

Új keresztény fellegvár, megjelent a Nemzeti Ujság 1928 június 24-i számának vezércikkeként.

Misszió, megjelent a Nemzeti Ujság 1930. (XII.) évf. április 3-i (76.) számának vezércikkeként.

Hitéletünk elmélyítése, mint előadásanyag kézirat gyanánt jelent meg név nélkül a Katolikus Népszövetség kiadásában hat oldalon (év nélkül).

Katolikus szervezkedés.

A magyar katolikus szervezkedés kérdése. Ez a hatalmas tanulmány a Magyar Kultúra 1922. (IX.) évf. 705—718., 1923. (X.) évf. 1—8., 207—212. és 513—520. lapjain. Ebből és az utána következő mélyenjáró tanulmányából nőtt ki az „Apostolkodás kézikönyve" c. műve egyfelől, másfelől pedig a „A világhódító kereszténység" c. életműve.

A katolikus szervezkedés kérdéséhez, megjelent mint az előző tanulmány folytatása és befejezése a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. I. kötetének 573—575. lapjain *I. I.* jelzéssel.

Katolikus optimizmus, megjelent cím nélkül a Magyar Kultúra 1913. (I.) évf. I. kötetének 574—575. lapjain.

Szervezkedésünk irányai, megjelent a Magyar Kultúra 1929. (XVI.) évf. I. kötetének 369—370. lapjain *B.* jelzéssel.

Az a bizonyos katolikus szervezkedés, megjelent a Magyar Kultúra 1922. (IX.) évf. 544—546. lapjain *r.* jelzéssel.

Az egységes keresztény front és a katolicizmus, megjelent a Magyar Kultúra 1921. (VIII.) évf. 107—109. lapjain *B. B.* jelzéssel. A világháború után lábrakapott keresztény irányzatnak a katolicizmusra veszélyes útvesztőiben kívánt itt eligazítást nyujtani P. Bangha.

Mi gátolja a katolicizmus érvényesülését? elhangzott mint az

1929. évi Katolikus Nagygyűlés megnyitó szentbeszéde 1929 október utolsó vasárnapján a budapest-belvárosi templomban. Cím nélkül leközölte a Magyar Katolikus Almanach 1931. (IV.) évf. 353—358. lapjain.

Katolikus szenvedőlegesség, megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. II. kötetének 270—272. lapjain.

Fölösleges-e ma a kongregáció? kéziratból először közölve találjuk itt P. Banghának ezt a modern egyesületi irányzatokat élesen szemügyre vevő tanulmányát. A kézirat szélén „A Mária-kongregáció örök értékei" megjegyzés áll, ami talán címnek készült, továbbá gyorsírással még az olvasható, hogy az Egyházi Lapoknak írta. A tanulmány utolsó bekezdését a Páter kézírással írta, figyelmeztetésül a papok felé, nagy jelentőséget is tulajdonított ennek, mert nevét teljes rendi jelzéssel is aláírta. Halála előtt két évvel írta e tanulmányt.

Ahol az erősebb a gyengébb, megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. I. kötetének 502—506. lapjain „Incze István" álnéven.

Lehet-e visszahódítás? cím nélküli kéziratból először közölve.

Katolikus kultúrerő, elhangzott a XIX. Katolikus Nagygyűlés ünnepi beszédeként 1927 október 17-én a budapesti Vigadóban. Először leközölte a Magyar Katolikus Almanach 1928. (II.) évf. 363—372. lapjain, azonkívül az Örök élet igéi I. kötetének 177—188. lapjain (Budapest, 1934).

A kereszténység sorsdöntő órái, megjelent a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. I. kötetének 259—261. lapjain. E tanulmánya megírása után egy év mulva a nagy Páter már halott volt s e mélyenjáró írása kétszeresen szívbemarkoló.

Katolikus Akció kiépítése.

Egy nagy ígéret, „az Actio Catholica jelentősége korunkban" alcímen megjelent először a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. I. kötetének 241—247. lapjain, majd különlenyomatként a Magyar Kultúra kiadásában 8 oldalon.

Milyen legyen hát a Katolikus akció?, megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) évf. I. kötetének 535—539. lapjain.

A Katolikus Akció kapunyitása elé, megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. II. kötetének 425—426. lapjain.

A katolikus akció problémalátása, megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. II. kötetének 449—458. lapjain. Meg kell említeni, hogy P. Bangha hol kisbetűvel, hol nagybetűvel ír a katolikus akcióról. Tudni kell, hogy ő helyesen különbséget tesz mint a magyar katolicizmus korszakos tevékenysége és az ezt irányító országos központ közt. Az előbbit mindig kisbetűsen írja, az utóbbit pedig tulajdonnévnek veszi.

Micsoda és mit akar a Katolikus Akció? mint néptájékoztató röpirat megjelent az Actio Catholica orsz. elnökségének kiadásában két oldalon kétszínű nyomással (Budapest 1934).

Az Actio Catholica történeti fejlődése, megjelent mint ünnepi beszéd az esztergomi Katolikus Akció zászlóbontásának ünnepségén az esztergomi Fürdő-szálló nagytermében 1934 március 4-én. Leközölte az Esztergom és Vidéke c. esztergomi hetilap 1934 március 8-i (19.) száma 2. oldalán. Az itt közölt utolsó két bekezdést P. Bangha Kiskunfélegyházán mondotta el 1934 április 15-én a Constantineum leánynevelő intézet tornatermében az ottani A. C. zászlóbontásán. Leközölte a Nemzeti Ujság 1934 április 17-i száma 10. oldalán. A két beszéd közös tartalma miatt is egymás mellé kívánkozik.

Katolikus Akciónk kiépítéséhez, megjelent a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. I. kötetének 6—8. lapjain.

A Katolikus Akcióról, megjelent az Emericana c. katolikus egyetemi és főisk. hallgatók hivatalos tudósítójának 1930. (VIII.) évf. 11. számának vezércikkeként.

Diktió vagy akció? megjelent a Magyar Kultúra 1936. (XIII.) évf. I. kötetének 227—229. lapjain.

Min múlik a Katolikus Akció sikere? kéziratból először közölve.

Tömegbódító munkáti megjelent a Katolikus Akció c. budapesti folyóiratban mint az Országos Elnökség időszaki körirata, 1938. (IV.) évf. szeptemberi számának vezércikkeként.

Egy fel nem használt hadsereg, megjelent a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. II. kötetének 3—7. lapjain. A világi férfiak felé ez volt utolsó írása a Páternak.

Világiakat Krisztus gárdájába! megjelent a Magyar Sion c. esztergomi katolikus politikai és társadalmi hetilap 1939. (VI.) évf. december 17-i (51.) számának vezércikkeként.

Miért gyenge az, aki — erős? megjelent a Sajtószemle c. budapesti katolikus sajtóközlöny 1935. (IX.) évf. 2. számának 5. oldalán *B.* jelzéssel.

Katolikus föllendülés.

Katolikus iskolaügy és szellemi élet, kéziratból először közölve.

Miért vagyunk gyengék mi erősek? megjelent a Magyar Kultúra 1932. (XIX.) évf. I. kötetének 365—369. lapjain. Azonkívül A „Hirnök" c. kolozsvári képes havi folyóirat 1937. (XXXIV.) évf. 9. számának 244—247. lapjain fontosabb részletek jelentek meg.

A katolikus fellendülés belső gátlásai, megjelent a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. II. kötetének 70—74. lapjain. Ez a csodálatos éleslátású és bátor cikk — melyet P. Bangha halála előtt alig félévvel írt — élénken mutatja a Páter szellemi frisseségét, melyet töretlenül tartott meg élete utolsó percéig.

Vallás és közélet, megjelent a Magyar Kultúra 1938. (XXV.) évf. II. kötetének 266—269. lapjain. P. Banghának ezzel a kérdéssel két ízben kellett hadakoznia: Először, amikor a zsidó liberális ujságírás terjesztette a szociáldemokrácia szakszervezetein keresztül a tömegek felé, hogy az Egyháznak s a papságnak semmi beleszólása sincs a közügyekbe, „az egyház ne politizáljon", „a vallásnak, a papságnak csak vallási dolgokkal kell törődnie" — volt a jelszó akkor. Másodszor pedig élete végén, amikor a szabadkőmüves zsidó sajtónak ezt a régen divatjamúlt szólamait a szélsőjobboldali pártok átvették, újból felmelegítették és ismét az Egyháznak szegezték. Ez utóbbiak ellen írta e tanulmányt P. Bangha s védte meg az Egyház közéleti jogait. A kérdés ily sokoldalú megtárgyalása a magyar irodalomban páratlanul állt, arra soha felelet nem jött a szélsőjobboldali mozgalom felől sem.

Szunnyadó erők, megjelent a Magyar Kultúra 1935. (XXII.) évf. I. kötetének 97—98. lapjain.

Fény és árny a kereszténység mai arculatán, megjelent a Magyar Kultúra 1939. (XXVI.) évf. I. kötetének 227—230. lapjain. E tanulmánya szinte egy halálba induló ember összefoglaló

jelentéseként hat a földi dolgok értékéről a katolicizmus jövője szempontjából.

Szabadkőműves családfontás ellen. itt a 434—435. lapon közölt rész elhangzott mint az Orsz. Katolikus Szövetség által rendezett Családvédelmi Nagygyűlés ünnepi beszéde 1931 március 17-én délután a pesti Vigadóban. Az itt közölt rész a Nemzeti Ujság 1931 március 18-i számának 3. lapján jelent meg. — A további részek pedig „A hercegprímás házasságjogi javaslata" címmel jelent meg az „Emericana" katolikus egyet. és főisk. diákszövetség hivatalos közlönyének 1935. évf. 94—95. lapjain, ahol P. Bangha teljes nevén kívül először írta neve mellé emerikánás tisztségét: „Ginsia Nagyura".

Egy folyóirat rendeltetése, megjelent a Magyar Kultúra 1935. (XXII.) évf. I. kötete 8. (április 20.) számának borítólapján, mint sajtóharsona.

Újjáépítés felé, megjelent a Magyar Kultúra 1935. (XXII.) évf. I. kötetének 49—51. lapjain.

A meg nem alkuvó szervezet, megjelent a Magyar Kultúra 1933. (XX.) évf. I. kötete 10. (május 20.) számának fedőlapján.

Legfőbb katolikus hadiparancs, megjelent a Magyar Kultúra 1933. évf. I. kötete 11. (június 5.) számának fedőlapján.

Tanulság a katolikus ügyek csődjéből, megjelent a Magyar Kultúra 1933. évf. I. kötetének 559—560. lapjain név és cím nélkül.

A katolikus akció, megjelent a Magyar Kultúra 1931. (XVIII.) I. kötetének évfolyamnyitó cikkeként az 1—14. lapokon. E hatalmas tanulmánnyal indította el P. Bangha ezt az évet a katolikus akció megteremtésének jegyében. A katolikus akció mibenlétéről, az olasz és a boroszlói mintának elhárítása mellett a sajátosan magyar katolikus akció kiépítéséről szóló klasszikus tanulmány ez.

Nagygyűléseink tanulsága, megjelent a Magyar Kultúra 1936. (XXIII.) évf. II. kötetének 222—223. lapjain név és cím nélkül.

A nemzetközi kongresszusok értéke, megjelent „Az IKA kongresszusa" címen a Magyar Kultúra 1936. évf. I. kötetében.

Az Egyház és a mai diktatúrák, megjelent a Magyar Kultúra 1933. évf. I. kötete 12. (június 20.) számának fedőlapján név nélkül.

Hitler iskolája, megjelent a Magyar Kultúra 1934. (XXI.) évf. I. kötetének 117—121. lapjain.

Két ember beszélt..., Megjelent a Magyar Kultúra 1937. (XXIV.) évf. II. kötetének 163—164. lapjain. Rendkívül érdekes e tanulmány arra vonatkozólag, hogy P. Bangha hogyan reagált egy világpolitikai tényre: Mussolini és Hitler történelmi találkozójára a berlini Maifelden a második világháború kitörése előtt.

Dr. Biró Bertalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

A magyar hitélet elmélyítése.

A Te országod, Uram! — A magyar katolicizmus jövője. — Budapest hitélete. — Szükségkápolnák. — A magyar Sion hitélete. — Pásztorok. — Oremus pro eligendo Pontifice! — A papság tudományos nevelése. — A keresztény intelligencia nevelésének problémájához. — Intelligencia és a katolikus akcióink. — Katolikus mozgalmaink és a férfiak. — A magyar katolicizmus munkaprogrammja. — Hogyan létesült a budapesti Jézus Szíve templom? — A katolicizmus fellegvárai. — Új keresztény fellegvár. — Misszió. — Hitéletünk elmélyítése ..... 1—154

Katolikus szervezkedés.

A magyar katolikus szervezkedés kérdése. — A katolikus szervezkedés kérdéséhez. — Katolikus optimizmus. — Szervezkedésünk irányai. — Az a bizonyos katolikus szervezkedés. — Az egységes keresztény front és a katolicizmus. — Mi gátolja a katolicizmus érvényesülését? — Katolikus szenvedőlegesség. — Fölösleges-e ma a kongregáció? — Ahol az erősebb a gyengébb. — Lehet-e visszahódítás? — Katolikus kultúrerő. — A kereszténység sorsdöntő órái ..... 155—279

Katolikus Akció kiépítése.

Egy nagy ígéret. — Milyen legyen hát a katolikus akció? — A Katolikus Akció kapunyitása elé. — A katolikus akció problémalátása. — Micsoda és mit akar a Katolikus Akció? — Az Actio Catholica történeti fejlődése — Katolikus Ak-

Oldal

ciónk kiépítéséhez. — A Katolikus Akcióról. — Dikció vagy akció? — Min múlik a Katolikus Akció sikere? — Tömeghódító munkát! — Egy fel nem használt hadsereg. — Világiakat Krisztus gárdájába! — Miért gyenge az, aki erős? .. 280—370

Katolikus föllendülés.

Katolikus iskolaügy és a szellemi élet. — Miért vagyunk gyengék, mi erősek? — A katolikus fellendülés belső gátlásai. — Vallás és közélet. — Szunnyadó erők. — Fény és árny a kereszténység mai arculatán. — A szabadkőműves családrontás ellen. — Egy folyóirat rendeltetése. — Ujjáépítés felé. — A meg nem alkuvó szervezet. — A legfőbb kat. hadiparancs. — Tanulság a kat. ügyek csődjéből. A kat. akció. — Nagygyűléseink tanulsága. — A nemzetközi kongresszusok értéke. — Az Egyház és a mai diktatúrák. — Hitler iskolája. — Két ember beszélt 371—489

Megjegyzés ..... 490—497

Tartalomjegyzék ..... 498 - 499

Az összes köteteket összefoglaló tárgymutató a legutolsó kötet végén található.

SZENTISTVÁN
TÁRSULAT

SZENTISTVÁN
TÁRSULAT